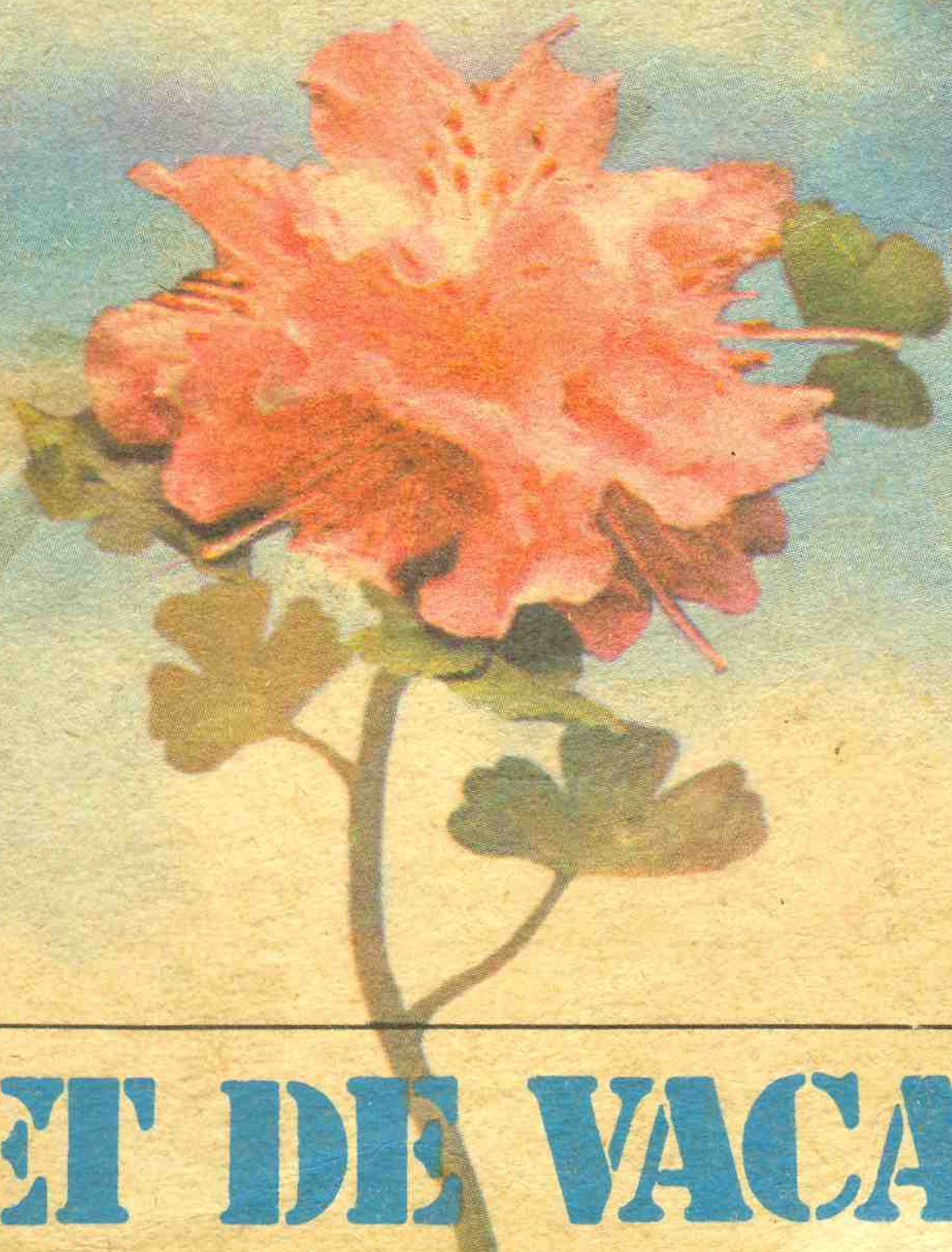
LUMEA 86

CAIET DE VACANȚĂ

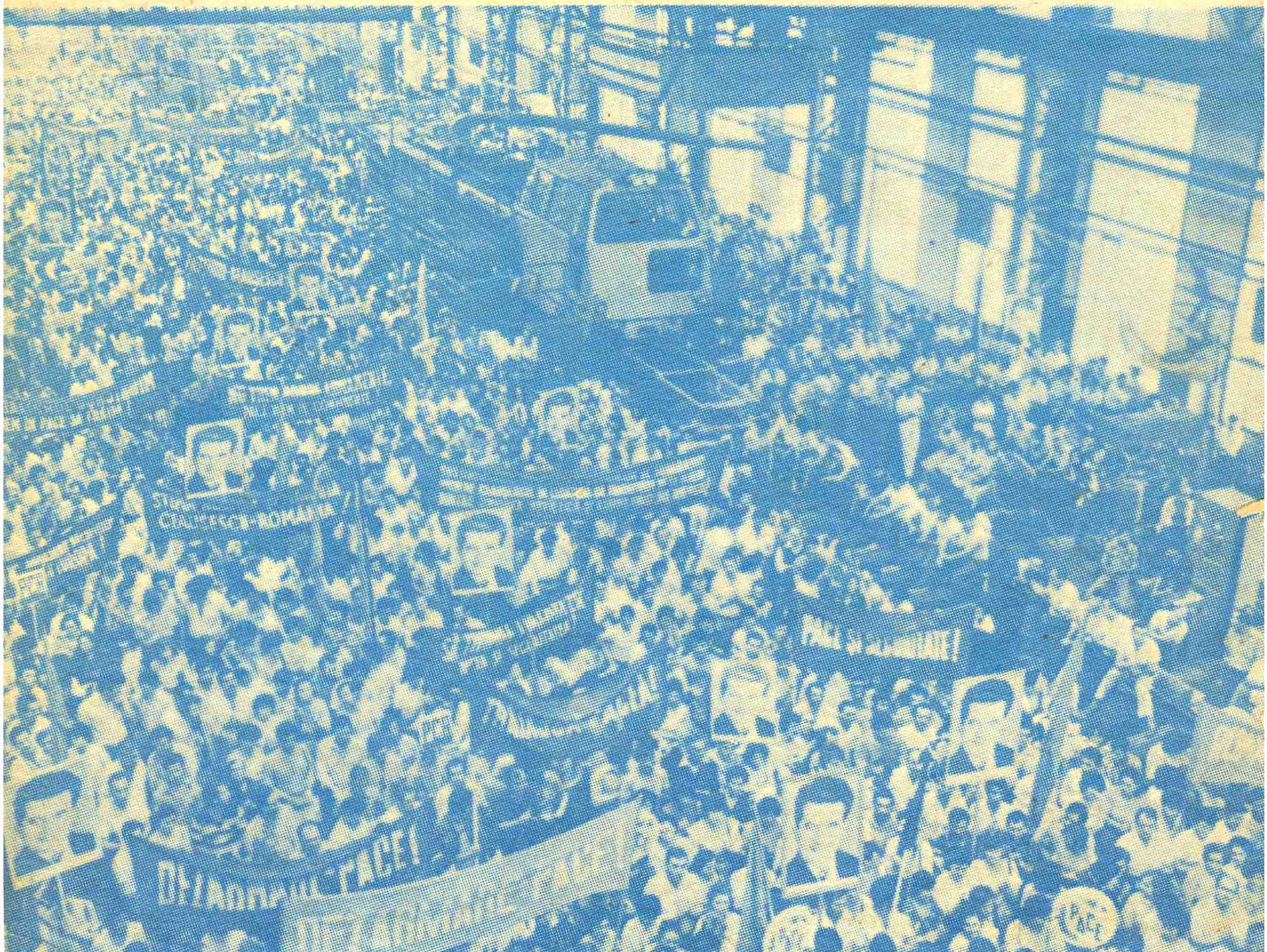

1986

ONU

ANUL INTERNAȚIONAL AL PĂCII

PACE
PAZ
МИР
PAIX
PEACE

PARTIDUL, SOCIALISMUL ȘI PACEA

La a 65-a aniversare a existenţei Partidului Comunist Român şi a peste 100 de ani a mişcării muncitoreşti revoluţionare, putem afirma cu îndreptăţită mîndrie că, prin întreaga sa activitate, partidul nostru a demonstrat şi demonstrează că nu a avut şi nu are decît un singur ţel suprem – măreţia poporului şi a întregii naţiuni, bunăstarea şi fericirea oamenilor muncii, apărarea independenţei şi suveranităţii ţării, victoria socialismului şi comunismului în România.

NICOLAE CEAUŞESCU

Acum, în acest al 65-lea an de glorioasă existenţă a partidului nostru comunist, apare mai limpede ca oricînd conştiinţa unităţii depline — de gînd, de voinţă şi acţiune — a întregului popor, în jurul partidului, al secretarului său general, preşedintele Republicii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

PARTIDUL-CEAUŞESCU-ROMÂNIA, această identitate de esenţă, durată prin muncă eroică, încununată de cele mai mari împliniri din istoria patriei, defineşte sentimentul robust al încrederii ferme în justeţea drumului ales, a marilor opţiuni care fundamentează devenirea patriei socialiste pe noi

Trebuie să nu uităm niciodată că socialismul îl construim cu poporul și pentru popor, că dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare, participarea maselor largi populare la conducere reprezintă factorul hotărîtor pentru făurirea conștientă de către poporul însuși a propriului său viitor, pentru victoria socialismului și comunismului în România.

NICOLAE CEAUȘESCU

culmi de civilizație și progres. Este meritul istoric al partidului nostru, al secretarului său general, că, în complexa și dificila operă de edificare a noii orînduiri pe pămîntul străvechi al României, au știut — prin aplicarea legităților generale ale socialismului științific la condițiile concrete din patria noastră — să determine o extraordinară descătușare a energiilor naționale, făcînd, astfel, ca existența prin muncă să fie sinonimă cu revoluția, demnitatea, libertatea și adevărul. Din întreaga istorie de luptă a partidului, pe calea deschisă — acum peste patru decenii — de victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, marele prag al înnoirilor celor mai profunde, din vara Congresului al IX-lea al partidului, din 1965, și-a cîștigat definitiv dreptul la cinstire prin inaugurarea epocii de glorie, de cînd destinele partidului și ale țării sînt conduse de tovarășul Nicolae Ceaușescu — cel mai iubit fiu al poporului, conducătorul clarvăzător, marele patriot și revoluționar, personalitate proeminentă a vieții contemporane, a cărui operă a dat națiunii garanția deplină a viitorului său de propășire socialistă, liberă și independentă. Epocă a marilor bilanțuri și a legitimelor satisfacții, ea este, înainte de toate, o epocă a viitorului unui popor conștient de sine și de imensele sale capacități. În retrospectiva drumului de necurmată luptă revoluționară a Partidului Comunist Român, memoria acestei epoci este, am putea spune, memorie pentru viitor, născută din conștiința celor mai însuflețitoare și luminoase certitudini, mobilizînd toate resursele de creație ale națiunii, îmbogățind permanent zestrea de suflet a generațiilor de pe acest pămînt, spre împlinirea năzuințelor lor de prosperitate și fericire, afirmînd, tot mai puternic, România — prin opera de construcție pașnică — în constelația națiunilor libere și independente ale lumii.

CU OAMENII, PENTRU OAMENI, CU POPORUL, PENTRU POPOR. Sub zodia acestei legi de existență revoluționară, profund democratică, poporul român, sub conducerea partidului, a secretarului său general, a înaintat și înaintează ferm, demonstrînd — în confruntarea cu timpul, cu realități complexe și, deseori, potrivnice — judicioasa alegere a marilor opțiuni strategice, a deciziilor de perspectivă imediată sau mai îndepărtată; toate acestea dovedesc, cu strălucire, trăinicia orînduirii noastre socialiste, inepuizabilele sale resurse de înnoire. Și este, în acest sens, deosebit de

Cu oamenii, pentru oameni
Cu poporul, pentru popor

semnificativ că afirmarea României pe drumul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al înaintării ei spre comunism s-a realizat şi se realizează sub impactul unor condiţii internaţionale de puternică instabilitate, de îngrijorătoare evoluţie a evenimentelor, care — chiar dacă au repercusiuni şi asupra ţării noastre — n-au putut şi nu vor putea abate naţiunea noastră de la calea propăşirii sale continue şi multilaterale. Constituie un puternic izvor de încredere că, tocmai în asemenea condiţii internaţionale dificile, într-o conjunctură mondială potrivnică, marcată de puternice furtuni, politice, economice, militare, dinamica dezvoltării româneşti şi-a menţinut vitalitatea, aducînd, astfel, o confirmare în plus a realismului şi clarviziunii politicii interne şi externe a partidului şi statului nostru. **„În condiţii grele, de furtună, să demonstrăm forţa şi trăinicia societăţii noastre socialiste, capacitatea partidului de a conduce poporul şi patria spre noi victorii** — spunea secretarul general al partidului nostru, dînd cea mai viguroasă expresie încrederii în idealul revoluţionar, comunist. **Să demonstrăm** — spunea tovarăşul **Nicolae Ceauşescu — că partidul nostru comunist, născut în furtună, călit în anii grei ai ilegalităţii, nu se teme de greutăţi şi îşi îndeplineşte cu cinste misiunea istorică în orice împrejurări. Să arătăm că partidul nostru îşi va îndeplini misiunea de unire şi de conducere a poporului nostru pentru înlăturarea oricăror greutăţi şi pentru înaintarea neabătută a României spre înaltele piscuri luminoase ale societăţii comuniste".** În anul 65 al istoriei partidului noastru, aceste cuvinte dau măsura celei mai hotărîte angajări revoluţionare şi patriotice, înaltei responsabilităţi pentru destinele de propăşire ale patriei, neţărmuritei încrederi în forţa şi prestigiul socialismului. Sînt cuvinte în care naţiunea se recunoaşte pe sine în cea mai limpede expresie a idealurilor sale.

Înţelegerea rosturilor devenirii moderne româneşti, socialiste şi comuniste, acţiunea fermă spre afirmarea patriei pe noua sa traiectorie istorică se îmbină, în mod dialectic, cu analiza atentă, de profunzime ştiinţifică, a evoluţiilor internaţionale, cu degajarea marilor contradicţii, imperative şi direcţii ale desfăşurărilor contemporane — totul într-o sinteză în care conceptul îşi găseşte confirmarea în demersul practic. Într-o asemenea optică, dezvoltarea socialistă multilaterală a României este emanaţia nu numai a opţiunii sale de politică internă, ci şi a politicii sale externe, în temeiul unităţii de esenţă dintre exigenţele propăşirii naţionale şi cele ale construcţiei unei lumi a păcii şi dreptăţii naţionale şi sociale. Prin întreaga sa gîndire şi acţiune, refuzînd orice tipare sau rigori prestabilite, promovînd cu curaj noul oriunde ar fi el, opus funciar imobilismelor de orice natură, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a corelat, prin analiza şi previziune ştiinţifică, exigenţele dezvoltării interne la condiţiile internaţionale, stabilind cu claritate locul şi rolul României în contextul lumii de azi şi în perspectiva lumii de mîine.

Strategia dezvoltării naţionale este, în această concepţie, strîns legată de strategia participării cît mai active la opera de edificare a unei lumi a păcii şi conlucrării. Primordial, efortul intern este sprijinit şi, în acelaşi timp, el însuşi stimulează o largă operă de dezvoltare şi consolidare a raporturilor de cooperare. Paşnică, prin însăşi esenţa ei, construcţia socialistă internă oferă suportul material, determinarea obiectivă, ale unei politici externe dedicate păcii, înţeleasă în multitudinea laturilor ei de manifestare. Prin socialism, vocaţia paşnică a poporului român şi-a găsit expresia celei mai dinamice şi prestigioase afirmări în plan internaţional.

Unitatea dintre politica internă şi externă demonstrează, ea însăşi, superioritatea istorică a noii orînduiri. E de ajuns să evocăm, în context, obiectivul actual al trecerii României la un nou stadiu de dezvoltare — de la ţară socialistă în curs de dezvoltare, la ţară socialistă mediu dezvoltată. Realizarea acestei etape istorice, prin care ţara noastră micşorează substanţial decalajele care o despart de ţările puternic industrializate, relevă cîteva trăsături definitorii: este, acesta, rezultatul efortului propriu al unui popor deplin stăpîn pe destinele sale, ale cărui succese sînt, în primul rînd, rodul muncii eliberate de exploatare; deopotrivă, acest salt istoric coincide cu o tot mai largă angrenare a ţării în circuitul mondial de valori materiale şi spirituale, poziţiile cîştigate prin trecerea la noul stadiu de dezvoltare întărind şi dinamizînd, la rîndul lor, vasta reţea a relaţiilor de colaborare ale României.

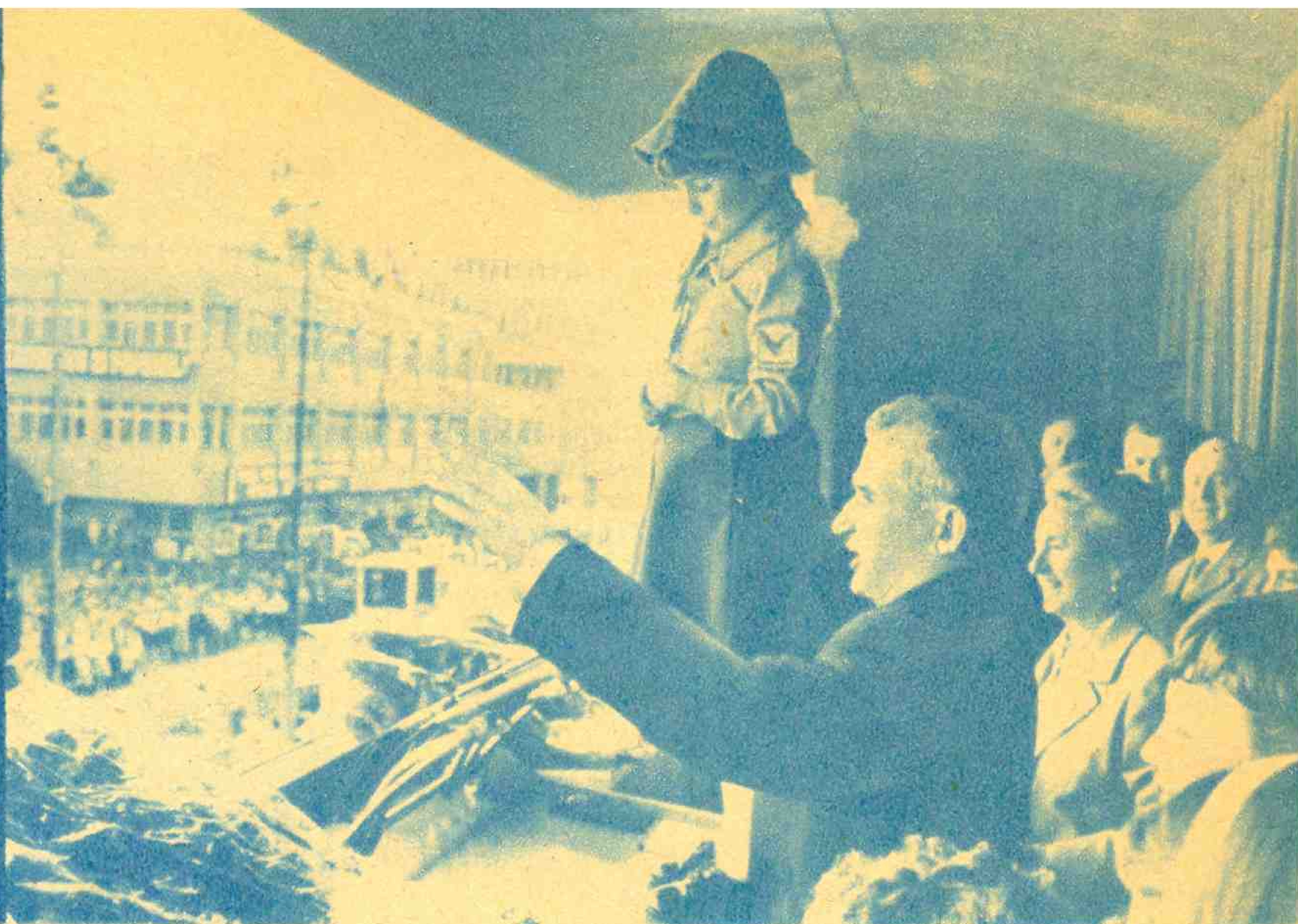
Exemplară prin dinamism, iniţiativă şi originalitate, politica externă a României a demonstrat în practică virtuţile colaborării paşnice şi principiale — prin dezvoltarea continuă a relaţiilor cu toate ţările socialiste şi, în primul rînd, cu cele vecine; prin amplificarea raporturilor cu ţările în curs de dezvoltare, nealiniate; prin întreţinerea de relaţii reciproc avantajoase cu ţările capitaliste dezvoltate, cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială. Amplitudinii raporturilor bilaterale ale României îi corespunde, în mod logic, o mereu vie şi reînnoită participare la soluţionarea marilor probleme care confruntă omenirea. Refuzînd autarhia, izolarea — sub orice formă sau justificare s-ar manifesta —, România a făcut dovada convingătoare că, în lumea de astăzi, fiecare ţară, fără deosebire de orînduire socială, mărime, grad de dezvoltare, pondere economică sau politică, indiferent de zona geografică în care se află, poate şi trebuie să-şi aducă o contribuţie proprie, concretă la cauza păcii şi colaborării internaţionale.

Fiind concepute într-o conexiune obiectivă, în raport cu dinamica interdependenţelor care caracterizează evoluţia contemporană, iniţiativele româneşti de politică externă sînt, fără excepţie, susţinute şi mereu îmbogăţite în funcţie de primatul absolut al păcii, al realizării unei lumi izbăvite de coşmarul războaielor, al unei lumi mai drepte şi mai bune.

Şi este revelator cum, în acest an, două date se asociază într-o coincidenţă simbolică, spre a pune mai viguros în lumină voinţa neabătută de construcţie revoluţionară în patria socialistă şi de luptă — alături de toate forţele progresiste, de toate popoarele — pentru pacea lumii. A 65-a aniversare a creării partidului şi Anul Internaţional al Păcii găsesc naţiunea română unită sub semnul aceluiaşi ideal pentru a cărui înfăptuire, sub conducerea preşedintelui Nicolae Ceauşescu, face totul, în respectul şi stima naţiunilor lumii.

„Lumea"

O imagine – simbol, un nou şi vibrant apel la raţiune

Aş vrea ca acest şoim al patriei să fie văzut de toţi conducătorii din Europa şi din lume, să înţeleagă că ei, copiii, au nevoie de viaţă, de linişte, nu de arme nucleare! În numele lor, să asigurăm eliminarea armelor nucleare, pentru a apăra viaţa copiilor, a lumii!

NICOLAE CEAUŞESCU

PACEA – prioritate absolută

O istorie bimilenară stă mărturie vocaţiei, dorinţei fierbinţi şi voinţei nestrămutate de pace ale românilor.

Acţiunile de recunoscută statornicie în promovarea nobilelor idealuri ale păcii, contribuţiile teoretice şi în planul demersului practic ale României socialiste, ale eminentului său conducător la crearea acelui climat internaţional care să favorizeze înălţarea edificiului păcii însoţesc — cu deosebită pregnanţă în anii **Epocii Nicolae Ceauşescu** — desfăşurarea unei politici externe originale, conforme intereselor supreme ale poporului român, ale tuturor popoarelor lumii. Pentru că pacea, în expresia sa necesar indivizibilă, este şi va fi un bun universal, o cucerire profitabilă pentru întreaga umanitate.

Sub semnul tutelar al păcii, al încrederii în viitorul de prosperitate al patriei au stat generoasele idei şi propuneri cuprinse în magistralele cuvîntări ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu la plenara Consiliului Naţional al FDUS, la plenara Comitetului Central al partidului din luna aprilie, idei şi propuneri ce fac substanţa Declaraţiei-apel a FDUS, a Declaraţiei MAN — documente de referinţă sub raportul modului în care România concepe Anul Internaţional al Păcii. **„Situaţia internaţională** — sublinia, la plenara partidului, tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** — continuă să **fie foarte gravă. De aceea, în continuare este necesar să punem pe primul plan lupta pentru dezarmare, în primul rînd pentru dezarmarea nucleară, lupta pentru oprirea militarizării Cosmosului, pentru apărarea păcii — bunul cel mai de preţ al întregii omeniri".**

Pacea, pentru naţiunea noastră — ca, de altfel, pentru toate naţiunile lumii — este, înainte de toate, o stare a dezvoltării, o condiţie a sa. Am încheiat un cincinal cu realizări remarcabile în toate compartimentele societăţii noastre socialiste şi am trecut la înfăptuirea altui plan de cinci ani cu conştiinţa deplină a forţei economiei naţionale, a superiorităţii orînduirii pe care o edificăm, a capacităţii poporului român de a înfrînge orice greutăţi, de a asigura — sub conducerea gloriosului său partid comunist — mersul ferm înainte al României pe calea progresului, a bunăstării şi civilizaţiei. Avem, prin urmare, nevoie

de pace — este, aceasta, esenţa activităţii internaţionale a partidului şi statului nostru — pentru a da viaţă hotărîrii noastre ferme de a ridica patria pe o nouă treaptă a devenirii sale.

Dar pacea este şi o stare a înţelegerii internaţionale, terenul fertil al creşterii şi maturizării conlucrării şi colaborării între naţiuni şi popoare. Ea face posibilă afirmarea plenară şi generalizarea principiilor deplinei egalităţi în drepturi, independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc, ale respectării dreptului fiecărui popor de a-şi hotărî liber destinele, fără nici o ingerinţă străină. Pacea internaţională, făuririi căreia România îi dedică întreaga energie, poate redescoperi avantajele revenirii la o autentică destindere, constituie fermentul însuşi al încrederii între naţiuni.

Ca ambianţă a progresului şi civilizaţiei fiecărui popor în parte şi a tuturor laolaltă, pacea este şi o stare propice rezolvării numeroaselor probleme — de natură politică, militară, economică — ale lumii contemporane. Reducerea decalajelor economice, lichidarea foametei, analfabetismului, eradicarea unor maladii, ca şi — exigenţă de deosebită importanţă — stingerea diferendelor dintre state înainte ca acestea să atingă limita confruntării se află între imperativele actualităţii ce pot şi trebuie să fie abordate şi rezolvate pe terenul ferm al păcii.

Pacea exclude războiul. Dar lumea zilelor noastre trăieşte sub apăsarea pericolului unei catastrofe fără precedent. Iată de ce, apărarea şi consolidarea păcii, generalizarea acestei stări la scară planetară constituie, în concepţia umanistă a preşedintelui Nicolae Ceauşescu, obiectivul fundamental al lumii contemporane. Pacea, desprindem din opera politică a marelui nostru conducător, impune abordarea frontală a unui mănunchi de priorităţi imperative ale vremii noastre: oprirea cursei înarmărilor nucleare, trecerea la dezarmare, înlăturarea definitivă a spectrului unui război termonuclear atotdistrugător. Probleme internaţionale complexe, dificile, în surmontarea cărora sînt necesare acţiuni conjugate, de anvergură, de asemenea, internaţională.

Strălucitele iniţiative de pace ale preşedintelui Nicolae Ceauşescu — care străbat ca un fir roşu activitatea externă a patriei şi care şi-au găsit o puternică reafirmare în acest An Internaţional al Păcii — au un puternic ecou în conştiinţa ţării întregi; ele se bucură, deopotrivă, de o largă rezonanţă în rîndul opiniei publice mondiale. Pentru că, din nou, ţara noastră afirmă calitatea nouă, superioară a politicii sale internaţionale, calitate în care se regăsesc, ca trăsături esenţiale, caracterul deschis al acestei politici, natura sa democratică, umanismul ei. Liantul acestor caracteristici este recunoaşterea de către partidul şi statul nostru a dreptului şi capacităţii maselor largi populare, ale popoarelor — adevăratele făuritoare ale istoriei — de a determina cursul evenimentelor, este înţelegerea lucidă a rolului pe care este chemată să-l joace în actuala evoluţie contemporană această inegalabilă forţă pe care o reprezintă popoarele însele, în rîndul cărora se distinge angajarea deplină a poporului român. **„Doresc să asigur** — sublinia tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** la plenara din aprilie a CC al PCR — **toate popoarele, forţele progresiste de pretutindeni, pe toţi oamenii care se pronunţă pentru pace că vor avea întotdeauna în poporul român un participant activ în lupta pentru o lume mai dreaptă şi mai bună, o lume a naţiunilor libere, independente, o lume fără arme, o lume a păcii."**

Pe „fronturile dezarmării"

Între marile imperative ale lumii contemporane, dezarmarea îşi reclamă primordialitatea absolută, urgenţa soluţionării acestei probleme capitale izvorînd din înseşi datele fundamentale ale unei omeniri aflată în cumpăna armelor şi sub spectrul autodistrugerii prin conflagraţia nucleară. **PÎNĂ NU ESTE PREA TÎRZIU!** — este, acesta, semnalul de alarmă existenţial sub care România, preşedintele Nicolae Ceauşescu pun această problemă de a cărei rezolvare depinde însuşi destinul umanităţii. În prezent, nu există sarcină mai urgentă şi mai importantă decît aceea de a se acţiona cu hotărîre pentru a opri cursul periculos al evenimentelor spre confruntare şi război. Indiferent de orînduirile sociale, de concepţiile filozofice şi politice deosebite, indiferent de existenţa unor divergenţe între state şi grupări de state — ceea ce trebuie să primeze sînt interesele păcii. Această concluzie, cu valoare de axiomă, fundamentează ceea ce a devenit, de mult, cunoscut — şi recunoscut — drept **PROGRAMUL ROMÂNESC DE DEZARMARE.** Tenacitatea, investiţia permanentă de iniţiativă, continuitatea de acţiune sînt ilustrative pentru demersul românesc în efortul de soluţionare a celei mai grave probleme a epocii. Totul — pus sub semnul responsabilităţii pentru viitorul de pace al propriului popor, ca şi pentru al omenirii în ansamblu.

În esenţă, opţiunile româneşti în domeniul dezarmării — elaborate nemijlocit şi susţinute cu strălucire de secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — sînt cele mai elocvente dovezi ale participării active a României la soluţionarea problemelor cardinale ale epocii. Depăşind structurile rigide ale confruntării — emanaţie a războiului (cald

> *România consideră că ne aflăm într-o epocă hotărîtoare pentru însăşi existenţa lumii. De aceea, adoptarea unui program complex de dezarmare, în centrul căruia să se afle dezarmarea nucleară şi chimică, constituie o necesitate vitală pentru toate popoarele lumii. Avem convingerea că este posibil să se ajungă la acorduri corespunzătoare în această direcţie – şi adresăm, încă o dată, apelul poporului român către toate popoarele lumii de a ne uni forţele şi de a acţiona, pînă nu este prea tîrziu, pentru a impune dezarmarea, pentru apărarea dreptului suprem al popoarelor la viaţă, la existenţă, la libertate şi la o pace trainică!*
>
> **NICOLAE CEAUŞESCU**

sau rece) — şi jocul periculos al sferelor de influenţă, eliberat de rigori şi teze ideologice restrictive sau de altă natură, demersul românesc pentru dezarmare îşi relevă marea forţă de atracţie, capacitatea mobilizatoare a tuturor resurselor de pace ale omenirii, în consens cu obiectivul realizării unei necesare platforme de acţiune solidară la scară planetară.

PENTRU MOBILIZAREA TUTUROR RESURSELOR DE PACE ALE OMENIRII

Examinarea problemei oferă, ea însăşi, bazele abordării şi soluţionării ei. Într-un viitor război — care va fi, inevitabil, nuclear şi, în nici un caz, limitat — nu vor exista nici învinşi şi nici învingători, iar armele nu vor face nici un fel de distincţie de orînduire socială sau de alt fel. Pacea, într-o asemenea optică, nu poate fi decît globală, iar bazele ei, în mod obligatoriu, sociale. În situaţia actuală de echilibru de forţe pe plan mondial, este, de aceea, în mod obiectiv necesară o schimbare radicală a cursului vieţii internaţionale, făcînd să prevaleze definitiv forţele care se pronunţă pentru pace şi confirmînd, astfel, în practică, teza că războiul nu este inevitabil, că dezarmarea şi, în primul rînd, dezarmarea nucleară sînt nu numai necesare, dar şi posibile. Cauză vitală a tuturor, dezarmarea trebuie să se constituie în principala direcţie de acţiune solidară de creare şi consolidare a unui autentic edificiu al păcii. Totul — sub imperiul urgenţei istorice. Pînă nu este prea tîrziu! Este, acesta, sensul profund al acţiunilor, iniţiativelor, demersurilor, propunerilor, sugestiilor, al apelurilor vibrante la pace şi dezarmare pe care România, preşedintele Nicolae Ceauşescu, cele mai largi şi reprezentative foruri naţionale le-au adresat guvernelor, factorilor politici de răspundere, tuturor forţelor politice, popoarelor, diverselor reuniuni unde se dezbat şi negociază problemele dezarmării. În acest An Internaţional al Păcii, acţiunile României, ale preşedintelui Nicolae Ceauşescu au dovedit, o dată mai mult, acelaşi neclintit ataşament faţă de cauza dezarmării, punînd, cu curaj şi realism, în faţa popoarelor, priorităţile şi exigenţele deblocării unui proces de care depinde viitorul de pace şi progres al umanităţii. **„Noi considerăm că Anul Internaţional al Păcii** — spunea tovarăşul **Nicolae Ceauşescu — trebuie să determine acţiuni şi înţelegeri concrete, reale, în direcţia opririi cursei înarmării, a dezarmării şi asigurării păcii! Numai aşa se va răspunde însemnătăţii acestui An, voinţei popoarelor! Numai aşa vom face ca, într-adevăr, acest An să marcheze un început spre dezarmare, spre încetarea confruntărilor şi trecerea pe calea colaborării paşnice, spre dezarmare, spre o lume a păcii, fără nici un fel de arme!"** În continuitatea marilor acţiuni de pace şi dezarmare ale României, sub semnul acestor imperative stau **Declaraţia-Apel a Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste din Republica Socialistă România,** adresată partidelor şi organizaţiilor democratice, guvernelor, tuturor popoarelor din ţările europene, din Statele Unite ale Americii şi Canada, de pe alte continente, ca şi **Declaraţia Marii Adunări Naţionale a Republicii Socialiste România** cu privire la Anul Internaţional al Păcii.

Situaţia actuală din planul înarmărilor — prin volum, calitate şi consecinţe prezente şi potenţiale — este fără precedent. Pornind de la această realitate, România consideră necesară, în primul rînd, intensificarea acţiunilor pentru trecerea la dezarmare nucleară, pentru eliminarea rachetelor nucleare cu rază medie de acţiune din Europa şi de pe alte continente, pentru încetarea experienţelor cu arma nucleară, pentru reducerea şi lichidarea tuturor armelor nucleare, pentru oprirea oricăror acţiuni de militarizare a spaţiului cosmic.

PRIORITATEA DIMENSIUNII NUCLEARE

Conceptul președintelui Nicolae Ceaușescu asupra dezarmării se distinge prin caracterul său realist, complex, cuprinzător; stabilind o precisă ierarhie a priorităților de acțiune. El refuză, în același timp, cantonarea în direcții unilaterale.

Pornind de la datele calitative ale cursei înarmărilor, care au proiectat războiul atomic ca o certitudine a autodistrugerii speciei umane, dimensiunea nucleară a dezarmării se relevă ca primordială prin însuși faptul că ea atacă sfera cea mai dinamică și periculoasă, de anvergură globală, a competiției înarmărilor. Este vorba, sub acest aspect, de o necesară abordare frontală a cursei înarmărilor în punctul de vîrf — cel mai sensibil și cel mai complex — al escaladei nucleare. O abordare, deopotrivă, realistă prin promovarea unor măsuri graduale, de la simplu la complex — principiu care guvernează, de altfel, ansamblul programului românesc de dezarmare.

În acest sens, România a salutat moratoriile întreprinse unilateral de Uniunea Sovietică privind oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa și încetarea experiențelor nucleare, precum și propunerea de reducere cu 50 la sută a armelor nucleare ale URSS și SUA.

În această ordine de priorități, încetarea experiențelor cu arma atomică — înțeleasă nu ca un scop în sine — se recomandă, în mod firesc, ca un prim pas necesar, stimulator de alte acțiuni menite să deblocheze impasul în care se află procesul de dezarmare. Din păcate, împotriva voinței popoarelor, a opiniei publice mondiale, SUA au procedat la noi experiențe nucleare, ceea ce implică riscurile unor consecințe dintre cele mai grave.

În sprijinul încetării experimentelor nucleare vine înseși logica acceptată de chiar cele două mari puteri nucleare. De ce să se continue experimentarea armelor nucleare, de vreme ce ambele puteri, prin conducătorii lor, s-au pronunțat, la întîlnirea din anul trecut, de la Geneva, pentru reducerea cu 50 la sută a acestor arme? Iar, dacă acest angajament urmează să fie, într-adevăr, tradus în faptă — ceea ce ar avea un efect deosebit de benefic —, atunci care este rațiunea irosirii unor sume uriașe pentru testarea și perfecționarea unor arme care urmează a fi, oricum, distruse? Deoarece ambele puteri au recunoscut că un război nuclear nu poate fi cîștigat — realitate de esență, menită să dezvăluie absurditatea teoriei descurajării reciproce și a înseși competiției nucleare —, care este, atunci, sensul continuării experiențelor, fapt care nu poate decît alimenta această competiție, cu riscurile potențiale cunoscute și recunoscute, cu prezentele lor consecințe negative, la fel de cunoscute?

Așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea sa la Adunarea solemnă cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea PCR, avaria gravă produsă la centrala electronucleară de la Cernobîl pune și mai puternic în evidență marele pericol pe care îl reprezintă scăparea de sub control a energiei nucleare, sub orice formă. Efectele radiațiilor nucleare nu cunosc și nu pot cunoaște granițe — fapt care arată, cu toată claritatea, că măsurile de securitate nu reprezintă doar „problema internă" a unui stat sau a altuia, ci privesc și celelalte state.

În același timp, pe lîngă acest aspect, lecția celor petrecute are semnificații și implicații mult mai ample. Într-adevăr, dacă numai un accident, produs la unul din blocurile energetice ale unei centrale electronucleare are asemenea consecințe, să ne gîndim ce ar însemna, ce dezastru de proporții planetare s-ar produce dacă s-ar recurge la utilizarea miilor și zecilor de mii de arme nucleare existente pe glob, înmagazinînd puteri de distrugere de mii și mii de megatone! Nu încape îndoială că bombele nucleare care ar exploda nu ar alege și nu ar ține seama de nici un fel de deosebire de orînduire socială, de concepții filozofice ori de altă natură. Forța distructivă a armelor nucleare, a energiei nucleare în general — cum arată atît de convingător conducătorul partidului și statului nostru — nu este determinată, cînd scapă de sub control, de orînduirea social-politică, de ideologia capitalistă sau comunistă, ci de legi proprii, fizico-chimice. Armele nucleare ar semăna moarte și distrugere pretutindeni în lume, nici o regiune a Pămîntului, nici un colțișor, oricît de îndepărtat, nu li s-ar putea sustrage — și tocmai de aceea omenirea, popoarele nu-și pot permite, și nu trebuie să permită, să se ajungă la folosirea lor.

Refuzînd escalada într-o spirală a non-sensului, poziția președintelui Nicolae Ceaușescu, a României socialiste degajă profunda sa ancorare în realism, convingerea că rațiunea, moderația și negocierea în spirit responsabil pot și trebuie să prevaleze. **„Adresăm** — arăta, în acest sens, șeful statului român — **Uniunii Sovietice apelul de a continua moratoriul privind experiențele nucleare! Adresăm Statelor Unite ale Americii apelul de a se alătura moratoriului proclamat de Uniunea Sovietică, de a înceta experiențele nucleare! Ne pronunțăm pentru un acord general privind încetarea experiențelor nucleare de către toate statele. Considerăm că aceasta este prima necesitate și ar trebui să fie primul act în acest An Internațional al Păcii".**

Pornind de la obiectivul prioritar al dezarmării nucleare, România a salutat programul Uniunii Sovietice privind lichidarea deplină, pînă la sfîrșitul acestui secol, a tuturor arsenalelor nucleare, subliniind, totodată, cerința ca SUA să se alăture acestui program, să acționeze pentru realizarea unui acord corespunzător cu URSS și să se ajungă, în etapa următoare, la participarea tuturor statelor nucleare la acest program. **„Considerăm** — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu — că realizarea unui asemenea acord, a unei asemenea înțelegeri în acest an va demonstra, într-adevăr, voința celor două mari puteri nucleare de a acționa și de a marca, în mod corespunzător, Anul Internațional al Păcii — aceasta răspunzînd dorinței popoarelor proprii, dorințelor întregii omeniri!"**

Evidențiind, în același timp, necesitatea opririi militarizării Cosmosului, președintele **Nicolae Ceaușescu** adresa chemarea: **„Să acționăm, de asemenea, pentru ca spațiul cosmic să nu fie folosit în scopuri militare! Cosmosul trebuie să servească tuturor națiunilor în scopuri pașnice! Și aceasta considerăm că trebuie să fie unul din obiectivele Anului Internațional al Păcii!"**

În contextul celorlalți factori generatori de tensiune, prioritatea nucleară reclamă, totodată, Europa ca un teren central de acțiune în procesul dezarmării. Potențată de experiența a două războaie mondiale care de aici și-au avut punctul de pornire, realitatea însăși oferă argumentele cele mai convingătoare: pe continentul european se află cea mai mare concentrare de armament nuclear și convențional; aici s-au născut cele două blocuri militare opuse; aici se mențin cele mai mari efective armate; aici sînt desfășurate cele mai numeroase baze militare pe teritorii străine. Fără nici o îndoială, amplasarea noilor rachete cu rază

medie de acțiune agravează o situație care de mult atinsese pragul-limită. Consecințele unei conflagrații izbucnind de pe teritoriul european ar fi nelimitate geografic și incalculabile. Europa este, potențial, detonatorul mondial cel mai direct și periculos. În funcție de o asemenea situație deosebit de gravă, se impune — susține România — ca, pornindu-se de la propunerile avansate și de o parte și de alta, să se intensifice erforturile pentru a se ajunge, într-un timp cît mai scurt, la realizarea unor înțelegeri reciproc acceptabile, care să ducă la oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune și retragerea celor existente, la eliminarea totală a oricăror arme nucleare de pe teritoriul european și din întreaga lume.

ABORDARE COMPLEXĂ, MULTILATERALĂ

Dacă, așa cum e firesc, dezarmarea nucleară trebuie să ocupe locul central, la fel de firesc — consideră România — este ca, în paralel, să fie avute în vedere toate armele așa-zis clasice, a căror forță de distrugere se apropie foarte mult de cea a armelor nucleare. Pe lîngă programul de lichidare a armelor nucleare, este necesară — într-o asemenea concepție cuprinzătoare — trecerea la măsuri de reducere substanțială a armamentelor clasice, a efectivelor și cheltuielilor militare, precum și la alte măsuri de natură să deschidă calea dezarmării generale.

Omenirea — consideră țara noastră — ar face un pas important, decisiv către deziderátul unei lumi fără arme și fără războaie dacă, pînă la sfîrșitul acestui secol, s-ar exclude nu numai armele nucleare și celelalte arme de distrugere în masă, dar s-ar efectua, totodată, și o reducere cu 50 la sută față de nivelul actual, a tuturor genurilor de arme, a trupelor și cheltuielilor militare, începînd cu țările puternic înarmate. Este necesar, de asemenea, să se adopte măsuri de lichidare a bazelor militare de pe teritoriile altor țări, de retragere a trupelor în interiorul frontierelor naționale, urmînd ca toate statele să-și asume angajamentul de a nu mai amplasa noi trupe și armamente pe teritoriul altor state, de a renunța la manevre militare de mare amploare, la demonstrații de forță și la orice alte acțiuni de această natură. O cerință imperioasă pentru cauza destinderii și păcii o constituie retragerea flotelor militare din apele internaționale, încetarea, în general, a oricăror manevre militare în aceste ape.

Mergînd pînă la resorturile cele mai intime ale cursei înarmărilor, programul românesc de dezarmare se distinge printr-o abordare complexă, oferind și propunînd măsuri de dezamorsare a tuturor factorilor de propulsare a acestei gigantice competiții a autodistrugerii. Sînt, astfel, luate în vedere acțiuni care, fără a intra efectiv în sfera dezarmării, o pot stimula, iar, în cadrul propriu-zis al dezarmării — fie ea nucleară sau clasică — se preconizează o avansare gradată, o dinamică de abordare multilaterală, fără a fi omise nici un aspect, nici o componentă — militară și politică, dar și economică, financiară, inclusiv culturală și psihologică.

EXIGENȚA ȘI [illegible] NEGOCIERILOR

Modalitatea de înaintare, unica bază și, deopotrivă, garanție a demarării unui proces real de dezarmare o reprezintă negocierea: este vorba de valorificarea, cu înalt simț de răspundere, a tuturor cadrelor de negocieri existente — și, în mod deosebit, ale ONU —, de refacere a celor deteriorate, astfel încît „tempo-ul" negocierilor să-l devanseze, prin efecte, pe cel al cursei înarmărilor. Obiectivul: instaurarea unei autentice dinamici a păcii. Principiul de acțiune: realizarea „echilibrului de forțe" nu prin sporirea armamentelor, nu pe calea accelerării continue a cursei înarmărilor, nu pe calea amplasării de noi arme sau trupe — deci, nu în sus, ci în jos, prin reducerea la un nivel cît mai scăzut a înarmărilor și cheltuielilor militare, prin trecerea la măsuri concrete și efective de dezarmare, în primul rînd de dezarmare nucleară, care să izbăvească popoarele de spectrul războiului.

■

Caracterului multidimensional al cursei înarmărilor îi corespunde, astfel, o strategie multidimensionată a dezarmării. Sintetic formulate, sînt, acestea, direcții de abordare și acțiune care pun în valoare caracterul global, atotcuprinzător al conceptului românesc de dezarmare, realismul măsurilor preconizate, viziunea științifică din care ele emană. Și, nu în ultimul rînd, marea lor capacitate de mobilizare a tuturor forțelor iubitoare de pace, a tuturor popoarelor, care — este convingerea fermă a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu — pot, prin acțiune unită, asigura apărarea dreptului la viață, la existență liberă și demnă a națiunilor, într-o lume fără arme și războaie, a înțelegerii și conlucrării. **„Deși situația internațională este deosebit de gravă** — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea P.C.R. —, **privim cu încredere viitorul. Avem deplina convingere că stă în puterea popoarelor ca, acționînd unite, cu toată fermitatea, să schimbe cursul evenimentelor, să oprească drumul spre catastrofă și să asigure calea spre destindere, triumful rațiunii, să impună dezarmarea, pacea și conlucrarea pașnică între toate națiunile lumii!"**

ȘTIINȚA - „armă a păcii", nu a distrugerii!

În marea și decisiva bătălie, purtată la scară planetară, pentru asigurarea dreptului fundamental al oamenilor la viață, la pace, o nobilă misiune revine științei, slujitorilor ei. Într-o epocă definită printr-o fascinantă revoluție tehnico-științifică, în care inteligența creatoare dă mai mult ca oricînd măsura vitalității cu care o țară se angajează în dinamica progresului, este imperios necesar ca descoperirile cele mai cutezătoare ale minții omului să servească numai prosperității și păcii — țelurile supreme ale omenirii.

Din păcate, o mare parte din cercetările științifice, din resursele materiale ale globului sînt orientate pe făgașul primejdios al creării de noi arme, al creșterii continue a arsenalelor militare. Deturnate de la menirea lor firească, cuceririle de seamă ale geniului uman sînt puse, în mod absurd, în slujba distrugerii, a pregătirii și perfecționării bazelor unui nou holocaust, care, în actualele condiții, ale erei nucleare, poate însemna însăși dispariția vieții pe Pămînt. Este o perspectivă inacceptabilă, din punct de vedere rațional. Cu atît mai mult, oamenii de știință — care pot înțelege mai bine ca oricine caracterul primejdios, destabilizator al armelor nucleare — trebuie să avertizeze asupra consecințelor posibile ale realizărilor lor, să militeze pentru ca știința, cuceririle sale să nu fie folosite în alte scopuri decît cele destinate vieții și bunăstării oamenilor. **„Misiunea cea mai nobilă a creatorilor în domeniul științei este astăzi de a milita pentru ca marile cuceriri ale cunoașterii științifice să servească progresului, ridicării nivelului de trai al tuturor popoarelor de pe glob, făuririi unei vieți mai bune, eliberate de spectrul unor noi războaie mondiale nimicitoare"** — sublinia președintele **Nicolae Ceaușescu.**

Prețuită în întreaga lume pentru inițiativele și propunerile sale în problemele dezarmării, pentru poziția sa fermă în favoarea păcii, a colaborării, România socialistă a atras atenția, cu insistență, asupra relației strînse care există între știință și pace, a faptului că întreaga evoluție a omenirii demonstrează că progresul și pacea nu pot fi concepute fără contribuția nemijlocită a științei, iar aceasta nu-și poate valorifica pe deplin posibilitățile decît în condiții de pace.

„Sprijinind în modul cel mai ferm inițiativele de pace și colaborare ale președintelui României socialiste – sublinia tovarășa ***Elena Ceaușescu*** *la Congresul științei și învățămîntului – oamenii de știință, învățămînt și cultură din patria noastră – uniți în Comitetul Național «Oamenii de știință și pacea» – își vor intensifica colaborarea cu organizațiile similare și alte foruri ale oamenilor de știință de pretutindeni, cu toate forțele progresiste din lume pentru a face să triumfe rațiunea, cauza dezarmării și destinderii, a colaborării și păcii, a dreptului suprem al oamenilor și popoarelor la viață și pace".*

Un viu interes a trezit, astfel, inițierea, de către țara noastră, a unor manifestări de prestigiu avînd drept idee centrală condiționarea știință — marile probleme ale păcii în lumea de azi. Evocăm, în acest sens, al XVI-lea Congres internațional de istorie a științei, desfășurat sub înaltul patronaj al tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, și Simpozionul internațional „Oamenii de Știință și Pacea", sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Manifestări de amplă rezonanță și profund impact politic, ele au pus în valoare concepția potrivit căreia patrimoniul științific este un bun al tuturor națiunilor, de care trebuie să beneficieze toate popoarele și, de asemenea, au reliefat deosebita răspundere ce revine științei și slujitorilor ei în apărarea păcii și vieții popoarelor.

S-a evidențiat, cu aceste prilejuri, că între dimensiunea politică și cea științifică a păcii există o identitate de esență. O identitate care își găsește o exemplară expresie în prodigioasa activitate a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului. Strălucita

sinteză a calităţilor de om politic, militant revoluţionar, eminent savant, activitatea tovarăşei Elena Ceauşescu este o pildă vie de adîncă dăruire în lupta pentru identificarea şi promovarea noului, pentru mobilizarea energiilor creatoare ale poporului, pentru prestigiul ştiinţei şi cercetării româneşti în lume. O ştiinţă consacrată binelui omenirii, acţionînd în pas cu cerinţele vremii, cu interesele fundamentale ale bunăstării şi progresului oamenilor. Promovînd, prin întreaga sa operă, o asemenea concepţie, profund umanistă şi cuprinzătoare asupra rostului ştiinţei, tovarăşa academician doctor inginer Elena Ceauşescu — remarcabilă personalitate a ştiinţei româneşti contemporane, autor al unor lucrări ştiinţifice fundamentale, promotoare a unei ample activităţi organizatorice şi conceptuale în sfera cercetării, neobosit militant pentru folosirea rezultatelor ştiinţei exclusiv în scopuri paşnice — şi-a cîştigat un înalt prestigiu internaţional, un profund respect în ţară şi peste hotare. Activitatea sa, ca preşedinte al Comitetului Naţional Român „Oamenii de Ştiinţă şi Pacea", reprezintă, totodată, o strălucită expresie a vocaţiei paşnice a ştiinţei româneşti, a hotărîrii nestrămutate de a face totul pentru ca minunatele cuceriri ale geniului uman să nu mai fie puse în slujba distrugerii, a războiului, ci să servească exclusiv păcii şi dezvoltării, colaborării şi înţelegerii între naţiuni. Şi este, în acest sens, elocventă angajarea tuturor oamenilor de ştiinţă români — uniţi în Comitetul Naţional „Oamenii de Ştiinţă şi Pacea" — în sprijinul iniţiativelor, demersurilor şi acţiunilor de pace şi dezarmare ale preşedintelui României socialiste, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

„**Vom porni întotdeauna de la faptul** — arăta tovarăşa Elena Ceauşescu în cuvîntarea rostită la Congresul ştiinţei şi învăţămîntului — **că activitatea de colaborare şi cooperare internaţională trebuie să servească exclusiv cauzei păcii şi progresului fiecărui popor — şi nu distrugerii vieţii şi civilizaţiei! În condiţiile actuale, cînd o mare parte din cuceririle ştiinţei şi tehnicii moderne sînt utilizate în scopuri de război, pentru producerea de arme de distrugere în masă, va trebui să facem totul pentru a întări continuu conlucrarea noastră cu oamenii de ştiinţă şi învăţămînt din întreaga lume în lupta pentru pace, pentru dezarmare, pentru înlăturarea primejdiei unui război nuclear, pentru ca ştiinţa şi cultura să fie puse exclusiv în slujba păcii şi înţelegerii între naţiuni, a asigurării bunăstării şi fericirii fiecărui popor**".

Vedem, în aceste însufleţitoare cuvinte, expresia deplinei angajări în nobila luptă pentru a reda ştiinţei menirea ei profund umană.

Este convingerea ţării noastre că, prin unirea tuturor energiilor creatoare, prin intensificarea conlucrării pe plan internaţional, ştiinţa poate şi trebuie să devină cu adevărat o „armă a păcii", a vieţii, a bunăstării şi progresului tuturor naţiunilor, într-o lume eliberată definitiv de coşmarul nuclear.

Problemele economice mondiale: abordări globale, soluţii globale

România, preşedintele Nicolae Ceauşescu propun o strategie de abordare globală în vederea instaurării unei noi ordini economice internaţionale, corespunzătoare schimbării radicale, cu adevărat înnoitoare, pe care aceasta este necesar s-o reprezinte în raport cu cea actuală: toate ţările trebuie să participe la realizarea obiectivului noii ordini; toate principalele probleme care confruntă în plan economic omenirea trebuie vizate; toate aceste probleme trebuie „atacate" şi rezolvate interdependent, în contextul dezvoltării generale, avînd în vedere conexiunea strînsă, intercondiţionarea lor.

În condiţiile actualei dezvoltări impetuoase a forţelor de producţie, sub impulsul revoluţiei ştiinţifico-tehnice, legăturile economice internaţionale cunosc o puternică amplificare. Ca urmare, economia mondială se înfăţişează, mereu mai conturat, ca un sistem ale cărui componente — economiile naţionale, celulele economice fundamentale în lumea de azi — devin, tocmai prin extinderea relaţiilor dintre ele, tot mai interdependente. Cu o intensitate sporită, dezvoltarea tuturor depinde de dezvoltarea fiecăruia, iar progresul fiecăruia de progresul tuturor. Piaţa mondială devine terenul de realizare a unui segment tot mai important din produsul mondial, iar caracterul ei unic imprimă unei întregi serii de probleme o dimensiune global-mondială: subdezvoltarea, materiile prime şi energia, alimentaţia, comerţul, tehnologiile, preţurile, resursele financiare şi relaţiile valutare etc. Chiar şi o problemă ce pare a privi doar unele state — precum cea a datoriilor externe ale ţărilor în curs de dezvoltare — constituie, prin implicaţiile ei grave şi generale, o problemă globală, a tuturor statelor, de a cărei soluţionare depinde dezvoltarea globală, fiind, totodată, în interesul comun, al progresului şi păcii, ca „bomba datoriilor" să fie dezamorsată din timp pentru a nu exploda.

Natura interdependenţelor economice actuale este aceea că ele se manifestă nu numai pe orizontală, între ţări, ci şi pe verticală, între problemele însele. Abordările trunchiate, parţiale sînt, în aceste condiţii, inoperante şi, în orice caz, ineficiente. Desprinderea unei probleme din contextul general afectează ansamblul, neobţinîndu-se nici un efect de substanţă: abandonarea unei singure probleme poate compromite eforturile pentru soluţionarea celorlalte, iar încercarea de rezolvare separată este infructuoasă. Motivul este acelaşi — interconexiunea problemelor comerciale, financiare, tehnologice etc. Fără lichidarea subdezvoltării ar fi de neconceput depăşirea crizei contemporane a alimentaţiei mondiale sau a distorsiunilor din sfera materiilor prime şi energiei. Fără relaţii valutar-financiare stabile nu pot fi asigurate schimburi comerciale echilibrate. Fără un acces larg şi generalizat la tehnologiile moderne este imposibilă eradicarea asimetriilor de dezvoltare. Fără raporturi juste între preţurile principalelor produse pe pieţele internaţionale nu poate fi realizată o distribuţie echitabilă a resurselor economico-financiare. Fără acces la materii prime şi energie nu poate fi promovat progresul general. Fără uşurarea sarcinii disproporţionate de rambursare a datoriilor externe ale ţărilor în curs de dezvoltare nu ar putea fi asigurate dezvoltarea în continuare a întregii economii mondiale şi expansiunea schimburilor internaţionale. Fără o deschidere largă a pieţelor comerciale în faţa produselor ţă-

rilor în curs de dezvoltare ar fi imposibilă o soluționare viabilă, pe termen lung, a problemei datoriilor externe ale acestor țări. Exemplele ar putea continua la nesfîrșit. Genul cel mai răspîndit de interacțiuni este cel „în cerc", între mai multe probleme, deși, în numeroase cazuri, interrelațiile sînt directe, reciproce, între aceleași două probleme.

De aici, imperativul unei rezolvări globale. În strategia de abordare globală propusă de România, noua ordine economică internațională este nu doar un obiectiv, dar și un program de acțiune, care implică soluționarea globală a marilor probleme ce confruntă pe plan atît economic cît și politic omenirea. Nu s-ar putea vorbi de o adevărată securitate, de destindere în lume fără justiție și egalitate între țări pe tărîm economic (din punctul de vedere al nivelurilor de dezvoltare); nu s-ar putea realiza o autentică dezvoltare la scară mondială și, deci, lichidarea gravelor discrepanțe economice actuale, fără asigurarea liniștii popoarelor, fără înlăturarea celei mai pregnante irosiri de resurse și celui mai amenințător pericol la adresa păcii — cursa înarmărilor. Corelația dezvoltare-pace este abordată de președintele Nicolae Ceaușescu la adevărata ei semnificație: pace **pentru** dezvoltare, dezvoltare **pentru** pace, dezarmare **pentru** dezvoltare și pace.

În spiritul abordării globale propuse, programul românesc evidențiază cerința ca sistemul instituțional al O.N.U. să constituie cadrul de dezbatere și soluționare a problematicii noii ordini, întrucît acesta răspunde exigențelor atît ale participării largi și democratice a tuturor țărilor, cît și ale atacării multisectoriale și interdependente a problemelor. Din nou, recent, cu prilejul sesiunii jubiliare a Adunării Generale a Națiunilor Unite, România a readus în atenție propunerea de a se organiza o Conferință internațională, sub egida O.N.U., în vederea realizării unui acord corespunzător între țările în curs de dezvoltare și țările dezvoltate asupra depășirii gravelor probleme din economia mondială, lichidării subdezvoltării și instaurării unei noi ordini economice internaționale. Este o expresie concludentă a faptului că țara noastră — ca și pînă acum — consideră neabătut O.N.U. drept forul cel mai adecvat pentru abordarea și rezolvarea marilor probleme economice ale contemporaneității, care sînt indivizibile, avînd nevoie de soluții globale, interdependente, convenite în comun, prin aportul de gîndire și acțiune al tuturor statelor.

Dezarmare - dezvoltare: o relație de strînsă interdependență

Anul Internațional al Păcii ar putea și ar trebui să fie și un an al dezvoltării. Pentru că pacea este cadrul fertil de realizare a unei structuri de relații internaționale care să asigure fiecărei națiuni, mari sau mici, o dezvoltare nestingherită, într-un climat de liniște și siguranță, ferită de orice amenințare. De subliniat, în același timp, relația de strînsă interdependență dintre dezarmare — deci, drumul către pace — și problemele economiei mondiale, ale subdezvoltării și noii ordini economice mondiale. Deși înarmările apasă din ce în ce mai greu asupra tuturor popoarelor, cele mai afectate sînt țările în curs de dezvoltare, atrase voit sau nevoit în competiția înarmărilor, în pofida resurselor limitate de care dispun și a stringentei lor nevoi de a lichida rămînerile în urmă moștenite de la trecutul colonial.

Demersul constant al României în sprijinul dezarmării își află, astfel, temeiul și în gravele efecte economice și sociale ale spiralei armamentelor, ale creșterii nestăvilite a cheltuielilor militare. Uriașe resurse umane și materiale sînt deturnate de la scopurile firești ale dezvoltării pașnice, făcînd ca o seamă de aspecte majore care erodează calitatea vieții — subalimentația, analfabetismul, lipsa de asistență sanitară, bolile — să devină tot mai acute, să afecteze vaste zone ale globului.

Cîteva comparații sînt deosebit de ilustrative.

O uriașă irosire de resurse...

● *Înarmările absorb anual între* ***5 și 8 la sută din producția mondială.*** *Cheltuielile militare* ***ale statelor*** *(în* ***prezent*** *de* ***1000 miliarde de dolari pe an****) echivalează cu* ***peste 40 la sută*** *din produsul național brut al țărilor în curs de dezvoltare.*

● *Se cheltuie anual* ***în scopuri militare*** *circa 220 de dolari pentru fiecare bărbat, femeie sau copil de pe glob, în timp ce în țări sărace, cu o populație de aproape un miliard,* ***venitul pe locuitor este mai mic de 200 de dolari.***

● *Înarmările irosesc* ***3 pînă la 12 la sută*** *din producția mondială a mai multor materii prime și o cantitate* ***de petrol*** *egală cu jumătate din consumul țărilor în curs de dezvoltare (fără China).*

● ***40 la sută din fondurile de cercetare-dezvoltare și*** *50 la sută din totalul cadrelor calificate sînt* ***sustrase economiei de pace*** *și antrenate în activități* ***cu caracter militar.***

● *Pentru instruirea unui soldat se* ***cheltuiesc 20 000 de*** *dolari,* ***în timp ce pentru pregătirea unui elev se alocă*** *doar 380 de dolari.*

...și ce s-ar putea realiza prin evitarea ei

● *Reducerea cu* ***numai 10 la sută*** *a cheltuielilor militare mondiale ar elibera importante resurse financiare* ***(100 miliarde de dolari)****, care, investite pînă la sfîrșitul secolului, ar permite, după calculele ONU, să se realizeze:*

● ***cu 5 la sută*** *(50 miliarde)* ***stimularea dezvoltării industriale a țărilor rămase în urmă,*** *astfel încît acestea și-ar putea spori, pînă în anul 2000, ponderea în producția industrială a lumii la* ***25 la sută****, față de numai* ***11 la sută*** *cît este în prezent;*

● ***cu 3 la sută*** *(30 miliarde)* ***modernizarea și sporirea eficienței agriculturii*** *în vederea satisfacerii necesităților* ***alimentare*** *în toate statele lumii a treia;*

● ***cu 1,5 la sută*** *(15 miliarde)* ***combaterea eroziunii solului*** *în țările amenințate să fie transformate în deșert;*

● ***cu 0,5 la sută*** *(cinci miliarde)* ***asigurarea cu apă potabilă*** *a circa două* ***miliarde de oameni.***

Avînd în vedere situaţia deosebit de gravă din Europa, ne pronunţăm pentru întărirea colaborării între ţările europene în vederea eliminării cît mai rapide a armelor nucleare, chimice şi a altor armamente, pentru o Europă unită în diversitatea orînduirilor sociale.

Este necesar ca toate popoarele europene să înţeleagă că arma nucleară reprezintă pentru ele o primejdie reală, nu viitoare, ci actuală. Nu trebuie să aşteptăm, să urmărim din ce direcţie va bate vîntul şi să vedem dacă va duce la alţii radiaţiile sau le va opri la noi. Nu aceasta este soluţia! Soluţia este să înlăturăm din Europa cît mai repede armele nucleare!

NICOLAE CEAUŞESCU

EUROPA - de la Madrid la Viena

Despărţindu-se, la 9 septembrie 1983, după exact trei ani de negocieri şi dezbateri laborioase, încheiate, în cele din urmă, prin adoptarea unui document final substanţial şi destul de echilibrat, participanţii la cea de-a doua reuniune general-europeană post-Helsinki, de la Madrid, au stabilit să se întîlnească din nou la Viena, începînd de la 4 noiembrie 1986, pentru a evalua rezultatele obţinute între timp pe planul securităţii şi cooperării în Europa, al dezvoltării raporturilor dintre statele continentului, ca şi pentru a decide noi şi eficiente măsuri pentru activitatea viitoare. În mod deosebit, hotărîrile convenite în capitala spaniolă prevedeau convocarea la Stockholm, din ianuarie 1984, a Conferinţei pentru măsuri de încredere şi securitate şi pentru dezarmare în Europa (CDE), ca parte integrantă a procesului declanşat prin semnarea Actului final de la Helsinki, ca prim şi necesar forum general-european chemat să discute şi să aprofundeze numeroasele aspecte, deosebit de complexe, ale dimensiunii politico-militare a securităţii pe continent. Marcarea jubileului de 10 ani de la semnarea Actului final însuşi, la 1 august 1975, reuniunea pregătitoare a Conferinţei de la Stockholm (Helsinki, octombrie — noiembrie 1983), reuniunea de experţi privind elaborarea unei metode general-acceptabile de reglementare paşnică a diferendelor dintre state în Europa (Atena, 21 martie — 30 aprilie 1984), „Forumul cultural" de la Budapesta (15 octombrie — 25 noiembrie 1985), pregătirea şi reuniunea în domeniul drepturilor omului (Ottawa, 23 aprilie — 17 iunie 1985), reuniunea în domeniul contactelor între persoane (Berna, 15 aprilie — 26 mai 1986), alături de reuniunea propriu-zisă de la Stockholm, de pregătirea şi desfăşurarea celei de la Viena, figurau pe bogata agendă a acţiunilor stabilite la Madrid, populau un spaţiu relativ redus, de numai trei ani, dar pe durata căruia se urmărea aplicarea cît mai deplină a prevederilor de bază ale CSCE, trasarea unui itinerar uşor recognoscibil de continuitate organizată a eforturilor comune, de afirmare şi propulsare a noii identităţi europene.

Variatul calendar de activităţi preconizat între Madrid şi Viena a coincis, însă, cu o nouă şi serioasă deteriorare a situaţiei generale de pe continent, cu trecerea la amplasarea rachetelor americane cu rază medie de acţiune pe teritoriul unor state occidentale şi cu măsurile adoptate, ca răspuns, de Uniunea Sovietică şi de unele state socialiste din Europa. Climatul generat de competiţia militară, de transformarea tot mai sensibilă a „vechiului continent" în posibil teatru de operaţiuni al unui război nuclear limitat, a marcat, de aceea, întregul interstiţiu la care ne referim, a făcut, de pildă, ca reuniunea comemorativă a semnării Actului final, desfăşurată la Helsinki, în vara lui 1985, la nivelul miniştrilor de externe ai „celor 35", să fie dominată de exigenţele revigorării spiritului iniţial al CSCE, ale reluării, continuării şi aprofundării cursului spre destindere, spre colaborare şi pace în viaţa Europei. Mai mult, a conferit şi Conferinţei pentru măsuri de încredere şi securitate şi pentru dezarmare de la Stockholm, inaugurată la 17 ianuarie 1984, o pondere majoră încă mai importantă, sarcina restabilirii dialogului între statele participante, a adoptării unor măsuri substanţiale, echilibrate, de promovare a încrederii, conlucrării şi securităţii, care să depăşească tensiunile nou apărute şi să poată influenţa durabil, în bine, climatul politic european şi internaţional.

Acestea ar fi, succint amintite, principalele repere ale itinerarului politico-diplomatic şi militar parcurs de procesul CSCE, timp de numai cîţiva ani, de la ultima reuniune continentală de la Madrid, şi pînă în preajma celei similare, de la Viena. Traiectului general, desigur, i se mai pot circumscrie, pe plan subre-

gional, continuarea eforturilor de colaborare multilaterală în Balcani, începerea „dialogului politic" pentru transformarea spațiului sud-est european într-o zonă de pace și bună vecinătate, liberă de arme nucleare și chimice, inițiativele convergente din nordul și centrul Europei, creșterea gradului de conștientizare a opiniei publice, a guvernelor, a diferitelor forțe sociale și politice în legătură cu obiectivele majore, actuale și de perspectivă, ale edificării securității europene. Miza istorică a făuririi unei Europe unite, a păcii și cooperării, pe deasupra divizărilor și deosebirilor existente, pe baza respectului deplin al independenței și suveranității fiecărui stat, a fost menținută în atenția popoarelor, a tuturor celor interesați, dar rezultatele, trebuie spus, nu au fost și nu sînt pe măsura așteptărilor. Practici nefericite, din trecut, polemicile sterile și reînvierea unor tendințe de „bipolarism" au stat, din păcate, în calea adoptării unor măsuri propriu-zis edificatoare la unele din reuniunile multilaterale desfășurate după Madrid, au făcut ca, deocamdată, nici bilanțul Conferinței de la Stockholm — de o importanța deosebită pentru viața continentului — să nu se contureze cu claritate. Iată de ce, înaintea apropiatei reuniuni de evaluare de la Viena, în fața conferinței din capitala suedeză — ca, de altfel, și a altor foruri sau reuniuni internaționale — se află deziderarul dinamizării, aprofundării și concretizării lucrărilor, al trecerii la elaborarea unui prim și substanțial acord de măsuri pentru întărirea și stimularea încrederii între statele continentului, pentru îmbogățirea procesului de securitate, care ar urma să fie continuat, apoi, pe baza consensului de la Viena, prin convocarea fazei a doua a CDE, a etapei consacrate nemijlocit dezarmării. Răspunderile actuale și de perspectivă ce revin negocierilor multilaterale de la Stockholm sînt vitale, esențiale, iar contextul general — marcat de continuarea cursei iraționale a înarmărilor, de absența unor măsuri concrete pe planul dezarmării — le accentuează și mai puternic. Statelor participante le incumbă, față de propriile lor popoare și față de noua identitate europeană, redescoperită cu atîtea eforturi, misiunea deosebită de a continua și aprofunda procesul inaugurat de CSCE, de a face din el o piatră de temelie a destinderii internaționale. În 1975 și în anii anteriori, după grelele încercări ale „războiului rece", după atîtea și atîtea evoluții nefericite, a fost posibil să prevaleze un spirit nou, constructiv, să se arunce punți istorice peste o divizare ce părea iremediabilă. De ce nu ar fi posibil, încă o dată? De ce sirenele tensiunii, ale confruntării, ar fi mai puternice decît glasul rațiunii, al dialogului și destinderii?

De ce, într-adevăr?

I. Madoșa

P.C.R. –

Pildă eroică peste timp

50 de ani de la procesul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Brașov

Unitatea, dăruirea pentru cauza misiunii ei istorice, demnitatea în acțiune, capacitatea de asumare a înaltelor responsabilități revoluționare sînt trăsături care au conferit dintotdeauna mișcării muncitorești, revoluționare din țara noastră calitatea de exponentă a intereselor fundamentale ale întregului popor, capacitatea de acțiune politică, ceea ce a dus la victoria revoluției socialiste și făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, ca etapă esențială a înaintării României spre comunism.

Toate aceste trăsături au putut fi regăsite în atitudinea pilduitoare, cu valoare de simbol, a celui mai iubit fiu al patriei noastre, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, în anul 1936, cînd abia împlinise 18 ani, se afla în fruntea grupului de luptători comuniști și antifasciști, judecați de Consiliul de Război al Corpului 5 Armată din Brașov. Acest proces, cu puternic și statornic ecou în epocă și, deopotrivă, ampla mișcare de solidaritate pe care a

memoria mereu vie a faptei patriotice și revoluționare

Inspirate și conduse de partidul comunist, mari manifestații de stradă au avut loc în București și diverse alte localități ale țării împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității României

generat-o se înscriu în șirul momentelor de referință ale istoriei mișcării noastre muncitorești, revoluționare, care au dat expresie stării de spirit a proletariatului, a celorlalte forțe democratice, patriotice din România deceniului patru, potrivnice fascismului, politicii sale războinice și revizioniste, hotărîrii lor ferme de a apăra, cu orice preț, independența, suveranitatea și integritatea statului național român, făurit prin Marea Unire din 1918.

Eforturile Partidului Comunist Român de transformare a procesului de la Brașov într-un mijloc activ de luptă, de demascare a primejdiei fasciste și de afirmare a necesității coalizării tuturor forțelor patriotice, antifasciste, pentru salvgardarea libertății și independenței poporului român, au fost admirabil slujite de atitudinea curajoasă, intransigentă și principială pe care au avut-o luptătorii comuniști și antifasciști pe tot parcursul procesului. Personalitate de excepție, exemplul suprem al eroului patriot, tovarășul Nicolae Ceaușescu — căruia partidul comunist i-a încredințat rolul principal în orientarea procesului —, a devenit din acuzat acuzator, demascînd cu virulența pericolul fascismului și al războiului și pronunțîndu-se pentru apărarea intereselor naționale fundamentale ale poporului român, ale țării.

Experiența pe care o dobîndise în cadrul Comitetului Național Antifascist, calitățile sale deosebite, ilustrate cu prilejul participării la numeroase acțiuni revoluționare, organizate și desfășurate de partidul comunist, fuseseră tot atîtea argumente care determinaseră conducerea P.C.R. să-i încredințeze, în toamna anului 1935, sarcina de mare răspundere de secretar al Comitetului Regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist. Numirea tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu în această funcție se înscria în orientarea partidului comunist de întărire a activului său cu cadre muncitorești, călite în aspre bătălii de clasă, capabile să transpună în practică linia sa politică patriotică, obiectivele de însemnătate primordială ale acelei perioade istorice — lupta împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei.

În această calitate, tînărul comunist Nicolae Ceaușescu desfășurase o asiduă acțiune politică și organizatorică pentru consolidarea Regionalei Prahova a U.T.C. (crearea de nuclee ilegale și extinderea posibilităților sale de manifestare legală, înființarea unor filiale locale ale Blocului Democratic), pentru promovarea, în rîndul tinerei generații, a liniei politice antifasciste, profund patriotice, a Partidului Comunist Român. Toate acestea, ca și intensa activitate revoluționară desfășurată anterior, au fost motivele pentru care secretarul Comitetului Regional Prahova al U.T.C. și, alături de el, un grup de tineri comuniști și antifasciști, fuseseră arestați, la 15 ianuarie 1936, la Moreni, Gura Ocniței și în alte localități din județ.

În toată perioada de detenție, de aproape cinci luni de zile, tînărul militant revoluționar Nicolae Ceaușescu a constituit, pentru tovarășii săi, un exemplu de tărie, de comportare curajoasă și demnă, care, în timpul procesului, ce se va desfășura între 27 mai și 5 iunie, va dobîndi noi dimensiuni. În cadrul dezbaterilor procesului, în care era pusă în cumpănă libertatea pentru mai mulți ani, cînd se afla, deci, în perspectiva unei aspre condamnări, în momentele luării interogatoriilor, neobositul revoluționar Nicolae Ceaușescu a pus, mai presus de toate, dorința de a folosi și acest prilej pentru a-și expune, cu demnitate și mîndrie revoluționară, concepțiile politice, scopurile luptei sale. În acel ceas politic, cînd trebuia apărat viitorul poporului român, independența și integritatea patriei în fața pericolului expansiunii fasciste, tînărul comunist s-a dovedit a fi exponentul celor mai înaintate forțe ale societății românești, care și-au asumat nobila misiune a luptei împotriva celui mai mare flagel care s-a abătut vreodată asupra omenirii — fascismul. Flacăra fermității convingerilor sale revoluționare a luminat mohorîta sală de judecată, surprinzîndu-i chiar și pe judecători, determinîndu-i pe avocați

P.C.R. — memoria mereu vie

sa-l privească cu alţi ochi, ca pe o personalitate care excludea schemele lor de apărare, afirmîndu-se în moduri neaşteptate şi emoţionante, iar pe cei admişi în sala de judecată să înţeleagă de ce este considerat. de către cei arestaţi, conducătorul lor. Privirile tuturor au fost aţintite spre tînărul revoluţionar Nicolae Ceauşescu, care a înţeles să-şi primejduiască libertatea pentru a impune respectarea legii în proces, care a dovedit spirit de dăruire, mai presus de interesele sale personale; el a fost tot timpul creierul şi sufletul grupului de militanţi comunişti şi antifascişti arestaţi, poziţie pe care şi-a dobîndit-o prin calităţile sale de excepţie şi pe care le-a afirmat cu fiecare prilej.

În ziua de 5 iunie 1936, după o deliberare care a durat cinci ore, Consiliul de Război al Corpului 5 Armată din Braşov a pronunţat sentinţa prin care 14 tineri militanţi comunişti şi antifascişti erau condamnaţi la pedepse ce totalizau 12 ani închisoare, 100 000 lei despăgubiri către stat şi 45 de ani de interdicţie politică. Tînărul comunist Nicolae Ceauşescu a primit cea mai grea condamnare: doi ani închisoare, la care s-a adăugat pedeapsa de şase luni pronunţată pentru „ultraj", şi 2 000 lei amendă; de asemenea, eroul procesului a fost singurul dintre cei condamnaţi căruia i s-a adăugat şi pedeapsa „suplimentară" de „un an interdicţie de a părăsi domiciliul părintesc", după executarea pedepsei de privare de libertate. Nu este lipsit de importanţă faptul că, la socotirea datei de la care începea executarea pedepsei, instanţa militară a refuzat să-i ia în consideraţie perioada celor 143 de zile de prevenţie (15 ianuarie — 5 iunie 1936).

Străduania Consiliului de Război de a aplica tovarăşului Nicolae Ceauşescu pedepsele maxime, de a-i îngreuna situaţia prin neluarea în considerare a perioadei petrecute în arest, prin tot felul de pedepse „suplimentare", demonstra, o dată în plus, intenţiile autorităţilor de a izola, cît mai mult timp, pe tînărul comunist de mediul muncitoresc, din cauza capacităţii de mobilizare şi de înrîurire pe care o dovedise, a prestigiului de care se bucura în faţa maselor, a exemplului personal prin care le însufleţea, recunoscîndu-i, indirect, rolul de militant de frunte al partidului comunist.

Astfel se încheia procesul de la Braşov — moment cu profunde şi multiple semnificaţii în istoria mişcării muncitoreşti şi antifasciste din România, a partidului comunist — care, timp de 10 zile, polarizase atenţia maselor de oameni ai muncii, a opiniei publice democratice din ţara noastră. Despre procesul de la Braşov, despre pilda de demnitate şi de solidaritate revoluţionară care au animat cugetul şi fapta eroului său, s-a aflat în cercuri tot mai largi. Tînărul militant comunist Nicolae Ceauşescu devenise un simbol al luptei pentru o viaţă mai bună, mai dreaptă, pentru unirea eforturilor tuturor forţelor democratice într-un larg front de acţiune pentru a bara ascensiunea fascismului, pentru apărarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii patriei.

În istoria partidului, a mişcării muncitoreşti şi antifasciste din România, procesul politic de la Braşov, din 1936, se detaşează ca un moment plin de semnificaţii. Curajul, dîrzenia şi eroismul luptătorilor comunişti şi antifascişti, largul ecou în opinia publică din ţară şi de peste hotare au înscris procesul de la Braşov cu litere de aur în istoria luptelor antifasciste, revoluţionare din ţara noastră. Procesul de la Braşov — ca şi cele desfăşurate în alte oraşe ale ţării — a sporit prestigiul politic al Partidului Comunist Român, care a demonstrat că avea forţa politică şi organizatorică de a asigura izbînda misiunii sale istorice, de a conduce poporul pe calea transformării revoluţionare a societăţii, că formase militanţi comunişti, cu convingeri revoluţionare ferme, profund devotaţi cauzei partidului şi poporului.

Pe parcursul celor zece zile cît au durat dezbaterile procesului, ziarele cu orientare de centru sau chiar de dreapta au fost nevoite să aducă, treptat, în prim plan, în cadrul relatărilor din sala tribunalului, numele tînărului militant revoluţionar Nicolae Ceauşescu; le obliga însăşi evoluţia procesului. Presa de stînga, începînd cu „Scînteia" ilegală şi sfîrşind cu ziarele de mare tiraj din Capitală şi din provincie, de orientare burghezo-democratică, a dat expresie admiraţiei sale, condamnînd în termeni vehemenţi molestările, persecuţiile şi presiunile morale la care au fost supuşi în permanenţă militanţii inculpaţi, metodele arbitrare şi samavolnice sub semnul cărora se desfăşura procesul.

O sinceră admiraţie şi un profund respect se desprind din portretul făcut tînărului erou: „Fiu de ţărani, ieşit din popor — scria publicaţia «Arena» —, acest tinerel, intrat în viaţă la o vîrstă fragedă, începe să ştie ce trebuie să vreie. Şi îşi revendică mereu ale lui vreri. Ieri la Bucureşti, la Craiova, apoi la Ploieşti şi în Valea Prahovei, în căutare şi efectuare de lucru, îşi spunea tovarăşilor de muncă a lui şi a lor durere, a lui şi a lor dorinţi. Şi, de aceea, a simţit efectele hipnozei cu vîna de bou. De aceea a fost adus în faţa Consiliului de Război din Braşov. De aceea chiar în timpul dezbaterilor, şi pentru motive considerate de consiliu ultraj, tînărul Ceauşescu este condamnat la şase luni, în afară de lunga prevenţie şi sentinţa pe care o va da onoratul consiliu la sfîrşitul procesului... Pentru pîine, pace, libertate, tînărul Ceauşescu va întîlni în ocnele ţării româneşti peste 1 500 deţinuţi"...

Un alt portret i-a fost inspirat scriitorului Eugen Jebeleanu de vizita şi întrevederea pe care a avut-o, în închisoarea braşoveană, cu tînărul militant revoluţionar Nicolae Ceauşescu, şi creionat în vibrantul reportaj — **Impresii de la proces:** „Ceauşescu e un copil. Dar un copil cu o inteligenţă de o maturitate surprinzătoare... Are 19 ani, dar a văzut şi a păţit ca pentru 90".

Procesul de la Braşov, intentat de autorităţile represive împotriva luptătorilor comunişti şi antifascişti, a pus, încă o dată, în lumină înaltele trăsături politico-morale — principialitatea comunistă, patriotismul înflăcărat, devotamentul în slujirea intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale poporului şi ţării, abnegaţia, dîrzenia şi neînfricarea în luptă pentru cauza socialismului şi a păcii — ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, care, prin voinţa unanimă a comuniştilor, a întregului popor, se află astăzi în fruntea partidului şi statului, conducînd, de peste două decenii, cu neasemuită strălucire, destinele României pe calea progresului şi civilizaţiei socialiste, afirmării ei demne, libere şi independente în rîndul naţiunilor lumii.

dr. Vasile Petrişor

1 MAI 1939

O pagină de glorie în lupta pentru independență și suveranitate, împotriva fascismului și a războiului

Întregul ansamblu de pregătiri și măsuri organizatorice, care au determinat caracterul profund patriotic, antifascist, antirăzboinic și antirevizionist al întrunirilor și manifestărilor din Capitală, de la 1 mai 1939, a fost strîns legat de activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu

În viltoarea aprigelor bătălii antifasciste din acea perioadă, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de alți militanți ai partidului, tovarășa Elena Ceaușescu s-a remarcat prin atitudinea fermă, revoluționară, prin deosebita activitate politico-organizatorică și culturală desfășurată în rîndul muncitorimii din Capitală

Împlinirea a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român oferă prilejul evocării unor pagini glorioase din activitatea sa, între care, la loc de frunte, se află lupta împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei.

Într-adevăr, încă de la intîile manifestări ale fascismului pe arena politică europeană, poporul român, sesizînd caracterul său nociv, agresiv, pericolul pe care îl reprezenta acesta pentru libertatea tuturor popoarelor, s-a pronunțat cu hotărîre împotriva acestui flagel. Însuflețit de o fierbinte dragoste de țară și popor, în acei ani de grea cumpănă, Partidul Comunist Român a desfășurat o susținută și rodnică activitate în lupta împotriva pericolului fascismului și războiului, acționînd pentru unirea, într-un front național antifascist, a tuturor forțelor social-politice românești, interesate în salvgardarea libertăților democratice, a independenței și suveranității țării. La temelia coalizării forțelor patriotice, antifasciste, P.C.R. a pus realizarea unității de acțiune a mișcării muncitorești, conlucrarea comuniștilor, socialiștilor și social-democraților în lupta pentru apărarea intereselor supreme ale națiunii române.

Un moment de vîrf în suita de acțiuni antifasciste și

antirevizioniste desfăşurate în deceniul al patrulea de către partidul comuniştilor, în colaborare cu celelalte partide muncitoreşti, l-a reprezentat marea demonstraţie de la 1 Mai 1939, care a relevat, cu putere, voinţa clasei noastre muncitoare, a întregului popor de a se împotrivi, cu orice preţ, fascismului şi războiului, de a apăra libertatea şi frontierele patriei.

Întregul ansamblu de pregătiri şi măsuri organizatorice, care au determinat caracterul profund patriotic, antifascist, antirăzboinic şi antirevizionist al întrunirilor şi manifestărilor din Capitală, de la 1 Mai, a fost strîns legat de activitatea tovarăşului **Nicolae Ceauşescu.** Prezenţa sa în Comitetul de organizare a zilei de 1 Mai, creat de Partidul Comunist Român, era o reflectare a preţuirii şi încrederii pe care partidul o acorda neînfricatului militant comunist, care făcuse, în repetate rînduri, dovada dîrzeniei şi intransigenţei sale revoluţionare, a tactului şi viziunii sale politice largi, înaltelor sale calităţi organizatorice. Militant revoluţionar, călit în focul luptelor muncitoreşti încă de la începutul deceniului al patrulea, trecut prin şcoala luptei antifasciste ca unul din fruntaşii Comitetului Naţional Antifascist, organizator de seamă al acţiunilor revoluţionare ale tineretului, greu încercat prin regimul aspru al închisorilor, tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a impus în întreaga activitate legată de pregătirea şi desfăşurarea memorabilelor acţiuni de la 1 Mai 1939, ca un conducător cu o bogată experienţă revoluţionară şi o profundă maturitate politică.

În vîltoarea aprigelor bătălii antifasciste din acea perioadă, alături de tovarăşul **Nicolae Ceauşescu,** de alţi militanţi ai partidului, tovarăşa **Elena Ceauşescu** s-a remarcat prin atitudinea fermă, revoluţionară, prin deosebita activitate politico-organizatorică şi culturală desfăşurată în rîndul muncitorimii din Capitală.

Conform programului Comitetului de organizare, în dimineaţa de 1 Mai 1939, mii de muncitori din Bucureşti şi provincie se îndreptau spre sălile dinainte stabilite, unde urmau să aibă loc importante întruniri, printre care şi Congresul breslelor muncitoreşti la scară naţională, convocat în acea zi în capitala ţării. Participanţii la întruniri, luînd în considerare situaţia internaţională gravă, cînd pacea era în pericol, iar integritatea teritorială a României era ameninţată direct de tendinţele revizioniste, agresive ale fascismului, au condamnat politica războinică, expansionistă a statelor fasciste, revizioniste, pronunţîndu-se cu hotărîre pentru apărarea păcii, a hotarelor patriei, a independenţei şi suveranităţii ei naţionale. Dînd expresie acestor sentimente patriotice, cei prezenţi au hotărît, printr-o rezoluţie, ca întreaga clasă muncitoare să contribuie, cu valoarea unei zile de muncă, la fondul de înzestrare a armatei române.

După încheierea întrunirilor, participanţii, împreună cu mii şi mii de locuitori ai Capitalei, au demonstrat pe străzile centrale ale oraşului. „Muncitori, meseriaşi, funcţionari şi intelectuali, femei muncitoare, ţărance, intelectuale, mase de tineri muncitori antifascişti" şi-au unit glasurile şi braţele, pentru a constitui împreună „o adevărată înfrăţire de luptă antifascistă" — releva ziarul „Scînteia". Consemnînd în rapoarte şi note informative desfăşurarea demonstraţiei, autorităţile raportau că principala arteră a Bucureştiului, Calea Victoriei, „avea aspectul unui cîmp de manifestaţie revoluţionară", că mulţimea scanda lozincile partidului comunist: „Vrem respectarea graniţelor!", „Trăiască integritatea teritorială a României!", „Jos fascismul!", „Jos agresorul hitlerist!", „Vrem alianţă cu ţările democratice!". În încheierea manifestaţiei, care, potrivit programului, a avut ca punct final Parcul Libertăţii, demonstranţii au depus o coroană de flori la Mormîntul eroului necunoscut, în semn de recunoştinţă pentru cei care s-au jertfit pentru unitatea şi independenţa ţării şi ca expresie a angajamentului lor solemn de a păstra această nobilă tradiţie, de a nu precupeţi nimic pentru salvarea patriei.

Sub semnul rezistenţei antifasciste, a hotărîrii de a apăra graniţele ţării ameninţate, s-au desfăşurat manifestaţiile de 1 Mai şi în alte centre ale ţării, ca Arad, Ploieşti, Iaşi, Cluj, Bacău, pe Valea Jiului ş.a.

Viguroasa demonstraţie de la 1 Mai 1939, din Bucureşti şi din alte localităţi ale ţării, a găsit un deosebit ecou în rîndul poporului român, fiind amplu comentată în publicistica vremii. Ziarul „Timpul", răspîndit în cercuri largi ale societăţii româneşti, aprecia astfel evenimentul: „1 Mai 1939 a arătat, o dată mai mult, că muncitorimea este temeiul, baza şi substanţa naţională, chezăşia prosperităţii ei în pace şi apărătoarea ei, atunci cînd patria o cere".

Marea demonstraţie de la 1 Mai 1939 s-a înscris ca un puternic semnal pe care poporul român l-a adresat Europei, opiniei publice mondiale, pentru unirea eforturilor tuturor forţelor antifasciste, democratice, iubitoare de pace, în vederea împiedicării dezlănţuirii conflagraţiei mondiale de către Germania nazistă. Sintetizînd răsunetul pe care evenimentele din România l-au avut în diferite ţări, Conferinţa internaţională asupra problemelor democraţiei, păcii şi apărării persoanei umane (ţinută la Paris în 12—14 mai 1939) aprecia în documentul intitulat: „Pentru integritatea şi independenţa României" că puternica manifestaţie antifascistă şi antirăzboinică de la 1 Mai, din România, a fost „o dovadă că poporul român se raliază la mişcarea antifascistă şi că voinţa sa este de a lupta, în mod real, împotriva agresorului şi fascismului".

Experienţa dobîndită de Partidul Comunist Român în lupta împotriva fascismului, inclusiv cu prilejul marii demonstraţii de la 1 Mai 1939, a fost utilizată cu succes în perioada următoare a amplei mişcări de rezistenţă antihitleristă, a pregătirii şi înfăptuirii revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din august 1944, care a deschis orizonturi noi naţiunii române, propulsînd-o, viguros şi neabătut, pe calea înfăptuirilor măreţe ale noului ev, evul socialist.

Evocînd evenimentele de la 1 Mai 1939, precum şi învăţămintele ce se degajă din acestea pentru istorie, tovarăşul **Nicolae Ceauşescu,** care a avut un rol determinant în organizarea şi desfăşurarea lor, arăta: **„Cînd în multe ţări era o oarecare stare de aşteptare, muncitorimea română, sub conducerea comuniştilor, s-a ridicat şi a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în faţa fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei şi că, unite, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului! Şi dacă în 1939 popoarele ar fi acţionat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănţuit al doilea război mondial! Iată de ce acum, cînd ne reamintim şi cinstim această mare demonstraţie revoluţionară, trebuie — şi doresc să mă adresez muncitorimii din Europa, din întreaga lume, forţelor progresiste — să tragem toate învăţămintele, să nu lăsăm să se mai repete evenimentele din '39, să întărim unitatea! Dispunem de forţa necesară pentru a opri calea spre război, spre prăpastie, pentru a asigura pacea, independenţa tuturor popoarelor, dreptul oamenilor la libertate, la bunăstare şi fericire!"**

Aprecierile secretarului general al partidului nostru exprimă, cu limpezime, poziţia militantă, profund revoluţionară, de mare forţă mobilizatoare, a politicii externe a partidului şi statului român, în favoarea realizării unei largi solidarităţi în lupta pentru pace, pentru dezarmare, în primul rînd pentru dezarmare nucleară, pentru independenţă şi colaborare între toate statele şi popoarele lumii.

dr. Gheorghe Unc

O avanpremieră, acum un sfert de veac

Belgrad 1—6 septembrie 1961

Piața Marx-Engels, unde se află „Casa Presei"

Fațada arcuită a modernului edificiu dominînd Piața Marx—Engels, în plin centrul Belgradului, devenise în ultimele zile de august, acum un sfert de veac, magnetul pentru sute de gazetari de pretutindeni. «Orașul Alb», renăscut, de-a lungul istoriei, de patruzeci de ori din propria cenușă, încins de coline înverzite, unde și celții și-au lăsat urmele, se răsfăța sub soarele toamnei timpurii. Boarea strecurată prin coridoarele Dunării și Savei, care își dau întîlnire chiar în capitală, făcea să murmure pînzele policromiei de steaguri, care înveseleau animatele bulevarde centrale. În octombrie 1956, cînd cunoscusem prima oară orașul, erau, aici, aproape 600 000 locuitori, între timp sporind cu un sfert de milion. Atunci, în 1956, Noul Belgrad — un vast teren plat din stînga Savei — era doar o promisiune, iar Casa Sindicatelor din Piața Marx—Engels o construcție nefinalizată. Spre această Casă a Sindicatelor, transformată în Centru de presă, se îndreptau corespondenții veniți în capitala Iugoslaviei, aflată în febra pregătirilor pentru o Conferință care, după deschiderea ei, la 1 septembrie 1961, a devenit, oficial denumită, ca fiind a șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate. Acum, după douăzeci și cinci de ani, nu mai încape îndoială că au fost martorii unuia dintre jaloanele de seamă, marcînd trecerea de la era popoarelor-obiect la cea a națiunilor — subiect ale relațiilor internaționale.

Înaintea ridicării cortinei

Primul contact la Biroul de acreditări nu prea era de natură să te lămurească asupra titulaturii oficiale a Conferinței. Deși faptul ca atare avea să-și piardă, în zilele următoare, vreo semnificație, era totuși un semnal, ca în atîtea alte cazuri consemnate în analele diplomatice, că mai persistau opinii diferite în acest caz, în desemnarea țărilor participante ca *neangajate* sau *nealiniate*, expresii care circulau în declarații politice sau în coloanele ziarelor. Permisul de acces la dezbaterile publice avea înscrise cuvintele: *Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor neangajate*. Ea era însă valabilă numai cu legitimația de ziarist, pe care era imprimat un *N*, ceea ce, în unele limbi, inclusiv a gazdelor, putea indica fie neangajat, fie nealiniat. Insigna de presă tranșa chestiunea și mai „diplomatic": Conferința Belgrad 1961. Un comunicat de presă evoca desfășurarea, în acele zile, la Belgrad a unei reuniuni preliminare „a reprezentanților țărilor participante la Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor nealiniate". Un altul, datat 31 august, consemna că secretarul de stat adjunct la afacerile externe al Iugoslaviei, Leo Mates, fusese numit secretar al Conferinței, în urma unui acord între țările participante „la Conferința șefilor de stat și de guvern ai țărilor neangajate".

Chiar și în prezent, deși nu puțini cercetători au forat subiectul, rămîne dificilă stabilirea datei exacte a intrării în vocabularul politic a celor două formule. Krishna Menon, membru al guvernului indian, colaborator apropiat și devotat al premierului J. Nehru, promotor reputat al dezbaterilor de pe scena Organizației Națiunilor Unite în deceniul șase, considera că termenul nealiniere a apărut încă la începutul anilor '50. Dacă este de reținut că afirmația lui Menon a fost înregistrată într-un interviu din 1968 (*Times of India*, 30 septembrie), nu-i mai puțin adevărat că unii autori consideră că prima aplicare a unei politici de nealiniere fără folosirea expresiei ca atare, data de la 5 decembrie 1950, cînd a survenit acțiunea coordonată a 14 țări afro-asiatice la O.N.U., în legătură cu pericolul unui al treilea război mondial, ce decurgea din evoluția evenimentelor din Coreea, după agresiunea împotriva R.P.D. Coreene. În ce îl privește, Leo Mates evalua că, abia spre sfîrșitul anilor 50, se poate constata acceptarea expresiei în limbajul diplomatic sau al presei. Cert rămîne că, într-o cuvîntare rostită la Universitatea Columbia (New York), în 1949, premierul J. Nehru a definit politica externă a Indiei avînd ca „țintă pacea, nu prin alinierea cu vreo putere mai mare sau grup de puteri, ci printr-o abordare independentă a fiecărei chestiuni litigioase ori pusă în discuție".

Drumul spre Belgrad a derivat din principiile adoptate de Conferința de la Bandung[1], care au exercitat o mare influență în viața internațională. Această conferință „a făcut o puternică impresie asupra lui Tito" - evoca, în 1981, I. Vrhoveț (pe atunci secretar federal al afacerilor externe), după o intîlnire cu conducătorul iugoslav, la scurt timp după Bandung. „El o considera un bun indicator. Era foarte preocupat, atunci, de problema de a ști cum să fie transformat acest efort regional într-unul internațional și cum să se creeze, pornind de la un concept similar, o mișcare mondială, care să reunească țările nou eliberate și toate celelalte gata să se lupte în comun pentru o lume diferită și mai bună, găsind, totodată, un sprijin pentru salvgardarea propriei independențe". O asemenea preocupare era, de altfel, răspîndită în multe locuri, iar esența ei, în acei ani de început al marșului apariției de noi state, era tot mai accentuat formulată.

În toamna anului 1956 - la prima sesiune a Adunării Generale O.N.U. la care a participat de la primirea în forumul Națiunilor Unite -, România, prin ministrul său de externe, Grigore Preoteasa, sublinia că, „în marile chestiuni ale păcii și războiului, ale colaborării economice mondiale, formăm o singură lume, care reclamă prezența și participarea pe bază de deplină egalitate a tuturor țărilor" și că politica noastră externă „se inspiră din principiile coexistenței pașnice, al egalității între state, al respectului independenței și suveranității naționale a tuturor popoarelor, al neamestecului în treburile interne ale altor țări". România, promovînd „cu stăruință în politica sa externă principiile coexistenței pașnice", pornea „de la convingerea că relații realmente sănătoase nu pot exista decît între state care își respectă reciproc independența națională". Ea saluta „statele care și-au cucerit de curînd independența și care joacă un rol tot mai important în apărarea păcii și dezvoltarea colaborării internaționale. Socotim acest fapt ca unul din cei mai însemnați factori de progres ai istoriei contemporane. Creșterea impetuoasă a mișcării național-eliberatoare a pus la ordi-

Clădirea Adunării Naționale Federale

[1] Vezi E. Preda, Bandung, 18—24 aprilie 1955. O intîlnire cu istoria, LUMEA Almanah 1985, pag. 66—74

România, care a urmărit cu profund interes lucrările conferinţei de la Belgrad din 1961, avea legături în plină dezvoltare cu toate statele fondatoare ale mişcării de nealiniere şi relaţii diplomatice cu majoritatea ţărilor participante.

După Congresul al IX-lea, partidul şi statul nostru au consolidat relaţiile de colaborare şi solidaritate cu ţările în curs de dezvoltare şi nealiniate. În prezent, ţara noastră întreţine relaţii diplomatice cu peste 80 de ţări nealiniate, factorul determinant pentru dezvoltarea amplelor legături, pe multiple planuri, constituindu-l întîlnirile la nivel înalt realizate, de partea română, în peste 40 de ţări nealiniate şi de peste 30 de ţări nealiniate în România. Numai între preşedintele Nicolae Ceauşescu şi preşedintele Iosip Broz Tito au avut loc 19 întîlniri între 1966 şi 1979.

„România — declara tovarăşul *Nicolae Ceauşescu — acordă o însemnătate deosebită activităţii mişcării ţărilor nealiniate. În actualele împrejurări internaţionale, mişcarea ţărilor nealiniate are un rol important în a asigura participarea acestor ţări la soluţionarea problemelor internaţionale într-un mod democratic şi, în primul rînd, la asigurarea independenţei naţionale, în înfăptuirea dezarmării şi a noii ordini economice internaţionale"*.

Ca o apreciere a politicii sale externe dinamice şi profund constructive, a interesului comun, România socialistă a fost invitată să participe la conferinţa ministerială a ţărilor nealiniate de la Lima din 1975. În august 1976, Conferinţa la nivel înalt de la Colombo a atribuit ţării noastre statutul de invitat permanent la activităţile mişcării de nealiniere. Aşa cum sublinia tovarăşul *Nicolae Ceauşescu, „aceasta constituie un pas important în felul de abordare de către mişcarea nealiniaţilor a problemelor privind orientarea şi sarcinile pe care şi le propune, în primul rînd de a constitui un cadru de discutare, cu o participare cît mai largă, a problemelor fundamentale ce preocupă lumea contemporană"*.

Există toate condiţiile şi nici un impediment din punctul de vedere al României pentru intensificarea participării sale la activitatea mişcării ţărilor nealiniate, în interesul mersului înainte, pe un drum nou, progresist al omenirii.

nea zilei chestiunea lichidării depline a sistemului colonial". Atunci, în noiembrie 1956, s-a relevat, de asemenea, că România „s-a pronunţat permanent şi în sensul că pacea şi securitatea în Europa pot fi asigurate nu prin crearea de blocuri militare antagoniste, ci pe calea efortului comun al tuturor statelor europene pentru înfăptuirea unui sistem general de securitate" şi considera Tratatul de la Varşovia că „este, de la început, un pact condiţional", care „îşi pierde valabilitatea" în cazul în care, în Europa, „va fi creat un sistem de securitate colectivă". Convulsiile din viaţa internaţională, accentuarea pericolului de război, ameninţările la adresa independenţei ţărilor mici şi mijlocii, îndeosebi a celor care şi-o obţinuseră în perioada postbelică, au dat o nouă dinamică tendinţei de neparticipare la blocuri. În august 1961, reputatul politolog american Hans Morgenthau constata despre „neangajare": „dorinţa de a nu fi aliniat cu vreuna din părţi în războiul rece este cea mai pătrunzătoare tendinţă, care se răspîndeşte în politica mondială. De fapt, toate noile naţiuni ale Africii şi Asiei au adoptat-o deschis şi au făcut-o politica lor oficială. În plus, ca mişcare populară, mai mult sau mai puţin articulată, tendinţa este viguroasă chiar în rîndul naţiunilor aparţinînd unuia sau celuilalt dintre cele două blocuri". Pentru Morgenthau, neangajarea devenea un factor unificator pe plan internaţional, deoarece „cele mai multe dintre noile naţiuni s-abe, dacă şi-ar schimba poziţia cu una de aliniere, ar risca să fie reduse la un nou statut colonial. Ceea ce se cere este o nouă ordine, care să înlocuiască defuncta ordine imperială".

Un an după Conferinţa de la Bandung, în luxurianta insulă Brioni, au avut loc convorbiri Tito-Nasser. În Comunicatul din 18 iulie 1956 se menţiona că Iugoslavia şi Egiptul abordează problemele contemporane „călăuzite de principiile coexistenţei paşnice şi active şi neaderării la blocuri". A doua zi, în Comunicatul privind convorbirile la care celor doi şefi de stat li se alăturase şi primul ministru al Indiei, J. Nehru, era afirmat sprijinul pentru principiile adoptate la Bandung şi se sublinia: „este esenţial să se depună eforturi pentru a se crea o atmosferă de pace şi să se acţioneze în conformitate cu principiile fundamentale ale Cartei Naţiunilor Unite". Dacă drumul de la Bandung spre Belgrad a trecut prin Brioni, la vremea respectivă nu se cristalizase un concept al *nealinierii* sau *neangajării*, şi termenii înşişi nu erau întrebuinţaţi. În iulie 1960, preşedintele Ghanei, dr. Kwame Nkrumah, emitea, însă, propunerea „ca toate ţările nenucleare neangajate ale lumii – în special din Africa şi Asia – să se întrunească de urgenţă" pentru a forma „o forţă de prevenire a războiului între cele două blocuri ale aşa-numitului Est şi Vest". În toamna aceluiaşi an – cînd războiul rece parcurgea o nouă fază paroxistică –, cu prilejul sesiunii Adunării Generale ONU, la care participau numeroşi şefi de stat şi de guvern, a avut loc o întîlnire între Tito, Nasser, Nehru, Nkrumah şi preşedintele Indoneziei, Sukarno, ulterior consideraţi fondatorii mişcării de nealiniere. De aici, calea a mers spre Conferinţa de la Belgrad, pregătită şi prin numeroase întîlniri bilaterale între aceştia şi alţi şefi de stat şi de guvern, şi înaintea căreia Tito s-a referit adesea la aşa-numitele „ţări nealiniate", fără însă a le defini. Participanţii la Conferinţă aveau să considere, cum a fost consemnat într-unul din documentele adoptate[2], „lărgirea zonei neangajate în lume constituie singura alternativă posibilă şi indispensabilă la politica împărţirii totale a lumii în blocuri şi la intensificarea politicii războiului rece".

---

[2] Textul integral al documentelor în: **Mişcarea de nealiniere**, volum sub egida Academiei „Ştefan Gheorghiu", Editura Politică, Bucureşti, 1978., p. 236—249

Din loja presei și dincolo de ea...

Între loja presei din clădirea fostului club ofițeresc al armatei coloniale din Bandung, devenit Gedung Mardeka (Palatul Libertății), și cea a Skupștinei (parlamentul) din Belgrad, distanțele îl frapau pe martorul ocular. Distanțele în timp - din 1955 pînă în 1961 - își puseseră, și ele, amprenta pe principalii actori, în bună parte aceiași; în spațiu - zece mii de kilometri se așterneau de la montanul oraș subecuatorial pînă în capitala de pe Dunăre a unui stat din Balcani. Dar, atît pe plan istoric cît și politic, apropierea s-a dovedit a fi mare sub unghiul apariției ei și determinării evoluției unui fenomen nou în sistemul relațiilor internaționale contemporane, deși Conferința de la Belgrad nu putea fi nici o repetare și nici un „al doilea Bandung", cum se mai auzea pe atunci.

Cadrul Conferinței, cel puțin pentru ședințele publice, era oferit de Palatul Adunării Naționale Federale (Skupștina), reuniunile închise urmînd a se desfășura în clădirea Consiliului Executiv Federal, prima dintre construcțiile publice moderne ale Noului Belgrad. Se anunțase că delegațiile vor începe să sosească de la ora 9 a.m. Pentru corespondenții acreditați era simplu să traverseze cele cîteva sute de metri de la „Casa Sindicatelor".

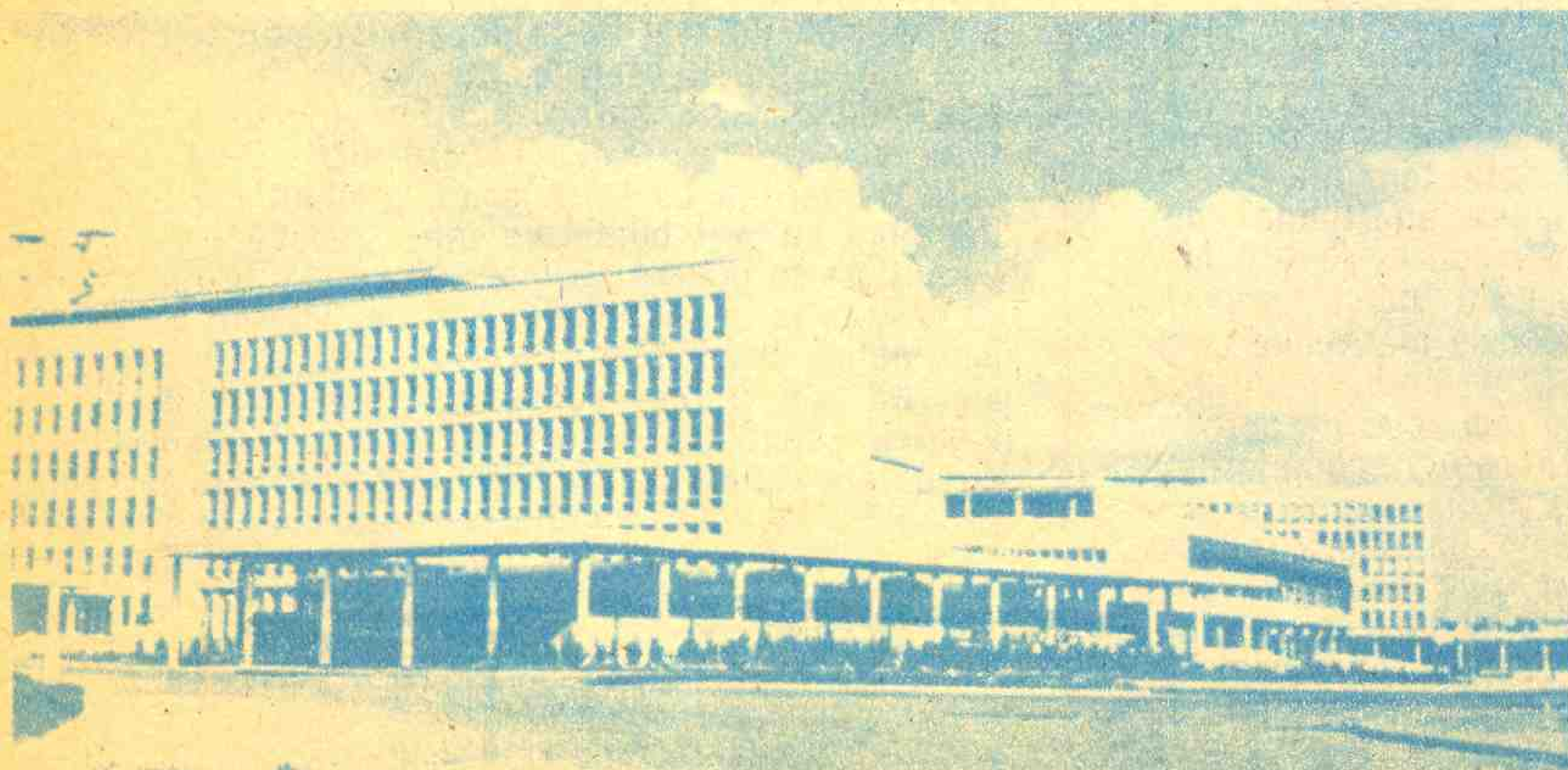
Palatul Skupștinei - construit în stilul Renașterii italiene, indiscutabil unul dintre cele mai frumoase edificii ale Belgradului - își punea în evidență contururile patinate, în contrast cu brîul de arbori din apropiere, sub lumina aurie a dimineții. Piatra fundamentală fusese pusă în 1907, dar inaugurarea a survenit după trei decenii, lucrările fiind adeseori întrerupte datorită unor dificile împrejurări, atît externe cît și interne. Un ziarist localnic ne împărtășea că, după o foarte răspîndită credință populară, regele Alexandru I (1921-1934) ar fi împiedicat terminarea palatului, deoarece cineva i-a prezis că va muri imediat ce se va încheia construcția. (În fapt, Alexandru I a fost asasinat împreună cu ministrul de externe al Franței, Louis Barthou, la Marsilia, la 9 octombrie 1934 de către teroriști ustași manevrați de serviciile secrete ale puterilor fasciste). După doi ani, clădirea a fost inaugurată. Ea avea să ocupe un loc deosebit în istoria Iugoslaviei postbelice. Aici s-a proclamat Republica (29 noiembrie 1945), Iosip Brioz Tito fiind ales primul ei președinte. Conform unei butade, auzită de la gazde, pentru a înțelege Iugoslavia contemporană nu ai voie să uiți existența, în cuprinsul ei, a șase republici, cinci naționalități, patru limbi, trei religii și două alfabete. „Frăție-unitate", deviza anilor glorioși de luptă împotriva cotropitorilor fasciști și ai epopeii reconstrucției postbelice, rămînea în actualitate.

Amfiteatrul, îmbrăcat în marmoră artificială multicoloră, dar a cărei notă distinctivă o dădea cafeniul palid al lemnului de nuc, degaja o solemnitate aparte. Din loja presei, învecinată cu cea a corpului diplomatic, panorama parterului - cu arcuirile de pupitre ale delegațiilor schițînd „o masă rotundă" - apărea marcată de gravitate.

La ora 10 a.m., Tito, în calitate de amfitrion, și-a început cuvîntarea de deschidere. Avea 69 de ani și emana o deosebită vigoare și distincție. Cu greu, cineva nefamiliarizat cu biografia lui, ar fi recunoscut pe tînărul muncitor metalurgist, care, la 18 ani, intrase în mișcarea revoluționară, care a luat parte directă la Revoluția din octombrie din Rusia, aderase din 1920 la Partidul Comunist din Iugoslavia, în fruntea căruia se afla de peste două decenii. Avea, desigur, un mare prestigiu de conducător eroic în lupta de eliberare națională și în revoluția socialistă din Iugoslavia, numele său fiind cunoscut pe toate meridianele încă din anii celui de-al doilea război mondial.

Deschizînd Conferința de la Belgrad, Tito spunea: „Un mare număr de țări mici și mijlocii, care sînt subdezvoltate, nu și-au putut ocupa locul în concertul națiunilor. Aceste țări continuă să fie considerate ca o mașină de vot în marile adunări internaționale. Cu toate acestea, țările nealiniate nu se mai pot limita la rolul de observatori și de votanți. Ele trebuie să poată participa activ la soluționarea problemelor care pun în pericol viitorul lumii. Conferința de la Belgrad a fost convocată pentru a afirma aceste drepturi".

Fundalul pregătirilor conferinței, ca și al vieții internaționale în general, fusese jalonat, de la începutul anului 1961, de evenimente ce răspîndeau îngrijorare în progresie geometrică. La 3 ianuarie, Statele Unite au rupt relațiile diplomatice cu Cuba, puțin timp înaintea instalării noului președinte J.F. Kennedy, a cărui Administrație aplică, în aprilie, planul elaborat de CIA de invazie a unor forțe contrarevoluționare în Cuba, înfrînte la Golful Porcilor. Criza din Congo (Zair), întreținută de uneltirile colonialiste, marcată de asasinarea, în februarie, a premierului P. Lumumba, are profunde reverberații pe plan internațional, inveninînd relațiile dintre numeroase state și ducînd la dezbateri încinse în Aduna-

Consiliul Executiv Federal (palatul guvernamental)

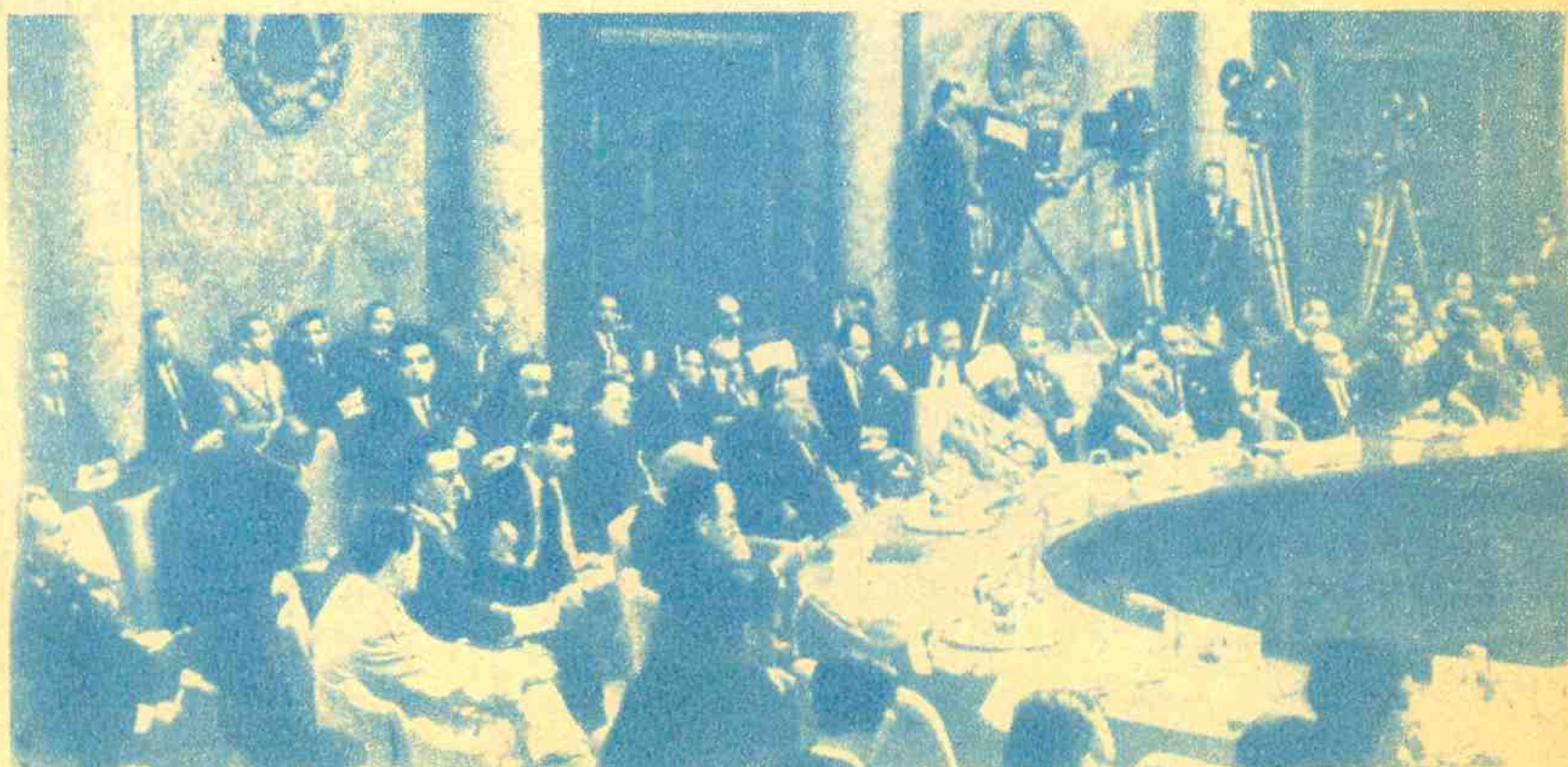
„Noi apreciem mult rolul mişcării de nealiniere în viaţa internaţională, contribuţia şi rolul Iugoslaviei în această mişcare — ceea ce a făcut ca, într-adevăr, mişcarea ţărilor nealiniate să aibă un rol important în soluţionarea unui şir de probleme din viaţa internaţională. În actualele condiţii, considerăm că se menţine şi chiar creşte rolul mişcării ţărilor nealiniate în viaţa internaţională.

Din păcate însă — şi doresc să subliniez acest lucru — o serie de conflicte existente între unele ţări nealiniate fac să se diminueze forţa şi puterea de acţiune ale mişcării ţărilor nealiniate. De aceea, după părerea noastră, ar fi necesar să se facă totul pentru încetarea acestor conflicte şi soluţionarea lor numai prin negocieri. ...O soluţionare a acestor probleme pe calea negocierilor ar întări mult prestigiul mişcării nealiniate şi ar face să crească forţa de atracţie a tezelor privind soluţionarea problemelor litigioase dintre state numai prin tratative. Soluţionarea acestor probleme dintre ţările nealiniate, prin tratative, ar demonstra că aceasta este o cale reală — şi singura — care poate să asigure pacea şi colaborarea internaţională, cu atît mai mult cu cît problemele internaţionale devin tot mai complexe.

Lupta pentru dezarmare, pentru pace, pentru noua ordine economică, pentru independenţă impune o unire a tuturor forţelor, a tuturor popoarelor. Desigur, noi apreciem că ţările socialiste au un rol important în toate acestea; dar apreciem, de asemenea, rolul însemnat pe care îl au ţările nealiniate, precum şi ţările în curs de dezvoltare, toate popoarele lumii, care, deopotrivă, sînt interesate într-o politică nouă de pace, de colaborare, care să asigure popoarelor dreptul la existenţă, în deplină egalitate şi pace".

NICOLAE CEAUŞESCU
(din interviul acordat revistei iugoslave „Komunist", martie 1986)

rea Generală ONU, în cursul lunilor martie şi aprilie. Urmărirea acestor dezbateri din loja presei a Adunării Generale ONU sau a febrilelor consultări de pe lungile coridoare ce converg spre imensa sală a lucrărilor ei, unde cunoscătorii apreciază că are loc sesiunea neoficială, paralelă şi nu mai puţin importantă, lăsa un gust amar. Naţiunile Unite apărînd cvasiparalizate la scenă deschisă. Singurul moment în care atenţia a fost distrasă de la această situaţie a survenit la 12 aprilie, cînd Iuri Gagarin, primul om în Cosmos, a traversat, în 108 minute, o noapte şi o zi ale Pămîntului. Acea sesiune - de fapt, partea a doua a celei începute în toamna anterioară, cu participarea a numeroşi şefi de stat şi de guvern - s-a văzut în imposibilitatea de a finaliza discuţiile în problema dezarmării, prin stabilirea directivelor şi a compoziţiei organului de negocieri, urmînd ca aceste chestiuni să fie rezolvate ulterior între SUA şi URSS. Între timp, cursa înarmărilor intrase într-o nouă fază. La 1 februarie, SUA au lansat prima rachetă intercontinentală cu combustibil solid (raza 6 300 mile); la 25 aprilie, Franţa a procedat la a patra experienţă nucleară în atmosferă; se înregistrează creşteri spectaculoase ale cheltuielilor pentru programele militare şi spaţiale ale celor mai mari puteri; negocierile americano-sovieto-britanice privind încetarea experienţelor nucleare trenează. Se cuvine subliniat în context că, încă la 31 martie 1958, Sovietul Suprem al URSS a adoptat o hotărîre cu privire la încetarea tuturor experienţelor nucleare sovietice şi a propus celorlalte state nucleare să urmeze acest exemplu. SUA şi Marea Britanie au refuzat să se alăture moratoriului sovietic şi, în luna octombrie 1958, Uniunea Sovietică a reluat experienţele. La 31 octombrie 1958, la Geneva, au început negocierile dintre URSS, SUA şi Marea Britanie cu privire la încheierea unui acord referitor la interzicerea experienţelor cu arma nucleară; de la 3 noiembrie 1958, URSS şi-a întrerupt din nou experienţele atomice. Şi-au încetat experienţele lor şi SUA; la 29 au-

1 septembrie 1961 - deschiderea Conferinţei

Înaintea începerii uneia dintre şedinţe

gust 1959, guvernul sovietic a anunţat hotărîrea de a nu mai efectua, în viitor, explozii nucleare dacă şi puterile occidentale nu-şi vor relua experienţele cu arma atomică şi cu hidrogen. Totuşi, Franţa a continuat seria experienţelor. În aceste condiţii, URSS a întrerupt moratoriul său, la 31 august 1961; după două săptămîni - Statele Unite au reluat experienţele subterane, ceea ce s-a anunţat la 5 septembrie.

Spre sfîrşitul verii, între 21 şi 25 august, după gravele incidente de la baza militară franceză de la Bizerta (Tunisia), Adunarea Generală ONU se afla din nou în sesiune, de data aceasta convocată extraordinar din iniţiativa unui mare grup de ţări afro-asiatice. Martorului ocular îi era limpede că lupta împotriva colonialismului devenea catalizatorul principal pentru acţiunea unui număr tot mai mare de state. Rezoluţia adoptată cu 66 de voturi (30 de abţineri) recunoştea dreptul suveran al Tunisiei la a cere retragerea tuturor forţelor armate franceze de pe teritoriul său şi chema cele două guverne la negocieri imediate. Franţa, însă, a absentat de la sesiune. Puternice frisoane în organismul internaţional transmiteau, mai ales, deteriorarea relaţiilor americano-sovietice şi incidenţele confruntărilor în legătură cu problema germană şi a statutului Berlinului occidental. Cînd, la 3-4 iunie, la Viena, s-au întîlnit Kennedy şi Hruşciov, cu toată lipsa de informaţii asupra substanţei convorbirilor, nici cei care au urmărit-o la faţa locului nu-şi închipuiau că, în cel mai scurt timp, teama de un conflict nimicitor se va răspîndi în cele patru puncte cardinale şi va deveni motivaţia primă a încercărilor de a fi reaşezate pe baze noi relaţiile internaţionale, a cărei expresie a fost şi conferinţa de la Belgrad.

Rădăcina angajării

Odată cu deschiderea Conferinţei, devenise oficială desemnarea ţărilor participante ca neaoliniate. Cuvîntarea inaugurală rostită de Tito o consacrase şi era de presupus existenţa unui consens între cele douăzeci şi patru de state participante[3] de a se da preferinţă acestui termen asupra celui de ţări neangajate, deşi nici acesta din urmă n-a lipsit în deliberări. Exceptînd Arabia Saudită, Guineea, Irak şi Yemen, reprezentate de miniştri de externe, celelalte aveau, aici, în sala din Palatul Adunării Naţionale Federale, pe şefii lor de stat sau de guvern. Înseşi aceste prezenţe dădeau o imagine neobişnuită: doamna Sirimavo Bandaranaike, primul ministru al Ceylonului, singura femeie, pînă atunci, şef de guvern; împăratul Haile Sellasie, încoronat în 1930, dar care condusese de fapt Etiopia încă din 1916; regele Mahendra al Nepalului, regele Hassan al II-lea al Marocului, cel mai tînăr dintre participanţi (se născuse în 1929), era şi cel mai nou dintre şefii de stat (funcţia o preluase în februarie 1961) şi deţinea, atunci, de mai bine de un an, şi calitatea de prim ministru; Norodom Sianuk, care, după ce abdicase în 1955 şi îşi luase titlul de prinţ, era şef al Statului Cambodgia (din iunie 1960); arhiepiscopul Makarios, preşedintele Ciprului; Habib Bourguiba, conducător al Partidului Socialist Desturian şi al luptei de eliberare naţională a poporului său, devenit primul preşedinte al Tunisiei după abolirea monarhiei în 1957. Cincisprezece ţări, respectiv trei cincimi, participaseră şi la Conferinţa de la Bandung, dintre ai cărei protagonişti la Belgrad erau lesne de recunoscut: preşedintele Sukarno (Indonezia), preşedintele Nasser, premierul J. Nehru şi premierul birmanez U Nu, care, de data aceasta, în 1961, şi-a asumat un rol cît mai şters. U Nu era însoţit de un diplomat discret, dar foarte apreciat la sediul ONU din New York, unde îndeplinea funcţia de şef al misiunii permanente a ţării sale, U Thant. La 3 noiembrie 1961, acesta avea să fie investit secretar general provizoriu al ONU, după ce titularul acestei funcţii, suedezul Dag Hammarskjoeld, a decedat în urma unei catastrofe aeriene în apropierea...

---

[3] Afganistan, Algeria, Republica Arabă Unită (formată, între 1 februarie 1958 şi 28 septembrie 1961, din Egipt şi Siria), Arabia Saudită, Birmania, Cambodgia (Kampuchia), Ceylon (Sri Lanka), Cipru, Cuba, Etiopia, Ghana, Guineea, India, Indonezia, Irak, Iugoslavia, Liban, Mali, Maroc, Nepal, Somalia, Sudan, Tunisia, Yemen (Republica Arabă Yemen). Delegaţia Republicii Congo (Zair), condusă de primul ministru C. Adoula şi din care făcea parte vicepremierul A. Gizenga, fost colaborator apropiat al lui Patrice Lumumba, a părăsit Leopoldville (Kinshasa) în dimineaţa de 3 septembrie, la bordul unui avion al ONU. „Plecarea mea la Belgrad, împreună cu dl. Gizenga, este o nouă dovadă a reconcilierii naţionale", declara C. Adoula. Delegaţia a participat la conferinţă, din dimineaţa zilei de 4 septembrie. Împreună cu cele **25 de ţări**, alte trei au fost reprezentate de observatori: Bolivia, Brazilia, Ecuador.

„Această Conferință nu trebuie să fie un club restrîns" - a declarat președintele Tunisiei, H. Bourguiba

Hassan al II-lea, regele Marocului

pierea localității congoleze Ndola. Din 1962 și pînă în 1971, U Thant a fost secretar general al Organizației Națiunilor Unite. În toamna anului 1963, cînd l-am solicitat din partea revistei „Lumea", pentru primul ei număr, să se adreseze cititorilor ei, a remis o fotografie cu autograf prin care transmitea un salut și cele mai bune urări.

„Harta" Conferinței de la Belgrad, căreia îmbrăcămintea națională a unora dintre șefii de delegații îi dădea și un anume pitoresc, oferea corespondenților din loja presei un veritabil comentar nelingvistic, dar nu mai puțin încărcat de semnificații. Deși la Bandung fuseseră mai mulți participanți (29), cadrul continental se lărgise: două țări europene și însăși desfășurarea Conferinței pe continentul nostru[4] emiteau un semnal nou în viața internațională, urmînd să influențeze înseși dezbaterile; unsprezece țări asiatice și un număr egal de țări africane; o țară din America Latină, continent din care parveneau și cele trei țări cu statut de observatori. Președintele Habib Bourguiba atrăgea, însă, atenția că „această conferință nu trebuie să fie un club restrîns, în care noi deținem cheile de acces, ci un cerc deschis tuturor țărilor (...) care se declară de acord să lupte, alături de noi, pentru pacea lumii, pentru demnitatea statelor și popoarelor".

Jumătate din statele prezente la Belgrad își obținuseră independența în perioada postbelică și toate erau țări în curs de dezvoltare. Algeria nici nu era încă independentă, războiul colonial în această țară nu încetase, deși începuseră negocieri secrete între guvernul de la Paris și Frontul de Eliberare Națională (FLN), care crease, în septembrie 1958, Guvernul Provizoriu al Republicii Algeria (GPRA), dar pe care Franța nu îl recunoștea. Desigur, participarea șefului GPRA constituia o recunoaștere *de facto*, de către toți participanții la Conferință, dar, în ședința deschisă din dimineața zilei de 5 septembrie, asistam la un moment impresionant: prințul Sianuk, președintele Tito, președintele Republicii Mali, Modibo Keita, au anunțat că țările lor recunosc *de jure* G.P.R.A., ceea ce, anterior, declarasera președintele Nkrumah și primul ministru al Afganistanului, M. Daud. Consilierul ambasadei franceze, Claude Arnaud, a părăsit sala. Înainte de sfîrșitul aceleiași ședințe, după ce luaseră cuvîntul C. Adoula și A. Gizenga, singura țară din partea căreia vorbiseră două persoane, președintele Sukarno a propus să se cinstească printr-un minut de reculegere memoria lui Patrice Lumumba. Toți cei prezenți s-au ridicat și au păstrat tăcerea. Gazetarii priveau încordați spre galeria rezervată corpului diplomatic. Dar nimeni n-a plecat.

Coordonatele „hărții" vii a Conferinței, chiar de la deschidere, apăreau, așadar, nealinierea la politica de bloc (nu în sensul că „putem fi neutri în problemele păcii și războiului", cum îmi spunea un diplomat) și starea de subdezvoltare a totalității țărilor participante.[5]. Indiscutabil, unanimitate făcea eradicarea colonialismului. Dezbaterile erau, de altfel, „urmărite" - acesta era termenul oficial - de reprezentanții unor mișcări de eliberare sau partide ce luptau pentru independența țărilor lor, din Africa de sud-vest (Namibia), Angola, Kenya, Malta, Rhodesia de Nord (Zambia), Rhodesia de Sud (Zimbabwe), Ruanda-Urundi (Ruanda, Burundi), Uganda. Între Bandung și Belgrad, marșul spre decolonizare se accentuase. În 1955, dintre cei 76 membri ai ONU, numai zece (13,2 la sută) erau noi state. În 1960, - an în care șaptesprezece țări africane și din bazinul mediteranean au devenit independente -, din cei 99 de membri ai ONU, numărul noilor state ajunsese la o treime. De la începutul lui 1961 și pînă în septembrie, Sierra Leone și Kuweit își proclamaseră independența. Dar caracterul oarecum restrîns al participării la Belgrad nu s-a datorat, cum s-a crezut, în primul rînd „criteriilor" adoptate în vederea invitațiilor la conferință. Una dintre cauze, cum își amintea un diplomat iugoslav, se datora „opoziției unor țări nealiniate la admiterea acelora dintre vecinii lor cu care aveau dispute politice deschise". Neînțelegerile dintre ceea ce, atunci, se denumea „grupul de la Ca-

[4] Este de menționat că, la Conferința la nivel înalt a mișcării de nealiniere de la Delhi (7—12 martie 1983), din cele 33 țări ale continentului nostru participante la procesul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, au fost prezente 12 state: Iugoslavia, Cipru, Malta — membri; Austria, Elveția, Finlanda, Portugalia, România, San Marino, Spania, Suedia, Vatican — invitați.

[5] Unii politologi iugoslavi atrăgeau, ulterior, atenția că denumirea de nealiniere, sub care s-a desfășurat conferința, a creat „impresia greșită" că atitudinea față de blocuri era mobilul fundamental și că, dacă această denumire se raporta la blocuri, țările participante erau, în primul rînd, în curs de dezvoltare. De aici, spre deosebire de Bandung, apreciau ei, Belgradul a fost definit, **de facto** prin două criterii: nealiniere și subdezvoltare; vezi, între altele, masa rotundă de la Petrovaradin (28—31 august 1981), publicată în **Review of International Affairs**, Belgrade — 1982 și **Revue de politique internationale**, Belgrade, 20.IX 1981.

Nehru, Nkrumah, Nasser, Sukarno, Tito – la sediul misiunii permanente a Iugoslaviei la Națiunile Unite, în toamna anului 1960

sablanca"[6] și „grupul de la Brazaville"[7] au fost unul dintre motivele pentru care ultimul nu era prezent la Belgrad.

Diferențe de vederi – fapt deloc neobișnuit – existau chiar între cei ce veniseră la Belgrad, dar, din primul moment, s-a simțit un acord tacit ca ele să nu fie aduse în public, litigiile să fie aplanate bilateral și eforturile să se concentreze și să se concerteze în domeniile în care interesele erau concordante. Această orientare a fost subliniată de Tito din cuvîntarea de deschidere: „Rezultatele conferinței noastre depind de înțelegerea noastră asupra problemelor majore, a problemelor-cheie ale salvgardării păcii mondiale. Există, desigur, alte probleme, dar ele au o importanță secundară. Cum nu este deloc ușor să se ajungă la o înțelegere asupra unora dintre ele, a insista peste măsură asupra lor ar risca să vătămăm conferinței noastre. Această constatare are în vedere, în special, litigiile care opun unele țări neangajate. Aceasta mă face să gîndesc că asemenea probleme trebuie să fie reglementate pe bază bilaterală, prin negocieri pașnice, fiindcă, urmînd principiile noastre, această metodă trebuie să fie proprie țărilor neangajate". De fapt, orientarea menționată s-a aplicat și acelor chestiuni în legătură cu care nu s-a ajuns, în discuțiile închise, la unanimitate. După aproape un deceniu, s-a aflat că sugestia de a se stabili un fel de secretariat permanent – cu atribuții de altfel limitate – a fost respinsă cu mare majoritate de voturi. Un martor ocular iugoslav, participant direct la lucrările Conferinței, releva că nu a fost adoptată nici o hotărîre privind desfășurarea unei noi conferințe a șefilor de stat ai țărilor nealiniate. Mai mult chiar, nici această conferință, nici conferința de la Cairo din 1964 n-au fost denumite ca prima și a doua conferință a țărilor nealiniate. De asemenea, nu s-a considerat necesar să se ridice problema unei viitoare coordonări a activităț.. printr-o rezoluție anume sau ca cineva să fie desemnat să observe îndeplinirea hotărîrilor. De fapt, nici încercările de a defini conceptul de nealiniere n-au produs un acord durabil, problema punîndu-se din nou, ulterior, și înseși definițiile date de-a lungul anilor au comportat schimbări. Dintre acestea, poate cea mai rezistentă, aparține omului politic iugoslav Edvard Kardelj, care, într-o conferință rostită la Dar-es-Salaam (26 februarie 1968), spunea: „Nealinierea este, în fond, o luptă pentru independență și dezvoltare liberă a fiecărei țări, a fiecărui popor și, de asemenea, pentru relații internaționale în care independența și securitatea vor apărea ca o consecință logică dintr-o securitate colectivă la scară mondială și nu din raportul de forțe între marile puteri".

Mediul ambiant internațional în care s-a deschis Conferința de la Belgrad oferea din plin prilejul coagulării unei poziții concordante, care să se afirme pe scena mondială, primul obiectiv fiind să se evite războiul.

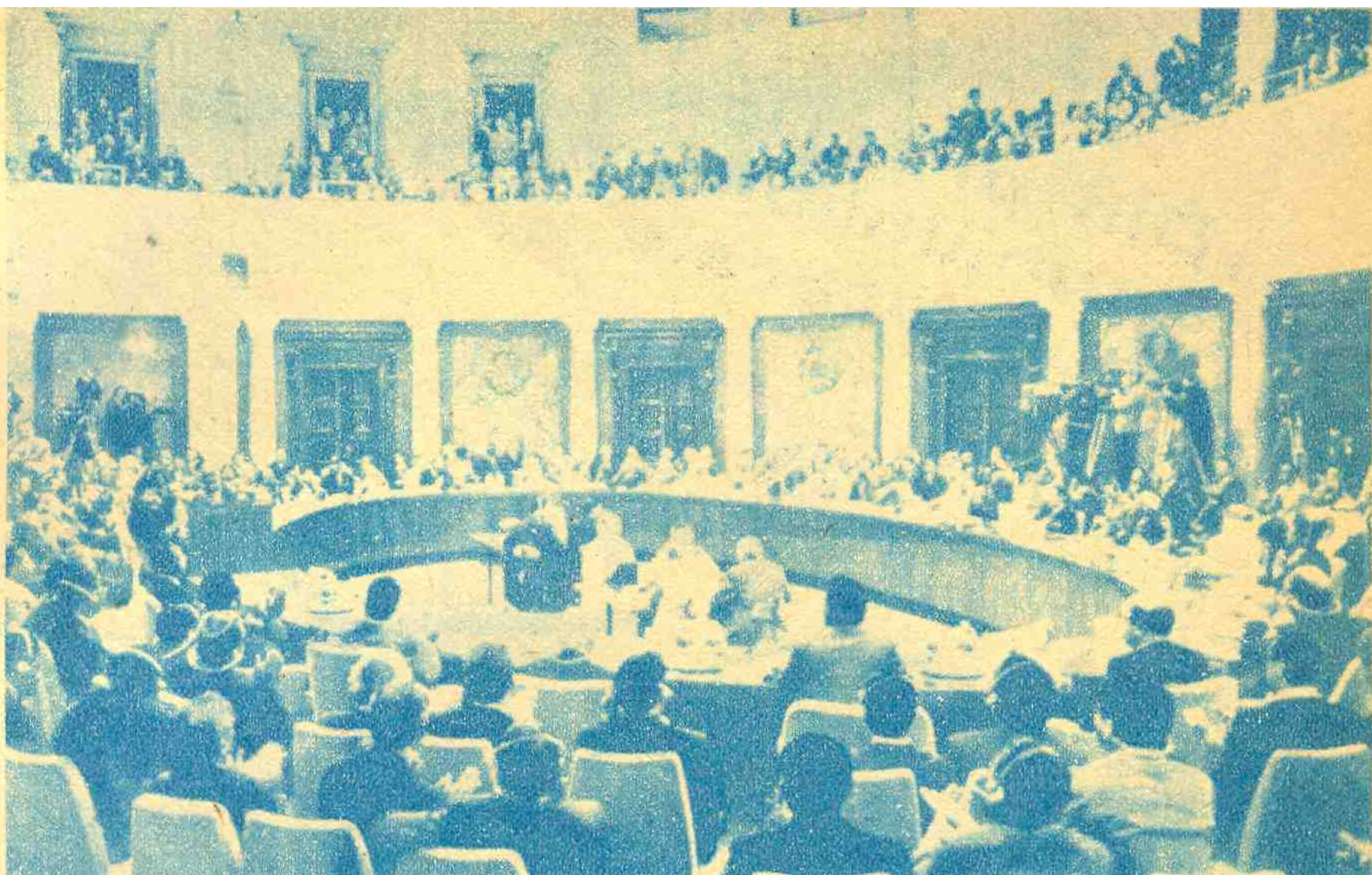
„Negocieri sau război", ca dilemă a anului 1961, a fost firul roșu al intervențiilor publice, care s-au succedat pînă în ședința deschisă din dimineața de 5 septembrie. De altfel, ordinea de zi contura problemele vitale în jurul cărora să se realizeze unanimitatea: *stabilirea și întărirea păcii și securității internaționale:* a) respectarea dreptului la autodeterminare al popoarelor și națiunilor, lupta împotriva imperialismului, lichidarea colonialismului și neocolonialismului; b) respectul suveranității și integrității teritoriale ale statelor; c) neamestecul și neintervenția în afacerile interne ale statelor; d) discriminarea rasială și apartheidul; e) dezarmarea generală și completă, interzicerea experiențelor nucleare; problema bazelor militare străine; f) coexistența pașnică între state cu sisteme politice și sociale diferite; g) rolul și structura Națiunilor Unite și aplicarea rezoluțiilor lor; *Probleme ale dezvoltării economice inegale; promovarea cooperării economice și tehnice internaționale.*

Ședința finală, conform programului, urma să înceapă marți 5 septembrie, la ora 17. Ea s-a deschis miercuri, ora 2 a.m., după opt ore de discuții închise, în clădirea Consiliului Executiv Federal din „Noul Belgrad". S-a dat citire documentelor adoptate: *„Primejdia de război și apelul pentru pace"* și

[6] Ghana, Guineea, Libia, Mali, Maroc, Republica Arabă Unită, GPRA, ai căror reprezentanți au adoptat, la 7 ianuarie 1961, „Carta Africană de la Casablanca".

[7] Camerun, Republica Centrafricană, Ciad, Congo (Brazaville), Coasta de Fildeș, Dahomey (Benin), Gabon, Volta Superioară (Burkina Fasso), Madagascar, Mauritania, Niger, Senegal au semnat, la 7 septembrie 1961, carta privind crearea Uniunii Africane și Malgașe

6 septembrie 1961, ora 2 a.m. - şedinţa de închidere

„*Declaraţia şefilor de stat şi de guvern ai ţărilor nealiniate*". S-a anunţat că vor fi trimise scrisori cu caracter identic preşedintelui Consiliului de Miniştri al URSS, N.S. Hruşciov, şi preşedintelui american, J.F. Kennedy.[8] În Apel şi scrisoare, ambele scurte, accentul era pus pe reînnoirea urgentă a tratativelor dintre marile puteri „astfel încît să se înlăture primejdia unui război în lume şi să se dea omenirii posibilitatea de a păşi pe calea păcii". Declaraţia era un document larg care exprima şi amplifica punctele de vedere de pe ordinea de zi şi preciza că „ţările nealiniate reprezentate la această Conferinţă nu doresc să formeze un nou bloc şi nu pot să constituie un bloc". S-a reafirmat sprijinul pentru „Declaraţia cu privire la acordarea independenţei ţărilor şi popoarelor coloniale", adoptată la sesiunea Adunării Generale a ONU din 1960. A fost emisă ideea „convocării unei conferinţe internaţionale, la care ţările participante să cadă de acord asupra măsurilor celor mai eficiente în vederea asigurării realizării dezvoltării lor economice şi sociale".

În situaţia existentă, activitatea conferinţei a fost subordonată măsurilor urgente de „relaxare" a războiului rece. Închizînd lucrările, regele Hassan al II-lea al Marocului spunea că „rezultatele reflectă fidel hotărîrea fermă a popoarelor noastre de a acţiona împreună pentru edificarea unei lumi a păcii, libertăţii şi justiţiei sociale şi pentru eliminarea tensiunii internaţionale, care neliniştește, în prezent, umanitatea şi ameninţă periculos pacea. Nu încape îndoială că ne-am îndeplinit datoria de a conlucra pentru o cauză care ne priveşte pe toţi, a păcii în lume".

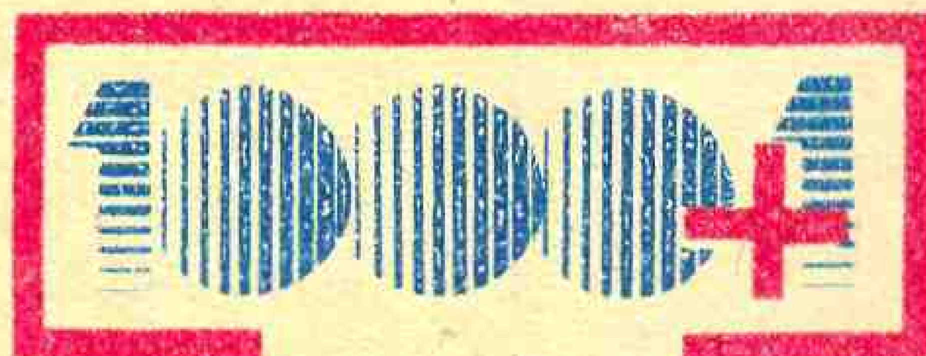
Deşi în condiţiile din toamna anului 1961, Tito şi alţi protagonişti n-au apreciat că ar fi realist să se pună problema unei noi reuniuni, ideea unei mişcări permanente a fost sădită la Belgrad şi, în balanţa istoriei, rămîne rezultatul ei cel mai peren. Atunci, în capitala iugoslavă, a avut loc o veritabilă ridicare de cortină pe scena mondială, cu toate că încă nu se ştia că aceasta va fi considerată prima Conferinţă a ţărilor nealiniate, că mişcarea va avea continuitate, că, la a 6-a întîlnire la nivel înalt de la Havana, se releva o activitate de două decenii în direcţia afirmării şi dezvoltării mişcării de nealiniere, că la următoarea întîlnire de la Delhi (1983), vor participa peste o sută de state şi că, din 1981, data de 1 septembrie, cînd a început Belgradul, va fi proclamată Ziua Nealinierii, care, în această toamnă, va coincide cu desfăşurarea, la Harare - capitala unei ţări care acum un sfert de veac nu era independentă - a celei de a 8-a Conferinţe a şefilor de stat şi de guvern ai ţărilor nealiniate.

Eugen Preda

[8] Nehru şi Nkrumah au înmînat, în aceeaşi zi, scrisoarea la Moscova. La 12 septembrie, Sukarno şi M. Keita au remis scrisoarea la Washington.

Aconcagua

Un record mai puţin obişnuit: 61 de zile petrecute în singurătate pe vîrful Aconcagua. El aparţine alpinistului spaniol Fernando Garrido, care a bătut astfel vechiul record mondial de „şedere neîntreruptă la mare înălţime", aparţinînd francezului Nicolas Jaegger. Acesta a stat, în 1979, 60 de zile pe vîrful Huascaran (6700 m), din

Peru. Vîrful Aconcagua (Chile) se află în Anzii cordilieri chilieni din zona de frontieră dintre Chile şi Argentina, şi este, cu cei 6 950 de metri ai săi, cel mai înalt pisc din emisfera occidentală. În vîrstă de 27 de ani, alpinistul Fernando Garrido, originar din Aragon, a sosit din temerara sa expediţie la 16 februarie, petrecînd cîteva binemeritate zile de odihnă la Santiago de Chile. S-a întîlnit, aici, cu unul dintre radioamatorii care s-au aflat în legătură permanentă cu el, în timpul celor două luni petrecute pe vîrful Aconcagua, răstimp în care Fernando Garrido a slăbit 11 kilograme.

Din practica reuniunilor multilaterale

Vot, veto, consens

Dacă politica externă a unui stat reprezintă totalitatea scopurilor și mijloacelor pe care guvernele și forurile politice de conducere ale acestuia le elaborează în relațiile cu alte state și în definirea opțiunilor lor față de problemele internaționale, diplomația este un instrument de aplicare și de înfăptuire a acestei politici externe. Ea se desfășoară, din cele mai vechi timpuri, pe plan bilateral. Diplomația multilaterală, ca formă organizată a contactelor de ordin politic, este însă mai recentă. Primele congrese internaționale au apărut în secolul al XV-lea, dar ponderea lor a devenit semnificativă de abia în veacul trecut. Diplomația prin intermediul reuniunilor internaționale s-a stabilit, ca formă caracteristică a relațiilor dintre state, mai ales după anul 1914, care, după unii autori, a marcat începuturile diplomației prin conferințe. De-atunci încoace, reuniunile multilaterale – guvernamentale, ca și neguvernamentale – au cunoscut o proliferare rapidă, determinată de necesitatea examinării și soluționării problemelor tot mai diverse cu care omenirea nu a încetat să fie confruntată în planurile politic, militar, economic, tehnico-științific, cultural și în atîtea alte domenii.

În organizarea reuniunilor internaționale cu caracter guvernamental (congrese, conferințe, grupe de experți etc.), stabilirea modalității precise de desfășurare a lucrărilor apare ca esențială, dacă ținem seamă de faptul că procedura, adică ansamblul regulilor după care se conduc reuniunile internaționale, acționează în mod nemijlocit asupra chestiunilor de fond. Procedura are, astfel, de cele mai multe ori, un substrat politic. În cele ce urmează, nu vom putea aborda ansamblul regulilor de procedură care asigură buna desfășurare a reuniunilor internaționale, ci ne vom referi numai la modalitățile concrete de adoptare a hotărîrilor, întrucît aceste modalități reprezintă cheia de boltă a oricărei proceduri și, ca atare, a oricărei negocieri multilaterale.

Ce este votul?

Marea majoritate a reuniunilor internaționale au, la baza procedurii lor, adoptarea hotărîrilor prin vot. Votul este o formă de manifestare expresă a voinței participanților față de problema care se află în discuție. Inspirat din principiul egalității suverane a statelor, votul se întemeiază pe regula fundamentală potrivit căreia fiecare stat reprezentat la reuniune dispune de un vot, iar toate voturile au aceeași valoare. În mod curent, *votul* se exprimă *prin ridicarea mîinii* sau a pancartei pe care este înscris numele țării respective. Cu privire la propunerea aflată în discuție, reprezentanții statelor participante au latitudinea să voteze pentru sau contra, ei se pot abține sau pot să nu participe la vot. La Organizația Națiunilor Unite, luarea hotărîrilor se face fie prin ridicarea mîinii, fie prin apăsarea butonului corespunzător, în sălile care dispun de sistem electronic de înregistrare a votului (roșu – vot negativ; verde – vot afirmativ; galben – abținere). *Votul prin apel nominal* poate avea loc la propunerea oricărui reprezentant, reuniunea respectivă fiind obligată să adopte această procedură, fără ca propunerea să mai fie supusă discuției. În acest caz, delegații se pronunță – prin „da", „nu", „abținere" sau „neparticipare" – asupra chestiunilor puse la vot, în ordinea alfabetică a numelui statelor participante. Votul prin apel nominal este folosit, de obicei, în chestiuni controversate și în care această procedură este necesară pentru delimitarea exactă a pozițiilor favorabile și negative; uneori, votul prin apel nominal permite o deplasare a pozițiilor, delegațiile care au instrucțiuni mai puțin ferme urmînd poziția unor țări care au votat anterior. *Neparticiparea la vot* a unei delegații se realizează fie prin declarația de „abținere", fie prin „neparticipare" la vot, fie chiar prin absența fizică din sală. Indiferent de forma pe care o îmbracă, ea nu exprimă, totdeauna și neapărat, o poziție indiferentă a statului respectiv; abținerea sau neparticiparea la vot au, de cele mai multe ori, o semnificație politică bine determinată. Înainte sau după votare, fiecare reprezentant are *dreptul de a-și explica votul*, chiar dacă, în prealabil, a avut ocazia să-și facă cunoscută poziția; el procedează astfel în scopul de a evita orice nelămurire sau echivoc asupra votului său, care va avea sau a avut loc. Alteori, explicația la vot se folosește de acele delegații care, din cauza limitării discuțiilor, nu au avut posibilitatea să-și exprime punctul de vedere în cursul dezbaterilor. Explicațiile la vot exprimă, adesea, și sentimentul de frustrare resimțit de cei care au fost puși în minoritate.

Propunerile se adoptă, de regulă, cu majoritatea voturilor exprimate – *majoritatea relativă*. Abținerile nu intră în calculul majorității relative, ci numai voturile favorabile și cele negative. Există situații în care se cere *majoritatea absolută* a tuturor statelor participante la reuniune. În acest caz, numărul voturilor afirmative trebuie să fie mai mare decît al vo-

turilor negative și al abținerilor la un loc. În astfel de situații, abținerea de la vot produce efecte similare cu un vot negativ. Pentru unele probleme considerate ca fiind importante (adoptarea de acorduri internaționale, alegeri, înscrierea pe ordinea de zi a unor chestiuni controversate etc.), regulamentul de procedură poate prevedea, în loc de majoritatea simplă, o *majoritate calificată* de 2/3 sau 3/4 din numărul votanților. *Votul ponderat* este un sistem de vot bazat pe inegalitatea părților. Potrivit acestei proceduri, unele părți dispun de un număr mai mare de voturi decît altele, în funcție de anumiți factori (contribuție financiară, întindere, populație, tonaj etc). Acest sistem de vot se practică în unele organizații internaționale, precum Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), Comunitatea Economică Europeană (CEE). Votul bazat pe egalitatea suverană a statelor (un stat - un vot) și prin ridicarea mîinii rămîne, însă, procedura cea mai des folosită în practica reuniunilor și a organizațiilor internaționale.

Negocierea unei propuneri în astfel de condiții procedurale - în care numărul voturilor pentru sau contra decide soarta documentului respectiv - trebuie să pornească, în mod firesc, de la cîștigarea unui sprijin cît mai larg pentru propunerea în chestiune. O rezoluție, o declarație, o recomandare, o moțiune - pe scurt un document scris - nu beneficiază de șansa de a fi adoptat decît dacă întrunește majoritatea respectivă. În acest scop, documentul trebuie să beneficieze de cît mai mulți susținători sau *coautori*. Un proiect de rezoluție, prezentat de o țară și însușit de un număr mare de țări participante, are toate șansele să fie adoptat fără dificultate, deoarece alte voturi pozitive vin să se adauge voturilor celor care au prezentat proiectul. Co-autoratul implică, desigur, un travaliu diplomatic susținut, nu numai pentru a găsi parteneri care să vrea să devină co-autori ai proiectului de rezoluție, dar și pentru a pune la punct un text care să convină tuturor co-autorilor. Cu cît proiectul de rezoluție este redactat în termeni care iau cu mai multă atenție în considerație interesele și pozițiile țărilor co-autoare, cu atît se poate realiza mai lesne acel „numitor comun" care permite ca textul să fie acceptat de toți co-autorii. Alteori - în special la reuniuni care nu comportă un număr prea mare de participanți - se poate practica și prezentarea proiectului de către o singură țară, cu condiția ca, odată pus la vot, acesta să se bucure de sprijinul majorității participanților. O asemenea procedură reușește adesea, deși este mai riscantă decît prima, gradul de angajament prin co-autorat fiind mult mai mare decît o simplă promisiune de vot favorabil. Uneori, cînd propunerea în chestiune a fost îndelung negociată în prealabil și dă satisfacție tuturor participanților, ea poate fi adoptată cu *unanimitate de voturi*, fără, deci, nici un vot împotrivă și, eventual, doar cu cîteva abțineri. Alteori, dacă gradul de acord între participanți este foarte mare, propunerea poate fi adoptată *prin aclamații*, ceea ce înseamnă tot o acceptare unanimă.

Regula unanimității și dreptul de veto

Dacă în marea majoritate a organelor constituționale ale Organizației Națiunilor Unite, ale instituțiilor specializate și ale organismelor din sistemul Națiunilor Unite, votul (majoritate simplă sau calificată) este singura procedură curentă de adoptare a hotărîrilor, o procedură specială reglementează desfășurarea lucrărilor Consiliului de Securitate al ONU.

După cum este cunoscut, acest organ cu competență restrînsă are, potrivit prevederilor Cartei ONU, răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale. El poate, în acest scop, acționa în două direcții principale: adoptarea de măsuri vizînd reglementarea pașnică a diferendelor internaționale; întreprinderea de acțiuni de constrîngere, fără sau cu folosirea forței armate. Consiliul de Securitate este compus, în prezent, din 15 membri, dintre care 5 membri permanenți (Anglia, China, Franța, SUA, URSS) și 10 membri nepermanenți. Membrii nepermanenți sînt aleși pe o durată de doi ani, numărul lor reînnoindu-se în fiecare an în proporție de jumătate. Statul al cărui mandat expiră nu poate fi reales imediat. Criteriile care stau la baza alegerii membrilor nepermanenți sînt, pe de o parte, contribuția pe care aceștia o au la menținerea păcii și securității, ca și la înfăptuirea celorlalte scopuri ale Organizației, iar, pe de altă parte, o repartiție geografică echitabilă. România a fost, pînă acum, de două ori aleasă ca membru nepermanent al Consiliului de Securitate: în 1962 și în 1976-77. Consiliul de Securitate își exercită funcțiunile permanent, fără întrerupere, președinția lui fiind asigurată prin rotație lunară de către șefii de delegații ai celor 15 state membre, în ordinea alfabetului englez.

În ceea ce privește procedura de luare a deciziilor, Carta ONU prevede următoarele la articolul 27:

„1. Fiecare membru al Consiliului de Securitate dispune de un vot.

2. Hotărîrile Consiliului de Securitatre în problemele de procedură vor fi luate cu votul afirmativ a nouă membri.

3. Hotărîrile Consiliului de Securitate în toate celelalte probleme vor fi luate cu votul afirmativ a nouă membri, în care sînt cuprinse voturile tuturor membrilor permanenți..."

Chestiunile de procedură au, astfel, nevoie de nouă voturi favorabile, în timp ce cele de fond („toate celelalte probleme") au nevoie de nouă voturi favorabile, în care trebuie să fie cuprinse, în mod obligatoriu, voturile favorabile ale celor cinci membri permanenți. O hotărîre de fond nu poate fi luată, prin urmare, fără realizarea unanimității de voturi favorabile din partea celor cinci membri permanenți. Este suficient ca unul din membrii permanenți să exprime un vot negativ, adică să opună *dreptul* său *de veto*, pentru ca hotărîrea să fie blocată și să nu poată fi adoptată.

Calificarea unei chestiuni - dacă are sau nu un caracter procedural - nu poate fi considerată ca o chestiune de procedură. Ca atare, o asemenea interpretare a provocat apariția așa-zisului *dublu veto* (primul veto contra tratării unei chestiuni ca fiind de procedură, iar cel de-al doilea veto contra propunerii pe fondul ei). Cum bariera dintre „chestiunile de procedură" și „toate celelalte probleme" (adică cele de fond) este destul de mobilă, de-a lungul existenței Consiliului de Securitate s-a manifestat tendința de a trata chestiuni de fond ca probleme de procedură și invers, după cum interesele unora sau altora dintre membrii Consiliului îi determinau să acționeze pentru scoaterea ori menținerea chestiunii respective sub incidența dreptului de veto.

Dacă un membru permanent al Consiliului se abține de la vot, semnificația acestei abțineri echivalează, în principiu, cu un vot negativ *(veto mascat)*; în practică,însă, Consiliul a dat o interpretare flexibilă articolului 27, pct. 3 din Cartă, considerînd că o abținere din partea unui membru permanent nu este

Din practica reuniunilor multilaterale

de natură să blocheze adoptarea hotărîrii în cauză.

Dacă un stat membru al Consiliului de Securitate este parte la diferendul supus dezbaterii Consiliului, el trebuie să se abțină de la vot în mod obligatoriu, ceea ce nu împiedică, însă, adoptarea hotărîrii respective.

Statele membre ale ONU, dar care nu sînt membre în Consiliul de Securitate, pot participa, fără drept de vot, la dezbaterile care privesc, în mod deosebit, interesele lor. Consiliul apreciază dacă participarea lor este justificată. Statele care nu sînt membre ale ONU pot lua parte, în aceleași condiții, la dezbaterile Consiliului, dar numai la discutarea unui diferend în care sînt nemijlocit implicate.

Rezultă din cele de mai sus că regula unanimității acționează ca un consens numai între membrii permanenți ai Consiliului de Securitate, adică între marile puteri, care dispun de privilegiul de a putea bloca adoptarea hotărîrilor de fond prin exercitarea dreptului lor de veto, privilegiu de care nu dispun membrii nepermanenți. Eludînd, în bună măsură, deplina egalitate în drepturi a statelor, procedura de vot a Consiliului de Securitate este o dovadă elocventă a caracterului său istoric și a prerogativelor pe care marile puteri, ieșite victorioase din cel de-al doilea război mondial, au înțeles să și le rezerve, consacrîndu-le prin prevederile Cartei ONU, în cadrul unui proces prelungit de elaborare a ei, care s-a încheiat cu Conferința de la San Francisco din 1945.

Nu este, de aceea, de mirare că, la puțină vreme după constituirea Organizației Națiunilor Unite, problema revizuirii Cartei și, în special, a limitării așa-numitului directorat prin veto s-a pus cu o insistență care nu a făcut decît să crească, odată cu transformările pe care ONU le-a înregistrat de la înființarea ei și pînă azi. Procesul lărgirii și creșterii rolului Organizației a început de timpuriu și, mai ales, după intrarea masivă a tinerelor state care se eliberaseră de dominația colonială. Conlucrării între marile puteri, ca o primă etapă a activității ONU, i-a succedat perioada „războiului rece", de confruntare între Est și Vest, în care supremația a fost deținută de „mașina de vot" occidentală, după care a urmat perioada creșterii ponderii țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare și nealiniate.

Problema revizuirii Cartei a fost considerată ca principalul mijloc în stare să răspundă sarcinilor noi cu care era confruntată Organizația. Nu este cazul să facem, aici, pe larg istoricul inițiativelor și acțiunilor întreprinse în această privință de numeroase state de-a lungul anilor, dar se cuvine să arătăm, pe scurt, caracterul depășit, anacronic, al multor prevederi ale Cartei. Așa sînt, bunăoară, articolele 53 și 107, care permit acțiuni cu forțe armate ale unor state învingătoare împotriva unor state „foste inamice" în cel de-al doilea război mondial, dar care, azi, sînt state suverane și independente, membre ale ONU. Este evident că, în prezent, nu se mai pot clasa statele, pe de o parte în învingătoare și potențial pașnice, iar, pe de alta, în state învinse și potențial agresoare. Anacronică este și distincția care se face în Cartă între țările semnatare ale Cartei și cele care au aderat ulterior la ea, ceea ce implică stabilirea unei discriminări între state. Pe de altă parte, Carta nu face referiri la probleme care sînt, azi, de o importanță vitală pentru comunitatea mondială, precum problemele subdezvoltării și necesitatea eliminării decalajelor dintre țările sărace și cele bogate, accesul la cuceririle științei și tehnologiei moderne, instaurarea unei noi ordini economice internaționale. Lacunele cele mai flagrante privesc, însă, problemele decolonizării. Lucrul se explică dacă ne gîndim că, în momentul elaborării Cartei, Marea Britanie a refuzat orice prevedere referitoare la dreptul la autodeterminare a popoarelor și nu a admis nici o îngrădire a politicii sale colonialiste. Carta prevede, astfel, formulări care consacră dreptul unor țări de a domina pe altele, de a dispune de colonii și de a ține sub tutelă popoarele și teritoriile acestora.

Îmbunătățirea modului de lucru al organelor constituționale ale ONU și, în primul rînd, al Consiliului de Securitate a făcut, în ultimul deceniu, obiectul unor analize și propuneri din partea a numeroase state membre, mai cu seamă țări mici și mijlocii, preocupate ca principiul deplinei egalități în drepturi a statelor să devină o normă efectivă în conlucrarea care se realizează în cadrul forumului mondial. Țările în curs de dezvoltare au pus un accent deosebit pe revizuirea sistemului bazat pe dreptul de veto, considerat ca o instituție anacronică.

În amplul document programatic prezentat Adunării Generale, în 1975, cu privire la „Îmbunătățirea și democratizarea activității ONU, întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice", ca și, ulterior, în cadrul Comitetului special pentru Carta ONU și pentru întărirea ro-

Din istoria P.C.R

1 C	2 O	3 N	4 G	5 R	6 E	7 S	8 ■	9	10	11 N
2 O	■	P	R	O	G	R	A	M	■	A
3 M	S	■	I	M	A	■	U	N	I	T
4 I	T	E	■	A	L	E	G	E	R	I
5 T	A	R	A	N	■	R	U	■	A	O
6 E	T	E	R	■	C	O	S	T	■	N
7 T	U	■	P	O	L	I	T	I	C	A
8 ■	T	V	■	O	A	C	■	N	U	L
9 P	■	O	R	A	S	■	T	E	M	A
10 C	A	T	O	■	A	P	A	R	A	■
11 R	E	A	L	E	■	P	R	E	S	A

ORIZONTAL: 1) Reuniunea Partidului Socialist din România, ale cărei lucrări s-au deschis la 8 mai 1921, la București, unde participanții, răspunzînd necesităților obiective ale dezvoltării sociale a țării, au hotărît

lului Organizației, România a formulat propuneri menite să amelioreze substanțial activitatea Organizației și să-i sporească rolul în soluționarea marilor probleme care stau, în prezent, în fața comunității mondiale.

În condițiile internaționale actuale, nu este posibil și nici oportun să se elimine dreptul de veto din activitatea Consiliului de Securitate. O democratizare a modului de lucru al Consiliului trebuie, însă, să se înfăptuiască pentru ca transformările petrecute în lume în ultimii 35 de ani să se reflecte în mod corespunzător și în activitatea acestui organ. *Țara noastră a preconizat, astfel, mărirea numărului membrilor Consiliului de Securitate de la 15 la 24; a subliniat necesitatea ca dreptul de veto să nu fie folosit în mod abuziv; a propus ca fiecare regiune geografică să aibă cîte 1-2 reprezentanți care, prin rotație anuală, să se bucure de aceleași drepturi ca și actualii membri permanenți ai Consiliului în adoptarea hotărîrilor de fond, atîta timp cît se menține regula voturilor afirmative concordate în adoptarea unor astfel de hotărîri. România a făcut, totodată, propuneri pentru creșterea rolului și prerogativelor Adunării Generale a ONU, propunînd ca regula consensului să fie consacrată și larg folosită, ca norma cea mai democratică de luare a hotărîrilor, Adunarea Generală urmînd să nu mai recurgă la vot decît ca la o procedură reziduală, de excepție.*

Mai trebuie subliniat faptul că, deși pînă în prezent Carta nu a putut fi revizuită, Organizația Națiunilor Unite a încercat să țină seama de profundele mutații intervenite în viața internațională, adoptînd hotărîri care, adesea, evită, suplinesc sau chiar contravin prevederilor anacronice ale Cartei.

Consensul și semnificația lui pentru democratizarea relațiilor internaționale

Ca regulă de adoptare a hotărîrilor, consensul s-a impus în viața politică internațională prin modul în care el a fost definit și aplicat, între 1972-1975, la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE).

Conferința de la Helsinki a optat, de la bun început, în favoarea consensului - definit încă din primul document al Consultărilor multilaterale pregătitoare, care a fost documentul românesc privind regulile de procedură - drept „absența oricărei obiecții exprimate de un reprezentant cu privire la adoptarea hotărîrii respective".* În redactarea ei ultimă, regula consensului, așa cum a fost inclusă în prevederile de procedură ale Consultărilor și, mai apoi, ale Conferinței, a fost definită ca „absența oricărei obiecții exprimată de un reprezentant și prezentată de acesta ca fiind un obstacol pentru adoptarea hotărîrii în cauză." Formularea finală, mai nuanțată și mai exactă, a permis oricărui participant la negocieri să distingă între, pe de o parte, obstacolul exprimat ca atare și care l-ar determina

* Consultările multilaterale care au pregătit Conferința pentru securitate și cooperare în Europa s-au ținut la Dipoli, mică localitate de lîngă Helsinki, între 22 noiembrie 1972 — 8 iunie 1973.

— prin vot unanim — transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român — Ianuarie (abr.). 2) Ansamblu de măsuri adoptate de plenara C.C. al P.C.R. din 3-5 martie 1949, referitor la transformarea pe baze socialiste a agriculturii. 3) Mihail Sadoveanu — Mamă (înv.) — Frontul muncitorilor comuniști și socialiști în baza căruia s-a acționat în cadrul luptelor greviste. 4) Fire — Activitatea electorală la care P.C.R. a participat activ în martie 1922, făcînd cu acest prilej o largă propagandă programului partidului legat de apărarea suveranității și independenței României (pl.). 5) Lucrători ai ogoarelor, aliați de nădejde ai clasei muncitoare în lupta pentru apărarea intereselor economice și politice (sing.) — Radu Udrea — Andrei Oprea. 6) Atmosferă (fig.) — Cheltuială materială. 7) Prenume personal — Activitate a partidului și statului nostru pe plan extern, consacrată promovării, pe baza principiilor legalității internaționale, a relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările lumii. 8) Televiziune (abr.uz.) — Strămoșii poporului român (sing.) — Rezultat nedecis. 9) Centru urban — P.C.R., stegarul luptei revoluționare. 10) Om politic și scriitor roman (234-149 î.e.n.) — A lupta pentru menținerea integrității teritoriale și a cuceririlor revoluționare. 11) Adevărate — A jucat un rol de seamă în perioada desfășurării alegerilor pentru Congres, punînd în dezbatere problemele politice, ideologice și organizatorice care urmau să stea la baza partidului de tip nou.

VERTICAL: 1) Organizație de masă afirmată în perioada 1933-1934, reunind în rîndurile sale reprezentanți ai celor mai diverse clase și pături sociale, avînd în conducere personalități marcante ale vieții politice și sociale, reprezentant al tineretului din București fiind tînărul muncitor utecist Nicolae Ceaușescu („...Național Antifascist"; neart.) — Centrul vital al întregii națiuni, continuatorul direct al mișcării muncitorești din România (abr.). 2) Document de importanță deosebită în cadrul activității P.C.R., adoptat pentru prima dată la Conferința generală a P.C.R. din 3-4 octombrie 1922 ținută la Ploiești, conferință care s-a transformat în cel de-al II-lea Congres al partidului — Diftong latin. 3) Nicolae Petrescu — Perioade mari de timp — A alege.4) Nuanță alb-negru — Aeroport (abr.) — Atribuție esențială, referitoare la poziția de forță conducătoare a P.C.R., de centru vital al întregii activități social-politice. 5) Toți cetățenii patriei noastre (sing.) — Compoziție muzicală cu caracter eroic, solemn. 6) Drepturi asemenea tuturor cetățenilor din România, indiferent de naționalitate sau categorie socială (sing.) — ... muncitoare, principala forța revoluționara din rîndurile P.C.R. 7) Ștefan Rădulescu — Atribut al luptei revoluționare dusă de comuniști în anii grei ai ilegalității (masc.) — Petre Popescu. 8) Lună din anul 1944, a cărei zi de 23 a consfințit începutul unei ere noi, marcată de actul revoluției antifasciste și antiimperialiste organizată și condusă de P.C.R. — Veche unitate de măsură. 9) Cîntece de țară (înv.) — Membrii organizației U.T.C., îndrumată chiar de la înființare (martie 1922) de către P.C.R. (fem.). 10) Exclamație de mirare (reg.) — Stofă de mătase (înv.). 11) Conferința din 19—21 iulie 1972, strălucită afirmare a capacității partidului nostru de a-și îndeplini rolul de forță conducătoare a societății, moment de referință în consolidarea orînduirii noastre socialiste.

Dicționar: CATO, ARP, TAR, IRA, CUMAS.

Alexandru Păsărin

Din practica reuniunilor multilaterale

să blocheze consensul, iar, pe de altă parte, rezerva sau declarația interpretativă care, consemnate în scris la cerere și difuzate participanților, nu sînt totuși de natură să împiedice obținerea consensului. Conferința de la Helsinki a dat, ca atare, cea mai precisă definiție a consensului, pe care practica multor reuniuni internaționale, ca și literatura de specialitate și-au însușit-o ulterior.

Unanimitatea și *consensul* sînt două modalități procedurale care dau expresie aceleiași realități, respectiv acordului tuturor participanților cu privire la propunerea aflată în discuție. Perceperea acestui acord este însă diferită, căci, în timp ce unanimitatea reprezintă totalitatea voturilor afirmative înregistrate ca atare, consensul este acordul unanim care se realizează în absența oricărei obiecții declarate din partea unui participant. Unanimitatea este consemnată prin numărătoarea voturilor afirmative, consensul se constată prin acordul tacit al participanților, pe care nici o obiecție nu vine să-l împiedice.

Totodată, se cuvine să subliniem faptul că aplicarea consensului la Conferință a fost, de la bun început, exhaustivă. În ciuda unor idei care circulaseră cu destulă insistență în primele zile ale Consultărilor multilaterale pregătitoare, și anume ca problemele de fond să fie adoptate prin consens, iar cele de procedură prin vot, consensul s-a impus ca regulă unică de adoptare a hotărîrilor. Este evident că o procedură ambiguă, care ar fi combinat votul cu consensul, ar fi dus Conferința pe căi nedorite, de impas și eșec, dacă ne gîndim cît este de greu să distingi unele aspecte de fond de cele de procedură și cîtă substanță politică se poate ascunde adesea într-o dezbatere de „pură procedură". Practica CSCE, ca și a numeroase altor reuniuni internaționale, a verificat cu prisosință o asemenea aserțiune. Pînă la urmă, toți participanții la Consultările de la Dipoli și-au dat seama – pentru fiecare dintre ei, în parte, și pentru ansamblul reuniunii – de avantajele consensului ca normă de adoptare a tuturor hotărîrilor, de la cea mai însemnată pînă la cea mai aparent inofensivă.

Consensul trebue distins, însă, de dreptul de veto de care, după cum am văzut, dispun în Consiliul de Securitate al ONU cei cinci membri permanenți ai acestuia. Dacă pentru ei „regula unanimității" funcționează pe aceleași baze cu consensul, ea rămîne privilegiul marilor puteri față de membrii nepermanenți ai Consiliului, care nu dispun de dreptul de veto. Aplicarea regulii unanimității, devenită consens la CSCE, a însemnat, în fond, eliminarea oricărei discriminări, de vreme ce fiecare stat participant, fie el mare sau mic, a dispus exact de aceleași drepturi.

Cine a urmărit mai îndeaproape lucrările Conferinței, ca și ale reuniunilor care i-au urmat, a putut observa că regula consensului a imprimat în mod incontestabil un spirit nou, democratic, întregului flux al negocierilor. Consensul a dat în mod evident expresie egalității în drepturi a statelor participante, manifestării lor independente; a constituit un mijloc esențial de promovare a intereselor legitime ale fiecărei țări participante; a fost, totodată, o metodă de negociere care a conferit hotărîrilor o trăinicie mult superioară celor adoptate prin vot; a stimulat căutarea, cu bună credință și pe baza respectului reciproc, a soluțiilor de compromis general-acceptabile.

Dezarmare-pace

ORIZONTAL: 1) Chemări la acțiunea unitară a forțelor celor mai largi pentru dezarmare și pace, pentru înlăturarea primejdiei nucleare, adresate de

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	A	P	E	L	U	R	I	■	A	T	A	C
2	M	A	S	U	R	I	■	A	C	O	R	D
3	P	C	■	P	I	E	R	D	E	R	I	■
4	L	E	N	T	A	■	E	U	R	O	P	A
5	A	■	S	E	S	I	U	N	E	■	A	P
6	S	A	U	■	E	T	M	A	■	S	T	A
7	A	M	■	C	■	B	I	R	O	U	■	R
8	R	E	D	U	S	■	V	E	N	■	M	M
9	E	S	O	■	T	U	N	■	U	G	E	R
10	■	T	I	N	E	R	E	T	■	A	S	E
11	V	E	C	I	N	A	■	A	R	M	A	■
12	A	C	A	T	I	■	B	A	R	A	Y	E

către toate forurile democratice din România, parlamentelor, guvernelor și popoarelor țărilor europene, ale S.U.A. și Canadei. — Exclus prin promovarea dialogului și soluționarea pe cale pașnică a tuturor problemelor litigioase și a stărilor conflictuale. 2) Acțiuni concrete privind încrederea, securitatea și dezarmarea în Europa, prezentate într-un document de lucru la Conferința de la Stockholm (1984), pe baza concepției și considerentelor președintelui Nicolae Ceaușescu — Înțelegere la nivel guvernamental care ar permite participarea într-o formă corespunzătoare a statelor din cele două pacte militare la negocierile privind eliminarea armelor nucleare. 3) Pacific de la vest la est! — Pagubele de natură umană, materială și spirituală, consecințele nefaste ale menținerii conflictelor armate, cît și a unui climat de încordare, în diferite zone ale globului. 4) Înceată — Bătrînul nostru continent, teren central de acțiune pentru dezarmare, întrucît aici se află cea mai mare concentrare de armament nuclear și convențional. 5) Întrunirea specială din 1982 a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării, căreia poporul român i-a adresat „Apelul pentru dezarmare și pace", purtînd semnăturile celor peste 18 milioane de cetățeni — Apel inițial! 6) Alternativă — Vulcan în Sicilia, cel mai înalt din Europa — Nu participă. 7) Acum! — Masă de scris. 8) Bugetul militar, în virtutea propunerii înscrise pe ordinea de zi a Adunării Generale a O.N.U. (1980) de către România, vizînd problema înghețării cheltuielilor pentru înarmare — Insulă în Oceanul Pacific — Primele măsuri! 9) Insula în Marea Mediterană — Piesă de artilerie grea — Izvor de lapte. 10) „Schimbul de mîine" al omenirii în rîndul căruia pro-

Desigur, regula consensului nu a fost și nu este lipsită de pericole și greutăți. Pericole, mai intii, din partea acelora care, acceptînd cu greu spiritul democratic al acestei proceduri, au căutat s-o nesocotească, ori de cîte ori interesele lor îi obligau să nu mai dorească să joace „regula jocului". De-a lungul procesului CSCE, am putut asista la asemenea încercări de eludare sau de viciere a consensului. Cazul cel mai tipic s-a semnalat cel puțin de două ori (la sfîrșitul Consultărilor multilaterale de la Dipoli și la sfîrșitul Reuniunii de la Madrid) cînd s-a încercat să se obțină un „consens în 34" prin nesocotirea pozițiilor și drepturilor legitime ale celui de-al 35-lea stat participant. Asemenea tentative nu au reușit însă, regula consensului fiind, pînă la urmă, respectată și aplicată. *În apărarea funcționării corecte a procedurii bazate pe consens și a semnificației politice pe care aceasta o implică, România, președintele Nicolae Ceaușescu au jucat un rol hotărîtor în momentele decisive care, la Dipoli sau la Madrid, au permis răsturnarea tendințelor contrarii spiritului și literei noului model democratic de negocieri instaurat în cadrul procesului CSCE.*

Greutăți s-au ivit, de asemenea, în legătură cu minuirea consensului ori de cîte ori unii participanți au folosit consensul ca un drept de veto. Neavînd propuneri efective de promovat, ei s-au aflat în situația confortabilă de a putea bloca propunerile celorlalți parteneri, fără ca aceștia să le poată aduce un prejudiciu asemănător. Sau, alteori, propunîndu-și obiective prea îndrăznețe, nerealizabile, alți participanți au practicat, prin blocarea consensului, un obstrucționism care a trebuit „dezamorsat" cu greu pentru a se putea reintra în echilibrul normal al procedurii de consens. Blocarea sistematică a consensului care nu este urmată de o negociere riscă, în mod evident, să devină, în fond, un veto. Refuzul de a negocia (în afară de cazuri-limită cu totul excepționale) este străin spiritului consensului, care rămîne în esență, o metodă de negociere și de compromis în înțelesul bun al cuvîntului. Ca nouă modalitate de adoptare a hotărîrilor, consensul s-a înscris în practica internațională drept un instrument al voinței de cooperare între state, de natură să ajungă la înțelegeri general-acceptabile. Căci, spre deosebire de procedura „parlamentară" a votului, în care majoritatea, sigură de victoria ei, nu încearcă îndeobște să convingă minoritatea despre valabilitatea soluțiilor pe care le preconizează, consensul postulează o negociere diplomatică menită să ducă la apropierea pozițiilor și la un acord final. Este sensul major pe care l-a căpătat Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, document substanțial și echilibrat, însumînd ansamblul intereselor promovate de cele 35 de state participante.

Procedura consensului în practica internațională a cunoscut, mai ales după Conferința de la Helsinki, o folosire tot mai largă. Asistăm, în prezent, la o frecvență crescîndă a adoptării de documente în unanimitate, fără vot sau prin aclamații. Consensul este, adesea, realizat în practică, chiar dacă regulamentul reuniunii respective prevede alte modalități procedurale. Într-o serie de organisme și reuniuni internaționale (Comisia pentru spațiul extraatmosferic, Comitetul ONU pentru operațiile de menținere a păcii, Comisia pentru dreptul comercial internațional, reuniuni și organe de lucru ale agențiilor specializate ale Națiunilor Unite sau convocate de acestea, Mișcarea de nealiniere ș.a.) consensul este folosit ca regulă de adoptare a hotărîrilor, în special cele de fond. Este, poate, util să subliniem și faptul că, deși dispun de o majoritate confortabilă de voturi pentru a-și promova interesele și opțiunile, țările în curs de dezvoltare preferă, adesea, procedura consensului, tocmai pentru a consolida hotărîrile adoptate și a le face să fie aplicate de către țările dezvoltate, care, inițial, li se opuseseră sau avuseseră rezerve.

Respectarea și aplicarea corectă a consensului –

---

movarea idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere au fost statornicite prin Declarația adoptată în urma unei valoroase inițiative românești, de Adunarea Generală a forului mondial, constituind primul ei document programatic — Neîntrecuți în luptă. 11) State cu granițe comune vizate de rezoluția adoptată la O.N.U. (1965) care prevede măsuri pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor între țări aparținînd unor sisteme economice și sociale diferite (sing: fem.) — Obiectul aberantei curse declanșată în perioada postbelică, ajunsă actualmente la paroxism, datorită numărului imens de focoase nucleare capabile să distrugă ireversibil civilizația planetei. 12) Salcîmi — Obstacole.

VERTICAL: 1) Acțiunea de instalare a noilor rachete americane în Europa occidentală, a cărei oprire a fost vizată printr-o rezoluție prezentată la inițiativa României și adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. din anul 1983 — Particula viitorului. 2) Visul de aur al omenirii pentru care dezarmarea reprezintă cheia de boltă a tuturor activităților politice internaționale — Exclus în cadrul raporturilor cu alte state ale lumii, adevăratele relații statuînd ferm principiile independenței și suveranității naționale. 3) Începe escaladarea! — Marcă de automobil vest-german — Dădacă. 4) Acțiunea energică desfășurată pe meridianele globului destinată salvgardării păcii, înghețării cheltuielilor militare și ulterior reducerii lor substanțiale (pl.) — Semnul adunării — Cui turtit. 5) Sumele alocate pentru cheltuielile militare în comparație cu cele destinate programelor sociale sau pentru eradicarea subdezvoltării — Măsuri de forță. 6) Personificarea Soarelui în mitologia egipteană — Întreprinderea de transporturi București — Motivația unui conflict. 7) Modalitatea cea mai adecvată a negocierilor general-europene, asemenea celei de la Madrid, unde România a depus eforturi susținute în vederea convocării Conferinței pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa. 8) Amplă manifestare populară organizată din inițiativa de pace și dezarmare a președintelui Nicolae Ceaușescu (1981) concretizată prin Apelul adresat Adunării Generale a O.N.U. (1982) — Regiune autonomă în Italia. 9) Acvile — Înaltul for mondial în cadrul căruia glasul României socialiste, al poporului român, precum și al președintelui Nicolae Ceaușescu și-au găsit concretizarea în multiplele inițiative și propuneri vizînd promovarea idealurilor de pace și trecerea la dezarmare, în primul rînd nucleară — Reper! 10) Taur... spaniol — Studiu colateral! — Radiație cu mare putere de pătrundere. 11) Vînat din zbor — Adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu secretarului general al C.C. al P.C.U.S. și președintelui S.U.A., în baza împuternicirii încredințate de M.A.N. în vederea opririi amplasării de rachete cu rază medie de acțiune, pentru o Europă fără arme nucleare (dec. 1981 și august 1983). 12) Corpul diplomatic — „Inițiativa de... strategică" program american cunoscut sub denumirea de „Războiul stelelor", menit să stimuleze cursa înarmărilor prin militarizarea spațiului cosmic, acțiune în vădită contradicție cu voința popoarelor lumii, care luptă pentru pace și dezarmare (pl.).

DICȚIONAR: UEN; ESO; NSU; RIE; TAA;

George Magheru

Din practica reuniunilor multilaterale

așa cum a fost el definit și practicat la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa – nu sînt și nu vor fi nici în viitor o treabă ușoară. Chiar dacă nimeni nu va mai contesta, formal, legitimitatea consensului, vor mai exista încercări de eludare a acestei proceduri care dă expresie egalității depline în drepturi a statelor. Accentuarea acțiunii blocurilor, care împarte Europa și provoacă reacții în bloc, neomologat, la grupul țărilor neutre și nealiniate, constituie o greutate considerabilă în această privință. Adesea, va exista riscul ca negocierile CSCE, bazate pe consens, să devină, în mod ocult sau mai vizibil, negocieri în formă de „troică", așa cum s-a întîmplat, pînă la urmă, la Reuniunea de la Madrid sau riscă să se producă la Conferința de la Stockholm pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa.

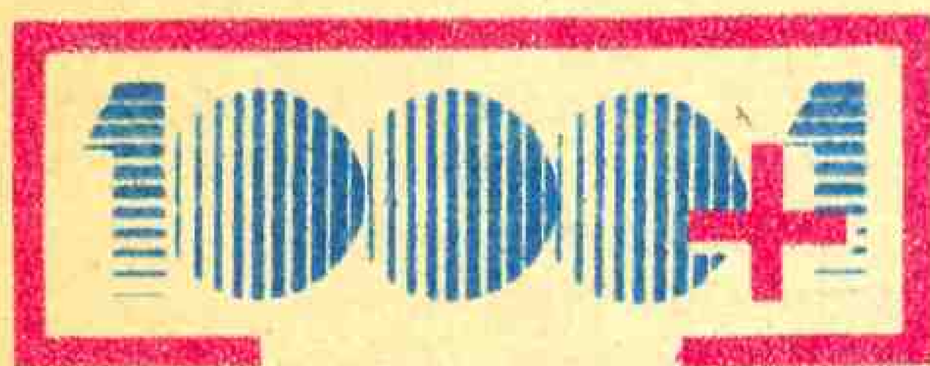
Aplicarea practică a consensului la CSCE a generat modalități de lucru nemaiîntîlnite pînă atunci în procedura negocierilor multilaterale. Dincolo de faptul deja cunoscut că lipsa de acord din partea unuia sau mai multor participanți cu privire la o parte de text își găsea expresia grafică în încadrarea acestuia între paranteze drepte [ ], constatarea consensului a cunoscut mai multe trepte de consolidare. Astfel, convenirea unui text a comportat diferite grade de angajament: o frază sau un paragraf care scăpaseră de paranteze drepte erau, mai întîi, „înregistrate mental", adică reținute, chipurile, în memorie; apoi, la o ședință ulterioară, același text putea „avansa", în sensul că era „înregistrat în carnete", ceea ce-i consolida, cît de cît, statutul de text acceptabil; în sfîrșit – și adesea după mult timp – textul putea fi „înregistrat provizoriu" de către secretariat și difuzat în scris în limbile de lucru ale Conferinței; el rămînea, însă, *ad referendum* și, în această ipostază, pînă la consensul final. Asemenea proceduri au apărut adesea observatorilor exteriori drept întortocheate și bizantine; ele erau însă determinate atît de complexitatea problemelor negociate, cît și de metodologia negocierilor pe bază de consens.

Apare, astăzi, tot mai evident că regula consensului, inspirată din exigența respectării cu strictețe a egalității în drepturi a statelor, a generat, dimpreună cu celalte reguli de procedură, un model nou de negociere care a fost consacrat la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa.

În elaborarea și promovarea acestei noi construcții procedurale, un rol fundamental le-a revenit țărilor mici și mijlocii, pentru care aplicarea în practică a egalității în drepturi a statelor reprezintă un imperativ vital. *După cum se știe, România și președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și-au adus o contribuție decisivă în această privință, de vreme ce toate prevederile esențiale de procedură au avut o paternitate românească.*

Desigur, negocierea pe bază de consens poate apărea multora ca incomodă și complicată. Este o practică dificilă și pasionantă, asemănătoare cu un joc de șah, în care mișcările sînt mai întotdeauna lente și calculele îndelung chibzuite. Este, totodată, un proces sinuos, fragil și ușor de repus în cauză în etapele lui intermediare, pînă la obținerea definitivă a consensului. Dar este ceea ce s-a inventat mai bine pînă acum, pe plan multilateral, în materie de procedură democratică și de creștere a capacității fiecărei țări – în special a țărilor mici și mijlocii – de a-și apăra și promova propriile interese și opțiuni. Despre aceste avantaje, care depășesc cu mult greutățile inerente unei construcții de acest gen, tot mai multe țări ale lumii, aproape ansamblul comunității mondiale, par a fi astăzi tot mai conștiente.

Valentin Lipatti

Pești

Peste un milion de persoane au vizitat, între 1981–1985, Muzeul maritim din orașul baltic Stralsund (RDG), unde au putut observa circa 600 de exemplare, reprezentînd 120 de specii de pești oceanici. Instalațiile sînt găzduite de „Mînăstirea Catarinelor", datînd din anul 1250, muzeul fiind dotat cu 27 mari bazine cu apă, special construite pentru diverșii „oaspeți marini", care beneficiază, aici, de condiții optime de mediu. Cei ce întrețin acvariile cooperează strîns cu pescarii flotei de coastă și oceanice a RDG: ei aduc apa și hrana proprie diverselor specii, capturînd, în același timp, exemplare noi. Un asemenea exemplar inedit este peștele „Wandiz", care are... vîrsta de 18 ani, structura osoasă a unei balene și cîntărește o mie de kilograme. „Wandiz" a fost găsit eșuat în apele unei insule oceanice, constituind atracția principală a secțiunii „Vînătoare în șapte mări – marinarii colecționează pentru muzeu", unde sînt expuse exemplare aduse de pescari. Aici se află diverse alte specii de pești și viețuitoare marine „rătăcite" din alte zone ale lumii și capturate în Marea Baltică, ca, de pildă, „peștele-lună", „draci de mare", broaște țestoase, rechini.

Enigmă

Maria Reiche, arheolog și matematician vest-german, care, timp de peste 40 de ani, a studiat misterioasele „linii de la Nazca", din Anzii peruani – desene și figuri geometrice extinse pe o arie de peste 500 de kmp, vizibile din avion – și-a încetat, la cei peste 80 de ani ai săi, activitatea. „Doamna de la Nazca", cum este cunoscută datorită strădaniilor ei de descifrare a uneia din cele mai surprinzătoare enigme arheologice ale lumii, va fi înlocuită, în aceste studii, de astronomul nord-american Phillys Pittaluga. „Ochii mei aproape nu mai văd, iar bătrînețea a devenit tot mai apăsătoare", a declarat Maria Reiche, care a trăit mulți ani ca un pustnic în arida pampă Nazca, la 400 kilometri sud de Lima, unde, de altfel, a cerut să fie înmormîntată. De-a lungul anilor, ea a scris mai multe cărți despre „liniile de la Nazca", considerate drept cea mai mare hartă astronomică din lume. Noi desene și trasee gravate în piatră continuă să fie descoperite, a precizat ea, sporind și mai mult acest mister nedescifrat, nu o dată legat de presupuse vizite ale extratereștrilor care și-ar fi construit aici un aerodrom...

Reportaj pe glob

Pe peliculă, HANOIUL

Casa literaturii din Hanoi, monumentul istoric din apropierea Muzeului de arte frumoase

9,30, ora Bucureştiului, şi 14,30, ora Hanoiului, avionul se opreşte la capătul traseului, după 20 de ore de zbor, la aeroportul Noi Bai din capitala Vietnamului socialist. Ultimele imagini surprinse din avion: terenuri minuţios parcelate, nenumărate drumuri, un rîu sinuos, lacuri, maşini puţine. Coborîm într-o cîmpie largă, înconjurată de lanţuri de munţi — o izbitoare asemănare cu Ţara Bîrsei. Temperatura ridicată (+30°C) este temperată de priveliştea munţilor maiestuoşi. Căldura se manifestă altfel decît la Calcutta, este îmbibată de umezeală. Picături mici de apă par pulverizate în aer. Umezeala pluteşte, pare o stare a naturii. În Ghana şi Nigeria, pătrunde insidios prin ţesuturi. Să fie oare inofensivă?

Cele mai urgente formalităţi vamale le-am efectuat aici: vameşi numeroşi şi expeditivi. Uimitor de repede au fost descărcate şi bagajele, alături de banda rulantă. Le consider semne de bun augur. În sala de aşteptare, o lume pestriţă, un singur ghişeu „Postes". Întreb de cel de informaţii. Nu există aşa ceva, dar întrebarea mea stîrneşte interes lingvistic. Funcţionarei i-l repet în franceză, engleză şi rusă şi pare uimită că sună aproximativ la fel. Dar, hotărît lucru, nu s-a auzit, vreodată, de un asemenea ghişeu...

Maşina străbate orezării nesfîrşite, doar cîţiva oameni pe cîmpuri. Şoseaua trece pe sub cel mai nou pod din Vietnam, care permite transportul feroviar şi rutier spre U.R.S.S. O construcţie modernă, impunătoare. Pe piloni uriaşi, Thang Long este o lucrare de referinţă, despre care însoţitorii mei (printre care un miliţian care vrea să practice engleza!) îmi vorbesc cu emoţie şi mîndrie. Locuinţele întîlnite în drum sînt modeste, unele din cărămidă, acoperite cu paie de orez, cu prelate întinse deasupra intrărilor pentru a proteja oamenii de arşiţă. Magazine minuscule, în care fiecare vinde ce are de oferit. Atmosferă de Calea Moşilor veche, care urcă spre Obor, odinioară Poarta tîrgului din afară. Apar blocuri de 4—5 etaje cu logii, încărcate cu dulapuri. Apartamentele trebuie să fie aglomerate. Nu este uşor să asiguri locuinţe tuturor, numai în cei zece ani, care au trecut de la război, sau chiar cei 40, cît au trecut de la alt război, am-

bele de eliberare, purtate cu greu, cu mari sacrificii, împotriva a două mari puteri — Franța și S.U.A.

Intrăm pe un bulevard lat, bine asfaltat, umbros, cu clădiri vechi, în stil european. Aveam să locuiesc la hotelul Thond Nhet, „Unificarea", fost „Metropol", construit de francezi, cu două peroane, cu arabescuri sub ferestre, mutilate pentru a fi introduse aparatele de aer condiționat. Afară plouă cu picături foarte mari. Pe peronul hotelului, o franțuzoaică își supraveghează canish-ul zburdalnic, apostrofîndu-l cu „Búbico", cînd intră în băltoace.

Trec bicicliști cu pălării de pai de orez sau căști cu bor rotund din aluminiu pînzat, cu foi de plastic legate la gît. Nu se grăbesc. Aveam să observ, în zilele următoare, că folosesc un anume ritm de mers, mereu același și la toți. Nu sprintează niciodată. Este falsă părerea că se folosesc multe biciclete pentru că nu sînt suficiente mașini sau motociclete, sau pentru că drumurile ar fi foarte lungi. Îți poți da seama, de la primul contact cu umezeala și căldura, că oamenii folosesc biciclete deoarece este mai răcoritor, mai reconfortant. Pedalatul este micul ventilator personal. Fetele sau copiii stau pe portbagajul din spate cu grație, fără să se țină. Trupurile sînt elastice, subțiri, sportul însuși este un act de eleganță al acestor oameni de circa 40 kg. Cît de asemănător sînt clădiți vietnamezii și vietnamezele! Parcă sînt scoși din două matrițe, doar trăsăturile feței diferă! Rari sînt vietnamezii înalți. Cea mai înaltă îmi pare a fi o celebră artistă de cinema. Toți sînt îmbrăcați curat și simplu: pantalon negru sau bej, bluză invariabil albă, șlapi, pălărie de pai de orez, nici o podoabă.

Programul de adaptare și ritmul de documentare al unui european sînt calculate matematic: cîte două ore de întrevederi sau vizite, urmate de o oră la hotel de reînviorare, în aer condiționat, cinci dușuri fierbinți pe zi, doi litri de apă minerală obligatorii, un transfer care duce la eliberarea organismului de toxine. Toate mîncărurile stropite cu zeamă de lămîie, mai multe duzine de șervețele parfumate, tip Suceava — și acestea condiții obligatorii pentru menținerea tonusului optimist.

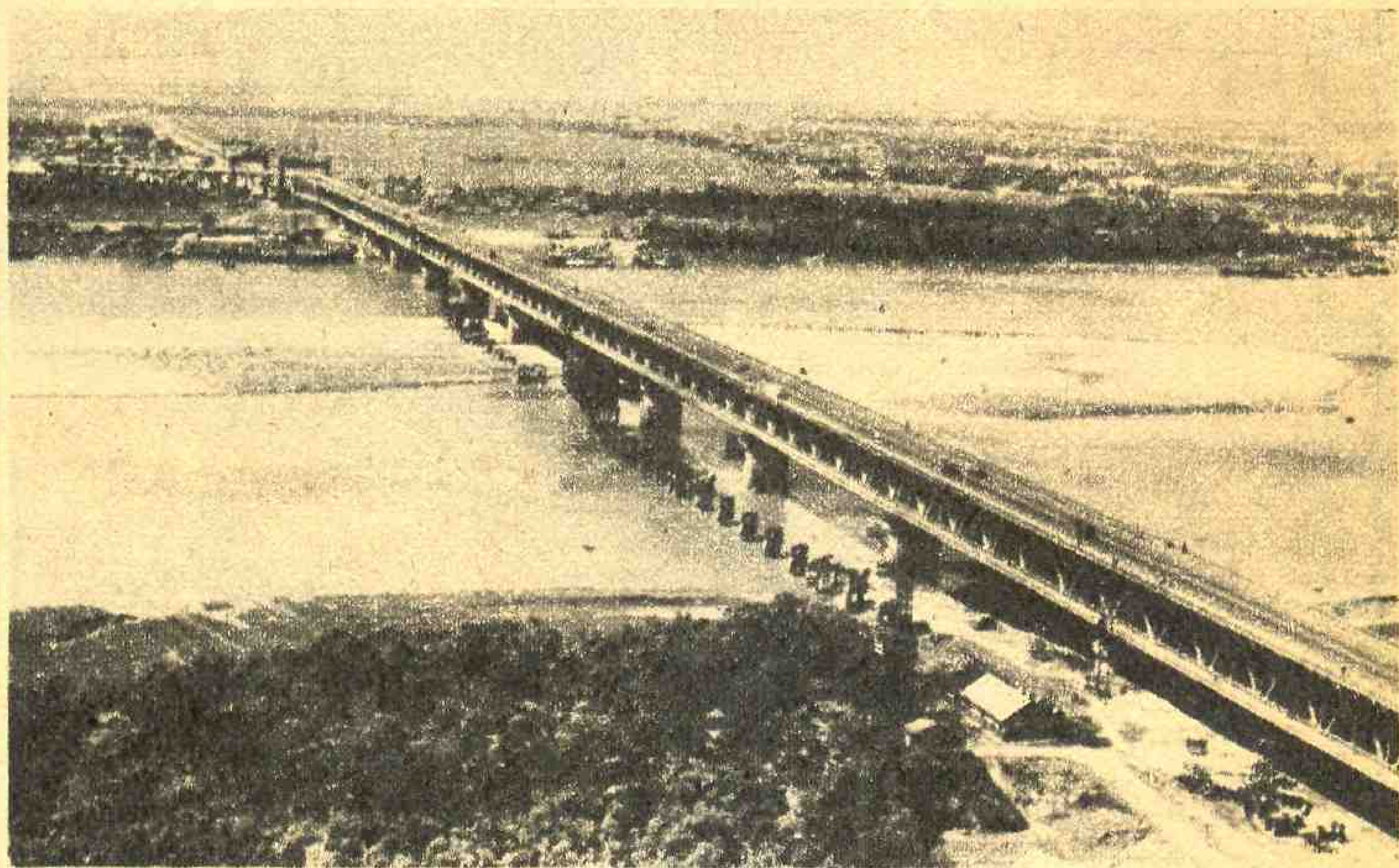
Un oraș liniștit, calm, puțin animat, priviri blînde, curioase, străini puțini. La fiecare intersecție, pe jos, asemenea lustragiilor de odinioară de la noi, vulcanizatorii pneurilor de biciclete. În apropierea lor, dar la bordură, numeroase vînzătoare de fructe și legume își etalează bostani, prune mari verzi, papaya, ananas, cartofi mici noi, mănunchiuri de verdețuri, ouă. Aveam să le întîlnesc de-a lungul tuturor șoselelor, al multor străzi și bulevarde. Strîng, cu răbdare, fiecare dong pentru a contribui la bugetul familiei, pentru a-și construi o casă. Ritmul construirii caselor familiale, prin forțe proprii, dar cu cărămidă de la stat, este impresionant, aproape de masă.

Alte scene obișnuite pe străzile Hanoiului: cîte o mescioară scundă în fața unei uși deschise, prin care se zărește o sobă de gătit și un aragaz; pe o băncuță, oameni cu spatele la trecători; modesta patroană de local improvizat le oferă ceai, cafea, țigări, un loc la umbră, ferit, la ora 4 p.m., de arșiță, și, mai presus de toate, tihna unei conversații. Micul negoț particular va dispărea treptat, începînd cu acest an. Întregul Vietnam și, odată cu el, și Hanoiul intră într-o nouă etapă de dezvoltare din milenara lor istorie.

■

Numele Hanoi provine de la Ha, care înseamnă fluviu, și Noi — înăuntru, cu alte cuvinte, orașul dintr-o meandră a fluviului. Oficial, denumirea apare abia în 1831, Hanoiul desemnînd, atunci, „provincia" dintre fluviile Roșu și Song Day. Drept capitală datează de mult, din 1010, cînd regele Ly Thai To i-a dat denumirea de „Orașul dragonului care-și ia zborul", Thang Long, pentru că i s-a părut, într-o bună zi, că un dragon de aur s-a ridicat deasupra localității. În secolele următoare, orașul a primit denumiri mai puțin metaforice, ca Dong Kinh (Capitala de Est), care a devenit, prin deformarea fonetică a negustorilor europeni, Tunkuin sau Tonkin, și care a desemnat, în cele din urmă, întreg nordul țării, în timpul colonizării franceze.

Hanoiul de astăzi se întinde pe 2139 kmp, de-a lungul malurilor Fluviului Roșu. La vest se ridică coline mai mult sau mai puțin înalte. Muntele BA VI are 1137 m înălțime și se află la 65 km depărtare de centrul orașului. Din vîrful lui se

Podul Thang Long unește, la Hanoi, malurile Fluviului Roșu

poate îmbrăţişa cu vederea întreaga vale a Fluviului Roşu. Spre nord, încep să se profileze coline şi munţi tot mai înalţi. Luînd drumul spre aceste înălţimi, ajungi la regiunea muntoasă VIET BAC.

O mulţime de lacuri în Hanoi, uşor de reţinut după proximitatea cartierelor. Lacurile Truc Bach, Thueyen Quang, Bay, Mau The Le. Vara (aceasta, de fapt, începe la 1 mai şi se termină la sfîrşitul lui iulie) căldura este copleşitoare. Dar nici cu celelalte luni nu se pot lăuda vietnamezii! De pildă, în februarie, martie, aprilie şi în septembrie, octombrie şi noiembrie spun, glumind, că este mai răcoare, dar nu prea frig, adică între +20 şi +25°. Tocmai în primele trei luni amintite, naturii îi e drag să-şi dea roadele. O vegetaţie luxuriantă domină totul, fructele încarcă arborii din abundenţă. Ce frumos trebuie să fi fost la 15 aprilie,de marea sărbătoare. Punînd capăt unei dominaţii coloniale franceze de 80 de ani, Hanoiul a dat semnalul Revoluţiei din August 1945. Populaţia oraşului a luat cu asalt palatul guvernatorului regal al Tonkin-ului, astăzi reşedinţa înalţilor oaspeţi guvernamentali, plasată în faţa hotelului Thong Nhet. Este clădirea maiestuoasă, cu scară elegantă, în formă de cochilie, pe care am admirat-o, în prima incursiune timidă, de-a lungul bulevardului Ngo Quyen.

La 2 septembrie 1945, în Piaţa Ba Dinh, preşedintele Ho Şi Min, căruia toţi vietnamezii îi spun, cu adîncă veneraţie, Unchiul Ho, a citit declaraţia de independenţă a Vietnamului, scrisă în modesta sa casă de la nr. 48, strada Hang Neang.

Colonialiştii francezi au revenit în Indochina, recucerind Nam Bo (Cochinchina), ajungînd pînă în centrul Hanoiului. La 17 decembrie 1946, trupele franceze au bombardat cartierul Grand Marche (Piaţa Mare — Dong Xuan), provocînd moartea a mii de persoane. Lupta s-a înteţit, două zile mai tîrziu, în capitală şi în întreaga ţară. Garnizoana Hanoiului — consemnează istoria oraşului — cu 1500 de puşti, ajutată de membrii autoapărării populare şi de către populaţie, a cucerit stradă cu stradă, casă cu casă, făcînd faţă blindatelor şi tancurilor inamice. Memorabile au rămas ciocnirile din Grand Marche — Dong Xuan. Ultimul detaşament al regi-

Bicicleta – o prezenţă nu lipsită de graţie

mentului capitalei a părăsit baricadele, după ce ar fi scris pe zidurile calcinate „Nous Reviendrons". Era începutul anului 1947 şi, într-adevăr, opt ani mai tîrziu, la 10 octombrie 1954, acel regiment revine, mult mărit şi întărit, în Hanoiul eliberat.

În maniera francezilor — stă scris în istoria recentă a Vietnamului, înfăţişată sugestiv în Muzeul de istorie şi cel al armatei —, americanii se instalează, în sudul ţării, pe care şi-l doreau propria lor neocolonie. Dar nu au ezitat să bombardeze şi nordul ţării, cu deosebire Hanoiul, cu rănile încă deschise, după incursiunile colonialiste franceze. Oraşul este mutilat de primele bombe, la 17 aprilie 1966 şi, apoi, 12 zile la rînd, între 18 şi 30 decembrie 1972. România şi-a manifestat în mod exemplar solidaritatea militantă, multilaterală, pe plan militar, economic, diplomatic şi umanitar cu mult încercatul popor vietnamez.

Cartierul Am Duong a fost ras de pe faţa pămîntului de avioanele B 52, ale căror rămăşiţe zac şi acum în curtea Muzeului Armatei. Peste 200 de locuinţe, şcoli, puncte sanitare, magazine au fost reduse la neant: 135 de morţi, 126 răniţi. Spitalul Bach Ma a fost distrus, parţial, de un raid al bombardierelor B 52, în ziua următoare. Unul dintre cele mai populate cartiere, Kham Thien, a împărtăşit aceeaşi soartă, la 26 decembrie 1972. Indignarea creştea în întreaga lume, la anunţul distrugerilor şi a numărului victimelor: 534 locuinţe distruse, 11 200 serios avariate, sute de morţi.

Oraşul de pe Fluviul Roşu a luptat, a fost creierul şi inima întregii patrii a vietnamezilor în greaua perioadă a războiului îndelungat cuprins între 1959 şi 1975.

Cît sînge şi cîte suferinţe a îndurat Hanoiul, de-a lungul a 2000 de ani de lupte necurmate, numai apele fluviului său „roşu" le pot mărturisi.

Hanoiul este, astăzi, o capitală cu peste 2.615.000 de locuitori. El s-a dezvoltat dintr-un oraş administrativ (sub regimul colonial), care număra abia 150 000 locuitori. Districtele subordonate au fost înglobate în nucleul urban, formînd, în prezent, un complex industrial, agricol şi administrativ.

Capitala dispune de un sector central şi o zonă suburbană industrială şi rurală. Sectorul central propriu-zis cuprinde cartierele: Hoan Kiem (Sabia restituită), Hai Ba (cele două femei sau surorile Trung — ecou al episodului istoric de luptă pentru independenţă), Dong Da — locul unde regele Quang Trung a învins armata invadatoare manciuriană în 1789, Ba Dinh — un loc însemnat, în regiunea Thanh Noa, în perioada rezistenţei împotriva francezilor (1886—1887). Unele dintre cele 11 districte suburbane au repere importante pentru oraş: de exemplu, în Gia Lam se află aeroportul cu acelaşi nume, iar în Sol Son, aeroportul internaţional Da Phuc.

Centrul propriu-zis al oraşului nu s-a modificat din 1955. În zonele suburbane au apărut obiective industriale: uzine de construcţii mecanice, de cauciuc, săpun, tutun — pe drumul Ha Dong, de pile la Van Dien, construcţii mecanice la Gia Lam şi Dong Anh.

S-au construit numeroase şcoli şi facultăţi în împrejurimi, ritm care s-a diminuat după 1965, din cauza bombardamentelor. Dar, începînd din 1973, eforturile s-au îndreptat spre ridicarea de locuinţe — la Trung Tu, Kim Lien, Kuong Thuong. Se întocmesc planuri pentru creşterea zonei urbane în direcţia nord-vest. Într-un elan promiţător.

Doina Topor

Cine a fost Farabundo Marti?

Augustin Farabundo Marti (în stînga, așezat pe scaun) împreună cu Augusto Cesar Sandino (în mijloc)

„Noi îl poreclisem «negrul» pentru că avea o piele foarte închisă la culoare și o statură atletică. Dar cel mai izbitor lucru la el era dragostea pentru demnitate și rîsul său răsunător. Nu era un mare orator, ci mai mult un propagandist calm, care își propovăduia, zîmbitor, înțelepciunea. Totuși, în spatele acestor aparențe și al autocontrolului său permanent, se ascundea un vulcan care putea să explodeze cu violență." Așa îl descrie Miguel Marmol pe tovarășul său de arme de altădată — Augustin Farabundo Marti —, alături de care a pregătit, acum 50 de ani, marea răscoală a țăranilor din Salvador.

Astăzi, numele lui Farabundo Marti a fost ales ca simbol al luptei insurgenților din Salvador. Sub conducerea Frontului Farabundo Marti de Eliberare Națională (F.M.L.N.), la care s-au alăturat în octombrie 1980 toate organizațiile revoluționare din Salvador, o impresionantă parte a populației acestei țări luptă pentru dreptate socială, pentru transformări democratice, într-o societate dominată, prin tradiție, de marea oligarhie legată strîns de interesele monopolurilor străine.

La 5 mai 1893, la sud-est de capitala San Salvador-ului, în mica localitate Toetopeque, se năștea al șaselea fiu al familiei Marti. Augustin a crescut alături de ceilalți 13 frați ai săi, pînă cînd părinții îl trimit la seminar, pe care îl absolvă în 1913. Aici, își însușește o franceză excelentă și, tot aici, i se deșteaptă interesul pentru istorie, literatură și artă.

Farabundo Marti studiază apoi la Universitatea Națională dreptul și științele sociale, ocupîndu-se, în afara programului de studiu, cu cercetări sociale și studiul textelor filozofice. Tot aici citește lucrarea lui Lenin „Statul și revoluția" și — după spusele colegilor de altădată — se adîncește, în mod deosebit, în studiul acesteia.

Cariera de jurist, așa cum o doreau părinții, nu era compatibilă cu vederile lui Marti. Dar, încă înainte de absolvire și înainte de a putea lua el însuși o hotărîre, alții au fost cei care i-au hotărît soarta: președintele Meléndez îl expulzează în Guatemala. Era, astfel, pedepsit pentru numeroasele sale activități politice. Timp de cinci ani, această țară va fi pentru el al doilea cămin. Încearcă, apoi, să-și continue studiile la Universitatea San Carlos, însă aici se simte mult prea izolat. Decide, deci, să înceapă o viață nouă, ca zilier și profesor particular, în satele băștinașilor indieni, în special din regiunea Quetzaltenango și Quiche.

Experiența militară

În această perioadă, au loc primele contacte mai intense ale lui Marti cu mișcările revoluționare din țările Americii Centrale. În 1923, trece clandestin granița mexicană și se înrolează, pentru un an, în „Batalioanele Roșii", care continuau lupta revoluției din 1910. În rîndurile acestora, acumulează o bogată experiență militară și dobîndește gradul de subofițer. Întors în Guatemala, în 1924, activează intens pentru formarea unui partid socialist al Americii Centrale, iar, un an mai tîrziu, reușește să pună bazele acestuia. Cunoscînd pericolul pe care l-ar fi reprezentat crearea unui partid revoluționar centralizat, președintele Guatemalei, José Maria Orellana, ordonă, însă, imediat măsuri represive împotriva tuturor emigranților politici activi. Cei mai mulți din-

tre ei au fost arestați în 1925 și trimiși în țările de origine. Farabundo Marti reușește, în perioada arestărilor, să plece in Salvador. Este, însă, demascat și deportat din nou, de data asta în Nicaragua. După cîteva zile, izbutește, totuși, să se reîntoarcă ilegal în patrie și să activeze pentru Federația Muncitorească Regională din Salvador, care luase ființă, în 1924, ca prima centrală a sindicatelor pe teritoriul acestei țări.

În ajutorul lui Sandino

Din însărcinarea acestei organizații, Farabundo Marti ia parte, în 1928, la Congresul din New York al Federației Muncitorilor Americani. Aici stabilește primele contacte cu „Liga Antiimperialistă". În această Ligă activau politicieni diferiți, precum comunistul cubanez Julio Antonio Mella, conducătorul „populiștilor" peruani — Haya de la Torre, și nicaraguanul de orientare națională — Augusto Cesar Sandino. Toți aveau același scop: unificarea mișcărilor progresiste din America Latină și lupta pentru independență națională, împotriva colonialismului și imperialismului. În ziua cînd Farabundo Marti trebuia să ia cuvîntul la sediul Ligii, poliția a înconjurat clădirea, arestînd pe toți cei prezenți. Marti este din nou trimis în Salvador, unde însă nu va rămîne prea mult timp. Federația Muncitorilor hotărîse să sprijine lupta de eliberare nicaraguană sub conducerea generalului Augusto César Sandino, așa că, spre mijlocul anului 1928, Farabundo Martí, împreună cu alți tovarăși, pleacă în regiunile păduroase din Las Segovias. Generalul Carlos Quezada, de la Statul major al luptătorilor sandiniști, avea să evoce, mai tîrziu, rolul jucat de Marti, alături de „generalii oamenilor liberi". „Farabundo Marti a putut, datorită excepționalelor sale aptitudini și capacități, să acorde un important ajutor generalului Sandino. El a dezvoltat relațiile internaționale ale mișcării sandiniste și a știut să atragă atenția multor guverne asupra luptei drepte a poporului din Nicaragua. Pentru angajarea sa excepțională la cauza suveranității nicaraguane, a fost înaintat la gradul de colonel și numit secretar confidențial al lui Sandino."

În octombrie 1929, Sandino și Farabundo Marti călătoresc împreună în Mexic pentru a organiza apărarea în lupta împotriva invadării Nicaraguăi de către Statele Unite. Ei nu reușesc, totuși, să cadă de acord asupra unei idei importante — cu cine anume trebuia să colaboreze pentru a obține victoria. În timp ce Sandino stăruia asupra contactelor cu fostul președinte al Mexicului, Emilio Portes Gil —, deoarece el spera într-un ajutor îndelungat pentru revoluția sa națională —, Marti nu se baza pe o asemenea legătură. El credea că Sandino s-a desolidarizat de „Liga Antiimperialistă", periclitînd, implicit, țelul comun al unei revoluții sociale în America Centrală. După despărțirea de Sandino și eșecul ultimelor încercări de unificare a tuturor revoluționarilor latino-americani, Marti se întoarce în Salvador spre mijlocul anului 1930, ca reprezentant al „Ajutorului Roșu Internațional", și întreprinde aici o vastă campanie pentru salvarea victimelor dictaturii. În luna martie, a aceluiași an, se formează Partidul comunist. Marti acționase foarte mult pentru ca acest fapt să devină posibil. Reacțiunea, însă, îl urmărea în continuare, așa că, pentru el, o muncă continuă, în cadrul partidului, nu era posibilă.

Călătorie aventuroasă

La 19 decembrie 1930, Marti este din nou arestat și obligat să părăsească țara. Ultima sa călătorie în exil se dovedește a fi și cea mai aventuroasă. De îndată ce este îmbarcat cu forța la bordul vasului „Venezuela", el încearcă să coboare în fiecare port în care acosta nava. Dar respectivele guverne conservatoare îi refuzau revoluționarului — devenit celebru — dreptul de a păși pe teritoriul țării lor. Nu a putut rămîne nici în portul de destinație al „Venezuelei", San Francisco. Au eșuat chiar și încercările tovarășilor și prietenilor săi de a-i obține o autorizație de ședere. Abia în portul Corinto, din Nicaragua, reușește, în sfîrșit, să părăsească ilegal vaporul și să se ascundă, pentru o vreme, în Chinadega. După trei săptămîni de marș forțat, se afla, în sfîrșit, din nou acasă, însă aici trebuia să acționeze în ilegalitate. În luna septembrie, Farabundo Marti este arestat din nou. De data aceasta însă, tovarășii săi de luptă au reușit să împiedice o nouă exilare. Ei organizează zilnic demonstrații de mare amploare, pînă cînd, după 27 de zile, Marti este eliberat.

În acest timp, în Salvador, după o scurtă perioadă de încercări de reforme democratice ale președintelui Aranjo, la 2 decembrie 1931 generalul Maximilian Hernando Martinez organizează o lovitură de stat militară. În urma unei convorbiri cu ambasada S.U.A., Martinez va prelua el însuși puterea și, din acea clipă, va acționa constant împotriva forțelor de stînga.

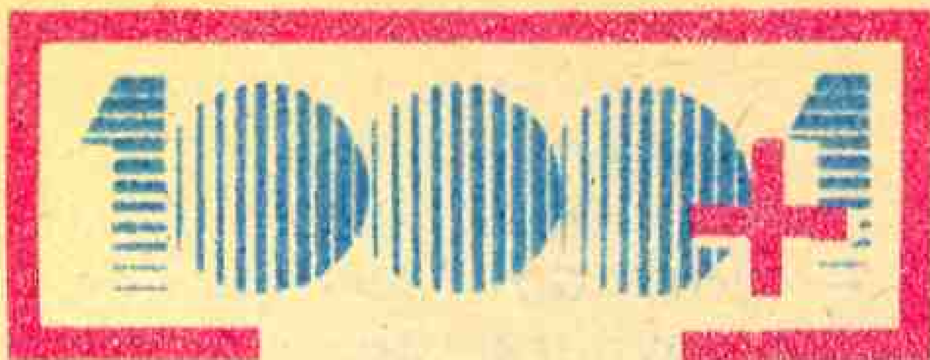
Trădarea planului insurecției

Comitetul Central al partidului comunist hotărîse să pregătească o insurecție populară generală pentru data de 16 ianuarie 1932. Conducerea acestei acțiuni militare i-a fost încredințată lui Farabundo Marti. La 15 ianuarie, însă, mai multe cotidiane publică planul insurecției, furnizat de trădători. Partidul hotărăște atunci ca insurecția să aibă loc 3 zile mai tîrziu, schimbînd, în același timp, planurile ei de organizare. Cu toate acestea, în noaptea de 19 ianuarie, în ajunul atacului plănuit, Marti este surprins și arestat la o întîlnire conspirativă. Cu el cad în mîinile militarilor și ceilalți doi conducători ai acțiunii, Mario Zapata și Alfonso Luna. Din nou, mișcarea fusese victima unor trădători.

Cu toate că partidul amînă acțiunea pentru a doua oară — pentru 22 ianuarie —, comitetele de bază își încep activitatea pe un teren șubred. Guvernul cunoștea, deja, în amănunțime, planurile importante ale insurgenților și trimite în toate punctele strategice trupe bine înarmate. La miezul nopții, aceștia îi omorau pe țăranii care veneau la punctele de adunare pentru a declanșa insurecția. La 30 ianuarie, Farabundo Marti este adus în fața unui tribunal militar. Curtea marțială îl condamnă, atît pe el, cît și pe ceilalți doi patrioți, la moarte, sub acuzația de instigare la agitație și rebeliune. La 1 februarie, dimineața în zori, sub protecția unor puternice măsuri de securitate, vor fi împușcați în cimitirul central din San Salvador.

Augustin Farabundo Marti, deschizătorul de drum și, în același timp, inițiatorul primei organizații revoluționare din Salvador, va rămîne veșnic în memoria poporului său. Lupta de azi a insurgenților pentru libertăți sociale și politice se desfășoară sub conducerea „Frontului Farabundo Marti de Eliberare Națională".

Adrian Dascălu

Hemingway

Diploma reprezentînd Premiul Nobel pentru literatură acordat lui Ernest Hemingway de către Academia regală din Stockholm a fost expusă, pentru prima dată, în muzeul din Havana dedicat marelui scriitor american. Această diplomă reprezintă unul dintre exponatele prezentate în cadrul expoziției „Hemingway și marea", inaugurată la începutul lunii februarie, anul acesta. Premiul i-a fost acordat lui Hemingway pentru romanul „Bătrînul și marea" la 10 decembrie 1954, marele scriitor fiind atunci cel de-al cincilea autor american care primea această înaltă distincție. Expoziția amintită face parte din muzeul care funcționează la ferma „La vigia", din localitatea San Francisco de Paula, de lîngă Havana, unde a locuit Hemingway în timpul șederii sale în Cuba și unde se păstreaza numeroase obiecte ce i-au aparținut, între care uneltele sale de pescuit.

Artistul Keith Haring a devenit parte din sculptura sa, după ce a inaugurat-o în Parcul „Dag Hammarskjoeld", din New York. Trei dintre operele sale de mari dimensiuni au fost prezentate în cadrul primei expoziții de sculptură în aer liber a artistului

Capete colorate de clovni servesc drept noi coșuri de gunoi în Essen (RFG). Copiii și tinerii s-au acomodat cel mai bine cu aceste vesele cutii din plastic, iar, acum, hîrtii, resturi și alte gunoaie, ce puteau fi văzute adesea pe asfalt, sînt aruncate în aceste coșuri. În curînd, „clovnii" vor fi prevăzuți și cu difuzoare: după fiecare folosire a lor, vor mulțumi celor ce se dovedesc corecți

Bicentenar

În acest an, la 24 februarie, a fost sărbătorit bicentenarul nașterii lui Wilhelm Grimm (la Hanau, R.F.G.), unul din cei doi frați care au încîntat multe generații prin culegerile de povești pentru copii, ce le poartă, de altfel, numele. Wilhelm și Jacob Grimm au cules, în timpul unor lungi peregrinări, „Albă ca Zăpada și cei șapte pitici", „Scufița Roșie" sau „Cenușăreasa". Majoritatea sînt povești din Hessa, provincie din centrul R.F.G., iar altele aduse din Franța de hughenoții (protestanții) francezi, care se refugiau ca urmare a persecuțiilor religioase. Wilhelm Grimm dădea acestor povești și legende din tradiția orală o notă mai ales poetică, în timp ce Jacob, cu un an mai mare, era mai înclinat spre caracterul științific al muncii de culegător. Ambii au tradus în limba germană vechi balade daneze, legende irlandeze, povești nordice, fiind, de asemenea, autori ai unor cărți de gramatică, de istorie a limbii germane, de drept. Jacob Grimm a publicat, de pildă, pentru prima dată în limba germană, o culegere de poezie populară spaniolă. În 1819, a apărut primul său volum al gramaticii limbii germane, iar, în 1837, cel de-al patrulea și ultimul, consacrat sintaxei. Tot cei doi frați Grimm au început, în 1837, să culeagă diverse cuvinte germane, cu toate înțelesurile lor începînd din secolul XVI, ceea ce a constituit baza „Marelui dicționar german", completat, apoi, de noi generații de filologi, pînă la apariția ultimului volum, al 32-lea, în 1960.

Experiență

Cu totul uluit a rămas un polițist de la Scotland Yard, cînd, plecînd de pe o plajă din sudul Limei, a constatat că automobilul îi fusese furat. Faptul nu a trecut neobservat, întrucît Teve Akinson se afla în Peru, împreună cu alți polițiști britanici, pentru a realiza, alături de colegii lor peruani, un schimb de experiență pe timp de trei săptămîni. Pus la încercare, Akinson și-a găsit, în cele din urmă, automobilul, părăsit în districtul San Luis de lîngă Lima; îi lipseau toate cele patru roți.

„Giganții au mers pe propriile picioare"

După îndelungi cercetări, Thor Heyerdhal a ajuns la concluzia că giganticele statui de piatră din Insula Paștelui – așa-numitele „maois" – „au mers pe propriile picioare", respectiv „au fost transportate, în poziție verticală, de un număr mic de oameni". Stînd șase săptămîni în insula chiliană aflată în Oceanul Pacific, la 3760 km de coastă, în fața orașului Valparaiso, Thor Heyerdahl a constatat că „terenul pe unde au fost transportați giganții este mai dur decît piatra din care sînt confecționați, baza lor avînd marginile rotunjite, ca urmare a frecării" din timpul transportului. Noua expediție condusă de Thor Heyerdhal, a treia în Insula Paștelui , a fost patronată de guvernele din Chile și Norvegia și finanțată de muzeul „Kon-Tiki" din Oslo. Între membrii ei s-au aflat inginerul cehoslovac Pavel Pavel, autor al ipotezei despre transportul vertical al statuilor, Arne Skjosvold, directorul muzeului „Kon-Tiki", arheologul chilian Gonzalo Figueroa și arheologul și guvernatorul insulei, Sergio Rapu. Înainte de călătorie, Pavel și Heyerdahl au realizat o serie de probe în Cehoslovacia, cu o replică a unui „maoi" de 4,5 m înălțime și 20 tone greutate. Probele au completat numeroasele calcule, diagrame, modele la scară redusă și studii ale documentației disponibile, realizate de inginerul ceh,

în vîrstă de 28 de ani, originar din orașul Strakonice (Boemia de sud). Transportul statuilor megalitice, afirmă el, a fost realizat exclusiv prin mijloace mecanice, respectiv prin folosirea ingenioasă a legilor fizicii pentru utilizarea forței gravitației în beneficiul transportului. Două experiențe efectuate la fața locului, în prezența ziariștilor și a unor echipe de filmare, au confirmat ceea ce era doar o ipoteză. Respectiv că primii locuitori ai insulei, veniți de pe coasta Perului cu bărci purtate de curenții marini, iar ulterior din Polinezia, au transportat, cu secole în urmă, aceste statui din craterul vulcanului Rano Raraku – unde se află o carieră de piatră – pe distanțe de mai mulți kilometri. În legătură cu această insulă de origine vulcanică și de formă triunghiulară, cu o populație puțin numeroasă, formată din polinezieni, s-au țesut numeroase legende de cînd a fost descoperită, în 1722, de amiralul olandez Jacob Rogeveen. Locuitorii săi, cu o cultură proprie, o scriere denumită „kokau rongo rongo", care pînă acum nu a putut fi descifrată, se remarcă prin măiestria în arta cioplitului în piatră. Ei au reușit să transporte enormele statui pe un teren accidentat, pînă la o serie de terase greu accesibile.

Cea mai mare piramidă de cutii de conserve din lume a fost construită în fața turnului de radio din Berlinul occidental. Cu mii de asemenea cutii și o înălțime de 4,25 m, piramida va fi inclusă în volumul „Guinness Book" al recordurilor. Această acțiune a firmei belgiene de băuturi răcoritoare „SPA" a făcut parte din „Săptămîna verde internațională", care s-a desfășurat în ianuarie trecut

S.O.S.

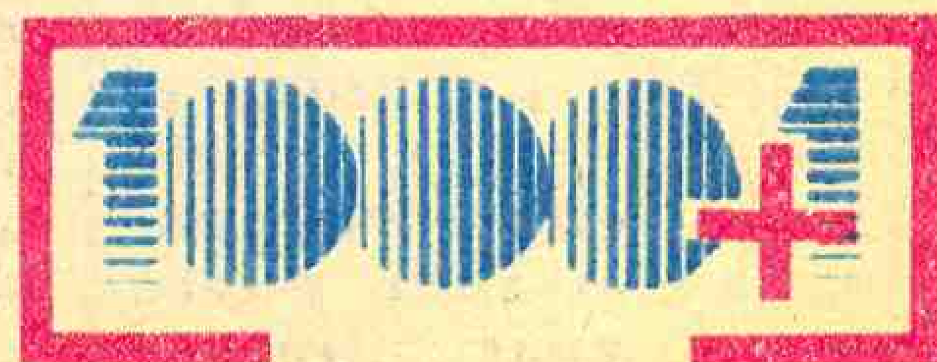
Deși reprezintă un semnal de alarmă unanim cunoscut în lume, puțini știu istoria S.O.S. Acest cod a fost folosit pentru prima dată în 1898, fiind lansat de la bordul vasului „Mettiuse", lîngă Dover, Marea Britanie. Au trebuit să treacă, însă, mulți ani, pînă cînd „save our souls" (salvați sufletele noastre) sau, cum afirmă alții, „save our ship" (salvați vasul nostru) să fie acceptat drept semnal unic internațional de solicitare a unui ajutor de urgență. La conferința celor opt puteri maritime, care s-a desfășurat la Berlin, în 1903, s-a propus, ca semnal de alarmă, combinația de litere „SSSDDD", englezii insistînd asupra „SOS". Nu a fost luată, practic, nici o decizie, deși mulți au acceptat, în principiu, această ultimă variantă. La a doua conferință de la Berlin, la care au participat 29 de state, experții au arătat că „SOS" este combinația optimă pentru radiotelegrafiști, semnîndu-se atunci și acordul internațional de radiotelegrafie.

Trei de zero

Anul acesta, Italia și-ar putea schimba tradiționala monedă, introducînd așa-numita „liră grea" sau „lira nouă", care ar echivala cu 1000 de lire actuale. Ministrul finanțelor, democrat-creștinul Giovanni Goria, a declarat că totul este pregătit, din punct de vedere tehnic, pentru reforma monetară despre care se vorbește deja din 1984 și în favoarea căreia s-au pronunțat inclusiv premierul Bettino Craxi și ministrul bugetului, Pierluigi Romita. Operațiunea ar consta în renunțarea la trei de zero din valoarea actualei lire: hîrtii de 100, 50, 10, 5 și o liră ar urma să înlocuiască actualele bancnote de 100 000, 50 000, 10 000, 5000 și 1000 de lire. S-ar realiza, astfel, o măsură similară cu cea aplicată în Franța în 1960, cînd francului i-au fost anulați doi de zero, apărînd așa-numiții „franci noi". Prin această operațiune, apreciază ministrul italian de finanțe, se va reuși nu numai o simplificare a contabilității statului, dar s-ar obține, în același timp, și un efect favorabil, prin sporul de încredere a opiniei publice în moneda italiană. După părerea ministrului de resort, scăderea cursului dolarului, reducerea prețului la petrol – care, ambele, se repercutează pozitiv asupra operațiunilor financiare italiene cu exteriorul –, ca și reducerea inflației (ce s-ar putea menține, și anul în curs, sub 5 la sută) sînt, toate, condiții prielnice, permițînd eliminarea celor trei zero-uri. Pentru aceasta, nu lipsește decît decizia ca atare, întrucît noile bacnote au fost deja tipărite, fiind, de asemenea, pregătite și fracțiuni ale lirei, care nu existau pînă acum (în prezent, singurele monezi sînt de 500, 100 și 50 de lire). Se preconizează ca, într-o primă fază, să se recurgă la o dublă circulație monetară, cu bilete „noi" și „vechi", pînă se va ajunge, treptat, la o substituire totală. Dar, pentru ca aceste modificări să devină efective, guvernul va trebui să redacteze un text de lege, care să fie, apoi, aprobat de parlament. În eventualitatea că actuala liră se va menține totuși, Banca Italiei are deja pregătite și hîrtii de un milion și o jumătate de milion de lire (cea mai mare bancnotă actuală este de 100 000 de lire). Proiectul unei noi monede, rămîne, însă, în actualitate, avansîndu-se chiar ideea ca aceasta să se numească „țechin", de la numele vechii monezi de aur pe care o foloseau, în secolul XVI, negustorii venețieni. Din punct de vedere psihologic, se afirmă totuși la Roma, omul obișnuit va renunța cu greu la actualele bancnote.

De la „Jeep" la „Wrangler"

Partizanii „Jeep"-ului au adus un ultim omagiu, la Los Angeles, acestui vehicul pe care îl considerau un simbol al „spiritului de aventură" și a cărui fabricație a încetat la 28 ianuarie a.c. Căci întreaga campanie de convingere, lansată pe lîngă „American Motors", s-a dovedit în van: firma constructoare nu și-a schimbat hotărîrea de a opri fabricația acestui vehicul, apreciat ca depășit. El va fi înlocuit de un alt model de teren, „Wrangler", „care îi seamănă, fiind, în schimb, mult mai confortabil", a declarat un purtător de cuvînt al firmei constructoare.

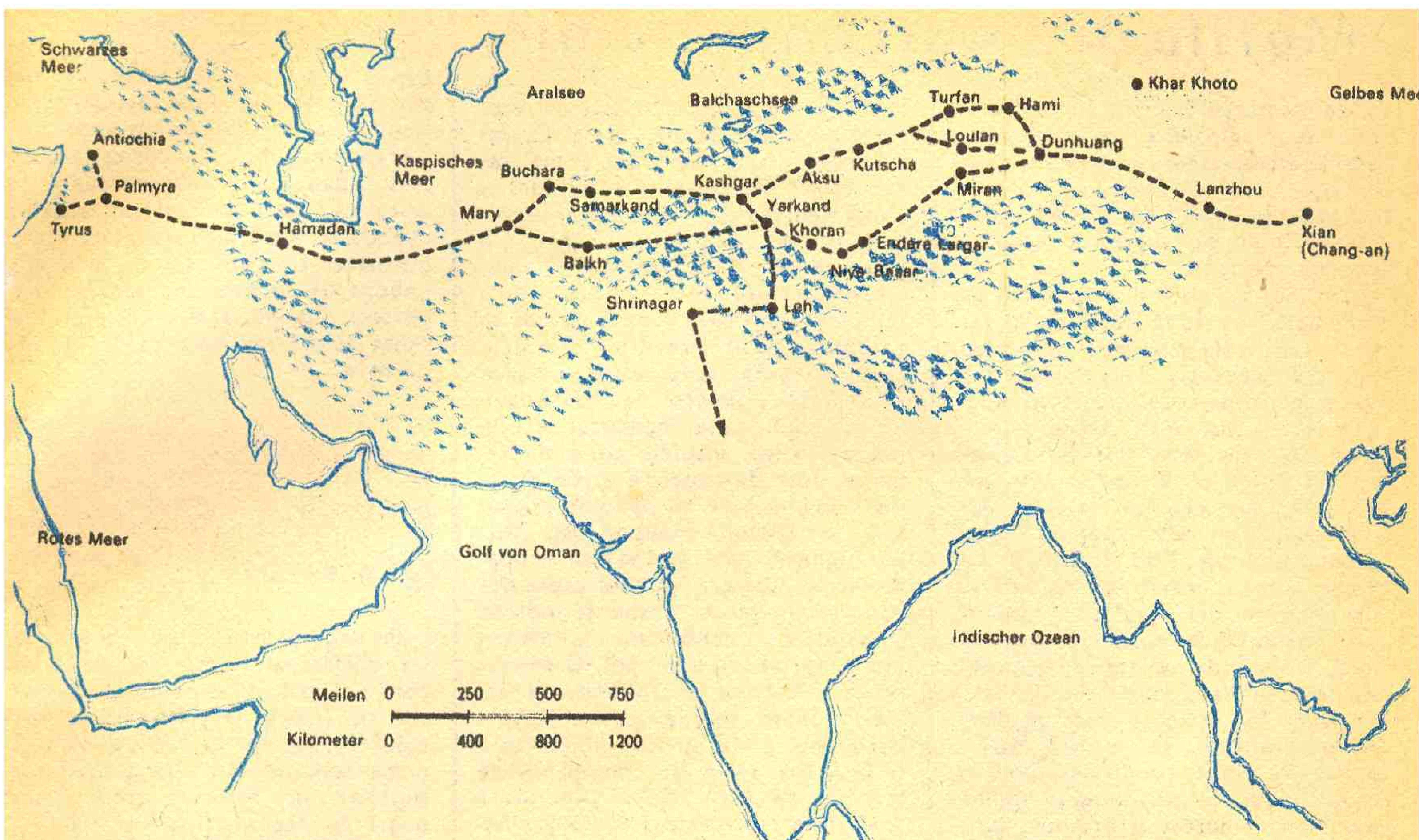
Marile drumuri comerciale

De la cele cîteva produse schimbate direct pe piețele tîrgurilor de acum cîteva milenii — cereale contra sare sau unelte de metal, piei și lînă contra țesături etc. — pînă la miliardele de tone, în valoare de trilioane de dolari, care se vînd și se cumpără anual în zilele noastre, este o cale lungă și fascinantă, pe care o studiază istoria comerțului. Rețeaua extraordinar de densă a căilor de transport, care împînzesc în prezent globul și prin care traficheazǎ uriașul volum de mărfuri ce fac obiectul schimburilor comerciale internaționale, ne duce cu gîndul la rolul important pe care comerțul între țări îndepărtate l-a jucat nu numai în dezvoltarea economică a popoarelor, ci și în răspîndirea ideilor și cunoștințelor, deci în progresul științific și cultural al omenirii. Ne-am propus, în cele ce urmează, să rememorăm povestea cîtorva din acele artere vitale care au legat între ele continentele, începînd din cele mai vechi timpuri.

Drumul mătăsii

Nimeni nu poate să spună exact de cîtă vreme este cunoscut în China secretul obținerii mătăsii. În 1958, la Qian Shan Yang, în provincia Zheijiang, arheologii au descoperit cele mai vechi țesături, între care și resturi de țesături de mătase. Cercetările pe bază de carbon —14 au arătat că ele au o vîrstă de 2750±100 ani. Dar ele demonstrează o tehnică a țesutului destul de avansată, un stadiu pentru atingerea căruia experții cred că a fost nevoie de minimum două milenii, ceea ce înseamnă că în China mătasea are o istorie de peste 5000 de ani. Potrivit cercetătorului chinez Ma Yong, specialist în istoria provinciei Xianjiang, arta prelucrării mătăsii ar fi cunoscut o mare înflorire între secolele al VI-lea și al V-lea î.e.n., în perioada din istoria Chinei denumită „Primăvară și toamnă". Se pare că, din această perioadă, cînd regatele Jin și Qin și-au extins mult influența spre popoarele nomade din nord-vest, datează și primele „exporturi" de mătase: fără să fi fost vorba de o formă de comerț organizat, din baloturile de bagaje ale triburilor nomade din Asia centrală mătasea ajungea la sciți, iar de la aceștia în Europa. Dovada? În Uniunea Sovietică s-a descoperit mătase într-un imens tunel din Munții Altai, datînd din secolul al V-lea î.e.n. Din aceeași perioadă sînt și resturile de țesături de mătase descoperite în Grecia sau Luxemburg. Timp de vreo trei secole, mătasea a urmat, deci, mai mult sau mai puțin întîmplător, acest traseu, din zona de la marea buclă a Fluviului Galben prin estul și nordul Munților Altai, stepele Kazahstanului și Rusiei sudice și prin nordul Mării Negre, pînă în Grecia, Italia și nordul Alpilor.

Inaugurarea drumului propriu-zis al mătăsii a avut loc în secolul al II-lea î.e.n., în timpul dinastiei Han, cînd împăratul Wu, inițiind o alianță împotriva hunilor, a stabilit contacte cu popoarele din nordul Afganistanului de azi, și, pentru a conferi durată și stabilitate acestor relații, ca și în scopul integrării și utilizării mai bune a regiunilor vestice ale țării, a construit importante drumuri în nordul și sudul deșertului Taklamasari. Mai tîrziu, împărații dinastiei Han aveau să prelungească această cale peste Pamir, stabilind, astfel, legătura cu drumurile existente deja în Asia centrală și de sud, prin care se putea ajunge, apoi, la Mediterana și în Imperiul roman. Inițial, arată Ma Yong, acest comerț se desfășura, cel puțin parțial, în cadrul misiunilor diplomatice pe care China antică le schimba cu popoarele Asiei centrale, dar, în scurt timp, el a fost preluat de „negustorii Hu" (adică „străini"), în speță iranieni. Cu timpul, aceștia au început să organizeze mari caravane de cămile care, încărcate cu parfumuri, pietre prețioase și obiecte de sticlă, traversau culmile înzăpezite ale Pamirului și se îndreptau, apoi, fie pe ruta nordică, fie pe cea sudică, spre cursul superior al Fluviului Galben, iar, de acolo, peste „Muntele Lung", spre Xian (Chang-an), sau Luo Yang, ținta călătoriei. În schimbul mărfurilor aduse, ei luau mătăsuri fine, pe care le aduceau, apoi, prin Kashgar, Samarkand și Buhara sau prin Yarkand și Balkh, și, de acolo, mai departe prin Mary, Hamadan și Palmyra, spre locurile de destinație de la Mediterana Antiochia și Tyrus, de unde se vindeau în marile centre ale Imperiului roman — și, mai tîrziu, bizantin. Drumul

Era lung, dus-întors putea să dureze un an sau chiar doi; era anevoios și periculos, negustorii își riscau adeseori viața, dar cîștigurile care îi așteptau erau atît de mari încît „drumul mătăsii" a funcționat neîntrerupt timp de 1500 ani

era lung, dus-întors putea să dureze un an sau chiar doi, anevoios și periculos, negustorii își riscau adeseori viața, dar cîștigurile care îi așteptau după vînzarea mătăsurilor erau atît de mari, încît „drumul mătăsii" a funcționat neîntrerupt timp de 1500 de ani. Multe din orașele vestite ale Asiei centrale și vestice și-au datorat prosperitatea, înflorirea și frumusețea acestui negoț.

Drumul nu era, după cum deja s-a văzut, al mătăsii decît într-un singur sens — și, timp de un mileniu, nu a fost un drum exclusiv al mătăsii nici în acest sens. Mărturia cea mai convingătoare, în această privință, o constituie faptul că el nu a fost abandonat în momentul în care „secretul" a devenit public. După cum dovedesc documentele istorice, faptul că mătasea se obține din substanța secretată de larva unei specii de insecte a devenit cunoscut destul de repede în afara Chinei antice. Creșterea viermilor de mătase era cunoscută la vest de malul stîng al Fluviului Galben în secolul al III-lea î.e.n., în actuala regiune Xinjiang Uigură — în secolul al V-lea e.n., iar în Asia centrală și Iran — în secolul al VI-lea. În jurul descoperirii acestui secret s-au născut multe legende, care conțin poate și puțin adevăr. Una din ele spune că o prințesă chineză dată în căsătorie suveranului regatului Khotan ar fi trecut peste graniță, în țara soțului, viermii de mătase ascunși în propria-i coafură. O alta, la fel de cunoscută, spune că doi călugări bizantini ar fi reușit să treacă prin vamă ouă ale viermilor de mătase, ascunse în țeava toiagelor lor de bambus. Cum-necum, la cinci secole de la deschiderea drumului mătăsii secretul era public, dar această arteră comercială a funcționat încă o mie de ani — perioadă în care (în secolul VII e.n.) a cunoscut punctul ei de maximă intensitate. Sfîrșitul drumului mătăsii a venit mult mai tîrziu și a avut alte cauze: progresele navigației, care au făcut ca drumul pe mare să fie preferabil, instabilitatea politică ce s-a declanșat în Asia centrală, după moartea lui Tamerlan în 1405, și închiderea de către China a graniței occidentale în 1424.

Drumul mirodeniilor

Ceva mai puțin cunoscut, dar înrudit în multe privințe cu drumul mătăsii, a fost drumul mirodeniilor. Înrudirea privește, în primul rînd, originea asiatică, precum și faptul că negoțul cu condimente a folosit, inițial, itinerarul drumului mătăsii, de care apoi s-a desprins. Pînă la Xian, punctul de plecare al mătăsii, condimentele ajungeau pe o rețea puternic ramificată de drumuri dinspre Asia de sud-est. Asemănarea privește, de asemenea, vîrsta: drumul condimentelor este și cel al mătăsii, din care s-a născut. În orice caz, izvoarele istorice menționează existența, în Imperiul roman, a unui „drum al scorțișoarei", care pornea din Asia de sud-est și se încheia pe coasta răsăriteană a Africii. Pliniu (sec. I e.n.) spune că scorțișoara se procura, în acea vreme, din Etiopia, unde ajungea, însă — chiar de atunci pe mare —, și anume pe plute fără pînze, fără vîsle și fără cîrmă! Oricît ar părea de curios, așa stau lucrurile: Malayo-polinezienii, care formau echipajul acestor plute primitive, traversau cu ele întregul Ocean Indian, lăsîndu-se purtați în derivă de forța vîntului. Ei porneau din Malayezia în timpul solstițiului de iarnă, cînd vînturile ce bat în această perioadă, dinspre est spre vest, îi purtau pînă în Insulele Maldive. Ajunși acolo, vînturile dinspre nord-est îi purtau mai departe pînă pe coastele Africii, la nord de Madagascar, de unde mărfurile erau transportate, apoi, spre Marea Roșie și Valea Nilului.

Marile drumuri comerciale

unde comerţul cu condimente era preluat şi finalizat de neguţători arabi. Renunţarea la itinerarul pe uscat în favoarea celui marin a fost cauzată de faptul că drumurile ce legau China de sud-estul Asiei au devenit nesigure.

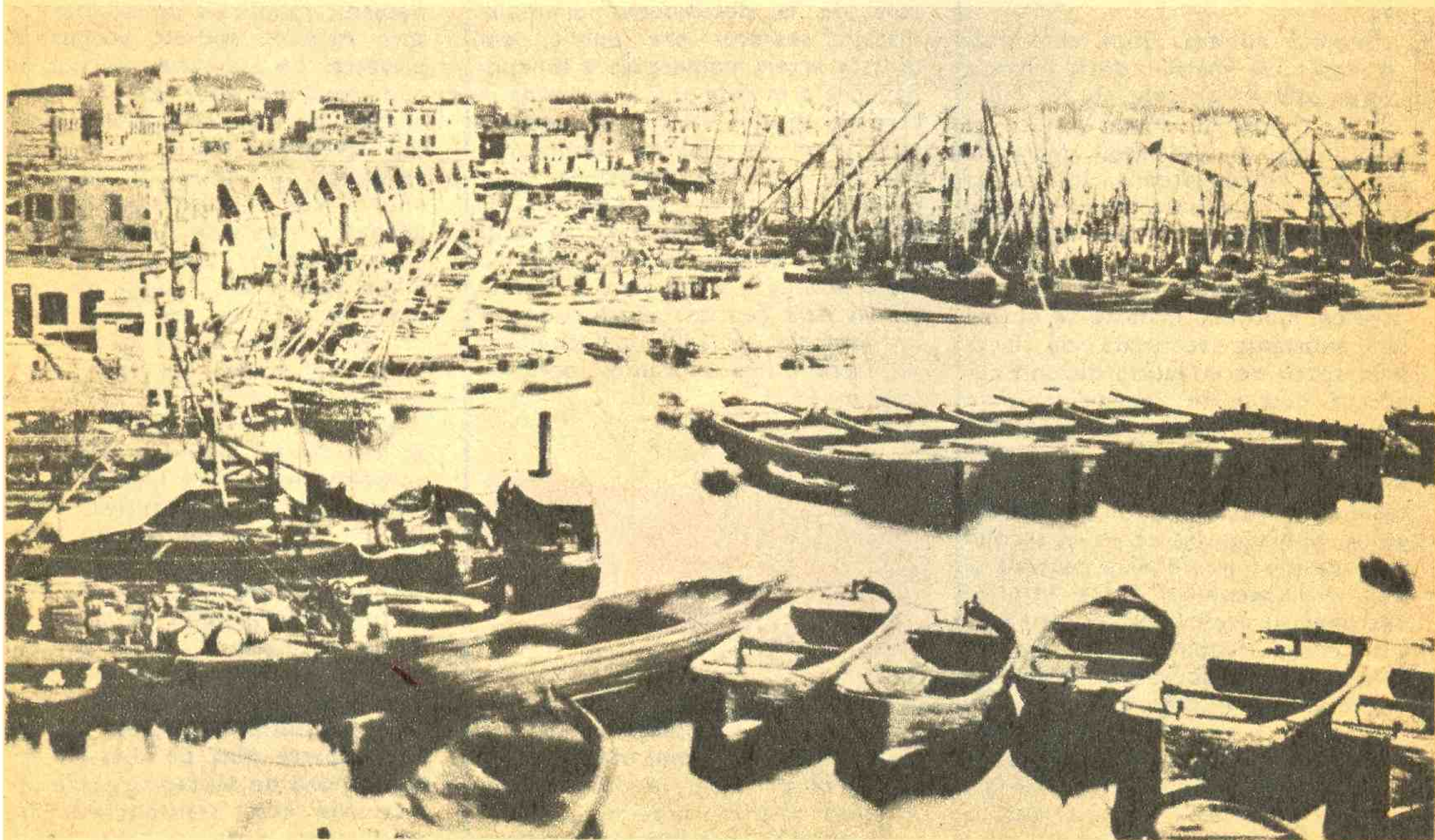
Drumul mirodeniilor spre Europa era, deci, mai lung decît cel al mătăsii. Locul de producţie erau insulele răsăritene ale arhipelagului malayezian. După recoltare, condimentele erau mai întîi depozitate în Java, de unde erau transportate pe apă în China şi, în continuare, mai departe, pe drumul mătăsii, iar, mai tîrziu, pe calea apei, în modul descris mai sus. Pînă în Europa sau Valea Nilului, marfa îşi schimba de nenumărate ori stăpînul. Ulterior, prin secolul al X-lea, negustorii chinezi, urmaţi de cei indieni şi arabi, au început să domine mările şi să elimine comercianţii intermediari, aprovizionîndu-se direct de la sursă. Pe lîngă condimente, ei făceau negoţ şi cu bumbac indian, porţelan chinezesc şi droguri. Poziţii puternice au continuat să deţină doar neguţătorii intermediari din Java, care, în secolele XII—XV, au devenit adevăraţii stăpîni ai comerţului cu condimente.

Trebuie spus că, în Europa acelor vremuri, scorţişoara şi piperul, nucşoara, ghimbirul, cuişoarele şi celelalte condimente şi plante aromatice erau considerate, pe bună dreptate, bunuri de lux, întrucît aducerea lor de la asemenea distanţe şi cu mijloacele acelor vremuri nu era o treabă simplă. Căutarea unui drum mai scurt şi mai rapid către India — şi ea o ţară a condimentelor prin excelenţă — avea să ducă, după cum se ştie, la o serie întreagă de descoperiri geografice majore, între care şi cea a Lumii Noi — spre care aveau să se deschidă, apoi, alte drumuri: drumul însîngerat spre aurul incaşilor sau, în sens invers, drumul sclavilor. Oricum, pe la începutul secolului al XV-lea, insulele condimentelor au fost descoperite şi de europeni. Primii care au pătruns în spaţiul malayezo-indonezian au fost portughezii, care în 1511 au ocupat Peninsula Malacca, punînd capăt dominaţiei javaneze, arabe şi indiene în negoţul cu condimente şi instituind propriul lor monopol. O concurenţă puternică a izbucnit, ca urmare, între marile puteri navale europene, unde au luat fiinţă rapid o întreagă serie de „companii ale Indiilor de Est". După cum arată specialista malayeziană Khoo Jor Ee, de la Universitatea din Kuala Lumpur, spaniolii, care, în acea vreme, cuceriseră Filipinele, au încercat, în 1522, să pună stăpînire şi pe insulele condimentelor din arhipelagul malayezian, dar, după şapte ani, au fost nevoiţi să renunţe. În secolul al XVII-lea, monopolul a trecut în mîinile olandezilor — cuceritorii Indoneziei — care au început să planteze condimente şi în insulele Banda şi Moluce. Un secol mai tîrziu, francezii şi, apoi, britanicii au făcut acelaşi lucru în coloniile lor din Oceanul Indian şi Africa (Mauritius, Zanzibar, Madagascar). În orice caz, plăcutele şi inofensivele mirodenii, care făceau bucatele mai gustoase, au constituit o sursă de îmbogăţire pentru nenumăraţi negustori de pe trei continente şi cauza atîtor războaie coloniale sîngeroase.

Drumul sclavilor

Pe drumul fără pulbere al mărilor s-a desfăşurat, timp de cîteva secole, cel mai odios negoţ — comerţul cu sclavi. Începuturile lui datează în secolul al XV-lea, cînd, în urma descoperirilor geografice portugheze în Africa, primii sclavi negri îşi fac apariţia în Spania şi Portugalia. Dar, abia după descoperirea şi cucerirea Americii, ruşinosul comerţ cu sclavi ia proporţii de masă. Prin exterminarea populaţiei locale de către conchistadori, nevoia de forţă de muncă pe plantaţiile şi în minele de aur şi cupru ale Lumii Noi devenea acută. Aşa încît, într-o primă fază, sclavii negri din

Descărcarea mărfurilor în portul Alexandria (fotografie din 1850)

Spania şi Portugalia au fost transportaţi în insulele din Marea Caraibilor. Ceva mai tîrziu, navele negustorilor de sclavi au început să circule direct între coastele apusene ale Africii şi cele orientale ale Americii, fără a mai face ocolul prin Europa. La 12 februarie 1528, regele Spaniei acorda germanilor Ehinger şi Sayler prima licenţă („asiento") pentru comerţul cu sclavi. Ei erau împuterniciţii uneia din cele două familii de bancheri germani care administrau finanţele spaniole. Apoi, numărul acestor „asiento" s-a înmulţit, beneficiarii lor fiind neguţători spanioli şi portughezi. Zonele lor preferate de „aprovizionare": insulele Capului Verde şi Canare, coastele Guineii, Sao Tomé, Angola.

Alături de acest „comerţ legal" se desfăşura cel „liber", practicat îndeosebi de corăbieri englezi, care furnizau coloniştilor spanioli din Santo Domingo sclavi negri contra aur, zahăr sau piei. Monopolul spaniol în acest murdar negoţ a durat pînă la distrugerea Invincibilei Armada (flota spaniolă) de către englezi, în 1588, şi ocuparea, de către aceştia, a Jamaicăi. Francis Drake şi John Hawkins, principalii autori ai acestei victorii, aveau să deţină rolul principal şi în „Royal Company of Adventurers", o societate înfiinţată de regina Elisabeta şi care s-a ocupat cu negoţul de sclavi pe teritoriul actual al Senegalului şi Gambiei. Aceşti aventurieri englezi de viţă erau, în realitate, mai mult piraţi decît comercianţi. Refugiul lor era Insula Broaştelor Ţestoase din Marea Caraibilor.

Pe la sfîrşitul secolului al XVI-lea, după ce şi-au redobîndit independenţa şi le-au smuls portughezilor cîteva baze pe coasta africană, s-au lansat şi olandezii în negoţul de sclavi. În cele din urmă, începînd din perioada lui Richelieu, dar mai ales a lui Colbert, cînd au reuşit să cucerească Insula Broaştelor Ţestoase şi Santo Domingo, au apărut în scenă şi neguţătorii francezi de sclavi. Cumpăraţi de armatorii din Le Havre, Dieppe, Rouen, Saint-Malo, din Senegal sau insulele Capului Verde, aceştia erau vînduţi în porturile din Antile, Guyana, America de Nord, Venezuela sau Brazilia. Specialiştii estimează că, numai între 1666 şi 1800, au fost duşi şi vînduţi ca sclavi în Lumea Nouă peste 10 milioane de africani.

Drumul comerţului cu sclavi, observa scriitorul André Kédros, avea forma unui triunghi. Negustorii de oameni părăseau porturile europene încărcaţi cu marfă ieftină, de duzină, pe care o schimbau pe coastele Africii contra sclavi pe care-i vindeau, apoi, cu un profit considerabil, în Lumea Nouă, de unde se întorceau acasă încărcaţi cu foarte solicitatele produse coloniale: aur, zahăr, tutun, bumbac, piele etc.

Ruşinosul negoţ cu sclavi, declanşat la mai bine de un mileniu de la sfîrşitul erei sclavagiste, a însemnat pentru continentul african şi populaţia sa, o tragedie istorică. Nimeni nu a putut face un calcul al victimelor umane ale celor aproape patru veacuri de comerţ cu oameni, dar numărul africanilor ucişi — începînd cu expediţiile de capturare, transportarea lor (legaţi în lanţuri) pe uscat şi pe mare în condiţii inumane, reprimarea sălbatică a oricărei încercări de revoltă, rezistenţă sau protest, vînzarea la diversele tîrguri de sclavi, şi încheind cu exploatarea sîngeroasă pe plantaţiile sau în minele de peste ocean, fără a mai aminti epidemiile şi mizeria — este, desigur, de ordinul milioanelor sau zecilor de milioane. În plus, negoţul cu sclavi a exercitat o influenţă profund negativă asupra normelor etice ce guvernau viaţa populaţiilor africane. Atraşi de posibilitatea unor profituri considerabile şi facile, şefii de trib care-şi împărţiseră între ei marele imperiu african „Songhai", ce existase în perioada 1400—1600 e.n., au început să poarte permanent războaie unii împotriva altora — cu unicul scop al capturării de prizonieri, pe care îi vindeau, apoi, la tîrgurile de sclavi de pe continent, unor intermediari africani care-i transportau spre locurile de pe coastele africane, unde-şi aveau sediile cumpărătorii europeni. Insula Gore a constituit, vreme îndelungată, unul din cele mai importante lagăre de sortare pentru sclavii aduşi de caravane de pe continent. Dinspre interiorul continentului, drumul sclavilor conducea nu numai spre coastele vestice, dar şi spre nord sau est. Adesea, sclavii trebuiau să parcurgă distanţe de 3000 km pe jos, traversînd pustiul, din zona de azi a Sahelului spre nord — Maroc, Tunis şi Tripoli —, de unde erau vînduţi, pentru a patra sau a cincea oară, negustorilor arabi — sau din regiunea ecuatorială centrală a Africii spre est, unde principalele pieţe de desfacere erau Mombasa, Insula Zanzibar, Kilwa şi Bagamoyo.

Cu circa un veac în urmă, cînd odiosului „negoţ legal" cu sclavi i s-a pus capăt (cel ilegal a continuat pînă în pragul secolului nostru), „umanismul" înregistra o victorie importantă; el fusese interzis din considerente mai degrabă economice: exploatarea la faţa locului, de tip colonial, a resurselor umane şi materiale ale continentului negru devenise mai rentabilă. Mai tîrziu, din considerente similare, sistemul colonial a fost abandonat pentru că practicile neocoloniale, la mare preţ şi azi, promiteau profituri mai mari cu riscuri mai mici.

Drumurile petrolului

O simplă privire asupra hărţii pe care sînt reprezentate fluxurile petrolului este suficientă pentru a ne edifica asupra importanţei ce revine acestei materii prime în comerţul mondial. Explicaţiile sînt multe: de circa un secol, petrolul este principala sursă de energie şi materia primă a uneia din ramurile industriale esenţiale — petrochimia. În plus, datorită repartiţiei neuniforme a resurselor de ţiţei pe glob, doar cîteva din ţările mari consumatoare de petrol îşi acoperă integral sau, în bună măsură, aceste necesităţi din producţia proprie; celelalte sînt nevoite să-l importe, adesea în întregime, din regiuni aflate la distanţe considerabile. De aceea, petrolul a devenit, la scurt timp de la debutul exploatării sale pe scară industrială, marfa cea mai importantă ce face obiectul comerţului internaţional — atît ca volum, cît şi ca valoare. Potrivit expertului francez în materie, Vincent Labouret, în 1982 ponderea energiei în comerţul mondial se ridica la 25 la sută, iar, în cadrul materiilor prime energetice, petrolul deţinea 80 la sută. Cu alte cuvinte, petrolul reprezenta o cincime din totalul schimburilor mondiale, adică 1850 miliarde dolari. Şi mai înaltă era ponderea „aurului negru" în transporturile mondiale. În 1980, cam jumătate din cele 3 732 milioane de tone de mărfuri transportate pe calea apei reveneau petrolului şi produselor petroliere.

Impresionantă este şi lungimea drumurilor petrolului. Din zona care deţine întîietatea absolută atît în ce priveşte rezervele, cît şi producţia curentă şi exportul de petrol, pînă în principalele state importatoare, tancurile petroliere au de parcurs 7 800 km prin Canalul Suez pînă în porturile sudice ale Europei occidentale; 13 500 km pînă în S.U.A.; 12 500 km pînă în Japonia; 20 000 km pînă la Rotterdam (pe la Capul Bunei Speranţe) ş.a.m.d.

S.U.A. au fost primul stat exportator de petrol, iar primii clienţi — ţările vest-europene. Prima corabie cu pînze, dotată cu rezervoare speciale pentru transportarea petrolului, a fost construită în 1869. Se numea „Charles" şi avea un deplasament de 714 tdw. Zece ani mai tîrziu, în 1879, pe rutele transatlantice ale petrolului şi-au făcut apariţia primele vase cu aburi: „Stat" (norvegian) şi „Vaderland" (belgian), acesta din urmă cu o capaci-

Marile drumuri comerciale

tate de 2 748 tdw — deci, de aproape 4 ori mai mare decît a lui „Charles". Pe la 1885, cînd peste 1 000 de nave transportau petrol american spre Europa, a fost construit, în Anglia, și primul tanc petrolier propriu-zis, „Glückauf", care nu mai transporta țițeiul în butoaie sau rezervoare fixate la bord, ci chiar în pîntecele său. Folosirea vapoarelor a cunoscut, apoi, o mare dezvoltare, fiindcă era mult mai rentabilă. În timp ce corăbiile cu pînze făceau trei călătorii pe an dus-întors peste Atlantic, vapoarele reușeau să efectueze șapte. Spre 1900, toate exporturile americane de petrol se realizau cu nave cu aburi. Epoca navelor cu pînze se sfîrșise.

Apariția automobilului a propulsat formidabil consumul și producția de petrol, care anterior fusese folosit, îndeosebi, în iluminatul public. Dacă, pentru extragerea primului miliard de barili de petrol, au fost necesari 36 de ani, cel de al doilea miliard s-a obținut în numai 8 ani, iar în 1920, se produceau 1,5 miliarde barili anual. În cei 20 de ani dintre cele două războaie mondiale (1918—1939), cererea de petrol a crescut din nou cu 400 la sută, ponderea principală continuînd a fi deținută de S.U.A.: 61 la sută din producția mondială de petrol și 60 la sută din capacitatea totală a flotei petroliere în 1947. După 1950, aceasta din urmă se dezvoltă într-un ritm extraordinar: își dublează capacitatea între 1947—1957, apoi, din nou, între 1957—1966 și încă o dată pînă în 1973. Cauza: consumul mondial de petrol a crescut în toată această perioadă cu o rată anuală de 7,6 la sută. O caracteristică a perioadei postbelice o constituie reducerea continuă a ponderii S.U.A. în producția mondială de petrol — de la 61 la sută în 1947 cînd, de altfel, au început să importe țiței, la 16 la sută în 1973...

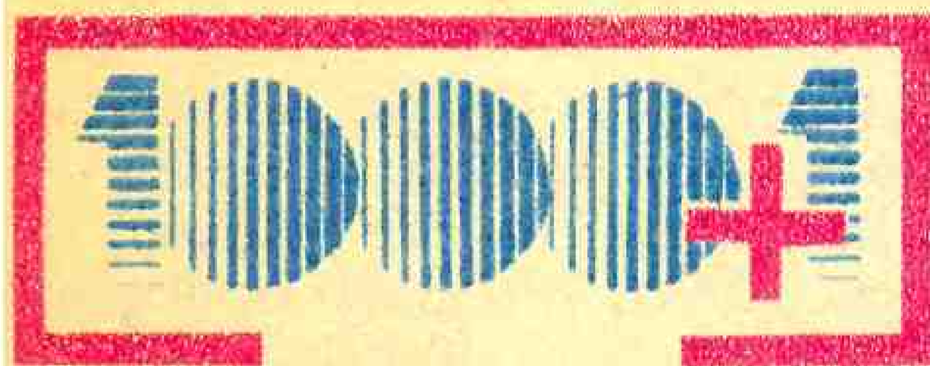
Corespunzător necesităților de transport, s-a înregistrat o creștere impresionantă a capacității tancurilor petroliere. Un timp, aceasta a fost limitată de capacitatea Canalului Suez — 32 000 tdw. Închiderea acestuia, în 1957, pentru o perioadă de cinci luni, care a impus ocolul imens pe la Capul Bunei Speranțe, a determinat construirea de petroliere din ce în ce mai mari. În 1960, a fost lansat la apă primul tanc din clasa „Suezmax" (70 000 tdw). Au urmat petrolierele de 100 000 tdw, apoi cele din clasele „VLCC" (160 000 tone) și „ULCC" (pînă la 550 000 tone).

Dar situația s-a modificat brusc după cele două șocuri petroliere din 1973—74 și 1979—80, cînd reducerea consumului de petrol, provocată de explozia prețului acestuia și de recesiunea mondială, a declanșat o criză puternică și în transporturile navale. În 1979, o treime din capacitățile flotei petroliere erau nefolosite. Și, în pofida reducerii recente a prețului aurului negru, care va determina o oarecare creștere a consumului, dificultățile flotei petroliere vor persista, probabil, datorită unor evoluții care pot anula efectul pozitiv al creșterii consumului de țiței — cum sînt sporirea ponderii petrolului transportat prin conducte sau prelucrarea la fața locului a unei părți tot mai mari din țițeiul extras de țările exportatoare și exportarea acestuia sub formă prelucrată.

Bazil Ștefan

Drumurile – impresionant de lungi – ale petrolului

Tînăra din imagine are pulsul 95, după cum indică monitorul de puls, care primește semnale de la un senzor montat pe deget. Aparatul de măsură realizează nu mai puțin de șapte operațiuni, între care controlul faptului dacă pulsul normal este obținut suficient de repede după un efort. Sportivii de performanță pot, astfel, să-și cunoască limitele de rezistență. Aparatul face, de asemenea, servicii importante în centrele de reabilitare fizică

Aida

Teatrul liric din Verona va prezenta la Luxor, în Egipt, circa zece reprezentanții cu opera „Aida", de Verdi, în mai 1987. Contractul pentru aceste spectacole a fost semnat, în februarie 1986, de către Consiliul de administrație al Oficiului Arenelor din Verona, în prezența primarului acestui oraș, Gabriele Sboarina. „Aida" va fi, deci, reprezentată în templul din Luxor, lîngă Teba, locul unde Giuseppe Verdi și-a imaginat desfășurarea acțiunii acestei celebre opere.

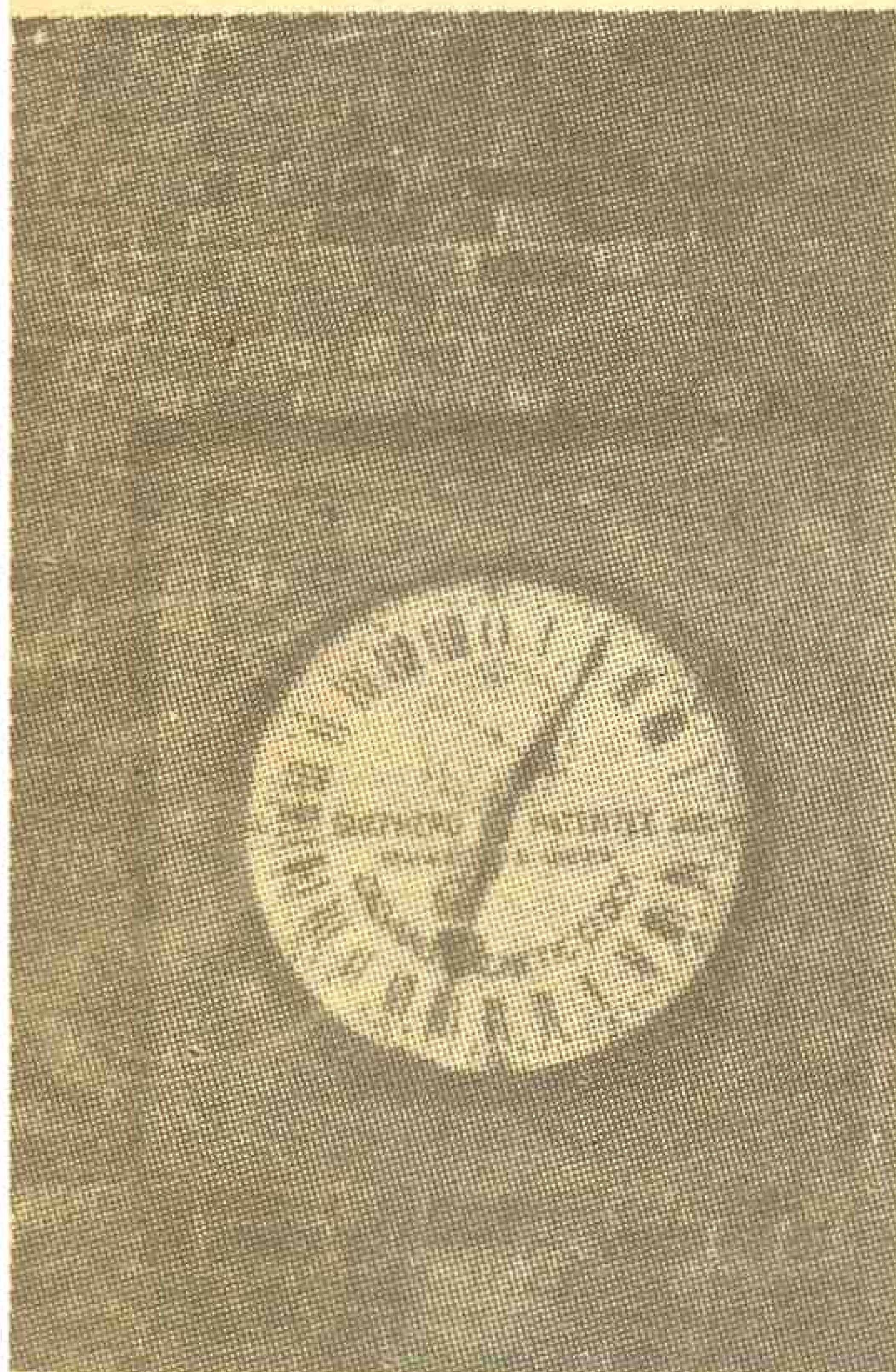
CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Condamnat la... paraşutism

Un alcoolic din Noua Zeelandă, ajuns în fața tribunalului pentru furt de automobile, și-a ispășit pedeapsa primită nu în închisoare, ci... între cer și pămînt. El a fost condamnat la 30 de salturi cu parașuta. Judecătorul a afirmat, motivînd neobișnuita-i sentință, că forța spirituală necesară efectuării săriturilor cu parașuta va ajuta delincventului „să-și mobilizeze voința împotriva ticăloșiei din el".

GMT devine CUT

Incepînd de la 1 ianuarie a.c., ceasurile nu vor mai fi potrivite după Greenwich Mean Time (GMT), ci după Coordinated Universal Time (CUT). În consecință, Observatorul Regal din Greenwich a cedat rolul de cronometru etalon Oficiului de Mă-

suri și Greutăți din Paris. Cauza acestei schimbări o constituie lipsa mijloacelor bănești pentru întreţinerea ceasului ce indica ora GMT, situat în parcul Observatorului menționat din Greenwich.

Răsplata unei pasiuni

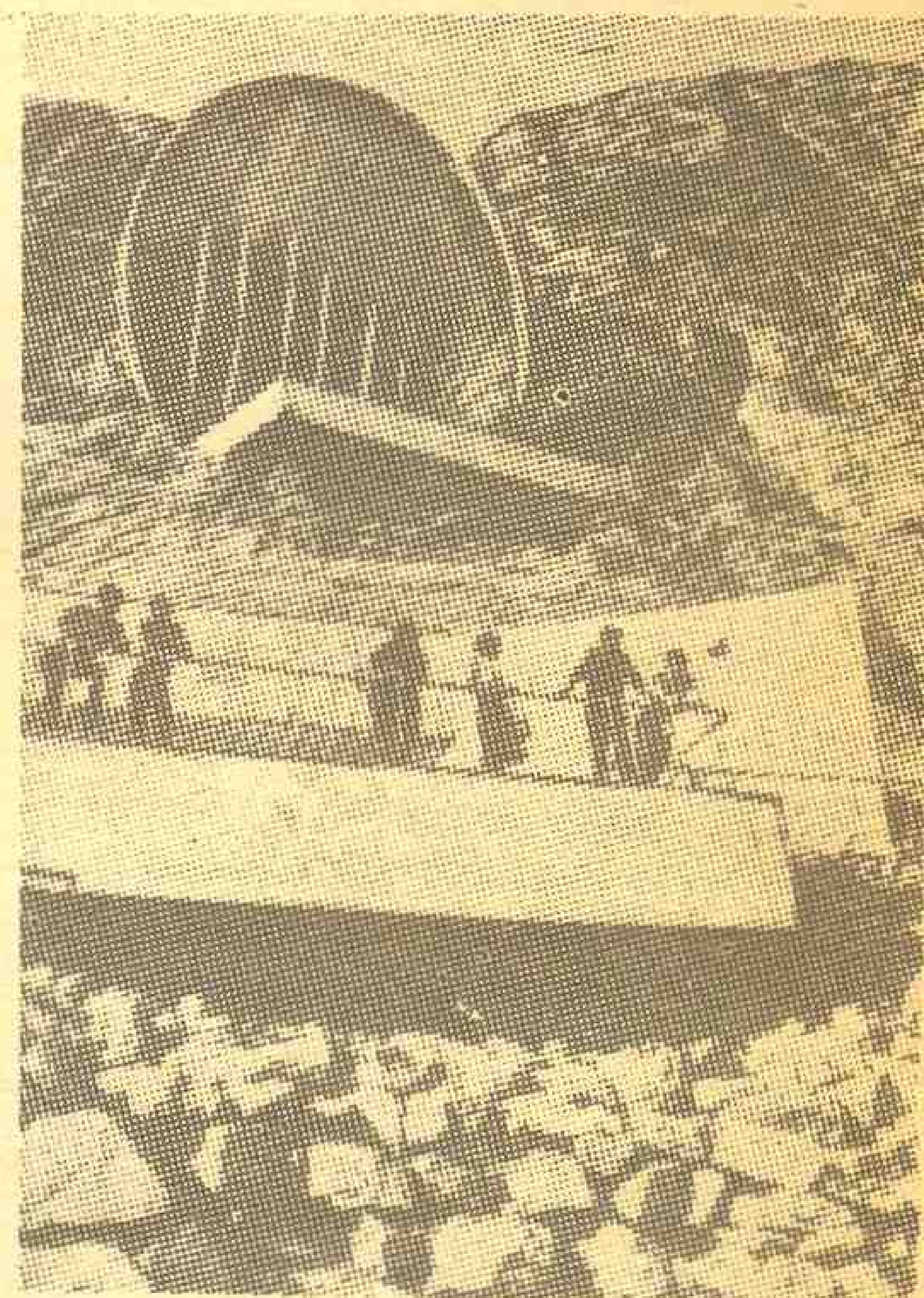
Pentru pasiunea manifestată de a declanșa alarme false de incendiu, un tînăr din orașul Amneville, situat în estul Franței, a fost aspru pedepsit. La intervale precise de timp, trebuie să se prezintă la cazarma pompierilor și să le curețe tuturor luptătorilor cu focul casca și cizmele...

Vînătoare cu surprize

Tradiționala vînătoare de elani ce se desfășoară la Vesene, în Suedia, s-a încheiat cu o surpriză. Cel mai arătos exemplar, urmărit cu înverșunare și răpus cu mare greutate s-a dovedit a fi o... vacă rătăcită de cireadă. Pentru a-și ocroti pe viitor vitele de împătimiții vînatului, proprietarul a hotărît să și le vopsească în alb și să scrie pe ele, cu majuscule, „vacă".

Grote-muzeu

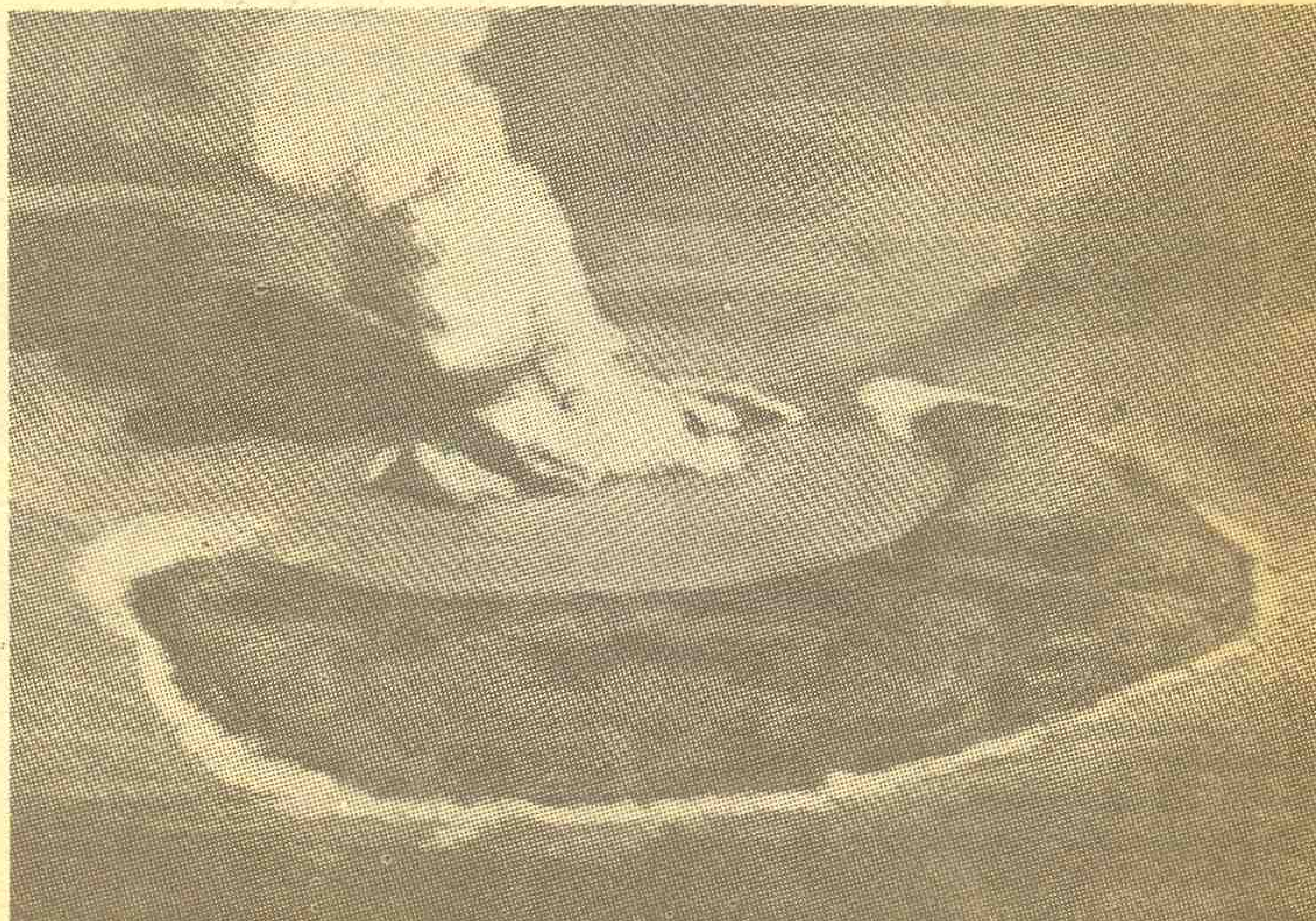
Muzeul orășenesc din Oș (R.S.S. Kirchiză) este amenajat pe versantul muntelui Suleiman, din apropiere. În 14 grote sînt prezentate circa 30 000 exponate

ce refac istoria trimilenară a acestui oraș. În fotografia noastră — pavilionul obiectelor din sticlă. În față, o terasă de unde poate fi admirată mirifica panoramă a văii unde este situat Oș.

„Naşterea" unei insule

O erupție de fum și cenușă, în urma căreia a rămas... o insulă. Fenomenul s-a petrecut în luna ianuarie a.c., în Oceanul Pacific, lîngă insula niponă Iwo Jima, fiind surprins pe peliculă de la bordul unui elicopter. Noua bucată de pămînt este, de fapt, un morman de lavă, ce măsoară 500 metri lățime și 700 metri lungime. A apărut în urma redeșteptării unui vulcan submarin și, potrivit specialiștilor unui institut de cercetări din Tokio, probabil că nu va putea rezista mult presiunii valurilor, fiind condamnată la dispariție.

Aventură în Cosmos

Acești oameni minunați și mașinile lor zburătoare

În spațiul cosmic evoluează de mai multă vreme, pe orbite apropiate, două stații științifice sovietice: „SALIUT-7" și „MIR". Cea dintîi dispune de două noduri de cuplare, caracteristică distinctivă pentru toate aparatele spațiale din a doua generație, în timp ce ultima dintre ele, avînd șase agregate de joncțiune, aparține generației a treia de mijloace cosmice orbitale. Distanța ce separă în timp lansarea celor două stații („Saliut-7" se află pe orbita circumterestră de la 19 aprilie 1982, iar „Mir" și-a făcut debutul spațial la patru ani de la această dată, mai exact, la 20 februarie 1986) explică, în bună măsură, deosebirile de ordin tehnic și funcțional dintre ele, ilustrînd, totodată, progresele înregistrate de cosmonautica sovietică în dezvoltarea tehnicii și tehnologiilor spațiale. Întrucît verificările asupra „comportării" pe orbită a stației științifice modulare necesită o perioadă mai îndelungată, fiind vorba de un complex multimodular, cu numeroase elemente constructive noi și cu aparatură inedită de automatizare, pe Orbită va continua să evolueze, în paralel, și stația științifică cu dublă joncțiune „Saliut-7", aptă să răspundă, și ea, unor cerințe de cercetare și experimentare științifică și tehnologică. Fiecare din cele două stații poate, astfel, aduce o contribuție specifică la realizarea programului spațial pe anul în curs, impulsionînd activitatea de cunoaștere și valorificare a Cosmosului în scopuri pașnice, precum și colaborarea internațională în acest domeniu.

Explicînd rațiunile pentru care, în spațiul cosmic, sînt lăsate să evolueze, concomitent, două stații științifice orbitale — una în plin proces de verificare și testare, iar cealaltă, binecunoscută pentru potențialul său, care poate fi încă fructificat multilateral, PIOTR KLIMUK, adjunct al conducătorului Centrului de pregătire a cosmonauților, întîlnit recent în „Orășelul stelar" din apropierea Moscovei, a declarat: Stația „Saliut-7" — la vremea ei o stație modernă și care este eficientă în domeniile de folosință avute în vedere la lansarea ei — „coabitează" foarte bine cu stația proaspăt sosită — „Mir". Luate împreună, ele reprezintă un potențial remarcabil al cosmonauticii noastre. De altfel, anul cosmic 1986 a început sub auspicii bune pentru cosmonautica sovietică și sperăm să se încheie la fel de bine — a continuat interlocutorul.

Aflînd că mă interesez de oameni cu o activitate deosebită în domeniul cuceririi Cosmosului, de misiuni și fapte ieșite din comun pe stațiile orbitale sovietice, Piotr Klimuk mi l-a prezentat pe colegul său VLADIMIR DJANIBEKOV, care a efectuat un număr record de expediții în Cosmos (în total cinci), ultima — cea din anul trecut — fiind și cea mai dificilă dintre toate incursiunile spațiale de pînă acum.

Recomandîndu-l călduros pe „cel mai tînăr general" din detașamentul de cosmonauți sovietici, conducătorul Centrului, GHEORGHI BEREGOVOI, a ținut să precizeze: Dacă Djanibekov și partenerul său de echipaj, inginerul de bord VIKTOR SAVINÎH, n-ar fi reușit atunci (iunie — 1985) să repună în funcțiune la parametri normali instalațiile vitale ale stației „Saliut-7" și legăturile radio, dacă n-ar fi restabilit, la momentul oportun, funcționarea sistemului de alimentare cu energie electrică, exista riscul ca ei să nu mai poată rămîne la bordul stației și nici alte colective de cosmonauți să nu mai meargă la lucru acolo, ceea ce ar fi afectat serios îndeplinirea programului de cercetări și experimentări stabilit.

VLADIMIR DJANIBEKOV confirmă că misiunea „echipajului cu destinație specială", pe care l-a condus, poate fi considerată drept un „eveniment puțin obișnuit" în cosmonautica sovietică, un moment de excepție în activitatea spațială. El ține să remarce, însă, că, la reușita misiunii, au merite la fel de mari savanții și specialiștii din diferitele domenii, care au creat tehnica spațială actuală, inclusiv experții de la centrul de pregătire a cosmonauților și centrul de dirijare a zborurilor cosmice. Cu amabilitatea-i cunoscută, Djanibekov își dă asentimentul ca însemnările sale despre ultima expediție pe „Saliut-7", însemnări făcute în puținele sale momente libere de după revenirea la cosmodromul Baikonur, și din care au apărut, o parte, în presa sovietică — să fie incluse și în „Caietul de vacanță" al revistei „Lumea".

● Neliniști față de soarta unei „vedete“ spațiale — stația științifică orbitală „SALIUT-7“ ● Echipaj cosmic inedit: „SALVACOSMOS“ — în misiune specială ● Ipoteze și realități... dure ● Digresiuni pe orbită ● Miraje cosmice ● În căutarea stației inospitaliere ● Atmosferă glacială în laboratorul spațial ● Rotație după rotație ● Din nou — legătura cu Pămîntul ● Pe masa cosmică — pîine și sare ● Dispare și apa ● În umbra Pămîntului — activitate necontenită ● „Reparații“ cosmice — din mers ● Scafandri cosmici — pe coverta stației „SALIUT-7“ ● Reanimarea laboratorului orbital ● Din nou — lumină în bezna cosmică ● Răbdare, multă răbdare și calm: graba nu duce la nimic bun ● Mesaje din Cosmos ● Nostalgii — la reîntoarcerea pe Terra ● Pămîntul — casa noastră: n-am avut răgazul să-l privesc cît aș fi vrut

„SALIUT-7“ — trebuie salvată

„Dacă e să încep cu începutul, atunci trebuie să mă întorc la acea seară de iarnă, cînd noi, toți membrii familiei, zăbovisem ceva mai tîrziu la o ceașcă de ceai făcîndu-ne planuri pentru modul cum să ne petrecem ziua liberă care urma. În ceea ce mă privește, nu fusesem încă inclus în programul de pregătire a cosmonauților pentru proxima misiune și mă aflam în regimul impus de formula de așteptare - cum se spune în limbajul nostru - formulă care este cu mult mai calmă și ponderată. Or, acest lucru nu se întîmpla prea des în ultimii ani.

În acel moment, a sosit la noi acasă un oaspete de seară: Aleksei Arhipovici Leonov. - „Volodia, mi se adresă el, știai că de mîine trebuie să te prezinți la Comisia medicală? La opt și jumătate, faci analiza sîngelui, pînă la prînz probele la barocameră, apoi, toate celelalte, cu specialiștii“... Așa că, mi-am zis, iată cum va arăta sîmbăta mea liberă și duminica în cercul familiei. Cît despre pregătirea propriu-zisă, fiecare familie de cosmonaut știe prea bine ce înseamnă. Practic, asta nu se numește altfel decît „zborul terestru“, cu care ți-ai dori să ai de-a face cît mai rar cu putință.

Dar aș păcătui împotriva adevărului, dacă aș spune că buna dispoziție în care mă aflam pînă la venirea lui Aleksei Arhipovici ar fi fost de natură să-mi dea tihna dorită. Nicidecum. Starea în care se găsea stația orbitală „SALIUT-7“ trezise deja îngrijorarea specialiștilor din domeniul conducerii zborurilor, ca și a cosmonauților și constructorilor de aparate spațiale. Nu mai existau legături de telecomunicații cu stația, de la bordul ei nu mai soseau informații, ea nu mai era dirijată de la sol. Era limpede că **„Șeptarul“ (de la numărul stației) trebuia salvat.** Stația nu-și mai prepara resursele de energie electrică, cu toate că de acest laborator zburător erau legate mari speranțe privind realizarea programului științific de cercetări spațiale. Față de această stație, sentimentele noastre, ale cosmonauților, erau la fel ca ale marinarilor față de nava lor, aflată în mare pericol și pe care nu pot să o lase în părăsire.

Читателям
журнала „Лумя“
с самыми
добрыми
пожеланиями

2.3.86

„Cititorilor revistei «Lumea» cu cele mai bune urări. Vladimir Djanibekov, 2.3.86“

Numai că marinarii se găsesc la bordul navei lor, văd cu ochii ceea ce se întîmplă, știu ce au de făcut, în timp ce noi, cosmonauții, încercăm să determinăm toate acestea de la o distanță de sute și mii de kilometri...

De la „imposibil“ la „s-ar putea“...

Într-un cuvînt, se impuneau măsuri de excepție, se încercaseră deja metode de apropiere și de joncțiune cu un obiect care nu mai era predispus să coopereze și care era de nedirijat. Singurul mijloc posibil și eficient, în această situație, era trimiterea unui echipaj pe stație. Cine anume urma să facă parte din echipaj nu știam încă. Un singur lucru era

clar: aceasta nu era o treabă pentru începători. Este, aici, și o barieră psihologică ce se cere depășită: probabilitatea unei întreruperi a legăturilor, posibilitatea de a se întîmpla cine știe ce neajuns cosmonautului trimis acolo, care îl poate face să nu mai aibă încredere deplină în sine. Dar judecînd chiar și după logica cea mai simplă: este cu mult mai bine ca orice lucru, orice obiect să fie reparat de cel care a mai fost acolo, la fața locului, l-a vizitat, l-a pipăit cu propriile-i mîini.

Aș fi putut enumera cel puțin cîteva echipaje capabile să rezolve o asemenea misiune complicată. Cosmonauții trecuseră de îndată la elaborarea metodicii de căutare și apropiere a unei nave pilotate de stația orbitală în condițiile amintite, respectiv – ale absenței totale a legăturilor cu aceasta. Fiecare dintre cei care, în timpul zborurilor anterioare, întîmpinaseră situații neprezăvute și-a adus partea de contribuție, și-a pus în „pușculița comună" experiența acumulată. Cei mai buni „maeștri ai manevrelor manuale", care au avut ocazia să demonstreze la antrenamente posibilitatea de a efectua, cu deplin succes, operații de cuplare în regim de lucru manual au elaborat acum, la simulatoare, variante de apropiere a navelor pilotate de stația orbitală. Leonid Popov, Iuri Malîșev, Iuri Romanenko... Mie, în calitate de cosmonaut constructor, mi-a revenit, de la bun început, sarcina de a testa, împreună cu metodiștii, diferite regimuri de lucru, „ajutînd" simulatoarele să se adapteze în acest sens, astfel încît ele să redea cît mai fidel comportamentul unei stații care refuză să fie dirijată.

Mi-am reamintit, atunci, și de experiența joncțiunii efectuată în timpul zborului comun sovieto-francez, cînd a trebuit să procedez rapid la luarea hotărîrii de a recurge la manevra de apropiere în regim de lucru manual, pe cînd ne aflam la o distanță de numai un kilometru de stație, ceea ce nu se mai întîmplase pînă atunci nici unui echipaj.

În general, tot ceea ce facem și vom continua să realizăm în cosmonautică se întipărește pregnant în memoria cosmonautului, pe parcursul derulării evenimentelor. Oricare ar fi neprevăzutul, oricare ar fi întîmplarea care ne-ar încerca, asupra fiecăruia dintre noi acționează și experiența lui Iuri Gagarin, de la prima sa rotație în jurul planetei noastre, și experiența lui Gherman Titov, primul cosmonaut care a petrecut cîteva zile întregi pe orbită, ca și prima ieșire în Cosmosul deschis a lui Aleksei Leonov, practic – zborurile tuturor cosmonauților sovietici. Pînă la ei, nimic nu trebuie să se întîmple, dar, după aceea, orice este cu putință. Această trecere de la „imposibil" la „s-ar putea" este, în fapt. algoritmul mișcării înainte, al progresului, depășirea barierei necunoscutului, a imprevizibilului.

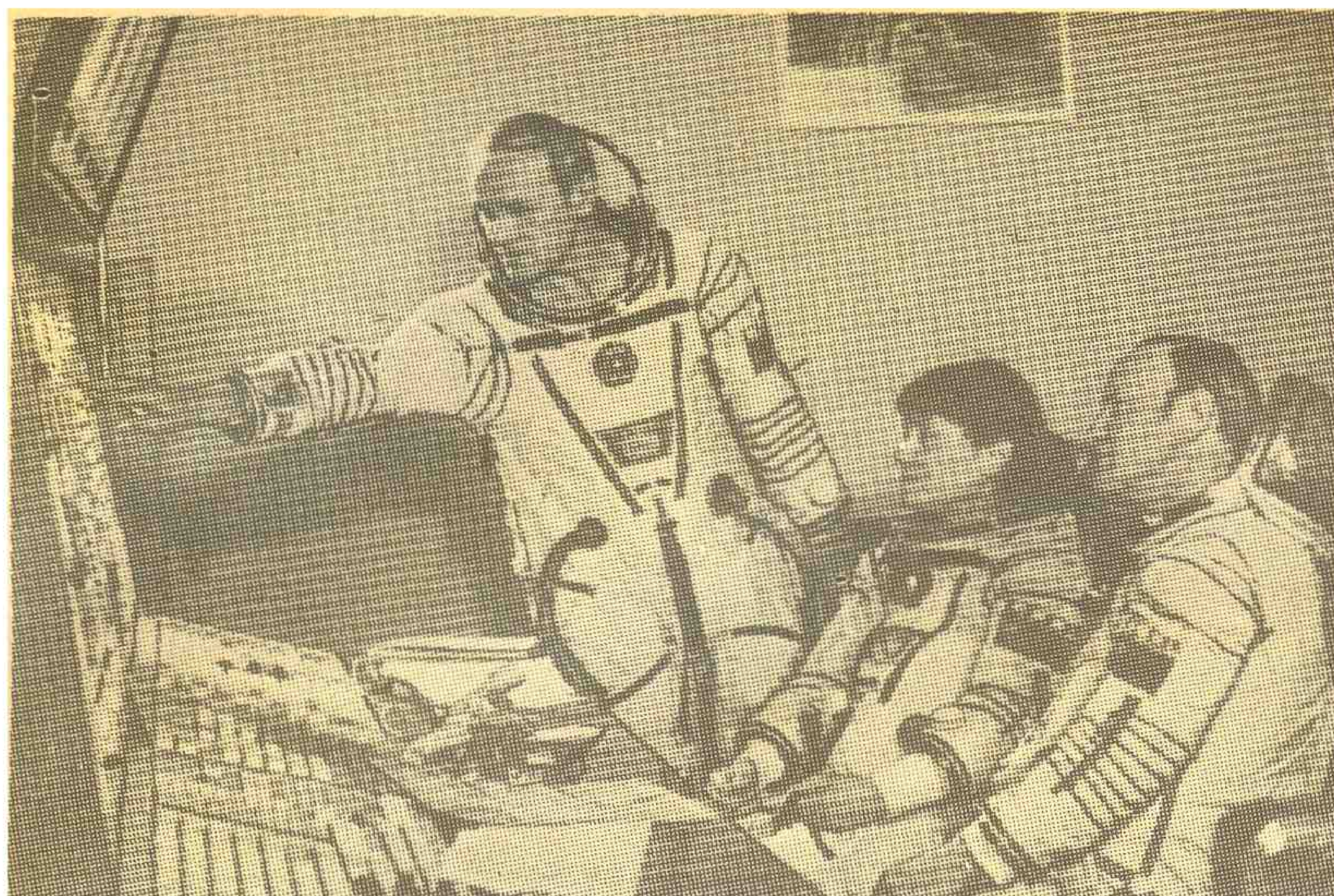
Ca întotdeauna, în astfel de situații au apărut și sceptici, care s-au îndoit de succesul acțiunii; au fost, de asemenea, și optimiști destul de numeroși, așa încît, în procesul discuțiilor în contradictoriu, adevărul a putut fi scos la iveală. Munca aceasta ne-a captivat tocmai prin complexitatea problemelor, care nu aveau precedent în analele cosmonauticii noastre. În același timp, noi am înțeles că acesta este doar unul din nenumăratele capricii ale Cosmosului, la care ne putem aștepta pe toate cărările extraterestre, în activitatea de valorificare, de cucerire a spațiului cosmic, oricît ar fi de trainică tehnica creată în acest scop. Garanția trăiniciei rămîne priceperea omului de a stăpîni, în orice situație, întîmplările, de a găsi, cu promptitudine și exactitate, soluțiile, de a continua să avanseze spre țelurile propuse.

Echipajul „SALVACOSMOS" — în misiune

Faptul că alegerea a căzut asupra mea a fost, totuși, se pare, ceva neașteptat; alături, se aflau doar comandanți de echipaje de primă clasă, piloți de nave cosmice, care s-au distins în mod expres prin elaborarea unor metodici complexe, anume cele care presupun o adevărată virtuozitate în conducere, aidoma „așilor" volanului automobilistic. Dar, cred că și eu pot fi înțeles: cum să fi respins o asemenea propunere! O astfel de ocazie era de mult un vis al meu, doream să merg neapărat într-o expediție orbitală de durată (desigur, cu condiția reușitei etapei inițiale a misiunii) pentru a cerceta Cosmosul „de jur-împrejur", de a îndeplini un program științific dens și interesant.

Este de înțeles și, totodată, firesc să te gîndești mult la omul cu care pornești la drum, în misiune de zbor. Te gîndești nu numai ca la un specialist, inginer de bord, ci și ca la un tovarăș cu care vei avea de depășit greutăți de neînchipuit, imprevizibile. De fapt, echipajul de schimb, desemnat pentru continuarea misiunii pe stație, se pregătea să meargă la bordul ei încă înainte de întreruperea legăturilor radio cu „Saliut-7", cînd totul decurgea normal. Acest echipaj era desemnat prin denumirea generică „Cegheta", fiind alcătuit din Vladimir Vasiutin, Viktor Savinîh și Aleksandr Volkov. În situația dificilă apărută, s-a născut ideea unei scheme cu mult mai raționale, în sensul că inginerul de bord „titular" al echipajului să fie inclus, mai întîi, în „brigada de reparații", iar, apoi, să rămînă la bordul stației. ca verigă de legătură între cele două etape distincte ale expediției (repararea și repunerea în funcțiune a instalațiilor vitale ale stației și, respectiv, activitatea normală, programată a unui echipaj de bază).

Soluția mi s-a părut corectă, atît sub raport tactic, cît și din punct de vedere umanitar. Pe Viktor (Savinîh) îl știam de mult. Lucrasem împreună încă pe „Saliut-6", atunci cînd el și Vladimir Kovalionok ne-au întîmpinat – pe mine și pe cosmonautul mongol, J. Gurragkoi – la sosirea pe stație; în plus, ne pregătisem împreună de zbor, după același program, atunci cînd se afla în echipajul-dublură. Întotdeauna, mi s-a părut că este omul cu un caracter ideal pentru o muncă de mare dificultate, făcută în „cuplu", fiind vioi, sociabil, dar, în același timp, ferm și cumpănit, echilibrat în caz de nereușită, cu o extraordinară capacitate de muncă, fără a-și pierde capul, avînd o rezervă inepuizabilă de umor și o predispoziție optimistă, manifestată în momentele cele mai grele. Nu puteai decît să-l invidiezi pentru cunoștințele pe care le avea despre stație, mai ales că Viktor este și unul dintre constructorii care au creat-o. În ziua care a precedat zborul nostru spre Baikonur, el își susținuse, în mod strălucit, la institutul din Moscova natală (Institutul de geodezie inginerească, aerofotografie și cartografie), disertația de candidat în științe tehnice. Ce anume se află în spatele acelui foarte precis „excepțional" – apreciere pe care a obținut-o chiar în timpul pregăti-

Aventură în Cosmos

Vladimir Djanibekov a condus și expediția cosmică itinerantă pe „Saliut-7", din care au mai făcut parte Svetlana Savițkaia și Igor Volk. În imagine, Djanibekov explicînd partenerilor de zbor funcționarea echipamentelor stației

rilor pentru neobișnuita misiune – este greu de redat prin cuvinte.

Încă din primele minute ale pregătirilor în comun ale echipajului, între noi s-au statornicit raporturi prietenești, de egalitate, cu mult deosebite de subordonarea formală. Aceasta a fost de natură să contribuie la realizarea misiunii noastre dificile. Cine era mai puternic într-o anumită privință, acela era comandantul. Se întîmpla de „mai călcam pe greblă", admiteam amîndoi că greșim, simțeam, unul față de celălalt, și împreună, aceeași răspundere. Și față de sine și în fața colectivului de specialiști care ne pregăteau pentru acest program complicat.

Și astfel, zi de zi ne antrenam la simulatoare în vederea apropiatei activități, făceam zeci de exerciții de cuplare pe fiecare schimb, învățam cum să pătrundem în stație și cum să analizăm starea acesteia, cum să aplicăm măsurile de remediere necesare.

Aș vrea să spun multe cuvinte bune despre balisticieni—navigatorii noștri cosmici –, care izbutesc, doar pe baza observațiilor vizuale și a calculelor, să conducă în așa fel nava spre stație, încît echipajul să poată prelua, cu deplină încredere, conducerea navei și a complexului. Nu este o treabă ușoară, mai ales în cazul cînd unul dintre obiectele cosmice era și „surd" și „mut", refuzînd orice dezvăluire despre mișcarea sa pe orbită. Balisticienii au desfășurat, de asemenea, o uriașă muncă pregătitoare, punînd temeliile succesului general.

Miraje cosmice

Am zărit stația deîndată ce am ieșit în zona luminată a orbitei. Ea ardea parcă în razele Soarelui, deși acestea abia dacă străpungeau atmosfera transparentă. Mai întîi, ne-a apărut ca un punct luminos, apoi ca un gîndăcel și creștea, pe măsură ce se apropia. În cîmpul nostru vizual, a nimerit și Luna. A fost interesant să observăm cum, în procesul mișcării reciproce, stația a „alunizat", ca și cum ar fi poposit pe suprafața superioară a Lunii, așezîndu-se – pentru o clipă numai – continuînd, apoi, să se deplaseze către noi. Culoarea ei zmeurie s-a convertit, treptat, în lumină, o lumină albă, cu nuanțele fildeșului. Stația părea că se „încinge" tot mai puternic, strălucirea ei se accentua, astfel încît era imposibil să o privești prin binoclu. Era ca o țesătură lucrată fin, tivită pe margini, după care a părut că este un ecran vidat, al cărui strat de acoperire aluminizat prezenta adaosuri de galben, cu nuanțe metalizate. Cu cît ne apropiam, cu atît deveneau mai vizibile elementele construcției și „aripile" bateriilor solare. Dar, după cîteva minute, a devenit limpede că aceasta nu fusese decît o iluzie optică, în sensul că, în asemenea momente de tensiune, ți se întîmplă să vezi ceea ce, de fapt, dorești foarte mult. Panourile bateriilor centralei noastre electrice solare zăceau despărțite, pasive. O asemenea imagine prevestea mari probleme în legătură cu alimentarea cu energie a complexului. Cu toate acestea, principalul lucru era, acum, realizarea joncțiunii cu stația, restul problemelor urmînd să-și aștepte rîndul spre a fi soluționate.

Cum mergea, totuși, stația? Aș spune că în condiții optime. La simulatoare, noi prevăzusem posibilitatea unui regim cu mult mai complicat de deplasare, și chiar o eventuală rotire a stației. În realitate, totul se desfășura în deplină liniște. La o distanță de aproximativ trei kilometri de stație, am trecut la conducerea manuală a navei noastre. Prin iluminatoarele laterale observam cît de convenabile erau dispozitivele de conducere manuală cu care constructorii au înzestrat și stațiile „Saliut". Acum, din partea noastră, a membrilor echipajului, se cerea o armonizare perfectă a acțiunilor, trebuia să ne înțelegem din jumătăți de cuvînt. Întrucît privisem mai tot timpul prin hublou, Viktor – după ce m-a ajutat să măsor distanța și viteza – a controlat, fără întrerupere, toate sistemele navei și a asigurat funcționarea lor perfectă. La distanța de 200 de metri, a redus la zero viteza de apropiere, pentru a evita pericolul de ciocnire a navei cu stația și a putea face manevre laterale. Atunci, am trecut și eu în fotoliul comandantului și, privind prin vizorul cosmonautului, am efectuat o survolare, dirijînd nava pe direcția nodului de cuplare. Restul s-a petrecut cu precizia știută de la numeroasele antrenamente.

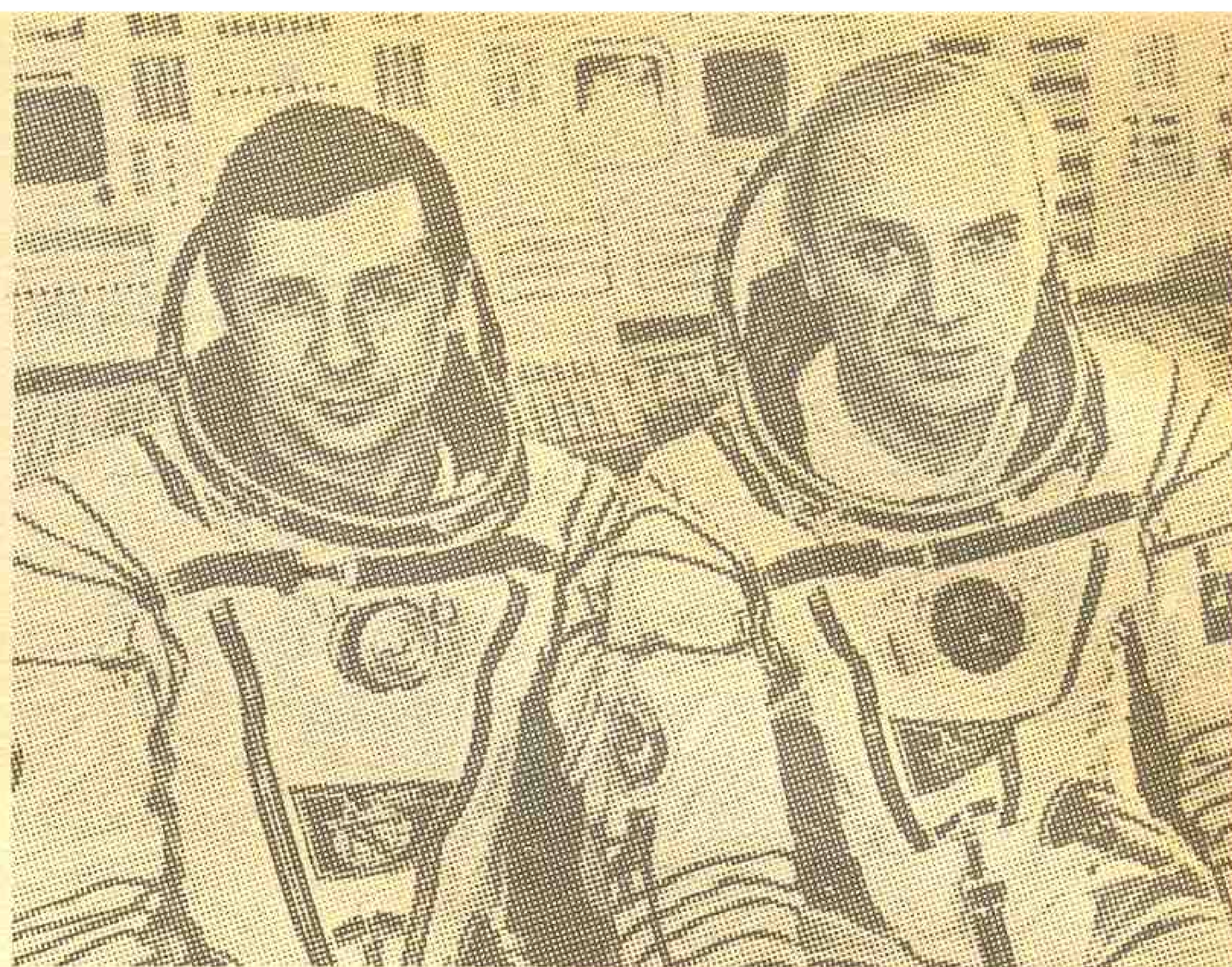
Aventură în Cosmos

Cosmonauţilor nu le place liniştea absolută

Verificarea presurizării, egalizarea presiunii, deschiderea iluminatoarelor – toate acestea sînt lucruri cunoscute, astfel încît n-au apărut nici un fel de dificultăţi. Singura întîrziere a produs-o analiza compoziţiei gazelor din atmosfera staţiei, făcută cu ajutorul instrumentelor adecvate. Specialiştii nu excludeau eventualitatea ca, în interiorul staţiei, să fi izbucnit un incendiu, cauzat, probabil, de un scurt-circuit, iar în acest caz, aprinderea materialelor ar fi impurificat, în mod periculos, atmosfera. Iată-ne, aşadar, stînd în compartimentul de trecere, unde săltăm cu răbdare pîrghiile de aerisire şi cercetăm dacă nu cumva se schimbă, cît de cît, lumina în eprubetele cu indicatoare. Pentru orice eventualitate, avem alături măştile de gaze. În compartimentul staţiei – linişte deplină, – semiîntuneric; rulourile de la iluminatoare sînt, şi ele, lăsate pe jumătate; în această linişte, doar razele lanternei mai stîrnesc firicelele de praf, aflate în permanentă mişcare în atmosfera staţiei. Liniştea totală şi nemişcarea aerului au fost primele semne că staţia este, realmente, în pană. Doar se ştie: o maşină, cînd funcţionează, „respiră" în felul ei. Iar pe „Saliut" întotdeauna zumzăie aparatura electronică, merg încontinuu ventilatoarele de aer. Abia acum şi aici înţelegi cît de plăcut îţi este acest zgomot. De aceea, cosmonauţilor nu le place deloc liniştea absolută. La început, nici nu remarcasem frigul, probabil şi pentru că ieşisem din navă înfierbîntaţi.

Pîine şi sare ...pe masa cosmică

Dar problema cea mai serioasă în munca noastră avea să apară abia de aici-încolo, în compartimentul de bază al staţiei. Şi acolo – aceeaşi linişte, numai că întunericul este total: iluminatoarele sînt închise ermetic cu amortizoare metalice. Mi-am scos masca antigaz – o pusesem pentru orice eventualitate –, am respirat aerul din acest compartiment. Părea întrucîtva normal, doar că mirosul era altul faţă de cel obişnuit, cam ca la maşinile care lincezesc. Am făcut şi cîteva fotografii cu bliţul, apropiindu-mă de masă. Acolo, ne aşteptau nişte pesmeţi adevăraţi, în pacheţele bine lipite, iar alături – tablete de sare. Aşadar – pîine şi sare de la gazdele care ne-au precedat pe staţie, echipajul „Maiak", format din Leonid Kizim, Vladimir Soloviov şi Oleg Atikov. Şi mai era acolo şi o scrisoare extrem de călduroasă de la ei, adresată celor ce urmau să

Vladimir Djanibekov (dreapta) şi Viktor Savinîh. Cei doi protagonişti ai zborurilor cosmice au îndeplinit, în 1985, dificila misiune pe orbită de restabilire a funcţionării staţiei „Saliut-7"

preia ştafeta cosmică. Băieţii ne scriau că staţia devenise casa lor cea bună, că au investit în ea multă muncă şi suflet şi că îi roagă pe cei veniţi în schimbul lor să o menţină în aceeaşi stare, să se îngrijească de ea. Alături, o păpuşă-amintire, flacoane cu apă de colonie, toate vrînd să spună că aceasta este o locuinţă amenajată atent, o locuinţă călduroasă – deci „să trăiţi şi voi în ea în armonie şi bună dispoziţie". Aceasta ne-a emoţionat profund, amintindu-ne de întreaga epopee de 237 zile şi nopţi de muncă şi victorii pe orbită ale echipajului „Maiak".

Am deschis iluminatoarele, şi deodată lumina zilei a invadat compartimentul, dîndu-ne posibilitatea să cercetăm cu de-amănuntul pereţii, pardoseala, tavanul. După cum se vede, totul este foarte îngrijit şi, într-adevăr, dereticat cu grijă. E curat, nu este umezeală, nu apare nimic deteriorat.

Pe sticla iluminatoarelor este depusă o pojghiţă de promoroacă – fenomen rar întîlnit. S-ar părea că, imediat, o să cuplăm aparatura şi o să ne începem activitatea. Dacă n-ar fi... Dacă n-ar exista însă frigul acesta care-şi face mai simţită prezenţa. Încet-încet, ne-a cuprins frigul, deoarece temperatura pe staţie este sub zero grade Celsius. Problema constă în aceea că aparatura este, de fapt, calculată să funcţioneze în condiţiile temperaturii camerei de lucru; or, acum, ar putea fi afectată în chip iremediabil de„geruleţul" din staţie. Şi totuşi, răul cel mai mare este altul: faptul că, la toate prizele, tensiunea este nulă. Nici unul din butoanele de la pupitrele de comandă nu acţionează, nici un beculeţ nu se aprinde. În fine, chiar şi capacitatea bornelor bateriilor electrochimice este tot nulă.

În ultimă instanţă, dacă am nimerit pe o navă care a suferit un naufragiu, oricine va fi de acord că ar fi o faptă de neiertat să o părăsim fără cea mai mică încercare de a o salva, fără a depune, cît de cît, un efort. În această privinţă, înţelegîndu-ne imediat unul pe celălalt dintr-o privire, şi eu şi Viktor – dar şi „Pămîntul" am ajuns la capătul unei perioade de presupuneri şi ipoteze cînd, în cele din urmă, am căpătat prima informaţie reală despre stările de lucruri de la bordul staţiei. Oricît de neplăcută era această situaţie, ea ne-a stimulat, totuşi, la acţiuni concrete. Iarăşi îmi vine în minte toată acea alternanţă de posibilităţi şi imposibilităţi luate în atenţie. Primul set de instrumente – cu totul miniaturale –

fusese luat în misiune de Andrian Nikolaev și Vitali Sevastianov, sub privirile nedumerite ale unor sceptici, care gîndeau, probabil, că numai reparațiile în Cosmos ne mai lipseau! Primele benzi de sudură electrică au fost realizate pe Orbită de Valeri Kubasov. Iar primele ciocane de lipit le-au transportat și folosit în Cosmos Vladimir Liahov și Valeri Riumin. Ieșirea lor „pe covertă" (în afara stației) a avut drept scop retezarea unor cabluri de oțel ale antenei care împiedica deplasarea stației orbitale. Cele două echipaje ale lui Leonid Kizim au descoperit „intangibilitatea" căilor principale, vitale, din sistemele stației „Saliut", atît în interiorul acesteia, cît și în afara ei...

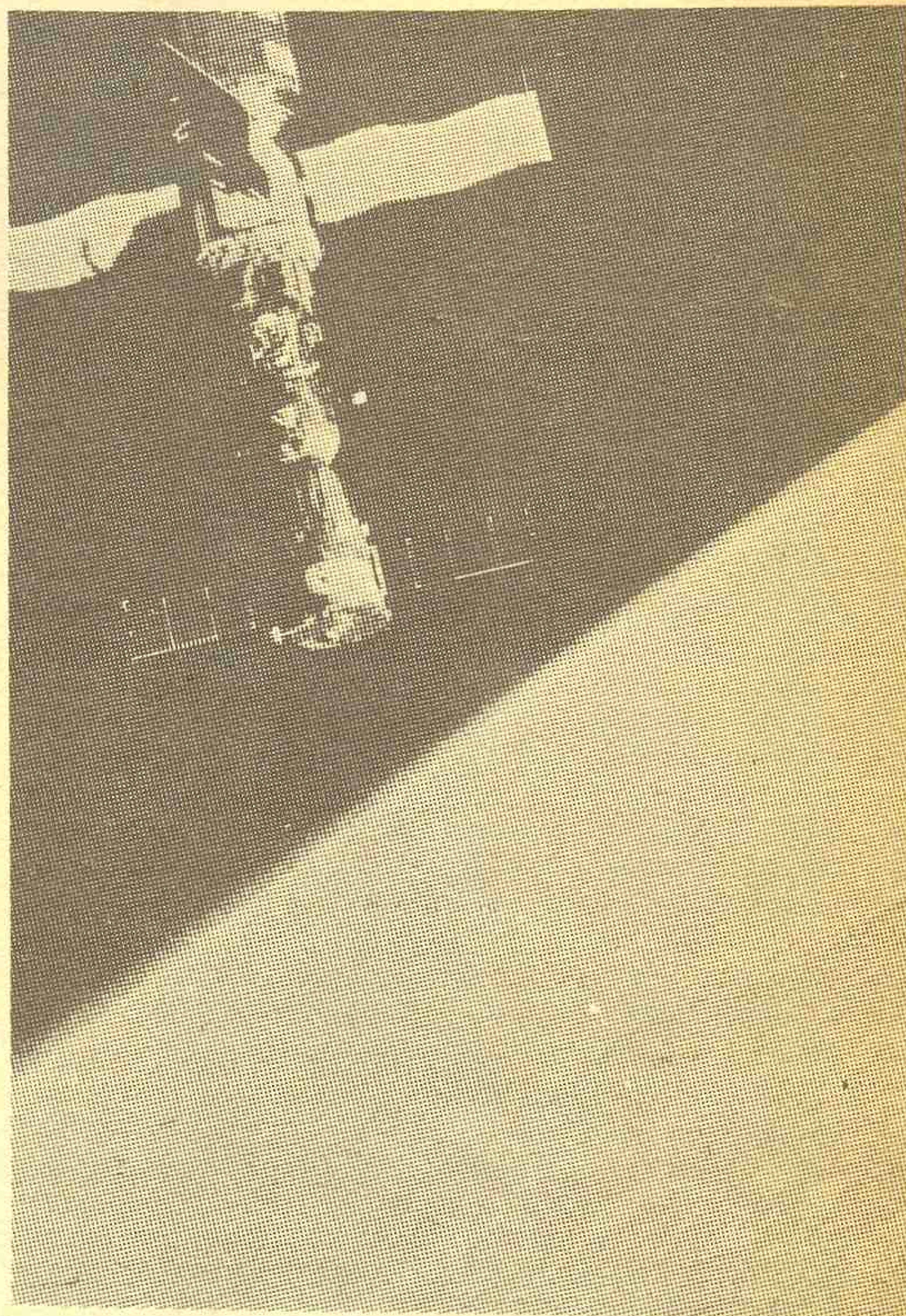
Noi simțim cît de intens s-a mobilizat în acele ore și zile Centrul de dirijare a zborurilor. Zile și nopți, specialiștii de aici n-au părăsit locurile lor de muncă, s-au străduit să clarifice rapid și precis orice situație. Și atunci, pentru prima oară, mi s-a părut că, în activitatea echipajului și a Centrului, se zărește, în fine, o speranță. Conducătorul zborului, Valeri Riumin, a luat microfonul și a început să examineze în detaliu fiecare moment. Imediat, fără a părăsi locul din sala Centrului, el s-a consultat cu specialiștii, iar aceștia, într-o clipă, au confirmat fără ezitare – și au și semnat, pe răspunderea lor – recomandările date nouă, urmărind rezultatele și aducînd pe parcurs precizări și corecții necesare.

Revitalizarea „vedetei spațiale"

Prima soluție a fost simplă și logică: era vorba de conectarea directă a fiecărei baterii chimice cu „Soarele", adică cu panourile solare, operație urmată de verificarea și urmărirea atentă a întregii rețele, îndeosebi a încărcării bateriilor. Potrivit instrucțiunilor primite de pe Pămînt, am retezat unul dintre cabluri, făcînd pe loc schema necesară; practic, am unit capetele cablurilor, le-am izolat cu materialul avut la îndemînă și, în sfîrșit, iată-ne radiind de bucurie că, la sursele energetice, a apărut tensiunea, care a și început să crească. Deci, bateriile se încărcau. Această reușită o înregistrasem pe data de 10 iunie, la o zi după joncțiunea cu stația orbitală.

Comutarea de la o baterie la alta am făcut-o în timpul nopții, spre a asigura încărcarea surselor și a nu provoca eventuale scurt-circuite. „Noaptea" însemna, de fapt, partea umbrită a Orbitei, cînd panourile solare nu mai generau curent de încărcare. Dar, chiar și pe timpul „adevăratei" nopți, pe la orele unu, cînd ne doborа somnul, continuam să veghem asupra aparatelor, să controlăm mersul încărcării surselor energetice. Nici nouă, ca de altfel, nici celor de pe Pămînt, nu ne ardea de somn în acele momente prelungite de lucru.

Să fi fost incomod? La drept vorbind, nici nu ne gîndisem la așa ceva; pur și simplu, ne obișnuisem cu o asemenea stare „din mers", și cam asta a fost totul. O senzație neplăcută ne-a creat, însă, oprirea ventilației. Fără această binefacere, te simți sufocat de gazul carbonic. Pe neobservate, se accentua surmenajul, începuseră durerile de cap. Și eu, și Viktor ne tot dădeam sfaturi unul altuia în legătură cu modalitățile de combatere a acestor dureri. În ce mă privește, l-am învățat cum să-și oprească brusc respirația, astfel încît să expire apoi, aerul din plămîni

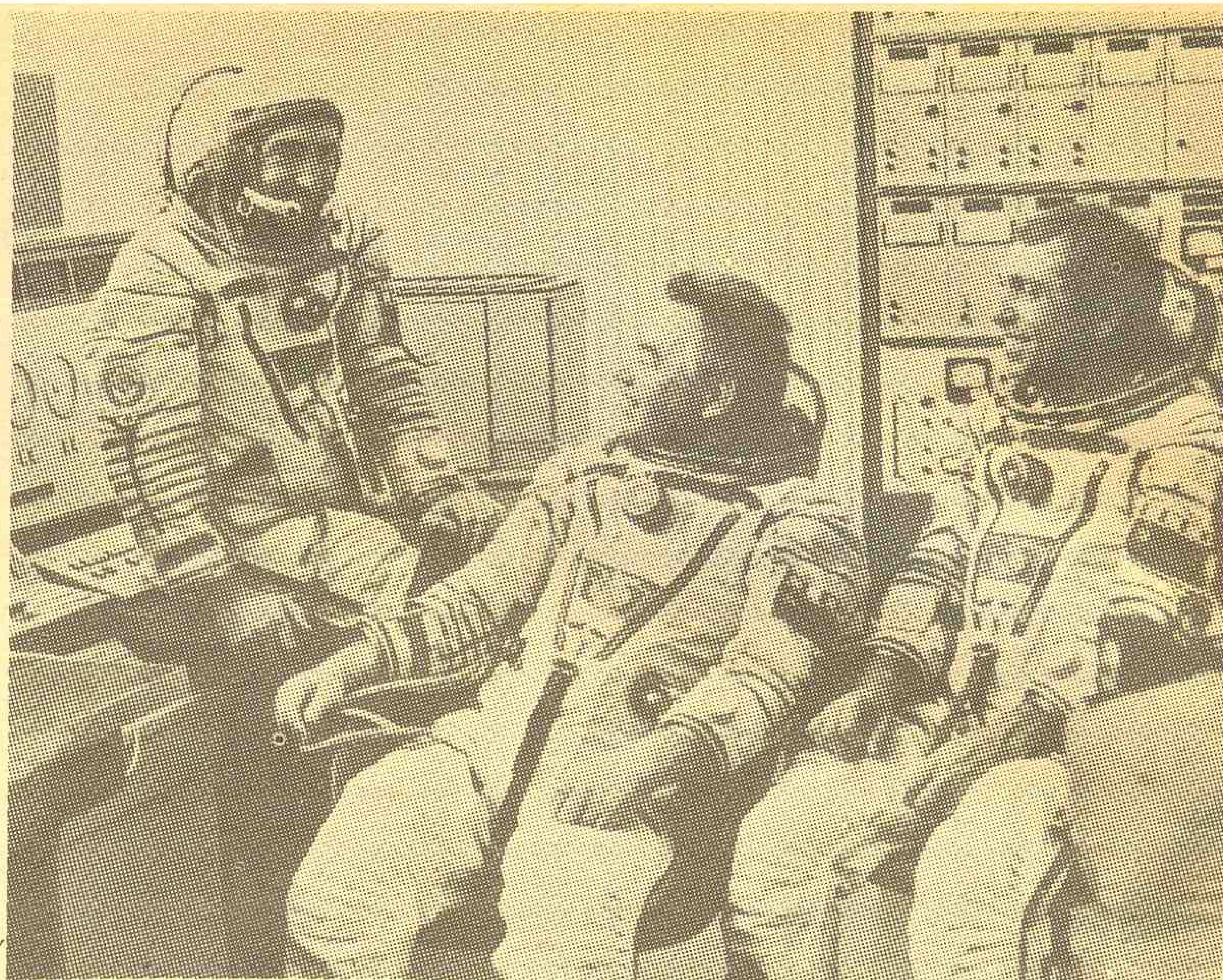
Complexul orbital „Saliut – Soiuz" evoluînd deasupra Pămîntului

cît mai departe. El încerca să-mi facă ventilație cu ziarul spre a îndepărta astfel aerul supraîncărcat.

Cît despre frig, ne pregătisem din timp să-l înfruntăm. Încă înaintea zborului, ne-au fost croite, pe măsură, combinezoane speciale din blană, încercate în condițiile climatice ale zonelor polare, de dincolo de Vorkuta. Căciulițe, mănuși, cismulițe îmblănite... Numai că nu poți face orice muncă purtînd mănuși; electrotehnica, radiotehnica te obligă să lucrezi cu mîinile goale. Iar dacă mîinile le mai încălzeam prin mișcări la care ne obliga munca, în schimb picioarele înghețau și amorțeau, cismulițele îmblănite și ciorapii groși nemaifiindu-ne de nici un folos. În interiorul stației, temperatura era glaciară. Automat, începeam să batem picioarele unul de altul, cum face orice om care se află mai multă vreme în ger. Și așa, pe neobservate, se încălzeau întrucîtva, dovadă că simțeam vîrfurile degetelor „arzînd", dispărea senzația de disconfort.

Și totuși, la început, n-a fost deloc confortabilă șederea pe stație; îndeosebi, cînd ne aflam pe partea întunecată a planetei. De aceea, ne străduiam să

Aventură în Cosmos

Datorită readucerii stației „Saliut-7" la parametri normali de funcționare, la bordul laboratorului orbital au putut desfășura activități de cercetare și de experimentare științifică și tehnologică alte echipaje celebre. În total, din 1982 și pînă la finele anului 1985 au lucrat pe stație 20 de cosmonauți, „Saliut-7" funcționînd în regim pilotat 600 de zile. În imagine (de la stînga la dreapta): membrii ultimului echipaj din 1985, care au preluat ștafeta de la cei ce au restabilit funcționarea stației „Saliut-7", Vladimir Vasiutin, Gheorghi Greciko și Alexandr Volkov.

lucram mai mult în cursul zilei, la lumina normală, fie și numai pentru că voiam să economisim resursele de energie ale lanternelor. În partea întunecată, ne mai încălzeam și chiar luam puțin aer în navă, cea care a fost, atunci, pentru noi, singurul loc unde se mai păstrase căldura și unde se mai producea o regenerare a aerului.

Cînd anume am înțeles noi că stația reînvie și că treaba merge bine? Foarte simplu: atunci cînd, după ce am apăsat pe butoane, în compartimentul de lucru s-a aprins lumina. A reînceput alimentarea cu energie electrică a întregului complex și cu aceasta, au revenit la viață toate aparatele. Este greu de redat prin cuvinte tot ceea ce am simțit atunci noi, cei de pe stația orbitală. Acum puteam merge liniștiți pe Pămînt, puteam privi deschis în ochii tovarășilor. În rest, totul nu era decît o treabă arhicunoscută, dinainte programată. Verificarea tuturor aparatelor, testarea sistemelor, iar, la nevoie, repararea lor, sau, dacă se impune, schimbarea cu altele.

Cu atît mai dureros ar fi fost pentru noi, dacă, așa, pe nepusă masă, am fi părăsit stația „Saliut" și ne-am fi întrerupt expediția. Un asemenea pericol a și apărut, de altfel, – și aceasta din cauza lipsei de apă. Încă din momentul cînd am pătruns în stație încercasem să cuplăm sistemul de alimentare cu apă „Rednik". Numai că apa înghețase, în toate rezervoarele era numai gheață. Am remarcat atunci că, într-una din despărțiturile pe unde trecea conducta noastră de apă, apăruse o porțiune de „material" asemănător cu suportul de plastic al unui termometru. Examinînd mai atent, am observat că, de fapt, nu era altceva decît un țurțure de gheață; însemna că, pe aici, apa s-a prelins în afară de sistemul înghețat. Țurțurele de gheață continua, însă, să crească – și îndeplinea astfel, în felul lui, rolul de termometru, avertizîndu-ne că, în stație, temperatura continuă să se mențină sub zero grade. Dar, dacă rezervorul nu se va încălzi pînă cînd rezervele săptămînale de apă nu sînt încă terminate? La recomandarea expresă, eram gata să consumăm și apa din rezervoarele de răcire ale costumelor scafandru. Ne-am și pregătit să sorbim, picătură cu picătură, din diferitele furtune și tuburi, am redus norma zilnică de consum. Știam că, acum, tovarășii noștri de pe Pămînt fac totul pentru a ne trimite cît mai repede cu putință, de la Baikonur, cargoul spațial, care să transporte, pe lîngă piesele de schimb necesare activității pe stație, și rezervele de apă.

În general, în procesul de supraviețuire se nasc cele mai năstrușnice propuneri raționale, iar, în această privință, Cosmosul nu face excepție. Fapt este că nu mai funcționau, de pildă, sistemele de încălzire și, iată, s-au găsit soluții. În gospodăria stației orbitale au fost depistate, printre diferitele materiale, cutii și genți de material fotografic în stare corespunzătoare. Cu ele și cu prosoape și foițe de staniol, am făcut izolații suplimentare, precum și un fel de „sobițe" în care, folosind lămpi foto puternice, am putut încălzi, după 20–30 de minute, pachete cu produse alimentare, ceai și cafea. Aș putea să calific aceasta drept o exploatare neindicată a sistemelor stației, toate aceste improvizații solicitînd, de altfel, o supraveghere atentă. Cert este că ea ne-a salvat...

În ce a constat gama lucrărilor de reparații și a celor cu caracter „profilactic", care au urmat inventarierii stării complexului? Se poate spune succint: într-o muncă extrem de răbdătoare. Unul după altul au fost „palpate" sutele de cabluri, fiecare după numărul de ordine și conexiunile respective; au fost cercetate intrările lor în blocurile de legături, au fost desfăcute panourile. Cam așa cum se întîmplă într-o locuință, unde, pentru a verifica starea unui cablu telefonic, trebuie să recurgi la golirea tuturor rafturilor bibliotecii de sutele de volume, să le strămuți apoi, și totul de dragul de a găsi defecțiunea. Pentru ca, pe urmă, să te vezi nevoit să degajezi și să desfaci și pardoseala și, din nou, să reinstalezi mobila grea la locul ei. Cu atît mai mult aici, în stație, unde, după cinci minute, nu mai știi unde se află ciocanul și cuiele, alte asemenea lucruri, deși, chiar adineauri erau lîngă tine. Aici instrumentele își iau zborul, dacă le abandonezi fie și o secundă.

Principalul, în aceste împrejurări, este să nu-ți cedeze nervii, să nu-ți pierzi calmul și ritmul de lucru. În asemenea situații, este extrem de plăcut să lucrezi cu un om ca Viktor. El ripostează cu umor la asalturile și tumbele la care te obligă imponderabili-

tatea, nu se enervează pentru orice mărunțiș, cunoaște excelent stația. Aruncînd o privire în jurul său, migălește liniștit în „stufărișul" cablurilor și furtunelor de cauciuc și plastic, îngînă o melodie, gustă ceva din mers, în loc să zăbovească la masa de prînz, ronțăie alune și bețișoare din fructe. În felul acesta, devii și tu calm și gîndești: pînă la urmă, tot vom descîlci noi acest ghem, mai ales dacă principalul lucru este mișcarea. Iar principalul este ca, după toate aceste conexiuni și îmbinări, teste și verificări, să readucem stația la viața ei orbitală, să se reinstaleze aici căldura, să existe lumină, în fine, să fie aptă să se supună comenzilor de pe Pămînt, ca și celor de la pupitrul nostru de bord. Am avut tot mai mult senzația devenirii ei ca o casă adevărată, plutind într-un abis rece, nelocuibil. Eram tot mai bucuroși că această casă va servi drept adăpost trainic și laborator științific nu numai pentru noi, ci și pentru cei care vor sosi după noi. Tare am fi vrut să oprim în loc timpul pentru ca, în deplină reușită, să ne includem și noi în programul științific; ar fi fost într-adevăr interesant, deși poate nu întotdeauna acest lucru ar fi și posibil pentru „brigada de reparații".

Cel mai greu lucru în profesiunea de cosmonaut este să știi să stăpînești, minut cu minut, curgerea fiecărei zile, deși această chestiune depinde de mii de motive imprevizibile. Se întîmplă ca, de dimineață, ceva să nu prevezi în grafic, deși te-ai învîrtit neîncetat în jurul acelui lucru. Iar spre seară, cînd descoperi că trebuie neapărat rezolvat, ești nevoit să grăbești ritmul. La început, reușeam să rezolvăm problemele pe seama somnului, ignorîndu-l, dar după aceea, datorită iscusinței, economiseam minutele.

Am descărcat și încărcat două nave cu diferite produse. O astfel de navă nu este o simplă cutie aranjată: trebuie să așezi în ordine aparatura adusă, să pregătești expedierea lucrurilor care nu mai sînt necesare, să triezi și să reții ceea ce prezintă utilitate pentru specialiști în vederea studierii și analizei. Într-o vreme, la noi s-au strîns cinci costume-scafandru pentru ieșirea din stație, iar acestea ocupau un mare volum într-un compartiment strîmt. Eliberîndu-te de ele, nu înseamnă, pur și simplu, a le clădi în cargoul spațial, întrucît, la rugămințile specialiștilor, mai trebuie să și preiei de la respectivele costume o serie de elemente, spre a le aduce pe Pămînt. Este vorba de fragmente de membrane sau de felurite componente ale aparatelor importante. Treaba cere timp și atenție în căutarea instrumentelor convenite, precum și chibzuință extremă. Iar aceste blocuri de aparate sînt nu unul, două; bineînțeles, pe Pămînt, de fiecare dată sînt necesare aceste elemente pentru a fi revăzute, analizate și pentru a trage concluzii din comportamentul lor. Și mai sînt încă alte zeci de solicitări zilnice: să examinezi cutare aparat sau cutare detaliu de piesă, pe care urmează să le expediezi cu cargoul de schimb.

Ieșirea în Cosmosul deschis pentru conectarea celei de a treia baterii solare a necesitat, de asemenea, cîteva zile de antrenamente cu schimburile de la Centrul de dirijare a zborurilor, verificarea și ajustarea costumelor-scafandru.

Pe scurt, cu o lună înainte de încheierea zborului, cînd echipajul care a preluat ștafeta își făcea deja bagajele, pregătindu-se să plece la cosmodromul Baikonur, am început să înțeleg că ceea ce am reușit să fac nu este nici pe departe tot ce dorisem. Nu privisem cum se cuvenea Pămîntul, întrucît geamurile erau acoperite cu un strat gros de chiciură, din perioada cînd respiram în aerul rece, glacial, iar, în acele momente, nu era niciodată vreme să ne uităm în altă parte decît la acele voltmetrelor și ampermetrelor, cum saltă cifrele aparatelor...

Aventură în Cosmos

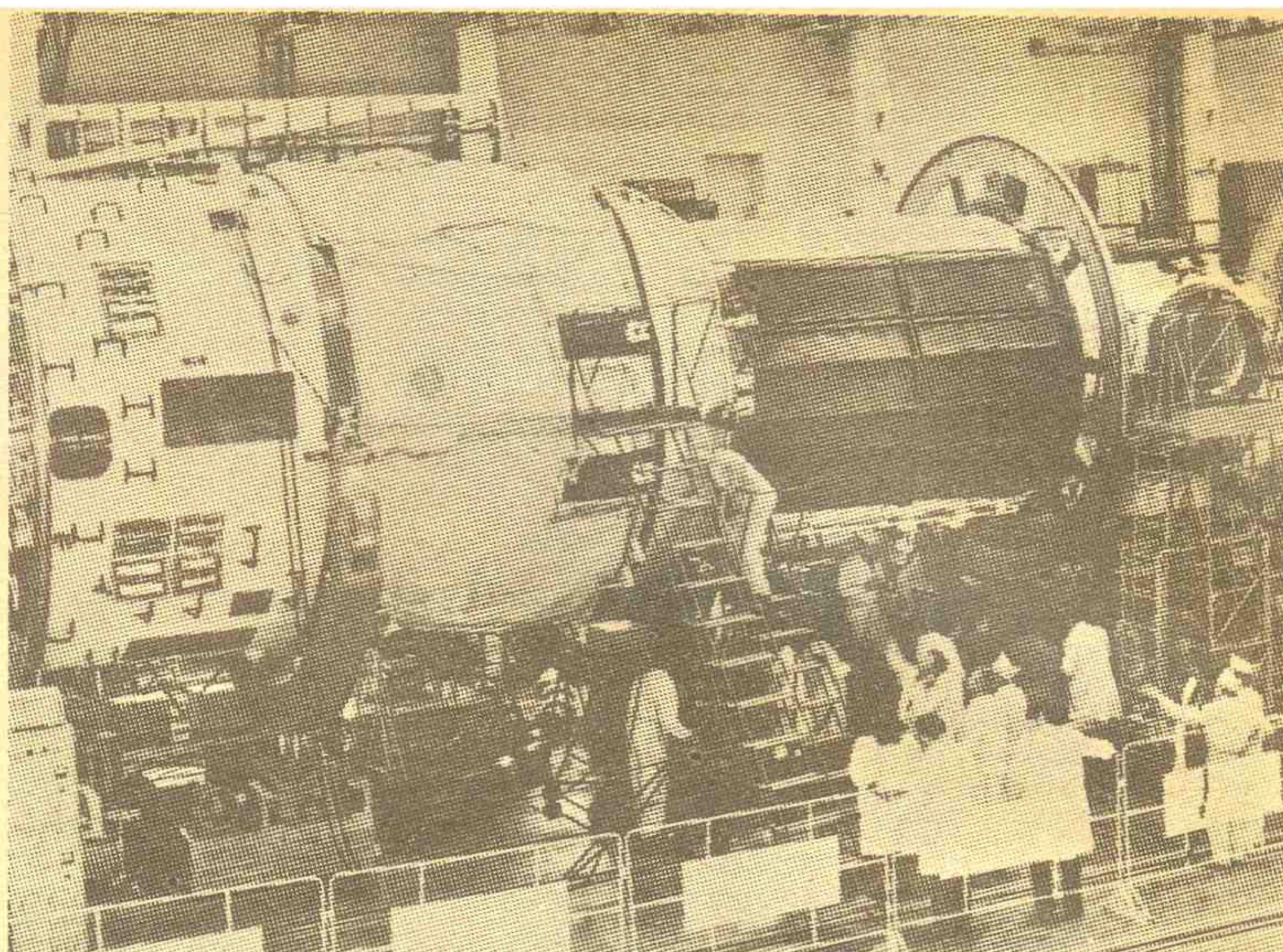
Ceea ce mi-ar fi plăcut să observ

În ceea ce mă privește, aș fi lucrat cu plăcere și interes, de exemplu, la descifrarea problemei privind caracteristicile culorilor suprafeței terestre, folosindu-mă de atlasul de culori și aparatura colorimetrică „Spektr". Mai ales că tocmai aceste informații sînt purtătoare de o sumedenie de dovezi valoroase asupra stării culturilor agricole și apelor, asupra protecției plantelor. Ne-a fost dat să vedem cît de uimitoare erau schimbările de culoare ale apelor, în diferitele unghiuri de reflectare a radiațiilor solare. De ce anume este legat acest fenomen, care sînt nuanțele cele mai dense în informații? Dar culoarea nisipurilor din Sahara, dar culorile masivelor păduroase din taiga? Toate acestea este important să fie cunoscute pentru construirea aparaturii geofizice de luat vederi, pentru descifrarea imaginilor luate din Cosmos. În cele din urmă – și pentru prezervarea bogățiilor naturii terestre. Din Cosmos, ca de nicăieri altundeva, se observă cel mai clar precocitatea și fragilitatea naturii. Chipul pădurilor, fumul giganților industriali, barajele și pajiștile – toate evoluează cu anumite urmări, atît pentru regiuni luate separat, cît și pentru sănătatea planetei, în ansamblu. Te gîndești: dacă, în locul planurilor privind „războiul stelelor", născocite de capetele înfierbîntate de la Pentagon, s-ar realiza programe de cooperare și s-ar crea un sistem global de culegere a informațiilor științifice, cît de mare ar fi utilitatea lui și cît de precis și eficient ar fi tot acest flux informatic pentru dezvoltarea industriei noastre, în profitul civilizației. Este regretabil că nu sînt cereri, de pildă, din Africa, atunci cînd o traversezi în zbor, timp de 15 minute, și zărești pînă la 35–40 de focare de incendii în savană. Și încă ce incendii! Trîmbele de fum se prelungesc peste Atlantic, pînă pe malurile Americii.

Interesant ar fi fost să fi putut observa, în continuare, cum decurg experimentele noastre privind creșterea plantelor, precum și experimentele biologice. Ele au avut de suportat un „climat" foarte nefavorabil la începutul activității noastre pe stație. Apoi, căldura a ridicat temperatura la plus. Noi am readus pe Pămînt chiar și mlădițe de bumbac, crescute din semințe ce fuseseră luate la bord, conform înțelegerii cu savanții din Tașkent. Prin cîte emoții n-am trecut din cauza fiecăreia dintre aceste mlădițe atunci cînd ele începuseră să se ofilească și să se chircească! Ar fi fost pentru noi o adevărată traumă morală, dacă nu le-am fi întreținut. S-a întîmplat că a trebuit să recurgem și la anumite subterfugii pentru a menține în viață aceste plantule: le-am făcut și „respirație artificială", le-am udat la rădăcină – din păcate, pînă la urmă fără succes.

Așa cum studentului nu-i ajunge o singură noapte pentru a se pregăti pentru examene, nici mie, înainte de aterizare, nu mi-a fost suficientă, în cele

Aventură în Cosmos

Stația orbitală sovietică „MIR", în atelierul de asamblare și testare al Cosmodromului de la Baikonur. „MIR" a fost lansată pe orbita circumterestră la 20 februarie 1986. Ea s-a cuplat, la 15 martie a.c., cu vehiculul spațial „Soiuz T-15" lansat la 13 martie și avînd la bord un echipaj format din Leonid Kizim, comandant, și Vladimir Soloviov, inginer de bord

din urmă, o singură lună pentru împlinirea tuturor dorințelor. Într-atît s-a comprimat timpul cît am lucrat împreună cu echipajul „Cegheta".

■

Revenind la caruselul echipajelor, este extrem de încordat ritmul activității expedițiilor itinerante, din care am făcut parte de patru ori. Ultimele cîteva zile și nopți le petreci aproape fără să poți dormi, experimentele se succed unul după altul, rotație după rotație: biologice, biotehnologice, fizica atmosferei... Gheorghi Greciko, veteran al cosmonauticii noastre, doctor în științe fizico-matematice, un om inepuizabil în idei, a adus un program special privind cercetarea atmosferei terestre. La această activitate sînt utilizate numeroase aparate, care pretind precizie în virajele spațiale ale complexului, precum și o calculare meticuloasă a condițiilor de sincronizare a imaginilor.

Totodată, în această misiune cu destinație specială, a avut loc și o transferare din mers a stației de la un echipaj la altul, fără oprire. Cu oarecare regret, mi-am strămutat sacul de dormit din locul „comandantului" în mai puțin comodul spațiu din compartimentul de trecere. Aici, împreună cu Gheorghi Greciko, am analizat, pînă tîrziu în noapte, programul zilei următoare. Ce fel de aparatură ne trebuie la cutare rotație, cum vom realiza orientarea complexului, care va fi steaua pe care o vom lua drept punct de reper în vizorul aparatului, cu ce peliculă să încărcăm camerele de luat vederi... Am ajuns la o înțelegere și asupra modului cum vom aranja încărcătura de bagaje în capsula de coborîre, pentru a fi mai ușor de găsit fiecare lucru de către specialiști, pentru a o putea menține bine echilibrată, centrată, pentru a nu se sparge și a nu se împrăștia nimic, dacă nava se va da brusc peste cap...

Se aud deja voci din cealaltă parte a bocaportului, în compartimentul cel mare. Acolo se aflau cei nou-veniți, dar și din cei vechi, adică și dintre membrii echipajului inițial. A fost plăcut că „bobocii" – Volodia Vasiutin și Sașa Volkov – s-au adaptat rapid la condițiile imponderabilității, începîndu-și prompt activitatea. Vasiutin a început, imediat, suita de experimente curente cu instalația de electroforeză „Robot"; aproape că nu se dezlipea de ea. Volkov s-a inclus foarte activ în munca de reparații, imediat a găsit unde se aflau instrumentele, cheile, letconul, șurubelnițele. Luînd camera de filmat, a devenit operator principal al echipajului unificat. Iar Viktor, vrednicul meu tovarăș, încerca să-și alunge gîndul că unul dintre noi doi se va reîntoarce acasă. Cu asemenea gînduri, în Cosmos nu te poți lupta decît printr-un singur mijloc: muncă întreită.

Pămîntul ne-a întîmpinat cu căldura Soarelui, cu flori și zîmbete. Dar, ca să fiu cinstit, n-am încercat o bucurie deosebită la reîntîlnire. Cît timp zbura încă Viktor, reîntoarcerea mea era incompletă. Ba, poate chiar cîtă vreme vor zbura cosmonauții. Și în această privință, firește, nu sînt singurul.

Consemnări de Mihai Coruț

Telefon

În ciuda creșterii populației urbane, Africa rămîne regiunea cu cel mai mic număr de posturi telefonice la suta de locuitori, scrie „Prensa Latina". Conform unui studiu realizat în cadrul Deceniului ONU pentru transporturi și comunicații în Africa, pe continent sînt 0,7 posturi telefonice la o sută de locuitori, indice inferior procentului de 1 la sută cît se preconizează pentru 1988, anul ultim al respectivului deceniu. Acest indicator se ridică la 2,8 în Asia și 5,2 în America Latină. Actuala situație a Africii se înregistrează în ciuda faptului că s-a realizat o creștere de 3,6 la sută anual, în ceea ce privește instalarea de linii telefonice în ultimii patru ani. În interiorul continentului, țările din nordul Africii sînt mai bine dotate decît cele din regiunea subsahariană, relevă studiul menționat.

Cu naveta în jurul lumii

Un astronaut francez pe „Discovery“

Pentru prima oară de cînd omul a început cucerirea spaţiului, un astronaut francez a înregistrat, în iunie 1985, tot ce a simţit şi văzut, toate reacţiile sale şi ale tovarăşilor de drum, oră cu oră, chiar minut cu minut. Era francezul Patrick Baudry, membru al echipajului misiunii navetei spaţiale „Discovery“, care a înconjurat Terra între 17 şi 24 iunie 1985.

Un echipaj format din şapte persoane. Daniel Brandenstein, comandant de bord, John Creighton, copilot, Steven Nagel, John Fabian, Shannon Lucid (singura femeie aflată la bord), cu toţii americani, francezul Patrick Baudry şi sauditul Sultan Al-Saud. O misiune cu un program complex, îndeplinit în întregime, dar controversat, deoarece obiectivelor şi experienţelor ştiinţifice li s-a adăugat şi o serie de experienţe cu aplicaţii militare.

„Discovery“ a transportat în Cosmos patru sateliţi care au fost plasaţi pe orbite: trei de telecomunicaţii („Morelos-1“, pentru Mexic, „Arabsat A-2“, pentru un consorţiu alcătuit din 22 de ţări arabe, „Telstar-3“, pentru societatea americană A.T.T.) şi un satelit ştiinţific, „Spartan-1“, cu misiunea de a studia originea şi comportamentul norilor galactici, precum şi „găurile negre“.

Cu prilejul acelui zbor, a fost testată, la cererea Pentagonului, o oglindă în care a fost reflectată o rază laser de slabă putere (4 waţi), emisă de la o bază militară din insula Maui (Hawaii). Un experiment în cadrul programului supranumit „războiul stelelor“.

Patrick Baudry — al doilea francez în spaţiu, după Jean-Loup Chrétien, care a zburat în 1982, la bordul vehiculului sovietic „Saliut-7“ — a avut ca sarcină, din partea Centrului francez de Cercetări Spaţiale, observarea modificărilor produse în organismul uman, în special în domeniile cardio-vascular şi neuro-senzorial, în condiţiile absenţei gravitaţiei. Începînd cu lansarea, Patrick Baudry a înregistrat pe un magnetofon toate impresiile zborului (în momentul lansării, necoborîndu-şi viziera căştii, pentru a putea vorbi, a resimţit din plin impactul vibraţiilor). Înregistrările sale au format, apoi, materia unei cărţi extrem de interesante, Aujourd'hui, le soleil se lève seize fois **(Astăzi soarele răsare de 16 ori), publicată la editura Carrère-Michel Lafon, spre sfîrşitul anului trecut. Redăm din revista „Paris Match“ ample fragmente din această carte.**

Carantina şi rulotele

Asupra clipei intrării în carantină trebuie să ne oprim un timp, să cîntărim importanţa acestei retrageri morale şi tehnice de o săptămînă, pentru a-i putea gusta plăcerile şi necesitatea. Ceremonialul este neschimbat de cînd primii oameni au plecat în spaţiu. Tradiţia nu suferă nici o modificare. Dacă la sovietici intrarea în carantină se face oarecum solemn, pentru americani este mai mult o problemă personală: fiecare se adaptează potrivit ritmului personal.

La ora 8,30 dimineaţa, cu două valize în mîini, închid uşa casei. Soarele încălzeşte şi mă gîndesc la ce este bizar în această scenă. Mi-am făcut încă o dată bagajele, de parcă aş pleca într-o misiune în Africa, cu singura diferenţă notabilă că port un

Înainte de start, Patrick și Sultan, cei doi neamericani din echipajul lui „Discovery"

combinezon de astronaut. Nu m-au atras niciodată uniformele, dar aceasta are o valoare sentimentală indiscutabilă.

Pe umeri am cusut ecusonul C.N.E.S. (Centrul Național de Studii Spațiale din Franța), de o parte, iar, de cealaltă parte, drapelul francez. Pe piept se află ecusonul NASA, albastru și roșu, și ecusonul zborului meu.

Ajung cu camioneta, pentru prima oară, în interiorul complexului NASA, la intrarea clădirii 228, în unghiul format de strada nr. cinci și Theta Link, la doi pași de gimnaziu. Clădirea nu-i decît un mare hangar în interiorul căruia sînt instalate două caravane imense, fiecare echipată cu cîte trei camere. Între cele două, o masă lungă pe care se îngrămădesc documente de zbor, vreo douăzeci de cutii enorme în care sînt repertoriate toate procedurile pe care trebuie să le urmăm în spațiu. Trei canapele în piele maro, un balansoar și un biliard completează tabloul care face să te gîndești mai degrabă la un „club" în care-ți puteai petrece timpul liber pe vremea prohibiției, decît la anticamera Spațiului.

De cînd NASA a deschis zborurile cu navetele spațiale și pentru străini, hangarul carantinei nu mai este atît de mare ca să cuprindă șase sau șapte astronauți. Au fost adăugate, de aceea, în exterior, lîngă intrare, alte două rulote. În prima, o imensă sală de mese, cu o bucătărie ultramodernă, din care nu lipsește nimic. În a doua, alte două camere care mi-au fost destinate mie și lui Sultan.[1]

Totul a fost astfel conceput încît calmul și liniștea să fie pe deplin respectate în acest perimetru. O mochetă groasă absoarbe convorbirile; telefoanele sînt dotate, la alegere, cu semnale luminoase ori cu sonerii slabe; culorile pereților și draperiilor sînt calde. Totul concură spre repaosul nostru nervos.

Carantina nu va dura decît cinci zile, aici, și alte trei zile la Cape Kennedy. Zilele sînt astfel concepute încît să schimbăm treptat fusul orar, deoarece zborul nostru va începe la 7,33 dimineața, ora de la Cape Kennedy, ceea ce înseamnă că ne vom scula la 3,20 (2,30 ora de la Houston) și că, la întoarcere, va trebui să ne sculăm la orele 21, ora din California (ora 23 la Houston), pentru a ne pregăti aterizarea. În fiecare dimineață ne sculăm la ora 3, apoi merg la gimnaziu pînă la ora 5.

O oră de mers pe jos mă înviorează, înainte de a ataca micul dejun copios pe care ni l-a pregătit, încă de la sculare, Rita, dieteticiana noastră de la „Technology Incorporated". La micul dejun, la prînz și la cină nu sîntem decît șase. Sultan Al-Saud nu ni se alătură, deoarece e vremea ramadanului, după religia mahomedană. Neputînd să mănînce și nici să bea în timpul zilei, este cu atît mai penalizat, cu cît trebuie să ne sculăm foarte devreme și să ne culcăm către orele 17.

Cu două zile înainte de lansare, am organizat o întîlnire telefonică cu ziariștii francezi care, bineînțeles, nu se pot apropia de mine. Unul din ei m-a întrebat dacă am adus cu mine vin. Răspund afirmativ, fără să intru în detalii, deoarece regulamentul NASA interzice dezvăluirea conținutului amintirilor pe care le aducem cu noi la bord. Voi lua cu mine două sticle de Bordeaux și frunze de viță de vie. Ar fi fost regretabil ca primul vin dus în spațiu să nu fi fost un vin franțuzesc.

Tradiția gagurilor

17 iunie 1985, orele 3,30 dimineața. După o noapte furtunoasă într-o Floridă topită de căldură, cerul s-a limpezit ca și cum un spirit bun ar fi hotărît să-l curețe și să nu lase decît petele clare ale Căii Lactee pe un firmament de stele. În clădirea carantinei ne așteaptă deja micul dejun, ouă jumări, jambon și ciocolată, cornuri.

În jurul mesei, tovarășii mei de drum. La o altă masă, președintele Centrului Național de Studii Spațiale, dl Lions, și ambasadorul Arabiei Saudite la Washington. Ni s-au alăturat în acest moment simbolic, ceea ce mă face să mă gîndesc în mod ciudat la „Cina cea de taină". Fiecare tace savurîndu-și ul-

Antrenament: Patrick Baudry se inițiază în funcționarea unuia din scaunele navetei

[1] Prințul Sultan Al-Saud, nepotul regelui Fahd al Arabiei Saudite (28 ani) și membru al echipajului navetei, o dată cu Patrick Baudry.

Toate reacțiile experimentatorului francez sînt înregistrate

timele minute de liniște înaintea aventurii excepționale pe care o vom trăi...

3h45: îmbrăcăm combinezoanele albastre de zbor. Invitații noștri părăsesc clădirea carantinei. Rămîn cu noi doar George Abbey și John Young[2]. Într-o oră, ne părăsim camerele și ne strîngem la intrare. În ora aceasta profit și-mi scriu testamentul și trei scrisori personale unor rude care nu vor sosi din Franța decît în această dimineață, la timp, pentru lansare.

La 4,41 este încă noapte și ușa ascensorului alb care ne coboară de la etajul al treilea scîrțîie bizar. Dan, comandantul zborului nostru, este cel mai decontractat dintre toți; se află la al doilea zbor, dar mai este pînă la rutină. În șir indian trecem de ușa transparentă care ne redă libertatea.

Orbiți de proiectoarele camerelor de televiziune și de flashurile fotografilor, care troznesc fără încetare, ne luăm aerul cel mai firesc din lume. Shannon Lucid[3] merge în urma mea, cu capul sus, balansîndu-și mîinile ca la paradă. În față, Sultan Al Saud, Steve Nagel[4] și John Fabian[5] intră în minibusul vopsit în portocaliu și auriu care ne va conduce, sub escortă, pînă la rampa de lansare 38 b.

Există la NASA o tradiție neștiută: aceea a gagurilor. Încă de la începutul zborurilor în spațiu, fiecare echipaj își pune mintea la contribuție să găsească o acțiune care să destindă atmosfera într-un moment neprevăzut. În timpul carantinei, am hotărît să ne schimbăm pălăriile naționale în spațiu. Sultan va purta o pălărie texană, Dan - bascul meu, iar eu - un turban arab. Eram sigur că fotografia va face înconjurul globului! Dar imperative de securitate împotriva incendiului ne-au interzis să ne punem proiectul în aplicare la bordul navetei, încît am hotărît să plec de la „Crew Quarter" cu bascul meu pe cap. Cînd m-au văzut împopoțonat cu el, ziariștii americani au aplaudat și au scris a doua zi că, din umorul, vinul bun și produsele franceze, s-ar putea face un perfect „gastronaut".

În minibus, după cîteva surîsuri, am devenit cu toții serioși. Mi-am așezat bascul în compartimentul accesoriilor, directorul zborului ne-a dat buletinele meteo de la Cape Kennedy și Dakar, Senegal, unde am fi aterizat în caz de dificultăți.

Minibusul a trecut de toate posturile de securitate, fără să mai fie controlat, pentru că zona de lansare fusese complet evacuată de două zile. Ajung prima oară la navetă fără să fiu nevoit să prezint o grămadă de diverse ecusoane. John Young îmi tăbăcește umărul cu lovituri de pumn, îi văd emoția sclipind în ochii albaștri. El, bărbatul care a zburat cu „Gemini" și cu „Apollo", pionier al spațiului, este impresionat ca în prima zi! Sînt sigur că ni s-ar alătura imediat, dacă i s-ar propune.

George Abbey îmi strînge mîna puternic, ca și cum m-ar asigura că totul va merge bine. A trăit toate misiunile spațiale, de douăzeci de ani. Sub părul țepos și aspectul de om greoi, se ascunde o inimă de aur. Vai de cel care nu este atent, pentru că nu ridică niciodată tonul, vorbind cu o voce monocordă și domoală.

„Discovery respiră și trăiește"

La 5h15 minibusul se oprește la baza de lansare, și încă nu s-a făcut ziuă. Luminată de proiectoare puternice, naveta se află în fața noastră, imaculată și frumoasă, ca un lucru cu desăvîrșire fantastic. Mă gîndesc că încă n-am văzut o asemenea frumusețe și încep să tremur. Dan[6] a intrat în navetă, îl văd, prin geamul carlingii, pe cale să se instaleze. Shannon intră și ea. Naveta arată ca o pasăre splendidă, dreaptă, albă, strălucind cu cele două impresionante rachete cu combustibil solid și cu enormul ei rezervor. Naveta trăiește în ritmul oxigenului și hidrogenului care șuieră ușor în țevi.

Cînd echipajul ajunge în dreptul navetei, o pauză de cinci minute este prevăzută pentru a ne permite s-o privim așa cum arată, dreaptă, albă, strălucitoare, cu acel monstruos rezervor pe pîntece. Puritatea ei aproape mă șochează. N-aș fi crezut să ajung vreodată să folosesc cuvîntul puritate în legătură cu naveta, pentru că nu este avionul cel mai pur pe care îl poți imagina, dar cînd o vezi în acele condiții, la 4h30 dimineața, în întregime albă, în întregime luminată, în întregime fumegînd de oxigen și hidrogen, în timp ce tot ce o înconjoară picură, respiră, fumegă, este cu adevărat superb și momentul cel mai frumos din viața mea, chiar mai frumos decît lansarea. Împreună cu John Fabian și Sultan, am rămas pe rampa de lansare să ne bucurăm încă puțin de această imagine magnifică, care ne dă chiar o anume siguranță. Sultan se îndepărtează un moment să se roage. Își întinde covorul pe grilele platformei chiar la doi pași de nava noastră și se roagă.

John și cu mine ne îndepărtăm să-l lăsăm să mediteze în liniște... Mai privim rachetele cu combustibil solid și cred că ne-am putea petrece ușor restul nopții contemplînd naveta Discovery, uitînd să mai urcăm la bord.

Privesc rezervorul brun, la cîțiva metri de mine, din care ies jeturi de vapori de oxigen. Toată țevăria, toate cordoanele ombilicale, care încă leagă rezervorul și naveta, sînt complet acoperite de gheață.

[2] George Abbey este unul din directorii Centrului Spațial Johnson. John Young este director al biroului astronauților

[3] Shannon Lucid, a șasea femeie astronaut (42 ani), avînd ca sarcină plasarea pe orbită a sateliților, împreună cu Fabian și Nagel

[4] Steve Nagel, inginer de bord, 38 ani

[5] John Fabian, inginer de bord, 46 ani

[6] Daniel Brandenstein, comandant de bord, 42 ani

Ating gheaţa aceasta cu vîrfurile degetelor, e ceva emoţionant şi, cînd privesc sub această pasăre, metalică, văd toţi acei vapori care se degajă. Cu adevărat, respiră şi trăieşte în clipa aceasta.

Sultan ne ajunge din urmă şi intrăm în Camera Albă. Acolo ne îmbrăcăm şi mergem pentru ultima oară la toaletă, act indispensabil înaintea plecării în care vom rămîne patru ore fixaţi în scaunele noastre, fără putinţa de a mişca.

Nu pot să-mi desprind privirile de acest mecanism şi aş vrea ca mulţi din prietenii mei, care visează să fie în locul meu, în această clipă, să-l poată vedea; un spectacol fabulos. Şi, cu toate astea, mai văzusem naveta, din toate unghiurile, într-un hangar şi afară, pe roţile ei, şi pe avionul 747, care a adus-o de la baza Edwards, dar niciodată n-o văzusem în felul acesta... E ca o poartă deschisă spre viitor şi spre stele... De altfel, stelele strălucesc în această dimineaţă. Aseară încă mai eram neliniştiţi cînd am mers la culcare, datorită furtunii şi ploilor torenţiale care se abătuseră peste Cape Kennedy. Dar totul s-a calmat în cursul nopţii şi va fi o vreme superbă pentru lansare.

O ultimă gură de oxigen sub stele de la înălţimea acestui turn de 75 m de care este legată naveta. Mă întorc spre vest şi urmăresc cu privirea lungul şir alb de faruri ale automobilelor care sosesc de la Orlando. Ştiu că, într-una din ele, sînt părinţii mei. Alături, Mélodie, fiica mea, care trebuie că s-a trezit cu greu atît de devreme. La 9 ani, această fetiţă ar fi preferat să nu rateze călătoria de sfîrşit de an cu colegele ei de clasă, dar, în ultima clipă, s-a răzgîndit. N-am prea văzut-o anul acesta şi mi se pare că a crescut dintr-o dată, fără mine.

Totul respiră în jur. În spatele meu aud şuieratul vaporilor de apă în enormul rezervor care va amortiza unda de şoc sonoră la aprinderea rachetelor cu combustibil solid, undă care produce importante pagube rampei de lansare.

George Abbey şi John Young ne-au însoţit pînă la cinci kilometri de rampă. După aceea, i-a înlocuit Dave Walker, cel care se ocupă de tot echipamentul nostru; e ca o mamă şi mergem să-l sărutăm cu toţii înainte de a intra în navetă.

Cred că, pe cît ne fascinează puritatea liniilor şi monotonia ansamblului care respiră şi fumegă, ne fascinează şi faptul că această enormă masă de oţel este îndreptată spre stele. Îmi întind magnetofonul spre John:

– John, e la fel de frumos ca la prima ta lansare?

– Şi mai frumos. E ireal!

E rîndul meu să intru, după Steve. Înaintez spre nacelă, la un metru de navetă. Uşa rotundă care va închide ermetic nava noastră în cîteva minute este încă pe solul metalic. Mă strecor înăuntru, unde becurile cu neon aruncă o lumină palidă.

Ne instalăm în cabină, mă culc pe spate. John şi cu mine îl înconjurăm pe Sultan, el la stînga, eu la dreapta sa. Voi petrece, pentru a patra oară, cîteva ore în navetă, dar sper că, de data aceasta, va fi cu adevărat lansarea.

M-am întrebat mereu ce poţi simţi la o oră şi jumătate de la lansare. Şi am ajuns în momentul acesta.

Îmi închipui că, acolo jos, în tribuna oficială, părinţii mei sînt neliniştiţi. La cei 76 de ani ai săi cred că e cel mai frumos cadou pe care îl pot oferi tatălui meu, care mă lăsa să ţopăi, pe cînd eram copil, pe terenurile africane de aviaţie, unde se ocupa cu buletinele meteo... Mă gîndesc la familie şi la toţi prietenii mei, mai ales la cei care au lucrat cu mine la pregătirea dificilă a acestui zbor: cei de la C.N.E.S. şi oamenii de ştiinţă – Francis, Gilles şi Francois, Philippe şi Tonio. Sînt senin şi sigur că totul o să meargă bine, că toate problemele au fost rezolvate.

Privesç locurile care mă înconjoară şi îmi sînt familiare. În faţa mea, am sertarele ecografului, care sînt de două ori mai mari decît toate celelalte, cele ale lui „French Pocket Experiment", accesoriile igienice la stînga, lădiţa pentru scule şi, în extrema stîngă, hubloul prin care voi putea vedea plasarea pe orbită în momentul schimbării culorii cerului.

Ultima verificare e încheiată. După ce ne-a legat strîns pe locurile noastre, Dave Walker părăseşte naveta Discovery, salutîndu-ne cu un uşor surîs

Catastrofa navetei „Challenger"

28 ianuarie 1986. Naveta spaţială „Challenger" dispare într-o formidabilă explozie, la 73 de secunde după lansarea de la Cape Canaveral. Nici un supravieţuitor dintre cei şapte membri ai echipajului: Francis Scobee, 46 de ani, Michael Smith, 41 de ani, Judith Resnik, 36 de ani, Ronald McNair, 35 de ani, Ellison Onizuke, 39 de ani, Gregory Jawis, 41 de ani, Christa McAuliffe, 37 de ani. Cea mai mare catastrofă din istoria zborurilor spaţiale.

Îndată a fost înfiinţată o comisie prezidenţială de anchetă, condusă de fostul secretar de stat William Rogers, din care fac parte, între alţii, Neil Armstrong, primul om care a călcat pe Lună, şi Sally Ride, prima femeie-astronaut din Statele Unite. Comisia urmează să-şi facă public raportul asupra cauzelor catastrofei în luna iunie. Dar, la ora la care aceste rînduri erau trimise în tipografie (15 aprilie), după ce fuseseră analizate cu acribie şi înlăturate mai multe ipoteze privind cauzele accidentului, apărea aproape cert că explozia s-a datorat ruperii a două inele de etanşeizare, din cauciuc (numite „inele O") aflate între două segmente ale rachetei de propulsare din dreapta navetei „Challanger". J.R. Thompson, vicepreşedinte al Comisiei de anchetă a NASA (care cerceta cauzele, în paralel cu ancheta prezidenţială), afirma că inelele de etanşeizare îşi arătaseră deficienţele şi cu prilejul altor zboruri, dar avertismentele nu fuseseră luate în serios. „Este limpede că întreaga concepţie a acestor inele va trebui revizuită", declara Thompson. Dar comisia prezidenţială avea să insiste şi asupra răspunderilor, deoarece NASA a decis lansarea în ciuda avertismentelor constructorilor, care atrăseseră atenţia asupra posibilelor efecte dezastruoase ale temperaturilor foarte scăzute din preajma zilei lansării.

În lunile dintre 28 ianuarie şi momentul întocmirii acestor note, din Oceanul Atlantic au fost aduse la suprafaţă mari cantităţi de resturi ale navetei (peste 20 la sută), inclusiv părţi din cabina echipajului. Două surprize aveau să întîmpine anchetatorii. Mai întîi, au fost găsite şi resturi ale astronauţilor. Pînă la 15 aprilie fuseseră identificaţi şase dintre ei (nu şi Christa McAuliffe), dar NASA a refuzat categoric să ofere detalii. A doua surpriză a fost constatarea că, aproape cert, cabina „Challenger" a rămas intactă după explozie, distrugîndu-se abia la căderea în ocean. Firesc, deoarece, construită din aluminiu, era de şapte ori mai rezistentă decît restul navetei. Dar supravieţuirea membrilor echipajului era exclusă din mai multe motive: temperatura foarte mare degajată de explozia rezervorului de combustibil lichid; depresurizarea bruscă; distrugerea sistemelor de alimentare cu oxigen (aflate în cala navetei).

Echipajul navetei „Discovery": ei vor deveni inseparabili timp de 169 ore și 40 de minute

grav. Închide ușa grea, care pocnește cu un zgomot surd. Acum sîntem singuri. În cîteva minute, naveta va fi total independentă, desprinsă de restul lumii. La bine sau la rău...

O clipă îmi amintesc de White, Grissom și Chaffee, care se aflau aici, exact în același loc, în urmă cu peste 15 ani, la 27 ianuarie 1967. Repetau, „în gol", o numărătoare inversă fictivă, la bordul capsulei lor „Apollo", în vîrful imensei rachete „Saturn". Deodată, un scurtcircuit a provocat un incendiu pe cît de violent, pe atît de neașteptat. Singuri, fără posibilitatea să scape, cei trei bărbați au pierit în cîteva secunde. America s-a cufundat într-un doliu național și, la cimitirul Arlington, unde odihnește John Kennedy, au fost văzuți John Glenn, Alan Shepard, Gordon Cooper și John Young plîngînd alături de soțiile primilor trei martiri americani ai spațiului...[7]

„Totul vibrează îngrozitor"

De pe puntea superioară, Dan verifică legăturile radio care ne leagă pe fiecare de el. Alături de el, John a luat în mînă catalogul gros de 25 cm. și începe să citească parametrii de zbor pe care trebuie să-i testeze minuțios, în cele două ore care ne separă de lansare. Cu toții sîntem legați strîns de scaunele noastre. Îmi umflu perna micuță care o să-mi ușureze șalele în poziția aceasta de așteptare.

Sultan s-a instalat și el. Echipat, ca și mine, cu un magnetofon portativ, își înregistrează comentariile despre pregătirile de lansare.

Numărătoarea inversă se desfășoară normal, au fost prevăzute și pauze, pentru eventuale probleme tehnice. Ca să fii astronaut trebuie cel puțin să știi să citești ora; cele două ceasuri pe care le am la încheieturile mîinilor au funcții foarte precise. Primul cadran îmi arată, în caractere digitale, ora franceză; în analogic - ora de la Houston, iar pe brațul drept - ora M.e.t. (Mission Elapse Time - Timpul misiunii), ora oficială a zborului care începe din clipa în care vom fi lansați. Această „oră" guvernează peste toate cataloagele noastre.

Sub picioarele noastre, enormul rezervor de mai multe milioane de litri e plin cu oxigen și hidrogen lichid, care vor fi consumați în cîteva minute pentru a ne propulsa foarte repede deasupra atmosferei. Întotdeauna mi-au plăcut mașinăriile puternice; acum o să am parte de o forță de împingere de 3 000 tone.

Ultimele verificări asupra rezervoarelor se fac cu 22 de minute înainte de lansare. Cerul, argintat de soarele care se ridică razant din mare, ne colorează ciudat chipurile, prin hublouri. Sultan îmi face cu ochiul prin viziera căștii. La 28 de ani, a traversat, în lung și în lat, toate continentele. Astăzi, nu-și lasă gîndurile să zboare spre altceva decît esențialul clipei prezente, plecarea. Vizierele ne sînt coborîte, ne punem mănușile.

Tăcerea se instalează în cabină, sfîșiată din timp în timp de controlorii radio de la Cape Kennedy, care ne cer confirmări de manevre. De la 48, cît era cînd m-am trezit, pulsul mi s-a ridicat la 60.

6h10: vehiculul oscilează puțin.

6h15: Sultan și-a terminat lectura din Coran și glumim cu „Jo" Creighton[8], pilotul, în legătură cu viitoarea sa căsătorie și zestrea pe care o va primi de la părinții încîntătoarei Terry Stanford, studentă în medicină, cu care o să plece în călătorie de nuntă chiar a doua zi după revenirea pe Pămînt.

Naveta continuă să respire. Pulsul mi s-a ridicat la 64. Intrăm în ultima pauză a numărătorii inverse, care ne va duce la nouă minute de lansare. Mă simt foarte bine cu capul în stele. Savurez fiecare clipă ce mă apropie de zbor. La șapte minute, cel din urmă braț al turnului se repliază și iată-ne singuri, complet singuri, oscilînd, balansînd ușor în vîrful acestei păsări de fier și de acid.

7. Doliul național a fost declarat din nou în acest an, cînd o catastrofă petrecută la Cape Canaveral a înmărmurit lumea. Naveta spațială „Challenger" a explodat la 73 secunde după decolare; nici o șansă de supraviețuire pentru cei șapte membri ai echipajului. S-a format o comisie prezidențială de anchetă. Cf. pentru detalii caseta alăturată.

8. John Creighton, 42 de ani, pilotul navetei

După sosirea la baza Edwards, în California: visul s-a terminat

5 minute. Branşăm aparatele care ne vor furniza puterea hidraulică necesară dirijării navei spaţiale în timpul ascensiunii.

4 minute. Ultima verificare a căştilor şi a vizierelor. La plecare o să fie un zgomot atît de mare, încît trebuie să fii bine izolat, ca timpanele să nu se spargă. Ventilatoarele sînt trecute la viteza maximă pentru a menţine o temperatură suportabilă în cabină. Prin hublou se vede foarte bine vastul teren de la Cape Kennedy şi, foarte departe, ghicesc miile de furnici umane care au ochii fixaţi pe noi.

Numărătoarea inversă a reînceput. Centrul de control ne confirmă că ordinul de plecare este acceptat, că totul funcţionează perfect şi că vremea este excelentă.

2 minute - 1 minut. De data aceasta o să plecăm! Se verifică dacă toată lumea se simte bine.

35 secunde. S-a declanşat numărătoarea automată. Nava spaţială a preluat, acum, pe cont propriu toate operaţiile. Vibraţii de înaltă frecvenţă care se amplifică.

10 secunde. Totul este bine.

6 secunde. Momentul cel mai delicat. Sînt aprinse motoarele principale ale navetei Discovery.

2 secunde. Motoarele ating puterea maximă. Întreaga navetă oscilează foarte puternic.

Zero. Rachetele laterale cu combustibil solid sînt aprinse, într-o explozie surdă, şi smulg pe loc monstrul de pe rampa de lansare. Am plecat! Totul vibrează îngrozitor, încît e imposibil să nu-ţi dai seama, e mai rău decît o locomotivă. Programul de rostogolire: naveta face o jumătate de circumferinţă şi se ridică pe spate; zburăm cu capul în jos, striviţi pe scaunele noastre. Sîntem scuturaţi bine şi avem impresia că stăm pe tamponul din faţa unei locomotive şi tocmai am zărit că vine un tren cu mare viteză. Totul vibreaza din ce în ce mai mult şi la o foarte mare frecvenţa. Îmi e foarte greu - pentru că nu mi-am coborît viziera - să mai iau note cu minusculul meu magnetofon. Pare o cursă fantastică pe un cal nărăvaş. Nu se mai vede nimic prin fereastră şi totul forţează. Vibraţiile şi zgomotul ating paroxismul la trecerea vitezei Mach.[9]

Depăşim 1,4 Mach. Vibraţiile sînt foarte mari şi naveta continuă să forţeze. Atingem 2,8 Mach şi începe să se calmeze puţin. Presiunea este atît de puternică, încît abia reuşesc să-mi ridic mîna la vizieră pentru a putea continua să dictez. Atingem 120 000 picioare (36 km înălţime) în 120 de secunde. Clic! două enorme explozii detaşează rachetele cu combustibil solid, care vor cădea în mare la vreo 600 km de coasta Floridei.

Totul se calmează. E de-a dreptul fantastic! După cavalcada de rachete cu combustibil solid, ai impresia că te afli într-un Cadillac sau într-un Rolls-Royce!

Lecţii de înot în spaţiu

Vom ieşi din atmosferă. Vibraţiile sînt foarte domoale, în comparaţie cu tot ce a fost pînă acum. Totul s-a îmblînzit. Acceleraţia reîncepe, pentru că înghiţim foarte repede conţinutul rezervorului principal, care se goleşte.

Se aprinde un bec roşu, care ne vesteşte că, în caz că vreunul din motoare are o pană, avem suficientă putere să aterizăm la Dakar, pe ţărmul celălalt al Atlanticului, doar după 17 minute de zbor.

9. Mach — unitate de măsură a vitezei: 1 Mach = 340 metri pe secundă (viteza sunetului)

Există oarecum tendinţa să fii ridicat din scaun, datorită sensului împingerii motoarelor, în raport cu centrul de greutate. Trecem la 9 Mach şi atingem 300 000 picioare (100 km) înălţime.

Ni se anunţă revenirea negativă, adică faptul că nu mai putem reveni la Cape Kennedy. 10 Mach. Acceleraţia sporeşte foarte mult. Cîntăresc acum 140 kg. Continuăm pînă la oprirea motoarelor principale. Se accelerează din ce în ce mai mult, şi e greu să ridici capul strivit de presiune. Am părăsit atmosfera şi trecem la 15 Mach. Din nou, acceleraţie şi vibraţii. Trebuie să faci doar un minim efort să respiri; eşti complet strivit în scaun, în timp ce viteza ajunge la 20 Mach, apoi foarte repede la 25 Mach. 26 Mach. Pămîntul este deasupra capetelor noastre, deoarece zburăm pe spate. Cerul este negru, precum cerneala.

Forţa de împingere este acum atît de mare, încît putem atinge o orbită care ne va permite să facem cel puţin o dată înconjurul Terrei, chiar dacă unul din motoare ne-ar lăsa. Se forţează şi mai mult. Scaunul mi se înfundă în coaste şi în spate. Forţa de gravitaţie - peste 3; acum cîntăresc 210 kg. Ne îndreptăm spre M.e.c.o. (Main Engine Cut Off - motorul principal oprit), moment în care motoarele vor fi oprite, în care vom atinge orbita şi vom fi la gravitatea 0.

Vibraţiile sînt constante. Uşoară urcare. *Cut Off.* Asta a fost! Motoarele sînt oprite şi rezervorul principal se separă de navetă pentru a se dezintegra deasupra Oceanului Indian. Curînd o să trecem la treabă! 26 Mach. Pe orbită. La gravitate 0. Uf! Îmi desfac legăturile de securitate, îmi scot casca şi încep să plutesc, să zbor: sînt o pasăre. Am cîştigat! Fan-tas-tic! În sfîrşit, libertatea absolută!...

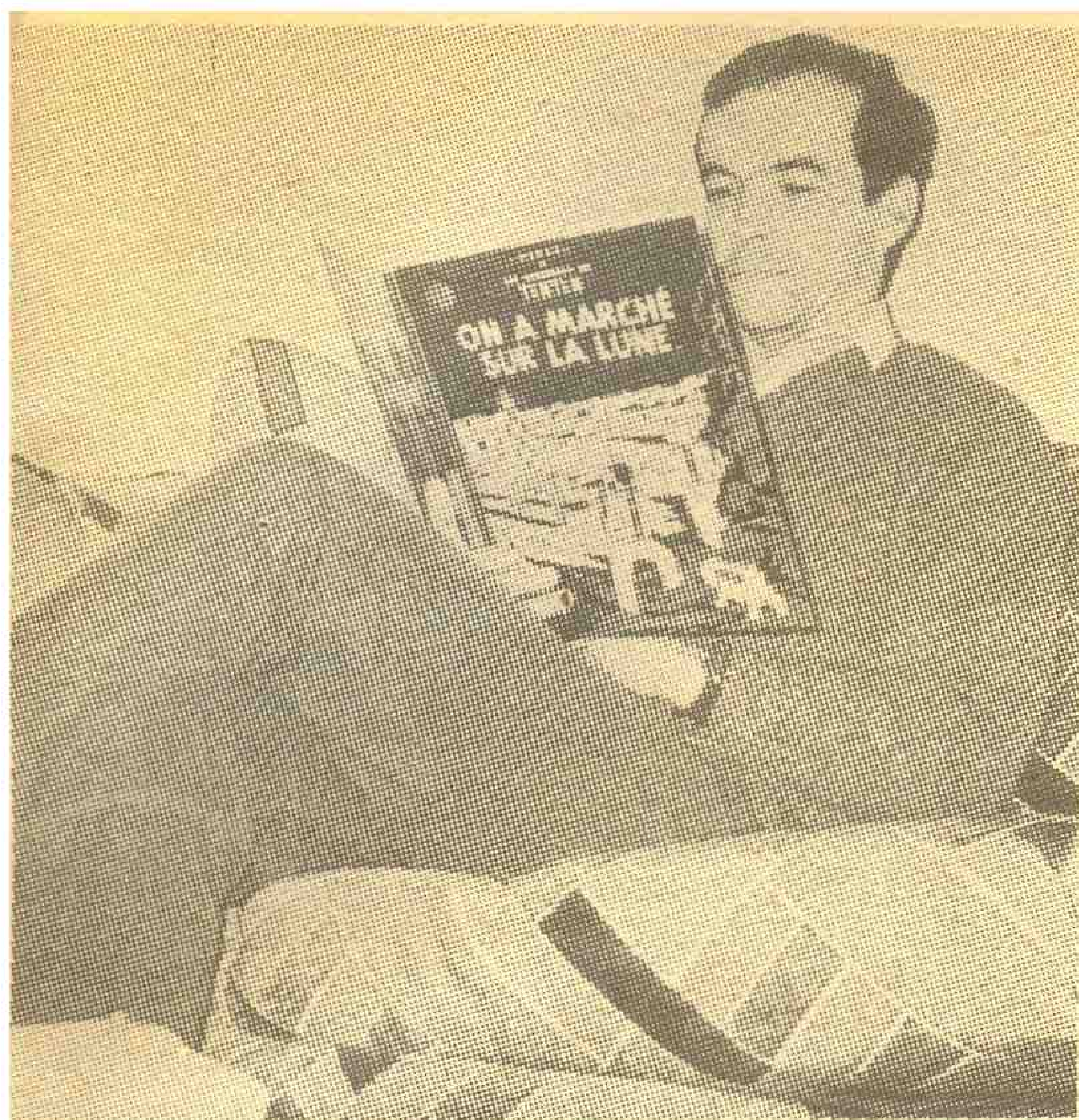
Motoarele mici ale navetei provoacă nişte explozii foarte seci, ca şi cum cineva ar lovi cu piciorul în cabină, dar mă gîndesc că nimeni nu loveşte de afară, în uşă. Acum, că zburăm, va trebui să fim atenţi la mişcările noastre, să nu ni se facă rău înotînd prea repede. Trebuie să învăţăm gesturi indispensabile şi să le legăm între ele, reflectînd asupra lor cît mai mult.

John Fabian este la al doilea său zbor şi devine profesorul nostru de înot în spaţiu. Se bucură vizibil să meargă dintr-un punct în altul al cabinei prin mici salturi ale picioarelor şi mîinilor. Fiecare îşi aranjează scaunul cu oarecari dificultăţi. La sol, acesta cîntăreşte 30 kg, dar aici e un fulg în aer, un fulg stînjenitor, pe care trebuie să-l manevrezi cu dexteritate ca să nu-i omori pe ceilalţi.

Îndată ce „mid-deck", puntea intermediară, este pregătită să ne permită să trăim toţi şapte vreme de opt zile, zbor pînă la „flight-deck", postul de pilotare, să observ bătrîna noastră Terra. Îmi sare literalmente în ochi şi îmi taie răsuflarea. Vederea este absolut fan-tas-tică! E cu mult mai albastră decît tot ce ne-am putea imagina, decît tot ce mi s-a povestit. E minunat şi aproape mi se face rău de atîta splendoare. În urmă cu 20 de minute, am decolat şi acum, cerul are o puritate magnifică, de un albastru intens.

Este uimitor să vezi viteza cu care naveta aleargă: 28 000 km pe oră, aproape 8 km pe secundă!

Privesc Pămîntul şi văd mii de incendii în brusa africană. Este perioada în care se ard cîmpurile, după recoltă. Cu mai puţin de o jumătate de oră în urmă, am părăsit America şi, acum, survolăm lacul Ciad, apoi insula Réunion. Trebuie să evităm mişcările bruşte ale capului, care ne dau dureri. Pentru moment, mărturisesc că sînt incapabil să fac altceva decît să contemplu Terra din observatorul nostru mobil, aflat la vreo 200 km înălţime. Aşteptăm cu toţii pornirea motoarelor care ne vor plasa pe orbita noastră, la aproape 400 km altitudi-

Revenirea la Houston; Patrick citește; se simte deja aproape de patria sa

ne.M-am așezat în lungul plafonului, sa privesc prin fereastra superioară.

Atmosfera se împarte sub noi, la orizont, de la un alb foarte luminos, pînă la un bleu foarte cald și se termină, brutal, în negrul cel mai pur și cel mai intens. Pentru cei care încă s-ar îndoi, Dan ne confirmă că Pămîntul este cu adevărat rotund; Galileo poate fi mîndru!...

„Sala noastră de ședere", care este loc de lucru, bucătărie și dormitor, este aproape aranjată și începem experiențele medicale. Unul din avantajele navetei: nu este nevoie să transferi oameni și materiale într-o stație secundară; se cîștigă, astfel, peste 24 de ore de eficacitate și oamenii de știință așteaptă cu nerăbdare să afle care vor fi primele noastre reacții în absența gravitației.

Închizînd ochii, unii dintre noi își pierd echilibrul și orice noțiune de referință în raport cu spațiul care ne înconjoară. Personal, nu am nici o reacție negativă. Pentru prima serie de teste medicale, pun o masca groasă, iar pentru a-mi stabili poziția, încalț bocanci speciali și îmi trebuie aproape o oră pentru a-i fixa pe sol. Electrozii, pe care îi am pe față, pe bust și pe picioare, înregistrează direct toate contracțiile mele musculare.

Patru satelți pe orbită

În acest timp, restul echipajului pregătește plasarea pe orbită a primului satelit pe care l-am luat la bord - „Morelos", pe care îl vom lansa deasupra Mexicului. Va servi pentru dezvoltarea comunicațiilor între satele izolate și capitală.

Cala navetei se va deschide pentru prima oară, ca un cocon alb. Prețioasa sa încărcătură este aliniată în patru imense lăzi albe, care se vor deschide unele după altele, ca niște corole, la ordinele specialiștilor misiunii, Steve Nagel, John Fabian și Shannon Lucid. Instalați pe puntea superioară, în fața unui pupitru de comandă și în spatele hublourilor care privesc spre înapoi, Shannon și Steve manipulează încet brațul telecomandat al navetei, pentru a verifica dacă toate sînt în ordine și nimic nu va împiedica lansarea satelitului, la momentul oportun.

În locul stabilit și în momentul dorit, cilindrul greu de oțel albastru și auriu începe să se învîrtească în jurul lui însuși, înainte de a se îndepărta, maiestuos, la o bună distanță de Discovery.

Shannon scoate un strigăt de bucurie și Steve nu-și poate opri un surîs. Va fi fost nevoie de lungi ore de tensiune nervoasă, de precizie și sînge rece, ca să nu precipităm aparatul în neant, făcîndu-l pentru totdeauna incapabil să-și mai îndeplinească misiunea de legătură între oameni...

Mîine va veni rîndul satelitului „Arabsat", legătura între Maghreb și frontierele externe ale Arabiei. Conceput de societatea franceză „Aérospatiale", acest satelit - al doilea din generația sa - este pentru prima oară dus de o navetă. Primul exemplar a fost lansat cu succes de racheta vest-europeană „Ariane" și americanii vor să nu fie mai prejos cu reușita plasării pe orbită.

„J.O." și Sultan sînt jos și pregătesc prînzul. Pe rînd, ca într-un submarin, de la comandant la specialist, fiecare își pune talentele culinare în serviciul celorlalți. În menu, un omagiu satelitului „Morelos", care se va stabiliza curînd la 36 000 km deasupra țării sale: ouă iumări à la méxicaine, ouă bătute cu roșii, nu prea piperate, carne de vacă la cuptor, pregătită la sol și încălzită aici, și prăjituri cu migdale.[10]. Ca băutură, ceaiul rece e preferința mea. Tovarășii mei aleg, însă, alte băuturi, mai mult sau mai puțin dulci, după gustul american...

Din conservele franceze pe care le-am luat cu mine vor mînca toți, cu aceeași poftă. Dacă unii dintre noi au pierdut noțiunea gustului, mie îmi place în mod deosebit ostropelul de iepure à l'alsacienne și pateul cu piper verde. Crema de crab suportă foarte bine altitudinea și la fel și crema de ciocolată. Vinul pe care l-am luat la bord este simbolic. Zece mici sticluțe sigilate, conținînd, fiecare, cîte zece centilitri dintr-un reputat soi de Bordeaux, Chateau Lynch-Bages, vor fi analizate la revenirea pe Pămînt. Ca în secolul al XIV-lea, pe vremea cînd corăbiile duceau vinul pe mările globului, o călătorie de 6 milioane kilometri în opt zile ne va permite să verificăm dacă au avut loc, efectiv, schimbări notabile în compoziția sa.

Zilele se scurg în ritmul zborului nostru peste cele cinci continente. *Trebuie să fii acolo sus pentru a înțelege cît sîntem de mici, de fragili, pe cei 30 la sută din Pămînt, față de imensa suprafață acoperită de mări și oceane.*

Centrul de control de la Houston ne dă, în fiecare dimineață, un scurt buletin de informații. Întrebuințarea timpului ne este minuțios reglată și, în fiecare clipă, trebuie să urmezi planul de activități prevăzut. După 12 ore de experiențe medicale cu ecograful și alte aparate, o masă, observarea Pămîntului și meditație muzicală trebuie să ne gîndim să dormim.

Să dormi în absența gravitației este aproape obositor, pentru că nu-ți schimbi starea; în poziție alungită, continui să plutești și mușchii nu se relaxează. John a instalat, în lungul unui perete, trei chingi în care s-a vîrît pur și simplu. Eu mă voi ghemui lîngă trapa de acces la puntea superioară. Voi dormi prost, mai întîi pentru că este inconfortabil, dar mai ales pentru că nu încetez să mă gîndesc la timpul pierdut cît închid ochii, în vreme ce spectacolul continuă sub picioarele noastre. La fiecare două ore

10. Toate alimentele aflate la bord nu sînt în stare naturală, ci deshidratate și ambalate în mici pachețele în care, înainte de consum, se introduce apă; alimentul își recapătă parțial consistența.

mă „ridic" spre postul de pilotaj. Privesc un apus de soare galben ca aurul, apoi roşu castaniu, deasupra munţilor Himalaya, în vreme ce, in urechi, îmi răsună „Cele patru anotimpuri" de Vivaldi. apoi ne aflăm deasupra Pacificului şi arhipelagului Hawaii, ale cărui insule de coral alb se detaşează limpede din valurile verzi ca nişte pietre preţioase. Îmi iau aparatul de fotografiat pentru a imortaliza peisajul, dar deja sîntem în apropiere de insulele Galapagos, în America de Sud. Naveta asta aleargă, nu glumă!...

Totul funcţionează perfect. Sateliţii au fost lansaţi în cele mai bune condiţii şi atmosfera la bord este foarte destinsă. Îmi imaginam cu greu viaţa în şapte în spaţiul a patruzeci de metri cubi, dar constat că nu-i o problemă, fiecare este foarte atent cu ceilalţi şi sînt respectate regulile de bază ale vieţii în colectivitate.

„Cum este posibil să avem o planetă atît de frumoasă?"

În dimineaţa celei de-a patra zi, Houstonul ne trezeşte cu muzica din Jonathan Livingston – Pescăruşul, fermecătoarea poveste a lui Richard Bach, strănepotul compozitorului. Dacă muzica texană sau arabă n-a fost agreată în unanimitate de echipaj, cu Jonathan toată lumea este de acord. Ce frumos este să survolezi Oceanul Indian ascultînd fîlfîitul aripilor pescăruşului trecînd de la dreapta spre stînga în casca mea...

În cincisprezece minute, soarele se va înălţa exact pe Coasta de Est a Chinei, la Sud de Japonia, cam în dreptul Okinawei. Zorile se apropie încet. Coroana aceasta, care înconjoară Pămîntul cu un albastru foarte intens de partea Spaţiului, este minunată. Disting cel puţin nouă nuanţe diferite de albastru, apoi ocru, oranj şi aproape roşu, cu o infimă sclipire verde chiar la suprafaţa Pămîntului. Soarele nu va întîrzia să apară, începem să distingem contururile exterioare ale navetei.

Prima nuanţă roşiatică într-o gaură de nori; apoi, dintr-o dată, alb! Un alb mai alb decît zăpada, mai strălucitor decît tot ce îţi poţi imagina. Soarele o să apară, albastrul încă nu se estompează. Albul devine din ce în ce mai alb, este extraordinar!

Fiecare parte a globului devine portocalie, apoi uşor roşie, pentru a rămîne roşie ca sîngele la extremităţile semilunii pămînteşti. Cu muzica lui Jonathan în urechi, spectacolul este cu desăvîrşire sublim. Mă cuprinde un moment de extaz complet: cum poate exista ceva atît de frumos? Deodată Soarele ţîşneşte în două secunde şi luminează totul, orbitor, imposibil să mai priveşti.

În jurul meu, nimeni nu vorbeşte. sîntem copleşiţi de emoţia acestei privelişti grandioase de care ne bucurăm singuri. Întregul Pămînt apare, acum, inundat în soare. Muzica se acordează perfect cu ceea ce văd. Clipele acestea îmi răsplătesc pe deplin toate orele de muncă făcute în timpul zilei pe puntea de mijloc.

Printr-una din ferestrele din spate, care dau spre coada navetei, văd că traiectoria noastră este în acea direcţie, adică înaintăm cu coada înainte şi am impresia că am Pămîntul întins la picioarele mele. Orizontul este acolo jos, curbat. Ne încheiem survolarea Pacificului... Atingînd ţărmurile Americii de Sud, ajungem în noapte. O vedem conturîndu-se încet; orizontul nu mai are aceeaşi nuanţă şi s-a încoronat cu un violet-ocru foarte intens. Limita dintre albastrul atmosferei şi Spaţiu este mai puţin tranşată ca înainte; curînd, ne afundăm în noapte. Deasupra mea, Pămîntul a devenit negru şi, în faţa mea, naveta este încă luminată de Soarele care va dispărea în cîteva secunde. Negrul Spaţiului are o profunzime absolută şi infinită; cel al Pămîntului este mai nuanţat. Doamne, *cum este posibil să avem o planetă atît de frumoasă?*

„Vise în absenţa gravitaţiei"

Încep să filozofez despre teoria relativităţii a lui Einstein şi John îmi spune că „bătrînul Albert" s-a înşelat cu totul cînd afirma că, cu cît mergi mai repede, cu atît timpul se scurge mai încet. În fapt, zburînd cu 28 000 km pe oră în jurul Pămîntului, timpul merge mult mai repede. În seara asta vom cina şi mi-am transmis raportul zilnic la Houston. Steve, cu capul în jos, devine o sfîrlează între mîinile lui Shannon; el închide ochii şi ea îl învîrteşte după axa trupului lui; el trebuie să spună pe urmă cîte grade crede că s-a mişcat. În acest timp, rămîn cu picioarele pe plafon şi mă simt atît de bine, încît mă gîndesc că poate am fost liliac într-o altă viaţă...

Înainte de a mă culca, îmi branşez magnetofonul, de care nu mă despart. Mai pun o dată caseta cu Jonathan Livingston–Pescăruşul şi privesc Pămîntul cu oceanele sale prin hublou.

Am dormit bine şi am visat că mergeam cu motocicleta pe un vapor!... Bizare, foarte bizare visele în absenţa gravitaţiei..

În dimineaţa aceasta, obiectivul este de a face, împreună cu Sultan, cît mai multe experienţe medicale posibile.

John şi Steve pregătesc micul dejun, „J.O." şi Dan aliniază centralele la inerţia lui Discovery. Îmi scot masca şi schimb bateriile computerului meu pentru a pregăti experienţele.

În acest timp, Shannon a aranjat cabina care seamănă din ce în ce mai mult cu un cort locuit de nomazi, decît cu o navă spaţială.

John îmi trimite de pe puntea de mijloc micul dejun, o farfurie zburătoare care ajunge la mine cu spatele... dar unde este faţa? O prind din zbor şi o strîng la piept. La menu, pateu cu cîrnaţi, ouă jumări à la méxicaine, cafea, suc de portocale şi grape-fruit, brînză topită din Franţa. Prin hublou zăresc Insula Madagascar şi capitala Antananarivo, minusculă pată ocru în mijlocul bananierilor.

Este imposibil să văd ceva mai frumos şi mai emoţionant! În clipa aceasta privilegiată, aş vrea să fiu împreună cu toţi cei care m-au ajutat în pregătirea acestui zbor, cu toţii merită să fie aici, împreună cu mine, să savureze aceste momente. Cinci ani de muncă zilnică pentru a ajunge aici este mai mult decît minunat. Schimbările de nuanţe, de culori sînt fascinante. Această planetă în întregime albastră, care, din timp în timp, este acoperită de nori albi transparenţi, mai albi decît albul; există un contrast de culori formidabil între părţile luminate de Soare şi cele în umbră.

În după-amiaza aceasta, am avut noroc: cei şase tovarăşi ai mei se aflau cu toţii pe flight-deck şi am avut la dispoziţie, pentru un sfert de oră, tot mid-deck-ul. Am putut vorbi magnetofonului meu cu notele într-o mînă, zburînd fără să fac cel mai mic gest, de la un perete la altul, foarte lent. S-ajung de la un perete la altul îmi trebuiau patru minute şi pierdeam orice noţiune de spaţiu şi de orientare. Eram liber, imobil, fericit, mă simţeam extrem de bine. După o zi de eforturi şi de muncă susţinută, este o recompensă frumoasă pe care ne-o oferim, şi ne-o oferim fără încetare.

Sultan a rămas pe mid-deck, să citească din Coran. Cu John, urc pe flight-deck; noaptea este neagră deasupra Indiei și zburăm peste o regiune cu furtuni. Văzute din cer, arată splendid.

M-am culcat din nou pe plafon, cu nasul lipit de fereastră. John este la al doilea său zbor și, cu toate astea, este la fel de fascinat ca mine.

Acum manipulează brațul telescopic pentru a apropia camera de flancul drept al navetei, să poată supraveghea evacuările de apă. Apele folosite sînt stocate într-un container etanș, apoi aduse la 250° și ejectate cu mare presiune în spațiu, ceea ce face să vedem prin fereastră, în noapte, miriade de stele ce pleacă în spațiu, ca o vifornită de zăpadă.

Știu că trăiesc, acum, orele și secundele cele mai minunate din întreaga mea viață. Am trăit momente intense cînd, de pildă, am sărit cu parașuta în cădere liberă, pentru prima oară, eram pe deplin liber și fericit. Dar acum este mai grandios, nu se sfîrșește de dimineața pînă seara și de seara pînă dimineața, în timp ce nu există nici seri, nici dimineți. Sînt liber să plutesc, să mă deplasez, să am impresia că nu sînt; este aproape supranatural.

Pasăre timp de 112 revoluții

Am trecut de jumătatea zborului. Benzile video, pe care înregistrez încontinuu rezultatele experiențelor mele științifice, se îngrămădesc într-un sertar. Am mai rămas trei și mă gîndesc că am putea avea o pană, o întîrziere, calculată sau nu, spre a înota mai mult timp în acest ocean de fericire și liniște.

În seara aceasta, avem o conferință de presă cu ziariștii rămași la sol. Unul dintre ei mă întreabă dacă am vreun mesaj să transmit copiilor lumii care urmăresc la radio sau la televizor odiseea noastră. Acești copii, de toate originile, de toate rasele, ne-au scris mii de scrisori adorabile, ne-au trimis sute de desene, unele mai frumoase ca altele, și mi-a fost greu să aleg dintre ele pentru a le lua cu mine. Un desen, realizat de o clasă din La Rochelle, reprezintă un cer albastru, superb, plin de păsări, deloc înspăimîntate de navetă, fiecare purtînd numele unuia dintre copii.

Houston se preocupă deja de întoarcerea noastră. La baza Edwards, în mijlocul unui imens lac sărat californian, totul este pregătit să ne primească.

În orbiter, trebuie să aranjăm obiectele, să scoatem scaunele din dulapuri, să ne reglăm căștile și să verificăm presiunea oxigenului. După 112 revoluții în jurul Pămîntului, părăsim orbita și statutul nostru de pasăre pentru a ne îndrepta spre California. Coborîrea se desfășoară cum a fost prevăzut, lungă și tăcută, pînă la dublul „bang", care ne readuce la viteza subsonică.

•

Regăsim atmosfera și sînt fascinat de plasma portocalie care înconjoară naveta Discovery, cufundată într-o sursă de căldură intensă. Soarele roșiatic, care se înalță spre Est, readuce ceasurile la normal. În cîteva minute vom redeveni oameni, atrași de gravitatea terestră, oscilînd la coborîrea pasărelei navetei.

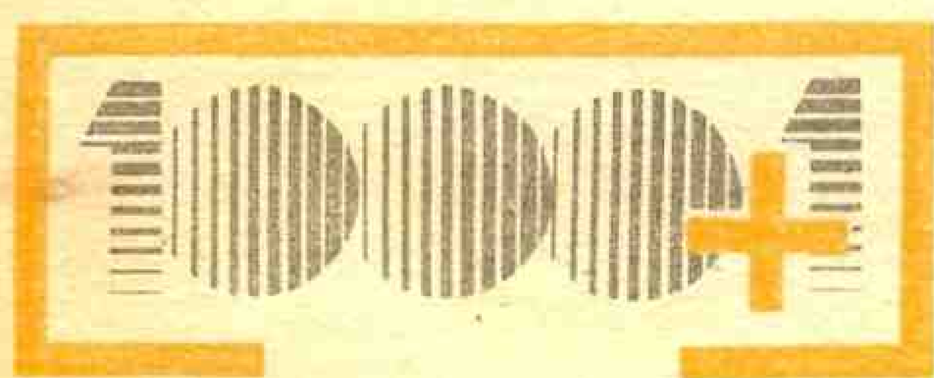
Deschid ochii și văd prin hublou colinele din Lancaster, sfîrtecate de soarele razant al dimineții.

E ora 6 și 13. Discovery lasă o lungă urmă în solul pistei 21. Visul se sfîrșește repede, prea repede! Începînd de mîine, mi-aș da viața pentru o singură secundă a unui alt zbor spațial...

La mai puțin de 50 de minute după ce a arat pista 21, Discovery ne deschide ușa reîntoarcerii. Jos, lîngă scară, John Young și George Abbey, surîzători și fericiți. Am aproape impresia că i-am părăsit ieri. Totul a decurs atît de repede!...

Deasupra noastră se învîrte un elicopter al NASA, care ne filmează întoarcerea. La Houston, în sala de control, David Leesma, Larry Bourgeois și toți controlorii se felicită, apoi își revin; de mîine vor începe pregătirea celei de-a 19-a misiuni, a navetei „Challenger", care, la 29 iulie, îi va duce pe șapte dintre prietenii mei spre stele.

Prezentare, traducere și note de Dan Radu Stănescu

Fundație

Gabriel Garcia Marquez a fost ales președintele Consiliului superior al „Fundației noului cinema latino-american", care și-a ținut prima sa reuniune de lucru la Havana, sediul acestei instituții, care a luat ființă în noiembrie 1985. Scriitorul și cineastul columbian, deținător al Premiului Nobel pentru literatură (1982), a urmat, la Roma, cursuri de cinematografie, fiind autor de scenarii cinematografice și cunoscut critic. Una din primele decizii ale noii instituții a constat în crearea unei școli de cinematografie și televiziune pentru cursanți din America Latină, Asia și Africa.

Proiectul unui sistem de autostrăzi peste zona centrală a Salzburgului

Evoluţia evoluţionismului

Vulturul şi crocodilul: veri primari?

O dată cu faimosul „Proces al maimuţelor" din 1925, în care partizanii teoriei creaţioniste, bazată pe interpretarea Bibliei, se acopereau de ridicol, evoluţionismul era ridicat, pentru marea majoritate a publicului, la rangul de adevăr absolut. Astăzi, însă, oamenii de ştiinţă pun anumite semne de întrebare. Unele din concluziile nenumăratelor studii ce au ca punct de plecare cartea revoluţionară a lui Darwin, **Despre originea speciilor** (1859), sînt repuse în discuţie de către cei care s-au numit „noii evoluţionişti".

Nu este vorba de o revenire la vechea teorie a creaţionismului, ci de o critică în lumina ultimelor descoperiri ştiinţifice. Darwinismul — apreciază cei mai virulenţi critici — nu stabileşte, cu exactitate, ce fel de organisme va produce evoluţia; el „poate explica la fel de bine **orice** proces evoluţionist", susţine ihtiologul Donn Rosen, de la American Museum of Natural History, din New York, în ultima sa carte, **Teoria evoluţionistă.** E adevărat, Darwin a schimbat complet cursul ştiinţei. Fără teoria lui, foarte puţine elemente din biologie mai au sens. Teoria evoluţiei poate explica de ce embrionul uman arată ca un mormoloc, de ce pasărea colibri şi gorila au, ambele, coloană vertebrală, de ce unii microbi au devenit imuni la penicilină. Pentru darwinişti, totul se explică prin selecţia naturală. Schimbările întîmplătoare ale genelor unui organism produc variaţii în cadrul speciei, lucru de care Darwin şi-a dat seama studiind 13 specii diferite de cintezoi din Insulele Galapagos. La fiecare s-a dezvoltat un tip diferit de cioc, în funcţie de tipul de hrană pe care îl preferă (flori, insecte etc.). Din mai multe motive — adaptare la climă, atractivitate sexuală sau, precum cintezoii, abilitate în procurarea hranei — unii membri din cadrul speciei au şanse mai mari de reproducere. Astfel, în explicarea selecţiei naturale, se preferă, astăzi, în locul definiţiei iniţiale de „supravieţuire a celui mai adaptat", cea de „reproducere diferenţiată": combinaţii diferite de gene oferă şanse diferite de reproducere. Anumiţi indivizi au mai mulţi urmaşi decît alţii, transmiţînd astfel genele specifice generaţiilor viitoare, pînă cînd noile trăsături devin dominante.

Noii evoluţionişti nu încearcă să răstoarne teoria lui Darwin; ei acceptă ideea centrală a naturalistului englez, că schimbările biologice sau apariţia unei noi specii din una mai veche se produc printr-un proces numit evoluţie. De fapt, aceştia fac adăugiri sau aduc modificări la legile lui Darwin, bazîndu-se pe numeroase discipline, de la termodinamică la taxonomie (ştiinţa legilor clasificării).

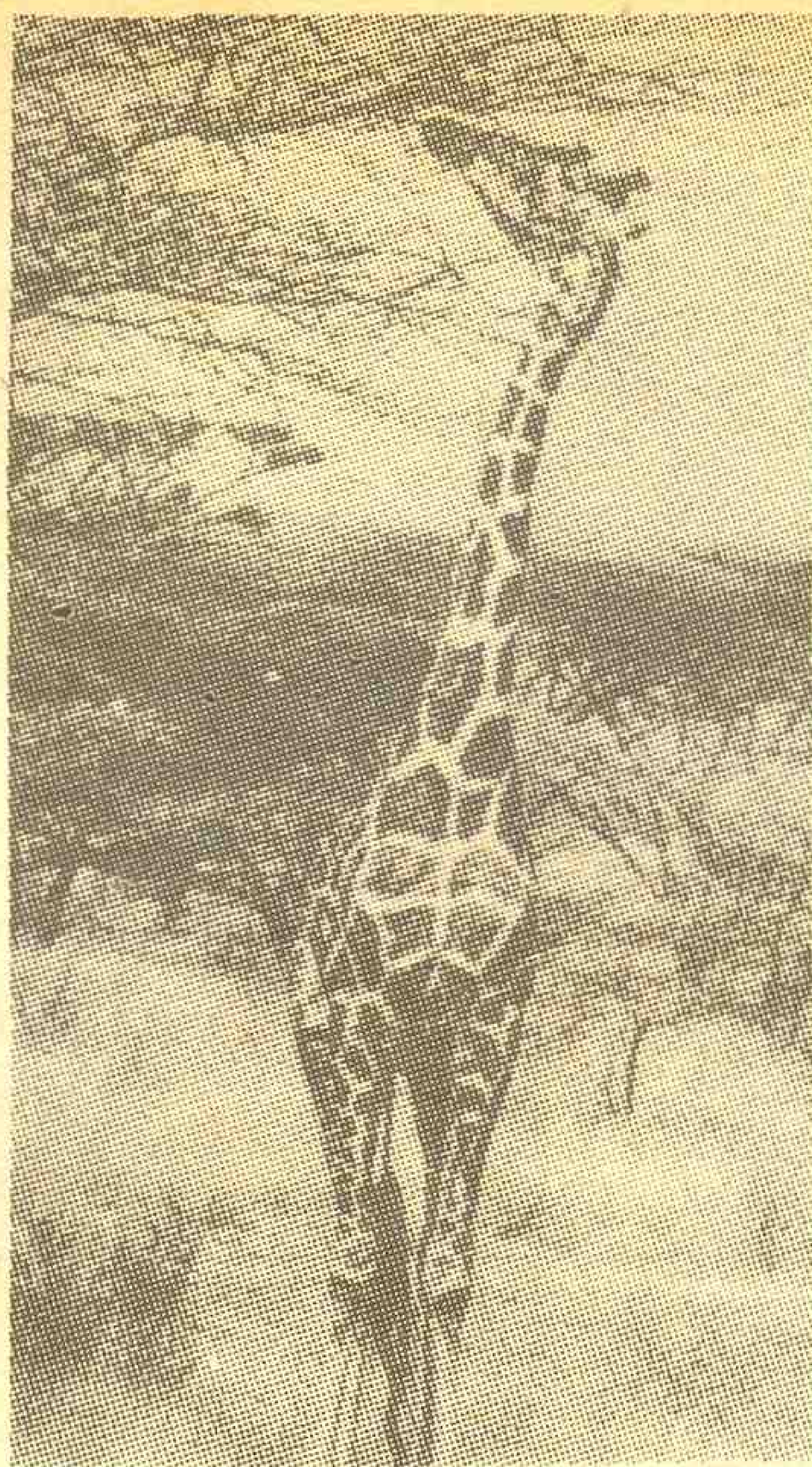
O idee controversată este cea de gradualism — conceptul evoluţiei prin acumularea lentă a schimbărilor genetice. Conform teoriei recente a „echilibrului punctual", emisă de Stephen Jay Gould, de la Universitatea Harvard, şi Niles Eldredge, de la American Museum of Natural History, schimbările sînt un proces intermitent: speciile au lungi perioade de stagnare, punctate de momente de schimbare bruscă. În cartea sa, **Time Frames** (1985), Eldredge susţine că acest scenariu este, de fapt, regula şi nu excepţia în istoria fosilelor: fosilele trilobiţilor (antropode marine de mult dispărute), studiate de savantul american, nu prezintă nici un fel de schimbare pe o perioadă de cîteva milioane de ani, pentru ca, apoi, brusc, să manifeste o trăsătură neaşteptată: descreşterea numărului de lentile din ochi. „Echilibrul punctual" subminează una dintre premisele de bază ale evoluţionismului darwinist: ideea că mai multe schimbări minore, într-o perioadă îndelungată, duc treptat la naşterea unei noi specii. Noua teorie susţine că schimbările genetice se pot acumula fără a afecta gradul de reuşită al reproducerii, pînă cînd este atins un anumit prag sau intervine un anumit mecanism şi apare, brusc, un nou tip de trilobit. Dacă o asemenea schimbare majoră nu intervine, inevitabil, după milioane de ani de schimbări minore, „atunci ea nu mai poate fi prevăzută", susţine paleontologul Stephen Stanley de la Universitatea John Hopkins. Se introduce, astfel, o componentă parţial întîmplătoare, care infirmă

unele elemente ale teoriei darwiniste clasice.

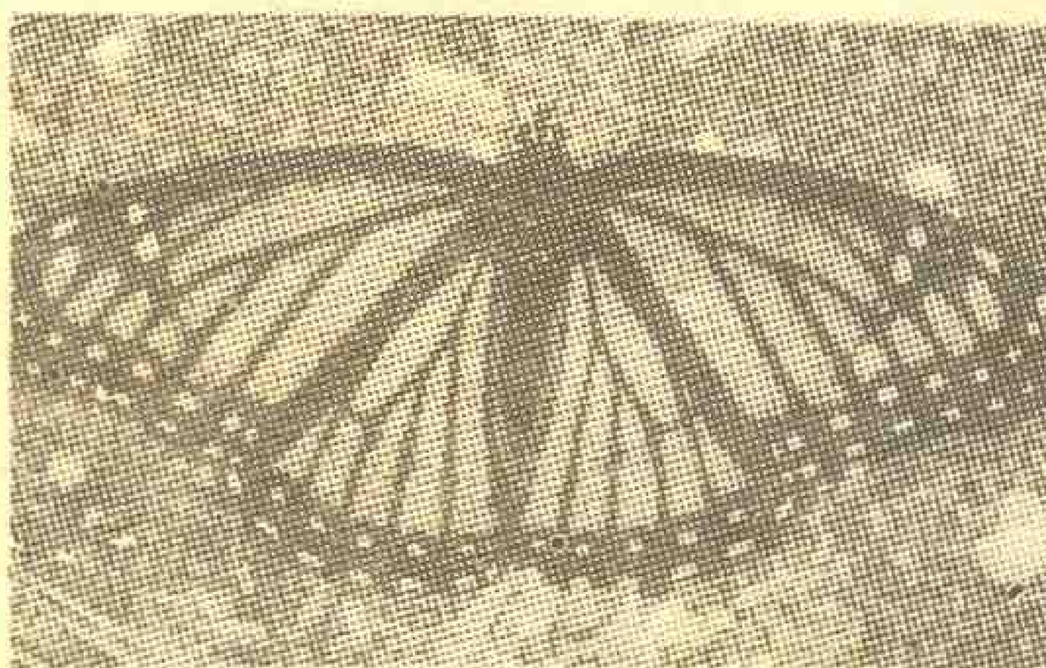
Alt punct considerat slab al selecției naturale este acela că ea ar trebui să dea naștere unei diversități mai largi în rîndul organismelor, decît există în realitate. De exemplu, teoria selecției naturale explică apariția gîtului lung la girafe prin faptul că indivizii capabili să-și procure hrana din copacii înalți erau mult mai avantajați decît semenii lor cu gîtul scurt, care erau nevoiți să împartă hrana din tufișuri cu mult mai multe animale. Dar de ce nu există și animale cu roți în loc de picioare? Răspunsul, susțin criticii, il oferă embriologia. Dezvoltarea fetală a fost legată de evoluție încă de cînd savanții au descoperit că „ontogeneza recapitulează filogeneza": un embrion în dezvoltare trece prin stadii care mimează evoluția speciei căreia îi aparține. Astfel, embrionul uman de 6 săptămîni seamănă cu un pește, deoarece mamiferele, inclusiv oamenii, au evoluat din pești cu milioane de ani în urmă. Astăzi, mulți savanți studiază dezvoltarea fătului, pentru a deduce ce creaturi sînt posibile sau nu. În cazul „animalelor cu roți", se pare că nici un proces embrionar nu poate fi capabil să dezvolte celulele rotative — pe care anumite bacterii le folosesc pentru a înota — în roți.

Embriologia poate face mai mult decît atît: uneori oferă explicații mai plauzibile decît selecția naturală pentru anumite curiozități ale evoluției. De exemplu, de ce „fluturele vicerege" imită desenul aripilor „fluturelui monarh" (fluture puțin vînat de păsări, din cauza gustului său neplăcut). Darwiniștii răspund că păsărilor le place să mănînce viceregi, dar nu monarhi; de aceea, doar viceregii care, prin mutații genetice, au ajuns să arate la fel ca monarhii, au supraviețuit. Dar acest lucru nu explică de ce viceregele a dezvoltat, mai degrabă, mimetismul decît un gust neplăcut pentru păsări. Embriologii, însă, cunosc de mult faptul că desenul fluturilor reprezintă variații în jurul unui model principal și că, prin cîteva schimbări genetice minore, se poate crea un model nou (care va trebui, și el, să supraviețuiască selecției naturale). Această schimbare este, deci, mai probabilă decît modificarea chimismului intern, care necesită multe schimbări majore ale ADN-ului.

Alți savanți încearcă să îmbunătățească teoria lui Darwin, punînd problema cum de a fost posibil ca viața să devină atît de complexă numai prin procese naturale, știut fiind că a doua lege a termodinamicii spune că sistemele evoluează în sensul creșterii dezordinii interne. În mod cert, creierul uman e mai bine organizat decît o bacterie; evoluția ar viola, deci, legile fizicii. Darwiniștii răspund că legea se aplică numai la sistemele închise; viața, preluînd energie din mediu, nu se supune acestei legi. Mai mult chiar, E.O. Wiley, de la Universitatea din Kansas, și Daniel Brooks, de la Universitatea British Columbia, încearcă să arate felul în care a doua lege a termodinamicii poate prevedea evoluția. Deși teoria lor este abia incipientă, ei cred că explicația se găsește în gene. Cînd segmente de ADN se multiplică, se produc și erori, sursă a mutațiilor, mărindu-se astfel numărul de caractere posibile. Conform legii a doua a termodinamicii, cu cît e mai mare numărul de posibilități al unui sistem, cu atît crește entropia (dezordinea) sa. „Deci există o tendință inerentă a organismelor să devină mai complexe", afirmă Wiley.

Cum se explică gîtul lung la girafă? De ce nu există animale cu roți în loc de picioare?

Mimetism în urma selecției naturale? De ce a optat acest fluture pentru mimetism și nu și-a „ales" un gust neplăcut pentru păsări?

Darwin nu știa nimic despre gene și foarte puțin despre dezvoltarea fetală, astfel încît nu a putut să ia in considerare rolul lor în procesul evoluției. Dar nimic din teoria sa nu exclude posibilitatea acestui rol, susțin apărătorii săi. Probabil că nici un atac la adresa superiorității evoluționismului clasic nu este, însă, atît de virulent ca acela provocat de o întrebare aparent nevinovată: cum trebuie grupate organismele? Evoluționiștii folosesc categoriile familiare tuturor: de mamifere, reptile, amfibii etc. Dar școala „cladistică" (de la grecescul „clade", sau ramură), creată acum 20 de ani de Willi Hennig (R.D.G.), clasifică lumea vie într-un mod total diferit. Asemeni taxonomiștilor tradiționali, „cladiștii" grupează animalele după trăsăturile biochimice, morfologice sau de alt tip. Dar, spre deosebire de evoluționiști, ei nu iau în considerare existența unor strămoși comuni pentru diferite animale — lucru care poate fi dedus din studiul fosilelor, dar nu poate fi dovedit. Fiind interesați de numărul de trăsături comune pe care le au diferite grupe de animale și nu de felul în care au ajuns să le dobîndească, „cladiștii" sînt agnostici în privința evoluției. Neținînd seama de strămoșii comuni, „cladistica" afirmă unele lucruri surprinzătoare, grupînd crocodilii cu păsările și nu cu șopîrlele, de exemplu. Motivul? Inima și articulațiile crocodilului seamănă mai mult cu cele ale păsărilor, decît cu cele ale șopîrlelor, în timp ce trăsăturile pe care șopîrlele și crocodilii le au în comun (patru picioare, piele solzoasă) sînt prea generale pentru a defini un grup distinct. „Cladiștii" susțin, de asemenea, că diferențele evidente, ca, de pildă, lipsa de aripi a crocodililor, sînt, de fapt, similarități: aripile sînt membre modificate, iar penele sînt doar o variantă a solzilor.

Deși noile teorii au atît adepți cît și oponenți, dezbaterile sînt binevenite pentru dezvoltarea științei. „Departe de a afirma un adevăr absolut", scrie paleontologul Stanley, „noi încercăm doar să ne apropiem de acest adevăr prin aproximări succesive".

Evoluționismul lui Darwin poate evolua el însuși într-o formă pe care autorul ei nu ar mai putea să o mai recunoască, dar, dacă se va întîmpla așa, va fi pentru că, la teoria lui, se raportează toate celelalte teorii.

Laura Mina

Sursa de inspiraţie — natura

Un robot suplu ca o rîmă, o casă subacvatică inspirată de păianjenul de apă, un avion tăcut ca o bufniţă, un submarin la fel de insensibil la vijeliile oceanului ca un delfin: iată tot atîtea invenţii născute din studiul legilor naturii. Şi cîmpul de cercetare este departe de a se fi epuizat.

Ce legătură ar putea să existe între un păstrăv şi pompierii din New York? Între un şarpe de apă şi tălpile antiderapante? Între o larvă de viespe şi un antigel?

Răspunsul a fost dat de expoziţia organizată la Muzeul de Istorie Naturală din Paris, intitulată „Creaţii ale naturii şi inovaţii industriale". Un titlu auster, despre o ştiinţă deloc austeră: bionica. Este o ştiinţă ce se inspiră din creaţiile naturii, pentru a le aplica lumii industriale şi militare; de felul cum, de pildă, aviaţia s-a inspirat de la păsări. Căci, de patru miliarde de ani — de cînd e lumea lume — natura n-a încetat să creeze mijloace subtile pentru a ajuta vieţuitoarele să se adapteze mediului. De ce nu s-ar inspira oamenii din acest adevărat rezervor de experienţă? În fond, aceasta este bionica: arta de a imita natura sau de a se inspira din ea pentru a putea rezolva propriile probleme de supravieţuire sau, pur şi simplu, de confort.

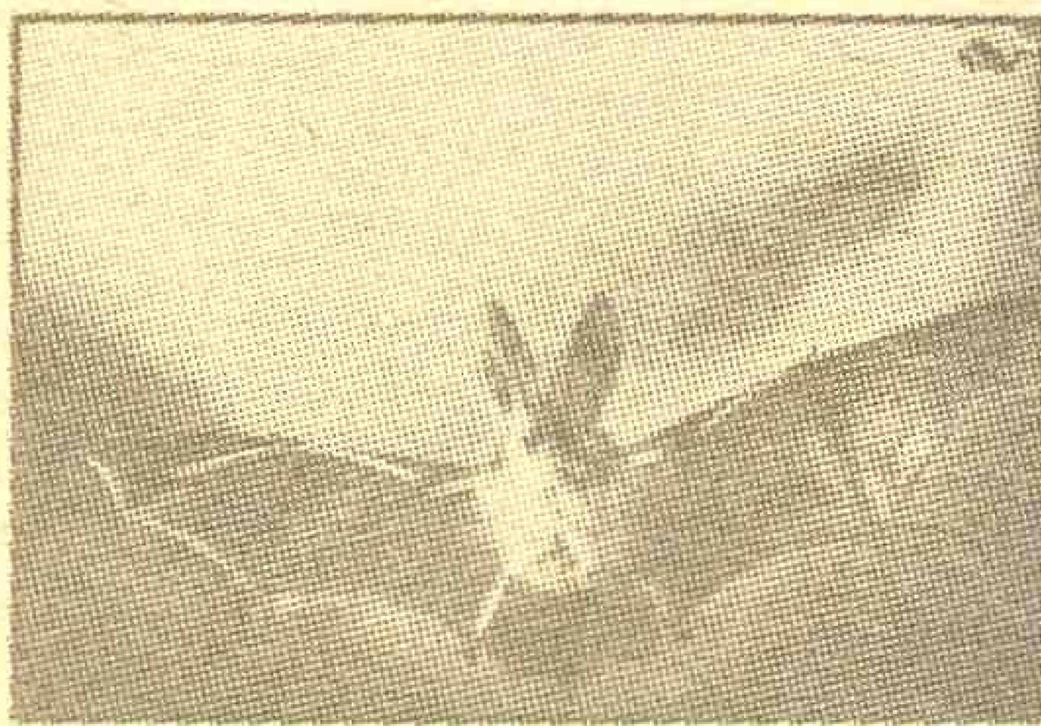
Dar să concretizăm.

Se ştia că sub efectul stresului — prezenţa unui pescar de exemplu — pielea păstrăvului secretă un fel de lubrifiant, un mucus, ce-l ajută să se îndepărteze în viteză. Acest lubrifiant a foat sintetizat în laborator; a rezultat o pudră care, dizolvată în apă, îi accelerează debitul şi îi permite să alunece mai repede. Pompierii din New York folosesc această pudră pentru a mări raza de acţiune a jeturilor de apă.

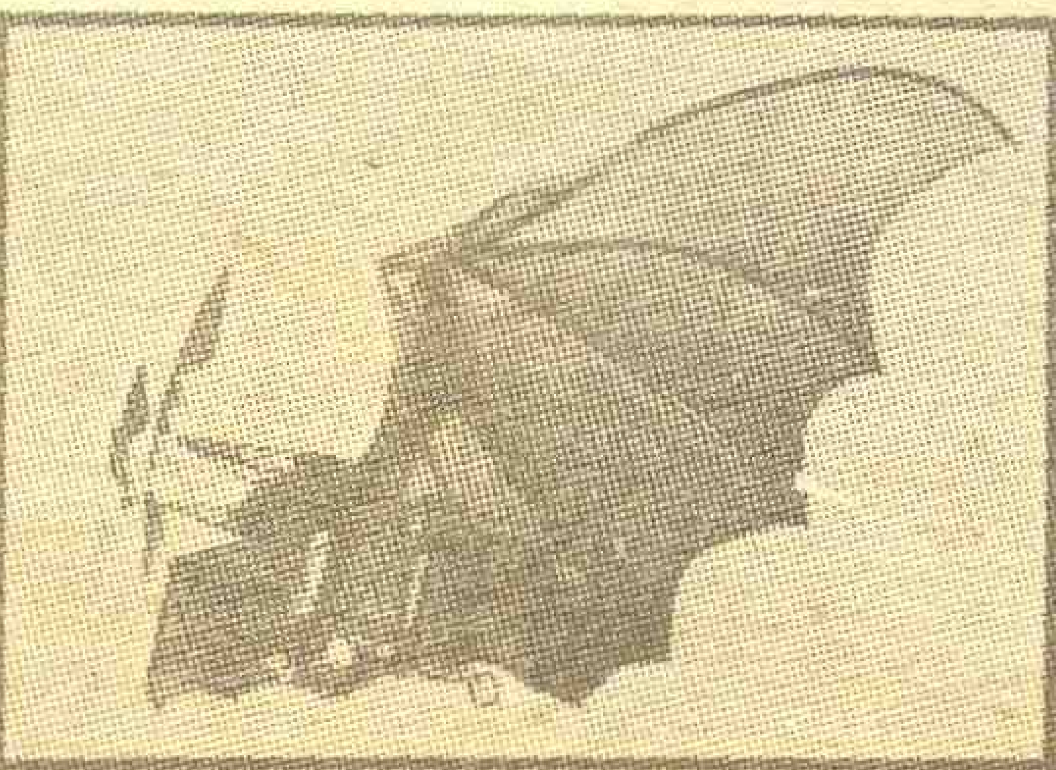
Oamenii de ştiinţă din Franţa au conceput un nou robot care prezintă toate caracteristicile banalei rîme. Ca şi ea, robotul înaintează prin tîrîre, putîndu-se scinda în mai multe fragmente autonome. Ceea ce este foarte util pentru explorarea tunelelor centralelor nucleare, operaţie extrem de periculoasă pentru oameni.

Un arhitect francez, creatorul „aquabulle"-lor, se lasă deseori inspirat de vieţuitoarele marine. Pentru a crea aceste adăposturi subacvatice, ce permit oceanografilor şi scafandrilor să trăiască săptămîni în şir sub apă, el a studiat cu atenţie păianjenul de apă, această mică insectă care „stochează" bule de aer într-un clopot, sub apă, pentru a respira şi a-şi pîndi prada.

Într-adevăr, lumea animală este inepuizabilă. De curînd, şarpele, o specie neveninoasă, şi-a dat concursul pentru cercetări de anatomie comparată. Intrigaţi de înaintarea perfectă a acestei reptile pe dunele de nisip, cercetătorii i-au studiat la microscop solzii ventrali şi au observat că secretul rezidă în modul de imbricare a acestora. Ei au adaptat acest sistem, în vederea formării unui aliaj pentru acoperirea schiurilor de fond.

Liliacul este inspiratorul acestei ciudate maşini zburătoare, imaginată de Clément Ader, în 1897

Intrigaţi de zborul tăcut al bufniţei, inginerii americani au realizat că acesta se datorează penajului ei foarte fin. Rezultatul: sînt pe cale de a pune la punct un avion acoperit cu un praf fin de nylon, avion ce zboară fără să facă nici cel mai mic zgomot.

Pentru marina americană, campionul campionilor rămîne, desigur, delfinul, datorită vitezei sale de inaintare: 64 km/oră (la fel ca un portavion). Or, s-a descoperit că pielea acestui mamifer prezintă o textură, în formă de mici bastonaşe elastice, ce joacă rol de „amortizare", „înlăturînd" turbulenţele din apă. S-a creat, deci, o piele de delfin sintetică, care va înveli, de acum încolo, instrumentele şi maşinile submarine.

Natura este deci o inepuizabilă bancă de date. Deseori cînd omul crede că inovează nu face decît să reproducă, fără să ştie, „brevetele" naturii.

Încă un exemplu. A trecut multă vreme de cînd viespile au pus la punct antigelul. Ele sînt în stare să sintetizeze un antigel de calitate superioară, pentru temperaturi de —45°C. Mai mult, cînd vremea se încălzeşte, viespile transformă antigelul în combustibil. Dar oamenii n-au ajuns încă aici!

Insectele păstrează încă multe secrete fascinante.

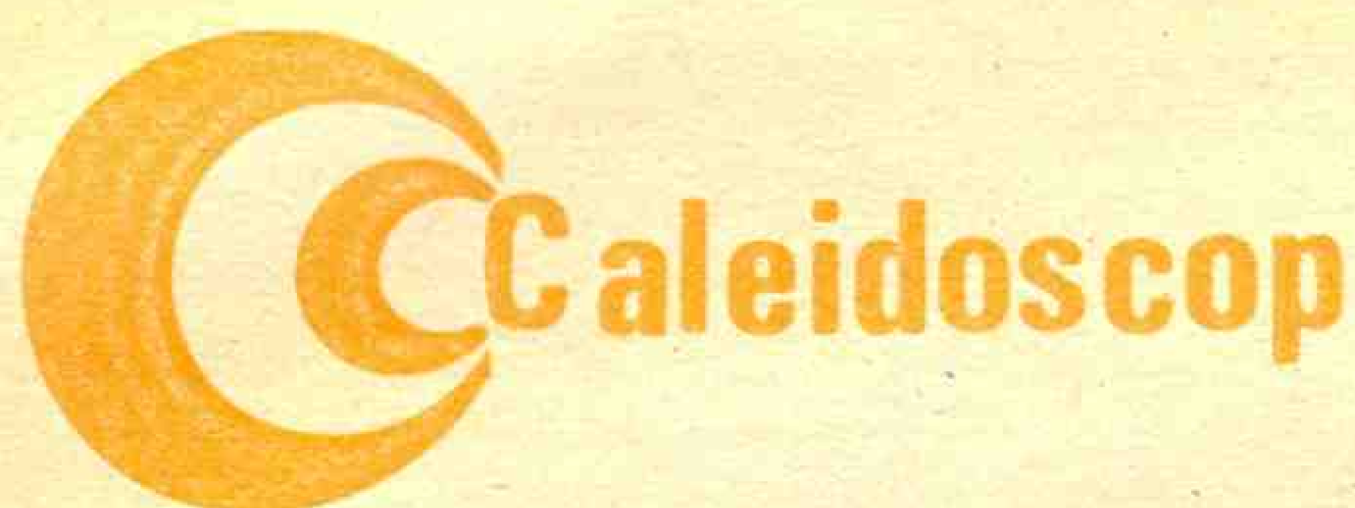
Ce fel de energie au, de pildă, licuricii? Iată o întrebare pe care şi-o pun toţi economiştii, dat fiind că licuricii au un randament luminos de 90 la sută. O cifră care pune pe gînduri, dacă ne amintim că, la o lampă din cele mai perfecţionate, acest raport este, în funcţie de energia consumată, doar de 7 la sută.

Ce să mai spunem de artropode? O mică vieţuitoare aparţinînd acestei încrengături pare a fi descoperit secretul nemuririi. Cînd e secetă, se deshidratează, pentru „a se trezi la viaţă" cînd începe să plouă. Ca să nu mai pomenim că această mică vietate poate înfrunta temperaturi înspăimîntătoare: zero absolut, —273°C, revenindu-şi cînd condiţiile se ameliorează. Biologii nu i-au descoperit, deocamdată, secretul. Dar s-au inspirat pentru a pune la punct crioconservarea. Altfel spus, conservarea prin frig a sistemelor vii în piese separate, gata de a fi folosite, cum ar fi spermatozoizi, ovule, fetuşi, globule roşii, oase etc.

Liliacul rămîne o mină de aur

pentru bionicieni. El posedă un sonar, în acelaşi timp emiţător şi receptor, care-l face campion mondial la evitarea obstacolelor. El scrutează spaţiul trimiţînd un ultrasunet; aşteaptă ecoul de răspuns şi analizează mesajul, ca un ordinator ultra-sofisticat, pentru a aprecia nu numai distanţa care-l separă de obstacol, dar şi felul său. Liliacul este capabil să detecteze, de la o sută de metri, un stîlp telegrafic. Inspirîndu-se din comportamentul său, un cercetător britanic a creat un sonar pentru orbi, ce le permite să se deplaseze în funcţie de ecourile primite. Dar sîntem încă departe de a putea rivaliza cu acest mic mamifer zburător, după cum nu putem rivaliza nici cu şarpele cu clopoţei, înspăimîntătorul crotal, al cărui ochi acţionează ca un termodetector. Datorită celor 500 000 de celule senzoriale din globul său ocular, el este capabil să capteze, în bezna cea mai neagră, silueta calorifică a victimei sale. Asemănător cu binoclul cu infraroşii, ce permite militarilor să vadă noaptea. Dar cel la care visează toţi cercetătorii este, fără îndoială, scorpionul. Şi pe bună dreptate, căci este singura fiinţă capabilă să reziste fără probleme radiaţiilor nucleare. Şi nu pentru că — în cazul unui holocaust nuclear — scorpionii ar avea privilegiul de a purta ştafeta vieţii pe Pămînt, ci pentru că ştiinţa se vede datoare să afle răspunsuri oricărei întrebări tulburătoare.

Anca Munteanu

Alb-negru în culori

„Casablanca", faimosul film în alb-negru cu Humphrey Bogart şi Ingrid Bergman, turnat în 1943, va fi văzut probabil în culori peste cîteva luni. Independent una de alta, două firme americane au găsit un sistem care face posibilă „colorarea" filmelor alb-negru. „Casablanca" a fost aleasă poate pentru faptul că mulţi se opun acestei intenţii şi o reuşită ar avea deci un mare efect de reclamă. Printre filmele la „colorarea" cărora se lucrează în prezent sînt unele celebre, ca „Revoltă pe Bounty" (din 1935, cu Clark Gable şi Charles Laughton), „San Francisco" (1936, tot cu Gable) şi filmul lui Hitchcock, „Vie şi moartă" din 1939.

Ambele firme îşi au sediul la Los Angeles. În afară de filme, ele intenţionează să redea în culori şi serialele de televiziune turnate în alb-negru, care ar putea fi reluate pe micul ecran. Potrivit estimărilor presei americane, 16 000 de filme şi programe de televiziune, însumînd 22 000 ore, pot fi „colorate". Schimbarea culorilor a fost practicată pînă acum numai de videocasete, deoarece, în cazul filmelor în negativ, acest lucru este costisitor şi anevoios. Filmele „colorate" vor putea fi prezentate doar pe micul ecran, nu şi pe cel mare.

Inventatorul sistemului de colorare, inginerul electronist Ralph Weinger, a făcut experienţe de acest gen încă din anii '80, cînd a propus o aparatură experimentală pentru televiziune. Din punct de vedere tehnic, a reuşit în 1975, dar, abia o dată cu explozia televiziunii prin cablu şi satelit şi a videocasetelor, această idee a devenit actuală. Primul film colorat de el în 1979 a fost un documentar de opt minute despre Martin Luther King. Filmul a fost transmis de o societate americană TV. Pentru documentarul despre Eisenhower, transmis în 1980 în diferite colţuri ale lumii, el a colorat filme din al doilea război mondial într-un sistem unitar. Realizarea a stîrnit interes pentru metoda lui Weinger.

Inginerul american şi-a perfecţionat, apoi, procedeul. Primele filme colorate de el au apărut în ianuarie anul acesta. Firma concurentă, care are un studio în oraşul canadian Toronto, a fabricat pînă acum cîteva filme în mod excepţional. Faptul că, deşi a inventat procedeul, nu a apărut pe piaţă mai devreme este motivat de Weinger prin aceea că a trebuit să conceapă şi să fabrice, în acest scop, cîteva calculatoare deosebit de rapide. De îndată ce acestea vor fi puse în funcţiune, va putea colora filmele mai repede, mai ieftin şi în culori mai stabile decît concurenţa. Un minut de film va costa, apoi, între 1 400 şi 4 200 dolari, un film între 140 000 şi 420 000. Colorarea filmelor se face la comanda proprietarilor lor. Un interes deosebit, în acest sens, manifestă Metro Goldwyn Mayer, care a şi încheiat contracte cu ambele firme.

Cel care răspunde de colorarea filmelor trebuie să încerce să afle ce culoare aveau ochii starului din filmul respectiv. Dar şi drapelele, uniformele şi clădirile cunoscute trebuie să fie autentice. Dar, dacă rochia unei stele urmează să fie purpurie sau galbenă – aceasta rămîne la latitudinea proiectantului, care ţine seama de criterii de compoziţie şi contrast, dar nu şi de „adevărul istoric".

Fireşte, unele aspecte ale invenţiilor sînt secrete. Se ştie, însă, că schiţele se fac cu o paletă de culori în faţa ecranului şi cu ajutorul calculatorului. Mai întîi, se colorează trei imagini ale unei secvenţe: cea de la început, de la mijloc şi de la sfîrşit. Calculatorul împarte, automat, fiecare imagine în 525 000 puncte, le „cercetează" şi le înregistrează. Consultantul pentru culori stabileşte culoarea de bază, nuanţele (sistemul lui Weinger înlesneşte, de exemplu, redarea tonalităţii culorilor tenului) şi contrastele diferitelor persoane şi obiecte. Celelalte imagini de pe videocasetă sînt colorate, apoi, în mod automat, cu ajutorul calculatorului. În dialog permanent cu ecranul, proiectantul reglează culorile pînă cînd fiecare imagine şi obiect i se par satisfăcătoare din punct de vedere artistic.

Spectrul coloristic este, practic, nelimitat. Inventatorii sînt convinşi că, la fel de nelimitate vor fi şi perspectivele financiare ale casetelor „colorate". Dar timpul va arăta dacă spectatorii de film – după ce-şi vor satisface prima curiozitate faţă de această magie electronică – vor dori să-i vadă în culori şi pe Stan şi Bran (ei sînt deja „coloraţi"), sau dacă filmele alb-negru nu vor pierde din calitatea artistică prin nuanţare şi contraste.

O canțonetă numită „Guapperia"

sau

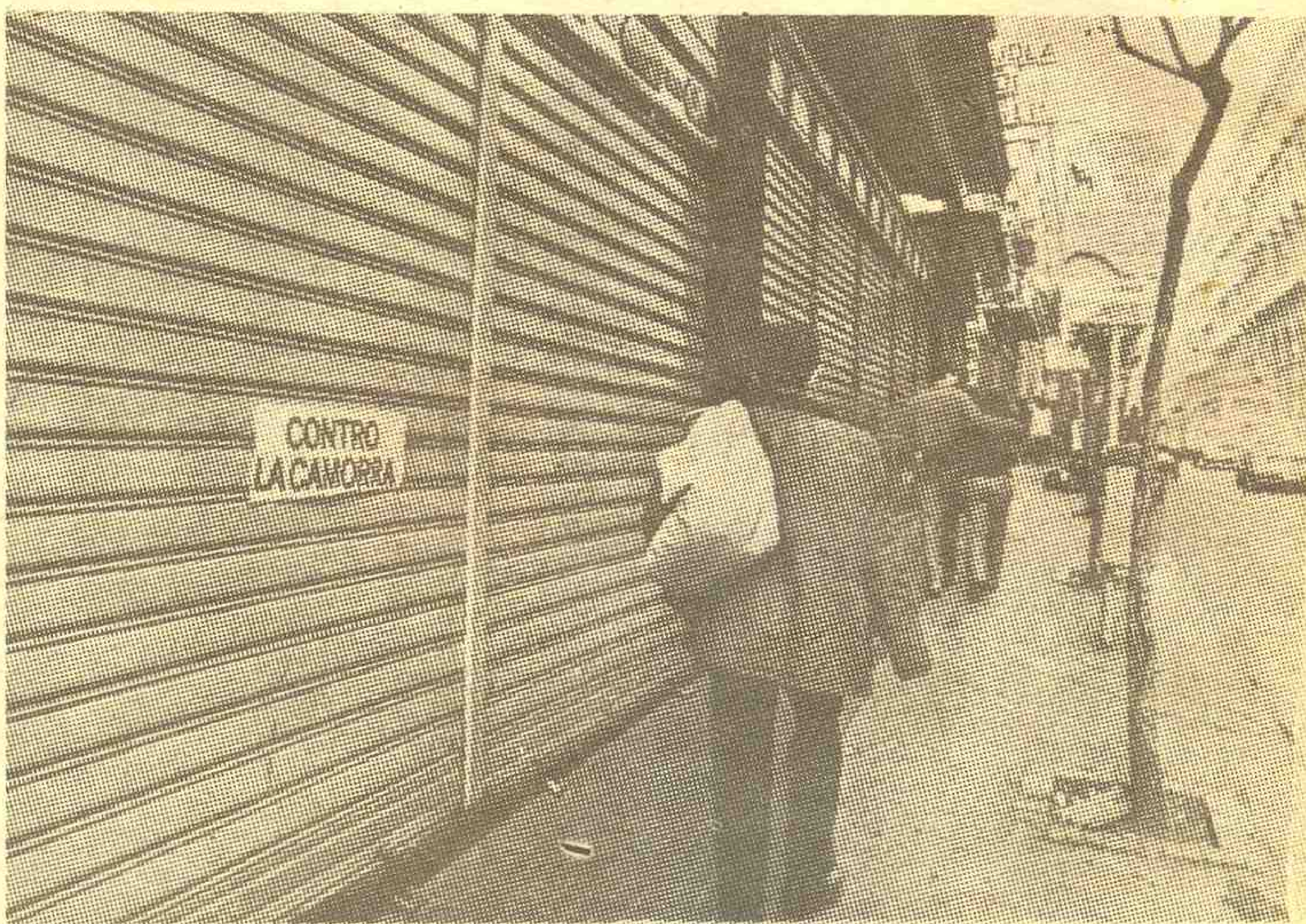
filiera neofascistă a mafiei*

Despre „camorra" napolitană s-au scris studii și cărți ce au încercat să-i descifreze sensurile și evoluțiile - paralele, dar, în același timp, distincte de cele ale mafiei siciliene sau „'ndranghetei" calabreze. Firește, accesoriile lumii interlope napolitane sînt aceleași ca și ale surorilor ei italiene: sînge autentic, portocale autentice, crime autentice, mizerie autentică. Aceleași îi sînt și evoluțiile. Doar rădăcinile îi sînt altele.

O relevantă introducere în fenomen ne-o permite povestea Pupettei Maresca, relatată de Hans Magnus Enzensberger[1].

„27 aprilie 1955. Șoseaua ce duce de la Neapole la Sorrento și Pozzano este reprezentată în ghidul automobilistic al Italiei cu o linie verde. Traseu pitoresc, scrie în legendă. Turistul european se supune acestei linii verzi și, din parkinguri și de pe terasele hotelurilor, admiră panorama golfului, pe cea a Capri-ului, păduricile înflorite de portocali și plantațiile de arbori fructiferi.

În fața basilicii Santa Maria di Pozzano, imediat după Castellamare, pocnesc declanșatoarele aparatelor Leica. Pe porțile întunecoase și larg deschise ale templului iese, la brațul mirelui, o superbă fată de vreo 20 de ani, îmbrăcată în alb. O caravană florală de automobile îi duce pe cei trei sute de invitați la nuntă la restaurantul «Panoramico». Aici, turiștii pot asista la un banchet de nuntă napolitan. E o sărbătoare campestră, intimă, solemnă, se țin nenumărate toasturi, sînt servite

Un magazin din Neapole cu obloanele trase în semn de protest contra extorcărilor camorrei

gnocchi, prăjituri în foitaj, ghiveci cu pui, pește proaspăt din golf și se bea vin din celebrele vii de la Gagnano. Între invitați se află doi primari și un deputat, mireasa este regină a frumuseții în satul său de origine, tatăl miresei, mirele și martorii lasă impresia că ar fi onorabili și prestigioși oameni de afaceri.

După masă, se cîntă canțonete napolitane. Un tînăr de vreo douăzeci de ani, fiul primarului din Marano, se ridică și cîntă «Guapperia»: «Treziți-vă, copii ai suferinței/ căci această serenadă este foarte amară:/ sînt îndrăgostit de Margarita,/ cea mai frumoasă fată din Frascata. Cînt în zori o serenadă în cinstea ei,/ pentru că îmi place să mă audă cîntînd.../ Am băut un pahar cu vin/ căci noaptea asta vreau s-o chinui.../ Treziți-vă, copii ai suferinței! Luna a ieșit pe neașteptate,/ pentru a-i da satisfacția de a mă vedea nefericit:/ pentru că această fată m-a vrăjit, vreau ca luna să se îmbrace în doliu... Cînd ea a venit la mine/ eu eram cel mai celebru guappo din Sánità.../ acum, că am irosit toată această guapperia,/ am fost azvîrlit afară din onorabila societate.../ Treziți-vă, copii ai suferinței! Începeți să cîntați, băieți, grăbiți-vă./ nu fiți triști, căci eu sînt în voce.../ și pot sa cînt pînă mîine/ și să o chinuiesc pe cea care m-a chinuit.../ De ce nu mai păstrați tactul mandolinei? De ce nu se mai aude ghitara?/ Iată, plînge întreaga orchestră/, cînd eu ar tre-

---

* Din volumul „Filiera tăcerii", în curs de pregătire la Editura Politică.

[1] Hans Magnus Enzensberger, „Politica y delito", Editorial Seix Barral, SA, Barcelona, 1968. Titlul ediției originale: „Politik und Verbrechen", Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main

La 10 februarie a.c. s-a deschis la Palermo marele proces al mafiei. În lunga și dificila luptă a justiției italiene împotriva crimei organizate, niciodată pînă acum n-a avut loc un proces de asemenea proporții. 467 de persoane acuzate că aparțin mafiei se află în cuștile cu gratii de oțel din tribunalul-bunker special construit în incinta închisorii Ucciardone; peste o mie de avocați asigură apărarea și acuzarea; 400 de ziariști — italieni și străini — urmăresc audierile; măsurile de securitate frizează spectaculosul: peste 2000 de polițiști și carabinieri cu veste anti-gloanțe asigură paza în interiorul și în afara închisorii, blindate ușoare se află în poziție de tragere pe trotuare, în timp ce elicoptere supraveghează din văzduh fiecare deplasare suspectă a automobilelor palermitane.

Toate acestea au fost posibile în urma confesiunilor „nașului" mafiot Tommaso Buscetta (Don Masino), „omul cu trei fețe" (două operații estetice i-au modificat, de-a lungul anilor, fizionomia, pentru a nu fi descoperit de poliție), extrădat la 15 iulie 1984 din Brazilia. In total, aproape 3 000 de pagini de confesiuni și mărturii despre 122 de crime săvîrșite în ultimii cincisprezece ani, despre organizarea și noile structuri ale mafiei, despre conflictele dintre clanuri, despre victime, asasini și complici, despre legăturile mafiei cu lumea politică, despre conexiunile sale internaționale.

După Buscetta, alți 29 de mafioți au rupt „l'omertà", teribila lege mafiotă a tăcerii, care, de-a lungul secolelor, i-a asigurat supraviețuirea. Toți se află în cuștile 28, 29, 30, ce le-au fost rezervate în tribunalul de la Palermo. Pe baza mărturiilor lor, patru magistrați au întocmit un act de acuzare în 40 de volume (8607 pagini).

La Palermo are loc procesul mafiei. Dar el nu este singular. Un proces similar s-a deschis în 1983 la Neapole, împotriva camorrei, *„sora" napolitană a mafiei siciliene...*

bui să plîng.../ Plîngeți, copii ai suferinței!»

Cînd Gaetano Orlando termină de cîntat, nimeni nu aplaudă. Tăcerea e stînjenitoare. Pe deasupra mesei, Orlando se uită la mirele Pasqualone Simonetti, pe care, unsprezece luni mai tîrziu, îl va împușca în plină stradă. În fața lui Pasqualone, se află martorul de nuntă Antonio Esposito, din ordinul căruia va fi comis asasinatul. Mireasa se numește Pupetta Maresca. O așteaptă un an agitat. Își va pierde soțul și, unsprezece săptămîni mai tîrziu, va lua ea însăși în mînă revolverul, pentru a-l împușca, tot în plină stradă, ca pe un cîine, pe instigatorul crimei, care acum stă alături de ea, va aduce pe lume un fiu pe care îl așteaptă în închisoare, devenind principala figură a unui proces ce va mișca întreaga Italie.

O glumă rupe tăcerea de moarte din restaurantul «Panoramico», nunta campestră continuă, turiștii care sînt de față nu bănuiesc nimic, își achită, suspinînd, fantasticele note de plată și se îndreaptă, ca în fiecare după-amiază, învăluiți în nori de praf, spre campingul cel mai apropiat.

La acea nuntă s-au făcut cărțile pentru un joc sîngeros, pe care nici un străin nu l-ar putea înțelege. Inofensivul cuplu de bătrîni din Bochum, care a stat, poate, la masa alăturată în acea entuziastă seară, n-ar fi putut descifra textul canțonetei care a declanșat, între invitații la nuntă, un moment de răceală"...[2]

La 31 martie 1959, la tribunalul din Neapole se deschide procesul. Acuzații sînt: Gaetano Orlando, pentru asasinarea premeditată a lui Pasqualone Simonetti; Assunta (Pupetta) Maresca, pentru asasinarea premeditată a lui Antonio Esposito, deținere ilegală de arme și folosire imprudentă de arme de foc într-un loc public; Ciro Maresca, fratele Pupettei (absent de la proces), pentru complicitate la asasinat.

De la 14 octombrie 1955, cînd a fost arestată și internată în închisoarea napolitană Poggioreale, unde, după trei luni, a născut un băiat pe care l-a botezat Pasquale, în amintirea soțului asasinat, și pînă în martie 1959, Pupetta, frumoasa mireasă a gangsterului, ea însăși criminală, a devenit o figură legendară. Presa de senzație a urmărit-o pas cu pas: Pupetta – mireasă; Pupetta – în închisoare; Pupetta – mamă; Pupetta – vedetă de cinema. Regizorul Francesco Rosi a făcut un film despre povestea ei. Nimeni nu-și mai amintea că văduva cu pistolul în buzunar se numea, în realitate, Assunta și nu Pupetta (Păpușica), și că aveau, ea și familia ei, antecedente penale. La Neapole, mai ales, îi creștea, pe zi ce trecea, popularitatea. Maternitatea a ridicat-o pe un piedestal. Era glorificată ca zeița Justiției. „Pupettismul" presei atinsese proporții aberante. Prestigiosul ziar „Il Tempo" scria: „Această crimă (...) are caracteristici arhaice, ca să nu spunem grecești, în sensul tragediei antice. Formele și culorile sale sînt atît de vii, încît cu greu poți îndrăzni să o numești crimă. Dante ar fi spus că, aici, s-a împlinit un destin biblic: legea talionului, ochi pentru ochi. Sîngele pasionat al acestei eroine de pe pămînturile Vezuviului a realizat ceea ce în antichitate se numea «bella gesta». În țăranca din Campania – care, deși îmbrăcată în solemn și riguros doliu, a adus, prin vigoarea sa juvenilă, un suflu primăvăratic în obscuritatea închisorii – s-a reîncarnat poate una din acele fete ateniene de pe vremea lui Pericle, la fel de frumoase, deși mai puțin îmbrăcate"...

Totuși, campania publicistică n-a avut darul să influențeze justiția. Apărătorii lui Orlando au încercat să-i prezinte delictul ca pe un caz de legitimă apărare. Chiar dacă declarațiile martorilor au fost confuze și contradictorii, raporturile dintre Orlando și Esposito n-au putut fi negate.

În ce o privește pe Pupetta, avocații ei au încercat să prezinte asasinarea lui Esposito ca pe o omucidere involuntară. Dar Pupetta însăși, într-un moment de exaltare, și-a semnat condamnarea, recunoscînd: „Domnule președinte, sînt obosită. Nu mai pot lupta. L-am ucis pe Esposito din dragoste pentru soțul meu. Dacă Pasqualone s-ar trezi din morți, dacă l-ar ucide din nou, aș face același lucru. Esposito trebuia să moară". În plus, experții au constatat că trupul lui Antonio Esposito era ciuruit de cel puțin treizeci de gloanțe. Unul din avocații lui Orlando va constata: „Teza omuciderii involuntare, comisă în legitimă apărare, este absurdă și nu stă în picioare. Pupetta Maresca a comis o crimă premeditată. Patru sau cinci persoane au tras asupra lui Esposito. Cel puțin patru arme distincte au fost folosite. În afară de Pupetta și fratele său Ciro, cel puțin alți doi complici au fost de față. Împușcăturile au fost, cu premeditare, organizate de acuzată. A avut grijă ca victimei să nu-i rămînă nici o scăpare".

Sub această lumină, „frumosul gest" al văduvei care și-a răzbunat soțul își pierde valoarea. Căci – au căzut de acord magistrații – crima de pe Corso Novara n-a avut nimic pasional în ea, ci a fost

[2] Ibidem pag. 115—119

ultimul episod al unui sîngeros război dintre clanurile rivale ale camorrei.

Drept urmare, la 16 mai 1959, tribunalul din Neapole, după douăsprezece ore de deliberări, a pronunţat următoarele sentinţe:

– Gaetano Orlando, condamnat la 30 ani închisoare.

– Pupetta Maresca, condamnată la 18 ani închisoare.

– Ciro Maresca, condamnat în contumacie, pentru complicitate la asasinat, la 12 ani închisoare.

Povestea Pupettei Maresca a început cu o nuntă şi o canţonetă – „Guapperia" –, cheie necesară pentru a pătrunde în simbolistica fenomenului care se numeşte camorra.

Cervantes despre camorra

„Guapperia" – se arată în dicţionarul limbii italiene – este substantiv, dialectal (Neapole), ce vine de la „guappo" – 1. vagabond, bandit, 2. elegant, bătător la ochi, 3 arogant. Un „guappo" este un individ fără profesie, ce trăieşte de pe urma banditismului. „Guapperia" este, aşadar, un mod de a trăi în afara legii. Toţi aceşti indivizi formează o societate aparte – camorra.

Camorra ar fi apărut la Neapole în 1820, epoca în care, în întreaga Peninsulă Italică, înfloresc societăţile secrete. „Dar – susţine J. Heron Lepper[3] – e posibil ca această instituţie să fi existat la Neapole din timpuri mult mai vechi şi obiceiurile şi numele să-i fie spaniole" (în spaniolă, camorra[4] este substantiv feminin – familiar – şi înseamnă ceartă, gîlceavă, scandal, iar camorrista, substantiv masculin – familiar –, înseamnă scandalagiu).

De altfel, prima mărturie literară a existenţei crimei organizate provine din Spania, iar cel care ne-o dă nu este altul decît Miguel de Cervantes, în ale sale „Nuvele exemplare", publicate în 1613. În nuvela „Rinconete şi Cortadillo", un hoţ obişnuit este privit de sus:

„– Păi cum să vă fac eu să înţelegeţi şi să vă dumiriţi, aşa, bărbeşte şi cu linguriţa: vreau să zic, domnilor, dacă domniile voastre sînteţi hoţi; dar, la drept vorbind, nu ştiu de ce vă-ntreb, fiindcă ştiu că sînteţi; spuneţi-mi însă: cum de nu v-aţi dus la vama domnului Manglipodio[5]?

– Oare în ţinutul acesta se plătesc accize de hoţi, domnule crai? – zise Rincón.

– Dacă nu se plătesc – răspunde băiatul –, trebuie cel puţin să vă înfăţişaţi domnului Manglipodio, care e tatăl, învăţătorul şi ocrotitorul tuturora, aşa că vă sfătuiesc să veniţi cu mine ca să-i juraţi supunere, ori de nu, să nu cutezaţi a fura fără învoirea lui, căci v-ar costa scump".[6]

Intraţi în „Honrada Hermandad" (Onorata Frăţie), Rinconete şi Cortadillo sînt avertizaţi de Manglipodio:

„– Nimeni, nici în glumă, să nu calce nici cea mai măruntă rînduială a ordinului nostru, că-l va costa viaţa".[7]

„Printre binefăcătorii noştri – le explică Manglipodio – se numără: avocatul care ne apără, sticletele care ne înştiinţează, călăul căruia îi e milă de noi, acela care, cînd vreunul din noi fuge pe stradă şi-n urma-i se aud strigăte ca: «Hoţul, hoţul! Puneţi mîna pe el, puneţi mîna pe el!» se aşază la mijloc şi ţine piept puhoiului urmăritorilor, zicînd: «Lăsaţi-l, vai de el de amărît, că-i cu norocul spart în fund: ducă-se învîrtindu-se şi bată-l păcatele lui!» (...) Binefăcători ne sînt şi taţii şi mamele noastre, care ne-aduc pe lume, şi grefierul, că dacă el e bine pornit, nu se află delict care să fie culpă, nici culpă căreia să i se dea o pedeapsă grea: şi pentru toţi aceştia pe care i-am pomenit, frăţia noastră face-n fiecare an o adversare* cu cea mai mare bombă** şi surlemnitate*** ce ne stau în putinţă"[8].

Lui Rinconete, care, „deşi băiat încă, era foarte vioi la minte şi avea o fire bună", „i se părea cu totul neobişnuit ca într-un oraş atît de vestit ca Sevilla să fie o justiţie atît de nepăsătoare, încît aici să poată trăi aproape la lumina zilei o lume atît de păgubitoare şi atît de potrivnică firii înseşi"..[9]

Satira lui Cervantes nu este o ficţiune. „Din secolul XV – explică Enzensberger – e dovedită existenţa în Spania a aşa-numitei «Confraternidad de la Garduna»[10]. Această «Honrada Hermandad» s-a organizat după modelul ordinelor monastice şi, ca şi ele, a anticipat elementele structurale ale posterioarelor societăţi capitaliste. Frăţia era organizată în mod strict ierarhic (...) Structurarea ei raţională, administrarea riguroasă, normele comerciale stricte îi dădeau un enorm avantaj faţă de vechile bande de hoţi, a căror lipsă de energie, organizare improvizată şi anarhic criteriu profesional le-au dus rapid la decadenţă. «Honrada Hermandad» a cîştigat, dimpotrivă, în secolele XVI şi XVII, un tot mai mare prestigiu şi popularitate. Istoricul spaniol Manuel de Cuendias scrie în acest sens: «Frăţia primea misiuni din toată lumea la preţuri rezonabile, asumîndu-şi deplina responsabilitate a afacerii. Potrivit comenzii, acţiona prin ciomăgeli, omucideri şi asasinate prin sufocare. Desigur, asasinatul era costisitor şi erau acceptate doar comenzi ale unor personalităţi prestigioase. Dacă se ajungea la un acord, executarea sa era sigură...» Între altele, istoricul spaniol se bazează pe un document din anul 1420, în care sînt înscrise statutele Onoratei Frăţii.

Patru sute de ani mai tîrziu, la 12 septembrie 1842, camorra din Neapole şi-a elaborat o constituţie, ce corespunde, în detaliu, cu modelul spaniol de la sfîrşitul Evului Mediu. Iată cîteva din articolele acestui statut:

Articolul 1. Onorata Societate a Tăcerii, numită şi Frumoasa Societate Reformată a Camorrei, îi grupează pe toţi bărbaţii curajoşi care, în împrejurări speciale, se pot alătura ei atît moral, cît şi material.

---

[3] J.Heron Lepper, „Les sociétés secrètes de l'Antiquité à nos jours", Payot, Paris, 1933

[4] Dicţionar spaniol-român, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964

[5] În original, Manipodio, nume semnificativ, ca şi atîtea altele din Cervantes; traducătorul i-a găsit corespondentul în Manglipodio. În dicţionarul academic spaniol: „monipodio" (de la „monopolio"), contract între persoane ce se asociază în secret în scopuri ilicite.

[6] Miguel de Cervantes, „Nuvele exemplare", Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1981, pag. 138

[7] Ibidem, pag. 146

*, **, *** Pentru a sublinia înapoierea intelectuală a personajului, Cervantes îl face să vorbească incorect: aniversare, pompă, solemnitate

[8] Ibidem, pag. 143

[9] Ibidem, pag. 165

[10] „Camaraderia bandei de pungaşi"

În cușca de la Poggioreale: Don Raffaele Cutolo (dreapta), împreună cu fiul său Roberto, în timpul audierilor din februarie a.c.

Articolul 10. Membrii săi nu recunosc nici o autoritate temporală sau spirituală, în afară de Dumnezeu, de sfinţi şi de cei care guvernează societatea.

Articolul 24. Banii cîştigaţi trebuie să fie încredinţaţi şefilor societăţii. O a patra parte i se dă Marelui Maestru, restul merge la vistieria comună a societăţii şi e repartizată membrilor cei mai scrupuloşi dintre cei activi, celor inapţi şi celor pe care capriciile guvernului i-au aruncat în închisoare".[11]

În orice caz, fenomenul se extinsese în mod preocupant dacă, în 1863, Marc Monnier îi dedica o carte: „Ce e Camorra, sau ce era nu demult, o voi spune în două cuvinte: era o asociaţie de oameni din popor, corupţi şi violenţi, ce-i storcea de bani, prin intimidare, pe cei vicioşi şi laşi (...). Am spus că-i extorca pe vicioşi; astfel, domneşte peste tot unde aceştia se adună şi, mai ales, în locurile unde o tristă necesitate îi reuneşte, vreau să zic în închisori". Monnier încearcă şi o explicare sociologică a fenomenului: „Nu există în regiune nici şcoli, nici aziluri... micul vagabond ajunge, deci, cerşetor şi devine, curînd, hoţ... sfîrşeşte, într-o bună zi, în închisoare; atunci, din două una: sau are curaj sau n-are deloc. Dacă n-are curaj, se va lăsa exploatat de camorra; dacă are, aspiră să devină camorrist".[12]

Nu este greu de explicat stabilitatea unor asemenea organizaţii ale crimei, fie că ele se numesc mafia, camorra, garduña sau 'ndrangheta. Curţile regale şi biserica puteau conta pe ele, folosindu-le ca aliaţi politici, ca pe o a doua poliţie secretă. La Neapole, oraş cu 60 000 de locuitori în secolul XVIII, ce trăiau, majoritatea lor, într-o mizerie aproape totală, camorra a fost pilonul conservator al regimului: stat în stat, percepea impozite şi taxe vamale, făcea „dreptate" şi îi „proteja" pe cei pe care-i extorca.

„Muţii şi morţii nu vorbesc!"

Secole de-a rîndul, camorra n-a fost decît o excrescenţă parazită a unui oraş parazit, „în care - arăta, în 1968, Hans Magnus Enzensberger - două treimi din populaţie trăieşte în stradă, fără educaţie, fără slujbe, azi, ca şi acum două secole. Chiar şi azi? La jumătatea secolului douăzeci, după două războaie mondiale, în Italia democrat-creştină? Vechea camorra, cu pitoreştile ei ritualuri de iniţiere, cu jargonul ei înflorit, cu ciudatul ei concept al onoarei? Întreaga Italie, perplexă, îşi punea această întrebare cînd Pupetta Maresca, frumoasa mireasă, l-a ucis cu focuri de revolver, la Neapole, pe asasinul soţului ei..."[14]

S-au scurs treizeci de ani de la evenimentele de pe Corso Novara. Neapole e acelaşi, şi aceeaşi este camorra, deşi, între timp, şi-a adaptat numele, modernizîndu-l. Pupetta Maresca a ieşit de mult de la Poggioreale.

O reîntîlnim în „Noua Familie", clanul ale cărui rivalităţi cu „Noua Camorra Organizată" (N.C.O.), a lui Raffaele Cutolo, au însîngerat străzile Neapolelui în anii '80.

...Vineri 2 aprilie 1982, cînd guvernul îl desemna pe generalul Carlo Alberto Dalla Chiesa prefect al Palermo-ului, întreaga Italie era cutremurată de o crimă descoperită în ajun, la Neapole: trupul neînsufleţit al psihiatrului şi criminologului Aldo Semerari (60 de ani) era descoperit, după o săptămînă de suspans, în portbagajul unui Fiat roşu. În dimineaţa aceea, la orele 9, un telefon anonim o anunţa la Roma pe Fiorella-Maria Carrara (40 de ani), asistenta şi prietena lui Semerari, de moartea atroce a criminologului. Fiorella-Maria pune receptorul în furcă, ia un pistol Magnum 357 şi se sinucide...

Militant, din 1954, al organizaţiei neofasciste „Ordinea Neagră", activitatea politică a lui Aldo Semerari se confundă cu cea a mişcărilor neofasciste de după război. Faptul nu-l împiedică să obţină, în 1967, un post la catedra de criminologie şi psihiatrie a Universităţii din Roma. Poziţia socială îi deschide larg porţile luxoaselor „palazzi" ale aristocraţiei şi marii burghezii italiene. Se povesteşte că Umberto, fostul rege al Italiei, l-a chemat în exilul său portughez, pentru a-i îngriji fiica, bolnavă de nervi. Cariera profesională a lui Semerari cunoaşte o asemenea ascensiune, încît comunicările sale la Academia de Ştiinţe şi rapoartele asupra deţinuţilor pe care le trimite Ministerului de Justiţie sînt foarte apreciate. Medic legist, expert criminolog pe lîngă tribunalele din Roma, Semerari are permis de liberă trecere pentru toate închisorile italiene, fapt de care vor profita atît el, cît şi cei pe care-i „consultă".

Influenţa sa în cercurile neonaziste era binecunoscută de poliţie:

[11] Op. cit. pag. 121—122

[12] Marc Monnier, „La Camorra", Paris, 1863, pag. 10

[13] Op. cit. pag. 123—124

după atentatul din gara Bologna (2 august 1980), soldat cu 85 de morți, Aldo Semerari fusese arestat, împreună cu alți 29 de neofasciști, deținut timp de opt luni și apoi eliberat, din „insuficiență" de probe. A fost, de asemenea, implicat în mai multe anchete privind terorismul „negru": asasinarea, la Roma, a procurorului Mario Anseto (iunie 1980), uciderea unui tipograf de către NAP (una din cele mai periculoase grupări neofasciste) sau procesul mișcării neofasciste „Ordine Nuovo" (Ordinea Nouă), el fiind unul din membrii fondatori.

La sfîrșitul lui martie '82, pe cînd se afla la Neapole, dispare în momentul în care iese din hotel. Ce căuta la Neapole? „O călătorie de studii" – explicase el studenților, la ultimul său curs. Nu le-a spus, însă, că, de fapt, este prieten intim cu Raffaele Cutolo, șeful camorrei napolitane, care, se pare, ar fi intervenit direct în negocierile privind plata sumei de 1 miliard și jumătate lire pentru eliberarea, de către Brigăzile Roșii, a democrat-creștinului Ciro Cirillo, răpit la 27 aprilie și eliberat la 23 iulie 1981.

Aldo Semerari este prieten cu Don Raffaele Cutolo, dar și cu Pupetta Maresca. Cinează împreună cu ea și cu noul ei amant, Amaturo, un „locotenent" al „Noii Familii", în seara sosirii sale la Neapole. A doua zi, Semerari va dispărea fără urmă. A fost suprimat pentru că știa prea multe despre Don Raffaele sau pentru că era prieten și cu rivalii săi? Oricum, Aldo Semerari nu va mai putea vorbi. Un dicton camorrist spune: „Muții și morții nu vorbesc. Dar mai bine un mut mort!"

„Neapole moare miliardar!"

Numirea la Palermo a generalului Dalla Chiesa pentru a acționa împotriva mafiei siciliene l-a determinat pe primarul de atunci al Neapolelui, comunistul Maurizio Valenzi, prieten în tinerețe cu Tristan Tzara, să vină la Roma, în fruntea unei delegații a municipalității napolitane, pentru a cere autorităților sprijin în lupta împotriva camorrei care, în ultimii doi ani și jumătate, săvîrșise peste 500 de crime. (În 1981, de pildă, camorra a ucis 236 de persoane, iar între 1 ianuarie și 31 martie 1982 – 94).

„Avem nevoie – declara primarul Valenzi, ieșind de la Palazzo Chigi – de ajutorul tuturor italienilor. Fără o mobilizare națională, Neapole va sucomba în fața legii mafiote. Nu se poate vorbi de reconstrucție la Neapole și în ansamblul Mezzogiorno-ului dacă nu se pune capăt valului crescînd al violenței, terorismului și crimei organizate".

După cum va reieși din comunicatul dat publicității în urma convorbirilor de la Palazzo Chigi, infiltrarea camorrei în viața napolitană este atît de profundă, încît a fost necesar să fie trecute în revistă toate sectoarele de activitate ale orașului, inclusiv cel al reconstrucției în urma cutremurului din noiembrie 1980, cînd 81 000 de familii au rămas fără locuințe. De atunci, Neapole a devenit – după cum se exprima un ministru italian – „unul dintre cele mai mari șantiere din Europa occidentală", primind un ajutor total (din partea statului italian și a Pieței comune) de circa 3 000 miliarde lire (3 miliarde dolari). Or, acest ajutor a reprezentat o mană cerească pentru camorra, expertă în extorcare de fonduri. Lupta dintre diversele Familii (patru în total, între care cele mai sîngeroase sînt Noua Camorra organizată și Noua Familie), pentru a-și însuși „piața" reconstrucției imobiliare, explică numărul mare de asasinate reciproce din anii '81 și '82.

Asasinarea lui Nicola d'Auria (45 de ani), vînzător de butelii, care a refuzat să plătească dijma datorată camorrei, avea să atragă atenția asupra unei tradiționale surse financiare a organizației: în schimbul „protecției" sale, ea reclamă, din partea tuturor comercianților, o anume „taxă". Faptul este, de altfel, recunoscut în mod deschis: un boss camorrist, Don Alfredo, va declara, într-un interviu, că „protecția" sa cuprinde un număr de circa 200 de comercianți, ce plătesc, lunar, între 200 000 și 300 000 de lire fiecare...

„Camorra – arăta primarul Valenzi – se hrănește inclusiv din șomaj. Neapole are înregistrați, oficial, 122 000 de șomeri la o populație de 1,3 milioane locuitori, un record pe care dificila situație economică nu-l poate explica, ea singură. Explicația e simplă: camorra vinde, la prețuri exorbitante, carnete false de cereri de lucru. De fapt, cifra reală a șomerilor este de 50 000 – explică Valenzi. Ceilalți nu caută de lucru, căci, în imensa junglă a muncii negre, se găsește permanent de lucru. De pildă, cei 200 de specialiști, ce cumpără din nord stocuri întregi de încălțăminte rămasă nevîndută, pe care o revînd apoi pe piețele din Orientul Mijlociu, în ritmul de două cargouri pe săptămînă".

Neapole este orașul italian ce pare să bată toate recordurile: „Cea mai mare densitate demografică, cea mai înaltă rată a șomajului, cel mai mare număr de oameni fără un acoperiș deasupra capului, cel mai scăzut nivel tehnologic, cele mai proaste condiții igienico-sanitare, cea mai înaltă rată de mortalitate infantilă, cele mai impresionante episoade de criminalitate din ultimii ani"[14].

Enunțarea acestui tablou disperat sună ca o condamnare definitivă. Dar – continuă ziarul citat – „acest cadru face și mai vizibile insulele de eficiență, de deșteptare culturală, de productivitate și dezvoltare, constrînse să conviețuiască cu înapoierea socială și imobilismul politic și administrativ".

E greu de imaginat viitorul orașului, dacă nu se pornește tocmai de la această conviețuire. „În timp ce unii vorbesc despre un Neapole-Calcutta, iar alții despre un improbabil model californian, realitatea de azi oferă imagini foarte apropiate de Extremul Orient sau de metropolele sud-americane; Neapole de azi – constată «Corriere» – e un Taiwan al consumurilor exasperate și comerțului frenetic, cu stridente contradicții: zgîrie-nori și barăci, mizerie istorică și nouă bogăție, o mulțime aflată într-o perpetuă mișcare, teritorii scăpate de sub control, muncă neagră". „Neapole – comentează economistul Mariano D'Antonio – devine o realitate informă. Aici, chiar și industriile cele mai avansate continuă să fie apendicele meridional al unui creier ce rămîne în nord".

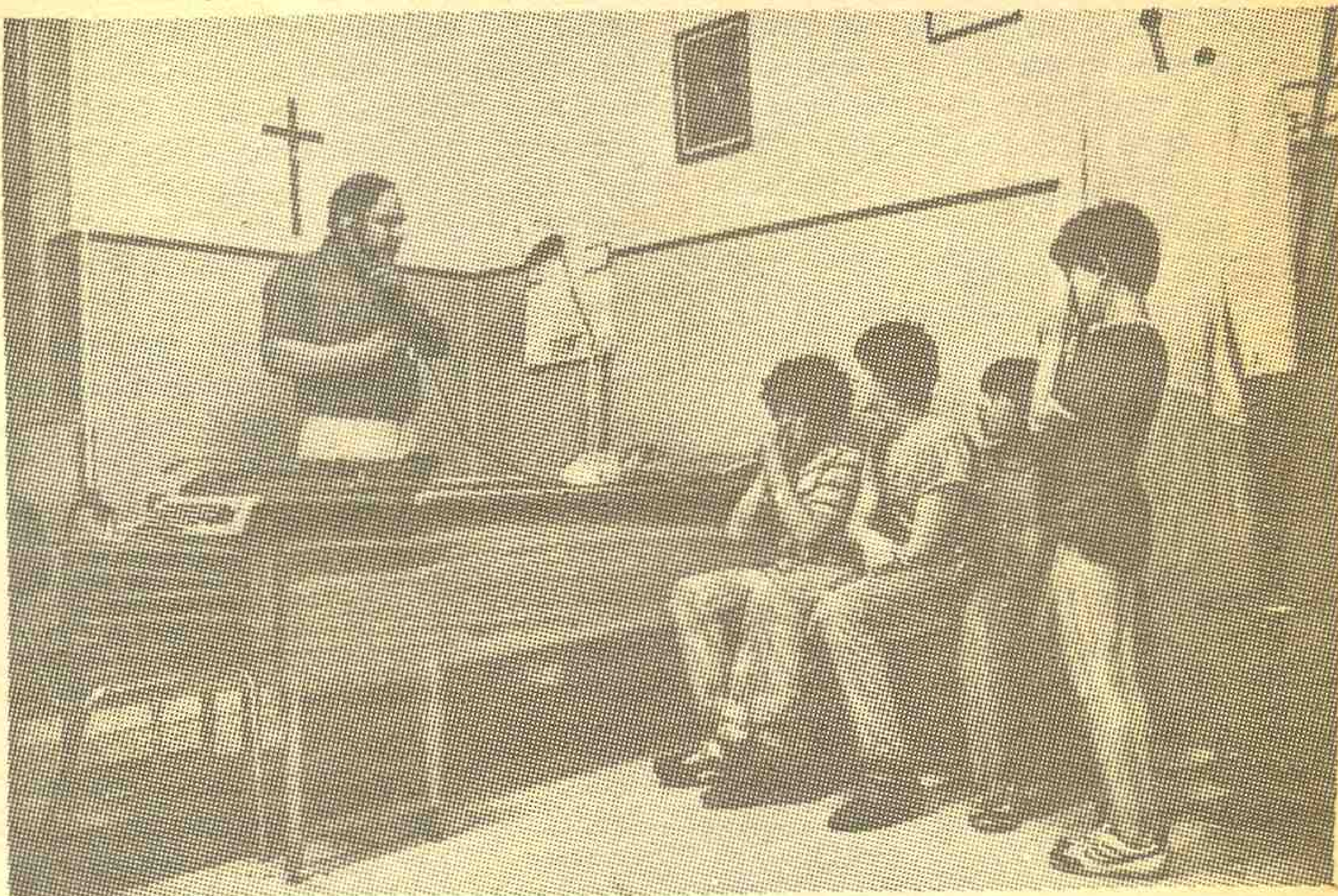
„Din această analiză sumară – conchide ziarul milanez – rezultă că orice perspectivă de schimbare este legată de o intervenție profundă și globală, în sensul însănă-

[14] „Corriere della Sera", 15 octombrie 1984

toşirii şi programării, însoţite de rapide şi clarvăzătoare decizii la nivel politic şi administrativ. Acesta este pariul Neapolelui viitor, dar realitatea de azi ne face să credem că pariul a fost definitiv pierdut. Şi aceasta e cu atît mai amar şi mai paradoxal, cu cît, în ultimii ani, Neapole a avut la dispoziţie resursele financiare atît de necesare: un fluviu de bani, estimaţi la cîteva miliarde, care s-au risipit. Proiecte eronate, soluţii parţiale şi insuficiente, decizii neluate, speculă de tot felul. Iată tot atîtea capitole ale unei istorii ce s-ar putea intitula: «Neapole moare miliardar»"...

Problema Neapole constituie o preocupare a întregii Italii progresiste şi democratice. Dezbaterile, într-un oraş care a dat culturii mondiale un muzician ca Pergolesi şi un filozof ca Benedetto Croce, fac parte dintr-un efort general de a-l salva de abisul degradării morale şi sociale.

La 55 de ani, Luciano De Crescenzo, inginer electronist, scriitor de best-seller, actor, face un film după primul său succes – romanul „Così parlò Bellavista" (Aşa a vorbit Bellavista), apărut la editura Mondadori, într-un tiraj (vîndut) de 350 000 de exemplare. Scenarist, regizor şi actor, Luciano De Crescenzo explică, într-un interviu acordat revistei „L'Europeo"[15]: „Am dorit să dezvălui acea inefabilă «way of life» căreia, în mod obişnuit, i se spune «napolitanitate». Cu o diferenţă: în carte, mă

Patru copii „camorrişti" surprinşi în flagrant delict în timp ce devalizau apartamentul unui... poliţist. În picioare, cel mai mic dintre ei, în vîrstă de 8 ani. Şeful bandei are 13 ani

refeream la Neapole de altădată, cel al lui Totò; în film, vorbesc despre tragediile de azi, numite camorra şi şomaj".

Şi nu întîmplător primele succese ale magistraturii şi poliţiei în lupta împotriva crimei organizate s-au înregistrat mai întîi aici, la Neapole, cu un an înainte ca Tommaso Buscetta să vorbească şi să dezvăluie organigrama mafiei siciliene şi americane...

Procesul

O sală de audieri de dimensiunile unui stadion, 640 acuzaţi, o mie de poliţişti înarmaţi pînă-n dinţi, elicoptere survolînd în permanenţă zona: procesul împotriva camorrei, deschis luni 4 februarie 1984, în incinta celebrei închisori Poggioreale din Neapole, prefigurează evenimentul similar al lunii februarie a anului 1986 – marele proces al mafiei din închisoarea palermitană Ucciardone.

Epilog al masivelor arestări operate de poliţie la 17 iunie 1983, acest proces al Noii Camorre Organizate stă sub semnul gigantismului; cei 640 de acuzaţi vor fi judecaţi în trei etape: 252 în februarie, ceilalţi în martie şi aprilie. Sala de audieri (3 000 metri pătraţi) a fost special construită în curtea închisorii: douăzeci de cuşti uriaşe sînt amenajate pe o latură a sălii; 261 de avocaţi şi circa o sută de ziarişti sînt prezenţi la această primă acţiune de anvergură împotriva camorrei.

Marele absent este Raffaele Cutolo (42 ani, ce trăieşte după gratii de la vîrsta de 19 ani) „naşul" N.C.O., judecat separat şi condamnat la 22 ani şi 9 luni detenţie, pentru a-l fi asasinat, la 23 noiembrie 1980, în incinta închisorii Poggioreale – profitînd de panica creată de cutremur –, pe Vincenzo Palmieri. Asasinatul l-a comis împreună cu alţi opt camorrişti.

Marele „naş" al N.C.O., Don Raffaele Cutolo, supranumit „Verbul", a reuşit să-şi creeze, din închisoare, o redutabilă organizaţie a crimei, ce părea invincibilă.

„Noua Camorra Organizată", creată în martie 1972, era condusă, în afară de „Verb", de trei „santişti" (făcători de sfinţi), un fel de comitet de conducere lărgit, „direcţiunea strategică", urmat de o serie de „şefi de zonă", contabili (funcţie importantă), precum şi elemente recrutate şi supuse iniţierii şi jurămîntului camorrist.

Sora lui Don Raffaele, Rosetta (43 ani), este unul din personajele importante ale organizaţiei. A dispărut în septembrie 1981, sărind pe fereastră, în timp ce poliţia încerca să pătrundă în vila lui Cutolo, în momentul în care avea loc o reuniune de Familie. Soţia lui Don Raffaele, Immacolata Jacone (23 de ani), s-a îndrăgostit fulgerător de acesta în 1981, în timpul vizitelor sale la fratele deţinut, şi el, la Ascoli Piceno. Cei doi s-au căsătorit în mai 1983, în închisoarea de la Asinara, în Sardinia. Frumuseţe palidă cu ochi negri, Immacolata a participat, se pare, în august 1982, la un atentat împotriva unui tren în Sardinia. Nepoata lui Don Raffaele, Carolina, arestată, a intrat în camorra la vîrsta de 16

[15] „L'Europeo", 6 octombrie 1984

ani, cînd a participat la atacul închisorii din Aversa, din apropiere de Neapole. În sfîrșit, o a patra femeie s-a remarcat în anturajul lui Cutolo: sora Aldina (55 ani), călugăriță, învățătoare și, în orele libere, poetă.

Agonia lui Cutolo și a organizației sale a început în mai 1983, în ziua în care acesta, îmbrăcat în costum bleumarin și cămașă de un alb imaculat, se căsătorea, în închisoarea de înaltă securitate de la Asinara, cu Immacolata Jacone. Unul din „locotenenții" săi, Filippo Pandico, s-a decis - simplă coincidență? - să facă mărturisiri poliției chiar în ziua aceea, atît de importantă în viața șefului său: sute de pagini de confesiuni despre acțiunile clanului condus de Don Raffaele. Exemplul lui Pandico îl vor urma alți zece camorriști. Dar, înaintea lor, o făcuse temutul Pasquale Barra, supranumit „O Anemale" (Animalul), mîna dreaptă a boss-ului, un fel de „alter-ego" al lui Cutolo.

Barra se decide să vorbească într-o zi de decembrie 1982. Aflat sub stare de arest la Poggioreale, „O Anemale" strigă disperat: „Domnule judecător, ajutați-mă, vă implor, numai dumneavoastră mă mai puteți salva!" Se produce panică, paznicii închisorii aleargă spre celula în ușa căreia deținutul bate în neștire, urlînd. Cînd i se descuie ușa, se constată că Barra nu e rănit, ci doar terorizat. Cere insistent să vorbească cu magistratul care a venit să vadă ce se întîmplă.

Din acest moment, Pasquale Barra, 41 de ani, de zece ani în închisoare, unde a săvîrșit trei crime, începe să vorbească. Ucigașul fără scrupule, omul cel mai credincios al lui Don Raffaele, îl trădează. Barra nu se consideră trădător. Explică: „Un adevărat camorrist respectă pactele", dar „Don Raffaele, pentru care aveam atîta afecțiune, m-a trădat și eu sînt un om de onoare".

Trădarea lui Raffaele Cutolo are, în mintea lui Barra, o dată fixă: luni 11 august 1981, cînd, în închisoarea de la Nuoro, „O Anemale" și alți doi mafioți sicilieni îl asasinează pe Francis Turatello, supranumit „Faccia d'Angelo" (Față de înger), important „naș" cu sediul la Milano. Ordinul venise direct de la Don Raffaele.

Dar „Faccia d'Angelo" avea prieteni în mafie. Și acești prieteni erau importanți: Luciano Liggio și Gerlando Alberti. Iar mafia i-a reproșat lui Cutolo că asemenea lucruri nu se fac și, mai ales, nu se iartă. Emisarilor trimiși de Liggio le răspunde sora boss-ului, Rosetta: „Raffaele n-are nici un amestec, Barra a făcut totul de capul lui, e nebun". Ajungîndu-i la urechi aceste cuvinte, Barra realizează că a fost deja condamnat la moarte de Noua Camorra Organizată. Și astfel, disperat, se decide să vorbească: întîlnirea la nivel de „șefi", în Calabria, între mafie, camorra și 'ndrangheta; pactul de nebeligeranță între Cutolo și sicilieni, aliații tradiționali ai Noii Familii, camorra rivală, din care face parte Pupetta Maresca; harta puterii camorristice din afara orașului Neapole. „O Anemale" poate fi și sarcastic: „Ziarele scriu că, acum, ne extindem și în nord, unde sîntem deja foarte puternici de multă vreme..." Dă nume, vorbește de asasinate, explică raporturile dintre camorra și terorism.

Pentru Noua Camorra Organizată, ziua de vineri 17 iunie 1983 este ziua înfrîngerii și a trădării. În întreaga peninsulă este declanșată prima mare operațiune de poliție contra camorrei: 856 mandate de arestare, între care 20 sînt comunicate unor personaje deja aflate după gratii; 500 de camorriști sînt prinși.

Amploarea, dar mai ales calitatea arestărilor (avocați, comercianți, antreprenori, oameni politici și chiar clerici), dă dimensiunea semnificațiilor și puterii N.C.O.

Printre acuzații la procesul deschis la 4 februarie 1984 se află personalități cunoscute, precum industriașul Antonio Sibillia, fostul președinte al clubului de fotbal „Avellino", din prima divizie, doi avocați ai lui Raffaele Cutolo, Francesco Gagemi și Enrico Madonna, călugărița Aldina Murelli, arestată într-o mînăstire din Herculanum, un cîntăreț din Roma, Franco Califfano, Mariano Eantin, preotul închisorii Ascoli Piceno, unde Cutolo a fost internat pînă la transferarea sa la Asinara, un neofascist, Pierluigi Concutelli, asasinul judecătorului Vittorio Occorsio; în sfîrșit, Renato Vallanzasca, locotenent al lui Cutolo. Toți vor fi condamnați la 17 septembrie 1985.

Dar personajul cel mai discutat și controversat este Enzo Tortora, popularul prezentator de la televiziunea italiană, devenit grație emisiunii sale televizate „Portobello", din fiecare seară de vineri, un „simbol" al onestității, sincerității și altruismului.

„O mască a surîsului"

Arestarea sa provoacă un șoc. Italia se împarte în două: partizanii vinovăției și cei ai nevinovăției sale. Cum să-ți imaginezi că acest om cu surîsul cald și deschis, gata în orice moment să dea sfaturi de etică și moralitate celor 23 de milioane de telespectatori, în special copii, și-a amestecat sîngele cu cel al altor camorriști, s-a așezat la aceeași masă cu diverși „mammasantissima", proiectînd împreună răpiri de persoane, extorcări și crime? „Un cinic negustător de moarte, cu atît mai periculos, cu cît este, tot, o mască a surîsului" - vor spune despre el magistrații.

Mulți au fost cei care i-au acceptat cu greu dubla sa personalitate: un Tortora public - întotdeauna perfect, profesional, impecabil; un Tortora secret - traficant de droguri, ahtiat după bani și putere. Dacă se dau la o parte vălurile ce îi acoperă biografia, personajul apare într-o lumină necunoscută marelui public.

S-a născut la Genova în 1928. Tatăl său era reprezentant al unei fabrici de textile din Neapole. De foarte tînăr, Enzo intră ca funcționar la Radioteleviziunea italiană (Rai), abandonîndu-și studiile în drept. Actor de cabaret (a făcut parte din compania Baistrocchi) și de film (a avut roluri de june-prim în patru sau cinci filme), Enzo Tortora își cîștigă popularitatea ca prezentator la televiziune cu emisiunile „Telematch" și „Campanile Sera".

Dar, în 1966, este concediat de la Rai, în urma unei emisiuni ireverențioase la adresa unei personalități politice. Trei ani de exil la televiziunea elvețiană, apoi revine la Rai cu „Domenica Sportiva", o emisiune anostă, pe care reușește s-o transforme, de-a lungul a cinci ani, într-un spectacol pasionant, cu interviuri pe viu și reportaje-surpriză. Devine, astfel, marele protagonist al televiziunii italiene.

În septembrie 1969, intervine a doua ruptură cu Rai, în urma unui

interviu acordat săptămînalului „Oggi", în care Tortora desființează, practic, instituția care îl plătește. A doua zi după apariția interviului, este concediat.

Începe astfel, în 1970, perioada pe care biografii săi o numesc azi „secretă" și „obscură". În cei patru ani cît semnează articole și reportaje despre conflictele de pe frontul muncii în ziarele „Nazione" din Florența și „Resto del Carlino" (ambele ale petrolistului Attilio Monti), își cucerește faima de „fascist". Urmează o falimentară experiență la „Nuovo", cotidian de dreapta, ce-și suspendă, după numai cîteva luni, apariția.

Trezindu-se fără slujbă fixă, Tortora revine la Milano, unde fondează „Tele Altomilanese", prima televiziune privată italiană, lansînd programe, ca „Aria di mezzanotte", o rubrică de actualități și intermezzo-uri de strip-tease. Noutatea frapează. Și, pentru că frapează, devine o trambulină. Organizează „Antenna 3" și programele ei de mare succes. Din nou, conducerea Rai începe să se intereseze de el.

În 1977, după opt ani, „marele persecutat" reintră pe ușa principală a clădirii de pe viale Mazzini, în servietă cu proiectele pentru o nouă emisiune, „Portobello", ce va bate toate recordurile de vizionare din istoria televiziunii italiene. La 53 de ani, Enzo Tortora este, alături de Raffaella Carrà, prezentatorul cel mai solicitat: Mondadori vrea să-l angajeze pentru „Retequattro", Silvio Berlusconi, proprietarul Canalului 5, îi oferă sute de milioane de lire. Tortora refuză. Rai jubilează.

Deși acuzat de apartenență la camorra și de trafic cu droguri, Enzo Tortora nu intră după gratii. Cu regim de reședință obligatorie, este ales de radicali (care fac din el o emblemă a proastei funcționări a justiției) președinte al partidului. La scrutinul pentru parlamentul vest-european, de la 17 iunie 1984, este ales deputat pe listele radicalilor.

Magistrații nu se lasă impresionați. Probele pe care le dețin se dovedesc a fi covîrșitoare: la 17 septembrie 1985, Enzo Tortora este condamnat de tribunalul din Neapole la zece ani închisoare și 25 000 de dolari amendă pentru „apartenență la camorra și trafic cu droguri". Deocamdată, porțile de la Poggioreale nu s-au deschis pentru a-l primi pe Tortora. Imunitatea parlamentară, de care s-a bucurat în calitate de deputat vest-european, nu a permis nici arestarea și nici limitarea libertății sale. În ianuarie 1986, Tortora a anunțat public că renunță la imunitatea parlamentară: intră imediat în regim de domiciliu obligatoriu la Milano, unde încearcă să-și reafirme nevinovăția. Cazul său urmează să fie judecat de Curtea de casație.

Carabinierii percneziționează castelul lui Don Raffaele de la Ottaviano

După „Italicus", rapidul 904...

23 decembrie 1984. Zece ani după atentatul neofascist asupra trenului „Italicus" și patru ani după explozia unei bombe în gara Bologna, Italia trăiește din nou coșmarul terorismului.

Scenariul este același ca în '74 și '80. Două bombe explodează, în timp ce rapidul 904 Neapole–Milano traversează tunelul Val di Sambro, supranumit „Direttissima", cel mai drept și unul din cele mai lungi tunele din Europa (18 610 metri) după „Simplon" (19 731 metri). Cincisprezece morți, între care femei, bătrîni și copii. O sută șaisprezece răniți.

Joi 27 decembrie, orașul Bologna aduce un ultim omagiu celor 15 victime ale atentatului. La funeraliile publice participă președintele Italiei și reprezentanți ai guvernului. Sicriele victimelor nu sînt, însă, aici: familiile au preferat să-și plîngă morții în tăcere. Afară, o tribună a fost ridicată pe locul unde avusese loc, în 1974, funeraliile celor 12 victime ale atentatului contra trenului „Italicus" și, în 1980, ale celor 85 de morți din gara Bologna.

Valul de indignare se înmănunchează într-o manifestare spontană de largă solidaritate națională împotriva neofascismului. Cele două Camere ale parlamentului își întrerup vacanța. Sindicatele din regiunea Calabria declară greve temporare, iar la Roma, Neapole, Milano, Florența și Bologna au loc, la chemarea autorităților municipale și centralelor sindicale, mari manifestații de protest împotriva violenței și a mișcărilor neofasciste. Principalele partide politice ale țării organizează întruniri speciale. P.C. Italian subliniază, într-un comunicat: „De 15 ani, mișcările neofasciste terorizează populația, iar justiția noastră trebuie să se arate mai severă față de aceste grupuri de extremiști care provoacă vărsări de sînge".

Consternare, emoție, revoltă, indignare, durere, mînie, dar și pole-

mica. A doua zi după funeraliile naționale de la Bologna, climatul politic italian capătă accente polemice în ce privește originea și autorii atentatului. În timp ce magistrații și polițiștii văd în el, „fără umbră de ezitare", mîna terorismului negru, neofascist, premierul Bettino Craxi și ministrul de interne Oscar Luigi Scalfaro nu vor să neglijeze nici o pistă; cer anchetatorilor să urmărească atît pista terorismului internațional, cît și pe cea mafiotă. „Analogiile, similitudinile, coincidențele (cu atentatul «Italicus») sînt prea numeroase și pot sfîrși prin a aduce mai multe probe decît sînt necesare" – declară premierul socialist în Senat, neexcluzînd ca „un creier atît de lucid și pervers" să încerce să-i inducă în eroare, tocmai prin aceste similitudini, pe anchetatori.

In ce privește teza atentatului comis de mafie, substitutul procurorului republicii la Palermo, Giusto Sciacchitano, declară: „Mi se pare absurd. Nu există nici un precedent de acest gen, și mafia nu practică tehnica atentatului orb". Adaugă: „Ar fi o eroare ca mafia să fie amestecată în toate, căci astfel, în cele din urmă, nimeni nu va mai înțelege nimic".

Și totuși, un an mai tîrziu, în ianuarie 1986, se va dovedi că Bettino Craxi a avut dreptate. La 20 februarie 1986, o depeșă a agenției italiene de știri „ANSA" conchidea: „Atentatul de la 23 decembrie 1984 contra trenului Neapole–Milano a fost opera cercurilor criminalității organizate, în urma unui contract încheiat între mafie și camorra. Printre inculpați figurează Don Pippo Calò, considerat drept visternicul mafiei, și care este unul din cei 467 de acuzați mafioți la procesul deschis, acum zece zile, la Palermo. Atentatul contra trenului – continuă agenția – ar fi fost posibil datorită colaborării dintre mafie și camorra napolitană: unul dintre șefii acesteia din urmă, Giuseppe Missi, ar fi constituit o organizație de extremă dreapta".

Autorul fizic al atentatului este un tînăr de 17 ani, Carmine Lombardi, poreclit „Piticul". Potrivit anchetatorilor, la 23 decembrie 1984, tînărul napolitan primește un telefon de la „nașul" camorrist Giuseppe Misso, care-i ordonă să ia rapidul 904. Îi fixează o întîlnire la gara din Roma. Lombardi are o încredere oarbă în „nașul" său, care l-a crescut după regulile camorrei: ascultare totală, discreție

Enzo Tortora în timpul interogatoriilor

și fidelitate. Încrederea este, de altfel, reciprocă, deoarece „Piticul" este unul din puținii membri ai clanului ce cunoaște „ascunzătoarea" din Roma a lui Don Misso, care a fugit de la Neapole, unde este căutat de poliție.

Carmine urcă fără să ezite în rapidul 904, plin cu napolitani ce se duc în nordul țării să-și petreacă sărbătorile de Crăciun cu familiile emigrate.

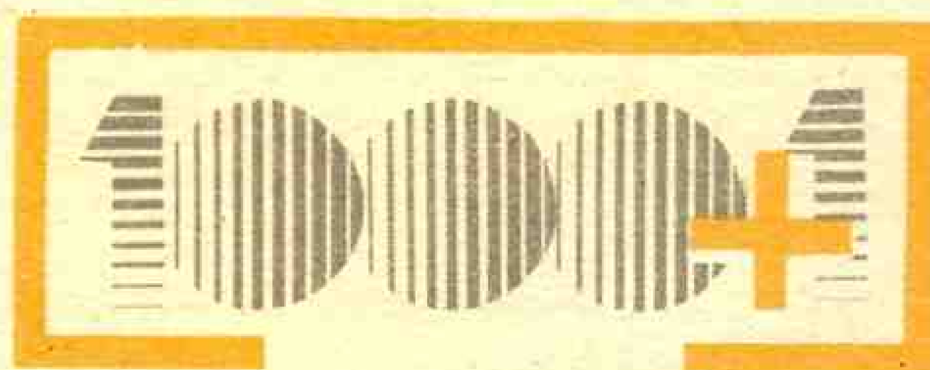
La „Stazione Termini" (gara centrală) din Roma, ia în primire două valize conținînd 14 kilograme de exploziv, pe care le depune într-un vagon de la coada trenului, cu puțin înainte de sosirea în gara Florența, unde, conform ordinelor primite, el trebuie să coboare din tren.

Rapidul 904 își continuă călătoria fără Carmine: intră în tunelul lung de 19 kilometri de la San Benedetto Val di Sambro și, două minute mai tîrziu, cele două valize explodează.

Deși a scăpat din acest masacru, Carmine nu va mai putea depune mărturie. La 5 martie 1985, în timp ce se afla cu prietenii într-un bar din Neapole, este asasinat de doi motocicliști. Potrivit poliției, mandatarul asasinatului este chiar „nașul" lui Carmine, care a eliminat astfel veriga cea mai slabă a întregii istorii.

La 11 ianuarie 1986, șapte persoane, între care și Giuseppe Misso, au fost arestate și inculpate de masacru și atentat terorist și de subversiune contra ordinii constituționale. Misso – precizează ziarul „La Repubblica" – ar fi acționat pentru Don Pippo Calò, „financiarul" mafiei. Atentatul ar fi fost decis la o reuniune, desfășurată la Roma, la care au participat șefi ai mafiei, camorrei, precum și neofasciști. Sistemul de declanșare a explozibilului a fost pus la punct de un electronist vest-german, Friedrich Scaudinn...

Rodica Dumitrescu

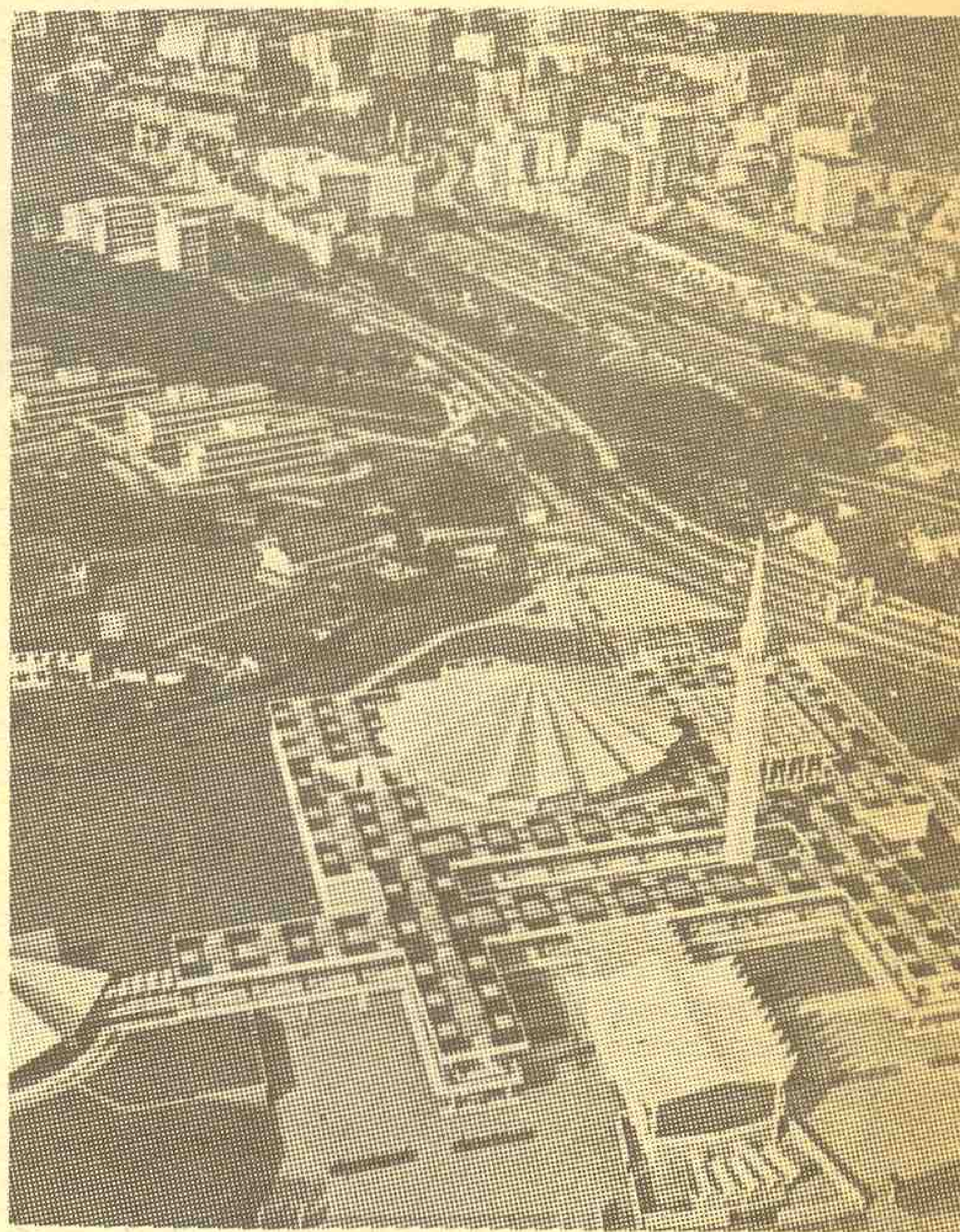

Ceasuri

Fața de aproape un milion de ceasuri elvețiene, cîte se vînd anual pe piața mondială, falsificatorii de ceasuri produc alte zece milioane. Această situație dă reale dureri de cap industriei elvețiene a ceasurilor, care duce o luptă permanentă împotriva falsificatorilor, cheltuind, anual, peste o jumătate de milion de dolari în diverse procese de demascare. În afară de fonduri, se cheltuiește și timp – pentru „disecția" diverselor ceasuri false, în scopul de a se vedea de unde provine fiecare piesă și a se examina orice inscripție sau indiciu care ar putea conduce la „sursă". Datele sînt înregistrate, apoi, în fișe, numărul lor ajungînd pînă acum la peste 30 000. Aceste amănunte ale luptei împotriva fraudei cu ceasuri dau dimensiunile preciziei pe care o cere munca unui ceasornicar care încearcă să demaște un impostor.

MALAYEZIA

Noul pe fond verde

Kuala Lumpur – vedere panoramică

Nu de puţine ori am gîndit, cînd împrejurările mi-au oferit ocazia, că ţările sînt, în anumite privinţe, ca şi oamenii; cu unele te „tutuieşti" imediat ce le cunoşti, pătrunzînd lesne în intimitatea şi căldura lor sufletească; altele te ţin ceremonios la distanţă multă vreme. În sfîrşit, mai există şi a treia categorie; acele ţări care ţi se par în fiecare zi altele, surprinzător de schimbătoare, cînd deschise ca o carte, cînd încîlcite ca o enigmă. Ca să le înţelegi cît de cît, îţi trebuie, înainte de orice, răbdare, multă răbdare.

Cînd am privit-o din înălţimea cerului, Malayezia — ţara al cărei nume a fost multă vreme asociat cu cel al cauciucului natural şi uleiului de palmier — mi s-a înfăţişat ca o fabuloasă tapiserie ţesută din nuanţe de verde, brăzdată din loc în loc de nervurile albastre ale fluviilor. Clorofila este atotstăpînitoare peste ţara întinsă ca un crocodil adormit în bătaia soarelui de la tropice. Verdele intens, întunecat, domină totul, pînă chiar şi crestele munţilor; doar geometria riguroasă a plantaţiilor de palmieri, cu siluetele lor insolite, mai reuşeşte să spargă, din cînd în cînd, monotonia verde.

Dar, într-un fel se vede lumea din cer, şi cu totul altfel de pe pămînt. Şi primul contact cu pămîntul malayezian mi l-a prilejuit Kuala Lumpur. Metropolă cu circa 1,5 milioane locuitori, pe care nici un simbol nu o gravează în memorie, aşa cum pe atîtea altele le definesc în mica noastră Europă. Şi totuşi, după ce ai pătruns în atmosfera ei, nu o mai poţi uita, pentru că Kuala Lumpur seamănă numai cu... Kuala Lumpur, chiar şi prin faptul că este o capitală fără trotuare.

Căţărată pe umerii laţi de dealuri, bogat înveşmîntată în straiul fastuos al vegetaţiei, capitala oferă imagini surprinzătoare, luminoase, zămislite din lumea banală a betonului, turnat, însă, în forme îndelung gîndite, într-o arhitectură suplă, devotată armoniei şi culorii, de o remarcabilă eleganţă. Drumul dinspre aeroport urcă şi coboară fără încetare. În fiecare curbă, în fiecare punct înalt, se deschid vaste panorame de cinematograf color, dominate de silueta unor moderne edificii, cînd sugerînd avîntul impetuos al săgeţii repezită spre pieptul cerului, cînd graţia cupei de flori creată din cel mai fin porţelan.

O pădure de „building"-uri străjuieşte orgolioasă colinele şi văile capitalei malayeziene, rînduită de vizibila ambiţie ca fiecare „copac" să reprezinte un unicat arhitectonic. O pădure ai cărei falnici „copaci" sînt „semănaţi", în viziunea unor riguroase planuri urbanistice, printre miile de vile şi căsuţe împrejmuite cu peluze pedante, tunse scurt, precum „peria" boxerilor de altădată. Primul cîştig al acestei viziuni urbanistice este lesne de sesizat: realizarea unui încîntător joc de volume şi culori.

Există suficient spaţiu de atac pentru urbanişti, mai ales în zonele scăpătate ale oraşului, insinuate chiar şi în perimetrele relativ centrale ale capitalei, discret scoase, însă, din cîmpul vizual de vegetaţia luxuriantă ce domină copleşitor peisajul.

Modernizarea este un cuvîtnt adeseori invocat şi motivat de responsabilii malayezieni. Întîia oară l-am auzit rostit şi argumentat de dr. Aris Osman, adjunctul şefului Departamentului pentru planificare al Malayeziei, cu prilejul îndelungilor explicaţii pe care ni le-a furnizat în legătură cu strategia şi proiectele de dezvoltare ale ţării, croite pe întinderea unei îndelungi perioade. Reţine atenţia faptul că aproape 36 la sută din forţa de muncă a ţării, plasată în agricultură, producea anul trecut abia ceva mai mult de 20 la sută din produsul naţional brut, în vreme ce 16 la sută din forţa de muncă ocupată în industria prelucrătoare acoperea aceeaşi pondere în produsul naţional brut. Cele două ramuri furnizau, în părţi aproximativ egale, cu un uşor avans pentru agricultură, aproape 64 la sută din exporturi, alte aproape 31 de procente fiind rezervate mineritului. Peste 63 la sută din export era alcătuit din materii prime furnizate de industria minieră şi de agricultură. Preponderenţa unei structuri relativ simple a economiei, vulnerabilă

Strîmtoarea Malacca, văzută de pe dealul St. John

la toate vînturile conjuncturilor mondiale, preocupă în cel mai înalt grad pe responsabilii planificării malayezieni. În viziunea lor, remediile imediate, cît mai ales de perspectivă, ale actualei stări de lucruri din economie își află soluțiile în creșterea substanțială a ponderii industriei, în contrabalans cu scăderea ponderii activității din agricultură — chiar dacă această ramură urmează să-și dezvolte mult volumul activității —, în valorificarea superioară a tuturor resurselor țării, în impulsionarea exporturilor, scăderea ponderii capitalului străin din economie, a cărui prezență masivă — în aproape toate sectoarele — se dovedește mai mult decît stînjenitoare pentru „aspirațiile legitime de progres" — cum sublinia răspicat dr. Osman.

Explicații detaliate limpezesc orizonturile spre care se îndreaptă fiecare sector al economiei. Pentru industrie, direcțiile prioritare au în vedere dezvoltarea industriei grele, diversificarea resurselor, concentrarea piețelor de desfacere, selecționarea atentă a produselor pentru export. Croită pe tiparele economiei de tip capitalist, economia malayeziană își sprijină, fără rezervă, viitorul pe temelia... planificării, responsabilii săi fiind convinși că liberalismul economiei de piață a rămas de mult o frumoasă poveste într-o lume minată de multiple și grave confruntări, în care cei puternici ridică obstacole de tot felul în calea desfășurării vieții economice internaționale, după cum le dictează interesele de moment. Gazdele și-au făcut cunoscută, fără rezerve, opinia că implicarea tot mai adîncă a statului în desfășurarea proceselor economico-sociale, cel puțin pentru țările în curs de dezvoltare, constituie un imperativ vital.

Ricșa – o prezență obișnuită pe străzile orașelor malayeziene

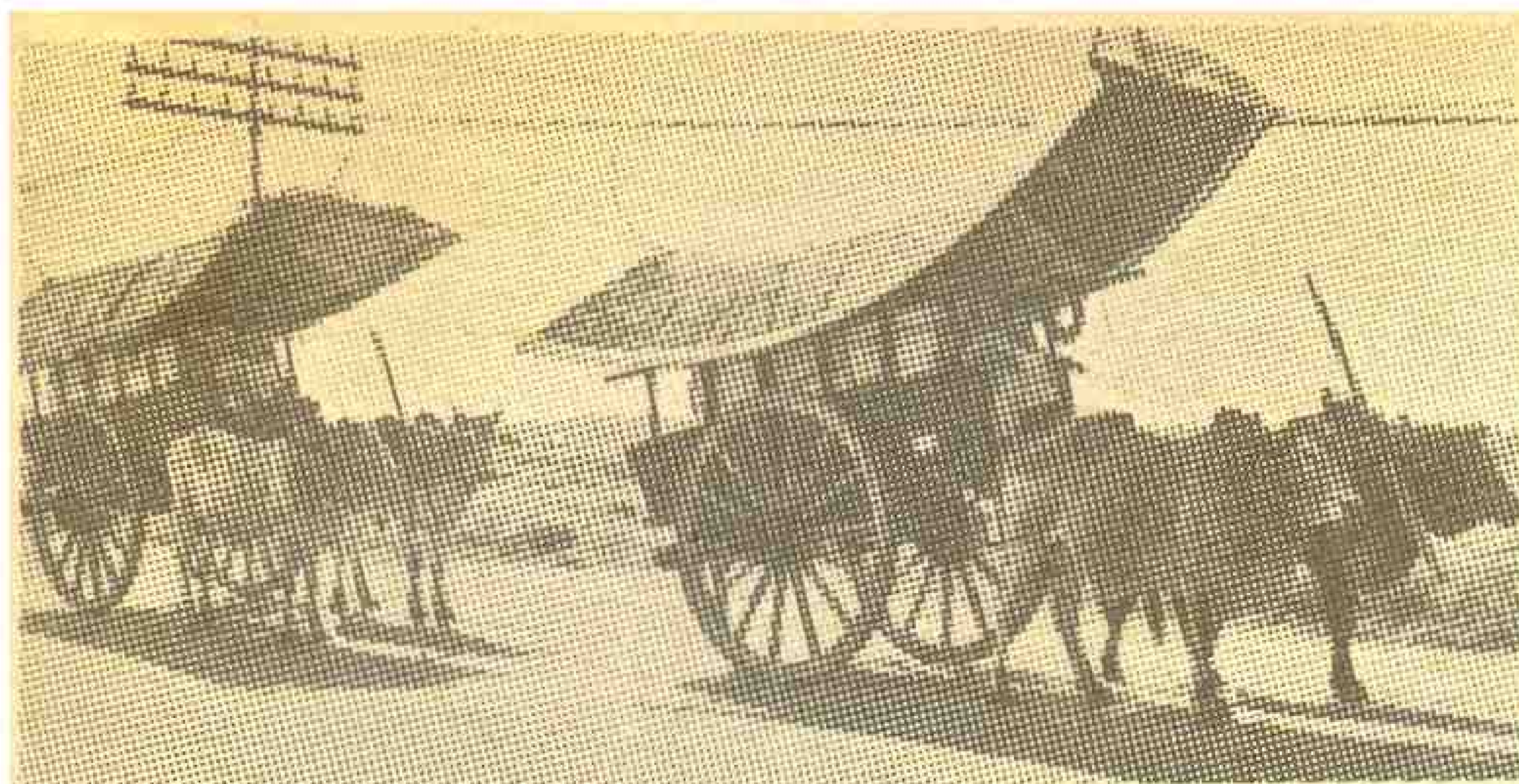
Unele din roadele acestei „imixtiuni" statale în economie aveam să le văd, la fața locului, cîteva zile mai tîrziu, cu prilejul vizitei făcute la Complexul agricol Trolak, creat în cadrul programului Felda. Ce înseamnă Felda? În spatele celor cinci litere care compun indicativul Felda se află un important organism federal, în competența căruia intră principalele probleme — dintre care nu puține sînt foarte spinoase — privind dezvoltarea și emanciparea agriculturii, implicit a locuitorilor satelor malayeziene. Aflată sub autoritatea Ministerului pentru dezvoltarea agriculturii și teritoriului, Felda a fost creată în urmă cu cîteva decenii, cu scopul de a impulsiona modernizarea producției agricole, valorificarea largă a resurselor acestei ramuri a economiei și, pe această bază, ridicarea nivelului de trai al țărănimii.

Deviza acestui organism, inspirată din obiectivele programului național de dezvoltare a agriculturii, este atragerea, în circuitul agricol, a noi suprafețe de teren, prin acțiuni de desțelenire și defrișare a junglei, eradicarea sărăciei și subdezvoltării în lumea satului. În acest scop, Felda realizează investiții pentru amenajarea exploatărilor agricole, inclusiv a locuințelor, pe care le transferă, apoi, familiilor de țărani săraci cu titlu de împroprietărire, plătibile, însă, în rate de-a lungul unei perioade de timp; asigură asistența tehnică și credite de producție fermierilor, dotarea comunităților rurale pe care le creează cu unități de interes social — școli, grădinițe, dispensare etc. Totodată, își asumă răspunderea pentru prelucrarea, transportul și desfacerea produselor țăranilor împroprietăriți.

Responsabilii acestei companii de stat fac cunoscut, cu vădită satisfacție, faptul că au reușit să „împroprietărească" circa 90 000 de familii de țărani. Interesant este faptul că, în organizarea noilor comunități rurale, dacă, la început, acorda proprietăți de cîteva hectare fiecărui țăran în parte, în ultimul timp Felda a optat pentru realizarea unor forme de cooperare în producție între țărani, în sensul că se acordă un „bloc" pentru un număr de familii care răspund, apoi, în comun de gospodărirea acestuia. Nu-i greu să înțelegem că viața în mijlocul junglei nu-i deloc ușoară.

...Complexul Trolak se află la circa 120 de kilometri distanță de Kuala Lumpur, spre nord. Vreme de aproape un ceas, elicopterul ne prilejuiește să „măturăm" cu privirea coama deasă, fără de sfîrșit, a junglei. La un moment dat, se deschide brusc în inima ei un spațiu aerat, geometrizat prin linia drumurilor cenușii sau roșietice, care decupează perimetrele plantațiilor de palmieri sau cu arbori de cauciuc. Coborîm la Utara, una din cele trei așezări care compun Complexul Trolak, unde trăiesc circa 550 de familii.

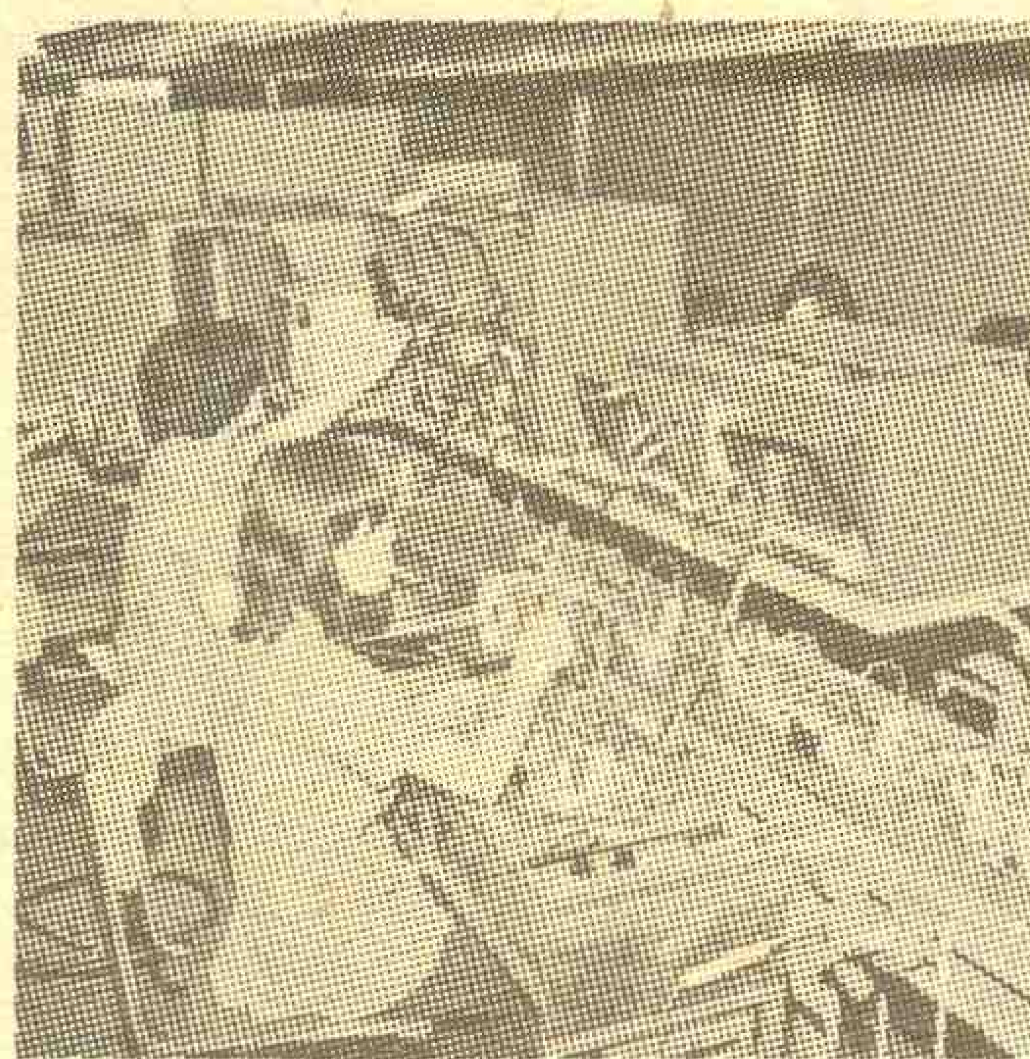
Căsuțe-stas, înălțate pe piloni, se înșiră, la distanțe egale, de o parte și de alta a drumului. De pe colina

Care specific malayeziene

unde ne aflăm, par aşezate ca la paradă. Nota de artificial a aşezării este şocantă, nici nu poate fi altfel, de vreme ce satul a apărut înaintea locuitorilor săi. Dăm curs invitaţiei, şi intrăm în una dintre primele locuinţe care ne ies în cale. Stăpînul casei, Mokhtar, se arată bucuros că are ce arăta oaspeţilor, dar, mai ales, încrezător în viitorul lui de om cu rost pe lume. În această locuinţă — alcătuită din cîteva încăperi şi dependinţe aferente —, construită din materiale uşoare, are tot ceea ce trebuie unei familii, relativ numeroase, cum este cea a lui Mokhtar, ca să poată spune că duce o viaţă omenească.

Cele trei aşezări ale complexului dispun de serviciile a două fabrici moderne: una pentru prelucrarea cauciucului natural şi alta destinată extracţiei uleiului de palmier. Acestea sînt, de altfel, culturile de bază ale complexului. Cît vezi cu ochii în jur, numai palmieri şi arbori pentru cauciuc. Gazdele ne informează că cele două culturi cunosc o mare dezvoltare, avînd, şi pe mai departe, frumoase perspective. Remarca avea să fie întărită o zi mai tîrziu de un articol publicat în unul din cele mai importante ziare malayeziene, „New Sunday Times". Sub titlul „Un mare salt al veniturilor din exportul uleiului de palmier", se sublinia că, în 1984, încasările valutare, obţinute din exportul acestui produs, sporiseră cu 58 la sută, comparativ cu 1983, atingînd 5,77 miliarde de dolari, ceea ce înseamnă cu aproape 900 de milioane mai mult decît se obţinuse din exportul de cauciuc şi cositor la un loc, domenii în care Malayezia deţine, de asemenea, priorităţi mondiale. În ultimii ani, exportul uleiului de palmier s-a situat pe locul al doilea, după cel al petrolului, în ce priveşte veniturile valutare. Ministrul industriei primare, Paul Leong, aprecia că, şi în 1985, s-au realizat importante majorări la încasări, întrucît preţurile la acest produs erau în creştere sensibilă. La această susţinută ofensivă a uleiului de palmier complexul de la Trolak avea un cuvînt important de spus, prin cele aproape 4 600 de hectare plantate cu palmieri, ceea ce înseamnă circa 70 la sută din suprafaţa totală cultivată.

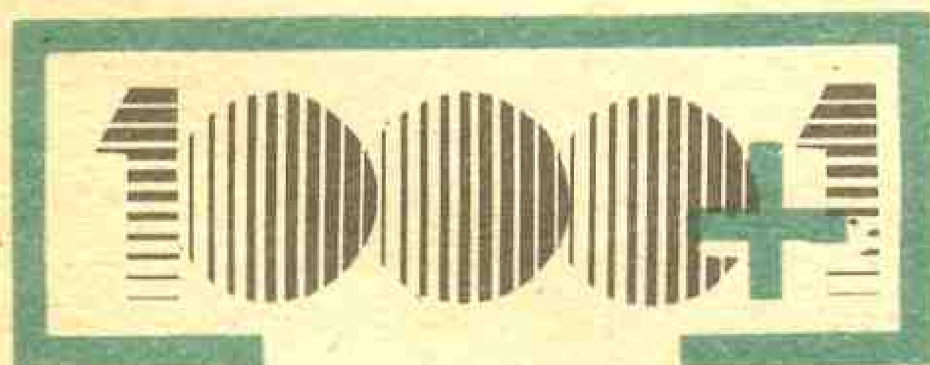
Electronica - o industrie în plină dezvoltare la Kuala Lumpur, în alte centre economice ale Malayeziei

...După ce trecem, cu dificultate, prin atmosfera infernală din incinta fabricii de cauciuc natural, este o binefacere popasul făcut la centrul de pregătire a cadrelor, un spaţiu modern, cu funcţii complexe, în care se desfăşoară o mare varietate de activităţi, începînd de la iniţierea femeilor în subtilităţile artei culinare, broderiei sau altor îndeletniciri casnice şi pînă la calificarea tinerelor în domeniul sudurii, mecanicii, reparaţiilor de aparatură electronică şi altor meserii necesare locuitorilor. Şcoli, grădiniţe, magazine, cluburi modern echipate întregesc imaginea complexului agricol de la Trolak, fiind o dovadă a ofensivei energice în care s-a angajat poporul malayezian pentru a rupe definitiv cu tarele unui trecut împovărat de îndelungata dominaţie străină şi a crea, prin instrucţie şi cultură adînc diseminate în masa poporului, o bază solidă înaintării pe calea progresului şi civilizaţiei.

Înainte de a porni spre elicopter, fac încă un popas pe muchia uneia dintre terasele îmbrăcate în gazon gras, pentru a îmbrăţişa, pentru ultima oară, cu privirea splendida imagine în care pare că se amestecă, ca într-o pastă vîscoasă, albul strălucitor al clădirilor noi cu verdele întunecat, agresiv, al plantaţiilor din jur. Pentru o clipă, trăiesc impresia că am în faţă o pictură suprarealistă.

Un posibil titlu al acestei lucrări, zămislite din deplina armonie dintre om şi natură, ar putea fi şi acesta: „Noul pe fond verde".

Ioan Erhan

Rapiditate

Renumiţii „cow-boys" din glorioasele vremuri ale cuceririi Vestului sălbatic n-ar avea nici o şansă în faţa lui Dick Plum, un californian care, conform cronometrului, a reuşit să scoată pistolul de la cingătoare şi să tragă în mai puţin de 33 de sutimi de secundă. Dick Plum, preşedintele unei asociaţii de trăgători rapizi, a participat la un concurs în parcul de distracţii „Buena Park", din California. Aici chiar şi ultimul dintre concurenţi s-a dovedit mai bun decît oricare dintre eroii tradiţionalelor „western"-uri, pe vremea cărora performanţele erau de 3–4 secunde.

„Cutia neagră"

Navele vor putea dispune, în cel mult un an, de aceeaşi „cutie neagră" cu care sînt dotate avioanele, pentru a se depista cauzele accidentelor maritime, a anunţat compania de asigurări navale „Lloyd's". Departamentul de cercetări al companiei, cu ajutorul ministerului britanic al transporturilor, studiază, de cîţiva ani, construcţia unui aparat care să permită înregistrarea tuturor informaţiilor vitale pentru clarificarea accidentelor navale. Profesorul Ross Goodman, purtător de cuvînt al „Lloyd's", a declarat că s-a reuşit, cu ajutorul unor senzori instalaţi în diverse puncte ale navei, să se strîngă informaţii nu numai despre direcţie şi viteză, ci şi despre funcţionarea motoarelor. Pînă acum, invenţia a fost folosită pe două nave, „City of Plymouth" şi „Boniface", aparatul avînd dimensiunea de un metru cub.

„Mica Romă" din Trier

„Înainte de Roma a existat Trierul...", aşa spune legenda.

Romanii au fondat acest oraş german – cel mai vechi, azi, situat, în R.F.G., la 10 km de graniţa cu Luxemburgul – în anul 15 î.e.n., în plină vale a Mosellei, şi i-au dat numele de Augusta Treverorum. În anul 117 e.n., este atestat drept capitală a provinciei Belgica Prima şi sediu al principalului colector de impozite. Devine, apoi, reşedinţă imperială. Nu mai puţin de şase împăraţi romani au folosit Augusta Treverorum ca reşedinţă temporară. Oraşul se bucura de o remarcabilă importanţă politică, de o bogată viaţă culturală şi de un intens negoţ. În secolul al patrulea, număra 80 000 de locuitori. Astăzi, 100 000.

Monumentele grandioase, păstrate în oraş, vorbesc despre trecerea şi aşezarea romanilor în valea Mosellei. Numeroasele vestigii expuse în muzeul regional şi în cel episcopal sînt dovezi de netăgăduit ale unei îndelungate şi temeinice civilizaţii romane pe aceste meleaguri.

Dominaţiei romane i-au urmat alte stratificări istorice. Astfel, între anii 500 şi 1500, s-au ridicat, în proximitatea monumentelor antice, biserici greco-romane şi gotice, mînăstiri şi fundaţii de cult, ulterior case ale burgheziei înstărite. Împăraţi şi papi obişnuiau să facă vizite la „Sancta Treviris", devenit scaun episcopal şi sediu al prinţilor electori, fiind uimiţi, probabil, de ineditul aşezării întemeiate de legiunile romane.

Secolele care au urmat au îmbogăţit Trier-ul cu construcţii universitare, reşedinţe particulare, biserici şi mînăstiri, construite în stilul Renaşterii, barocului, rococoului. În secolul al XIX-lea, clasicismul şi-a pus amprenta pe cîteva clădiri remarcabile. Trier-ul consemnează, în 1818, naşterea unui om a cărui operă capitală avea să transforme lumea – Karl Marx. Alături de casa natală, trevirezii au înălţat în memoria sa un complex „Karl-Marx Haus", care conţine mai multe secţiuni: una dedicată documentelor şi fotografiilor privind viaţa şi opera sa; o expoziţie ce etalează ediţiile rare şi vechi ale operei sale în toate limbile; o bibliotecă densă şi un cabinet pentru studiu şi mese rotunde.

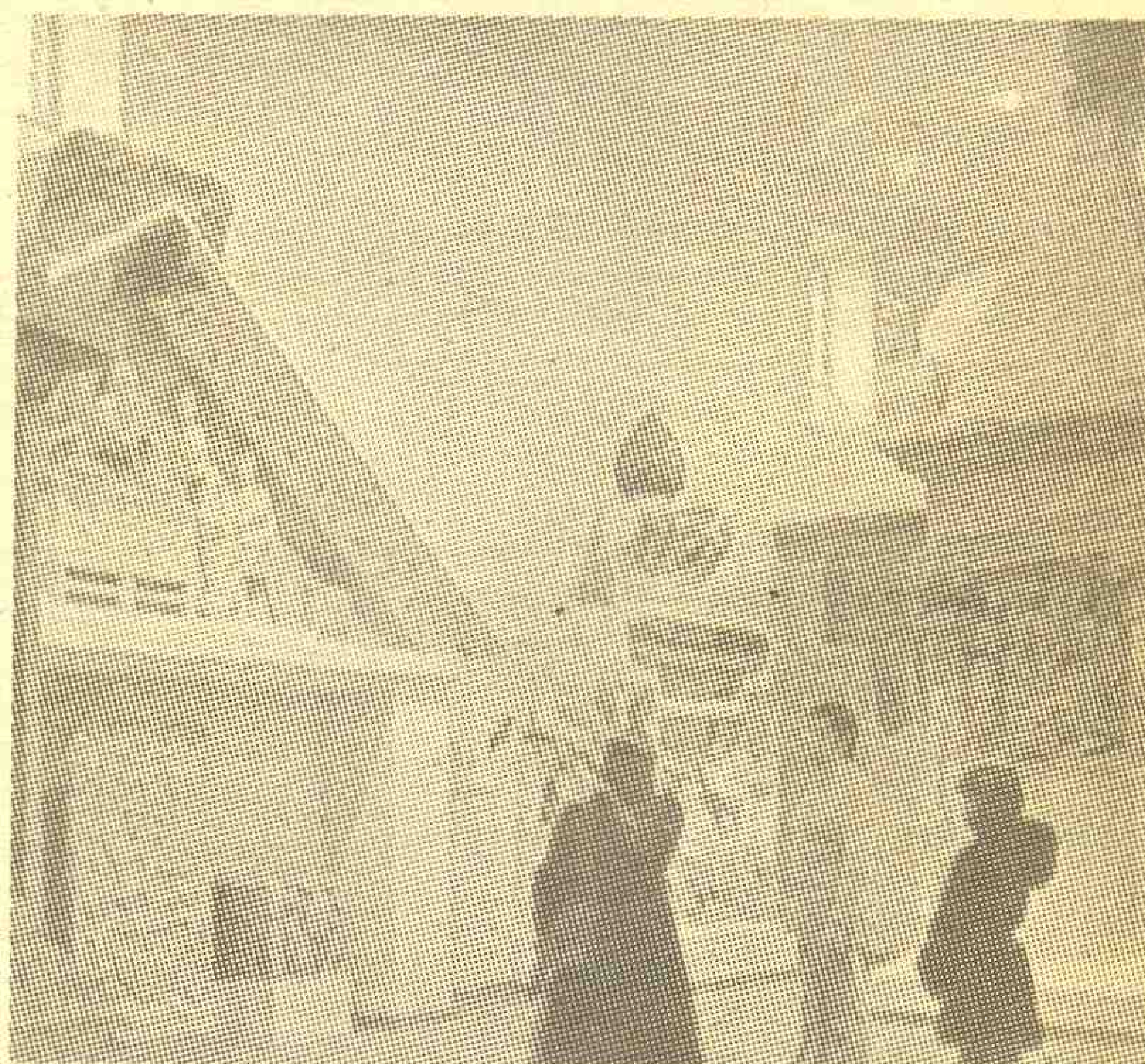
„Sieh zur Dich" – priveşte în jurul tău – este numele unei străduţe din centrul oraşului. O adevărată invitaţie la a contempla cum coexistă, pe o arie extrem de redusă, edificii din toate epocile arhitectonice europene, de la Roma antică pînă în zilele noastre. O chintesenţă plasată într-un decor natural de o neasemuită frumuseţe, udat de meandrele Mosellei, ce descinde din Franţa şi Luxemburg, agrementat de dealurile cu întinse culturi viticole (3,5 milioane mp) şi pădurile ce urcă spre regiunile muntoase Hunsrück şi Eifel.

Nucleul primar al oraşului, piaţa centrală sînt dominate de faimoasa Porta Nigra – un adevărat arc de triumf roman, înnegrit şi cimentat de vreme –, Basilica lui Constantin sau Palatul imperial – o clădire sobră, păstrată aproape intactă, ruinele Termelor imperiale, Amfiteatrul, Podul roman. Colecţiile de antichităţi ale muzeului regional sînt îmbogăţite cu piese foarte bine păstrate, într-un sol prielnic. În perimetre închise, arheologii îşi continuă dialogul cu meşterii de acum 2000 de ani.

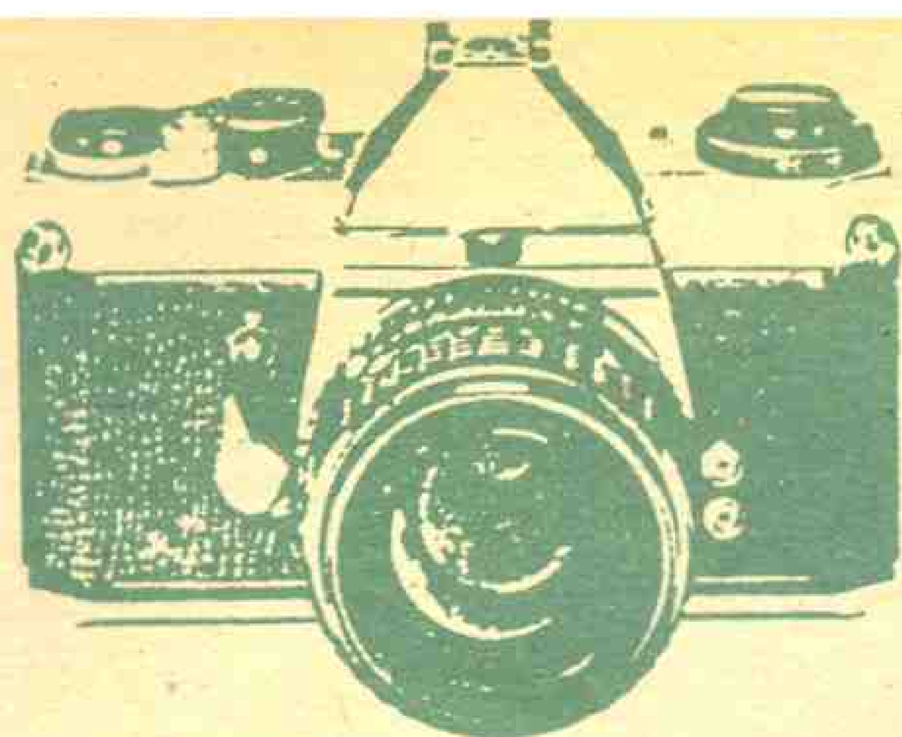

Porta Nigra

Una din sălile muzeului regional

Doina Topor

Reporter în „angrenajul distrugerii"

Generalul francez Pierre Gallois făcea cîndva această remarcă: „Dacă se pot controla uşor forţele militare clasice, fie prin sateliţi, fie, cum se procedează de regulă, prin agenţi de informare, este foarte dificil să controlezi armamentele nucleare. Se pot stoca sute de rachete de croazieră într-un hangar obişnuit, obuze nucleare într-un apartament. O ogivă de rachetă intercontinentală Minuteman este mai puţin înaltă decît un stat de om şi, totuşi, la 10 000 de kilometri, ea ar distruge un oraş".

Aşadar, arme tot mai primejdioase, dar, în acelaşi timp, tot mai uşor de disimulat. Cu alte cuvinte, pericolul nuclear devine din ce în ce mai mult o realitate de toate zilele, o realitate cumplită, incredibilă, intolerabilă.

Înseamnă oare — aşa cum se exprima odată un universitar american specializat în armele nucleare — că „omul s-a obişnuit cu bomba" sau că, aşa cum se arăta într-un studiu elaborat de un grup de specialişti, „omenirea a învăţat să convieţuiască cu bomba"? Niciodată! Un studiu temeinic alcătuit asupra armelor nucleare, apărut sub auspiciile O.N.U., arată: „Poate numai fiindcă nu e de conceput decît ca un paroxism al demenţei colective, războiul nuclear este un subiect care a interesat numeroşi autori. Consecinţele pe care le-ar avea un asemenea război au fost analizate într-un mod extrem de detaliat, iar rezultatele acestor analize variază, evident, potrivit ipotezelor adoptate în ce priveşte alegerea obiectivelor, numărul şi puterea bombelor, modul lor de folosire, condiţiile meteo şi eficacitatea eventualelor măsuri de protecţie. Toate aceste studii duc, însă, la una şi aceeaşi concluzie, şi anume că niciodată omul nu va trebui să recurgă la folosirea armei nucleare".

Reproducem, în cele ce urmează, consemnări ale unor reporteri care, de-a lungul anilor, au poposit în diferite puncte ale globului în care îşi face simţită, într-un fel sau altul, prezenţa mecanismul gigantic şi terifiant al înarmărilor nucleare. Simpla descriere a acestor locuri, a activităţilor ce se desfăşoară în cadrul lor (în măsura în care reporterii au avut posibilitatea de a cunoaşte — pentru a relata — aceste lucruri) reprezintă o pledoarie din cele mai convingătoare în favoarea sporirii eforturilor de eliminare definitivă a armelor nucleare din viaţa omenirii.

„Butonul atomic"

Cine poate apăsa pe „butonul atomic"? În Statele Unite, de exemplu, numai preşedintele este acela care poate da ordinul de a se utiliza armele nucleare. Este motivul pentru care, la Casa Albă, ca şi în fiecare din deplasările sale, preşedintele este întotdeauna însoţit de un militar care duce cu el codurile ce-i permit şefului Executivului să declanşeze „apocalipsul nuclear". Dar, în imensa responsabilitate care îi revine, şeful Casei Albe trebuie să fie capabil să dirijeze, într-un mod „selectiv şi controlat", replica forţelor nucleare. De aceea, în luarea acestei hotărîri ultrarapide, preşedintele este ajutat de un sistem de alertă care, de-a lungul anilor, a devenit tot mai complex. Se apelează acum la sateliţi, la radaruri şi la o reţea de 6 000 de ordinatoare, instalate într-un număr de şapte baze. aflate pe patru continente. În caz de „atac nuclear" complexul de ordinatoare de la National Military Command Center, legat de Pentagon, este capabil să precizeze, într-o secundă, numărul de rachete lansate, de unde provin ele şi care sînt punctele lor probabile de impact. Înainte chiar ca rachetele „celeilalte părţi" să-şi atingă ţinta, preşedintele poate ordona, „ca represalii", lansarea de rachete balistice intercontinentale aflate în silozuri subterane sau lansarea de bombe nucleare din avioane B-52.

Cum poate fi lansată o „lovitură nucleară"? Simplu, cît se poate de simplu. Printr-un gest banal, asemănător celui pe care îl face automobilistul atunci cînd doreşte să-şi pornească maşina. E vorba de răsucirea

unei chei într-un lăcaş. În bunkerele lor, aflate la 20 de metri sub pămînt, un număr de 100 de echipe a cîte doi ofiţeri fiecare sînt însărcinate cu paza miilor de rachete intercontinentale „Minuteman", ascunse sub preeriile nord-americane. În momentul în care primesc un ordin codificat, cei doi ofiţeri trebuie să armeze automat capetele nucleare ale acestor rachete, răsucind, fiecare, la interval de două secunde, o cheie în poziţia „Launch" (lansare) pe consola de control. Fiecare echipă care face acest gest este dublată de o alta, amplasată într-un alt bunker, şi care trebuie să îndeplinească aceeaşi operaţiune. Acest proces, prevăzut a se desfăşura în etape, are drept scop preîntîmpinarea unor reacţii greşite la alertele false, dar, mai ales, evitarea oricăror „gesturi voluntare" ale ofiţerilor însărcinaţi cu declanşarea cataclismului atomic. Silozurile, care se află amplasate, adesea, la distanţe mari de posturile de comandă, se deschid, atunci, pentru a-şi trimite rachetele cu încărcătură nucleară spre ţinte, unde sînt în măsură să ajungă în cel tîrziu jumătate de oră.

Cei 1000 de sub munte

Sub munţii Cheyenne din statul Colorado, încastrat în granit la 600 de metri adîncime, se află instalat „centrul vital al sistemului de avertizare prealabilă". Numele său oficial este Comandamentul nord-american de apărare aeriană (North American Air Defence Command) sau, prescurtat, NORAD. De aici ar urma să se declanşeze procesul, pe cît de complex pe atît de grav în ce priveşte consecinţele sale, de lansare a unei lovituri nucleare de către Statele Unite. Pentru NORAD, fiecare cetăţean al S.U.A. — fie el bărbat, femeie, copil — plăteşte, anual, cîte nouă dolari, iar fiecare cetăţean al Canadei cîte 11 dolari.

Senzorii prin care NORAD ia cunoştinţă de un eventual atac nuclear sînt dispuşi în cele patru colţuri ale lumii şi în spaţiu. Această reţea este atît de sensibilă, încît lansarea unei rachete, undeva, în zona Orientului Mijlociu, este înregistrată aproape instantaneu de către bărbaţii şi femeile care iau cunoştinţă şi evaluează în permanenţă datele ce le parvin într-una din cele 15 construcţii instalate pe arcuri de oţel în imensa alveolă de sub munte a NORAD. Căci, acest gigantic complex de 15 construcţii, din care 11 cu trei nivele, se află suspendat pe 1 319 arcuri din cel mai fin oţel, fără a atinge pereţii interiori ai muntelui. Aceasta, în ideea de a se putea face faţă undei de şoc produse de explozia unei arme nucleare, astfel încît sensibilul angrenaj de avertizare timpurie să rămînă, pe cît posibil, neafectat.

„Americanii au făcut aproape tot ce le-a stat în putinţă pentru a asigura cartierului NORAD invulnerabilitatea la un atac nuclear" — relata un ziarist. Construcţia întregului complex, amplasat în apropierea orăşelului — cîndva anonim — Colorado Springs, de la sud de Denver, a durat cinci ani, iar costul ei a fost evaluat la 142,4 milioane de dolari. În cursul lucrărilor de construcţie. au fost detonate peste un milion de tone de rocă. Au fost create tunele cu o lungime totală de şapte kilometri. S-au instalat rezervoare cu o capacitate de peste şase milioane de galoni de apă şi depozite pentru rezerve de combustibil care să satisfacă necesarul pentru mai mult de o lună. Există, de asemenea, şase generatoare, care asigură energia electrică necesară alimentării celor 93 de sisteme de computere mari, a complexei reţele de comunicaţii şi a instalaţiilor de purificare chimică, biologică şi radiologică a aerului din incintele NORAD. În cadrul complexului sînt adăpostiţi peste 1 000 de oameni, iar cantina are o capacitate de 200 de locuri la mese. Mai există un spital şi o sauna. Toate acestea urmează să fie închise etanş, de către două porţi masive, în greutate de 25 de tone, în cazul unei explozii nucleare.

În limbajul militar, scopul NORAD este de „a stabili pericolul potenţial pe care-l prezintă fiecare rachetă sau bombardier aflate în aer şi a furniza o evaluare permanentă a datelor Centrului militar de comandă de la Washington şi Cartierului general de apărare naţională de la Ottawa".

Misiune copleşitoare, pentru că este vorba de „asigurarea detectării imediate a oricărei rachete lansate şi a oricărui atac cu avioane de luptă, evaluarea ameninţării ce decurge de aici şi furnizarea, către factorii de decizie politică, a unor informaţii ce nu pot fi puse la îndoială şi pe deplin credibile privind faptul că S.U.A. este, într-adevăr, ţinta unui atac nuclear şi că este momentul de a se lua **decizia". Decizia** fiind apăsarea pe „butonul atomic". Pentru a face faţă acestor misiuni, NORAD primeşte, prelucrează şi analizează continuu uriaşe fluxuri de date, care sînt transmise în unităţi de timp de ordinul nanosecundelor (adică al miliardimilor de secundă, de către circa 200 de staţii radar dispuse pe întreaga suprafaţă a planetei şi de un mare număr de sateliţi aflaţi pe orbite constante, care acoperă, practic, fiecare „coridor de intrare" posibil şi fiecare punct de lansare.

În spatele „liniei frontului", reprezentată de DEW Line (linia de alertă prealabilă la distanţă), se află Perimeter Acquisition Radar Attack Charaterization System, care, pe lîngă sarcina de a evalua pericolul unui eventual atac, trebuie să furnizeze continuu, din secundă în secundă, analize detaliate asupra obiectivelor aflate sub ameninţare. În limbajul militarilor, aceasta înseamnă „furnizarea de informaţii privind eventualele puncte de impact şi momentul impactului".

Preocupaţi de imensa, împovărătoarea misiune ce le revine, responsabilii NORAD au trecut, către sfîrşitul anilor 70, la instalarea unui nou sistem de avertizare, intitulat Phased-Array Radar System, ceea ce, în limbajul obişnuit, se traduce prin radare care „pot vedea" mai devreme, mai repede şi mai precis şi care au capacitatea de a urmări simultan 200 de obiecte.

Se consideră că, prin radarele sale, aflate continuu în stare de funcţionare, zi şi noapte, NORAD este în măsură să furnizeze factorilor de cea mai înaltă răspundere politică şi militară ai S.U.A. şi Canadei un răgaz de 30—15 minute pînă la producerea impactului unei rachete sau al unei bombe cu un obiectiv de pe teritoriile acestor ţări. Este răstimpul în care preşedintele S.U.A. — şi numai el singur — urmează să ia o decizie. Decizie în baza căreia militarii din cadrul SAC să apese pe „micul" lor „buton nuclear". Gest care ar putea echivala cu sfîrşitul vieţii pe planeta Pămînt.

La NORAD, ca şi la SAC (Strategic Air Command), se dau mereu asigurări că există un număr suficient de mijloace care să evite lansarea unei alarme false şi, prin aceasta, declanşarea unei lovituri nucleare... din greşeală. Dar alarme false au fost şi continuă să se producă, chiar dacă nici una din ele nu a dus — pînă acum! — la declanşarea inimaginabilului,

Una din cele 15 construcţii ale centrului NORAD; structurile sale nu ating cavitatea săpată în stîncă

adică a unei salve nucleare. Se mai spune, şi la NORAD, şi la SAC, că orice supoziţie privind o posibilă ameninţare este verificată şi răsverificată, confirmată şi răsconfirmată, prin două sisteme separate şi care lucrează absolut independent unul de altul. Dar, în ultimă instanţă, observă diverşi comentatori, tot un om este cel ce urmează să ia decizia, iar posibilităţile de eroare umană sînt, în acest domeniu, în creştere. Cel puţin de zece ori, în decurs de o lună, de pe una din cele 29 de baze de luptă aflate sub comanda NORAD, sînt puse în stare de alertă avioane de bombardament, gata de a porni pentru a riposta unei „ameninţări". Zilnic se înregistrează, în medie, circa 200 000 de zboruri interne ale unor avioane ale S.U.A., — iar ele trebuie, toate, înregistrate şi supuse verificării. Posibilităţile de verificare a datelor devin din ce în ce mai anevoioase, sporind riscul comiterii unor erori. Marja de nesiguranţă sporeşte continuu, pe măsură ce rachetele, ajunse la cea de-a patra şi a cincea generaţie, au devenit tot mai mari, mai „bune", mai rapide şi mai dificil de detectat.

În obiectiv: „obiectele zburătoare"

De la crearea sa şi în cele trei decenii care au trecut de atunci, „ca şi cum n-ar fi avut destule de urmărit, adică fiecare rachetă şi fiecare avion de luptă" — după cum spunea un ziarist —, NORAD a fost însărcinat şi cu observarea miilor de obiecte care se învîrtesc pe orbite spaţiale în jurul Pămîntului. Obiecte care au dimensiuni de la acelea ale unei mingi de golf şi pînă la, de pildă, acelea ale staţiei Skylab, în greutate de 85 000 de kilograme. Unele din aceste obiecte urmează să se învîrtească în jurul Pămîntului vreme de mii de ani. Sarcina încredinţată NORAD a fost, însă, de a urmări orice asemenea obiect care, într-o perioadă previzibilă, ar putea reintra în atmosfera terestră, iar de aici să „aterizeze" producînd pagube. Misiune deloc uşoară. Pentru îndeplinirea ei, circa 30 000 de imagini sînt luate zilnic, prin intermediul a 20 de staţii aflate în diverse puncte ale globului, înzestrate cu aparate de luat imagini de cele mai felurite tipuri şi dimensiuni. Există chiar camere de luat vederi, în greutate de trei tone, care au capacitatea de a fixa imaginea unei mingi aflate în spaţiu la o depărtare de 20 000 de mile. Unui computer îi trebuie două ore pentru a prelucra aceste date şi a asambla cele 17 variabile independente. La capătul acestei operaţiuni se consideră că este posibil să se facă o „previziune". E un volum de muncă deloc neglijabil, dacă se ţine seama de faptul că asemenea „previziuni" trebuie făcute în ce priveşte traiectoria a peste 4 600 de „obiecte".

Cei de la NORAD se arată a fi deosebit de discreţi atunci cînd se discută pe această temă. Care sînt respectivele „obiecte", ce îndreptăţesc un asemenea tratament preferenţial? După unii, ar fi vorba de cele care riscă să cadă asupra unor zone populate. După alţii, ar fi vorba, mai precis, de rachetele care s-ar putea îndrepta spre capitala S.U.A.

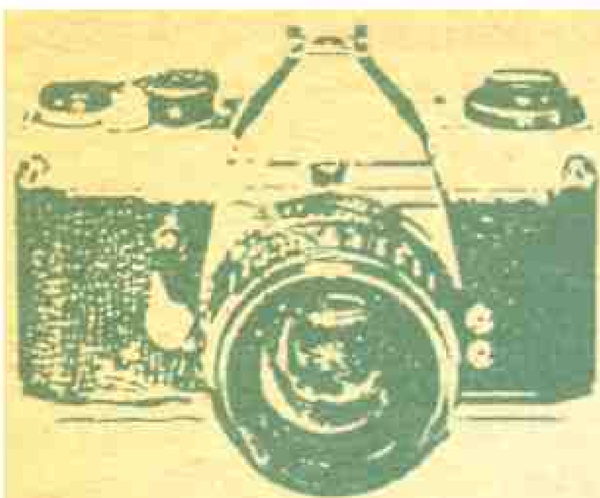
Cu timpul, apreciindu-se probabil că NORAD are în atribuţiile sale un volum prea mare de muncă, misiunea de control a operaţiunilor în spaţiu a fost transferată Comandamentului Spaţial Multifuncţional, „Spacecom", inaugurat oficial la 23 septembrie 1985. Mai exact, este vorba de constituirea unui cartier general pentru controlul operaţiunilor militare în spaţiu, cu ample implicaţii pentru viitorul zborurilor spaţiale cu echipaj şi pentru rolul armatei în afara atmosferei terestre, inclusiv în ceea ce priveşte conducerea directă a unui sistem antirachetă de tipul „războiul stelelor" (SDI).

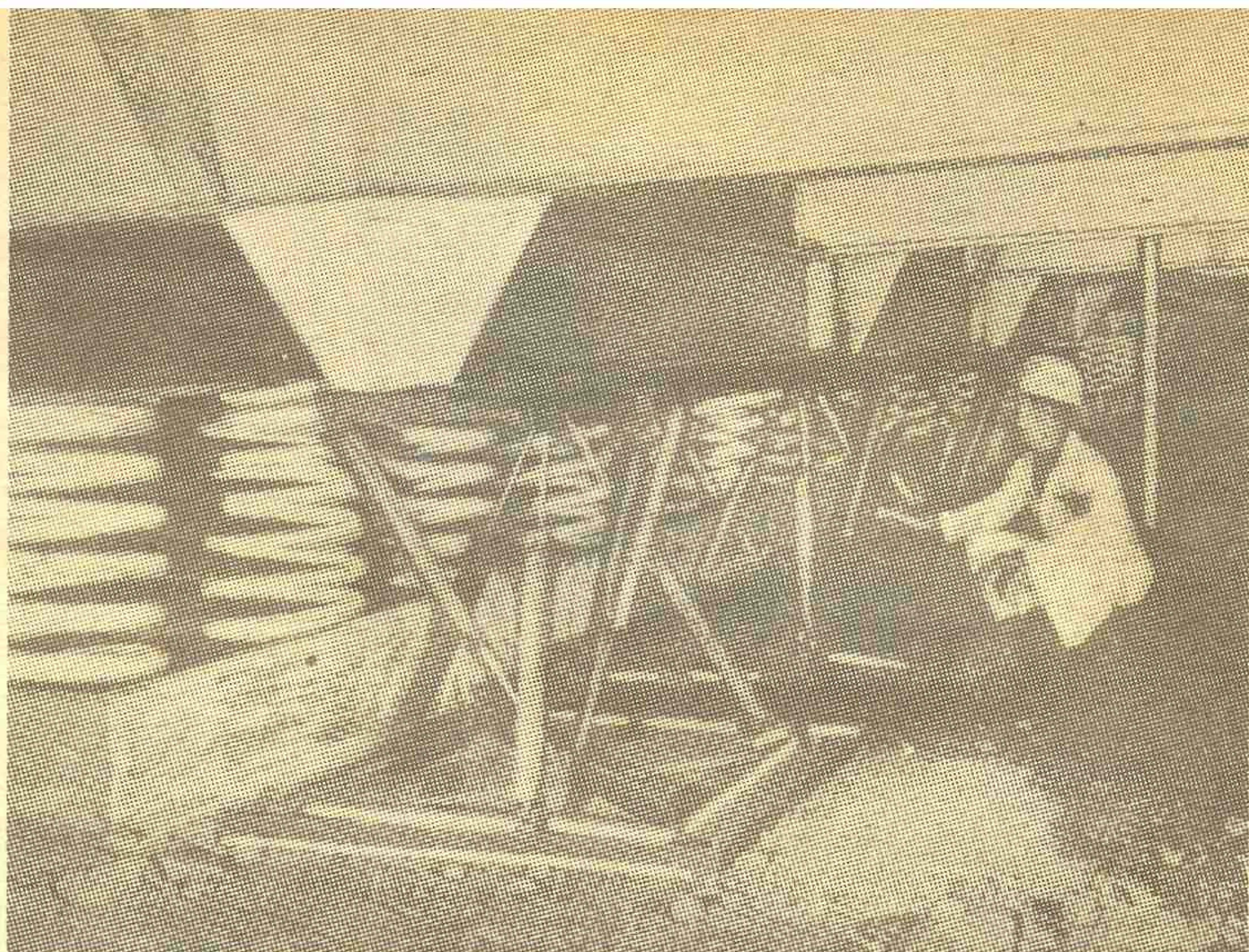
În aşteptare...

„E aproape inevitabil să vă gîndiţi la aşa ceva" — îi spune colonelul din armata americană corespondentului ziarului „Jerusalem Post". Cei doi poartă o discuţie la Clubul ofiţerilor al SAC (Strategic Air Command) din Omaha, statul Nebraska. „Aşa ceva" fiind posibilitatea declanşării unui război nuclear în mod premeditat sau din eroare. „E aproape inevitabil — reia colonelul ideea, cu o voce rece, ca şi fulgii de zăpadă care cad afară —, în condiţiile în care există tot mai multe capete nucleare, se scurtează timpul de avertizare şi sporeşte numărul experienţelor nucleare neanunţate în prealabil. În aceste condiţii, şansele unei catastrofe sînt, şi ele, tot mai mari".

Misiunea colonelului constă în a sta zi şi noapte în faţa unui buton, în aşteptarea momentului în care va trebui să apese pe el. Ceea ce ar însemna declanşarea războiului nuclear. Paradoxul este că, la „locul său de muncă" — centrul de comandă al SAC — se află prinsă, la vedere, pe un perete, următoarea inscripţie cu litere mari: „Pacea este treaba noastră".

„Ştiţi de ce într-o zi totul s-ar putea solda cu o catastrofă? — insistă colonelul. Pentru că, bunăoară, anul trecut, au explodat, în cadrul unor experienţe sau manevre, 400 de rachete. Într-una din zile, cînd numărul experienţelor va spori, cînd timpul de alertare se va scurta tot mai mult, cînd noi vom deveni mai nervoşi, unul dintre noi ar putea ajunge să ia o decizie greşită".

Sistemul de arcuri de amortizare cu care sînt prevăzute construcţiile subterane

În momentul în care o „ameninţare" este identificată şi confirmată, NORAD informează aproape simultan un număr de 40 de centre de comandă, ca acestea să declanşeze pregătirile pentru a da „răspunsul". Unul din aceste centre este baza forţelor aeriene a SAC de la Offbutt, în apropiere de Omaha. În incintele subterane cu trei nivele ale SAC, un efectiv de 180 000 de bărbaţi şi femei au, ca misiune, coordonarea acţiunilor celor 1 054 de rachete şi 400 de bombardiere cu rază lungă de acţiune existente în dotarea forţelor armate ale Statelor Unite (statistica, valabilă pentru momentul publicării reportajului, este astăzi depăşită). De aici, din aceste incinte ale SAC, urmează a fi declanşat şi condus procesul de lansare a unei lovituri nucleare de către Statele Unite. De aici sau (dacă structurile terestre şi subterane ale SAC sînt distruse) de la bordul unui avion Boeing-707, special amenajat ca punct mobil de comandă.

Pe scurt, misiunea SAC constă în aceea de a fi pregătită, 24 de ore din 24, pentru a lansa, la ordinul primit din partea autorităţilor de comandă naţională, rachetele asupra obiectivelor desemnate.

„Oare, luînd lucrurile şi altfel, cartierul SAC de la Omaha nu ar putea constitui, la rîndul său, un obiectiv desemnat pentru cealaltă parte?" — îl întreabă reporterul pe colonel.

„Gîndiţi-vă, — spune acesta în maniera cea mai pragmatică cu putinţă — oamenii care lucrează la SAC pompează, anual, circa 225 de milioane de dolari în economie. Fără ei, acest ţinut ar fi un pustiu. Şi, iată că, acum, el e un loc bun pentru business. Dacă e să cadă bombe aici, numai dumnezeu ar putea-o şti".

Într-adevăr, Offbutt s-a dezvoltat considerabil de la apariţia sa pe hartă, în 1896, sub numele de Fort Cork, ca loc de garnizoană pentru cel de-al 22-lea regiment de infanterie al S.U.A. Oraşul prosperă, în timp ce baza aeriană este, fără întrerupere, învăluită în zgomotul motoarelor de avioane, iar rachetele stau neclintite pe rampele lor de lansare, profilîndu-se pe cer în aşteptarea momentului înscrierii pe traiectorie, spre ţintă.

„Este o lume ireală, cu dimensiuni ireale; aici se îndeplineşte o misiune ale cărei consecinţe nu pot fi evaluate — reflectează reporterul. Oamenii de ştiinţă sînt preocupaţi, în permanenţă, de asigurarea unor mijloace care să menţină echilibrul terorii. Ei lucrează încontinuu pentru a face tot mai eficiente computerele şi sistemele de siguranţă. Singurul lucru pe care, însă, oamenii de ştiinţă nu-l pot face este să ofere certitudinea că, în cele din urmă, omul va lua decizia corectă".

Soluţii iluzorii

Un corespondent al agenţiei „France Presse" transmitea din Washington, în vara anului 1981, un reportaj care se chema: „Dacă războiul nuclear ar izbucni..." şi în care se încerca a se anticipa cum s-ar desfăşura, în mod concret, lucrurile în primele clipe de după declanşarea holocaustului. Relatarea reportajului se bazează pe studii minuţioase ale Pentagonului, care „analizează şi revizuieşte mereu planurile sale privitoare la evacuarea rapidă din Washington a şefului Executivului american şi a anturajului său de la Casa Albă". De altfel, însuşi preşedintele Carter s-a aplecat asupra acestui subiect şi a luat o serie de decizii în materie. Un document secret, intitulat „Presidential Directives — 58" descrie, în detaliu, procedura de evacuare a şefului statului şi a principalilor săi consilieri militari şi civili.

Se apreciază că timpul de care ar dispune preşedintele pentru a părăsi Washingtonul este de aproximativ 30 de minute, în cazul detectării, de către dispozitivul de supraveghere prin sateliţi şi radare (I.O.N.D.S.), a unei rachete balistice intercontinentale. În cazul unei rachete lansată de pe un submarin nuclear, acest răstimp se reduce la 12 minute.

La baza aeriană de la Andrews, aflată la circa 15 kilometri sud-est de centrul Washingtonului, patru aparate Boeing-747, păzite zi şi noapte de santinele înarmate, sînt gata să decoleze în orice clipă. Transformate în „posturi de comandament zburătoare", aceste avioane ar urma să devină, în eventualitatea unui război nuclear, sedii ad-hoc ale Casei Albe şi Pentagonului.

Cel puţin 10 minute ar fi necesare pentru a se realiza operaţiunea de deplasare cu elicopterul a preşedintelui şi a anturajului său de la Casa Albă şi Penta-

gon la baza aeriană de la Andrews. Există o listă foarte precisă, dar ţinută în cel mai mare secret, conţinînd numele persoanelor civile şi militare care ar urma să fie evacuate din capitala federală la bordul elicopterelor. Potrivit unor aprecieri, ar fi vorba de circa 500 de „aleşi", din rîndul celor aproximativ trei milioane de locuitori ai zonei Washingtonului, după cum ţine să remarce, deloc gratuit, reporterul agenţiei „France Presse".

Cît de viabil este, în fond, acest plan, fie şi numai pentru 500 de persoane dintr-un total de peste trei milioane? „Planul nu e deloc perfect" — se exprimă, printr-o formulă plină de menajamente, experţii. E de ajuns să spunem, bunăoară, că un Boeing-747 poate zbura doar 16 ore fără a fi aprovizionat cu carburant şi că reactoarele sale trebuie lubrefiate după 72 de ore de zbor. Iar această operaţiune nu poate fi efectuată în aer. Dacă conflictul nuclear durează mai mult de trei zile, preşedintele ar urma să coboare într-un punct de comandă subteran.

Cei de la Pentagon s-au gîndit şi la această eventualitate. În împrejurimile Washingtonului, la o distanţă de circa jumătate de oră, cu elicopterul, de Casa Albă, există cîteva centre secrete de comandă, special amenajate, se spune, pentru războiul nuclear. Cel mai important dintre ele se află în apropierea orăşelului Berrywille, statul Virginia, la o distanţă de 90 de kilometri nord-vest de capitala federală. Este vorba de un adevărat oraş subteran, total autonom, care dispune de propria sa staţie de alimentare cu apă, de un centru de decontaminare radioactivă şi care poate adăposti circa 2 000 de persoane.

Un al doilea post de comandament secret se află — de asemenea sub un munte — la Raven Rock Mountain, situat la circa 100 kilometri nord de Washington şi la numai 7 kilometri de Camp David, unde există o reşedinţă a preşedintelui S.U.A. În 1955, preşedintele Eisenhower a efectuat, aici, un exerciţiu de alarmă, la care au participat 1 500 de colaboratori civili şi militari de la Casa Albă şi Pentagon.

Aceste două posturi de comandament — se dau asigurări — au la dispoziţie o reţea de comunicaţii speciale, stabilită de firma „American Telephone and Telegraph". Dar, în ciuda asigurărilor de tot felul — scrie, în încheiere, ziaristul de la „France Presse" — responsabilii Pentagonului nu-şi fac prea multe iluzii în privinţa şanselor de supravieţuire a celor „aleşi" pentru a fi evacuaţi în aceste două posturi de comandament, în caz de război nuclear .

„Mount Weather şi Raven Rock Mountain ar fi, în mod aproape sigur, distruşi în caz de atac nuclear" — aprecia generalul David Jones, şeful statului major inter-arme al S.U.A. În acelaşi timp, nimeni nu poate spune că procedura de evacuare cu elicoptere la baza de la Andrews ar fi mai bine pusă la punct. O publicaţie „washingtoniană" aminteşte că un exerciţiu de alarmă, efectuat în 1977, în timpul preşedintelui Carter, a constituit „un adevărat fiasco".

Directorul pentru studii de politică externă al Institutului de cercetări Brooking, John Steinbrunner, consideră necesar să atragă atenţia şi asupra altui aspect legat de vulnerabilitatea şi, în cele din urmă, inutilitatea variantelor de „supravieţuire" a diverselor puncte de comandă, în cazul unui cataclism nuclear. Într-un articol publicat, în decembrie 1981, de revista „Foreign Affairs", cercetătorul american apreciază că reţeaua de comunicaţii pe care se bazează centrul de comandă civil şi militar al S.U.A. ar putea fi distrusă cu uşurinţă de explozia bombelor nucleare. „Cîteva explozii la mare înălţime — explică el — ar putea expune zona respectivă la impulsuri electromagnetice de scurtă durată, dar de mare intensitate, de ordinul a 25 000 — 50 000 volţi. Asemenea impulsuri ar scoate din funcţiune cea mai mare parte a reţelelor de comunicaţii, suprimînd, prin aceasta, controlul autorităţilor asupra forţelor lor armate.

● Un om bine informat

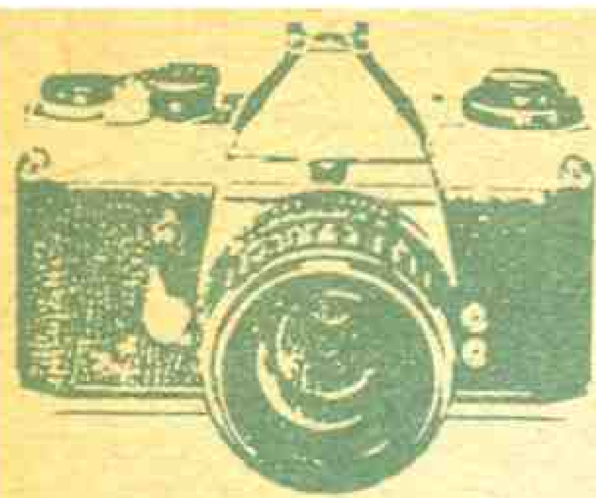
Herbert York este unul din cei mai informaţi contemporani ai noştri despre armele nucleare. Atît în ce priveşte secretele fabricării şi efectele acestor arme, cît şi în ce priveşte modalitatea de luare a deciziilor şi de acţiune în eventualitatea declanşării unei „lovituri nucleare". Reputat fizician american, Herbert York, numit de confraţii săi „Big Head" („Marele Cap"), este — cum îl recomandă săptămînalul francez „L'Express" — „cel ce a prezidat fabricarea primei bombe americane cu hidrogen". În viaţa şi în activitatea sa a intervenit, între timp, „o cotitură spectaculoasă", atunci cînd a luat hotărîrea de a trece din tabăra „uliilor nucleari" în aceea a „porumbeilor". Cel pe care Edward Teller, „părintele bombei americane cu hidrogen", îl recomanda cu căldură, în 1952, pentru a fi desemnat, la vîrsta de numai 31 de ani, la conducerea Laboratorului Livermore, însărcinat cu punerea la punct a armelor nucleare ale S.U.A., a devenit unul din cei mai activi şi mai autorizaţi promotori ai dezarmării nucleare.

Savantul Herbert York ţinea să atragă atenţia în mod deosebit, încă în 1973 — iar, de atunci, în domeniul înarmărilor au intervenit numeroase evoluţii spectaculoase — asupra unui factor deosebit de periculos, şi anume răstimpul extraordinar de scurt aflat la dispoziţia factorilor de cea mai înaltă răspundere ai statelor posesoare de arme nucleare pentru a decide asupra declanşării unei „lovituri nucleare". „Se constată — spune el — că, pe măsură ce oamenii pun la punct sisteme de arme din ce în ce mai complexe, deciziile strategice se impun a fi luate într-un răstimp care devine din ce în ce mai scurt şi, deopotrivă, ele capătă forme din ce în ce mai complicate. Această realitate nouă pune fiinţa umană în situaţii fără precedent".

Aşa stînd lucrurile, întreabă reporterul revistei „L'Express", ce-i de făcut?

„Nu există 36 de soluţii — răspunde York. Nu există decît două soluţii. Prima constă în «pre-programarea» factorilor responsabili — preşedinte, generali, senatori —, astfel încît ei să furnizeze, în mod automat şi instantaneu, răspunsul «cel bun» la orice situaţie de criză. Dat fiind că timpul le va lipsi, aceste «automate» nu vor avea, desigur, ocazia să reflecteze şi să ia decizii «cîntărite».

Să presupunem, de exemplu, — continuă York — că răspunsul la un atac necesită aprobarea preşedintelui. Există tentaţia să gîndim că acesta va avea de reflectat îndelung asupra situaţiei, sfătuindu-se cu consilierii săi înainte de a lua o decizie. Dar acest lucru nu mai este posibil, căci perioada de «avertisment» va fi de ordinul a 15 minute, iar, dacă se ţine seama de timpul necesar, în primul rînd, pentru a ajunge la preşedinte, pentru a-i explica situaţia, rezultă că nu ar mai rămîne decît două-trei minute pentru luarea unei decizii. Şi aceasta, în cea mai bună din ipoteze. Cu alte cuvinte, preşedintele n-ar dispune de timpul necesar pentru a putea lua o decizie politică. Tot ceea ce ar putea el să facă ar fi să urmeze, strict, unul sau altul din «programele» cvasimecanice pregătite deja pentru el. Altfel spus, dacă apare situaţia A, trebuie răspuns crizei conform programului B,

sau conform programului C şi aşa mai departe. Credeţi-mă — mărturiseşte York — că, în perioada în care am deţinut funcţii pe lîngă preşedinţii S.U.A., această problemă m-a preocupat mult".

Într-un asemenea caz, mai întreabă reporterul, cum ar trebui procedat pentru a se rămîne la nivelul deciziei umane, adică la nivelul deciziei luate de fiinţe conştiente de consecinţele actelor lor?

„Se poate regăsi un asemenea nivel — este convins York. Aceasta este cea de-a doua soluţie. Ea se situează, din punct de vedere ierarhic, pe o treaptă mult mai joasă faţă de cea a şefului Executivului. Dacă se vrea, într-adevăr, ca fiinţele umane să fie acelea care să gîndească efectiv înainte de declanşarea unei riposte nucleare, acest lucru se traduce prin a delega unei categorii întregi de militari dreptul de a declanşa folosirea armelor nucleare. S-ar putea, desigur, delega acest drept unui ordinator. Dar acest gen de delegare a puterii supreme ar fi un lucru la fel de neliniştitor.

Deci, — conchide savantul atomist — din două una: sau, în faţa certitudinii unui atac nuclear, şeful statului îşi îngăduie două-trei minute pentru a determina, asemenea unui robot, calea de urmat; sau li se oferă militarilor şi ordinatoarelor lor luxul unui sfert de oră de «reflecţie» pentru a răspunde aceloraşi probleme. În ambele cazuri, perioada de timp este cumplit de scurtă pentru a decide, eventual, distrugerea civilizaţiilor..."

Toate aceste constatări, savantul Herbert York — persoană pe deplin în cunoştinţă de cauză în ce priveşte factorul timp în luarea unei decizii privind recurgerea la arma nucleară — le făcea cu mult înainte ca, în competiţia înarmărilor, să-şi facă apariţia capacităţi de luptă tot mai precise, mai sofisticate şi mai rapide. Astfel, răstimpul necesar luării deciziilor s-a redus drastic prin apariţia, pe continentul european, a rachetelor cu rază medie de acţiune. Care ar putea fi consecinţele unei erori de interpretare în aceste condiţii o arată, între altele, incidentul petrecut în ziua de 9 noiembrie 1979, cînd instalaţiile de detecţie ale NORAD au semnalat că un număr de rachete au fost lansate în direcţia S.U.A. Din fericire, catastrofa nu s-a produs, pentru că eroarea a fost constatată după şase minute. Or, numai arma intercontinentală oferă un asemenea răgaz de reflecţie, căci o rachetă balistică intercontinentală are nevoie de circa jumătate de oră pentru a ajunge la ţintă. În ce le priveşte, rachetele cu rază medie de acţiune parcurg distanţa de la start la ţintă atît de rapid încît marja de timp necesară pentru deciderea corectării unei greşeli se micşorează extrem de mult.

Ce poate face radiotelegrafistul

„Cei mai mulţi experţi cred că un război mondial nuclear este mult mai improbabil să izbucnească prin atacarea unei superputeri de către alta. Un război mondial nuclear este mai probabil că s-ar putea declanşa, consideră ei, în mod neintenţionat. Îndeosebi, în cazul unor perioade de criză internaţională gravă. Şi, cu cît controlul asupra sistemelor de arme nucleare se exercită mai slab, cu atît creşte probabilitatea unui război nuclear neintenţionat." Aceste constatări aparţin cercetătorului Frank Barnaby, care a deţinut, mulţi ani, funcţia de director al Institutului internaţional de cercetări asupra păcii de la Stockholm (SIPRI).

Dintre toate sistemele de arme nucleare, remarcă el, submarinele strategice nucleare şi varianta lor, submarinele lansatoare de rachete balistice (SLBM), sînt considerate drept cele mai autonome.

De aici, întrebarea:

Cît de uşor ar putea unul sau cîţiva din membrii echipajului unui asemenea submarin, aparţinînd lui U.S. Navy, să lanseze una din rachetele aflate pe navă, fără ordin din partea preşedintelui? Ar putea oare un individ cu mintea bolnavă sau un scelerat (singur sau în complicitate cu alţii) să declanşeze un holocaust nuclear din proprie iniţiativă? Acestor întrebări, Frank Barnaby s-a gîndit să le dea un răspuns, discutînd cu o persoană avizată în materie: căpitanul James Bush, din marina americană, care, înainte de a se fi retras la pensie, a făcut parte din corpul de comandă al submarinului nuclear strategic Simon Bolivar (SSBN-641).

„Lucrul cel mai important care trebuie înţeles — începe prin a spune căpitanul — este faptul că restricţiile la care este supus un ofiţer de comandă în ce priveşte declanşarea rachetelor aflate sub comanda sa sînt de ordin strict administrativ; nu există restricţii de natură mecanică în ce-l priveşte, adică restricţii care să-l împiedice să declanşeze rachetele aflate sub autoritatea sa".

Odată lansate, rachetele SLBM nu pot fi distruse în zbor şi nici capetele lor nucleare nu mai pot fi dezamorsate.

În caz de război, procedura oficială de lansare a rachetelor este declanşată de un mesaj transmis către submarin din partea autorităţii de comandă naţională. Ordinul sună: „Lansaţi rachetele!" şi este însoţit de un cuvînt-cod. Mesajul de lansare este recepţionat de radiotelegrafist, care lucrează singur într-o cabină izolată. Radiotelegrafistul — şi acest lucru este foarte important — este singura persoană care „vede" mesajul venind. El îl contactează pe ofiţerul de serviciu şi îi spune: „Am primit un mesaj de lansare".

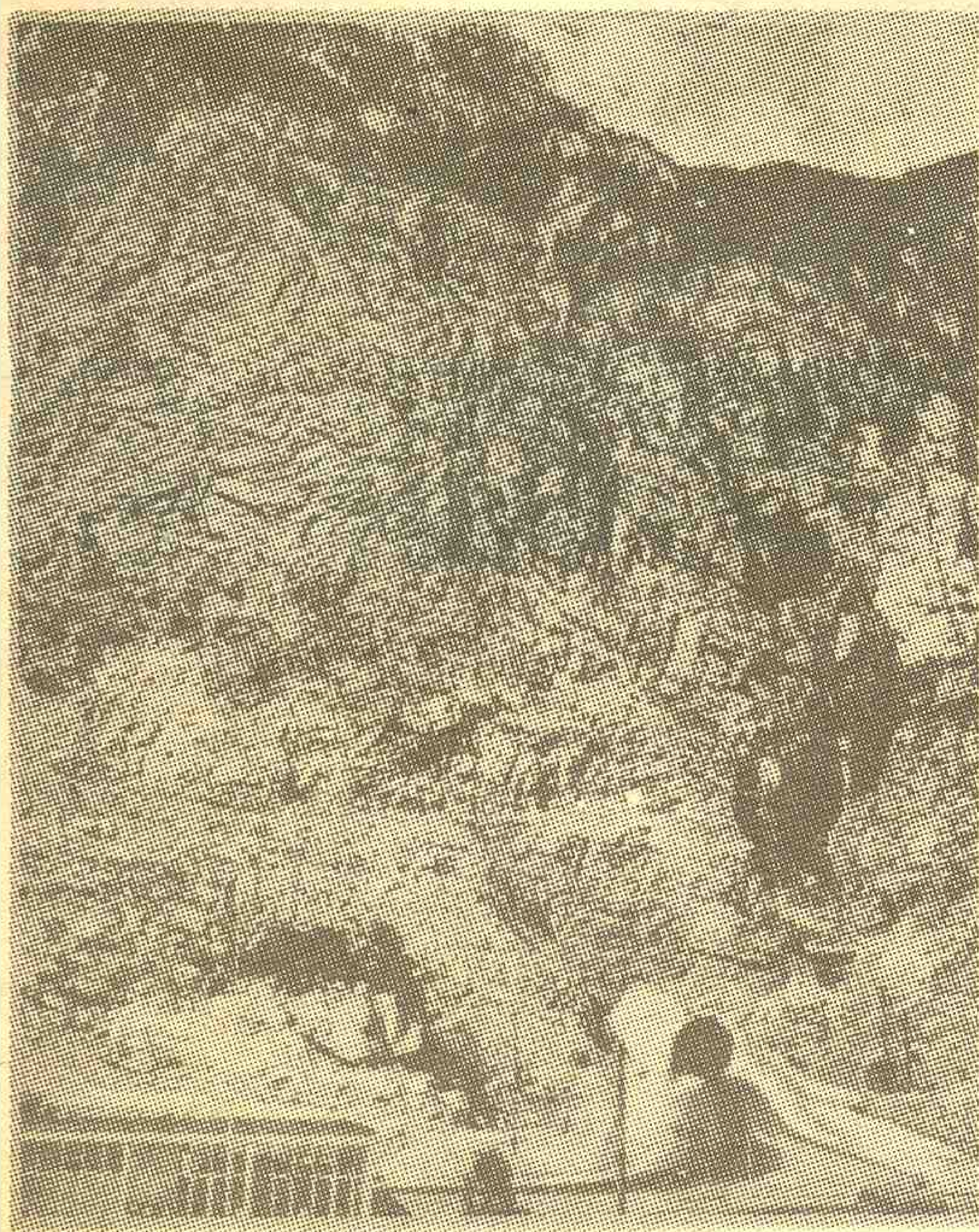
După care, doi ofiţeri sînt trimişi în cabina radio pentru a verifica dacă mesajul a fost recepţionat corect şi pentru a verifica cuvîntul-cod. Procedura oficială nu prevede ca şi căpitanul navei să meargă în cabina radio pentru a verifica mesajul de lansare, dar căpitanul Bush crede că majoritatea comandanţilor de submarine ar face acest lucru.

Fiecare din cei doi ofiţeri are acces la cîte un seif în care se află cartea cu coduri. Cuvîntul-cod pentru verificarea autenticităţii mesajului de lansare a rachetei se schimbă de la o zi la alta. După ce cei doi ofiţeri îl informează pe căpitan că au verificat mesajul, se dă ordin pentru trecerea la efectuarea operaţiunii de lansare a rachetelor. Căpitanul anunţă echipajul că se află în stare de război şi că rachetele de pe submarin urmează a fi lansate. Ofiţerul servant intră în camera de control a rachetelor, unde răsuceşte o „cheie", pentru a avea confirmarea că rachetele sînt pregătite pentru lansare. Alţi trei ofiţeri răsucesc, la rîndul lor, cîte o „cheie": ofiţerul „lansator", ofiţerul navigant şi ofiţerul de serviciu. Aceste operaţiuni, efectuate de cei patru ofiţeri, nu au o acţiune propriu-zisă asupra lansării rachetelor, ci reprezintă doar simple semnale care confirmă că rachetele sînt pregătite pentru lansare. În sfîrşit, după ce aceste patru „chei" sînt răsucite, căpitanul întoarce, la rîndul său, o ultimă „cheie" şi rachetele ţîşnesc spre obiective.

Dacă ar fi să ne luăm după această procedură, spune Frank Barnaby, s-ar părea că procesul de lan-

sare a unei rachete de pe un submarin strategic nuclear este un act judecat şi conceput cu grijă. Lucru care, de altfel, ar fi cît se poate de binevenit. Este suficient să amintim că un singur submarin strategic nuclear american este înzestrat, în general, cu o încărcătură totalizînd 160 de capete nucleare.

Dar oare, se întreabă Barnaby, nu s-ar putea eluda această procedură, care, în aparenţă, pare atît de bine pusă la punct? Şi el face o serie de constatări de-a dreptul stupefiante. Lansarea neautorizată a unei rachete de pe un submarin ar fi posibilă dacă radiotelegrafistul, cei doi ofiţeri însărcinaţi cu verificarea şi căpitanul s-ar înţelege în acest sens. Lansarea ar fi posibilă şi dacă cei doi ofiţeri s-ar înţelege cu căpitanul. Sau dacă radiotelegrafistul îi poate dezinforma pe ofiţerii care urmează să facă verificarea că a primit un mesaj de lansare, iar aceştia îi dau crezare, fără a-şi

Tunelul de intrare la NORAD, amplasat sub muntele Cheyenne, statul Colorado

mai îndeplini misiunea. La rîndul său, căpitanul i-ar putea întoarce din drum pe cei doi ofiţeri, spunîndu-le că merge el însuşi în cabina radio pentru a verifica mesajul de lansare. Şi chiar dacă cei doi ofiţeri nu ar accepta acest lucru (căci se presupune că mulţi ofiţeri ar proceda astfel), căpitanul ar fi, totuşi, în măsură de a ordona executarea operaţiunii de lansare a rachetelor, fără a mai ţine seama de ei.

Teoretic, este posibil ca şi radiotelegrafistul, singur, să poată provoca declanşarea rachetelor. Pentru aceasta, ar fi necesar ca el să-l convingă pe căpitan că a auzit prin radio că a început războiul nuclear, că Statele Unite au fost victima unui atac masiv şi că autoritatea de comandă naţională a fost distrusă înainte de a putea trimite un mesaj de lansare către submarin. În cazul în care căpitanul crede ceea ce i se spune, el poate foarte bine să decidă lansarea rachetelor de pe submarinul pe care-l comandă.

Scenariul cu radiotelegrafistul care poate declanşa, el singur, o lovitură nucleară nu pare, totuşi, prea verosimil. În schimb, mult mai credibilă este versiunea potrivit căreia radiotelegrafistul şi căpitanul se înţeleg să-i convingă pe ceilalţi membri ai echipajului că Statele Unite au fost distruse într-un război nuclear şi că misiunea încredinţată lor este să lanseze rachetele aflate pe navă. După părerea căpitanului Bush, acesta este poate cel mai credibil scenariu. Un asemenea scenariu ar avea şanse mari de a se produce în cazul unor crize internaţionale deosebit de grave.

Există, astăzi, în lume circa 100 de submarine nucleare strategice iar, în fiecare moment, cel puţin 40 dintre ele se află în mările şi oceanele lumii. Gîndul că un radiotelegrafist şi căpitanul de pe unul din aceste submarine ar putea conspira împreună pentru a declanşa un lanţ de evenimente care ar risca să ducă la distrugerea emisferei de nord a planetei nu este, cu siguranţă, deloc reconfortant — conchide Frank Barnaby.

Scenarii şi măsuri

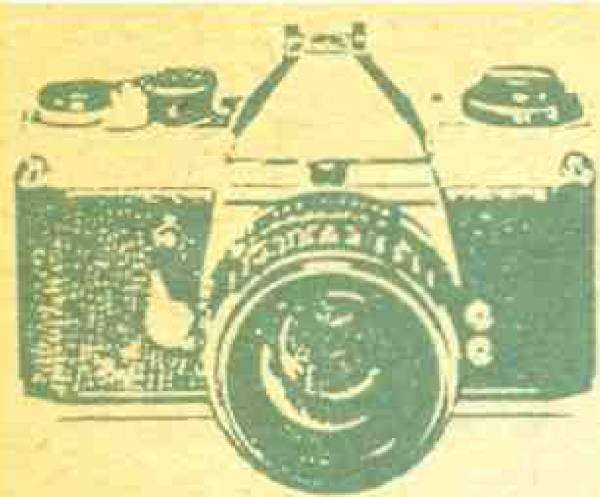
Ar putea să se producă un război nuclear dintr-o întîmplare? Toată lumea convine asupra faptului că „inimaginabilul" s-ar putea produce, mai degrabă, ca urmare a unor incidente de natură umană sau mecanică, decît hotărîrii factorilor de decizie ai statelor posesoare de arme nucleare. Johnathan Schell, de exemplu, a scris că „angrenajul distrugerii este complet, şi el atîrnă de un fir de păr, în aşteptarea apăsării butonului atomic de către fiinţe umane greşit informate sau bolnave, sau de anumite deficienţe ale «chip»-urilor computerelor".

Este oare acest lucru posibil? — se întreabă, într-un articol publicat în ziarul „International Herald Tribune", membrii Grupului de studiu asupra problemelor nucleare de la Universitatea Harvard. În studiul lor, intitulat „A convieţui cu armele nucleare", publicat în vara anului 1983, sînt analizate diversele scenarii posibile de declanşare accidentală a unui război nuclear.

Unul din aceste scenarii se referă la eventualele defecţiuni ce pot interveni în mecanismul unui computer, care valorează multe milioane de dolari. Se apreciază, astfel, că 35 la sută din „chip"-urile sale pot ajunge să funcţioneze defectuos. Şi aşa se face că, la un moment dat, pe ecranele radarului apare o lumină. Adică, o serie de rachete care apar la orizont şi înaintează implacabil. „Dumnezeule! — exclamă operatorul aflat în faţa ecranelor radar — asta este!" La Casa Albă, preşedintele este informat de gravitatea situaţiei. „În 20 de minute, sir, rachetele vor distruge forţele noastre amplasate la sol" — îl încunoştinţează consilierii săi militari. Şi preşedintele părăseşte Casa Albă, la bordul avionului său special amenajat pentru asemenea situaţii, în timp ce ordonă lansarea imediată a tuturor rachetelor aflate la sol. „Nu pot să permit ca rachetele noastre să fie distruse la sol" — spune preşedintele, în timp ce părăseşte Casa Albă, pe calea aerului. „Vom lupta. Şi istoria este aceea care va restabili cum s-au desfăşurat evenimentele".

Un alt scenariu:

Persoane individuale, aflate într-o stare de tensiune maximă, nu pot întotdeauna lua hotărîrea care se impune. Uneori ele clachează. Să ne imaginăm că, de pildă, comandantul unui submarin cu încărcătură atomică intră în camera de control a navei şi apasă pe

butonul care lansează o rachetă balistică intercontinentală cu 12 capete nucleare.

Se pot întîmpla astfel de accidente? — se întreabă autorii raportului. Concluzia lor este că ele sînt, din fericire, greu de presupus, dacă nu chiar imposibile. Oficialitățile — țin să ne asigure autorii studiului — au luat în considerație diferite măsuri de precauție pentru a preveni asemenea accidente. Cu cît sînt mai sofisticate și mai numeroase armele nucleare, repetă mereu persoanele oficiale, cu atît sînt mai sofisticate și mai numeroase și măsurile de precauție.

În general, e vorba de patru categorii de măsuri menite să reducă posibilitățile folosirii neautorizate sau accidentale a armelor nucleare.

Prima dintre ele este ceea ce se cheamă „regula celor doi oameni". Adică, este necesară acțiunea paralelă a doi sau mai mulți oameni în procesul de comunicare și de transmitere a oricărui fel de ordin care se referă la folosirea armelor nucleare. Regulă care se referă, de altfel, așa după cum s-a văzut mai înainte, și la cei însărcinați cu comenzile mecanice de declanșare a unei lovituri nucleare.

A doua este sistemul PALs (Permissive Actions Links), care include un semnal codificat, ce beneficiază de un grad înalt de securitate și e înglobat în armele nucleare, înainte ca acestea să fie folosite.

A treia categorie de măsuri privește dispozitivele interne ale armei, care sînt menite să asigure că orice încercare de a trece peste sistemul PALs va duce la dezamorsarea armei.

În sfîrșit, capetele nucleare însele sînt astfel concepute și construite încît să evite detonarea accidentală, ca rezultat al expunerii la căldură, suflu sau radiații.

Ținînd seama de cele de mai sus, se întreabă, totuși, autorii raportului, cît de credibile sînt scenariile de genul celor mai sus evocate? Este adevărat — țin ei să remarce — că, în sistemul american de alertă privind un atac nuclear, s-au produs multe alarme false. Unele din ele s-au datorat anumitor componente minuscule ale computerelor. Dar nici una din aceste alarme false nu au ajuns să ducă pînă la un război, căci autoritățile au construit o pletoră de sisteme, în ideea ca președintele să nu depindă de un singur computer sau de un singur radar, atunci cînd trebuie să ia o hotărîre atît de importantă. Multe sisteme de alertare, de diferite tipuri — de la sensori cu infraroșii instalați pe sateliți și pînă la radare aflate la sol, — acționează simultan. Și totuși, spun autorii raportului, este posibil ca un ofițer, aflat într-o stare de tensiune, să acționeze necugetat. Dar, se grăbesc ei să adauge, un ofițer din armata americană nu ar putea, el singur, în timp de pace, să lanseze o armă nucleară aflată în dispozitivul de care răspunde. Toate acestea — conchid autorii studiului — nu înseamnă că lumea ar trebui să rămînă liniștită în ce privește declanșarea unui război nuclear accidental. Accidentele mecanice, „defecțiunile" — apreciază ei — pot deveni deosebit de primejdioase în perioade de criză gravă sau în războaie convenționale, cînd centre de comandă sînt amenințate sau distruse.

„Serie neagră"

Studiul elaborat de cercetătorii de la Harvard, care amintește de falsele alerte nucleare, se intitulează, deci, „A conviețui cu armele nucleare". Cum se desfășoară, în mod concret, această conviețuire, bunăoară în clipele amintitelor alerte?

O „serie neagră" pentru Pentagon, dar care ar fi putut să fie pentru însăși existența vieții pe planetă, s-a

„SPACECOM"

În cîmpia ondulată a poligonului de tir din Colorado au apărut instalații din beton destinate activităților de comandă și control ale operațiunilor militare spațiale, care, cu timpul, ar putea deveni un corp spațial separat.

Inaugurarea oficială, la 23 septembrie 1985, a Comandamentului Spațial Multifuncțional — relata, la începutul acestui an, agenția „UPI" — a dus la constituirea unui cartier general pentru controlul operațiunilor militare în spațiu, cu ample implicații pentru viitorul zborurilor spațiale cu echipaj și pentru rolul armatei în afara atmosferei terestre, inclusiv în ceea ce privește conducerea directă a unui sistem antirachetă de tipul „războiului stelelor" (S.D.I.). „Sămînța a fost aruncată și prinde rădăcini", declară contraamiralul William Ramsey, comandant adjunct al noului organism.

În cadrul „Spacecom" — cum este numit — se află centrul combinat de operațiuni spațiale (CSOC). Controlul tuturor sateliților, al zborurilor navetelor și viitoarelor sisteme spațiale destinate unor misiuni militare se va realiza din acest complex de patru clădiri, făcute din beton prefabricat.

Din acest avanpost, de la marginea zonei vestice de șes a SUA, dominat de prezența impunătoare a Munților Stîncoși, se va desfășura controlul încărcăturilor militare lansate în spațiu, la bordul navetelor. Amplasarea îndepărtată a CSOC, pe o suprafață de aproape 2 kmp., într-un loc pustiu, denumit azi stația aeriană „Falcon", are drept scop asigurarea secretului. Ea se află la 14 km de baza aeriană „Peterson".

O cameră pentru operațiuni, dintr-una din cele patru clădiri ale CSOC, este îmbrăcată într-o armătură de oțel cu sudură continuă, groasă de 1/16 cm, menită să împiedice interceptarea, de către sateliți, a comunicațiilor.

Crearea unui comandament militar unificat pentru conducerea operațiunilor sistemelor spațiale ale Pentagonului — extensie a comandamentului spațial al Forțelor aeriene, înființat acum trei ani — este urmarea accentului pus de Administrația Reagan pe dezvoltarea capacității de a purta război din spațiul extraterestru, cum se exprima o directivă secretă a Pentagonului din martie 1982. Această idee se referea la dezvoltarea unei rachete antisatelit — afirmă o oficialitate de la Pentagon. Racheta lansată de un avion „F-15", la 13 septembrie 1982, a demonstrat, pentru prima dată, că se poate distruge o țintă în spațiu. În martie 1983, — reamintește, însă, agenția „UPI" — președintele Reagan a lansat Inițiativa de apărare strategică („războiul stelelor"),

înregistrat de-a lungul cîtorva luni, între sfîrşitul anului 1979 şi jumătatea anului 1980.

La 9 noiembrie 1979, date false indicau un atac masiv asupra teritoriului S.U.A. În realitate, aşa cum avea să se constate înainte de a fi prea tîrziu, în ordinator a fost introdusă, din greşeală, o bandă de exerciţiu, cu date simulate, care a fost transmisă, tot din greşeală, şi altor cartiere ale apărării nucleare. Şi astfel, a fost pus în stare de alertă întregul sistem al NORAD. O zi după incident, NORAD a iniţiat o investigaţie menită să depisteze dacă totul s-a datorat unor erori umane sau uneia comisă de computer. Oricum, după transmiterea benzii neindicate, un număr de 10 avioane de luptă şi-au început, simultan, misiunea: două aparate F-1062 s, de la baza Kingsley Field, două F-1062 s, de la Sawyer Air Force Base, şi 6 F-101 s, de la Komox British, statul Columbia. Purtătorul de cuvînt al NORAD, Robert Tracy, a precizat că aceste avioane de luptă fac parte din „planul naţional de ripostă în caz de atac inamic". Nici preşedintele, nici şeful Pentagonului, nici şeful Comitetului mixt al statelor majore nu ajunseseră încă să fie încunoştinţaţi de starea de alertă; totul s-a petrecut la nivelul persoanelor oficiale „de rang mediu".

La 15 martie 1980, traiectoria unei rachete balistice lansate de pe un submarin, în cadrul unor manevre desfăşurate undeva în nordul Pacificului, a fost apreciată că ar urma să aibă drept punct de impact teritoriul Statelor Unite. Din nou, alertă.

La 3 iunie 1980, s-a apreciat iarăşi, pînă la un moment dat, că e vorba de un atac nuclear. Drept care s-a declarat starea de „semi-alertă". A fost, de fapt, vorba de o greşeală comisă de o componentă a unui computer. Purtătorul de cuvînt al Pentagonului a făcut cunoscut că un număr neprecizat de bombardiere FB-111 au fost puse în stare de alertă, iar echipajele rachetelor strategice au fost puse în „stare înaltă de alertă".

La 6 iunie 1980, în cursul după-amiezii, datele afişate pe un imens ecran din centrul de calcul de la NORAD au indicat, deodată, că rachete strategice intercontinentale şi rachete nucleare lansate de pe un submarin se îndreaptă, în acel moment, spre teritoriul Statelor Unite. S-a declanşat, automat, alarma şi au fost pornite motoarele unor avioane aparţinînd Comandamentului aviaţiei strategice (SAC), aflate pe diferite aerodromuri. La Pentagon se aştepta, în acel moment, confirmarea informaţiei date de computer şi informaţii noi privind traiectoria rachetelor, pentru a-l anunţa pe preşedintele S.U.A., singurul care poate decide lansarea unei arme nucleare americane. Intrînd concomitent în alertă, specialiştii s-au apucat să verifice, pe un alt sistem, independent, informaţia recepţionată pe display (displayul este un terminal de forma unui ecran de televizor pe care computerul afişează rezultatele calculelor sale). După trei minute, alarma a fost anulată: s-a constatat că, de fapt, fusese o greşeală a computerului. Toată lumea a răsuflat uşurată. Motoarele bombardierelor strategice au fost oprite, echipajele s-au deconectat, viaţa la bazele cuprinse de alertă a revenit la normal. Un grup de experţi a rămas, însă, mobilizat pe loc, pentru a investiga cauzele ce au determinat afişarea eronată. Era vorba doar de un al doilea semnal fals în decurs de numai cîteva zile, şi de un al treilea în şapte luni.

În ziua următoare, purtătorul de cuvînt al Pentagonului, Thomas Ross, a ţinut să precizeze că ordinatorul defect a fost scos din sistem. Dar el a fost lăsat, totuşi, în stare de funcţionare, în scopul de a se încerca să se elucideze originea erorii. Asaltat de ziarişti, Ross a încercat să liniştească spiritele, arătînd că eroarea a fost comisă de acelaşi computer care greşise şi anterior de două ori, adică în noiembrie 1979 şi la 3 iunie 1980, şi că specialiştii au depistat motivele erorii. El a mai spus că nici un avion din cadrul SAC nu şi-a luat zborul şi nu s-a mişcat de pe sol. Nu a fost mărită nici capacitatea altor forţe strategice şi tactice, a adăugat el. După care a precizat: „Am fost preocupaţi, dar nu alarmaţi".

Încercările de minimalizare a falsei alarme nu au reuşit să liniştească, însă, opinia publică. Membri ai Congresului, Oficiul de supraveghere a fondurilor publice (G.A.O.), alte persoane şi instituţii care criticaseră şi înainte sistemul de control şi alertă nucleară şi-au reînnoit observaţiile critice. Într-o conferinţă de presă, preşedintele Jimmy Carter aprecia că „este vorba de o problemă serioasă" şi anunţa instituirea unei anchete. La Londra, eroarea de la Centrul de calcul al NORAD a fost discutată în parlament, o serie de deputaţi avertizînd că erorile de computer de la Colorado Springs ar putea antrena Anglia într-un război nuclear. Ministrul apărării, Francis Pym, s-a arătat „preocupat" de incident şi a declarat că se ţine la curent cu evoluţia problemei. În încercarea de a linişti spiritele, el a precizat că, în cele trei minute de alarmă falsă, forţele americane staţionate în Anglia nu au fost alertate. Deputatul laburist Bob Cryer a apreciat însă acest răspuns drept insuficient şi a cerut o dezbatere de urgenţă asupra greşelii computerului de la NORAD.

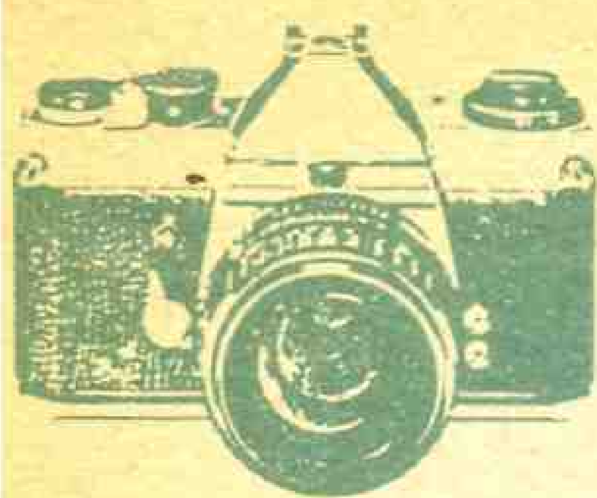
La rîndul ei, în chiar ziua producerii acestei noi false alerte nucleare, Uniunea oamenilor de ştiinţă din S.U.A. avertiza, printr-o declaraţie, că „erorile de computer pot declanşa un război nuclear". Dependenţa de sistemul de avertizare prin computer constituie cauza unor alarme false inevitabile şi ar putea duce la un război nuclear real — se arăta în declaraţia organizaţiei oamenilor de ştiinţă, care preciza: „Se creează o situaţie primejdioasă". Care a fost răspunsul oficial de la Washington? „Nu spunem că actualul sistem mondial de comandă şi de control e rău, dar că el este supus greşelii". Declaraţia, consemnată de agenţia „U.P.I.", era făcută de dr. Paul Walker, directorul Programului pentru controlul armamentelor.

La Moscova, agenţia „TASS" aprecia că aceste cazuri repetate de falsă alertă nucleară „evidenţiază jocul iresponsabil cu moartea nucleară al generalilor Pentagonului. Asemenea erori — continua «TASS» — nu au justificare. Ele pot prinde într-o capcană se-

proiectul de militarizare a Cosmosului; fundamentat pe un sistem complex cu baza la sol şi în spaţiu, „Spacecom" va controla arma antisatelit, atunci cînd ea va deveni operaţională, obiectiv stabilit pentru 1987. Ei îi va reveni, probabil, răspunderea pentru partea cu baza în spaţiu a „războiului stelelor". Dacă ASAT (sistemul antisatelit) va fi desfăşurat operaţional, el va fi condus de comandamentul spaţial al forţelor aeriene, care este o componentă a „Spacecom" şi a Comandamentului de apărare Aerospaţială Nord-American (NORAD), din vecinătate, adăpostit în apropiere, în Muntele Cheyenne, lîngă piscul Pike.

„Spacecom" este strîns legat de NORAD, ambele recurgînd la datele furnizate de aceiaşi sateliţi.

„Desigur, există vizionari în cadrul Forţelor aeriene şi la NASA, care se gîndesc la colonizarea planetei Marte, la mari staţii spaţiale şi capacităţi militare de durată, care să însoţească un asemenea program", spune David Morrison, expert în arme nucleare şi programe spaţiale de la Centrul de informaţii de Apărare — o organizaţie particulară. „«Spacecom», însă, ar putea duce la o forţă spaţială separată, devenind, probabil, sîmburele acesteia. Dacă militarii iau iniţiativa, programele civile vor păli" — este de părere David Williamson, fost administrator adjunct al NASA şi expert spaţial la Centrul de Studii Strategice şi Internaţionale de la Georgetown.

rioasă popoarele întregii lumi".

După toate aceste false alarme nucleare — cinci la număr într-un răstimp scurt —, NORAD a decis „să-şi îmbunătăţească sau să-şi schimbe sistemul său computerizat de avertizare. Decizia a fost anunţată prin intermediul unui raport al G.A.O., care a cerut Pentagonului să sprijine eforturile NORAD de a îmbunătăţi şi, la nevoie, de a înlocui sistemul său computerizat de avertizare, vechi de 15 ani, pînă la sfîrşitul anilor '80.

Oricum însă, indiferent de îmbunătăţirea sau înlocuirea sistemului folosit de NORAD, bombardiere B-52 şi FB-11, ca şi cele peste o mie de rachete balistice intercontinentale existente pe teritoriul S.U.A. sînt menţinute, în permanenţă, în stare de alertă sau de semialertă.

Calmă, liniştită, echilibrată, mai poate fi lumea în care trăim şi despre care, în unele privinţe, ştim atît de puţin!

Ordinatorul, „cal troian"?

Să presupunem, însă, că ordinatoarele n-ar greşi. Şi totuşi, există cel puţin o posibilitate ca ele să acţioneze împotriva celor care dispun de ele. Cum? Ele ar putea fi sabotate. Într-un articol semnat în „Proceedings", publicaţie lunară a Institutului naval din S.U.A., locotenenţii Peter Grant şi Robert Riche atrag atenţia asupra faptului că „ordinatoarele americane folosite în scopuri militare, cărora li se atribuie un rol esenţial în cazul unui conflict, sînt departe de a fi la adăpost de eventuale sabotaje". Mijloacele de a pune la adăpost ordinatoarele Departamentului apărării faţă de orice fel de manipulare din exterior sînt cu totul insuficiente — apreciază cei doi ofiţeri de marină. Ei subliniază că ordinatorul îndeplineşte un rol mereu mai mare în apărarea americană şi, din această cauză, este deosebit de îngrijorător faptul că ar fi posibil ca persoane străine să dobîndească acces la ordinatoarele Pentagonului, sustrăgîndu-le informaţii sau chiar modificîndu-le programele. Aceste programe sînt numite de autorii articolului „cai troieni".

La începutul anilor '70, Pentagonul a creat cîteva echipe cu misiunea de a studia posibilităţile de „penetrare" a ordinatoarelor sale militare. Şi membrii acestor echipe au reuşit să-şi creeze acces la toate sistemele de ordinatoare pe care şi le-au fixat drept obiectiv. Ba chiar, — cum aveau să mărturisească — au fost surprinşi de puţinele dificultăţi pe care le-au avut de întîmpinat.

„O pierdere de timp şi de bani"

De obicei, remarcă Christopher Hitchens în publicaţia britanică „New Statesman", programele privitoare la armele nucleare sînt luate în consideraţie în mod abstract, nu în detaliile lor concrete. Iată, însă, că o broşură scoasă de autorităţile de la Londra, intitulată „Protect and Survive", îşi propune să dea sfaturi omului de rînd cum să se apere în faţa unui atac nuclear. Ziaristul britanic nu-şi menajează deloc epitetele atunci cînd se referă la eficienţa sfaturilor cuprinse în respectiva broşură: „În ziua de 12 februarie 1980, William Whithelaw, membru al cabinetului britanic, a pronunţat una din cele mai mari minciuni din istoria modernă în Camera Comunelor. El a spus: «Cele mai multe locuinţe oferă o protecţie rezonabilă împotriva căderilor radioactive datorate exploziilor nucleare. Protecţia poate fi substanţial îmbunătăţită printr-o serie de măsuri pe care şi le poate lua oricine»". Această afirmaţie, spune autorul articolului din „New Statesman", stă la baza broşurii „Protect and Survive", care „încearcă să concilieze o serie de elemente contradictorii", ca, de pildă, pe de o parte, credinţa generală că nu poate exista protecţie în faţa armelor nucleare, iar, pe de alta, preocuparea autorităţilor de a asigura adăpost sau de a organiza evacuarea în caz de război. „Nici una din aceste probleme nu este expusă în mod explicit — scrie autorul articolului —, dar ele se regăsesc în broşură".

Încă din 1957, o „Carte Albă", scoasă de Duncan Sandys, recunoştea că nu poate exista apărare împotriva unei lovituri nucleare. Raza de acţiune şi precizia capetelor nucleare au sporit considerabil de atunci. În martie 1980, lordul Carver declara în Camera Lorzilor: „Nu există apărare împotriva unui atac cu rachete balistice şi ar fi pierdere de timp şi de bani să construieşti una".

Ce recomandă, însă, broşura „Protect and Survive"? Înainte de toate, „să stai acasă. Dacă pleci de acasă, autorităţile din noul tău loc de reşedinţă nu te vor ajuta cu locuinţă, cu hrană sau cu alte lucruri". Să stai, aşadar, mai bine acasă şi să aştepţi acolo evenimentele. Cum? Ne-o spune tot broşura cu pricina. „Să te ascunzi sub masă. Dacă locuieşti într-o baracă sau în altceva similar, care nu poate asigura prea multă protecţie împotriva căderilor radioactive, autorităţile locale vor fi în stare să-ţi recomande ce-i de făcut".

Broşura mai conţine şi fel de fel de sfaturi pentru consolidarea „camerei de protecţie împotriva căderilor radioactive". Saci de pămînt, vrafuri de cărţi, provizii de hrană şi apă pe două săptămîni, vopsirea ferestrelor...

În general, în „Protect and Survive", ca şi în toate materialele privitoare la programele de „apărare civilă" din Marea Britanie şi din alte ţări occidentale, se porneşte de la premisa că pregătirile pentru a face faţă unui atac nuclear ar cam trebui începute cu vreo trei săptămîni înainte de... declanşarea acestuia. Răstimp în care, se presupune, staţiile de alertare ar putea face cunoscut evenimentul tuturor circumscripţiilor de poliţie din ţară, care, la rîndul lor, vor avertiza populaţia prin sirene. Dar cine ar putea şti, cu trei săptămîni înainte, că se va declanşa un război nuclear? Probabil că absolut nimeni.

...Aşadar, cel mai recomandabil e să rămîi acasă. Pledează în acest sens, cît poate el de convingător, şi un film făcut de Central Office of Information, care spune: „Nici un loc nu e, în Marea Britanie, mai sigur decît altele. Nimeni nu ţi-ar putea spune care e locul cel mai sigur. De fapt, cel mai bine e să stai acasă, nu de altceva, dar pentru că e locul pe care îl ştii".

Sfaturile din broşura „Protect and Survive" — conchide, necruţător, autorul articolului din „New Statesman", „nu au, de fapt, intenţia de a asigura supravieţuirea după eveniment, ci liniştirea populaţiei înainte ca acesta să se producă". Falsă, iluzorie şi, în cele din urmă, condamnabilă liniştire.

Căci singurul adăpost antiatomic sigur este, pentru semenii noştri de pretutindeni, o lume fără arme nucleare. O lume care poate şi trebuie construită.

Corneliu Vlad

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

Paznic la oi, lupul!

În colhozul kirchiz „Rossia", un păzitor de mare încredere al oilor s-a dovedit a fi un... lup. A fost prins încă de cînd era pui și pus într-o cușcă, pe un islaz unde pășunează turma. Nu și-a pierdut nimic din comportarea sălbatică a fiarei, încercînd, în repetate rînduri, să sfărîme cușca. Pentru că de oi nu s-a mai apropiat nici un alt lup, ciobanii au dedus că, prin urletele sale, animalul captiv își avertizează semenii că, pe islaz, îi paște pericolul unei capcane.

Cu ghiuleaua de picior

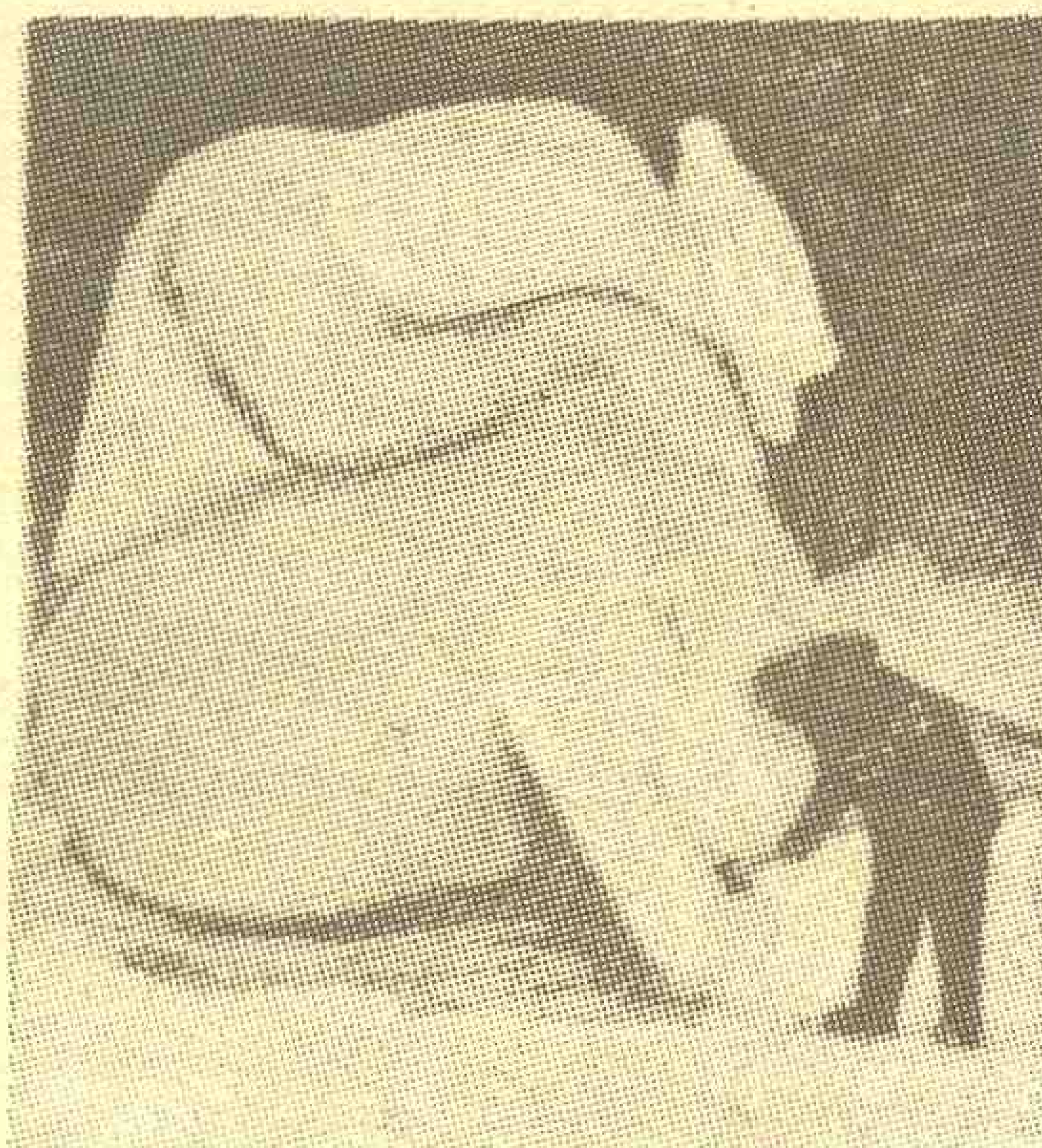
La o petrecere dată în cinstea evenimentului solemn ce urma să se petreacă a doua zi, respectiv prezentarea în fața ofițerului stării civile, viitorul mire a primit un „ultim avertisment" de la prietenii săi burlaci. Aceștia i-au legat de picior, cu ajutorul unui lanț, o ghiulea de 3,2 kg, cum se proceda cu ocnașii pe viață. Gluma s-a terminat, însă, cu mai puțină veselie. Cînd mirele a vrut să-și desfacă ghiuleaua, s-a constatat că cel ce deținea cheia plecase „într-o direcție necunoscută". A trebuit să intervină pompierii, pentru a împiedica o prezentare la însurătoare cu ghiuleaua de picior. Faptul s-a petrecut în Marea Britanie.

Cel mare și cel mic...

Personalul medical de la spitalul „Strong Memorial" din New York a fost „strict avertizat" în privința prescrierii și administrării medicamentelor pentru doi pacienți. Pentru prima dată în istoria acestui spital, aici au fost internate două persoane avînd identice cele trei nume folosite de regulă — nume, prenume și patronimic. Ele au fost consultate de același medic, care le-a pus un diagnostic similar. Este vorba de doi Victor John Foti. Din precauție, ei au fost internați în camere aflate în părți opuse ale spitalului. Cu toate acestea, s-au produs confuzii la înmînarea corespondenței și la primirea vizitatorilor. Folosind deosebirile lor fizice, personalul medical al spitalului i-a supranumit, pentru a-i distinge, „Victor cel Mare" și „Victor cel Mic". Spre norocul lor, au avut nevoie de același gen de intervenție chirurgicală...

Premiul întîi

„Femeie cu porumbelul păcii" se numește uriașa sculptură din fotografie. I s-a decernat premiul întîi la festivalul mondial al zăpezii din Grindelwald (Elveția) și a fost executată, firește, din zăpadă, de patru sculptori din R.P. Chineză. Ei au modelat statuia pe parcursul a trei zile și jumătate. O efemeră sculptură pentru cel mai durabil simbol.

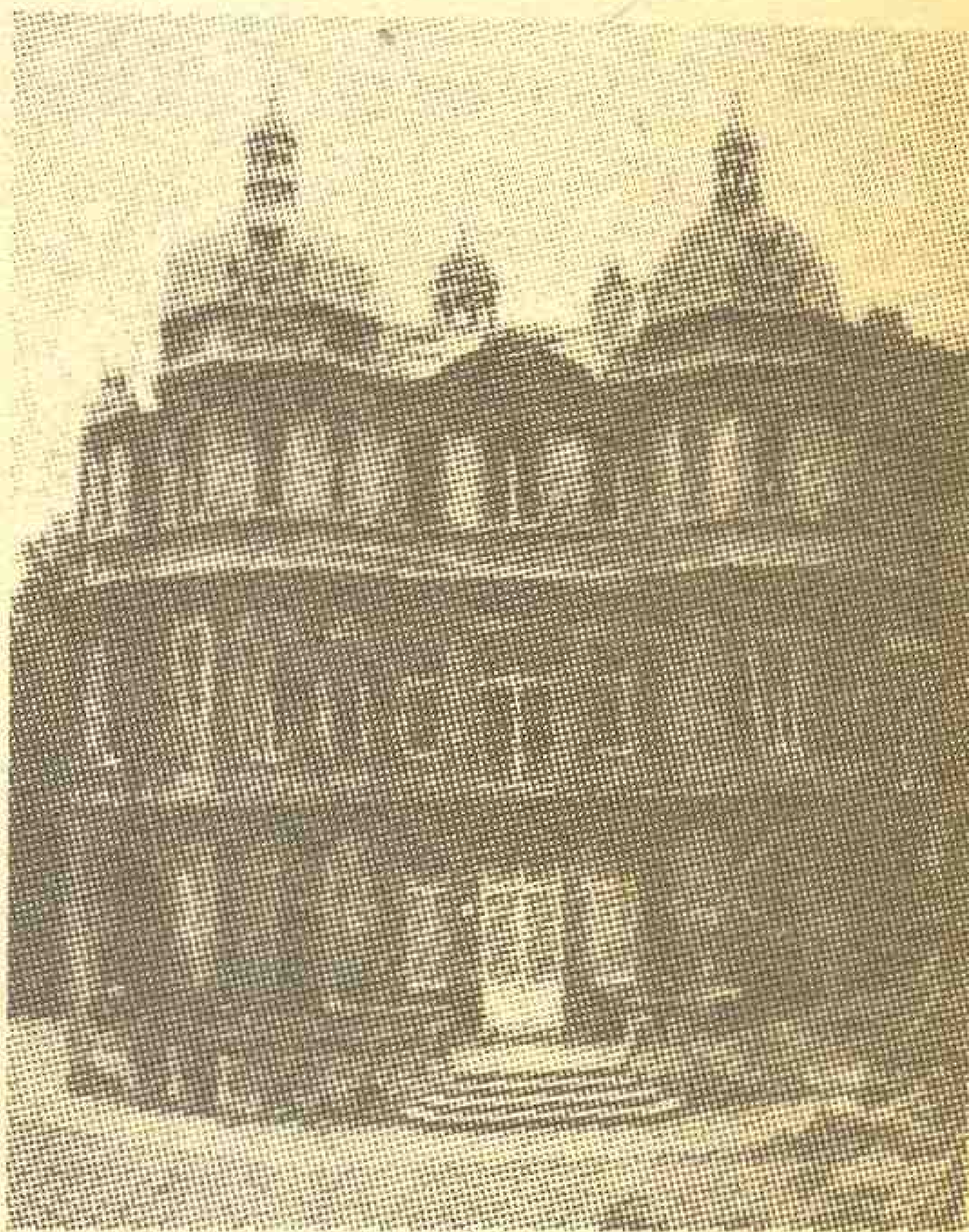

Vinovată este victima

Un salariat al societății americane „Brink's", care trebuia să asigure paza unor fonduri totalizînd 13 000 de dolari, transportate cu un camion blindat, și-a pierdut viața, pe o șosea din California, după ce aproximativ 52 000 de monede de 25 cenți s-au prăbușit asupra lui. Acestea se aflau în 26 de cutii — cu o greutate totală de peste 1 200 kg — și, la o frînă bruscă, pusă pentru evitarea unei coliziuni cu un alt autovehicul, au căzut asupra însoțitorului. Potrivit poliției, vinovată este victima. Ea n-ar fi respectat reglementările întreprinderii, potrivit cărora locul său nu era în partea din spate a furgonului, ci alături de șofer.

Cei trei... primari

Nu cei trei mușchetari, ci primarii din trei comune situate pe valea Senei, în apropiere de Paris, au restaurat castelul din fotografie, amenințat de ruină. Lucrările au durat... 15 ani. Clădirea fusese ridicată pentru Alexandre Dumas, care i-a pus numele eroului unuia din cele mai cunoscute și îndrăgite romane ale sale — „Monte Cristo". În prezent, edificiul a fost transformat în muzeu al operelor renumitului scriitor.

Astrele în serviciul businessului

Autointitulîndu-se „unicul astrolog expert în plasamentul de capitaluri", vest-germanul Gerhard Lenz a reușit, în scurtă vreme, să demonstreze că Nostradamus nu a fost, nici pe departe, atît de „clarvăzător" cum se spune.

Într-adevăr, Gerhard Lenz a sesizat „scăpările" maestrului, punînd astrele, pentru prima oară, în serviciul operațiunilor financiare. El a renunțat, în consecință, la analizele astrologice per individ, aplicîndu-le, însă, la firme, monezi, titluri de bursă, acestea — potrivit afirmațiilor sale — intrînd sub incidența evoluției corpurilor cerești, care le-ar determina, chipurile, reușita sau eșecul. Rezultatul — o afacere mai mult decît înfloritoare,

CE SE MAI ÎNTÎMPLĂ ÎN LUME

nu însă pentru cei ce s-au încrezut în prezicerile „expertului", ci în profitul exclusiv al acestuia.

Biroul „de consultaţii pentru întreprinderi", Gerhard Lenz îl are în orăşelul Watter am Hessen, din centrul R.F. Germania, fiind vizitat de mari industriaşi ce doresc, spre exemplu, să investească în America Latină, sau să se lanseze în afaceri în Extremul Orient, ca şi de diverşi cetăţeni ce cred că-şi vor putea plasa modestele economii în modul cel mai avantajos, dacă vor da curs „indicaţiilor" lui Venus, Uranus et comp.

Pentru dl. Lenz, „forţa" mărcii vest-germane era previzibilă: se născuse la 18 iunie 1948, ora 20,00 în Frankfurt pe Main, cînd a avut loc conjuncţia Soarelui cu Uranus în Casa Gemenilor.

O precizare: pentru exactitatea „augurilor", este indispensabil ca data şi ora naşterii firmei să fie cunoscute cu precizie. „Multe din pronosticurile mele — recunoaşte, fără sfială, dl. Lenz — s-au vădit eronate, dar cauza o constituie numai informaţiile inexacte asupra datei de naştere a întreprinderilor!" În pofida acestor „erori", marii industriaşi continuă să consulte, contra substanţialului onorariu de 1000 de mărci (circa 338 dolari), „cosmogramele" astrologului. Pentru cetăţenii cu venituri modeste, G. Lenz oferă abonamente contra unui preţ mai la îndemînă — 360 mărci pe an — la o „listă astro-bursieră" cu apariţie lunară.

Astrologul vest-german îşi exprimă profundul regret că nu poate intra în posesia datelor exacte de naştere ale aurului, argintului şi petrolului, indispensabile unor pronosticuri „fiabile" de... îmbogăţire. Proprie, desigur. Regretele ar trebui, mai de grabă, să le aibă însă clienţii săi, care, umplînd buzunarele şarlatanului, suplinesc, chiar cu mai mult succes, lipsa datelor de naştere respective.

Citea la volan

Poliţiştilor din oraşul suedez Cristianstad nu le-a venit să-şi creadă ochilor cînd au văzut că şoferul unui camion de cursă lungă, care circula în mare viteză, citea, calm, o carte... la volan. Oprit, cu destulă greutate, acesta a explicat că, atunci cînd citeşte, mai ales o carte cu... suspansuri, nu-l prinde oboseala drumului! O explicaţie ce nu l-a scutit, pe originalul conducător auto, de o amendă substanţială.

Replica monstrului

Replica suedeză a monstrului bănuit că ar locui în apele lacului Loch Ness, din Scoţia, nu are de ce să se mai teamă (spre deosebire de Nessie) că ar putea fi prins. Dihania, despre care se spune că şi-ar fi găsit adăpostul, încă din secolul 17, în Storsjö (Lacul Mare), din provincia Jämtland, a fost declarată „monument al naturii" şi pusă sub protecţia legii. Potrivit mai multor „mărturii" provenite din diverse secole, monstrul din Storsjö ar fi asemănător unui şarpe lung între 3 şi... 40 metri, „are cap de cîine şi nişte ochi mari"!

Tren în întîrziere

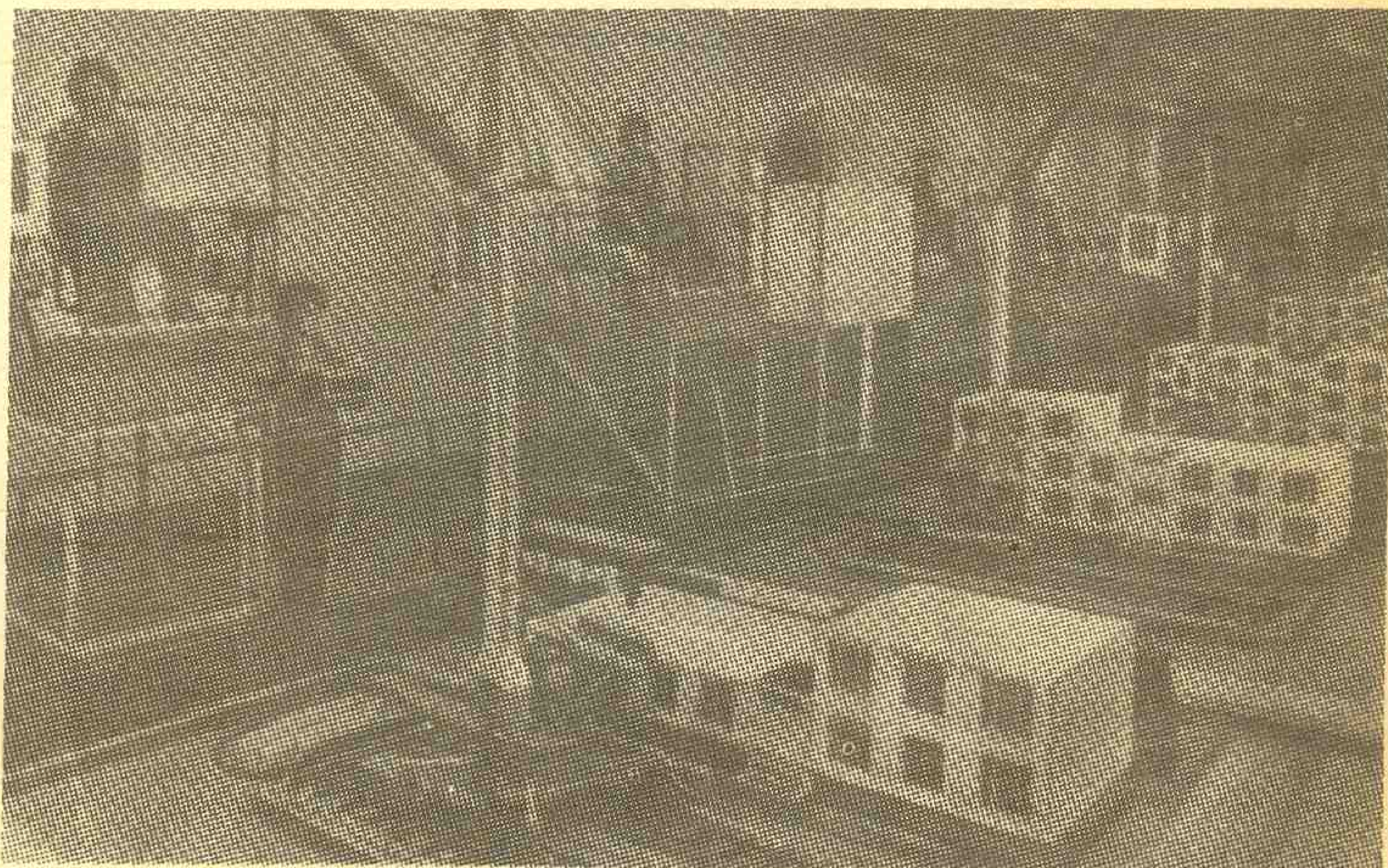
Un grup de tîlhari mascaţi au constatat, după cercetarea unui tren pe care l-au atacat lîngă Marsillia, că au fost victimele unei confuzii. Garnitura respectivă s-a dovedit a nu fi cea pe care o aşteptau. În seara atacului, trenul vizat de tîlhari, şi în al cărui vagon poştal se găseau importante valori, avusese întîrziere...

Şiretenie

În drumul lor spre Sud, cîrdurile de păsări călătoare zboară pe deasupra Greciei — după cum s-a constatat — mai ales marţea, singura zi din săptămînă cînd, în această ţară, vînătoarea este interzisă. Drept pentru care Asociaţia vînătorilor s-a adresat Tribunalului Suprem pentru a dispune ridicarea interdicţiei. Afirmînd că viclenia zburătoarelor le diminuează în modul cel mai drastic... veniturile. Judecătorii au văzut, însă, în reclamaţie, o şiretenie a vînătorilor, respingînd-o ca neîntemeiată.

Pentru meseria de macaragiu

La Leningrad, cei ce învaţă meseria de macaragiu pentru construcţia de locuinţe au la dispoziţie un original laborator. Într-o sală sînt puse în machetă şantiere unde se ridică blocuri de apartamente, tinerii manevrînd, la un simulator, macarale-turn de proporţii reduse la scară, dar aidoma celor folosite în realitate, aşa cum se poate vedea, de altfel, şi în fotografia noastră. Fireşte că, în final, cunoştinţele sînt consolidate pe macarale adevărate.

Rubrică realizată de Vasile Crişu

MĂRTURII DIN APOCALIPS

Fetele din Hiroshima

*6 august 1945: întîiul atac atomic a început cu distrugerea unui port japonez. Printre supraviețuitori, cîteva fetițe desfigurate îngrozitor, care vor fi, apoi, operate în Statele Unite. Scriitoarea **Anne Chisholm,** în cartea sa recent apărută **FETELE HIROSHIMEI,*** din care extragem cîteva fragmente, povestește lungul lor coșmar.

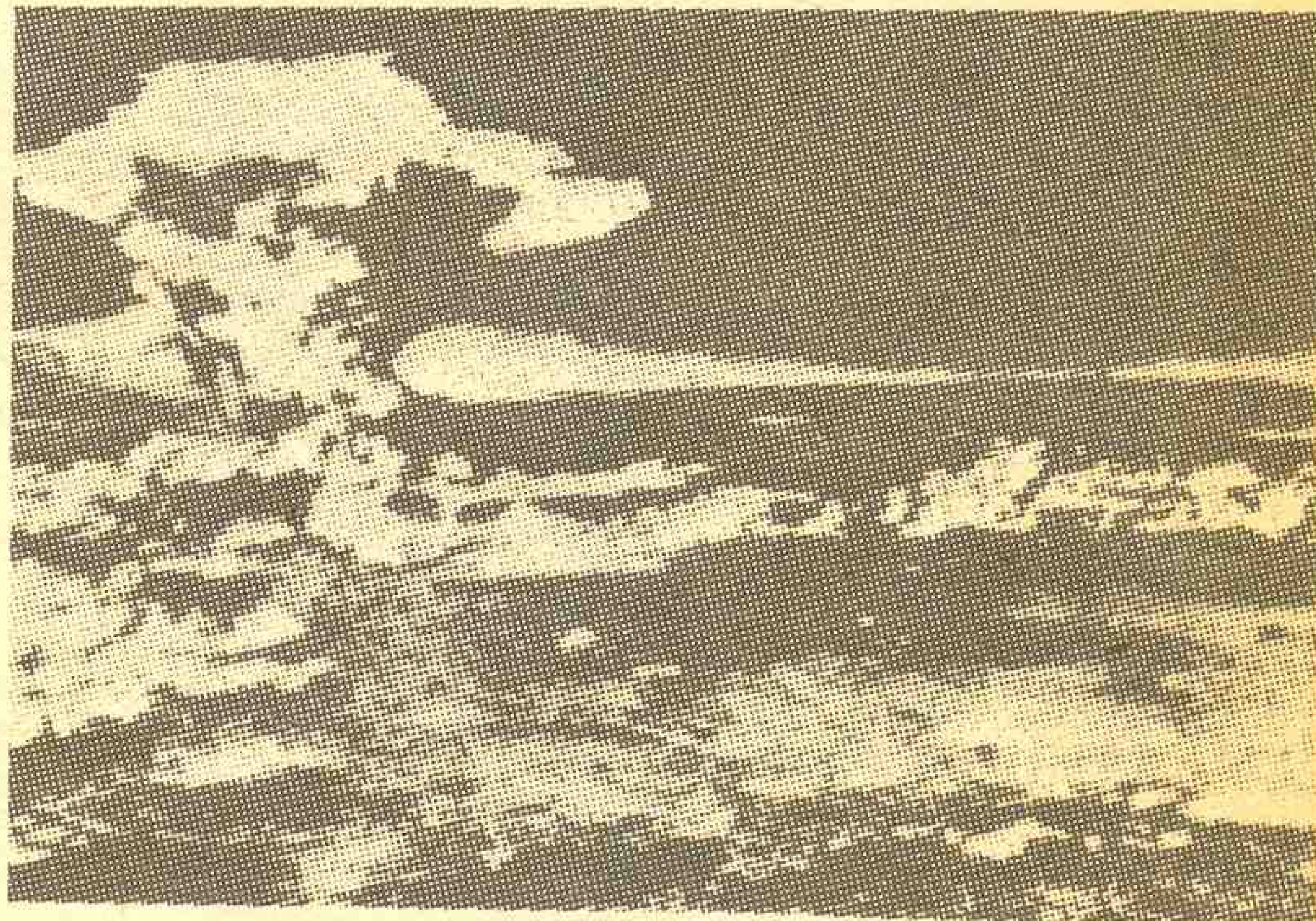
Shigeko e micuță și vioaie, veselă și plină de energie. Partea de sus a feței sale e plăcută, cu frumoșii săi ochi căprui și părul negru, mătăsos. Dar mai jos, în zona de sub pomeți și traversînd buza superioară, forma feței e nedecisă, pielea e deopotrivă prea rigidă și prea întinsă. Gura, marcată de rujul de buze maroniu-roșcat, are o formă ciudată: buzele nu sînt de fapt buze. Pe gît are, de asemenea, cicatrici stranii, iar mîinile ei mici sînt deformate: răsucite la încheieturi și la baza degetelor, îți creează impresia unor gheare. Pielea de pe mîini este cafenie, lucioasă pe alocuri și umflată în mod ciudat. Unghiile sînt îngrijite, dar cîteva sînt răsucite.

„În dimineața de 6 august — aveam atunci 13 ani —, măturam străzile în centrul orașului, la aproximativ un kilometru și jumătate de epicentrul exploziei. Auzind avionul, am ridicat capul: lăsa în urma lui o frumoasă dîră albă. Vremea era minunată, însorită, cu un cer alb și senin. Nu era primul avion pe care îl vedeam, așa că nu îmi era frică. Apoi, am văzut ceva care cădea din avion. Era ceva alb, cred. Și apoi o explozie teribilă m-a aruncat la pămînt.

Nu știu cît timp am rămas în stare de inconștiență. Cînd mi-am revenit nu mai vedeam nimic. Totul în jur era negru și roșu. Am strigat-o pe prietena mea Toshiko. Ceața ce mi se lăsase pe ochi a dispărut, dar pe ea n-am mai găsit-o. N-am mai văzut-o niciodată de atunci. Aerul nu mai era limpede ca înainte, ci aveai impresia că e seară. În jurul meu, toate casele fuseseră distruse. Nu auzeam nimic, aveam urechile înfundate. «A fost o bombă!», mi-am spus.

Am auzit un copilaș țipînd. Asta m-a trezit. Din acea clipă, am început să aud, dar foarte slab. «Să mergem pe dealuri!», am auzit vocea unui bărbat. Oamenii au intrat în panică. O bătrînă zăcea pe jos și toți o călcau în picioare. N-am putut să fac nimic pentru ea. Nu-mi dădeam seama că mîinile și fața îmi erau arse. De atunci mă obsedează ideea că n-am putut să o ajut". (Shigeko începe să plîngă).

„Cineva mi-a dat ulei ca să-mi ung mîinile și fața. Mi-era rău, îmi simțeam toată fața tumefiată și nu puteam să întorc capul. Nu puteam să-mi deschid ochii umflați. Am ajuns în curtea școlii, unde m-am așezat rezemată de un zid și mi-am pierdut din nou cunoștința. Cînd mi-am revenit, era întuneric. «Apă, vă rog! Mă cheamă Shigeko, locuiesc la adresa asta, spuneți-le

părinților mei că sînt aici... Mă cheamă Shigeko...», repetam mereu.

Tatăl meu văzuse și el avionul. Lucra la piața cea veche de pește și a alergat să se adăpostească într-un depozit frigorific din ciment, ceea ce l-a protejat. Toți cei care se mai aflau în piață, în afară de el, au fost arși. Mama era în casă și, cînd aceasta s-a dărîmat, a fost acoperită cu moloz. În fiecare zi, mama pleca în căutarea mea, uitîndu-se și printre cadavre. În a patra zi, tata i-a spus: «Nu mai ieși, o să te îmbolnăvești». Dar mama a plecat din casă pe ascuns.

În seara aceea, un om le-a spus că auzise la școală vocea unei fetițe pronunțînd cu greu numele meu. Mama a plecat din nou de acasă, strigîndu-mă. «Sînt aici mamă!». Mi-era foarte rău și a trebuit să mi se facă o injecție pentru inimă.

Timp de două sau trei luni, au crezut că voi muri. Ca tratament, îmi curățau fața cu puțin ulei de soia. Toată fața mi-era arsă. Mama a trebuit să-mi deschidă ochii. Cînd au încercat să-mi scoată hainele arse, pielea mi s-a dezlipit o dată cu ele. Patru zile mai tîrziu, tata mi-a curățat pielea arsă de pe față, care era neagră. Dedesubt, era numai puroi."

Este uimitor că Shigeko și celelalte „tinere ale Hiroshimei" au scăpat cu viață. Toate se aflau la mai puțin de doi kilometri de epicentru. Pe această rază, toate clădirile au fost fie arse, fie spulberate de explo-

zie. Majoritatea oamenilor care se găseau în această zonă au fost arşi grav, nu de flăcări, ci de radiaţiile termice.

Pe lîngă căldura intensă, populaţia a fost expusă şi puterii distrugătoare şi invizibile a bombei atomice: radiaţiile. La acea vreme, deşi cîţiva fizicieni japonezi ştiau, ca şi confraţii lor americani, că o explozie atomică îşi bombardează victimele cu raze gamma şi neutroni şi că această iradiere masivă putea să distrugă sau să deterioreze structura moleculară a celulelor corpului omenesc,, marea majoritate a oamenilor, inclusiv medicii, nu cunoşteau acest lucru. Abia după 10 sau 15 zile, cînd persoane care, în aparenţă, nu avuseseră de suferit s-au îmbolnăvit grav, oamenii şi-au dat seama de existenţa acestui efect de un tip nou şi special al bombei.

„Arsuri de flash"

Într-un sens, deci, „tinerele Hiroshimei" se puteau considera fericite. În zona în care s-au aflat cele mai multe dintre ele, se estimează un număr de 13 332 persoane ucise şi 7 672 grav rănite. Pe o rază de un kilometru de la epicentru, între 90 şi 100 la sută dintre persoanele expuse mor în primele opt zile după căderea bombei. Rănile suferite de supravieţuitorii care, asemeni „tinerelor Hiroshimei", se găseau la mai mult de un kilometru şi jumătate de la epicentru, se numesc, în limbaj medical, „răni termice primare datorate bombei atomice" sau „arsuri de flash", cauzate de acţiunea directă a radiaţiilor termice asupra corpului omenesc.

„Arsura de flash" gravă se manifestă, în principal, prin distrugerea instantanee a epidermei, ca şi cum ai trece cu un fier de călcat încins pe piele. Epiteliul se cojeşte, expunînd imediat cel de-al doilea strat al pielii, derma. După 10 zile, derma devine neagră şi, după încă trei săptămîni, cade în fîşii, lăsînd expusă carnea vie, pe care colcăie larvele muştii de carne. Un puroi cu un miros insuportabil murdăreşte aşternutul bolnavului. După aproximativ două luni, rănile încep să se retragă încetul cu încetul. Abia după 6 luni dispare infecţia şi rănile se închid.

Atunci cînd, după luni întregi, cît durează acest martiriu, arsurile s-au cicatrizat, s-a constatat că şi cicatricile erau diferite, formînd excrescenţe destul de mari. Ele se numesc cicatrici cheloide (în formă de cleşti de crab).

Shigeko e micuţă şi vioaie, veselă şi plină de energie. Partea de sus a feţei sale e plăcută. Dar, mai jos, în zona de sub pomeţi şi traversînd buza superioară...

declarat că, după părerea lui, perioada de creştere a cheloidelor atomice trecuse şi că se putea încerca ablaţia lor pe cale chirurgicală. Dar chirurgii erau neîncrezători, îndeosebi în privinţa intervenţiilor faciale.

În 1948, un pastor protestant japonez, reverendul Kiyoshi Tanimoto, care trăise şi el bombardamentul atomic de la 6 august 1945, se duce în Statele Unite pentru a ţine un lung şir de conferinţe. Printre cei pe care îi face să se simtă vinovaţi se află şi un ziarist, Norman Cousins, redactorul şef de la „Saturday Review", care înfiinţează la Hiroshima un comitet de ajutorare, numărînd printre membrii săi pe John Hersey, autorul unei cărţi despre Hiroshima, prozatoarea Pearl Buck şi Tanimoto însuşi. Norman Cousins se

„După 12 operaţii, poate acum să deschidă gura. Şi să scrie pe o bucată de hîrtie: «un hot dog»."

Terue, una din „tinerele Hiroshimei", îşi aminteşte că arsurile sale nu s-au vindecat decît după un an. După cîtva timp, revenindu-i vederea, ea şi-a văzut cicatricile de pe mîini şi de pe picioare şi s-a întrebat, îngrijorată, cum arăta faţa ei. Cînd a vrut, însă, să se privească în oglindă, a constatat că tatăl său îndepărtase din casă toate oglinzile. Îşi putea da seama, pipăindu-se, că faţa sa era schimbată. Toată partea stîngă îi era deformată. Ochiul stîng nu se închidea şi îi lăcrima fără încetare. Gura forma un rictus într-o parte. Dar cel mai rău era faptul că avea cheloide foarte mari pe membre şi pe faţă, care alcătuiau proeminenţe hidoase. La frig, ele deveneau vineţii; la căldură, căpătau o nuanţă roşu închis.

Încă din 1947, doctorul Masao Tsuzuki, cel mai mare specialist japonez în domeniul rănilor atomice, a

duce personal la Hiroshima, de unde lansează Americii un apel în favoarea celor 5 000 sau 6 000 de orfani ai bombei. Numeroşi americani înfiază cîte un orfan.

„The Hiroshima maidens"

Între timp, reverendul Tanimoto se ocupă de acele tinere fete desfigurate de cicatrici hidoase, care vor fi, apoi, numite „the Hiroshima maidens" (fecioarele Hiroshimei). El primeşte sprijinul unei romanciere renu-

MĂRTURII DIN APOCALIPS

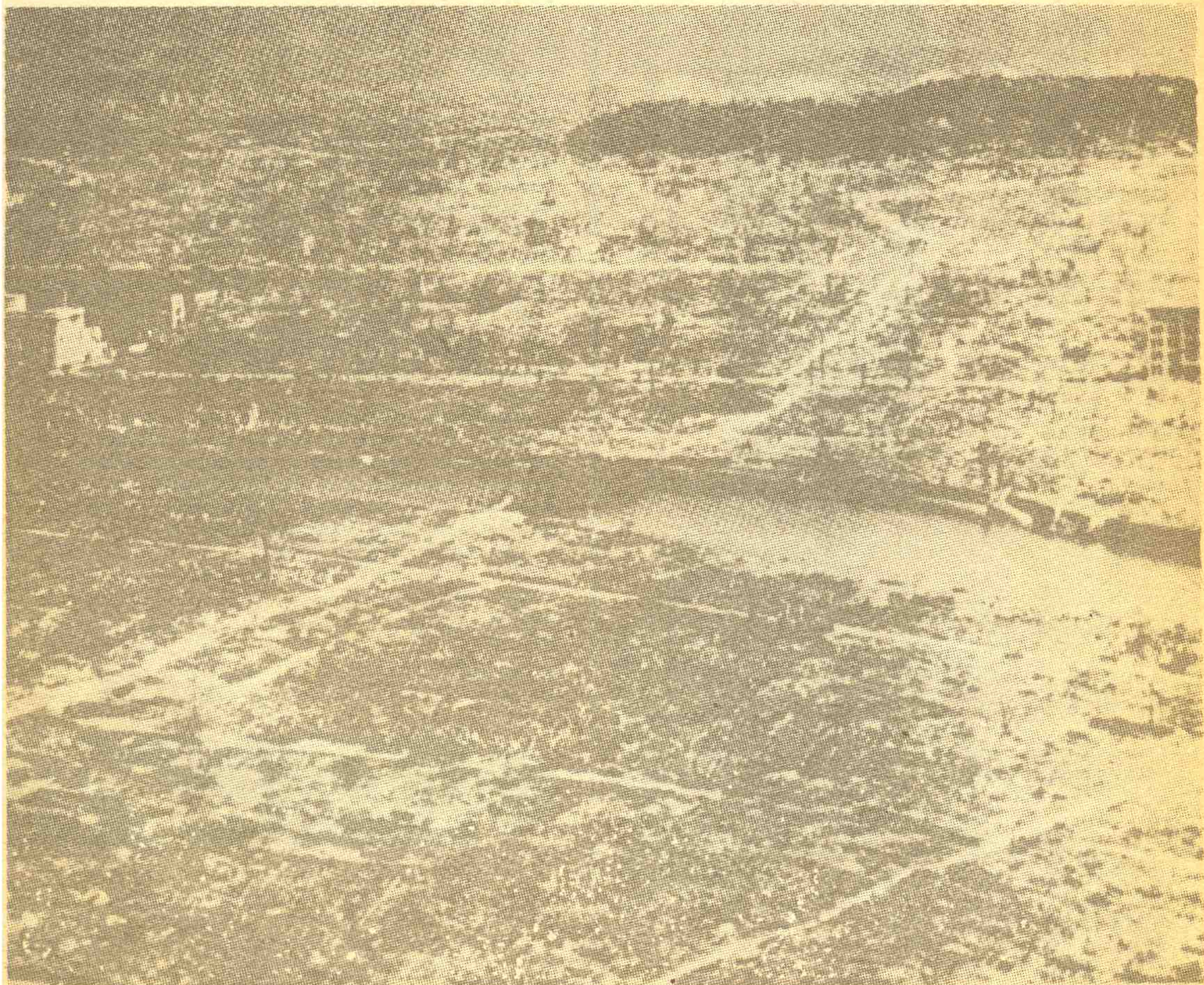
mite, Shizuye Masugi, care adună fonduri pentru intervenţiile de chirurgie estetică necesare. În 1952, cu aceşti bani, 9 fete sînt trimise la Tokyo pentru operaţie; apoi, în 1953, încă 12 fete, la Osaka. Dar fondurile scad şi, curînd, Tanimoto se gîndeşte să apeleze la prietenii săi din America.

În 1953, ziaristul Norman Cousins se întoarce la Hiroshima, unde face cunoştinţă cu cîteva dintre „tinerele Hiroshimei". Mai mult decît cicatricile hidoase, el e mişcat de resemnarea lor — cum să speri să te căsătoreşti? — şi de aparenta lipsă de ranchiună faţă de America şi americani. Poate că atitudinea lor era determinată şi de filmele americane pe care se duceau să le vadă adesea. În cinematografe era întuneric şi nimeni nu putea vedea chipurile lor desfigurate. „Îmi place să le văd pe frumoasele tinere americane", i-a spus una dintre ele lui Cousins. „Cînd Gary Cooper le îmbrăţişează, am impresia că pe mine mă ţine în braţe".

La 5 mai 1955, aproape 10 ani după ce un avion american lansase asupra Hiroshimei bomba care le omorîse o sută de mii de compatrioţi şi le desfigurase chipul şi corpul, 25 de tinere japoneze s-au îmbarcat, cu mare pompă, la bordul unui alt avion american, oprindu-se, mai întîi, în drum spre aeroport, ca să se roage la monumentul ridicat în memoria victimelor primei bombe A. În ultima clipă — în ciuda celor doi ani, cît durase realizarea controversată a acestui proiect — au fost pe punctul de a nu mai pleca. De la Washington, Departamentul de Stat, care găsea că nu se cuvine să li se amintească oamenilor, în felul acesta, de bomba de la Hiroshima, a trimis o telegramă generalului Hull, comandantul suprem al forţelor aeriene americane staţionate în Japonia, ordonîndu-i să anuleze zborul. Generalul se întoarse către aghiotantul său: „E supărător, dar nu ştiu unde mi-am rătăcit ochelarii", şi lăsă avionul să decoleze. Apoi, telegrafie, la Washington: „Primit telegrama. Avionul deja plecat. Ar fi foarte neplăcut pentru ţara noastră să îl rechemăm".

„Tinerele" nu ştiau că, în anumite cercuri oficiale americane, ele nu erau binevenite, dar ştiau că, în Japonia chiar, nu toată lumea încuviinţa călătoria lor. În ajunul plecării, „Tchougokou Shimbun", cel mai important cotidian din Hiroshima, le îndemnase pe

Bomba şi-a făcut efectul: Hiroshima nu mai este...

„tinere" să rămînă demne și să nu ajungă în centrul atenției.

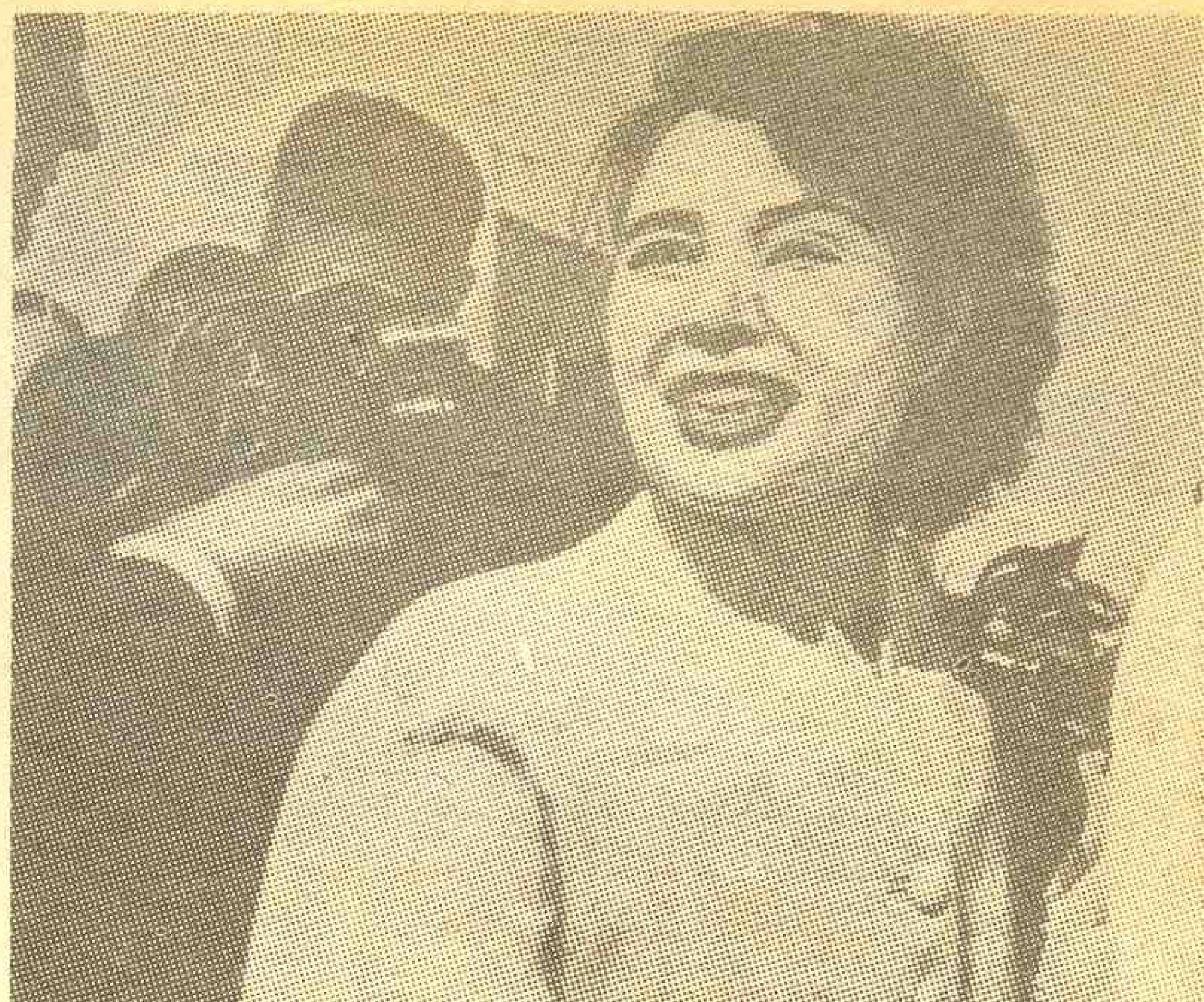
Deoarece publicitatea le aștepta, bineînțeles, în Statele Unite, emisiunea de televiziune cea mai populară, „This Is Your Life", transmisă de NBC, programase deja o seară senzațională care să le reunească pe micile japoneze, reverendul Tanimoto și, pentru a păstra echilibrul, căpitanul Robert Lewis, copilotul avionului care aruncase bomba la Hiroshima. Era vorba, spuneau organizatorii, să se mobilizeze opinia publică pentru a face apel la generozitatea americană. Dată fiind sensibilitatea japonezilor față de tot ceea ce ar putea trece drept o exploatare a suferințelor lor, această propunere a provocat reacții violente. În cele din urmă, s-a făcut un compromis: la emisiune vor participa numai două fete, așezate în spatele unui ecran, ca în teatrul de umbre, și una din ele va citi o declarație pregătită din vreme.

„Nu sperați în miracole"

După atîta timp, această emisiune din 11 mai 1955 îți lasă un sentiment neplăcut. Animatorul încearcă să fie serios, dar îl prezintă cu prea multă vivacitate pe bărbatul acela înalt și stingher, căpitanul Lewis, cerîndu-i să povestească ce a simțit la 6 august 1945. Lewis dă, atunci, celebra sa declarație: „De acolo de sus, privind Hiroshima, mi-am spus: «Dumnezeule, ce-am făcut»" „Camera de luat vederi arată chipul încordat, aproape îngrozit, al reverendului Tanimoto. Apoi, animatorul explică prezența „tinerelor Hiroshimei" în America, iar camera de luat vederi se mută pe cele două umbre de pe ecran. O tînără voce japoneză spune în engleză: „Sîntem foarte fericite că am sosit în America și sîntem foarte recunoscătoare pentru tot ce ați făcut pentru noi". Toată lumea aplaudă, inclusiv căpitanul Lewis.

În ciuda amestecului neplăcut de „show-business" și de culpabilitate, emisiunea are un succes imens. Se primesc fonduri de peste tot, chiar și copiii își trimit micile economii; în total, 60 000 de dolari, proiectul dispunînd, astfel, de fonduri suficiente. Se pune chiar problema ce s-a întîmplat cu toți acești bani. La 26 mai, 15 zile de la sosire, primele „tinere" sînt operate la Mount Sinai Hospital din Manhattan. Timp de un an și jumătate, ele vor fi, zi de zi, în centrul atenției publice. În total, cele 25 de tinere au suportat un număr de 127 operații. Doctorul Arthur Barsky, șeful secției de chirurgie estetică, le-a prevenit: „Nu sperați în miracole. Va dura mult și va fi greu." Au existat, totuși, în această perioadă, momente de neuitat: Terue, care de 10 ani nu mai putea închide ochiul stîng, acesta lăcrimîndu-i fără întrerupere, a trebuit să suporte trei operații la pleoape. La 8 iunie 1955, dr. Bernard Simon îi grefează pe pleoapa inferioară o bucată de piele de pe braț. La 23 noiembrie, repetă aceeași operație la pleoapa superioară, efectuînd, în același timp, și sutura celor două pleoape. La 16 februarie, tînăra fată scrie în jurnalul său intim: „Astăzi trebuie să mi se deschidă ochiul. Mi-e teamă". Dr. Simon o operează. Terue scrie mai tîrziu în jurnal: „Am deschis ochiul cu teamă, și am putut vedea, pentru prima dată după opt luni. Apoi am închis ochiul. Am cerut o oglindă. După 10 ani puteam, acum, în sfîrșit să închid și să-mi deschid singură ochiul. Am plîns de bucurie și i-am spus doctorului Simon: «Doctore, sînt atît de fericită! N-o să vă uit niciodată! Ce minunat e să trăiești!»"

Altă fată, Hiroko T., după 12 operații poate acum să își deschidă gura normal și scrie pe o bucată de hîrtie: „un hot dog". I se aduce imediat unul, și reușește să muște o bucată din el; toată lumea plînge de bucurie.

Terue, una din „tinerele Hiroshimei", își amintește că arsurile sale nu s-au vindecat decît după un an

În acest timp, în Japonia, presa comentează favorabil, în cea mai mare parte, tratamentul urmat de primele fete în America. Dar, în septembrie 1955, este publicată o notă critică: eminentul specialist japonez, dr. Masao Tsuzuki, care le-a vizitat pe „tinerele Hiroshimei" la Mount Sinai Hospital, formulează cîteva rezerve. După părerea sa, medicii americani ignoră anumite caracteristici proprii pielii japonezilor, care are tendința să formeze cicatrici foarte mari, și le reproșează că nu posedă suficiente cunoștințe în ce privește cicatricile cheloide și arsurile termice. Și adaugă, încercînd să apere onoarea medicinei japoneze: „După atîta publicitate, ar fi neplăcut pentru relațiile dintre țările noastre ca rezultatele să fie mediocre. Pe de altă parte, nu cred că chirurgia estetică japoneză este atît de în urmă față de cea americană". America răspunde prin Norman Cousins: „Nu le-am adus la noi pe «tinerele Hiroshimei» în speranța că le vom trata mai bine decît japonezii, ci pentru că aceștia nu făceau nimic".

„Hiroshima Maidens Project" a fost prima și ultima încercare de a trata, în Statele Unite, victime ale bombei atomice. Americanii și japonezii au considerat că, în ciuda succesului ce a încununat proiectul, nu era de dorit ca el să fie reluat. Tratamentul acesta special, acordat unui grup simbolic, fusese de ajuns pentru a atrage atenția asupra ororilor războiului nuclear. În 1957, a fost fondată la Tokio prima societate de chirurgie estetică din Japonia și, în anii următori, tineri chirurgi japonezi s-au specializat în acest domeniu la New York. În același an, guvernul japonez a votat prima dintr-o serie de legi acordînd ajutor medical gratuit victimelor bombei atomice.

„...îmi spun că am fost foarte norocoasă"

Între timp, „tinerele Hiroshimei", întoarse acasă, au încercat să învețe din nou să trăiască. Multe dintre ele, în urma îndepărtării teribilelor stigmate ale bombei, pot acum să se căsătorească și să aibă copii. Dar

MĂRTURII DIN APOCALIPS

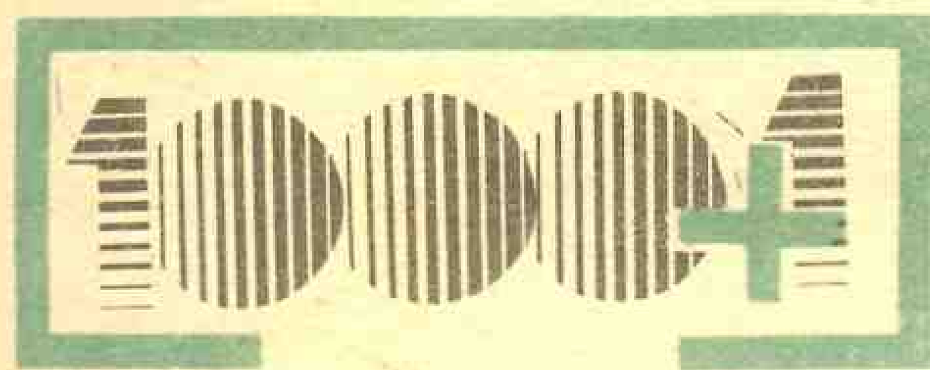
un gînd plin de teamă nu le dă pace: dacă se căsătoresc, vor putea ele oare să aibă copii normali, în ciuda marii cantităţi de radiaţii la care au fost supuse? În acei ani, nu se ştia încă nimic în această privinţă, şi teama le era de înţeles. Totuşi, dintre cele 25 de fete operate în America, 13 s-au căsătorit, iar 9 au născut, în total, 19 copii.

Nu s-au observat anomalii semnificative. Specialiştii recunosc că acest fenomen este foarte ciudat, deoarece experienţele pe animale iradiate au avut rezultate contrarii. Există o teorie, care nu este acceptată de toată lumea, conform căreia indivizii care au supravieţuit şi au avut urmaşi, sînt mai puţin sensibili la radiaţii decît ceilalţi: pe scurt, ar fi vorba de o supravieţuire în sens darwinist a subiecţilor cei mai apţi.

Victimelor care au supravieţuit îngrozitorului moment cînd lumea a intrat în era atomică le-a fost mult timp teamă — şi încă le mai este — că, totuşi, copiii lor, nepoţii sau strănepoţii, deşi se nasc normali, să nu prezinte vreodată tare datorate bombei A. Într-adevăr, cine poate garanta că toate riscurile sînt pe deplin eliminate? Cercetările continuă. Nimic nu m-a impresionat mai mult decît curajul femeilor pe care le-am întîlnit în Japonia, care se căsătoreau cunoscînd bine riscurile pe care şi le asumau. Nimic nu m-a emoţionat mai mult ca aceste femei, ce supravieţuiseră bombei şi care îmi arătau cu plăcere fotografiile copiilor şi nepoţilor lor. Minunată această Hiroko, tînăra fată care a plîns cînd, pentru prima dată, a putut să deschidă gura cît să poată muşca dintr-un „hot dog": „Mulţi dintre cei de la Hiroshima au fost tentaţi să se sinucidă. Eu, niciodată. Cînd mă gîndesc la ce a fost viaţa mea pînă acum, îmi spun că am fost foarte norocoasă".

Traducere şi adaptare de Laura Mina

Porţelanul de Meissen

În 1701, un alchimist pe nume Johann Friederich Böttger a sosit în ducatul Saxoniei. Auzind că Böttger putea obţine aur din metalele de bază, prinţul elector al Saxoniei, August cel Puternic, i-a acordat protecţie şi i-a comandat să se apuce de lucru. Cînd Böttger a dat greş, August l-a băgat în temniţă. În cele din urmă, i-a permis să se întoarcă în laboratorul lui, unde în 1708 a descoperit, primul în Europa, secretul chinezesc al fabricării porţelanului. Atunci, Böttger a obţinut iertarea principelui, iar delicatul porţelan de Meissen a început să fie numit „aurul alb". Böttger lucra cu argila în stare pură, care, la început, producea o ceramică brună. Căutînd ceva care s-o facă albă, a folosit caolinul. Un produs de eroziune, o argilă albă, la modă atunci pentru pudrat perucile. Vrînd să păstreze secretul procedeului faţă de rivalii săi, August a ordonat ca atelierele să fie adăpostite, începînd din 1710, în castelul Albrechtsburg din Meissen, unde au rămas pînă în 1865. Dată la care producţia depăşea deja posibilităţile modeste ale castelului. Ele au fost mutate într-o fabrică, aceeaşi în care, astăzi, 1200 de artişti şi aproximativ 200 ucenici continuă o tradiţie de măiestrie, veche de peste 250 ani. O legendă povesteşte că fiul lui August cel Puternic şi succesorul lui August al III-lea era nemulţumit de orchestra sa. „Acesta nu este un concert de curte, ci un concert de maimuţe!", ar fi spus el într-o bună zi. Johann Joachim Kändler, cel mai renumit artist în meşteşugul porţelanului de la curte, a auzit istoria şi s-a pus pe treabă. La următoarea repetiţie a orchestrei, fiecare muzicant a găsit pe pupitru o maimuţă de porţelan care cînta la instrumentul său. Artiştii contemporani din Meissen se străduiesc să rămînă fideli moştenirii lăsate de Kändler şi de colegii săi, punîndu-şi, în acelaşi timp, amprenta de originalitate, stil şi umor pe fiecare piesă. (M.S.)

Bijuterie

Cel mai mic briliant şlefuit din lume este opera a doi bijutieri din Anvers. Are 52 de faţete, un diametru de 0,53 mm şi cîntăreşte 0,0006 carate (la pietrele preţioase, un carat este egal cu 4,2 grame). Pentru realizarea acestei minuscule capodopere, cei doi bijutieri, fraţii Hugo şi Josef Van Den Wouwer, au trebuit să reducă viteza discului abraziv de la 3 000 de turaţii (viteza normală de lucru) la 300 de turaţii pe minut, ţinînd cont de dimensiunile infime ale preţioasei pietre. Odată prelucrat, diamantul a fost fotografiat pentru a i se determina calitatea, imaginea trebuind mărită de 70 de ori. Cei doi fraţi au încrustat, apoi, piatra într-un diamant negru de 3 000 de ori mai greu, plasînd acest ansamblu într-o cavitate de 0,55 mm, săpată cu ajutorul unui laser. Rezultatul acestei munci de înaltă precizie a fost prezentat la diferite expoziţii de profil.

PALMIERUL -o uzină vie

Palmierii pot avea utilizări pe cît de interesante, pe atît de variate

Cînd vorbim despre palmieri și produsele lor, cele mai obișnuite imagini sînt despre palmierii de ulei din plantațiile malayeziene, oazele de curmali din deșerturile Orientului Apropiat, șirurile de cocotieri din Filipine. Există, însă, tendința de a nu vedea în ei decît un singur produs, fie că e vorba de uleiul de palmier, de gustoasele curmale sau de uleiul din nucă de cocos. Subestimăm, astfel, importanța palmierului, care numără peste cincizeci de soiuri ce produc numeroase materii prime extrem de utile. Dar, în afara industriei moderne de prelucrare a palmierilor, se cunosc nenumărate metode de utilizare a cocotierului și a curmalului.

Culturile naturale constituie o adevărată mană cerească pentru populațiile locale; palmierul le oferă, într-adevăr, fructe, semințe oleaginoase, seva — din care se obțin băuturi și siropuri —, muguri (care sînt comestibili), ceară, lemn pentru construcții și pentru foc, furaj pentru animale și o întreagă farmacopee; în sfîrșit, ramurile cu frunze de dimensiuni mari sînt folosite ca învelitori de acoperiș, ca material pentru împletituri, iar, din nervura centrală și din teaca frunzelor, se fac fibre și îngrădituri. Circa 20 de specii sălbatice dau tije folosite la împletit, feculă (amidon), fibre și ceară; toate aceste produse au căutare comercială și o valoare ridicată. În Brazilia, comerțul anual cu produse provenite din palmieri indigeni se cifrează la peste 100 milioane de dolari, iar, în Asia de sud-est, comerțul cu rafie (altă specie de palmier) depășește suma de 50 milioane de dolari pe an. În ceea ce-i privește pe micii agricultori, acestora li se oferă posibilitatea unei surse de subzistență, recoltînd și prelucrînd produsele palmierului sălbatic.

Cea mai mare parte din cele 2 700 specii de palmier se găsește în regiunile tropicale. Socotind laolaltă arborii de cultură cu cei sălbatici, palmierul ocupă locul al treilea în cadrul speciilor vegetale, în urma gramineelor și leguminoaselor.

Deși întrebuințat încă din vremuri preistorice, modalitatea de exploatare a palmierului variază, totuși, de la un continent la altul, deoarece nici speciile și nici culturile nu sînt egal distribuite în lungul centurii tropicale. Speciile cele mai numeroase se află în Asia, și tot aici se întîlnesc cele mai vechi și mai elaborate utilizări tradiționale ale palmierului. Zona tropicală din America ocupă locul al doilea în ce privește diversitatea speciilor, dar, deși produsele palmierului își găsesc aici numeroase întrebuințări, tradițiile sînt departe de a fi tot atît de vechi. Africa vine în poziția a treia, cu un număr relativ mic de specii autohtone, dar întinderea culturilor de palmieri de ulei, precum și de rondieri (altă specie de palmier, din care se obține vinul de palmier), compensează această diversitate redusă.

Recoltarea produselor de palmier, efectuată la nivelul subzistenței, nu are aproape nici un efect nociv pentru sănătatea arborilor, cu condiția ca populația să nu fie prea numeroasă. Dar dacă aceștia sînt exploatați sistematic, efectele variază în funcție de produsul recoltat. Pentru a obține mugurele comestibil, fibrele pentru împletituri, fecula sau lemnul de prelucrat, arborele trebuie tăiat. Exploatarea excesivă a plantațiilor de palmieri pentru mugurii lor, în sud-estul Braziliei, și a rafiei, în sud-estul asiatic, a redus simțitor culturile locale. Recoltarea sevei nu afectează arborele, dacă operația aceasta nu se efectuează intens. Făcută cu moderație, tăierea frunzelor, folosite la acoperirea locuințelor și la confecționarea obiectelor împletite, sau utilizate la recoltarea de ceară din cuticulă este inofensivă. În ce privește culesul fructelor, fie pentru consumul propriu sau pentru vînzare, acesta nu afectează cu nimic viața arborelui.

Un loc aparte

Atît cocotierii cît și curmalii au fost cultivați în grădini și pe cîmpuri încă de la începuturile agriculturii: de-a lungul mileniilor, au fost supuși la atîtea modificări genetice, încît nici una din aceste specii nu mai există astăzi în stare sălbatică.

În zonele de cultură itinerantă, palmierul (şi alte esenţe utile) se bucură de un regim privilegiat. Cînd pădurea este defrişată pentru a face loc culturilor anuale, palmierii sînt adesea ocoliţi, datorită, în parte, valorii lor economice, dar şi durităţii lor deosebite (nu pot fi doborîţi cu toporul). Palmierii rezistă bine la căldura degajată de focul aprins pentru defrişare. Rezultatul acestei protecţii face ca palmierii să fie avantajaţi faţă de alte plante lemnoase din acea zonă şi, ca urmare, cresc atît densitatea cît şi aria lor de răspîndire. Pădurile de palmieri *babassu* din Brazilia par să fi ciştigat teren in urma intervenţiei cultivatorilor itineranţi.

Aceştia plantează uneori specii perene, laolaltă cu alte culturi anuale, pentru a obţine fructe şi alte produse. Se plantează, astfel, *„bactris gasipaes"* sau *„palmierul-piersic"* în bazinul Amazoniei; cultivatorul, care şi-a abandonat cîmpul — mai puţin fertil şi năpădit de buruieni — se reîntoarce aici, din timp în timp, pentru a culege roadele. În aceste condiţii, plantaţia de palmieri reprezintă un pas important spre „domesticirea" totală a acestui arbore.

Palmierul posedă caractere botanice unice. El aparţine familiei monocotiledonatelor (un singur cotiledon aflat în plantula seminţei). Ca urmare, palmierii solitari nu au decît un singur vîrf de creştere. Anumite specii, ca de exemplu *doum*, au ramurile aeriene; altele, cum ar fi curmalul, produc lăstari la baza trunchiului; unele, precum cocotierul sau palmierul de ulei african, sînt deosebit de sensibile la orice atingere a vîrfului lor de creştere, ce poate duce chiar la moartea arborelui. Acest vîrf este un mugure delicat, comestibil, situat în capătul tulpinii.

Pe măsură ce arborele creşte, este din ce în ce mai dificilă operaţia de pulverizare cu produse contra insectelor sau a bolilor, iar recoltarea fructelor sau a frunzelor devine, şi ea, din ce în ce mai anevoioasă. Un cocotier pe deplin dezvoltat atinge peste 20 m înălţime. În Malayezia s-a încercat dresarea maimuţelor pentru a culege nucile de cocos cel mai greu accesibile. Dar, în cele din urmă, s-a adoptat o soluţie mai practică, constînd în cultivarea de soiuri pitice, care încep să dea fructe atunci cînd arborele n-a atins încă un metru înălţime.

Palmierii cultivaţi pot fi plantaţi în rînduri mai dese decît majoritatea arborilor, deoarece au o coroană compactă, şi nu ramuri ce se-ntind împrejur. Datorită faptului că aceasta lasă să treacă lumina, se pot cultiva, la umbra frunzelor aflate în vîrful tulpinii, numeroase plante anuale şi perene, la un loc, iar animalele se pot hrăni în voie pe pajiştea naturală sau amenajată sub aceşti arbori.

Înflorirea unică, fenomen rar la plantele lemnoase perene — nu înfloresc decît o dată, pentru a muri apoi — este o altă caracteristică remarcabilă a anumitor palmieri. Palmierul de zahăr, din sud-estul asiatic, este un exemplu în acest sens. Se extrage din el seva dulce, apoi, în majoritatea cazurilor, arborele este tăiat, înainte ca el să apuce să înflorească, extrăgîndu-se din el fecula acumulată în trunchi înainte de înflorire. Necesitatea de a replanta acest palmier solitar la fiecare 10 ani devine, astfel, un inconvenient. Sagutierul este supus, şi el, înfloririi unice şi conţine cantităţi apreciabile de feculă, dar, întrucît produce lăstari, trunchiul mort este înlocuit în mod natural după cîţiva ani.

Un potenţial încă neexploatat

Pentru a ne da seama de dimensiunile dezvoltării actuale a cultivării palmierului, este suficient să se citeze exemple luate din continentul american, din Africa, Asia de sud şi de sud-est. În fiecare din aceste cazuri, unul sau mai multe produse au fost comercializate într-o anumită măsură. Programele de dezvoltare s-au străduit să îmbunătăţească cantitatea şi calitatea produselor celor mai importante, dar, în acelaşi timp, ele nu ignoră produsele secundare.

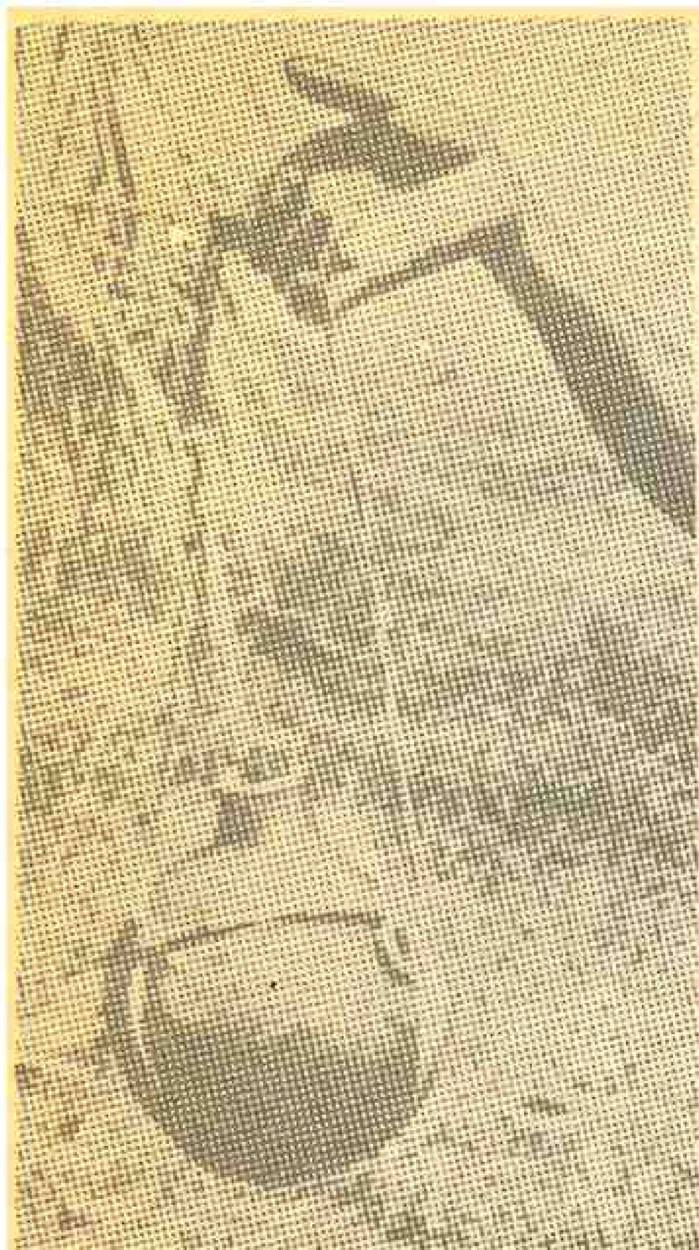
Miezul acestor nuci de cocos este expus la soare pentru a fi uscat şi transformat în copra

Arborele *babassu* acoperă, aproape în exclusivitate, o suprafaţă de circa 200 000 km² de culturi în nordul Braziliei. De multă vreme, fructele acestuia sînt exploatate în vederea obţinerii de ulei de masă, feculă şi combustibil; din frunzele sale se face paiantă, iar tulpina arborelui furnizează lemn şi muguri comestibili. Către 1920 s-a început exploatarea industrială a arborelui babassu pentru a se extrage uleiul şi pentru a exporta miezul nucilor. Ani de zile s-a încercat, în mod sporadic, modernizarea industriei prin introducerea decorticării mecanice a nucilor extrem de dure, extragerea uleiului şi a feculei din fruct, cît şi producerea de cărbuni de lemn din coaja nucilor. Circa 2 milioane de persoane trăiesc, în parte, din culesul şi decorticarea nucilor de babassu, ca şi din prelucrarea cojilor de nucă în cărbuni de lemn. Deoarece producţia naturală de nuci nu este pe deplin folosită, modernizarea producţiei va spori posibilităţile micilor agricultori.

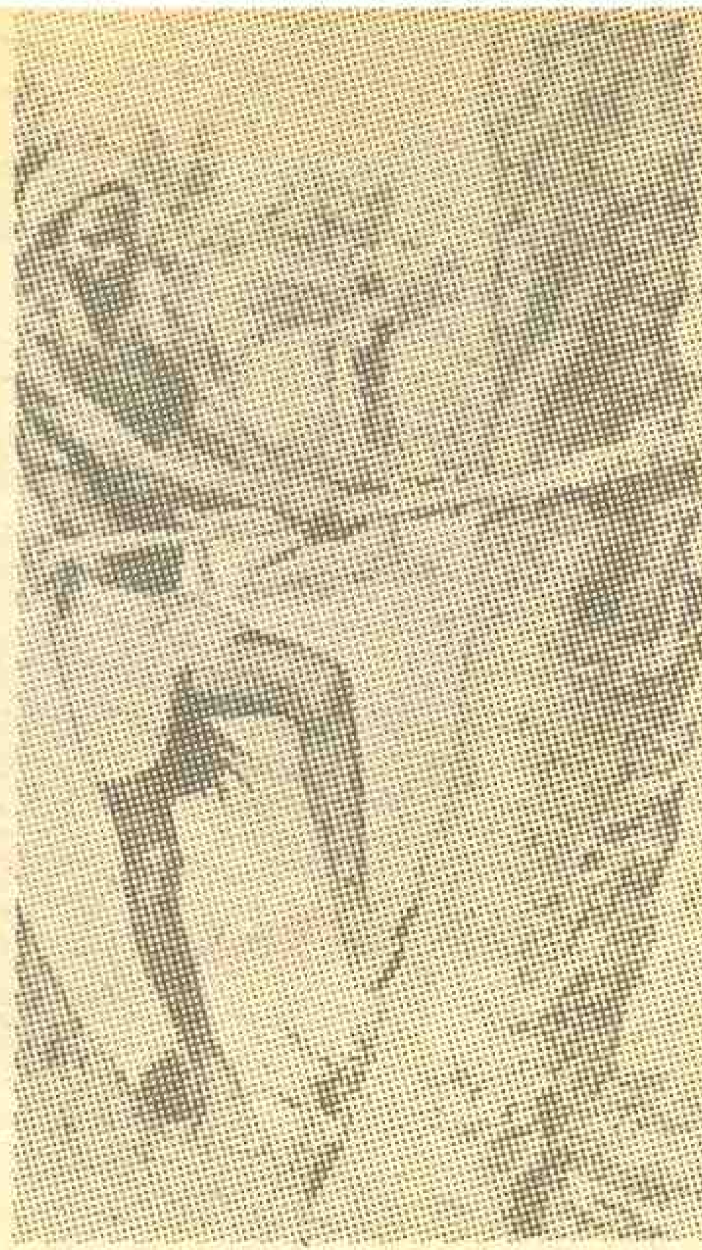
Palmierul *acai* este des întîlnit în bazinul inferior al Amazoniei. Este un palmier ornamental, dar furnizează, de asemenea, muguri comestibili, precum şi un fruct, al cărui suc serveşte la fabricarea unei băuturi foarte apreciate de populaţie; poate fi, totodată, şi o sursă importantă de celuloză. Este nevoie de mînă de lucru considerabilă pentru tăierea palmierilor în pădure, extragerea mugurilor comestibili şi transportul la uzine pentru prelucrare şi ambalare. Industria de valorificare a mugurilor comestibili — cea mai mare din lume — îşi are centrul în bazinul inferior al Amazoniei.

O a treia specie americană promiţătoare este *„bactris gasipaes"*. Neîntîlnit în stare sălbatică, acest palmier este cultivat, de secole, pe terenurile joase şi umede din America Centrală şi de Sud. Coaptă, pulpa fructului este bogată în hidraţi de carbon, în proteine şi în vitamina A; uscată, din ea se obţine o făină; se poate extrage şi ulei din seminţe şi din pulpa fructului. Acest palmier se cultivă în Costa Rica pentru mugurii comestibili. Există deja două programe, în Costa Rica şi Amazonia braziliană, pentru a face din el o sursă de proteine de calitate superioară.

Cultivarea palmierului *doum* din Africa de nord, ce datează din cele mai vechi timpuri, se practică atît pentru curmalele sale cît şi pentru o multitudine de

Guineea Bissau: acest vas de argilă permite recoltarea vinului de palmier. Cureaua susţinătoare este lucrată din nervurile frunzelor

Un tînăr se pregăteşte să urce în vîrful palmierului de ulei. Centura de susţinere este confecţionată din frunze de palmier şi poate fi întrebuinţată timp de aproximativ o lună

proteine. El este cultivat, astăzi, de-a lungul fluviilor, în nordul Keniei. În Africa de Sud, planificatorii se străduiesc să realizeze tehnici de exploatare a palmierului de fildeş, astfel încît să vină în sprijinul industriei de vin de palmier. Aproape un milion de litri de vin de palma se produc anual şi, în majoritate, provin de la palmierul de fildeş. Acest arbore îşi trage numele din faptul că are seminţele destul de dure pentru a putea fi sculptate; ele sînt folosite la confecţionarea de nasturi şi mici obiecte.

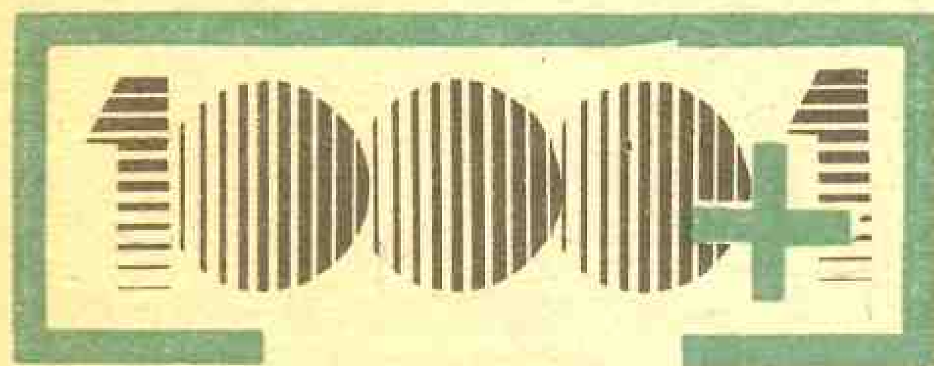
Rondierul din sudul asiatic, frecvent întîlnit în India, este un alt palmier cu multiple întrebuinţări, a cărui istorie se pierde în negura timpului. El produce o sevă care, fermentată, dă celebrul „toddy" de palmier, un fel de zahăr. Acesta este distilat şi se obţine, astfel, alcool. Fructul, mugurele comestibil şi primele frunze fragede sînt consumate. Din nervura frunzelor se extrage o fibră dură, căutată pe piaţa mondială.

Papura de India, din Asia meridională, şi *dragonierul* sînt utilizate pe scară largă în industria de construcţii, de mobilă sau de împletituri. Se consumă, de asemenea, şi mugurii şi se extrag din aceştia substanţe folosite în medicina tradiţională. Papura de India este, în cea mai mare parte, recoltată în natură, dar a început să se dezvolte, în această regiune, şi o mică cultură artizanală.

Sagutierul este ultima din aceste specii, nedezvoltat încă pe deplin; este un arbore de mlaştină din sud-estul asiatic, exploatat comercial pentru fecula sa. Ca şi alţi palmieri, frunzele sale sînt folosite la acoperişul locuinţelor şi la împletituri, ramurile şi învelişul exterior al trunchiului — pentru construcţii şi mugurele — pentru consum. Există, se pare, două milioane de hectare de culturi naturale de sagutier, în timp ce plantaţiile se întind pe 200 000 ha.

Valorificarea palmierilor va accentua prelucrarea industrială a principalei lor producţii, dezvoltînd totodată, în timp, exploatarea produselor obţinute la nivelul subzistenţei de către micii producători. Această combinaţie este posibilă deoarece palmierul este un arbore eminamente adaptabil, ale cărui produse se pretează la numeroase utilizări, cu o condiţie: valorificarea raţională.

Traducere şi adaptare după revista „Cérès" de Anca Grigoriu

„Biografia" îngheţatei

Colorată, parfumată, ademenitoare, ea anunţă anotimpul cald. La venerabila ei vîrstă de 3000 de ani, îngheţata îşi păstrează nealterată prospeţimea. Se pare că inventatorii „dulciurilor" îngheţate sînt orientalii. Totuşi, prima „îngheţată" a fost remarcată, cu patru secole înaintea erei noastre, la curtea lui Alexandru cel Mare: ea se prezenta sub forma unei salate de fructe, cu garnitură de miere de albine şi suc de fructe îngheţat. După o incursiune la masa lui Nero, în anul 62 e.n., o găsim în secolul al VIII-lea la Bagdad. Califii se dau în vînt după ea. De aici înainte, ea se va numi „sharbet" pentru intimi, din arabul „sharaba", care înseamnă a bea. Nu tocmai aceeaşi, dar nici foarte diferită, ea este un sirop îngheţat, rafinat. Abia în secolul al XIII-lea, „seducătoarea cea rece" debarcă pentru a doua oară în Italia, odată cu Marco Polo, ca amintire din Orient. Foarte repede, ea devine marea favorită a fabricanţilor de dulciuri italieni şi ai tuturor adepţilor „sorbet"-ului. În secolul al XVI-lea, Caterina de Medicis soseşte în Franţa pentru a se căsători cu Henric al II-lea; ea este însoţită şi de producătorii ei de îngheţată. În 1686, se deschide la Paris, în faţa Comediei Franceze, cafeneaua „Procope". Sicilianul Procopio dei Coltelli serveşte aici îngheţată şi cafea. Vechiul „sorbet" se democratizează, încetînd să mai fie un desert al regilor. Se folosesc din ce în ce mai des amestecurile refrigerente pe bază de sare şi apă, care permit conservarea îngheţatei şi consumarea ei în orice anotimp. Exemplul lui Procopio este urmat şi de alţii. Printre aceştia, italianul Tortoni. De-abia începutul secolului al XX-lea marchează „boom"-ul îngheţatei, odată cu descoperirea „frigului" industrial, rezultat al experienţelor lui Michael Faraday, Jacob Perkins, Ferdinand Carré şi Charles Tellier. În 1890, o mare fabrică de lapte americană înfiinţează un departament al cremei glasate, Horton Ice-Cream and Co. Este începutul procesului de fabricare a îngheţatei pe scară industrială. În acelaşi timp, la toate colţurile de stradă, apar negustorii ambulanţi de îngheţată, cu cărucioarele lor colorate şi clopoţeii de aramă. (M.S.)

Obiceiuri de... igienă

Dincolo de aspectul medical, igiena se plasează pe terenul moralei. Ea privește raportul individului cu sine. Răspunzînd unei presiuni sociale, pentru a păstra aparențele, sau unei presiuni interioare, în eterna căutare a purității, a unei integrități personale, oamenii s-au conformat specificului regulilor de igienă de-a lungul timpului. Căci aceste reguli au existat dintotdeauna. Dar conceptele de „curat" și „murdar" n-au avut aceleași înțelesuri ca în veacul nostru.

În secolul Regelui Soare, de exemplu, a fi „curat" înseamnă a respecta canoanele modei. Îmbăiatul nu se practică. Curtenii și regele însuși își spală doar mîinile și își șterg fața. La Versailles există un apartament al băilor pe care Ludovic al XIV-lea îl transformă în locuință pentru contele de Toulouse, fiul, legitimat, al său și al doamnei de Montespan. Propria sa baie de marmură devine bazin de grădină. Apa nu lipsește la palat, dar lumea preferă să o vadă în artezienele și cascadele din parc.

Lucru paradoxal dacă avem în vedere că, în Evul Mediu, baia se practica. Se practica pentru plăcerea pe care o procura, și nu în scopuri bine definite de curățire. Sfaturile igienice de respectat se limitau la spălatul zilnic al mîinilor și al feței. În secolul al XIII-lea, Parisul număra 26 de băi, inclusiv băi de aburi, care, cîteva secole mai tîrziu, dispar aproape în totalitate. Motivul? În secolele XVI și XVII, se crede că apa pătrunde prin piele în organism, îl perturbă și îl slăbește, iar, prin porii deschiși, îl face accesibil epidemiilor. De unde toaleta „uscată" a curtenilor.

Dar fobia lichidului nu afectează preocuparea pentru o lenjerie de corp care să strălucească de curățenie. Ea este schimbată tocmai în intenția de a îndepărta murdăria. Tot o toaletă este și ceremonia solemnă și zilnică a schimbării cămășii regelui la curtea lui Henric al II-lea sau Henric al III-lea. Regulile colectivităților reflectă acest aspect al igienei la toate categoriile sociale, inclusiv la călugări. La sfîrșitul secolului al XVI-lea, un iezuit își schimbă cămașa în fiecare lună, în 1620, în fiecare săptămînă, la sfîrșitul secolului al XVII-lea, de două ori pe săptămînă. Lenjeria începe să se vadă tot mai mult din haine — dantele parfumate se revarsă din abundență la gît și mîneci. O strategie a iluziei: corpul arată curat în straie curate.

Dacă secolul al XVIII-lea acceptă să se reîntoarcă la baie, este pentru că se schimbă concepția despre apă și corp. O serie de monografii medicale tratează despre „virtuțile băilor apoase", cum erau numite. „Enciclopedia" face o apologie a băilor reci, care amplifică „mișcarea progresivă a umorilor". Între cald și rece este granița dintre slăbiciune și vigoare. Oricum, baia rece ține mai mult de dorință decît de practică.

La Paris, statisticile arată că francezii se îmbăiază o dată pe an în timpul monarhiei lui Ludovic al XVIII-lea, și de două ori, în timpul prințului-președinte, în 1850. Cifrele se referă, însă, la băile publice. De fapt, igiena este ierarhizată social. O mică parte a burgheziei, a aristocrației posedă băi în casă. Restul își aduc baia la domiciliu (un atelaj impresionant cu butoaie de apă caldă și hîrdău), sau folosesc băile de lux, cum sînt cele chinezești de pe marile bulevarde. Pentru săraci rămîne baia în Sena — așa cum ne-o înfățișează Daumier în desenele sale.

În 1821, „Consiliul salubrității", din departamentul Senei, afirma că „un popor prieten al curățeniei devine prieten și cu ordinea și disciplina". În spatele subvențiilor de stat pentru băile publice, sau al alocațiilor din „caseta" personală a lui Napoleon al III-lea pentru construirea lor, se află ideea că mizeria începe de la zdrențe. Fiecare nouă criză economică lasă pe drumuri alți săraci. În orașele primei industrializări, burghezia folosește preceptele de igienă ca o pastorală: „curățenia este unul din elementele ordinii; ea garantează contra viciului".

Apa, aerul, lumina devin cuvinte-cheie ale oricăror amenajări urbane. Conductele aduc apa în orașe, canalele de scurgere drenează apele folosite. Cînd, după 1870, Pasteur și epigonii săi popularizează ideea vieții microbiene, igiena modernă își intră în drepturi. Studiile despre populația microbiană stabilesc, științific, spălatul ca profilaxie. Și totuși, mai există temeri puternice la mijlocul secolului. Balzac, care își instalase baie la domiciliu, mărturisea că ezita să o folosească, după ce scrisese „Femeia superioară", într-o lună — fără să se spele! —, de teamă să nu-l părăsească vigoarea înainte de a începe „César Birotteau"...

Privilegiul de a avea baie în locuință se democratizează. Revistele de arhitectură arată că, spre 1900, nu se mai poate concepe construirea unei vile sau imobil al marii burghezii fără băi. Burghezia de mijloc și celelalte pături sociale dezavantajate vor mai avea, însă, de așteptat. Zonele sărace, păturile marginalizate din umbra marilor metropole occidentale, fără a mai aminti despre starea unor largi mase populare din „lumea a treia", rămîn în continuare departe de binefacerile civilizației moderne (M.S.).

Scenă de baie în secolul al XVI-lea

Ape limpezi, ape tulburate...

Resimțită cu precădere în sfera energetică, penuria de materii prime este un fenomen ale cărui efecte nefaste sînt prezente și în alte domenii, de la asigurarea hranei populației în unele țări, pînă la impactul asupra folosirii celor mai noi cuceriri ale geniului uman. Cu atît mai mult cu cît, după unele aprecieri, în următorii 50 de ani, populația globului va avea nevoie de mai multe resurse decît i-au fost necesare de la începutul istoriei sale pînă acum. Apar, deci, firești eforturile și căutările omului spre a scoate la lumină și a valorifica tot ceea ce planeta noastră poate oferi. În acest sens, de mai mult timp, oceanul planetar constituie una din direcțiile principale spre care se îndreaptă atenția locuitorilor Terrei. Este o orientare ce are la bază rezultatele cercetărilor întreprinse pînă acum, care oferă deja certitudini ce dau mari speranțe umanității. Deși, așa cum afirma oceanologul francez Henri Lacombe, „în urmă cu 20 000 de ani, oamenii erau, pe Pămînt, în faza de culegători și vînători, iar, în ce privește marea, ei nu au depășit nici astăzi acest stadiu", studiile întreprinse au permis unele estimări ce se constituie în argumente ale concluziei că valorificarea bogățiilor de materii prime conținute în oceanul planetar ar contribui la satisfacerea nevoilor din ce în ce mai mari ale omenirii, în drumul său spre progres.

„Marea noastră speranță" sau 71 la sută din suprafața globului

Oceanul planetar... Adică, așa cum relevă studii recente, 70,8 la sută din totalul suprafeței globului, ceea ce înseamnă că, din 510 100 000 km.p., uscatul măsoară numai 149 100 000 km.p. Apele oceanice au un volum de 1 338 000 000 kilometri cubi, semnificînd 75 procente din volumul întregii hidrosfere. Oceanul planetar... O zonă, un mediu care, înainte de a-și lăsa deslușite enigmele, de a-și descoperi bogățiile și de a oferi omului posibilitatea călătoriilor pe luciul mărilor și oceanelor, a stîrnit curiozitate și teamă. O teamă care nu a dispărut complet, dacă ținem cont că, potrivit unui raport întocmit sub egida Organizației Meteorologice Mondiale, anual, deasupra oceanului planetar se formează 80–100 cicloane tropicale. Bilanțul acestora? În medie, pe an, 20 000 persoane își pierd viața, iar resursele economice ale statelor afectate sînt diminuate cu 6–7 miliarde dolari.

Suprafața oceanului planetar este de 361 000 000 kilometri pătrați. Din această arie, numai a 20-a parte este cartografiată cu precizie. Cu toate acestea, cercetările întreprinse au dovedit că, atît în apă, cît și în subsolul marin, se găsesc importante bogății, între care pește și alte viețuitoare, petrol, gaze naturale, diamante, fier, mangan, sulf, cobalt, uraniu, cositor, fosfați, diferite alte minerale. Beneficiind de cuceririle științei și tehnicii actuale, omul pătrunde în adîncurile marine, explorîndu-le și, mai

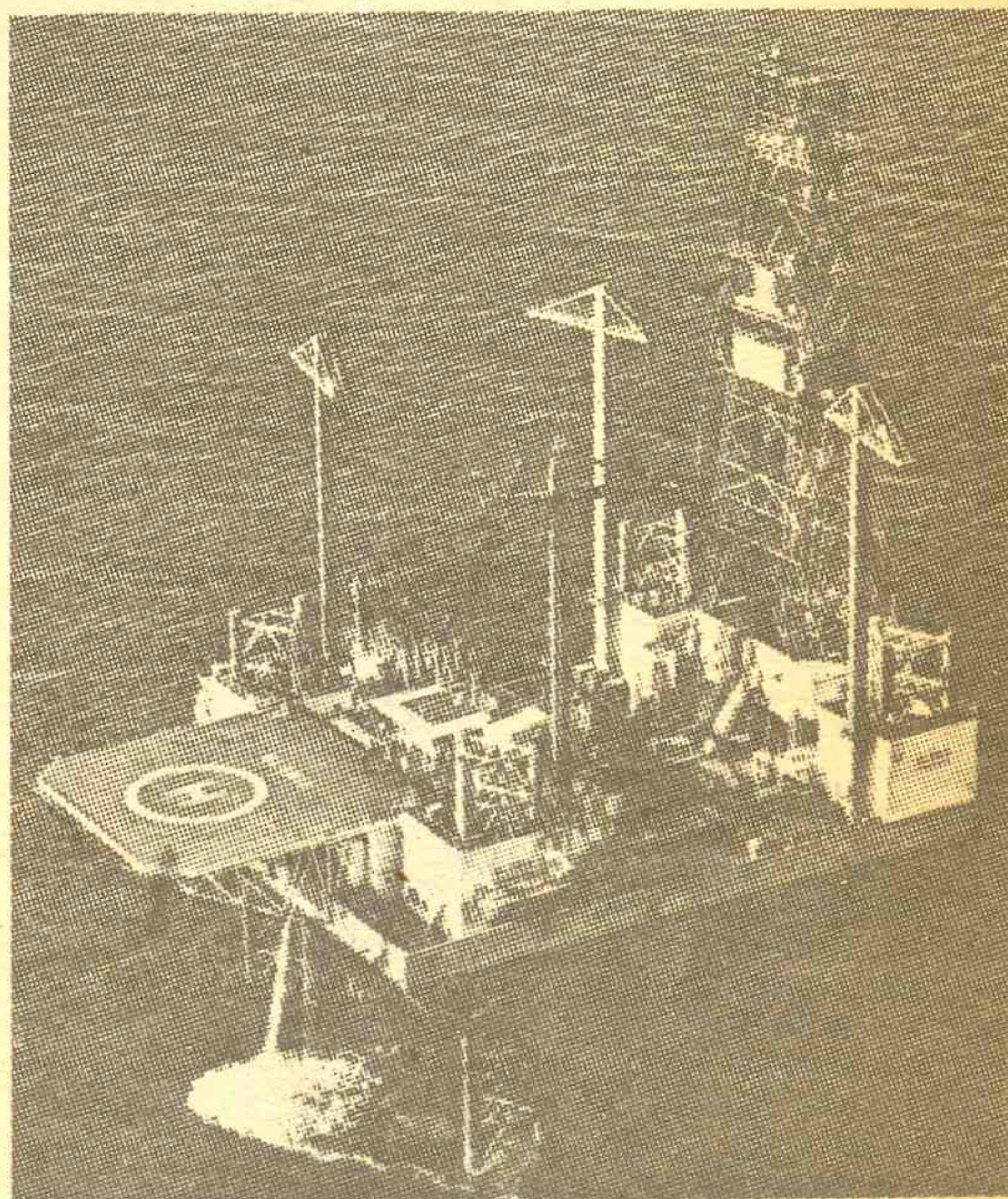
- **8 miliarde** tone de aur
- **4 miliarde** tone de uraniu
- Rezerve de mangan pentru **4000 de secole**
- Cobalt pentru **200 de milenii**
- **200 miliarde** de barili de țiței

ales, exploatînd resursele pe care le conțin. Intr-un asemenea context apar pe deplin îndreptățite aprecierile făcute, încă de acum un deceniu, de F.N. Spiess, care ocupa funcția de șef al laboratorului de fizică maritimă al Institutului american de oceanografie: „În următorii 50 de ani, omul se va mișca pe mare și în mare, ocupînd-o și exploatînd-o exact ca pe o parte integrantă a planetei, pentru recreare, pentru extragerea minereurilor, pentru procurarea alimentelor, ca rampă de deșeuri, pentru operațiuni militare și de transport și, pe măsură ce populația globului se va înmulți, ca spațiu de locuit".

Sigur, poate fi pus în discuție termenul „fixat" de profesorul american. Este cert, însă, că investigarea și aducerea la suprafață a resurselor oceanului planetar se înscrie ca una din tendințele științifico-tehnologice ale epocii contemporane, cu importante implicații social-economice asupra dezvoltării în fiecare țară și în lume, în ansamblul ei. Faptul că oceanul a fost supranumit, de unii savanți, „marea noastră speranță" este grăitor prin el însuși, fiind vorba nu de o metaforă, ci de o noțiune cu deplină acoperire materială, desemnînd o sursă pe care unii experți o estimează ca inepuizabilă – de materii prime, de hrană, de energie. O sursă la care se ajunge, însă, deocamdată, greu și a cărei exploatare este condiționată de soluționarea multor probleme de natură tehnologică, economică, politică, juridică. Înainte de a oferi omenirii bogățiile sale, adîncul oceanului planetar a cerut și cere un mare consum de forță creatoare, de inteligență și, mai ales, de luciditate politică în a se crea acel climat necesar manifestării unei adevărate echități în privința repartizării „beneficiilor".

Comoara din adîncuri

„Marele con. ,ent albastru" conține resurse biologice capabile, după calculele experților, să asigure hrana necesară pentru cel puțin 30 miliarde de oameni, adică de peste șase ori populația actuală a planetei noastre. În solul de sub mantia de apă se găsesc hidrocarburi evaluate la 400 miliarde barili de petrol și cantități considerabile de gaze naturale. Ghidîndu-se după proporția între uscat și întinderea de apă, experții afirmă că este de presupus că, în subsolul mărilor și oceanelor, s-ar afla rezerve de

Una din ipostazele pașnice ale utilizării resurselor submarine...

...și alta elocventă prin ea însăși

Ape limpezi, ape tulburate...

ţiţei şi de gaze de circa două ori mai mari decît cele existente în subsolul uscatului. Specialiştii apreciază că zonele cu formaţiuni sedimentare, care ar putea conţine zăcăminte de petrol şi gaze, ocupă o suprafaţă de aproximativ 55 milioane kilometri pătraţi. Unele statistici situează cantitatea de petrol extrasă din subsolul marin la 20 la sută din producţia mondială de ţiţei. Alte studii - mai optimiste, mai realiste? - relevă că perfecţionarea tehnologiilor de explorare şi exploatare a hidrocarburilor din zonele marine a creat posibilitatea extragerii a 35-40 procente din producţia mondială de petrol. Nu trebuie neglijat nici ceea ce s-a dovedit un adevărat „covor de minerale", ce acoperă o parte importantă a fundului oceanelor. Numai în Pacific se estimează că s-ar afla 15 000 miliarde tone de noduli, în compoziţia cărora intră multe metale ce-şi găsesc o tot mai mare utilizare în industrie. Cu o asemenea cantitate se consideră că s-ar putea satisface, pe o perioadă îndelungată de timp, necesităţile de materii prime feroase şi neferoase ale omenirii. Afirmaţia este susţinută fie şi numai prin calculele - verificate la proporţii reduse, bineînţeles -, potrivit cărora, prin valorificarea anuală a unui milion de tone de noduli aflaţi în adîncurile oceanice, s-ar obţine, între altele, 280 000 tone mangan, 30 000 tone cobalt. Cercetările întreprinse în Oceanul Indian au dus la identificarea (la adîncimi de 4 000 - 6 000 metri) a unor adevărate depozite de noduli metalici, fiecare dintre aceştia avînd greutatea între cîteva grame şi trei kilograme. Estimările, la nivelul cel mai scăzut, pun în lumină concluzia că exploatarea nodulilor, numai din perimetrul respectiv, ar putea asigura jumătate din nevoile de cobalt ale omenirii, circa a cincea parte din cele de nichel, aproape a 10-a parte din cele de mangan. Mai sînt enumerate minerale foarte rare, precum: magnetit, ilmenit, zirconiu, columbit.

Pe fundul Mării Roşii, geologii au descoperit noduli polimetalici conţinînd, între altele, zinc, cupru, argint şi aur. Potrivit unor declaraţii, reluate de agenţia „France Presse", într-un perimetru de 60 km.p. au fost identificate zăcăminte evaluate la două milioane tone cupru şi tot atîtea de zinc, patru mii tone argint şi 80 tone de aur; Comisia Mării Roşii a decis - în cadrul lucrărilor găzduite de Arabia Saudită, ţară care a şi finanţat, de altfel, în mare parte, cercetările geologice amintite - să fie pusă la punct o staţie pilot pentru exploatarea nodulilor respectivi. Staţie care ar putea să furnizeze, anual, 60 mii tone zinc, 10 mii tone cupru, 100 tone argint şi o tonă aur. Hotărîrea a fost luată în 1980, iar intrarea în exploatare urma să aibă loc peste cinci ani. De atunci s-a aşternut, însă, tăcerea absolută... Să fie vorba de păstrarea unui secret sau proiectul a fost abandonat? Oricum, să reţinem că febra căutărilor în adîncurile marine continuă. Aşa cum continuă şi cercetările în privinţa găsirii modalităţilor de tratare a apei mărilor şi oceanelor. Desigur, inclusiv pentru a transforma acest uriaş potenţial în apă potabilă, cu toate avantajele ce ar decurge din această reuşită, avantaje în rîndul cărora trebuie înscrise şi cele peste 20 milioane kilometri cubi de sare. Dar, mirajul are şi alte faţete. Afirmaţie care îşi are argumentul în susţinerile oamenilor de ştiinţă, potrivit cărora, în fiecare kilometru cub de apă de mare, se găsesc dizolvate aproximativ 37 milioane tone de minerale, conţinînd circa 70 de elemente chimice. Să ne amintim că volumul oceanului planetar este de 1,338 miliarde kilometri cubi. O simplă operaţie de înmulţire oferă explicaţia căutărilor din ce în ce mai ample şi mai intense de la suprafaţa şi din adîncurile mărilor şi oceanelor, pe fundul sau în subsolul acestora. Avansăm numai o cifră calculată de experţi: dacă ar exista posibilitatea ca aurul dispersat în oceanul planetar să fie „recoltat", ar fi obţinute lingouri care, în total, ar cîntări opt miliarde tone... Mai poate surprinde, într-o astfel de perspectivă, că, de la cinci miliarde dolari, la cît se ridica valoarea tuturor materiilor prime extrase din mediul marin în 1970, în cinci ani numai costul petrolului şi gazelor naturale extrase din acest mediu ajunsese la 40 miliarde dolari? Cu siguranţă, sumele actuale se exprimă în sute de miliarde dolari.

Într-o perioadă cum este cea actuală, în care energia atomică este chemată să contribuie, într-o măsură tot mai mare, prin folosirea ei paşnică, la progresul omenirii, uraniul este unul din materiile prime cu o deosebită căutare. Şi în acest domeniu, oceanul planetar se dovedeşte darnic. S-a constatat că un litru de apă de mare conţine 3,34 milionimi de gram de uraniu. O cantitate mai mult decît infimă. Dar, ţinînd cont de numărul de... litri de apă din toate mările şi oceanele globului, calculele estimative cifrează uraniul din apa de pe Terra la patru miliarde tone. În domeniul energiei, mările şi oceanele deţin un important potenţial. În afara petrolului şi gazelor naturale, în subsolul marin se află mari cantităţi de cărbune. Şi în ceea ce priveşte punerea în mişcare a turbinelor hidrocentralelor sau a uzinelor ce folosesc forţa mareelor, sînt uriaşe resurse. Numai prin punerea în valoare a energiei hidroelectrice potenţiale, se consideră că s-ar obţine curent electric echivalent cu cel produs prin consumarea a 314 miliarde tone metrice de cărbune.

Un domeniu promiţător, spre care se îndreaptă tot mai mult atenţia, se referă la valorificarea energiei termice a mărilor, mai precis la utilizarea diferenţei de temperatură dintre straturile superficiale şi cele profunde. În cîteva ţări, funcţionează instalaţii experimentale, apreciindu-se că, în viitorii 25 de ani, energia furnizată astfel va atinge valoarea de 170 miliarde dolari.

Cine sînt beneficiarii?

Pentru om, marea şi oceanul constituie, aşadar, un adevărat izvor de resurse, a cărui punere în valoare ar contribui la lichidarea multor stări de lucruri ce frînează dezvoltarea tuturor popoarelor. Folosirea acestor bogăţii aflate în adîncuri ar produce, după opinia specialiştilor, profunde mutaţii în situa-

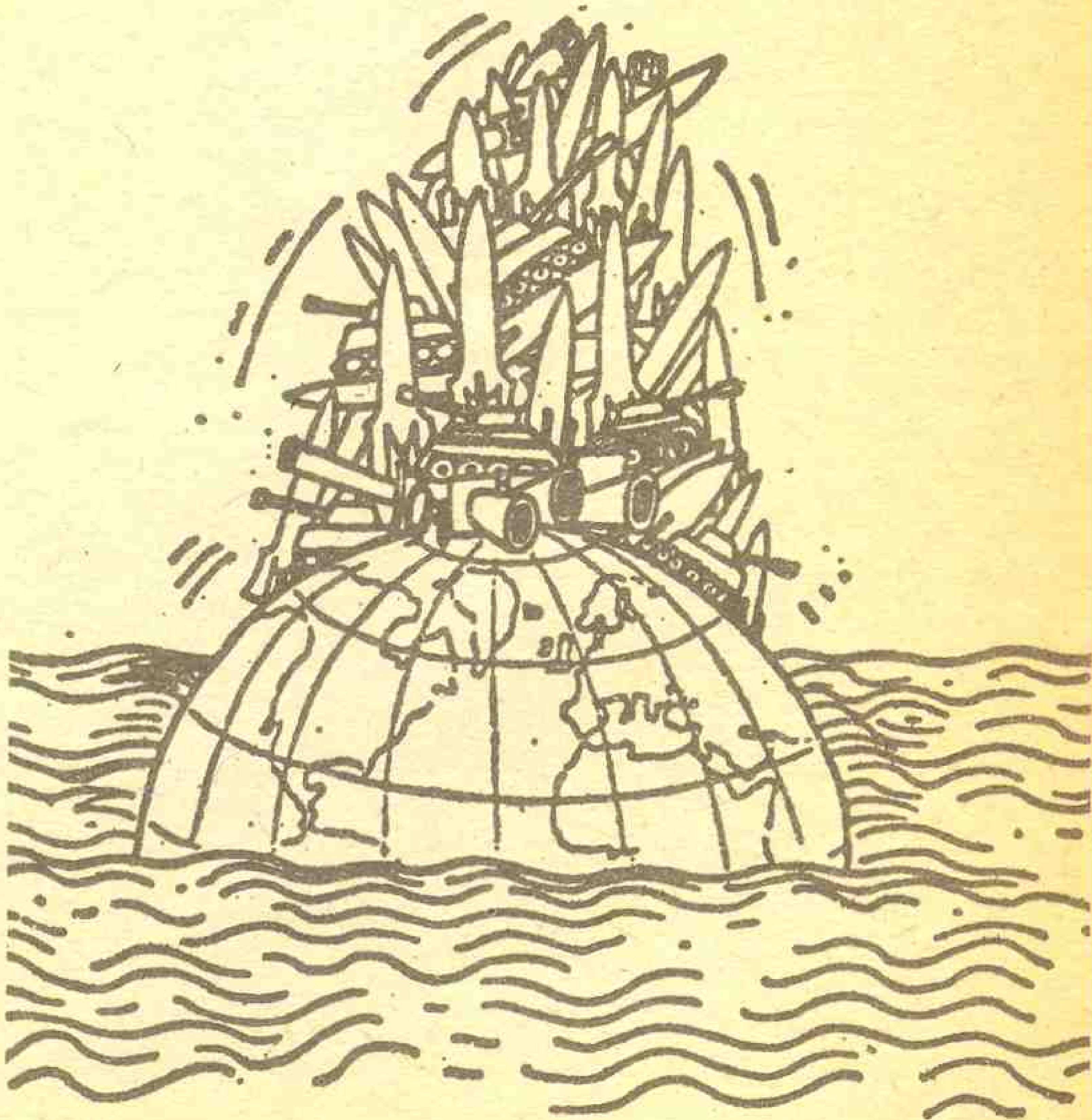
ția economică a lumii. Sensul acestor mutații depinde, însă, de orientarea rezultatelor exploatării zăcămintelor marine. Căci, așa cum, printr-o utilizare în interesul tuturor, tezaurul mărilor și oceanelor poate determina accelerarea dezvoltării pe glob, la fel, folosirea în interesul exclusiv al unor țări sau grupuri de țări ar avea ca efect mărirea decalajelor economice dintre state. Se știe că valorificarea tezaurului submarin implică existența unei tehnologii avansate, a unor utilaje costisitoare pe care, în prezent, le dețin puține țări, în special cele cu economie și tehnică dezvoltate. În aceste condiții apare firească și, mai mult, necesară întrebarea, ce persistă în cercurile politice și economice din țările în curs de dezvoltare, referitoare la posibilitățile participării acestor state la exploatarea și fructificarea resurselor mărilor și oceanelor. Răspunsul implică, în mod necesar, luarea în considerare a tuturor punctelor de vedere ale statelor, în scopul elaborării și punerii în aplicare a unor soluții juste și echitabile, circumscrise edificării unei noi ordini economice internaționale. În acest cadru se impune statornicirea și respectarea – de către toți și față de toți – a unor reglementări juridice cu privire la spațiile marine de sub jurisdicția statelor, la cercetarea științifică și ocrotirea mediului marin, precum și la zona internațională a teritoriilor submarine, declarată „patrimoniu comun al umanității". Sintetizînd pozițiile tuturor statelor într-o formulă juridică unitară, menită să reglementeze toate domeniile activității maritime, normele internaționale în acest sector trebuie să privească, în principal, delimitarea spațiilor maritime, în sensul precizării zonelor de sub jurisdicția statelor – întinderea mării teritoriale, zonei contigue, zonei economice și platoului continental –, precum și drepturile și modalitățile de explorare și exploatare a resurselor din zona internațională.

Așa cum a dovedit la reuniunile internaționale ce au avut ca obiect dreptul mării, așa cum acționează în practică, România consideră că normele juridice maritime trebuie să reflecte tendințele actuale ale dezvoltării și perfecționării dreptului internațional, menite să asigure realizarea efectivă a drepturilor economice ale tuturor statelor și popoarelor. În concepția țării noastre, numai astfel se poate garanta exercitarea neîngrădită a drepturilor suverane ale tuturor țărilor în zonele de jurisdicție națională, precum și participarea acestora, pe baze echitabile, democratice, la explorarea și exploatarea resurselor marine și submarine în zonele internaționale ale mărilor și oceanelor de pe glob.

Rezerve pentru... 200 de milenii

Cum subliniam, documente întocmite în cadrul unor organisme ale O.N.U. pun în evidență marele potențial de resurse aflat în apele mărilor și oceanelor sau în subsolul acestora. Se relevă, astfel, că rezervele de mangan din mediul marin pot satisface cerințele omenirii pentru 4 000 de secole, iar cele de cobalt ar ajunge pentru... 200 de milenii. La acestea se adaugă 43 de miliarde tone de aluminiu, 20 miliarde tone nichel, circa 800 milioane tone molibden. Poate că adevărata semnificație a valorificării de către om a bogățiilor marine și submarine se relevă mai pregnant, adăugînd cîteva cifre. Cantitatea de mangan din mări și oceane este de circa 4 000 de ori mai mare decît cea de pe uscat, iar rezervele marine de cobalt depășesc de 5 000 de ori pe cele terestre, estimîndu-se că acestea din urmă ar putea fi epuizate în următoarele patru decenii. În plus, așa cum afirmă savanții, spre deosebire de bogățiile minerale terestre, cele aflate în mări și oceane se refac într-un ritm accelerat, numărul nodulilor polimetalici crescînd mai rapid decît ar putea fi consumați. Cît privește zăcămintele de hidrocarburi din subsolul marin, numai cele exploatabile imediat sînt evaluate la 200 miliarde barili. Sute de platforme extrag „aurul negru" și gazele naturale din adîncurile mărilor și oceanelor.

Unul din prețioasele tezaure ale oceanului planetar constă în imensul potențial de hrană. Cînd se vorbește de găsirea unor noi surse alimentare, menite să ducă la lichidarea subnutriției pe glob, să contribuie la acoperirea necesarului de proteine ale omenirii – estimat pentru sfîrșitul acestui secol la 160 milioane tone –, nu întîmplător pe unul din primele locuri se situează bogățiile mărilor și oceanelor. Într-un raport întocmit de oceanograful sovietic, P. Moiseev, se subliniază că, în prezent, în numai opt la sută din suprafața mărilor și oceanelor, este concentrată o cantitate de 14 miliarde tone de fitoplancton, zooplancton și beneton, care poate să asigure hrana pentru 300–330 milioane tone pește. Dacă, în 1948, în lume s-au scos din mări și oceane circa 20 milioane tone de pește, această cantitate a crescut, la mijlocul deceniului trecut, la peste 65 milioane tone pe an. Specialiștii F.A.O. susțin că practicarea rațională a pescuitului, cu mijloace moderne, poate duce la recoltarea anuală a 110 milioane tone, fără a se pune problema periclitării resurselor marine. Unii experți afirmă chiar că această cantitate poate crește pînă la 150 milioane tone pe an. De remarcat că, din 1948 pînă acum, producția de pește a țărilor în curs de dezvoltare a crescut de aproximativ patru ori. Unii experți, pornind de la faptul că totalul produselor de pescuit recoltate pe glob s-a dublat, în medie, la fiecare 10 ani, au exprimat părerea că ramura pescuitului a beneficiat și beneficiază mai mult și mai repede decît agricultura de perfecționarea tehnică. De aici, rolul tot mai mare ce se atribuie acestui sector în asigurarea hranei locuitorilor Terrei.

Ape limpezi, ape tulburate...

Oceanul planetar este, totodată, cum se știe, o importantă sursă energetică. Calculele indică faptul că, prin punerea în valoare a potențialului de energie hidraulică, s-ar obține valori echivalente cu cele furnizate cu 86 miliarde tone metrice cărbune în Africa, cu 57 miliarde în Asia și cu 64 miliarde în America de Sud. Este relevant că, în cauză, se află regiunile din lume în care sînt situate marea majoritate a țărilor în curs de dezvoltare, în care nevoia de energie electrică capătă aspecte acute. Energia mareelor care, în unele țări, a început să fie utilizată este capabilă să înlocuiască, anual, 770 milioane tone echivalent cărbune. Se vorbește tot mai des de folosirea, pentru producerea energiei electrice, a forței curenților submarini. Un proiect american preconizează, în acest sens, construirea unei centrale electrice ale cărei turbine să fie puse în mișcare cu ajutorul Golfstreamului, curent al cărui potențial energetic a fost evaluat la 25 000 MW. În prima fază s-ar putea beneficia de patru procente din această valoare, ceea ce echivalează cu puterea unei centrale electrice atomice.

Delimitări...

Este evident, deci, că, în adîncurile marine, există un fabulos potențial care, prin punerea lui în slujba tuturor popoarelor, ar contribui la dezvoltarea tuturor țărilor, în primul rînd a celor în curs de dezvoltare, la lichidarea marilor decalaje economice. Pentru aceasta este necesar ca, și în domeniul exploatării bogățiilor marine, să existe între state o largă și echitabilă colaborare. Or, acest deziderat implică găsirea și aplicarea unor soluții corespunzătoare problemelor complexe legate de *dreptul mării*. Între chestiunile aflate în discuție, în acest cadru, este și cea a delimitării între *apele teritoriale* – adică acea fîșie de mare de o anumită lățime, care se întinde de-a lungul litoralului unei țări riverane, în care aceasta își exercită atributele suverane – și *marea liberă*, problemă care s-a aflat în atenția mai multor reuniuni asupra dreptului mării, desfășurate în perioada postbelică. Dar încercările de a se defini conținutul acestor noțiuni datează de mai multe secole. Noțiunea de mare teritorială a început să se închege în secolele 13-14, în strînsă legătură cu dezvoltarea navigației maritime. Principalul aspect privea întinderea mării teritoriale. La început, s-a susținut că apele teritoriale se întind pînă la... mijlocul mării. Era o limită imprecisă și, în consecință, a fost abandonată. Către sfîrșitul veacului al 14-lea, limita mării teritoriale a fost stabilită la 60 de mile, apoi la 100. Au fost și propuneri ca apele teritoriale să se întindă pînă la punctul atins de un vapor, după două zile de mers. Trei secole mai tîrziu, apare alt criteriu: bătaia tunului. Descrisă, inițial, de juristul și diplomatul olandez Hugo Grotius, în lucrarea sa „De jure belli ac pacis" (1625), regula este reluată în secolul următor, stabilindu-se limita de trei mile marine (o milă marină = 1 852 metri), distanța maximă la care ajungeau ghiulelele în acea vreme. Este evident că, în condițiile existenței armamentului modern, a rachetelor intercontinentale, o asemenea teză nu poate rezista. În această situație, cu toate încercările de a se fixa o limită pe care s-o recunoască toate statele, nu s-a ajuns la o soluție unanim recunoscută, astfel că fiecare stat și-a stabilit limitele proprii, existînd ape teritoriale de trei, patru, șase și 12 mile marine. Să ne amintim că, în urmă cu mai mulți ani, agențiile de presă anunțau că pescadoarele britanice, ce au pătruns în perimetrul maritim interzis navelor străine de către autoritățile islandeze, se întorceau acasă fără năvoade, cablurile acestora fiind tăiate de ambarcațiunile de coastă ale Islandei. Din altă zonă a globului, din America Latină, se relata că navele de pescuit străine sînt sechestrate, deoarece nu respectă normele stabilite de guvernele unor țări ca Peru, Ecuador, Uruguay sau Brazilia. În fiecare din cazuri, măsurile luate erau motivate de faptul că navele respective au intrat în apele teritoriale stabilite de statele riverane. Astfel, dincolo de denumirile sub care sînt cunoscute aceste incidente – „războiul codului" sau „conflictul celor 200 de mile" –, ele repuneau în discuție problema stabilirii liniei de demarcație între apele teritoriale și marea liberă, delimitare care să fie precis reglementată de reguli internaționale. Potrivit definiției date în primul articol al Convenției încheiată la Geneva în 1958, apele teritoriale reprezintă acea fîșie de mare sau de ocean, de o anumită lățime, care se întinde de-a lungul litoralului unui stat și este supusă suveranității sale naționale. Convenția menționează, de asemenea, că atributele acestuia se extind și asupra solului, subsolului și spațiului aerian, cuprinse în aria apelor teritoriale. Dacă noțiunea este lămurită și unanim acceptată, legislația internațională n-a precizat, însă – nici anterior, nici ulterior Convenției de la Geneva – întinderea apelor teritoriale. De aceea, în prezent, lățimea respectivei zone este stabilită de fiecare stat în parte.

De la limita mării teritoriale, se întind, din punct de vedere juridic, apele mării libere, care nu mai sînt supuse suveranității statelor riverane. Sînt, însă, anumite zone ale mării libere în care țările riverane pot exercita anumite drepturi, așa-numitele *zone speciale*. În această categorie intră *zona contiguă* și *zona economică*. În zona contiguă, statul riveran își exercită anumite atribuții privind protecția sanitară sau vamală, în timp ce, în zona economică, țara care și-a fixat o asemenea zonă își rezervă dreptul de a folosi exclusiv anumite resurse marine. Iată și cîteva exemplificări. În 1935, în S.U.A. a fost emisă „legea cu privire la reprimarea contrabandei", care conferea președintelui țării dreptul de a stabili o zonă vamală lată de 100 mile marine. Un deceniu mai tîrziu, tot Statele Unite au lansat ideea creării unor zone „de protecție" a pescuitului. În ultimul timp, multe state și-au extins suprafața maritimă asupra căreia să-și exercite suveranitatea sau unele atribute ale acesteia, în scopul

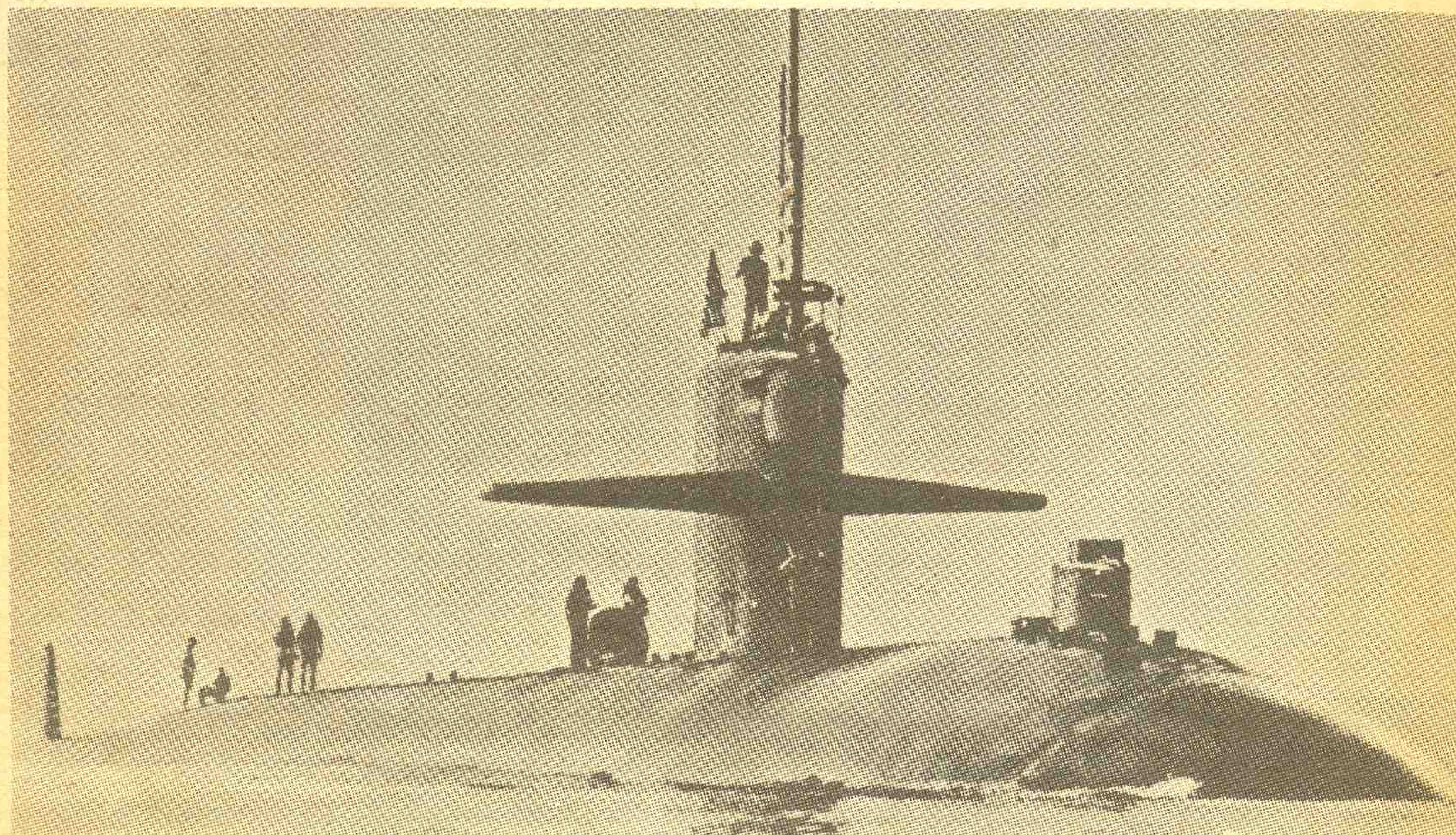
declarat de a-și asigura cele mai propice condiții pentru valorificarea deplină a bogățiilor naționale în propriul interes. Astfel, Islanda a ajuns la 100 mile, Gabonul la 100, în timp ce, în America Latină, s-a creat ceea ce „Le Monde" numea „frontul solidarității pentru 200 mile". Desigur, toate aceste aspecte au suscitat diferite reacții, unele favorabile, altele contrare. Cum s-a dovedit și în alte domenii, important este ca soluțiile cele mai potrivite să fie găsite pe calea tratativelor, în spiritul respectării intereselor vitale ale fiecărei națiuni, ale păcii și cooperării internaționale.

Alături de marea teritorială și zona economică, o altă noțiune a dreptului mării este cea de *platou continental*. Îndeobște, prin acesta se înțelege continuarea sub apă a teritoriului terestru, pînă la o anumită adîncime, teritoriu care poate conține însemnate bogății naturale. Potrivit convenției adoptate în 1958, la Geneva, platoul continental reprezintă fundul mării și subsolul regiunilor submarine adiacente, situate dincolo de marea teritorială, pînă la o adîncime de 200 metri sau dincolo de această limită, pînă la punctul unde adîncimea apei permite exploatarea resurselor naturale ale acestei zone. În același document se stipulează, totodată, că: a) dacă statul riveran nu exploatează bogățiile respective, nimeni altcineva nu are dreptul s-o facă, sub motivul că deține mijloacele necesare; b) resursele naturale ale platoului continental sînt atît cele de origine minerală, cît și organimele vii; c) dreptul statului riveran asupra platoului continental nu aduce atingere regimului juridic al apelor de deasupra și nici spațiului aerian.

Importanța definirii exacte a platoului continental se datorește, în cea mai mare parte, faptului că, în această zonă, relativ mai ușor de explorat, se află însemnate bogății. După unele calcule, suprafața platoului continental din mări și oceane ar fi egală cu cea a continentului asiatic. În cazul unor țări, acesta atinge arii foarte întinse. Documente ale O.N.U. relevă că 19 țări au platoul continental de dimensiuni egale sau superioare suprafeței teritoriului, iar 45 de state au platou continental care reprezintă cel puțin 10 la sută din teritoriul național. Indonezia, de exemplu, are un platou continental cu o mărime asemănătoare cu cea a teritoriului național. Dar, pînă acum, din această întindere, statul indonezian nu a explorat decît o infimă parte. De aici, ca și din alte părți ale zonei geografice respective, cum ar fi platourile continentale ale Malayeziei și Tailandei, se extrage cositorul. Japonia, la rîndul său, extrage, anual, circa 10 milioane tone cărbune din mine submarine. Unele state, care dispun de platforme petroliere marine, aduc la suprafață însemnate cantități de „aur negru" din subsolul mărilor. Circumscrise cadrului mai larg de valorificare a resurselor naționale, aceste acțiuni sînt menite să contribuie la dezvoltarea economică. Se pune, însă, întrebarea: pînă unde poate acționa cel ce deține mijloacele de exploatare a resurselor oceanului planetar? Sau, altfel spus, pînă unde se întinde platoul continental în care posibilitatea – de fapt, dreptul – exploatării bogățiilor submarine aparține exclusiv statului riveran și de unde începe ceea ce s-a definit *„patrimoniu comun al umanității"*, în care poate acționa orice țară și unde se resimte cel mai evident necesitatea unei largi și echitabile cooperări internaționale pentru punerea în folosul tuturor popoarelor a resurselor oceanului planetar?

Pornind de la faptul că oceanul planetar constituie, prin resursele sale, unul din mijloacele importante ce trebuie valorificate și mobilizate pentru realizarea progresului, de-a lungul anilor au existat preocupări pentru stabilirea unui cît mai precis regim juridic al acestuia, în care să fie înscrise drepturile și obligațiile statelor. Amintim cîteva documente ce au fost adoptate: Convenția pentru reglementarea navigației (Paris, 1919), Convenția de codificare a unor prevederi ale dreptului maritim (Haga, 1930), Convențiile în materie adoptate la Chicago, în 1944, și la Geneva, în 1958. Acțiuni deosebite pentru a se ajunge la prevederi precise în domeniul dreptului mării se semnalează, cu precădere, după anul

„Partea vizibilă" a unui submarin dintre cele care au la bord rachete nucleare

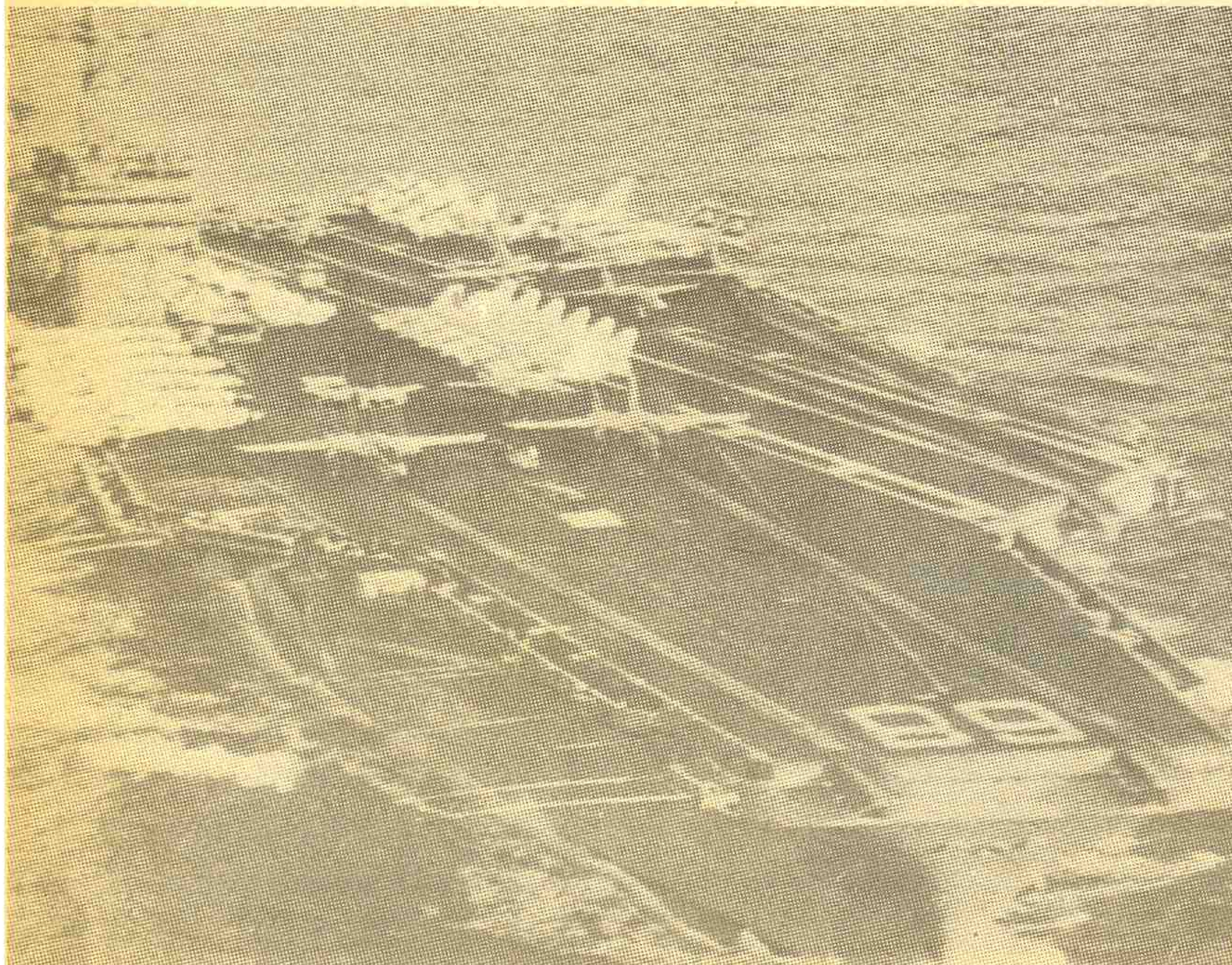

Ape limpezi, ape tulburate...

1960, cînd eforturile sînt îndreptate spre încheierea unui Tratat internațional asupra dreptului mării. În 1970, Adunarea Generală a O.N.U. adoptă o Declarație de principii asupra dreptului mării. Procesul de cristalizare a acestui drept parcurge etape deosebit de importante în anii următori, cînd au loc mai multe Conferințe ale Organizației Națiunilor Unite asupra dreptului mării – la Caracas, Geneva, New York. Reprezentanți din 163 de state au negociat, în această perioadă, textul unei *Convenții,* adoptată la 30 aprilie 1982. La 10 decembrie, același an, 119 țări și-au pus semnătura pe textul respectiv, la Montego-Bay, Jamaica. Javier Perez de Cuellar declara, cu acest prilej, că „semnarea, din prima zi, a Convenției, de către un număr atît de mare de state, este un eveniment fără precedent în viața internațională, avînd o semnificație cu totul deosebită pentru promovarea și statornicirea unei noi ordini maritime". După exact doi ani, cînd s-a încheiat procedura de semnare a documentului, acesta purta semnătura a 159 țări. Din păcate, însă, ulterior, nu toate statele semnatare au respectat obligațiile asumate. Mai mult, unele țări occidentale au semnat, la 3 august 1984, o înțelegere provizorie privind modalitățile de soluționare a diferitelor probleme în legătură cu explorarea unor perimetre din zona internațională a teritoriilor submarine, iar unele corporații din aceste state, în principal din S.U.A., au manifestat intenția, pe care uneori au și concretizat-o, de a trece la explorarea unilaterală a resurselor minerale din aceste perimetre. În anii ce au trecut din 1982 s-au desfășurat trei sesiuni ale comisiei pregătitoare pentru *Autoritatea internațională a teritoriilor submarine* și pentru *Tribunalul dreptului mării,* organism ce a fost constituit în urma adoptării Convenției, la sesiunea ce a avut loc în martie-aprilie 1985, începînd negocierile pentru elaborarea unui *Cod privind explorarea și exploatarea resurselor submarine.* România a depus constant o activitate constructivă la cristalizarea și adoptarea noilor reglementări, activitate fundamentată pe concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, în virtutea căreia trebuie să se garanteze participarea efectivă a tuturor statelor, atît la explorarea, cît și la exploatarea, la valorificarea bogățiilor oceanului planetar. Totodată, țara noastră s-a pronunțat în favoarea acelor măsuri care au – sau pot avea – ca obiect combaterea a două fenomene deosebit de dăunătoare: pe de o parte, poluarea mărilor și oceanelor, pe de alta, includerea tot mai evidentă a acestui mediu în abeeranta cursă a înarmărilor.

Ce se „aruncă" în mare

„Poluarea mărilor – sublinia un document al UNESCO – constituie una din marile probleme ale epocii noastre. Oceanele au devenit un vast colector

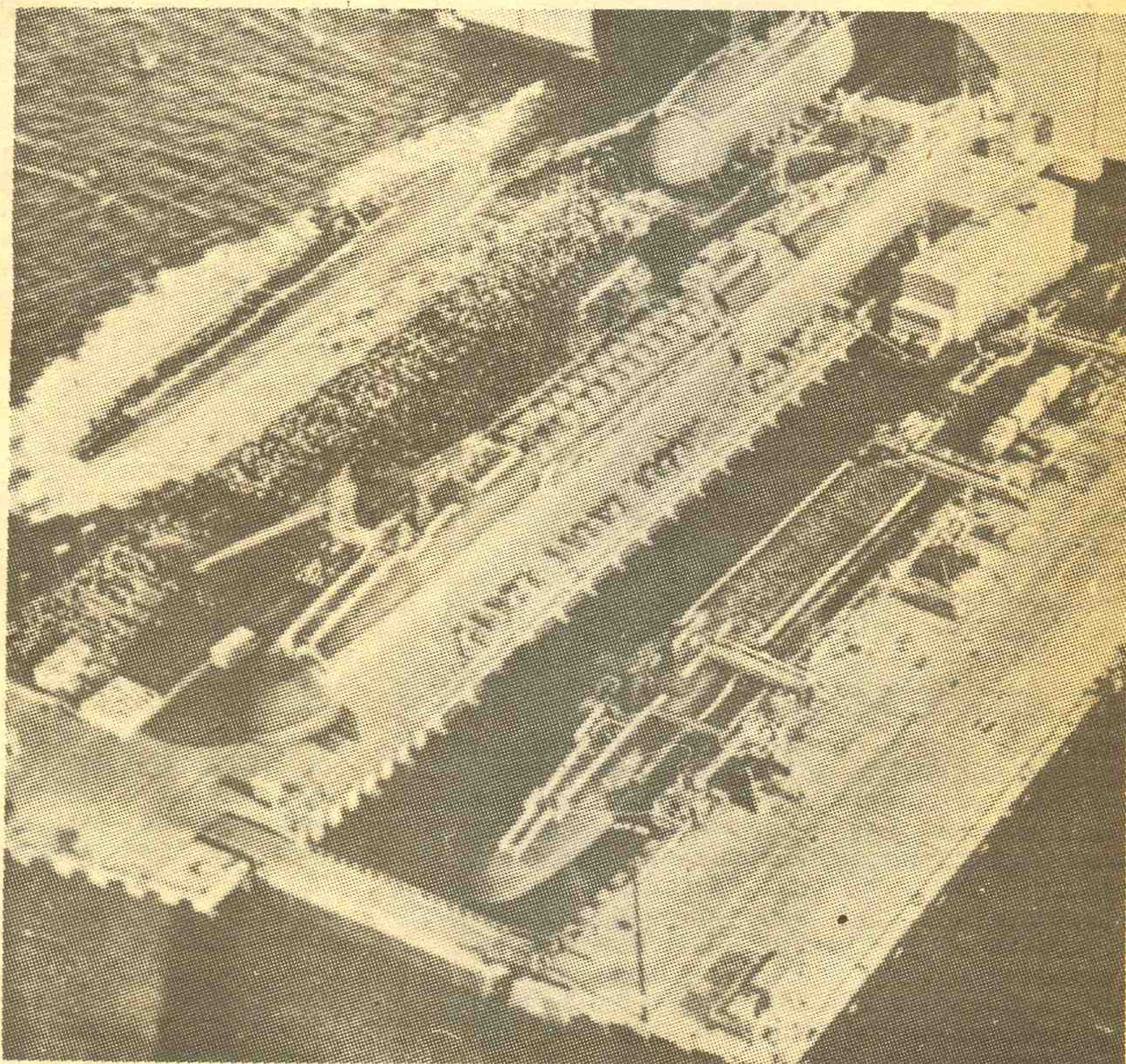
Un astfel de portavion nuclear are un deplasament de peste 91 000 tdw. „Găzduiește" 90 de avioane, dintre care 40 sînt purtătoare de încărcături nucleare

unde se aruncă, fără nici un control, tot felul de elemente poluante: ape uzate, reziduuri petroliere, resturi menajere, deșeuri radioactive. Toate acestea sînt deversate fie direct în mări și oceane, fie în apele care se varsă în acestea". Din unele statistici reiese că omul „introduce" în oceanul planetar, accidental sau deliberat, în fiecare an, între 4 000 și 5 000 de tone mercur, un poluant deosebit de toxic, și circa 500 000 tone de petrol brut. „Declarația de la Genova cu privire la Mediterana", adoptată de reuniunea din septembrie 1985 a țărilor riverane, exprima îngrijorarea față de gradul crescînd de poluare a apelor acestei mări. Autorii documentului arătau că, anual, în mare sînt deversate 120 000 tone uleiuri minerale, aproximativ 100 tone compuși pe bază de mercur, 2 400 tone compuși de crom, 320 000 tone fosfor, 21 000 tone zinc și alte substanțe nocive. Menținerea acestei situații – precizează documentul – ar duce, în următoarele patru decenii, la transformarea mării într-un uriaș bazin otrăvit, lipsit de floră și faună, închis pentru turiști și pentru locuitorii din zona de litoral.

Exemple, în acest sens, există și în alte zone ale globului. Evocarea lor n-ar face, însă, decît să pună în lumină aceeași concluzie: consecințele sînt de-a dreptul dezastruoase, mai ales în zonele de coastă, unde se află așezări umane. Tocmai de aceea se impune ca, atît în fiecare stat implicat, cît și la nivel regional, continental sau mondial, să se întreprindă acțiuni menite să asigure împiedicarea poluării, cît și conservarea oceanului planetei. Acțiuni care interesează, în ultimă instanță, toate țările, ținînd cont de influența pe care o au mările și oceanele asupra mediului înconjurător. Dar această obligație revine, desigur, în primul rînd, statelor ce dispun de litoral, care, fără a lua în considerare toate insulele, sînt în număr de 113. Dintre acestea, 49 au coaste care depășesc 1000 kilometri, iar litoralul a șase state trece, în lungime, de 10 000 kilometri.

Periculoasa „panoplie"

Nu mai trebuie motivat de ce, pentru a contribui cu adevărat la progresul și prosperitatea umanității, spațiul marin trebuie, pe lîngă a fi valorificat echitabil, să fie folosit exclusiv în scopuri pașnice. Or, din păcate, competiția distrugerii s-a extins și în acest domeniu. Prin Tratatul privind teritoriile submarine, intrat în vigoare la 18 mai 1972, s-a interzis plasarea armamentului nuclear și a altor arme de distrugere în apele oceanului planetar. Prevederi care au fost și sînt, nu în puține cazuri, încălcate – voalat sau flagrant. Sigur, procesul „pătrunderii" armelor în aria mărilor și oceanelor își are punctul de pornire cu mulți , mulți ani în urmă, în virtutea materializării – conștiente sau nu – a concepției potrivit căreia cine stăpînește marea domină lumea. Trecerea de la vîsle la ambarcațiuni cu pînze, apoi cu aburi, cu motoare moderne și, în ultimele decenii, cu propulsie nucleară, a implicat, de fapt, modernizarea și sporirea puterii armelor amplasate pe nave. Nave clasice, submarine, distrugătoare, port-avioane nucleare, iată numai cîteva „repere" din panoplia întîlnită azi pe sau în oceanul planetar.

Un șantier de construcție a navelor militare cu propulsie nucleară

Ape limpezi, ape tulburate...

Referindu-se la acest aspect şi dorind să releve, într-un mod personal, cotele la care au ajuns stocurile de arme pe partea terestră, la propriu, a planetei noastre, un savant spunea, la o reuniune internaţională, că oamenii au atît de multe arme pe uscat, încît, nemaiavînd loc de ele, le-au transferat în... mare. Unde, din păcate, nu ruginesc, nu au ajuns pe fundul mărilor sau oceanelor, pentru a nu-şi mai aminti nimeni de existenţa lor... Aşa se face că au fost transferate, nu aruncate, de pe uscat în mediul marin tunuri, proiectile, bombe – clasice şi nucleare –, rachete cu unul sau, cel mai adesea, cu mai multe focoase. Toate acestea, în virtutea concepţiei că, pentru atingerea iluzoriei şi periculoasei supremaţii militare, nu trebuie ocolit nici un mediu. Astfel, unele mări şi oceane au devenit, în fapt, depozite unde se află, ascunse de văzul lumii, unele din cele mai puternice mijloace de distrugere. Se pare că, în unele locuri, densitatea acestora este aşa de mare, încît nimeresc pînă şi în năvoadele pescarilor...

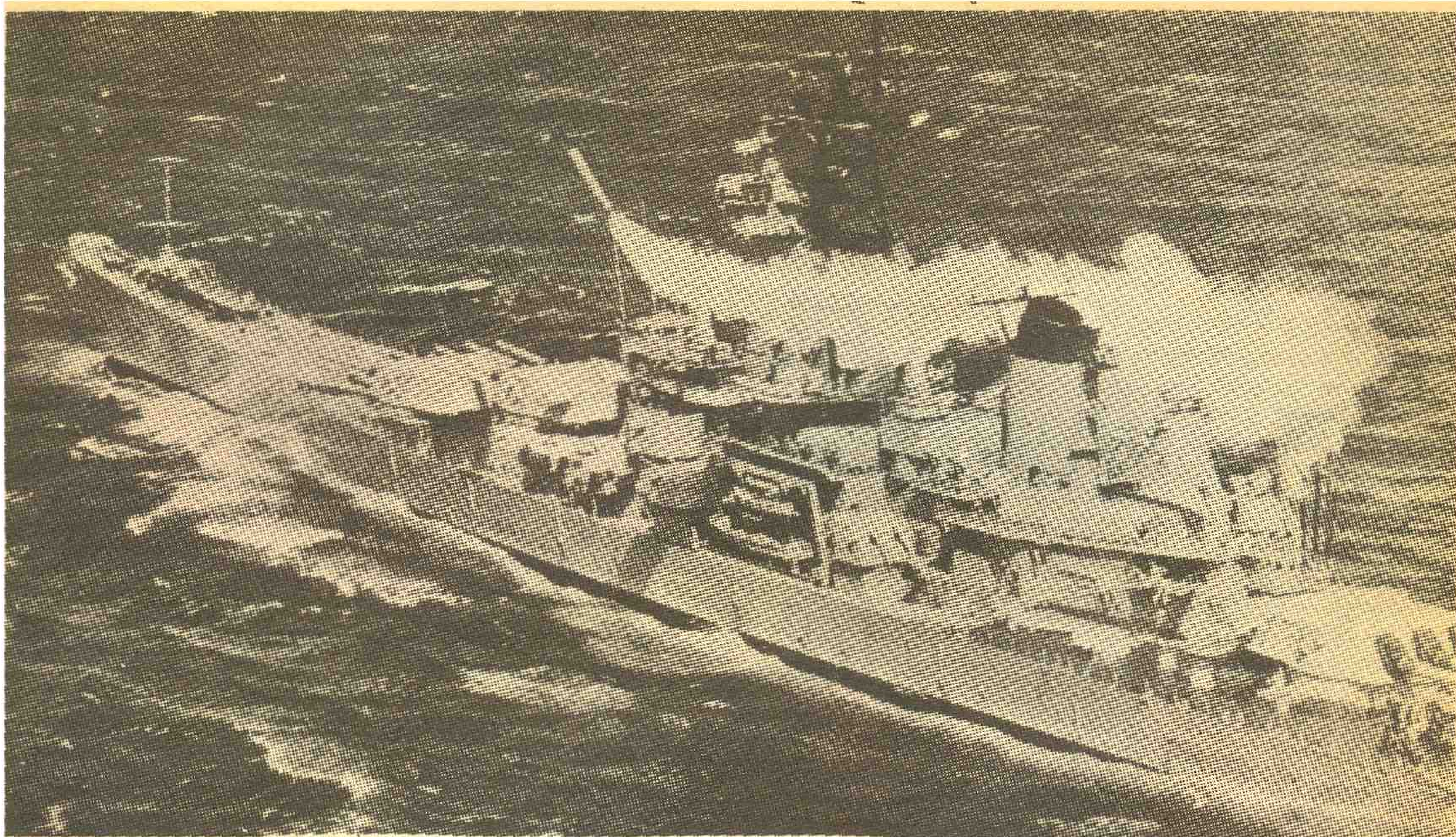
Uneori, astfel de mijloace surprind prin inedit. Se ştie că, în căutările sale pentru descoperirea a noi resurse menite să accelereze progresul pe glob, omul şi-a îndreptat atenţia, în special în ultimele decenii, şi spre folosirea unor vieţuitoare marine, ca „ajutoare" în efectuarea unor lucrări subacvatice. O specie de peşti sînt folosiţi, în unele ţări, pentru a curăţa de alge filtrele din staţiile de pompare. Delfinii au fost dresaţi să transporte uneltele acvanauţilor sau să alunge rechinii din zona în care oamenii efectuează unele operaţii în adîncul apelor. Dar sînt şi ştiri ce se referă la folosirea delfinilor de către marina militară americană, care-i dresează pentru a deveni adevăraţi soldaţi, capabili să lupte în adîncul oceanului planetar. O asemenea ştire, datînd de acum cîţiva ani, are la bază declaraţiile lui Michael Greenwood, directorul programului american de cercetări oceanologice „Sealab", precum şi pe cele făcute de James Fitzgerald, funcţionar al CIA. Potrivit acestora, sute de astfel de delfini însoţesc navele militare ale SUA la Key West, în Florida, în California sau în Hawaii. Pe corpul delfinului este amplasată o aparatură de detectare a eventualilor „inamici". În momentul descoperirii unui astfel de scufundător, delfinul „soldat" se îndreaptă în direcţia acestuia, fiind declanşate armele pe care le poartă, arme ce folosesc gloanţe cu bioxid de carbon, ceea ce face ca persoana atinsă să explodeze pur şi simplu. Şi, pentru că ştirea ar părea unora de domeniul fantasticului, în declaraţiile respective se face cunoscut că astfel de delfini au şi fost folosiţi cu prilejul conflictelor din Indochina. Deci, delfinii – acele vieţuitoare marine, cunoscute îndeobşte pentru ataşamentul faţă de om, pentru acţiunile lor prin care-i protejează pe oameni împotriva rechinilor sau îi salvează de la înec – au fost puşi în situaţia ca, dresaţi în mod special, să ucidă oameni, să execute ordine militare. O situaţie ce aminteşte de cea descrisă, cu ani în urmă, de Karel Čapek, în romanul său „Războiul salamandrelor", în care omul provoacă distrugerea civilizaţiei prin domesticirea unei specii de salamandre. O situaţie care conturează noi dimensiuni ale pericolului cursei pentru perfecţionarea mijloacelor de distrugere.

Armele de sub oglinda apei

Este interesant, însă, că – în pofida faptului că cei ce hotărăsc prezenţa armamentului în mediul marin caută zone în care consideră că acţiunile lor vor fi mai puţin vizibile, din cauza „apelor tulburi" – astfel de prezenţe sînt semnalate de opinia publică din regiunile respective. Sînt semnalate şi respinse, totodată. Pentru că, suprasaturaţi de stocurile de arme de pe uscat, a căror eliminare din viaţa planetei o cer cu insistenţă, oamenii care iubesc viaţa, care doresc pacea, nu pot accepta compromisul „înecării" armelor la cîţiva metri sau zeci de metri sub oglinda apelor mărilor sau oceanelor. Sînt conştienţi că, şi de acolo, armele seamănă, în caz de folosire, tot moarte. Se poate spune, recurgînd la un termen propriu mediului acvatic, că s-a format deja un val al protestelor împotriva amplasării de mijloace de distrugere în adîncul apelor. „Val" impulsionat şi de atitudinile unor guverne ca, în anumite zone marine, să fie exclusă prezenţa armelor nucleare. Sînt cunoscute cererile mai multor state ca Oceanul Indian să devină o regiune liberă de astfel de arme. Într-o altă zonă a globului, reprezentanţi ai mai multor state au făcut cunoscut că ţările lor doresc menţinerea zonei Atlanticului de sud „ca un factor de apropiere între popoare, în care să nu existe tensiuni şi confruntări internaţionale". Cereri de acest fel se fac auzite şi în regiuni din apropierea Pacificului, Mediteranei sau Mării Negre, şi ele exprimă, în fapt, convingerea că lumea trebuie să-şi îndrepte atenţia spre mări şi oceane pentru a le cunoaşte mai bine „secretele", pentru a extrage de aici resursele de care are nevoie, nu pentru a crea noi „depozite mişcătoare" de arme. Un deziderat valabil în raza tuturor mărilor şi oceanelor globului.

Pacea, pentru a exista cu adevărat, are nevoie şi de ape... limpezi. Depinde de oameni ca acestea să fie „depoluate" de arme, astfel ca, pe valurile lor, să plutească numai mesageri ai gîndurilor curate şi ai dorinţei de colaborare. Deocamdată, însă, această poluare, deosebit de primejdioasă, se accentuează, mediul marin constituind una din direcţiile spre care se îndreaptă, insistent, atenţia unor strategi militari, cu precădere a adepţilor sofisticării şi multiplicării mijloacelor de distrugere pe baza folosirii forţei atomului. În acest mediu s-a produs şi una din cele două demonstraţii publice ale unei explozii nucleare efectuate de S.U.A. în iulie 1946. Au fost, de altfel, singurele „exerciţii" de acest fel. Iată cum le descrie autorul volumului „Complexul atomic", B. Goldschmidt.

„Au fost explodate, experimental, două bombe de puteri comparabile cu cele folosite asupra Japoniei:

Navă militară de escortă din cadrul Flotei a VI-a americană

una la o înălţime de cîteva sute de metri, cealaltă la aproximativ 10 metri sub suprafaţa mării. Testul aerian din iulie 1946 a fost, comparativ, nespectaculos şi, prin urmare, oarecum dezamăgitor, dar explozia submarină declanşată prin radio de la 20 mile a fost cu totul diferită. Ea a produs o imensă coloană de cîteva milioane de tone de apă, care a ridicat şi, apoi, a zdrobit, ca pe un pai fragil, o veche navă de război aflată la 400 metri de centrul exploziei. Această coloană gigantică, înaltă de 2,5 km, cu un diametru de vreo 900 de metri, arătînd ca un stejar uriaş, a produs la baza ei un val de peste 100 de metri, care a inundat vasele adunate pentru test, scufundînd cîteva. Întreaga scenă, supranaturală şi de neuitat, luminată de razele strălucitoare ale Soarelui, a durat aproape un minut..."

O singură salvă...

Să reţinem. Era în iulie 1946. La circa nouă ani, submarinul cu propulsie nucleară, pe care Juliot-Curie îl prevăzuse din 1940, a devenit realitate, intrînd în dotarea armatei americane. Acelaşi autor notează: „Această aplicaţie a fisiunii uraniului, fără îndoială cea mai revoluţionară după bombă (nucleară – n.n.), a devenit repede un complement esenţial al armamentului atomic al unei mari puteri, în special sub forma unei platforme de lansare mobile şi aproape nedetectabile pentru rachetele cu focoase nucleare". Ca şi în alte direcţii ale cursei înarmărilor, procesul este deosebit de intens. În 1983, „France Presse" nota: Statele Unite urmăresc accelerarea amplasării noilor rachete intercontinentale la bordul submarinelor nucleare. Conducătorii Pentagonului au decis să se acorde cea mai mare prioritate programului vizînd submarinele Trident şi rachetele cu aceleaşi nume, sub motivaţia vulnerabilităţii crescînde a rachetelor intercontinentale cu baza la sol. Costul programului este de cel puţin 60 miliarde dolari. Potrivit agenţiei citate, cu trei ani în urmă flota americană de submarine strategice avea în înzestrare, între altele, 31 submarine tip Poseidon şi două de tip Trident. Lansate în anii '60, cele din clasa Poseidon au fost modernizate pentru a fi echipate, fiecare, cu 16 rachete Trident-1, care pot lansa 8-10 încărcături nucleare la 7800 kilometri. Submarinele Trident au la bord cîte 24 rachete. Într-un deceniu, Pentagonul a prevăzutul lansarea a 20 submarine Trident, care, începînd cu 1989, vor fi echipate cu un nou tip de rachetă – Trident-2, capabilă să transporte 10-15 ogive nucleare independente pe o rază de 10 000 kilometri. Forţa distructivă a unei astfel de încărcături nucleare este echivalentă cu 475 000 tone trinitrotoluen, faţă de 100 000 tone, la Trident-1, iar marja erorii în privinţa atingerii ţintei este de 120 metri, faţă de 450 metri.

Ar fi de adăugat că o salvă simultană a celor 24 rachete de la bordul unui asemenea submarin poate transforma în cenuşă o suprafaţă de trei ori mai mare decît cea a continentului european; sau că statele angajate militar pe continentului nostru deţin şapte din opt submarine nucleare şi opt din 12 submarine convenţionale. Coroborarea datelor evocate nu mai lasă nici un dubiu în legătură cu ce s-ar întîmpla cu Europa, în cazul unui conflict nuclear în care, fără îndoială, navele militare ale celor două părţi ar fi implicate...

Mările şi oceanele au avut şi au o deosebită însemnătate în acţiunile de dobîndire sau păstrare a sferelor de influenţă. Ideea reiese pregnant dintr-un articol apărut în publicaţia „Revolution Africaine", din Algeria. „Dintre toate punctele fierbinţi ale globului – scrie autorul – Mediterana este, incontestabil, regiunea în care se manifestă, simultan, natura

profundă a contradicţiilor sistemului internaţional, tendinţele hegemonice şi complexitatea unui joc conflictual şi eminamente destabilizator. Mediterana este atît o zonă privilegiată de confruntare între Est şi Vest, cît şi o miză fundamentală a raporturilor Nord-Sud. În acest context, realitatea mediteraneană - sub impactul tendinţelor de hegemonie în detrimentul capacităţilor riveranilor de a-şi promova independenţa dobîndită - prezintă caracteristicile unei lumi bulversate, fărîmiţate, dezarticulate şi în permanentă agitaţie. Marea interioară - deturnată de la vocaţia ei recunoscută de a fi un loc de răspîndire a civilizaţiei şi de apropiere între popoare - este, astfel, supusă avatarurilor politicii de influenţă şi de realizare a echilibrelor strategice, care o condamnă la statutul de «generatoare de conflicte», de vasalitate şi dependenţă. Această situaţie, marcată de permanenţa unuia dintre conflictele majore ale vremii noastre şi recrudescenţa altor focare de tensiune, îşi are manifestările în existenţa şi sporirea numărului bazelor militare, răspîndite în spaţiul mediteranean, elaborarea de diferite forme de alianţe şi diferite pacte regionale militare şi întărirea complexului militar-industrial din regiunea respectivă".

Riscul confruntării

Dar, desigur, Mediterana nu este singura zonă în care „apele sînt tulburi". Să nu uităm că una dintre cele mai mari alianţe militare din lume se numeşte Pactul Atlanticului de Nord. Denumire care nu demonstrează numai situarea geografică a statelor membre, ci înglobează, din ce în ce mai evident, activitatea şi înzestrarea militară la suprafaţa sau în adîncurile Oceanului Atlantic. Să nu uităm, la fel, alt ocean. Pacific. Un cuvînt care, cum ştim, şi cum confirmă dicţionarele lingvistice, trimite spre pace, bună înţelegere, linişte, spre conlucrare paşnică. Geografic, denumirea desemnează o zonă a globului. Desigur, o denumire care face - sau ar trebui să facă - în primul rînd trimitere la liniştea dintr-o regiune a planetei. Nu liniştea în privinţa valurilor, furtunilor, curenţilor marini. Ci acea linişte care să corespundă noţiunilor de pace, înţelegere, colaborare. Deci, o linişte care să aibă la origine acţiunile, dorinţele oamenilor, ale statelor din perimetrul respectiv de a se împotrivi încordării şi confruntărilor militare, războiului. Deci, şi instrumentelor acestuia - armele şi, înainte de toate, armele nucleare.

Numai că unele procese şi fenomene din ultimii ani, cu efecte nefaste - şi, se înţelege că, în cauză, nu sînt procesele şi fenomenele de natură meteorologică - n-au ocolit nici zona Oceanului Pacific. Regiune care, după cum se subliniază tot mai insistent, „riscă să devină o zonă de confruntare". Ascensiunea cursei înarmărilor se face simţită şi în zona amintită, acest proces datorîndu-se, potrivit celor mai mulţi strategi, deplasării, în acest perimetru, a unor centre de gravitaţie militară. Drept urmare, apele şi adîncurile oceanului sînt brăzdate de nave avînd la bord rachete şi încărcături nucleare, iar, în diferite puncte de pe uscat, au luat fiinţă multe baze militare navale. Cum nota „France Presse", numai Statele Unite „aliniază în Pacific, în total, 35 submarine nucleare (strategice şi de atac), zece port-avioane, trei port-elicoptere de asalt şi 79 de fregate sau distrugătoare".

Într-o lume în care - în unele perioade şi pe anumite meridiane - forţa se mai manifestă, din păcate, ca modalitate de soluţionare a unor diferende, într-o lume în care cursa înarmărilor, cu toate efectele sale, duce la nefirescul unor stări de lucru, inclusiv la răsturnări de valori, Pacificul este, deci, inclus în atmosfera de încordare. Printr-o periculoasă implicare, oceanul, al cărui nume trimite la pace şi înţelegere, este ameninţat să se transforme în teatrul unor confruntări.

Apelul raţiunii

Mările şi oceanele planetei noastre au devenit, deci, contrar intereselor umanităţii, şi locuri de „găzduire" a unor ameninţătoare arme. Au devenit terenuri de confruntare militară, punînd în pericol pacea şi chiar existenţa omenirii. Raţiunea, însă, reclamă altceva. În numele acesteia, în multe ţări se face din ce în ce mai puternic simţit curentul de opinie favorabil creării, în perimetrul unor mări şi oceane, de zone libere de arme nucleare, chiar de arme „clasice". Iniţiative privind crearea unor astfel de zone au fost luate de state sau grupuri de state riverane Atlanticului, Pacificului sau Oceanului Indian. În unele cazuri, iniţiativele au prins viaţă, expresia fiind semnarea de documente în acest sens. Tratatul privind denuclearizarea Pacificului de sud, de pildă, a fost semnat de Australia, Noua Zeelandă, Fiji, Insulele Cook, Kiribati, Niue, Papua-Noua Guinee, Tuvalu şi Samoa de Vest. Ţările semnatare s-au angajat să nu fabrice sau să stocheze arme nucleare, rămînînd la latitudinea fiecărui stat dacă va permite sau nu accesul în porturile sale ale navelor propulsate atomic sau avînd la bord arme nucleare. În legătură cu acest aspect, este cunoscută încordarea relaţiilor dintre Noua Zeelandă şi S.U.A., în urma refuzului guvernului neozeelandez de a accepta ca asemenea nave să intre în apele teritoriale naţionale.

„Infestarea" militară, fără precedent, a mărilor şi oceanelor planetei reprezintă, evident, o primejdie gravă la adresa păcii mondiale, favorizînd tendinţa de recurgere la forţă şi ameninţare cu forţa, politica de presiune şi dictat. În viziunea României - poziţie subliniată cu putere de preşedintele Nicolae Ceauşescu - este necesar să se pună capăt manevrelor militare de mare anvergură, să fie retrase flotele marilor puteri din apele internaţionale, să se ajungă la retragerea lor din Mediterana, din Oceanul Indian şi alte oceane şi să se ia angajamente ferme de a nu se mai încălca libertatea navigaţiei în apele internaţionale pentru toate statele.

Împlinirea dezideratului dezarmării în mediul marin ar duce la eliminarea mijloacelor de distrugere de pe o mare parte a globului. Căci, să nu uităm, oceanul planetar ocupă circa 71 la sută din suprafaţa acestuia. În numele raţiunii, apele tulburate de nave şi arme nucleare, de nave şi arme clasice, trebuie să devină limpezi. Ceea ce implică un urgent şi total proces de depoluare. Iar începutul nu trebuie să fie altul decît excluderea armelor din sfera oceanului planetei.

Ion Stoica

„Încă din 1931, aveam un spion la Hitler“

Extrase dintr-un interviu realizat de Henri-Christian Giraud pentru săptămînalul francez Le Figaro Magazine, **cu colonelul** PAUL PAILLOLE, **fostul şef al contraspionajului francez.**

— La 40 de ani de la terminarea războiului, ne revelaţi informaţia surprinzătoare că serviciile secrete franceze se aflau în sînul celui de al III-lea Reich. Este aproape de necrezut...

— Este o afacere de necrezut şi, totuşi, adevărată, care a început într-o zi din anul 1931. Un anume Hans Thilo Schmidt se prezintă la ambasada Franţei din Berlin şi îşi oferă serviciile: el afirmă că este în măsură să ne furnizeze documente de cea mai mare importanţă. Pentru a ne convinge de seriozitatea ofertei sale, el ne dezvăluie că lucrează în cadrul ministerului de război al Reichului; la serviciul cifrului. A găsit acest loc datorită fratelui său, locotenent-colonelul Schmidt, el însuşi fost şef al acestui serviciu între 1925—1928, care l-a recomandat succesorului său, maiorul Oschmann.

— Dar cum se face că Hans Thilo Schmidt şi-a trădat, în acelaşi timp, şi fratele şi ţara?

— Şi-a trădat fratele din invidie. Cu toate că avea relaţii excelente cu el, nu admitea — potrivit propriilor sale cuvinte — nedreptatea soartei, care a făcut din fratele lui un strălucit căpitan de stat major, promis celor mai înalte distincţii militare. În timp ce el, fost locotenent, decorat cu crucea de fier, gazat — deci, handicapat —, a rămas, timp de doi ani, unul din cei şase milioane de şomeri, cît avea atunci Germania. Şi-a trădat ţara din dorinţă de cîştig. În pofida titlurilor sale de combatant, a brevetului de tehnician chimist, a situaţiei sale de familie şi a celor doi copii, el nu a scăpat de şomaj decît pentru a găsi (la 43 de ani, deoarece s-a născut la 12 mai 1888) o funcţie mediocră cu un salariu de 500 Reichsmarks pe lună, echivalentul a 6000 de franci actuali.

— După ce a fost recrutat de serviciile dv., ce a adus?

— Pînă la declararea războiului, totul. După începutul ostilităţilor, şi mai mult.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Înainte de conflict, el ne-a oferit informaţii cu o rapiditate şi cu o precizie extraordinare asupra organizării interne a Reichului şi pregătirilor de război. Inteligenţa lui, relaţiile de familie, poziţia sa în partid — în care a avut grijă să intre —, ascensiunea fratelui său în ierarhia militară i-au permis să răspundă celor mai exigente întrebări ale noastre: asupra programului de reînarmare a Reichswehrului, asupra doctrinelor de folosire a marilor unităţi blindate, asupra personalităţilor naziste care „urcau“ datorită luptelor interne din cadrul partidului. Hans Thilo Schmidt ne-a anunţat despre „noaptea cuţitelor lungi“ cu cinci zile înaintea eliminării brutale al lui Roehm. El ne-a dat fotografiile directivelor lui Goering ordonînd realizarea, în doi ani, a 1600 avioane (6 escadre de bombardiere, 2 de vînătoare şi 21 escadrile de recunoaştere). Ne-a prevenit în legătură cu restabilirea serviciului militar obligatoriu, despre ocuparea Renaniei, despre Anschluss-ul cu Austria. Tot el ne-a informat, în cele mai mici detalii, despre organizarea militară, administrativă şi poliţistă a Germaniei. Precum şi despre activităţile de înalt comandament şi despre intenţiile lui Hitler — totul din chiar sursele cancelariei. Şi mai ales ne-a dezvăluit lucrările misterioase ale „Forschungsamt“ (Serviciul de investigaţii).

— Despre ce era vorba?

— Era un organism creat de Goering şi însărcinat cu monopolul ascultărilor şi interceptărilor în interiorul şi în exteriorul Reichului. Nimic nu-i scăpa: nici comunicaţiile telefonice, nici mesajele diplomatice schimbate între diferitele ţări din Europa. Numai în 1935, au fost analizate 30 milioane de intercepţii. Au fost reţinute 34 000 comunicaţii interne şi 8 500 externe, exploatate metodic de Afacerile externe, Abwehr, înaltul comandament, sau de Gestapo. Sinteza „foilor brune“ era trimisă în fiecare dimineaţă de Goering lui Hitler. Iar acesta ştia, de exemplu, cu prilejul afacerii sudeţilor, că nici francezii, nici englezii nu voiau război şi îl implorau pe preşedintele cehoslovac Benes să cedeze în faţa pretenţiilor germane.

Mai mult decît atît. Goering înregistra, prin sistemul „Forschungsamt“, propriile sale convorbiri telefonice cu Hitler, printre care şi cea din 15 martie 1938 asupra Cehoslovaciei, care dezvăluia clar intenţiile celor doi. Ei bine, chiar la 21 martie, Hans Thilo Schmidt ne dezvăluia conţinutul acestei conversaţii. Pentru că, de la 1 decembrie 1933, spionul nostru era însărcinat cu legătura între serviciul cifrului şi „Forschungsamt“, înainte de a prelua, în septembrie 1938, conducerea importantului post al „Forschungsamt“ din Templin. Tot el ne-a dezăluit faptul că germanii posedau şi codurile marinei noastre...

— Şi noi nu făceam nimic?

— Militarii schimbau codurile. Dar Afacerile externe acceptau cu greu consemnele de securitate preconizate de serviciile speciale...

— Spuneaţi ceva mai înainte că Hans Thilo Schmidt ne comunica intenţiile lui Hitler culese chiar din sursele cancelariei. Cum de era posibil?

— Colonelul — mai tîrziu generalul — Rudolph Schmidt nu se ferea de fratele său Hans. Or, Rudolph Schmidt, director al Kriegsakademie (Şcoala de război) din iulie 1932, specializat în arme blindate, este la originea marilor unităţi de tancuri şi a doctrinei ofensive reclamate de războiul în mişcare. El se bucura de întreaga stimă a lui Hitler, care îl numeşte general, în 1936, şi comandant al primei divizii blindate la 1 octombrie 1937. El este în fruntea celor care organizează mobilizarea forţelor Reichului şi restructurarea Reichswehrului. Şi, plin de încredere, el vorbeşte despre studiile sale — al căror autor este — fratelui său, care le transmite în întregime serviciilor speciale franceze.

Şi mai mult decît atît. La 5 noiembrie 1937, colonelul Hossbach, aghiotant personal al lui Hitler, primeşte de la acesta sarcina de a face procesul verbal al conferinţei secrete din ziua aceea. În cursul acestei conferinţe, Hitler prezintă, în faţa întregului său stat-major, programul de expansiune a Germaniei între 1938—1948. El indică, de asemenea, datele declanşării operaţiunilor: toamna lui 1938, Cehoslovacia; toamna lui 1939, Polonia; primăvara lui 1941, Franţa etc. După două zile, Hans Thilo Schmidt remite serviciilor franceze darea de seamă a acestei reuniuni! Colonelul Hossbach făcuse confidenţe generalului Rudolph Schmidt, iar acesta dezvăluise totul fratelui său, spionul nostru! Acesta ne-a comunicat chiar o hartă (făcută de Hossbach la această conferinţă). Pe această hartă, o linie traversează Franţa şi pare să marcheze o limită a zonelor de influenţă. Mai tîrziu, examinarea clauzelor armistiţiului permite să constatăm că limitele „zonei libere" corespundeau cu cele ale zonei franceze rezervate Italiei prin acest document. Inutil să vă spun că aceste documente au avut la noi efectul unei bombe! Patronul nostru, colonelul Rivet, le-a transmis imediat ministrului de război, Edouard Daladier.

— Şi acesta ce a făcut?

— La 12 noiembrie 1937, Daladier l-a convocat pe Rivet care era nerăbdător să sublinieze gravitatea acestor informaţii. Dar Daladier abia dacă îl ascultă. Ceea ce îl interesează pe ministru este să ştie care era stadiul expulzării franchiştilor aflaţi în Franţa... S-a aşteptat pînă la 8 decembrie pentru a fi evocată „afacerea Berlinului", cu ocazia unei reuniuni a comitetului permanent al Apărării naţionale, din care nu a ieşit nimic...

— Aţi afirmat ceva mai devreme că, după începutul ostilităţilor, Hans Thilo Schmidt a adus şi mai mult. De ce?

— Este vorba de incredibila istorie a maşinii de cifrat electromagnetică „Enigma" a Werhmachtului. Germanii aduseseră, încă din 1926, acestei maşini de cifrat comerciale nişte modificări care multiplicau la infinit posibilităţile combinaţiilor sale. Şi mai mult decît atît, serviciul cifrului — unde lucra Hans Thilo Schmidt — definise regulile de folosire, care variau zilnic, în funcţie de nişte chei secrete lunare. În plus, fiecare mesaj dispunea de o cheie specifică. Iar totul nu putea fi decodificat decît cu ajutorul unei maşini reglate în aceleaşi condiţii. Pentru vremea aceea, era un sistem de o fiabilitate aproape absolută, în care decriptorii se dovedeau neputincioşi. În 1939, Schmidt ne-a propus să ne procure mijlocul de a cunoaşte secretele acestei maşini. Datorită informaţiilor sale, tehnicienii aliaţi au reuşit să reconstituie maşina din 1933, făcînd-o operaţională la începutul conflictului mondial. Cu această „Ultra-Enigma", serviciile speciale aliate dispuneau de cel mai sigur şi profund mijloc de informaţii asupra Germaniei.

— Cînd au putut fi exploatate, tactic, informaţiile obţinute?

— Precis, la 6 martie 1940, în condiţiile nemiloase ale secretului. Cadenţa informaţiilor s-a precipitat, atunci, atît de mult, încît, la 28 aprilie 1940, statul-major al marelui nostru cartier general putea să stabilească un tablou al ordinii de bătaie a armatei germane de la frontiera olandeză pînă în Elveţia: 116 divizii de infanterie şi 10 divizii blindate.

Dar, brusc, la 2 mai, tăcere. Wehrmachtul, neîncrezător, a modificat procedura cheilor specifice pentru fiecare mesaj. La 22 mai, centrul de cercetări de la Bletchey, din Marea Britanie, cu tehnicienii săi britanici şi polonezi, va găsi calea de a realiza din nou decriptarea. Între timp, războiul din Franţa începuse, spre marea nefericire a ţării noastre.

Anglia va avea mai mult noroc decît noi, deoarece decriptarea legăturilor radio inamice a redevenit efectivă, rămînînd astfel pînă la terminarea războiului. Mesajele transmise sau primite de armata aerului germană sînt decodificate, în momentul cînd Luftwaffe atacă centrele vitale engleze pentru a pregăti invazia. La 13 august, 5 septembrie, apoi la 15 septembrie 1940, englezii, preveniţi asupra raidurilor, vor lua măsurile necesare, datorită maşinii „Ultra-Enigma" şi datorită, desigur, eroismului aviatorilor din RAF.

Diabolica maşină va juca un rol la fel de determinant în bătălia dintre submarinele din Atlantic, în înfrîngerea lui Rommel în Africa, în bătălia din Normandia din 1944, în bătălia din Alsacia din 1945. Toate acestea (şi încă multe altele, precum succesele repurtate la 4 iunie 1942, în cursul bătăliei aero-navale de la Midway, în Pacific) îşi au rădăcina profundă în activitatea spionajului francez, care începea în 1931, şi în informaţiile excepţionale ale agentului nostru numărul unu: Hans Thilo Schmidt.

— Ce s-a întîmplat cu el?

— Mister total. În pofida cercetărilor din Germania şi din alte părţi, care au durat ani de zile, nu am putut găsi nici un document care să-i menţioneze numele. Se ştie doar că a fost arestat, la 23 martie 1943, de către Abwehr. Din cauza arhivelor secrete franceze, pe care nimeni nu prevăzuse să le distrugă...

— Schmidt, Sorge: doi mari spioni care au jucat un rol esenţial...

— Este adevărat. În 1940, Hitler a pierdut bătălia pentru Anglia, învins fiind de o RAF bine condusă şi orientată în eforturile sale de către „Ultra-Enigma". În 1941, el a pierdut bătălia pentru Moscova, învins de întăririle sovietice sosite din Siberia. Cu cîteva zile înainte, Sorge îi dăduse asigurări lui Stalin asupra comportării Japoniei, eliberînd astfel trupele staţionate în Extremul Orient.

Printre indienii din New Mexico

Santa Fe, în Far West

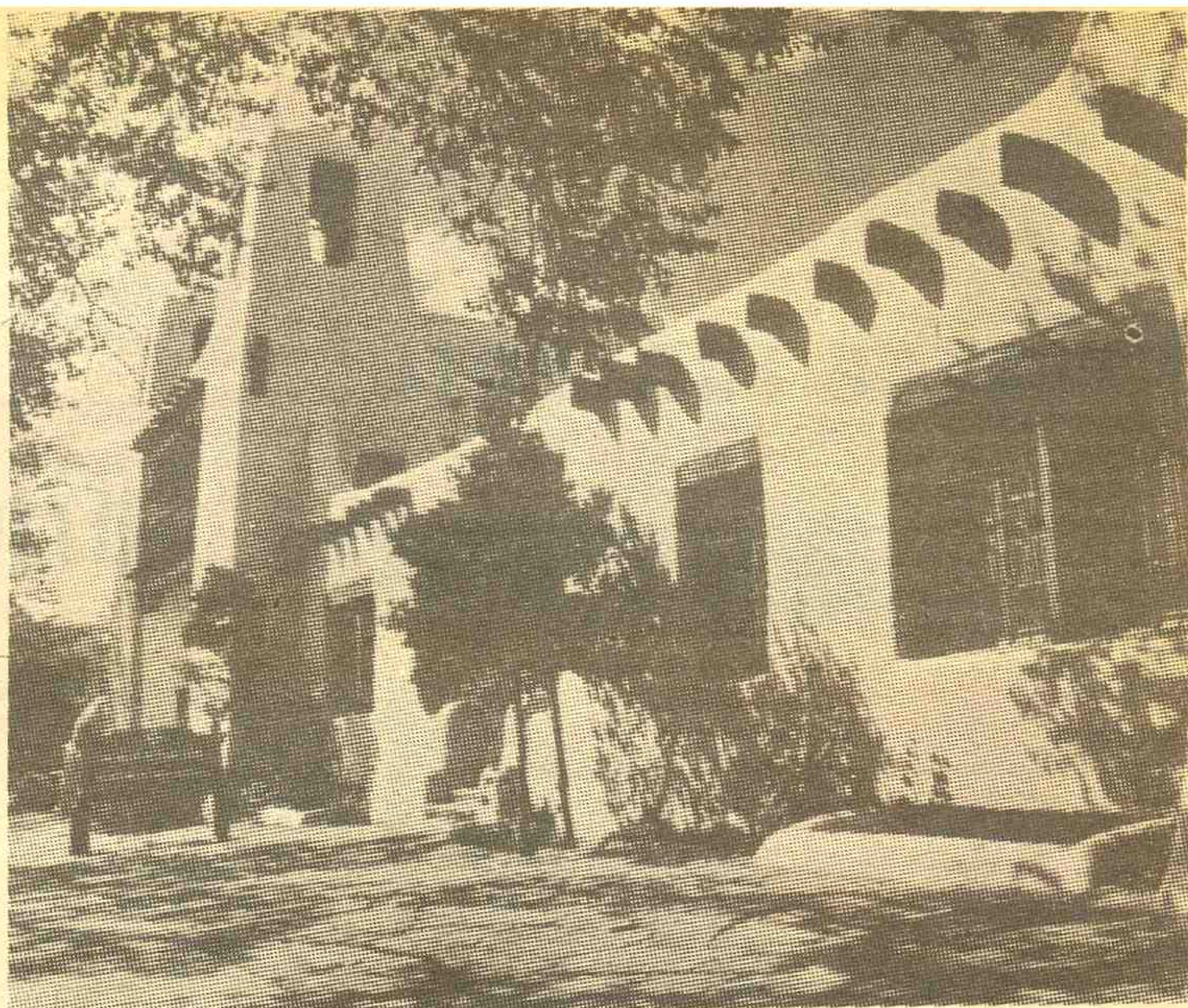
Drumul mă obosise cumplit, deşi nu fusese prea lung, preţ de vreo două ore, în care intra şi rătăcirea în bezna înspăimîntătoare a deşertului. La Albuquerque coborîsem din avion, căutasem biroul lui „Hertz Rent a Car", o vreme cam lungă au durat formalităţile, nenumărate hîrtii de completat şi semnat; mult mai tîrziu, la Los Alamos, am înţeles cît de necesare erau, atunci cînd, stricîndu-se maşina, am dat doar un telefon şi a sosit un mecanic cu cheile unei noi maşini; în sfîrşit, după toate formalităţile, m-am cufundat în fotoliul adînc şi am plecat pe autostrada 25, spre Nord, spre Santa Fe. Se întuneca, şi străjerii de stîncă ce se iveau ici şi colo în deşert, roşiatici, cu vîrfurile retezate, întocmai ca nişte trunchiuri de con, arătau ca nişte fantome sinistre, îmi ieşise pur şi simplu din cap că, în vîrful unei asemenea munte conic, se află Acoma, „Oraşul Cerului", o aşezare străveche a indienilor pueblos, aproape sfîntă, vizitată mai mult de vulturi şi vînturi, către care m-aş fi căţărat cu încăpăţînare pe potecile pieptişe, dacă nu mi-ar fi fost timpul prea drămuit. Tot ce doream, în clipa aceea de alunecare spre nord, pe o autostradă aproape goală, era să părăsesc pustiul mai degrabă şi să mă odihnesc undeva de tulburarea acelei zile. Nu ştiu care post de radio local transmitea la nesfîrşit cîntece country, e singura bucurie pe care mi-o amintesc din acel drum. Întunericul s-a lăsat aproape brusc, străjerii de stîncă s-au retras vederii, mă simţeam, dintr-o dată, înfiorător de singur într-o imensitate pe care mintea mea continua s-o imagineze, cu răutate, neprimitoare şi plină de primejdii. Pîndeam cu

Cea mai veche casă din America

inima în gît farurile vreunui automobil rătăcit în sens contrar sau luminile palide ale vreunei aşezări fantomatice. Suflul mi s-a liniştit doar cînd au început să crească, într-o zare, salbe de lumini, ca o explozie plată a oraşului. Dar bucuria a fost de scurtă durată. N-am văzut un semn, pentru că nu-mi vine să cred că nu exista, şi îmi continuam drumul pe autostrada 25 transformată pentru o vreme în 85, şi oraşul se încăpăţîna să rămînă mereu într-o latură, apoi şi-a stins lucirea, de parcă ar fi fost o nălucă. Am mai mers un timp, apoi am oprit. Am deschis portiera. Aerul fierbinte al zilei devenise neaşteptat de răcoros. Deasupra mea, cerul cu o aşezare a stelelor ce-mi era străină. Nici o lumină nicăieri. Şi în jur — deşertul cu foşnetele sale, ce mi se păreau homerice, cu ţipetele rare ale unor animale pe care nu le ştiu, dar care, în închipuirea mea, luau proporţii de monştri. Şi nimeni pe care să-l întrebi cum ajungi la Santa Fe. Am întors, după un timp egal a dispărut explozia de lumină, după alt timp am intrat în sfîrşit în oraş, n-am înţeles nimic din el în acea seară. Sosise, o dată cu mine, şi ploaia, şi eram uimit cît se poate. Citisem că, în oraşul acesta, cel puţin 300 de zile pe an sînt însorite, şi nu puteam pricepe cum de am nimerit exact în afara celor 300. Mi s-a părut brusc răcoare, în clipa aceea nici nu mi-am dat seama că sfîrşeam ziua la înălţimea la care o începusem. Santa Fe este clădit la 7000 de picioare înălţime, adică la acelaşi nivel cu Marele Canion, doar că pe alt platou şi în alt stat, iar aici ajunsesem venind de la primul printr-un enorm ocol care mă purtase sute, poate mii de mile prin trei state. Ca bucuria să-mi fie deplină, nici n-am intrat bine în hotel, şi pereţii şi scările s-au cutremurat de urlete, vociferări, cîntece izbucnite din piepturile vînjoase a zeci de tineri veniţi acolo la o convenţie naţională „Joycees", a tinerilor implicaţi, de mici, în afaceri. Gama întreagă de chipuri de cowboys, îmbrăcaţi exact cum se îmbracă un cowboy care se respectă, veniţi din toată ţara infatuaţi şi naivi, veseli şi gălăgioşi, chefuind pînă la miez de noapte cu voluptatea celui ce ştie

că are în faţă viaţa întreagă. Probabil n-am renunţat la obiceiul meu de a ieşi imediat să-mi fac o impresie asupra oraşului. Dar ce-aş fi putut vedea de sub umbrelă, decît frînturi de imagini iritate şi iritante, încît totul să fie fals?! Ţin însă minte un lucru ce m-a uimit chiar atunci, nemulţumit şi pornit pe critici cum eram: culoarea şi forma zidurilor. Era ca şi cum trebuia să mă conving că sînt la Santa Fe şi nu într-un tipic decor de filme „Far West", cu cowboys blazaţi şi indieni înţelepţi şi cu casele acelea inconfundabile, parcă din lut, poate chiar din lut, cafenii toate, sau aproape toate, cu acoperişurile plate.

Construcţii cu influenţe indiano-spaniole, în adobe (Muzeul de artă din Santa Fe)

Brăţări, inele, cercei

N-am nici o vină. Imaginea aceasta de decor de film o păstrez şi astăzi, chiar dacă ştiu că fac, oarecum, o nedreptate oraşului. Dar în clipa în care am început să-i străbat străzile, mi-am amintit brusc, statornic şi copleşitor de primele filme despre Far West, văzute pe cînd eram un puşti. Şi ca să schimb impresia despre oraş, ar trebui să mă schimb pe mine. Imaginaţi-vă o zi senină, cu o lumină aproape ireală, ceva între sclipirea mierii şi patina fotografiilor în sepia. Apoi, imaginaţi-vă o aşezare lipsită de înălţime, dominată de cafeniu, un oraş ca de ciocolată. Cele mai multe din case sînt joase, parterul, poate şi un etaj, nimic în plus, cu ziduri groase, din pămînt, vechi, pereţii sînt rotunjiţi la îmbucătura cu acoperişul, unde răsare uneori capătul unei bîrne, ferestrele sînt adesea mici, îngropate, înghesuite, la casele foarte bătrîne par ambrazuri de fortificaţie. Ici-colo, cîte un zid e bolnav, tencuiala colorată este jupuită, dar în rana oferită soarelui văd aceeaşi culoare pămîntie. *Adobe*. Cuvînt spaniol, preluat şi la nord de Rio Grande, însemnînd cărămizile de lut arse la soare, din care se înalţă, după tehnici aproape nemodificate de sute de ani, asemenea case. Le mai zărisem în California sau la Tijuana. Aici abundă la tot pasul, e împărăţia lor, le pot atinge, le pot vizita. Cum este Bătrîna Casă devenită azi muzeu, cam prin centrul oraşului, rămasă, surprinzător, în picioare, deşi a fost înălţată înainte de venirea spaniolilor, în 1541. Ziduri neîndurător mîncate de timp; intrare pentru oameni mici de stat; interior înspăimîntător de simplu şi de sărac; în fond, o locuinţă de indieni pueblos, răspîndiţi prin locurile astea înaintea albilor, din vremuri pe care doar mintea le poate închipui. Cea mai veche casă din America.

Majoritatea celorlalte s-au inspirat din stilul acesta, chiar şi clădirile oficiale noi, oraşul a scăpat, aproape incredibil, de molima zgîrie-norilor. Multe din casele acestea vechi sînt încă locuite, chiar şi în cartierul vizibil turistic al celei mai vechi case americane. Uneori, închise între ziduri de înălţimea locuinţei, se bănuiesc prin parfumuri grădinile. Alteori apare un gard de lemn, ca în jurul locuinţelor noastre ţărăneşti, din trunchiuri subţiri de arbori tineri, necioplite, cu nodurile vizibile. Lemn sau sîrmă.

În apropiere, gîlgîie Santa Fe, un pîrîu subţire, nici măcar atît, o biată gîrlă, cu albia mîncată de ierburi mari şi grase. Totuşi, albia aceasta e adîncă, malurile sînt depărtate, aproape ca ale Dîmboviţei, bănuiesc că, la topirea zăpezilor din munţi, apele se umflă semeţindu-se spre oraş. Nenumărate poduri, cu zecile, pentru că pîrîul curge în lungul oraşului, unele măreţe şi solide, poduri trainice, altele doar cărărui cît să se strecoare un om de pe un mal pe celălalt.

Rătăcesc îndelung pe străzi pînă se apropie seara, şi din nou am senzaţia stranie a decorului de film. După ora şase, nu mai întîlnesc decît rareori cîte un trecător. Santa Fe pare un oraş-fantomă, doar automobilele au viaţa lor, pe care n-o înţeleg. Unele străzi sînt complet pustii, şi continui să înaintez în liniştea îngrozitoare; nu suflă vîntul, nu se aude nici un clopot, dacă n-ar fi fîlfîitul şi ciripitul păsărilor ascunse în arbori, aş crede că e o iluzie totul sau că s-a petrecut o mare catastrofă şi au dispărut locuitorii. Trec pe lîngă un grup de case cu cîte o cutie pentru ziare în faţă. Ziarul de după-amiază e acolo; nu-l fură nimeni? Îmi vine să întreb dacă nu sînt hoţi şi crime; n-am pe cine. Se continuă, poate, cinstea indienilor? Descopăr o firmă, „Adult books", care mă readuce la realitate: cărţi şi jocuri pornografice. E deschis, dar vitrinele au obloane, nu poţi vedea ce-i înăuntru decît dacă intri. Pudoare sau legi locale? Încep să fiu mai atent. Unele ferestre la stradă au gratii; pe altele văd scris *burglar alarm* (sonerie împotriva furturilor). Mă lămuresc, există un chip pe care îl percepi imediat, un altul mai ascuns, poate la fel de viciat ca prin alte părţi. Putea să fie altfel? Brusc, îmi dau seama că mă aflu de 24 de ore în acest oraş, şi încă n-am auzit sirenele poliţiei. E prima oară de cînd sînt în America...

Ajung lîngă State Capitol, Capitoliul statului New Mexico. O clădire circulară, două etaje, cafenie şi ea, cu coloane albe pînă sub etajul al

doilea. Constat cu uimire că nu sînt în stilul clasic grecesc în care se scaldă atîtea clădiri oficiale din această ţară ce şi-a format singură un trecut după care tînjea; îmi amintesc, mai degrabă, stîlpii indienilor. Patru intrări, între ele cîte şapte coloane pătrate. Ce semnificaţie să aibă cifra 28? Mai tîrziu, am să aflu că presupunerea mea despre simboluri nu era lipsită de temei: Capitoliul are forma unui *zia*, vechi simbol indian al Soarelui. Pe două laturi, stema enormă a statului New Mexico. În jur, o linişte de seră şi o vegetaţie abundentă; brazi, pini, tufe de liliac, salcîmi, plopi, o salcie imensă, un zarzăr roşu, stînjenei galbeni, iarbă din belşug, cactuşi, plante de deşert...

Dar viaţa animată e la oarecare distanţă de Capitoliu, în apropierea hotelului meu, în partea veche a oraşului, zidită în stil colonial spaniol, în jurul unei pieţe ca un patrulater în miezul căruia se află un mic parc. Pe una din laturi — fostul Palacio Real, fortăreaţă şi castel construit din ordinul coroanei spaniole în 1610—1612, mai apoi reşedinţă a vreo sută de guvernatori sub trei stăpîniri (spaniolă, mexicană, americană), pînă în 1910. Dacă tot am consemnat cea mai veche casă din America, nu se poate să nu spun că această reşedinţă de guvernatori e cea mai veche clădire publică din America. Astăzi, acolo este deschis un muzeu al statului New Mexico. Iarăşi aceeaşi lipsă de semeţie, parter şi nimic altceva. Intru în fugă, nu vreau să-mi umplu carnetele cu prea multe detalii, aproape că-mi ajunge cît ştiu despre oraşul acesta unde a ajuns, primul, Francisco Vasquez de Coronado, în căutarea legendarelor „şapte oraşe de aur". Iluzii deşarte de conquistadori. Coloniştii au venit peste indienii pueblos după vreo cîteva decenii, au urmat masacre de ambele părţi, apoi se aşterne calmul deşertului peste amestecul de rase.

Piaţa din faţa palatului va fi fost singurul punct cu o animaţie ieşită din comun: capătul faimosului „Santa Fe Trail", venind din Missouri şi al altui faimos „Camino Real", venind din Mexic; locul unde a fost ţinut în lanţuri Billy The Kid; tîrg de tauri. Astăzi, fiestele sînt calme şi învăluite în parfumul dulce înţepător de lemn de piñon.

Sub portalul palatului guvernamental, vecin cu piaţa, indienii ghemuiţi în faţa obiectelor ivite din mîinile lor bătătorite — ceramică, bijuterii din turcoaze şi argint, brăţări, inele, cercei, pandantive, broşe, unele neasemuit de frumoase, toate făcute prin satele din apropiere. Doar ca să-mi fac o idee, am să colind şi cîteva din şirul de galerii de artă din apropiere — ceramică, tablouri, covoare, haine, icoane, vase din fibre de porumb, tablouri din ceramică. Lipsa competiţiei arhitectonice pe verticală, calmul, atmosfera provincială, lumina, amurgurile incredibile şi încă altele i-au atras aici pe artişti, transformînd Santa Fe într-una din cele mai mari concentraţii artistice din lume. Dar gîndul şi inima îmi vor rămîne la indienii de lîngă reşedinţa guvernatorului: femei şi bărbaţi, vîrstnici cei mai mulţi, stînd pe jos sau chirciţi, tăcuţi, urmărindu-te cu privirea mijită, rareori îmbiindu-te să cumperi, ca şi cum ar fi de la sine înţeles că nu s-ar putea să treci nepăsător pe lîngă splendorile ivite din mîinile lor, sau mai degrabă privirea lor ca pierdută răzbătînd dincolo de cohortele de turişti, dincolo de zidurile de *adobe*, încît sînt tentat tot timpul să mă întorc să văd şi eu ce au descoperit ochii lor coborîţi — am să înţeleg mult mai tîrziu — într-un trecut de amintiri şi legende, într-un cîntec continuu pe care, uneori, îl îngînă cînd smălţuiesc cu flori ceramica, ochii lor coborîţi în sinele lor istoric...

Sub porticul palatului guvernamental, indienii îşi vînd artizanatul

Nuntă la Los Alamos

Îmi imaginam că trebuie să fie ceva sinistru, poate nu chiar saharian, însă arid, sălbatic, stăpînit de fantasme. Tot ce am ştiut pînă în acea zi despre Los Alamos era că se află într-o regiune deşertică, nu văzusem nici un film, nu citisem nici o carte care să mi-l descrie. Îmi închipuiam că savanţii îl aleseseră ca adăpost al cercetărilor lor pentru prima bombă nucleară tocmai pentru asta: departe de civilizaţie, la adăpost de orice privire indiscretă, un ţinut de care, apropiindu-te, să te îngrozeşti. În mare măsură, închipuirea mea era falsă.

Los Alamos este izolat, doar atît; astăzi, cu ţesătura de drumuri asfaltate aşternută peste ţară, nici măcar nu mai e greu accesibil. Iar izolate sînt, mai mult sau mai puţin, toate aşezările statului New Mexico. Plec din Santa Fe către vest, peisajul continuă să mă neliniştească, deşi m-am obişnuit cu el: felul acela de pustiu în stare să dea totuşi roade, pămînt roşcat, nisipos, spulberat uşor de învîrtejirile vîntului, sub care se află piatra; smocuri de iarbă, arbuşti, coline care se adună timid, se semeţesc una către cealaltă, se înalţă în depărtare, pînă la statura de munţi împăduriţi. Poate greşesc — şi întinderile acestea să fie pămîntul locului, deşertul e undeva mai spre sud şi răsărit, am rămas numai eu cu impresia că s-ar întinde pretutindeni. Altfel n-ar apărea casele, aşa cum le mai văzusem, aplatizate, din pămînt, cu cîte un ochi abia crăpat în peretele cafeniu, că nici nu pricep cîtă lumină poate pătrunde în interior. Casele indienilor pueblos; trec pe lîngă rezervaţii îngrădite, pe lîngă sate cu o mînă de oameni, de asemenea îngrădite, nu opresc, am să mă apropii la întoarcere, înainte de a mă surprinde tornada.

Înghiţim distanţa şi locurile se

modifică. Nu mai sînt întinse ca în palma, abia vălurite, ci săpate de văi adînci pe care le umbresc culmi golaşe de piatră sau culmi verzi. Colinele răsar din pămînt pînă în buza orizontului, cele mai multe mari, enorme, cu vîrfurile retezate, asemănătoare piramidelor sau vulcanilor stinşi.

Nici nu ştiu cînd am intrat în platoul Pajarito, probabil după ce voi fi trecut podul de oţel peste o apă de albastrul poveştilor, în acea clipă n-am ştiut că era Rio Grande. Secole la rînd, n-au umblat prin locurile acestea decît indienii şi încă şi ei rareori, pe timp de iarnă. E deja munte, nu mai am nevoie de aerul condiţionat al maşinii, deschid fereastra să respir. Dar n-am ajuns încă. O bifurcare, şi drumul continuă, împrejurimile pustii şi-au pierdut blîndeţea, peste tot piatră, bolovani imenşi, nisip, tufe sălbatice amorţite sub cerul fierbinte. Serpentinele se desfăşoară ca sub bagheta unui vrăjitor, nu mai au sfîrşit, urcă în cer, se pierd într-un platou unde se deschide aproape, ca o floare, Los Alamos.

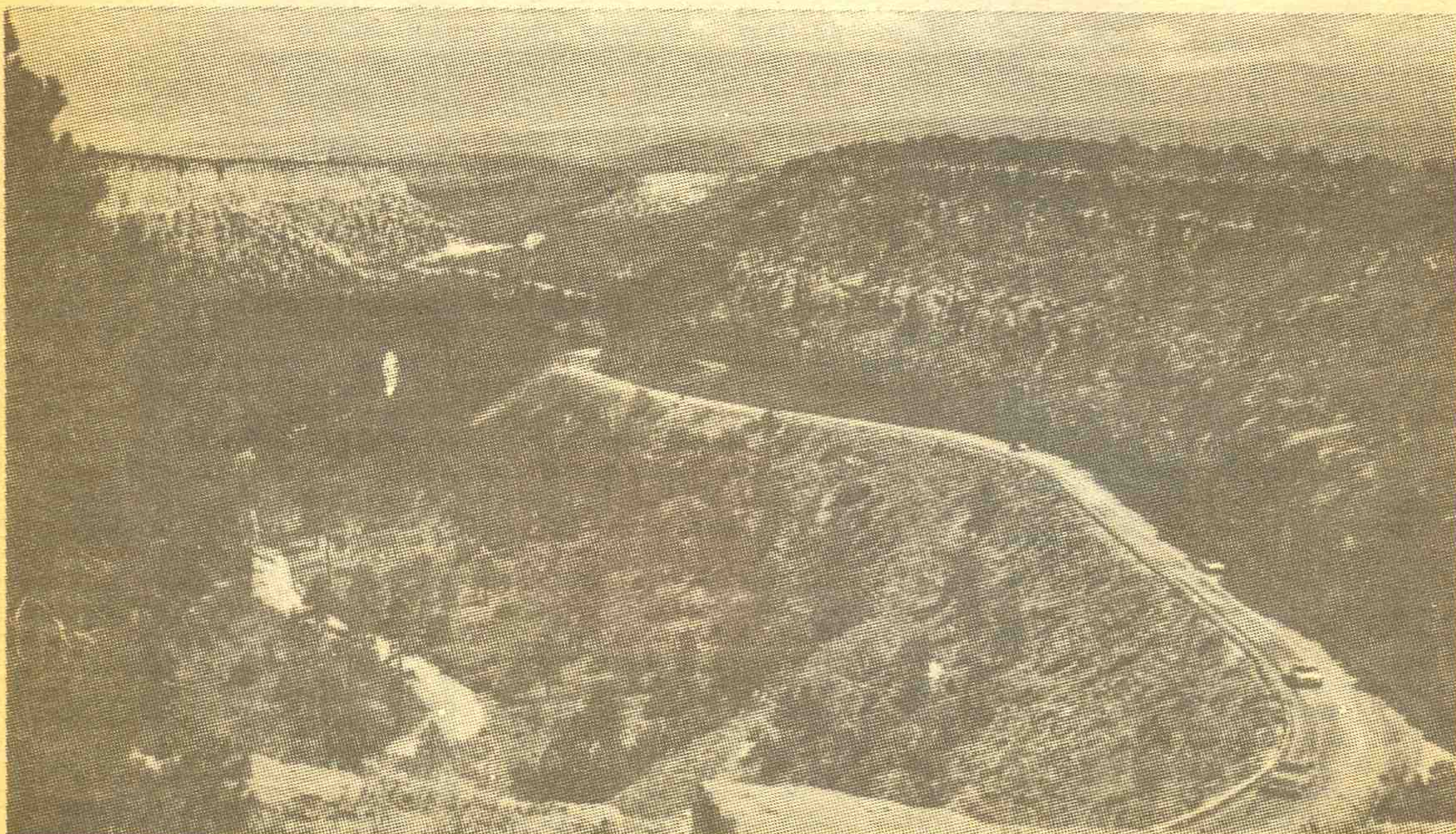
Opt decenii mai în urmă, nu era nimeni pe aici. Şapte decenii — o fermă. Şase decenii — o şcoală ridicată de un pionier care se încăpăţîna să învingă duritatea condiţiilor, pentru splendoarea locului. A fost destul ca un fizician (Oppenheimer) să treacă, o singură dată, pe acolo, şi să propună locul pentru cercetările lor, în 1942. Atunci a apărut orăşelul. Departe de lume. Se trecea prin trei baraje, la intrare şi la ieşire. Poliţia călare veghea perimetrul, la mare distanţă. Cine s-ar fi încumetat să se apropie? Dar, mai ales, cîţi ştiau că, acolo, se concepe cel mai monstruos lucru ivit din mîinile omului? După război, a fost la fel — nimeni nu s-a apropiat de oraş. Los Alamos n-a devenit „deschis" decît în 1957.

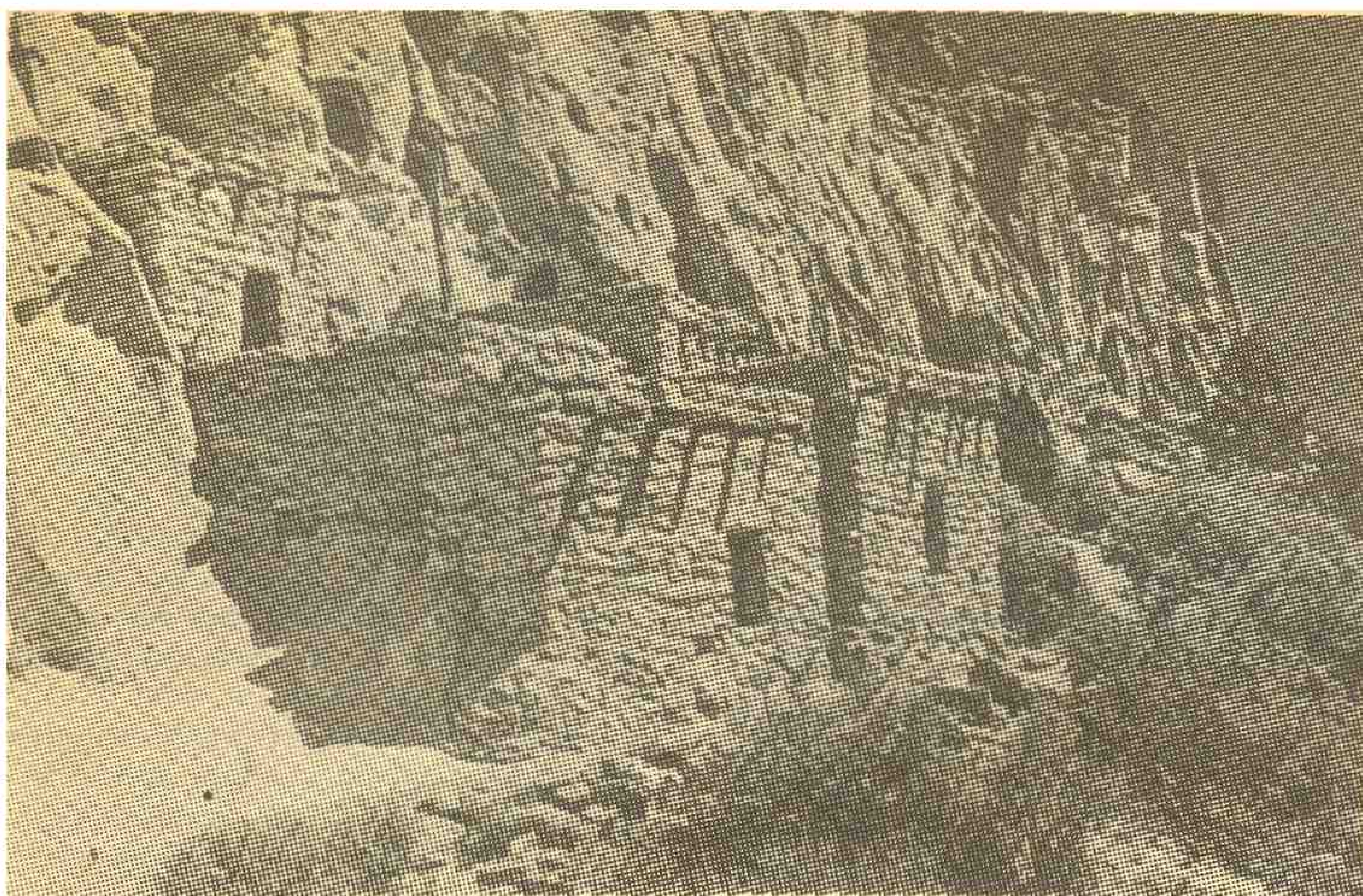
Privesc în jur cu înfiorare, cu teamă, nu-mi pot reţine teama, chiar dacă n-o mărturisesc. Aici s-a fabricat prima bombă atomică din lume. Calc cu atenţie, de parcă mi-ar fi groază să nu mă contaminez. Gînd absurd, prima explozie a avut loc la vreo două sute de kilometri est de Albuquerque, într-un loc numit Trinity, în deşertul Alamogordo, foarte departe de aici. Şi totuşi... Case cu un etaj, cel mult două, din lemn, colorate, străzi largi, risipă de spaţiu tipic americană, reclame, automobile. Cîtă deosebire de Santa Fe şi de aşezările indienilor! Los Alamos pare o staţiune de munte. Într-un fel, este. În alt fel, ar trebui să se cheme „Atomic City", cercetările nucleare continuă într-un vast laborator în care, bineînţeles, n-am să pot intra. Dar ce credeam?

„El alamo" înseamnă în spaniolă „plop". Emoţia m-a împiedicat să văd dacă există, probabil aşa este, i-am văzut mai tîrziu în fotografii. Dar nu-mi amintesc decît de jnepeni şi brazi ţepoşi, de un cer curat, sprijinit pe umerii munţilor înconjurători, de zumzetul avioanelor-libelulă care coborau pe aeroport, urmat de o linişte de sanctuar, de zîmbetul tinerei de la singurul muzeu deschis, de cei care se îmbolnăviseră de „jogging", alergînd cu metodă pînă şi pe acest platou, de oalele şi insignele indienilor... Şi de o nuntă, singura pe care am văzut-o în America, într-un restaurant, agitată ca orice nuntă, cu mireasa îmbujorată, toasturi şi cîntece. Am privit mult. Dacă tot se stricase maşina şi a trebuit să aştept o oră cît să se facă formalităţile pentru o alta, trebuia să-mi omor timpul.

Am privit nunta şi cerul. Aveam senzaţia că trebuie să se întîmple ceva, că seninul acela se va preschimba într-o cupolă dogoritoare, după ce voi fi auzit zumzetul libelulelor transformat în uruit de bombardament. Închipuiri datorate lecturilor. Los Alamos e paşnic, chiar dacă nimic în lume nu mai e ca înainte de experienţele de aici. Nu mă puteam desprinde de senzaţia de teamă, nemărturisită şi nemotivată. Convins că, în jurul nostru, neştiute, se petrec lucruri care ne primejduiesc eternitatea. Ar fi trebuit să reţin nunta sau tînărul care a venit pe neaşteptate călărind un cal superb, şi-mi închipuiam că-l aud pe Johnny Cash cu „Song for the Life" şi că e trimisul cowboy-ilor să mă liniştească. Nu puteam. Los Alamos rămîne în mintea mea o

Drumul spre Los Alamos, „locul de naştere" al primei bombe atomice

Locuinţe în stîncă ale indienilor pueblos (Parcul Naţional Bandelier)

izbucnire de lumină, un fruct spre care întind mîna cu teamă, fără să pot stăpîni nici teama, nici înaintarea mîinii...

Tyuonyi în canionul Frijoles

N-aveam nici o intenţie să ajung acolo, nici nu-i ştiam existenţa. Doar că, abia ieşit din Los Alamos, cu harta în braţe, văd că drumul se bifurcă şi o parte coboară într-unul din mulţimea de canioane ce dau măreţie fluviului Rio Grande. Mă decid să cobor în canionul Frijoles, spre Parcul Naţional Bandelier, nume aproape straniu prin aceste locuri în care totul are rezonanţe spaniole, şi totuşi dat monumentului în onoarea istoricului şi antropologului de origine elveţiană, Adolph Bandelier, care a cercetat viaţa indienilor acum exact un veac.

Coline împădurite, ici şi colo se iveşte roca roşcată, un drum pustiu, care urcă într-un ghem de serpentine, înainte să apară canionul în care vom coborî fără cruţare. Stînci cu găuri, mari sau mici, surprinzătoare, unele se deschid precum guri de peşteri. Cerul azuriu deasupra, străbătut de plutirea unui vultur peste vîrfuri de conifere, cîte un ţipăt straniu într-o tăcere sacrală, imposibil să nu mă înfior. Nici măcar nu ştiu ce voi găsi în Parcul Bandelier. Cu vreo trei mile înainte să ajung, stîncile se ridică de-a dreptul perpendicular în apropierea drumului, găurile se înmulţesc, adevărate guri de peşteri. În sfîrşit, intrarea; cobor din maşină. Parc imens, zonă arheologică şi, totodată, rezervaţie naturală, în care totul e cît mai natural posibil; avertismentele se înmulţesc la tot pasul, mi se atrage atenţia, pentru siguranţa mea, să nu mă îndepărtez de potecă, dar nici să nu distrug, în vreun fel, urmele cu anevoie aduse la lumină dintr-un vechi trecut. Arbori crescuţi din piatră, conuri de piñon cu răşină aromată, n-am să rezist să nu culeg cîţiva, să-i duc cu mine peste Ocean; arbori din coaja cărora se obţine un substitut de vanilie. Deschidere superbă spre vale, mai jos curge Rio Grande, nu-l aud, mi-l închipui cum s-a zbătut între pereţii aceştia de piatră pe care i-a săpat atît de adînc, cum se încăpăţînează să adune toate apele dimprejur, cum o să devină, după vreo sută de mile, grandios.

Linişte de sanctuar. De fapt, sînt într-un sanctuar. Bandelier şi cei de după el au săpat pămîntul şi au scos la lumină o aşezare veche de un mileniu, a indienilor pueblos. Cărarea mă poartă atent printre ruine pînă la *Tyuonyi* (se pronunţă aproximativ „ciuonii"), locul de întîlnire, „piaţa tratatelor", în limbajul „keres", centru al aşezării vechi, construit din pămînt şi piatră, după un plan aproape straniu pentru un european: circular, trei sau patru inele de încăperi, trei etaje înălţime, 400 încăperi cu totul, în care locuiau vreo sută de oameni. Probabil că încăperile din interior, prea puţin sau deloc aerisite, serveau drept cămări. Şi, bineînţeles, în spaţiul format de inele, fusese săpată o *kiva*, altă construcţie tipic indiană, cu încăperi subterane în care se adunau iniţiaţii, un fel de templu indian de unde s-ar fi putut accede spre centrul legendar al lumii.

Nimeni nu ştie de ce unii aleseseră să locuiască în Tyuonyi, iar alţii alături... la înălţime. Peretele de stîncă se ridică în apropiere, o scară de lemn mă ajută să urc la peşteră, de fapt un lanţ de încăperi mici, cît să dormi, nimic mai mult, unele naturale, altele vizibil scobite de om, în care trăiau indienii acum vreun mileniu. Dintr-o dată îmi explic raţiunea gurilor de peşteri din stînca roşcată.

Sînt surprins, încerc să înţeleg motivele vieţuirii alături de cuiburile păsărilor cerului, dar nu pot decît să privesc, atît, canionul împădurit, stînca, ruinele, pinii, yucas şi cactuşii, o realitate aproape supranaturală, cum va spune Daniel Martin, eroul romanului lui Fowles, cînd îşi va aduce iubita aici.

Tornadă la San Ildefonso

Acum ştiam că n-am să rezist şi că va trebui să mă opresc într-o aşezare de indieni, presărată în lungul drumului meu. Cred că, după Arizona, cele mai numeroase şi celebre aşezări sau rezervaţii de indieni se găsesc în New Mexico, unde trăiesc trei seminţii mari: pueblos, navajos şi apaches. Chiar dacă există mari asemănări structurale, fiecare îşi are individualitatea sa, în tradiţii, în ceremonii, în relaţia cu natura şi lumea supranaturală, chiar în istoria lor. Întîmplarea a făcut ca puţinele lucruri pe care le ştiam despre indienii din New Mexico să-i aibă ca subiect pe cei din seminţia pueblos. Acoma, „Oraşul Cerului", construit pe o uriaşă stîncă, este unul dintre cele mai vechi sate pueblos. Taos, aşezare pueblos, a devenit celebră cu ani în urmă, mulţumită... şerifului. Zuñii sînt celebri, ca şi aşezarea lor, pentru măiestria bijuteriilor lor. Întîmplarea a făcut să ajung tot în sate pueblos, în două din cele 19, nu mai puţin reprezentative, chiar dacă inima mea ofta după Taos.

Indiferent cărei seminţii îi aparţin, indienii trăiesc fie în rezervaţii, mari întinderi protejate, fie în sate, în fond şi acestea îngrădite şi, cele mai multe, cu legi proprii. În unele locuri, un vizitator străin are nevoie de un permis special, în altele nu poate intra decît în anumite perioade sau îi este interzis fotografiatul. Oricum, toate *kiva*, mormintele sau multe din dansurile ceremoniale nu pot fi fotografiate nicăieri. Contra unei taxe, în unele

locuri se poate pescui sau se pot schiţa desene. Satele pueblos par cele mai deschise publicului şi îşi oferă cu dărnicie ceramica, împletiturile sau podoabele. Probabil şi pentru că, structural, indienii pueblos au fost dintotdeauna cei mai paşnici, mai sociabili şi mai potrivnici războaielor. Nu spun că nu s-au luptat, dar doar spre a se apăra. Au trăit şi trăiesc în dorinţa unei armonii cu lumea înconjurătoare. Nu mai sînt demult nomazi. Porumbul a fost mereu fundamentul vieţii lor, aşa cum dansul porumbului este cel mai cunoscut, dar, pentru a menţine precarul echilibru al unei economii agricole într-un teritoriu în care plouă puţin, e nevoie de sedentarism şi măiestrie. Ceremoniile lor sînt lipsite de cruzime. Costumele viu şi bogat colorate mărturisesc un simţ estetic aparte. Casele lor, adeseori suprapuse, ca la Taos, par a fi o etapă evident superioară colibelor circulare, conice sau hemisferice ale altor triburi.

Dar, în rezervaţii sau în sate, supuşi legilor tribului, care sînt mai importante decît legile federale, indienii resimt din plin contactul cu civilizaţia omului alb, de cu totul alt gen. Au devenit celebre protestele unor triburi diverse, chiar în ultimele decenii, pentru drepturi depline în rezervaţii, pentru drepturi politice, egalitate a şanselor ş.a.m.d. Dar, indiferent că recunosc sau nu autorităţile justeţea acestui protest, că au loc schimbări şi că se tinde spre o „integrare" a indianului, buldozerul civilizaţiei albe zdrobeşte subteran, fără milă: tradiţia se tulbură, treptat, obiceiurile se modifică, mentalitatea se adaptează valorilor foarte pragmatice ale Americii de azi. Indianul îşi va cumpăra maşină, desigur, din raţiuni practice; dar, mergînd la oraş, o va încărca cu ceramica tribului, pe care va încerca să obţină cît mai mulţi bani, ce vor fi investiţi în vreo afacere, de pildă exploatarea subsolului, copiii vor trăi în alt spirit. Proces firesc sau dominat de tristeţea unei lumi care, deşi se încăpăţînează să reziste, se află la apus?

Multe din lucrurile acestea le-am gîndit privind satul San Ildefonso. Intru fără să întrebe nimeni nimic, doar îndepărtez un fel de poartă de lemn şi sîrmă, ca la îngrăditurile livezilor. Casele ştiute, joase, din adobe şi lemn, obosite toate de vreme, aşezate oarecum în jurul unei pieţe centrale, întinse. Pămînt, nici asfalt, nici pietriş. O biserică catolică şi o şcoală, amîndouă în acelaşi stil, aceeaşi culoare, acelaşi fel de adobe. Cîţiva arbori, puţini, animale slobode — cai, vaci, cîţiva cîini chiori şi şchiopi. Două cuptoare de pîine, unul în curtea cea mare, unul mai departe. Statisticile spun că satul are aproape 400 de locuitori. Nici un om, nu ştiu unde au dispărut. Fac cîteva fotografii, aici am voie, dar probabil voi fi gîndit ceva necuviincios şi spiritul aşezării m-a pedepsit — nu va ieşi nici o imagine. Cîteva maşini — mari, uzate şi ele, acoperite de praful roşu al deşertului, stîrnit de un vînt puternic pornit din senin. Un praf roşu ce-mi intră în nări, îmi acoperă lentilele ochelarilor. Vreau să intru într-una din casele acelea, n-am curaj, nu ştiu dacă îmi este permis şi nu cumva violez o lege a satului. San Ildefonso e renumit pentru artizanii săi, dar n-am pe cine întreba nimic. Cîndva era celebră pentru oalele ei Maria Martinez, dar a murit, nu ştiu cine i-a luat locul. Văd, din fericire, o inscripţie, ceva de genul unui magazin, intru. O încăpere cum o bănuiam, poate mai îngrijită, întrucît ţine loc şi de prăvălie. Alfredo Aguilar îşi stivuieşte aici ceramica de vînzare. Îmi bucur ochiul, e altceva decît la muzeu. Deşi clopoţelul a sunat la intrarea mea, Aguilar apare tîrziu, de undeva din spate, oarecum indiferent, deşi puteam fi un cumpărător şi presupun că din vînzările acestea trăieşte. Bărbat între două vîrste, subţire, cu ochelari. Spun bună ziua, răspunde, nu întreabă nimic, nu mă îndeamnă să cumpăr, nu-şi laudă marfa, obiectele sînt frumoase, dar foarte scumpe, preţurile sînt afişate, semn că nu încape tocmeala, mentalitatea lumii de afaceri s-a insinuat şi printre indieni. Tace şi priveşte prin mine, peste mine, prin ferestruica îngustă în curtea mare, nici nu mai ştiu dacă mă vede. Sau poate asta-i răzbunarea lui, şi, în fond, privirea deşi indiferentă şi rece nu-i decît o imensă tristeţe scăldată în înţelepciune seculară?

Nu mai suport, ies la aer. Între timp, cerul a devenit vineţiu. Dintr-o dată. Vîntul suflă puternic, îndoaie cîţiva arbori tineri, ridică în aer hîrtii, frunze, ierburi uscate, crengi rupte, le îndeasă în vîrtejuri puternice care străbat curtea, trec peste case, nu văd unde se pierd, pentru că într-acolo zarea e o perdea de praf. Îmi întorc privirea în partea opusă, de unde se urmează neîntrerupt alte vîrtejuri, mînate vîrtos de undeva de departe de o mare masă de praf pornită aparent de niciunde, dar de fapt din deşert, colorînd totul în nuanţele roşcate ale prafului de cărămidă nearsă, o masă căpătînd un contur ciudat, pe care l-am întîlnit doar în fotografiile înspăimîntătoare cu tornade, ceva ca un pilon, o coloană uriaşă, foarte groasă, enormă, pierdută undeva în cer, formată din praful roşcat al deşertului, uşor străvezie pe margini, de o formidabilă densitate spre centru, deplasîndu-se între cer şi pămînt cu mare viteză, nici nu mi-o pot închipui, abia am timp să înot contra curentului de aer pînă la maşină, să trîntesc portiera şi coloana înspăimîntătoare şi oribilă s-a şi apropiat, e lîngă mine, trece peste mine, îmi înghite maşina care saltă ca o broscuţă pe cele patru roate, scîrţîie, scrîşneşte, sînt înghiţit într-un întuneric roşcat, mii de alice îmi par că ciuruie capota, simt mirosul prafului, am nările înfundate, tuşesc, mă înec, nu ştiu ce să fac şi n-are nici un rost să fac ceva, îmi zic doar că purtarea mea va fi stîrnit mînia vreunei zeităţi indiene şi, pînă să mă dezmeticesc, încep să întrezăresc lumină prin parbriz, dau drumul ştergătoarelor care zgîrie geamul, nisipul e cu greu înlăturat, dar perdeaua se ridică treptat şi plouă peste noi des şi cu picături uriaşe. Trîmba de foc a trecut. Am noroc de două ori: acum ştiu cum arată o tornadă; dar a fost aproape o glumă faţă de fantasticele furtuni care smulg stîlpi, case şi arbori şi modifică peisajul. Să fi simţit venirea furtunii toţi oamenii din San Ildefonso şi, de aceea, să fi fost satul atît de pustiu?

Altfel va fi în satul pueblo Tesuque, ceva mai departe, unde am ajuns după ce încetase ploaia. Lume, cîtă mi-aş fi putut imagina. Satul are vreo 290 de suflete. Femeile se ocupă cu ceramica, mai puţin decît pe vremuri; bărbaţii muncesc pămîntul. Altă prăvălie de oale, a unuia Duran, nu mai intru, sînt lecuit. Casele parcă sînt uşor altfel: ferestrele au giurgiuvele colorate în verde şi albastru; uşile — la fel. Unele gospodării sînt separate prin garduri de nuiele, mă surprinde; mai tîrziu, aflu că e protecţie împotriva coyoţilor, nu a vecinului. Lumină electrică. Automobile station. Teren de sport. Nimic nefiresc, dar parcă puţine continuă o tradiţie indiană. Alături de sat, o albie uscată de rîu mă face să mă gîndesc, eronat, desigur, la o mentalitate abandonată. Dorisem foarte mult să stau de vorbă cu un indian. M-aş fi fălit pretutindeni. Dar îmi pierise cu totul cheful sau mă înţelepţisem şi eu: sînt oameni ca oricare, s-au adaptat şi se adaptează, sînt altfel, dar nu ciudaţi, n-am nici un drept să-i privesc ca pe nişte exemplare de muzeu. Pretutindeni trăiesc oameni. Gîndind astfel n-am să mai sufăr că n-am văzut două dansuri celebre — al cerbului, la San Ildefonso, al vulturului, la Tesuque —, dar ele trebuie să rămînă misterul în care voi îmbrăca întotdeauna viaţa dură de indian.

Stelian Ţurlea

Un personaj contradictoriu:

RACHETA

-repere istorice-

Racheta – mijloc de transport ce a permis ieşirea omului, pentru prima dată, dincolo de limita „cerului albastru", în vederea explorării spaţiului circumterestru. Vehicul ce promite să ajute civilizaţia noastră să dobîndească dimensiuni cu adevărat universale, prin investigarea şi cucerirea Cosmosului, dar şi „vector al morţii", cu deosebire a celei nucleare. Domeniu al tehnicilor de vîrf, dar şi al viselor şi năzuinţelor romanticilor acestui atît de pragmatic sfîrşit de secol XX. Sistemul de propulsie a mileniului următor, dar şi coşmarul omenirii zilelor noastre.

Iată, schiţat din cîteva trăsături grăbite, portretul unui important, dar şi extrem de contradictoriu „personaj" contemporan. Care este, însă, „biografia" sa, cum a evoluat cariera sa plină de meandre?

O veche stampă chinezească înfăţişează „lansatoare de săgeţi de foc", primele proiectile reactive ale istoriei

„Strămoşii"...

... rachetelor moderne au o vîrstă respectabilă. De fapt „certificatul de naştere" al acestui revoluţionar vehicul nu poartă o dată precisă. Începuturile rachetei se pierd în negura vremurilor.

Sigur este, însă, faptul că, la fel ca şi în alte ocazii în care omul a folosit în mod empiric unul sau altul dintre efectele ale căror principii avea să le cunoască mult mai tîrziu, rachetele au zburat cu mult înainte ca Sir Isaac Newton să formuleze, în secolul al XVII-lea, legea acţiunii şi reacţiunii, ce stă la baza propulsiei lor. Aplicaţii practice, neargumentate teoretic, ale acestui principiu fundamental al mecanicii se întîlnesc încă în secolul IV î.e.n. Astfel, istoricul Aulus Gellius relatează despre acea uimitoare pasăre mecanică ce se deplasa în cerc, suspendată de un fir fixat în tavanul încăperii, prin intermediul evacuării unor jeturi de apă. Ea fusese inventată, în jurul anului 360 î.e.n., de către Archytas din Tarent. Ulterior, asemenea dispozitive, acţionate, de data aceasta, de vapori, continuă să-şi facă apariţia în spaţiul civilizaţiei greco-romane, pînă în perioada de început a mileniului I al erei noastre.

Tot cam atunci, în îndepărtata Chină, a fost pusă la punct o „reţetă" revoluţionară. Era vorba despre un amestec exploziv, format din praf de cărbune de lemn, sulf şi salpetru, ce a fost denumit ulterior, după descoprirea armelor de foc, „praf de puşcă". Utilizată multă vreme pentru confecţionarea unor petarde, ca un primitiv amestec incendiar sau chiar pentru focuri de artificii (în timpul dinastiei Tang, în perioada cuprinsă între secolele VII—IX e.n.), pulberea neagră devine, în curînd, „propergolul" primelor rachete militare. Acestea nu erau altceva decît nişte să-

geţi obişnuite, lansate cu arcul, cărora li se ataşa, însă, un tub subţire în care fusese introdus „praful de puşcă"; aprins în prealabil, el conferea săgeţii o traiectorie mult mai lungă, prin utilizarea propulsiei reactive. Ulterior, asemenea „săgeţi de foc" sînt eliberate concomitent, în număr mare, din „lansatoare" speciale. Mai mult, anul 1232 consemnează prima intervenţie a rachetelor ca proiectile independente, în timpul apărării oraşului Kai-fung-fu de năvălitorii mongoli.

Nu au lipsit nici încercările de a utiliza forţa ascensională a motorului reactiv pentru... transportul pasagerilor. Pe la 1500, chinezul Wan-Hoo construieşte un fel de platformă zburătoare, ce urma să fie ridicată în aer cu ajutorul a 47 de rachete cu pulbere. Experienţa a sfîrşit, însă, tragic, temerarul inventator, care o luase cu mult înaintea timpului său, găsindu-şi sfîrşitul la prima tentativă de lansare.

Prin filiera arabă, secretul pulberii negre ajunge şi în Europa. Una dintre primele descrieri ale modului său de preparare o întîlnim, în secolul al XIII-lea, în lucrările învăţatului umanist Roger Bacon. Dar europenii mizează, acum, mai puţin, în „arta" militară, pe rachetă. Ei dau prioritate tunurilor (prima lor intervenţie pe cîmpul de luptă este consemnată în bătălia de la Crecy, în 1346), precum şi, ulterior, armelor de foc de toate calibrele şi modelele. Cea mai frecventă utilizare a rachetei în Europa o constituie în epoca Renaşterii, ba chiar şi după aceea, focurile de artificii. Italienii, iar apoi francezii, duc pînă la un înalt grad de rafinament această tehnică. Serbările de la marile sau mai micile curţi regale şi princiare ale epocii devin, în curînd, de neconceput fără intervenţia pirotehnicii.

Cu toate acestea, în mod paradoxal, acum este înregistrată şi o descoperire ce poate fi calificată drept a secolului XX: racheta cu mai multe trepte şi stabilizare aerodinamică, realizată cu ajutorul ampenajului cu aripioare. Într-adevăr, pe la jumătatea secolului al XVI-lea, în 1555, un sibian pe nume Conrad Hass, de profesie maistru tunar, imaginează acest ultramodern tip de vehicul spaţial. În desenele sale, ea arată ca o săgeată de mari dimensiuni, pe care sînt amplasate cele trei încărcături explozive. Aprinderea lor succesivă avea să asigure rachetei o ascensiune mult mai eficientă, o „bătaie" considerabil sporită.

Aplicaţiile practice propriu-zise, efectuate la scară largă, întîrzie, însă, să apară. Abia la începutul secolului al XIX-lea încep să se intereseze şi militarii continentului nostru ceva mai serios de „posibilităţile", incomplet explorate, ale proiectului reactiv. În Anglia, colonelul William Congreve — care, în calitate de ofiţer în armata Indiilor, avusese prilejul să cunoască efectul mai mult psihologic al rachetelor primitive utilizate de trupele locale, în încercarea lor de a rezista colonizatorilor europeni — construieşte şi perfecţionează asemenea arme pentru a fi folosite împotriva armatei napoleoniene. De pildă, la asediul Copenhagăi, în 1807, sînt lansate, de la bordul vaselor lui Royal Navy, nu mai puţin de 25 000 de rachete asupra oraşului. Tot flota britanică experimentează, prin 1826, lansatoare de parîme acţionate de către rachete de o construcţie foarte simplă.

Bazele teoretice şi tehnologice...

... ale realizării rachetelor moderne sînt puse însă de-abia la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea. Cei mai de seamă pionieri ai acestui nou domeniu ştiinţifico-tehnic sînt rusul Konstantin

Eduardovici Ţiolkovschi, americanul Robert Godard şi transilvăneanul Herman Oberth.

„Învăţătorul din Kaluga" a fost primul fizician care a studiat — în special sub aspectele sale teoretice — problema propulsiei reactive şi a enunţat necesitatea utilizării rachetelor cu mai multe trepte, pentru a asigura ieşirea unui vehicul spaţial din „capcana" gravitaţională a Terrei. El a argumentat ştiinţific posibilitatea navigaţiei în spaţiul interplanetar, atingerea şi explorarea „aştrilor".

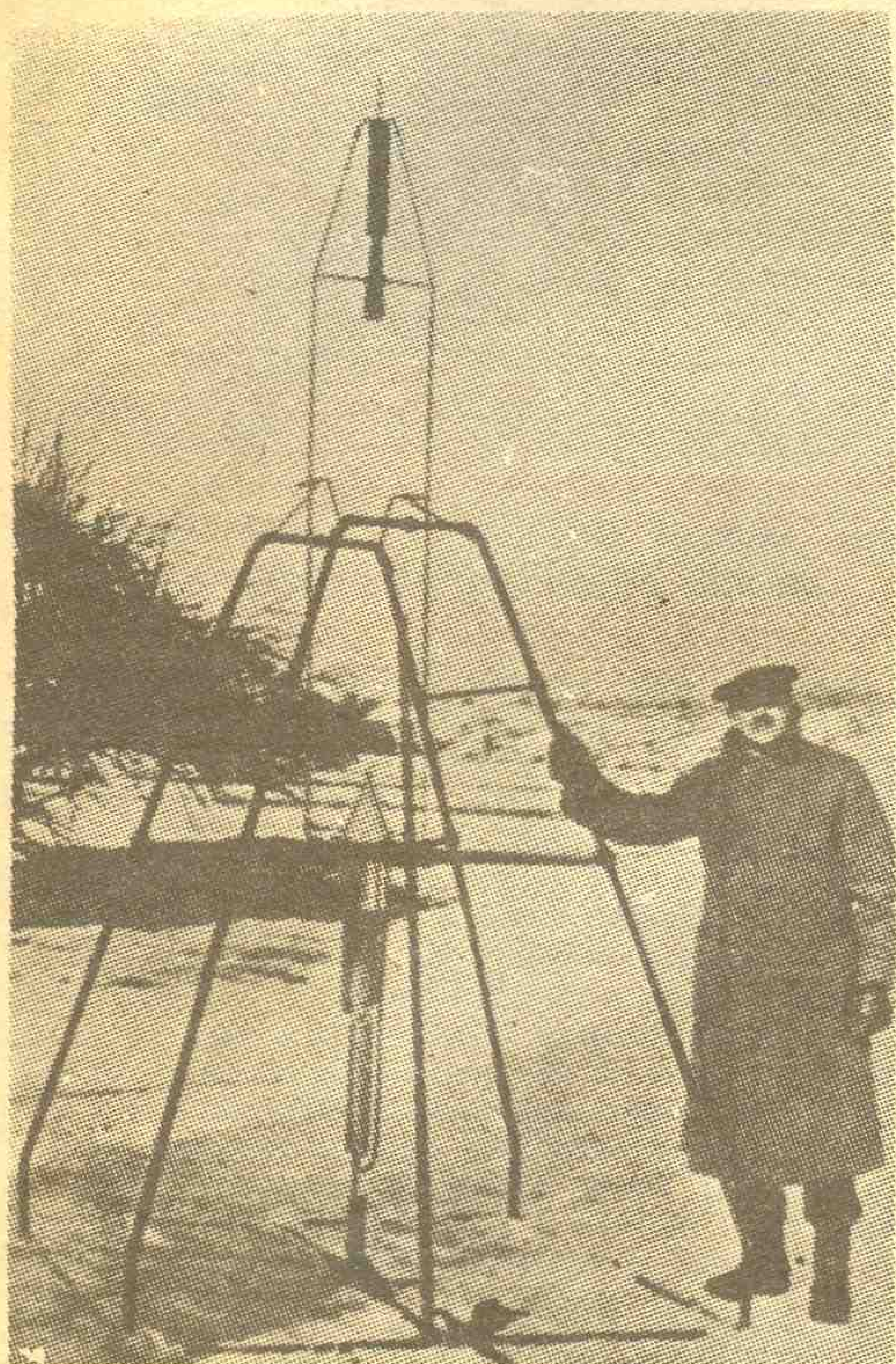
Cu un caracter mult mai pragmatic, cercetările profesorului Robert Godard au avut, permanent, drept ţintă punerea la punct a unor rachete capabile de zboruri la altitudini tot mai ridicate. Studiile sale îl conduc la concluzia — valabilă şi astăzi — că cea mai indicată combinaţie de combustibil-comburant o constituie hidrogenul lichid ars în oxigen pur, acumulat, şi el, în stare lichidă la bordul vehiculului reactiv. Numeroasele sale brevete privind variante tot mai eficiente de camere de combustibil pentru rachete cu propergoli lichizi au fost utilizate ulterior, în mod curent, în construcţiile aero-spaţiale.

La rîndul său, Herman Oberth este preocupat, încă din copilărie, de ideea desprinderii de Terra. Singurul mijloc capabil să realizeze o asemenea performanţă, conchide el, este vehiculul reactiv, asupra căruia îşi concentrează atenţia. În anul 1920, îşi face publice, la München, concepţiile cu privire la fazele unui zbor cu o astronavă cu reacţie, la posibilitatea plasării unei încărcături utile pe o orbită circumterestră, la modalităţile de funcţionare a unei rachete în vidul cosmic etc. În 1930, beneficiind de ocazia unui contract cu casa de filme germană UPA, ce intenţiona să turneze o superproducţie intitulată „O femeie în Lună", efectuează experienţe practice deosebit de interesante, menite să ducă la realizarea unor motoare-rachetă cît mai eficiente.

Alături de aceşti mari maeştri ai astronauticii îşi înscriu numele, la loc de frunte în istoria tehnicii mondiale, ca promotori ai propulsiei reactive, şi românii Alexandru Ciurcu şi Henri Coandă.

Primul, ziarist şi inventator, titular a nu mai puţin de şapte brevete înregistrate în ţări cu un înalt grad de dezvoltare industrială la acea epocă — Franţa, Germania, Anglia, Belgia, Italia, S.U.A. —, este, împreună cu prietenul şi colegul său de breaslă, Just Buisson, corespondentul agenţiei de presă franceze „Havas" la Bucureşti, autorul celei dintîi adaptări a propulsiei reactive la o ambarcaţiune. Într-adevăr, la 3 august 1886, şalupa lor, dotată cu un motor-rachetă

Trei mari maeştri ai astronauticii: K.E. Ţiolkovski, R.H. Godard şi H. Oberth (de la stînga la dreapta)

cu combustibil lichid, urcă în amonte pe Sena, sub privirile uimite ale parizienilor. Ambii inventatori elaborează, de asemenea, şi un proiect de motor reactiv, destinat navigaţiei aeriene. În sfîrşit, după moartea într-o explozie accidentală a ambarcaţiunii cu reacţie, la 16 decembrie 1886, a prietenului său J. Buisson, Al. Ciurcu realizează, în 1887, prima drezină reactivă, vehicul pe şine propulsat de un motor rachetă, pe care îl experimentează cu succes, în acelaşi an, în apropiere de Paris.

La rîndul său, după studii inginereşti strălucite la Charlottenburg, Liège, Montefiore şi Paris, Henri Coandă construieşte şi prezintă, în cadrul celui de al doilea salon aeronautic de la Paris, la 16 decembrie 1910, prototipul primului avion cu reacţie din lume. Ulterior, el imaginează şi „aripa circulară", mijloc de sustentaţie ce ar putea deveni, sub forma aerodinei lenticulare ce are la bază „efectul Coandă", vehiculul predilect al omului secolului XXI.

Pornind de la studiile teoretice şi practice ale marilor înaintaşi ai propulsiei reactive, în perioada interbelică se iniţiază şi se desfăşoară multiple şi interesante experimente. Ele cuprind domenii deosebit de vaste, de la transmiterea poştei la domiciliu, cu ajutorul rachetei, la fotografiile aeriene şi la propulsia automobilelor.

Cel de-al doilea război mondial reprezintă o tragică ocazie pentru „valorificarea" practică a ideilor şi proiectelor elaborate în primele decenii ale acestui veac. Bomba zburătoare V—1 şi racheta balistică V—2, al cărei realizator a fost Werhner von Braun — iată regretabilele „contribuţii" germane la ascensiunea noilor mijloace de luptă. Preţul lor îl constituie

nu numai peste 3 000 000 000 de dolari, sumă colosală pentru acea epocă, investiţi în fabricarea armelor reactive, ci şi uciderea a circa 15 000 de oameni şi rănirea altor 30 000 în Anglia, precum şi distrugerea sau avarierea gravă a 120 000 de clădiri în Londra şi în împrejurimi. Din aceeaşi familie de arme, apărute şi utilizate în marea conflagraţie mondială, fac parte şi grenadele antitanc propulsate reactiv (denumite, în funcţie de tabăra beligerantă, „bazooka" sau „Panzerfaust") şi artileria cu reacţie („Katiuşele") folosită larg de trupele sovietice pe frontul antihitlerist.

Capodoperă tehnică de o tristă perfecţiune pentru acea vreme, racheta V-2 este precursoarea vastei panoplii de „vectori ai morţii" existenţi astăzi în arsenalele lumii. Experimentată în 1942, la 3 octombrie, ea s-a ridicat la altitudinea de 100 km, ieşind, practic, din atmosfera terestră. După parcurgerea unei traiectorii balistice, ea revenea pe pămînt, putînd atinge ţinte extrem de îndepărtate, situate la sute de kilometri de locul lansării. Cum primele proiectile au început să lovească Londra abia începînd din septembrie 1944, noua şi redutabila armă produsă într-o cadenţă înfiorătoare, de 900 bucăţi lunar, nu a influenţat, în nici un fel, desfăşurarea ostilităţilor. Ea a servit drept model (specialiştii care au pus-o la punct participînd direct) la realizarea rachetelor balistice intercontinentale din anii următori.

Tragica ascensiune a armei-rachetă

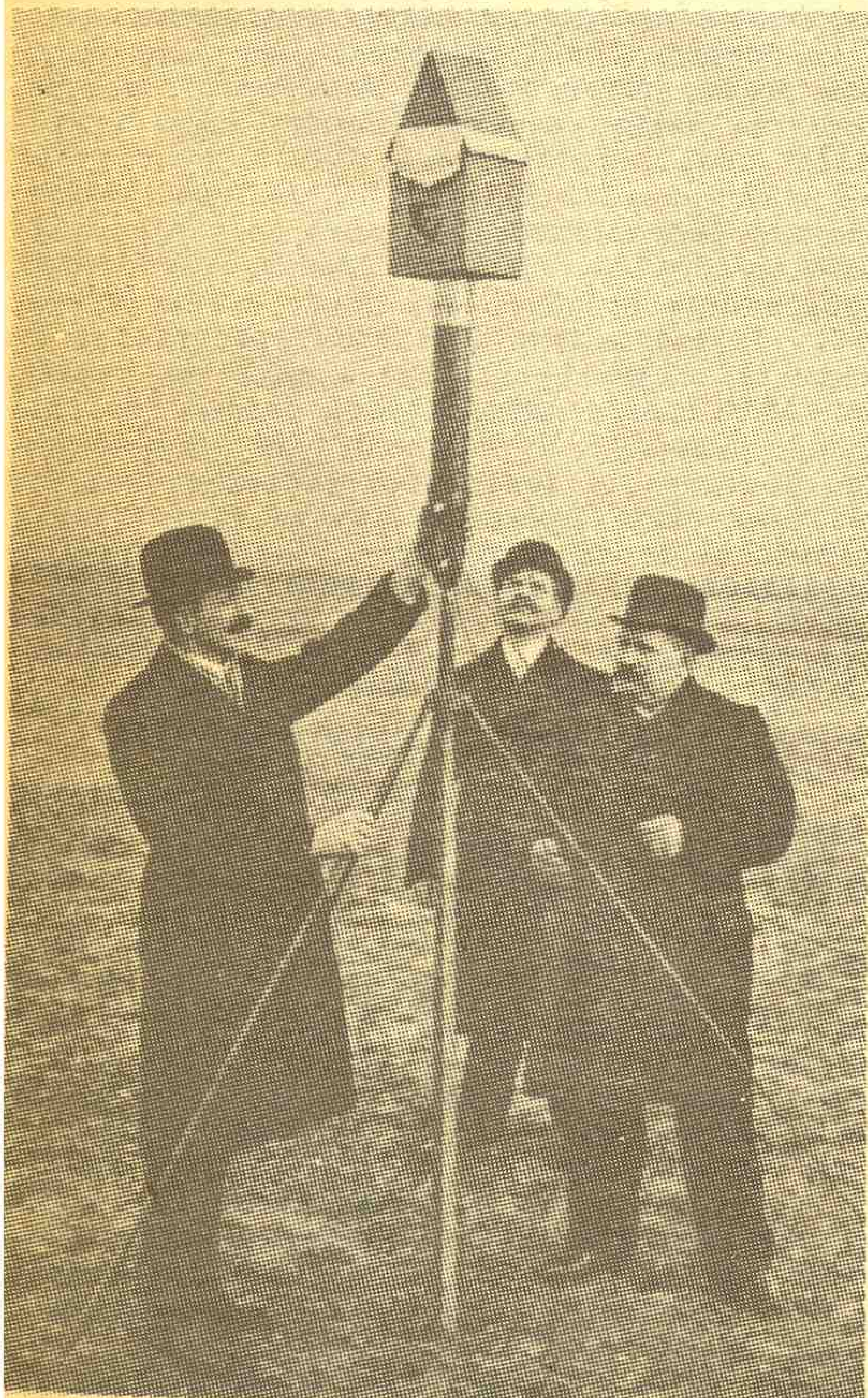
În perioada postbelică se căutau, cu înfrigurare, mijloace cît mai sigure pentru transportul la ţintă a recent realizatelor încărcături explozive nucleare şi termonucleare. Cum aviaţia strategică de bombardament se dovedea prea uşor vulnerabilă, mai ales în condiţiile dezvoltării şi perfecţionării radarului, rachetele s-au impus ca o alternativă mult mai avantajoasă. Capacitatea de a parcurge spaţii mari într-un timp foarte scurt, indiferent de condiţiile atmosferice, ziua sau noaptea, străpungerea apărării adverse cu viteze foarte mari, fapt care le face extrem de greu de reperat şi, mai ales, de distrus în zbor, „pilotarea" spre ţintă cu ajutorul sistemelor inerţiale practic imposibil de influenţat din exterior, posibilitatea echipării lor cu explozibili clasici, cu muniţie chimică sau bacteriologică, dar, în mod deosebit, cu

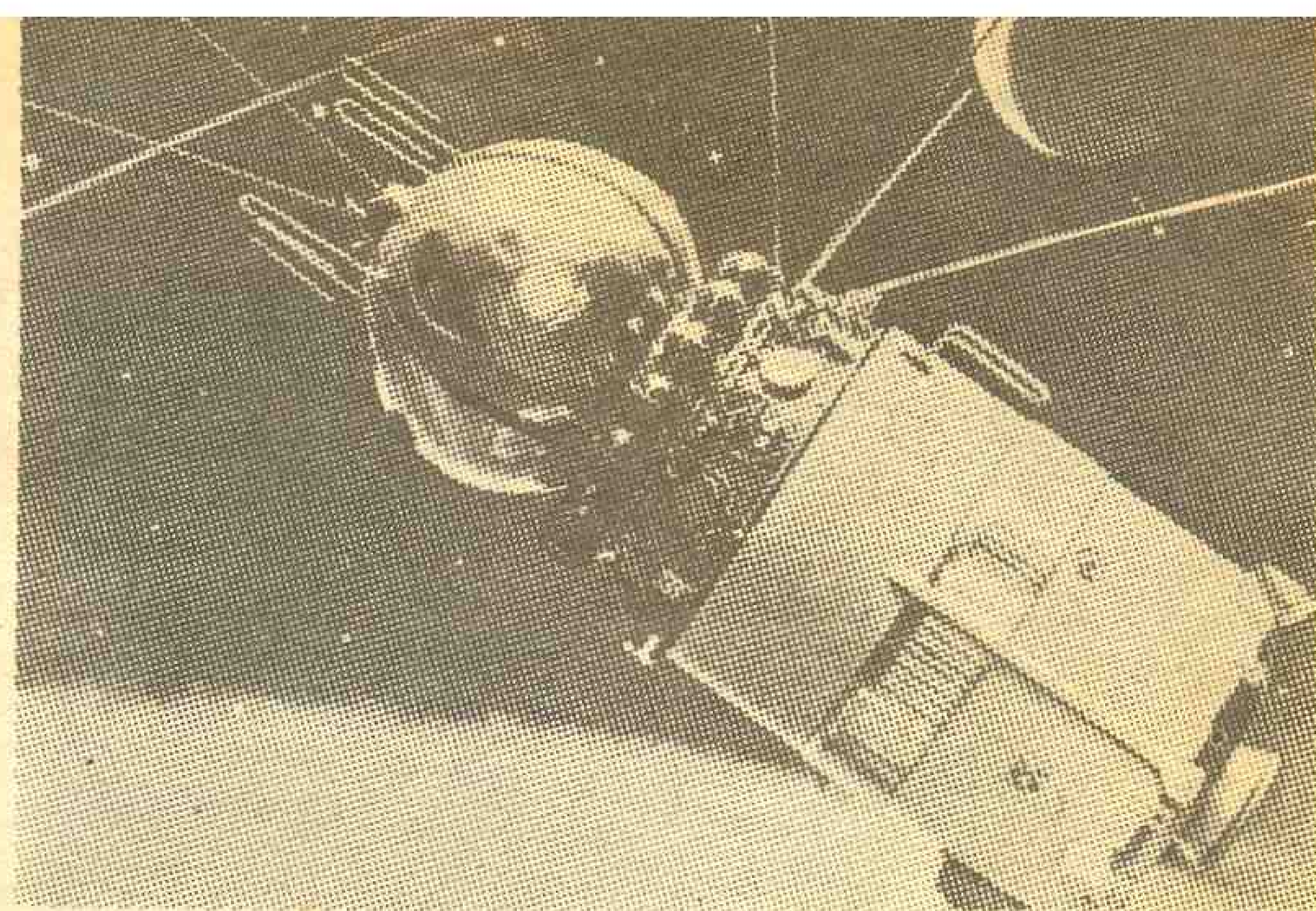
capete nucleare, le-au conferit, în ochii militarilor, prestigiul unei „arme absolute".

Nu este, deci, de mirare că, în anii '50 şi '60, asistăm la o proliferare extraordinară a cercetărilor ştiinţifice şi a „aplicaţiilor practice" în domeniul rachetelor militare. Acum apar rachetele intercontinentale de tipul lui „Titan" sau „Minuteman" cu raze de acţiune de pînă la 15 000 km şi viteze de cca 24 000 km/oră la apropierea de obiectiv, echipate cu încărcături termonucleare cu puteri explozive de ordinul megatonelor sau zecilor de megatone, capabile, deci, să distrugă complet mari metropole urbane cu populaţii de milioane de oameni.

În curînd însă, amplasarea rachetelor în silozuri subterane a început să fie considerată o soluţie prea puţin sigură: o lovitură „preventivă", prin surprindere, a inamicului, executată tot cu rachete intercontinentale nucleare asupra zonelor de dispunere le-ar scoate, în mod sigur, din funcţiune. De aceea, „vectorii morţii nucleare" încep să echipeze submarinele cu propulsie nucleară, practic imposibil de localizat sau urmărit în adîncurile oceanului planetar. Astăzi, o singură salvă de rachete cu încărcătură nucleară, ce se află amplasate pe submarine de tip „Trident" şi cu o rază de acţiune de 11 000 km, poate transforma continentul nostru într-un imens pustiu radioactiv.

Un episod din copilăria rachetei: fotografii aeriene obţinute cu ajutorul vehiculelor reactive

Nava „Vostok" la bordul căreia Iuri Gagarin a efectuat primul zbor în spaţiul cosmic

„Performanţele" acestea, oricît de „spectaculoase" ar fi, nu au fost socotite, însă, mulţumitoare. Toate bune şi frumoase, au spus strategii, dar rachetele balistice pot fi distruse în zbor, înainte de a atinge ţinta spre care au fost trimise. La aceasta servesc doar rachetele antirachetă (sistemele antibalistice). Soluţia pentru „problema" astfel apărută a constituit-o racheta cu capete multiple de tip MRV sau MIRV.

Prima (al cărei nume provine de la iniţialele cuvintelor Multiple Reentry Vehicle) este o rachetă cu trei capete explozive. Ea funcţionează la fel ca una obişnuită, cu un singur cap „activ". Diferenţa constă în aceea că cele trei „sarcini" capătă traiectorii balistice separate, dar foarte apropiate, atingînd, practic, în acelaşi timp obiectivul şi creînd premisa ca încărcătura explozivă a oricăreia dintre ele să-şi îndeplinească misiunea distructivă. Cu alte cuvinte, chiar dacă apărătorii ar localiza şi distruge unul sau chiar două dintre focoasele ce compun racheta atacatoare, tot ar mai rămîne unul capabil să nimicească obiectivul ales. Racheta MIRV (Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle) este o rachetă cu capete multiple, ce pot fi dirijate în mod independent. Altfel spus, o singură rachetă purtătoare poate lansa 3—10 capete explozive, dotate, fiecare, cu propulsoare şi sisteme de ghidare proprii, capabile să le conducă fie pe traiectorii diferite şi imprevizibile asupra aceluiaşi obiectiv, fie asupra unor ţinte situate la distanţe mari una de alta, pe direcţii, de asemenea, imprevizibile.

Perfecţionarea tehnologiilor de realizare şi miniaturizare a proiectilelor nucleare, ca şi a mijloacelor de transport la ţintă au condus la apariţia teoriei intervenţiilor nucleare „chirurgicale" de mică anvergură, dar de o precizie deosebită, prin intermediul cărora se preconizează distrugerea punctelor de interes maxim strategico-militar ale adversarului. Din această clasă de „instrumente" de precizie fac parte şi aşa-numitele „eurorachete".

„Pershing II" este o rachetă balistică cu rază medie de acţiune — cca 1800 km —, cu propergali solizi şi un sistem de ghidare inerţial ce nu se deosebeşte prea mult de o rachetă „clasică". Particularitatea sa constă în prezenţa unui radar cu baleiaj al terenului ce lucrează în banda de 16 gigahertzi. La o altitudine de cca 10 000 m. de sol, aproape de sfîrşitul traiectoriei balistice, capsula protectoare a „ochiului radar" este ejectată, iar aceasta începe să exploreze terenul. Imaginea obţinută este comparată cu imaginea sintetică a obiectivului vizat, realizată prin fotografiere, cu ajutorul sateliţilor de spionaj, codificată şi depusă în memoria magnetică a calculatorului de bord. Operaţia este repetată de patru ori, la patru altitudini prestabilite, din ce în ce mai scăzute şi este urmată de

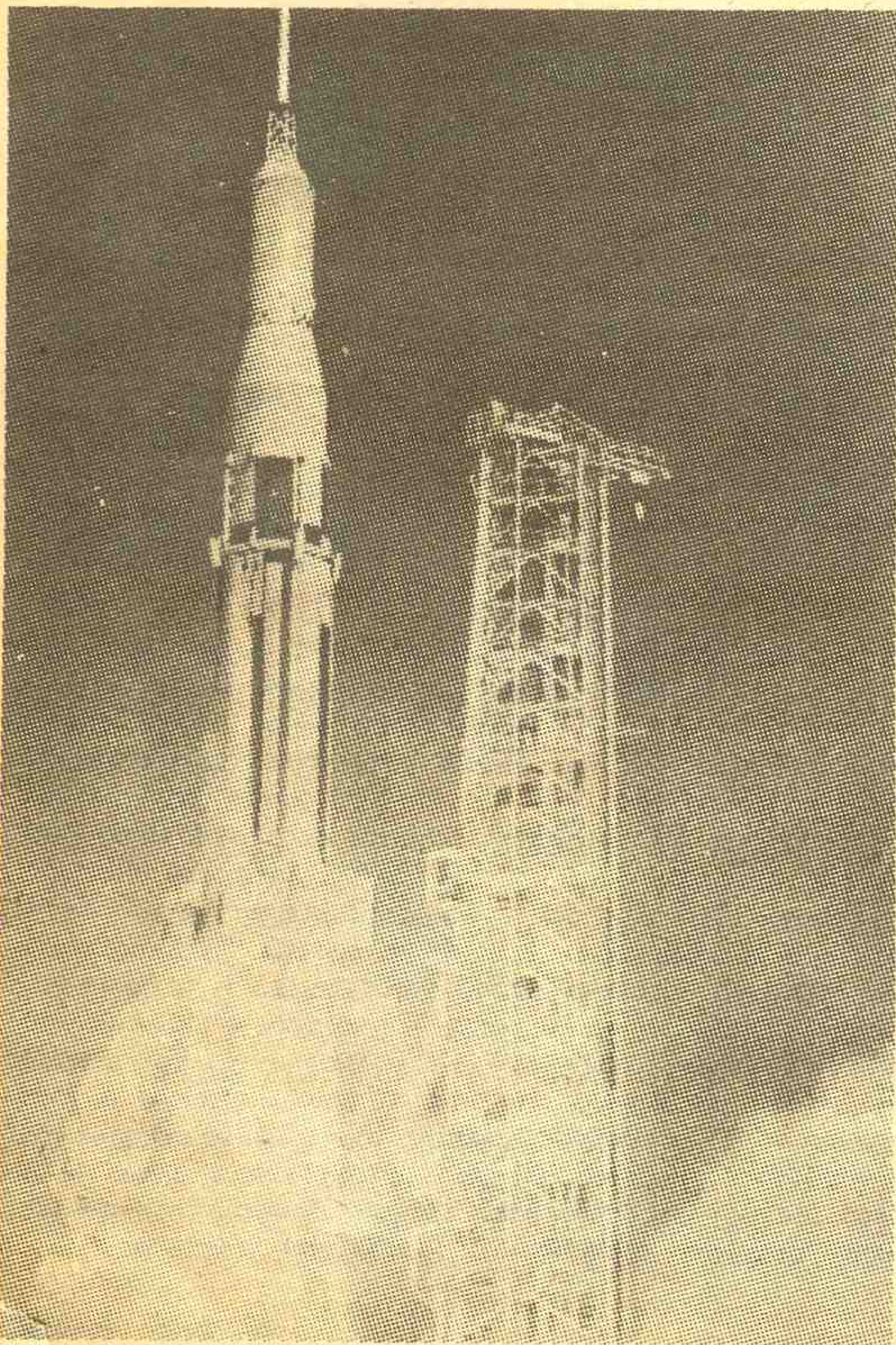
cîte o corecţie — cu ajutorul aripioarelor aerodinamice mobile — a traiectoriei. Eroarea maximă a unui asemenea proiectil nuclear — chiar în cazul lansării sale de pe o instalaţie mobilă, de genul celor care vor străbate şoselele Europei occidentale în lung şi în lat, pentru a preveni depistarea şi eventuala lor anihilare — este de maximum 25 m; în cazul lansării de pe un amplasament fix, ea este de numai 10 m.

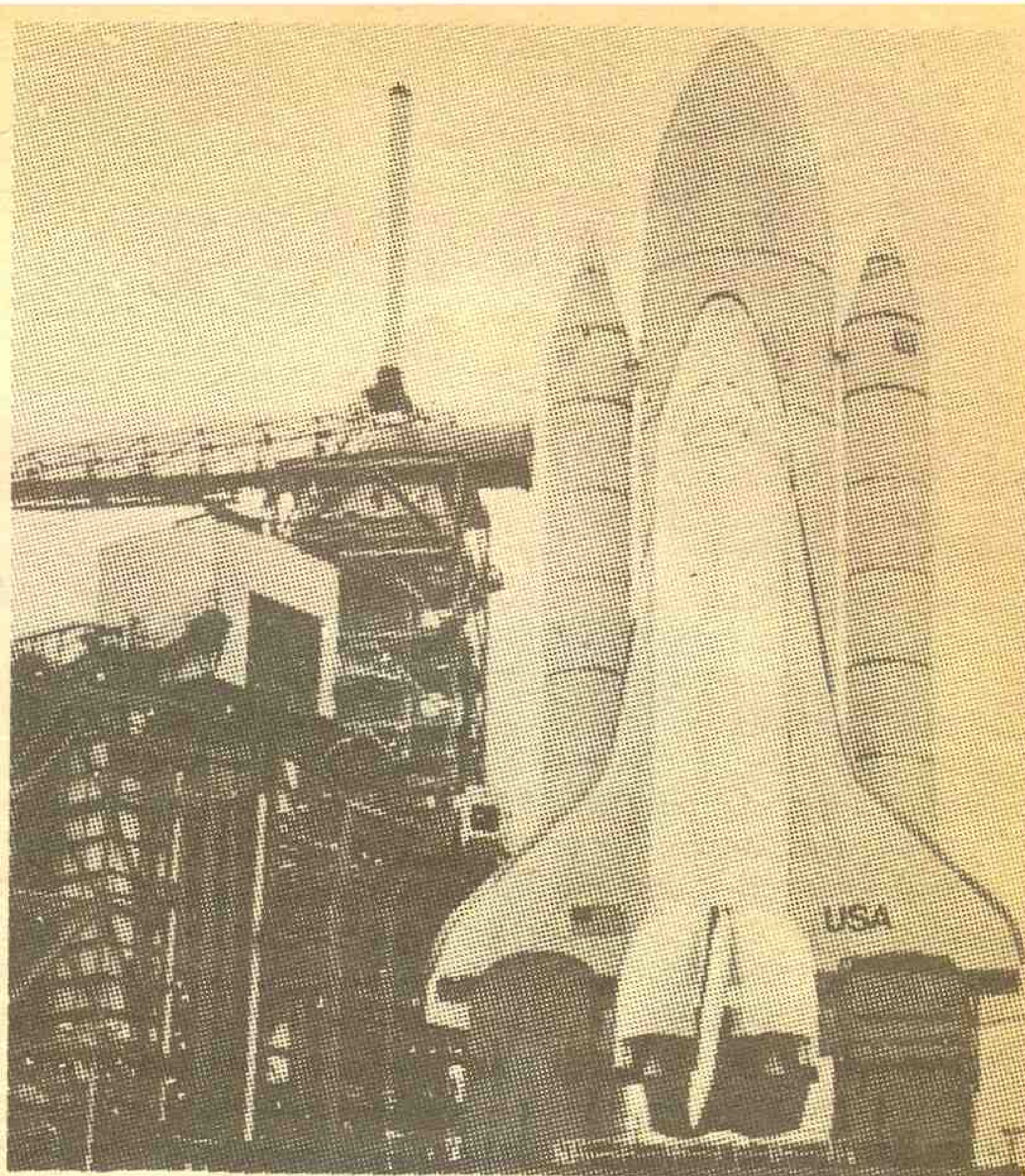
De un rafinament tehnic şi mai pervers sînt, însă, aşa-numitele „rachete de croazieră". Mai apropiate de avionul reactiv fără pilot V—1, decît de un proiectil balistic, ele sînt aerovehicule cu aripi de mici dimensiuni, ce se deplasează cu o viteză de cca 1000 km/oră, apropiată de cea de croazieră a avioanelor obişnuite, de unde şi numele ei.

Secretul „fiabilităţii" distructive extrem de ridicate a rachetei de croazieră îl constituie faptul că ea zboară „la rasul solului", la o altitudine ce nu depăşeşte cu mult înălţimea arborilor. În acest fel, radarele nu o pot descoperi. Mai mult. Racheta îşi modifică permanent traiectoria, zig-zagînd printre munţi, dealuri şi văi, în căutarea ţintei de destinaţie, dar păstrîndu-şi continuu altitudinea foarte joasă de deplasare.

Cum e posibil acest lucru? În compartimentul ce adăposteşte sistemele de ghidare se află un calculator în care sînt depozitate toate informaţiile privitoare la particularităţile terenului inamic pe care îl va străbate racheta. Ele provin din milioanele de fotografii executate în decursul anilor de către sateliţii-spion. Aceste informaţii nu se referă numai la formele de relief, ci şi la amplasarea punctelor de apărare antiaeriană, a staţiilor de observaţie etc. Cum radarul de bord explorează în permanenţă solul, fasciculul reflectat revine cu informaţii complete, referitoare la zona parcursă. Ele sînt comparate cu cele existente în memoria calculatorului, iar acesta decide asupra celui mai favorabil traseu ce trebuie urmat în continuare, ordonînd ocolirea obstacolelor naturale sau a „punctelor periculoase". Radarul asigură, totodată, păstrarea unei înălţimi de zbor foarte reduse deasupra solului. Prin intermediul mijloacelor de comunicaţie radio, „baza" poate comanda reorientarea rachetei, în timpul zborului, spre un alt obiectiv. Acesta — cel ales iniţial sau altul, stabilit ulterior — este „recunoscut" şi lovit cu o precizie deosebită de o încărcătură nucleară de 10 ori mai puternică decît cea care a distrus Hiroshima.

Racheta „Saturn" a permis prima aselenizare a omului

Naveta spaţială inaugurează o nouă generaţie de rachete

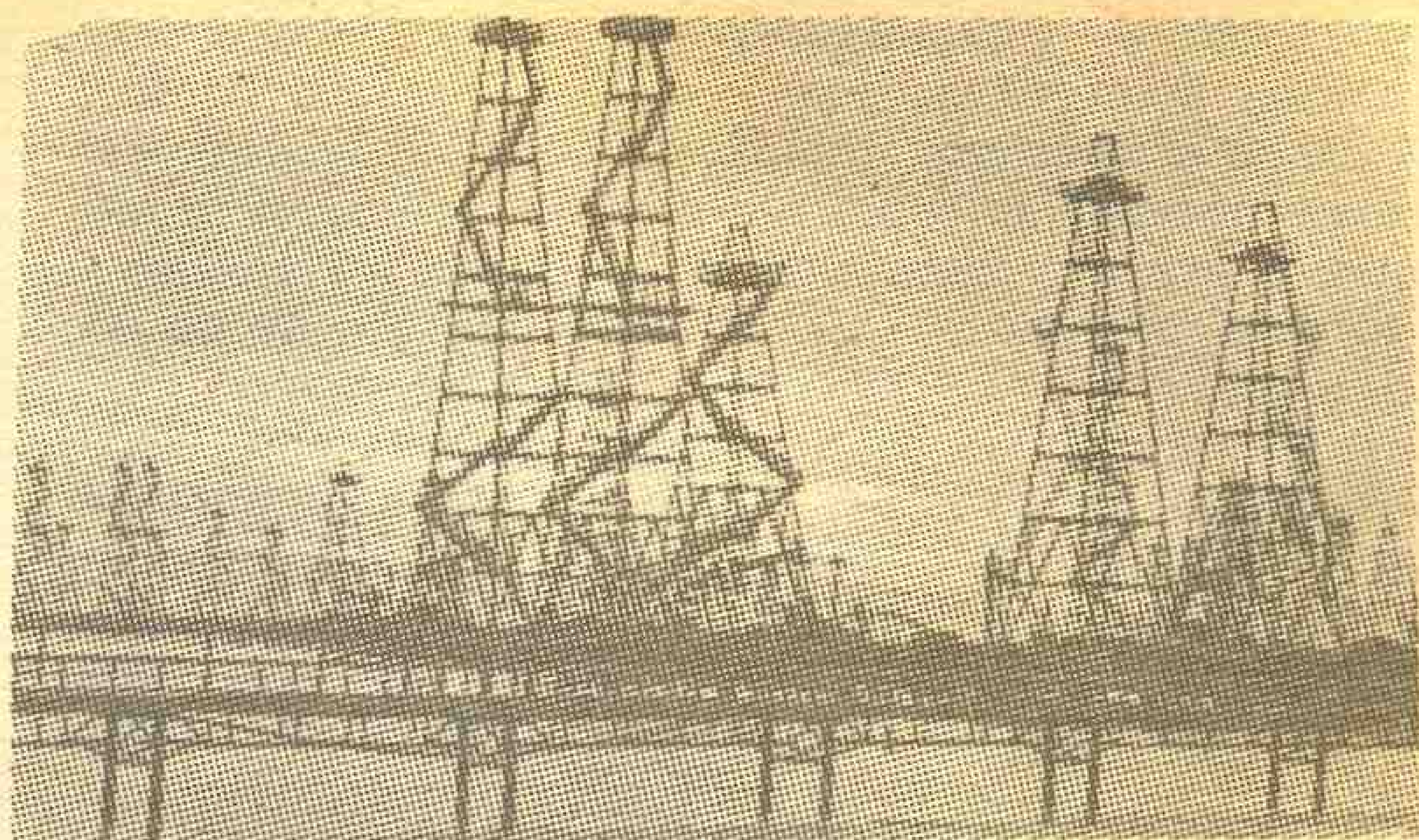
Departe de a mări gradul de „securitate" al ţărilor pe teritoriul cărora ele sînt amplasate, asemenea sofisticate mijloace de distrugere constituie o nouă şi gravă ameninţare pentru pacea lumii. De unde şi reacţia vie a opiniei publice mondiale, protestele vehemente ale milioanelor de oameni de pe continentul nostru.

„Cursa pentru spaţiu" — doar un „subprodus" al cursei înarmărilor?

Ultimele trei decenii au consemnat şi începutul şi dezvoltarea deosebit de rapidă a explorării spaţiului cosmic. Istoria pătrunderii omului în Cosmos este, în general, bine cunoscută. Iată numai cîteva dintre principalele ei momente. La 4 octombrie 1957, în cadrul „Anului Geofizic Internaţional", în U.R.S.S. este lansat primul satelit artificial al Pămîntului, „Sputnik 1", în greutate de 86,3 kg. Patru luni mai tîrziu, la 31 ianuarie 1958, o rachetă „Jupiter C" plasează pe orbită şi primul satelit american, „Explorer 1". Apoi, la 12 aprilie 1961, cosmonautul sovietic Iuri Gagarin efectuează, la bordul navei „Vostok", prima ie-

Caleidoscop

Unde apa musteşte e petrol

Caspica. Estacade şi sonde

Caucazul îmi este întipărit în memorie graţie unei lecturi favorite - nuvela „Bela" de Lermontov. Privindu-i contururile maiestuoase din pitoreasca staţiune Soci, m-am încredinţat că nu ar putea să mă dezamăgească, nici dacă l-aş urca la pas. Dovadă entuziasmul stîrnit unui alt coleg de breaslă, concretizat într-un volum despre civilizaţia Caucazului, care i-a ţinut treaz interesul, timp de două săptămîni, ghidei noastre. Un cu totul alt sentiment am încercat, pe buza Mării Caspice: starea materială evidentă a apei era de nerecunoscut; de o vîscozitate care-ţi tăia respiraţia. Apa venea de la zeci de kilometri depărtare să bată malurile îngreţoşate de culoare neagră-albăstruie, ca un blestem de rusalce. Lichidul vîscos şi greu trebuie să se transforme în mărgele de mercur, în timpul furtunilor. Nu am avut parte de o asemenea surpriză. Era soare, marea extrem de liniştită, apele îşi digerau substanţa.

Se spune, în mod obişnuit, că pămîntul musteşte a apă şi, prin extindere, ar putea musti a petrol. Dar proprie devine aici, datorită unui capriciu geologic, şi expresia „apa musteşte a petrol". Pe întinderi de zeci de kilometri. Locul unde petrolul devine apă sau invers? Oricum, despre petrol se poate scrie, acum, fără ranchiună: cu preţuri reduse la o treime, blazoane scăpătate...

Totuşi, petrolul rămîne „aurul negru" de mare preţ. Am încercat sentimente de satisfacţie şi nerăbdare, urmărindu-i pe petroliştii sovietici la lucru. Dialectica extragerii petrolului din platoul continental părea o garanţie a uşurării sarcinii apelor, a purificării lor.

Ai posibilitatea de a te afla în siguranţă, la suprafaţă, de a parcurge, pe un gen de şosea, întinderile acestea, oarecum stranii. Cu autocarul, cu viteză prea puţin reţinută, înaintăm cinci km pe o "estacadă" cu două benzi, înălţată pe piloni trainici. De-o parte şi de alta, se deschid platforme petroliere marine. Admirabile ca simetrie, eficienţă economică, importanţă industrială. Alte camioane trec în sens invers pe estacadă.

Însoţitorii noştri, specialişti, mînuiesc, cu pricepere, microfonul autocarului. Dintre explicaţiile de mare interes, una am ţinut cu toţii să ne fie repetată. Petrolul din Marea Caspică este de o calitate excepţională: în timpul celui de-al doilea război mondial, petrolul de pe malurile mării nu mai era prelucrat, din lipsă de timp; era trimis direct pe front. Sondele petroliere s-au apropiat tot mai mult de bancurile de nisip de pe lîngă coastă. A urmat episodul 7 noiembrie 1949, Neftianîie Kamni, primul petrol subacvatic. Iniţial, forarea puţurilor ducea la descoperirea zăcămintelor petrolifere şi, ulterior, la conturarea platformelor petroliere, numite „şelfuri", adevărate etajere pentru cei care măsoară straturile mergînd pînă la o adîncime de 3 km, nemaivorbind de cele de apă de 150–170 m. Deşi, şi astăzi, se mai întîmplă ca forarea unui puţ de petrol să dea greş, totuşi staţiile orbitale şi sateliţii oferă suficiente date cercetătorilor pentru localizarea zăcămintelor. Se exploatează circa 20 dintre acestea; cele mai cunoscute, „Bahar", „Bullamore" şi „28 aprilie", dispun de platforme de foraj marin cu performanţe deosebite: mobile sau staţionare, acestea au o structură de ţevi cu diametru mare, cu o anvergură de pînă la 120 m înălţime, masa de oţel atingînd, adesea, o greutate de 12 000 tone. Extracţia petrolului marin nu mai prezintă secrete.

Maxim interes stîrnesc misterioasele zăcăminte aluvionare submarine de casiterit şi magnetit, concreţiunile de mangan, cupru, cobalt, nichel. Şi de ce nu, gazul solid. Cu privirile la viitorul tuturor posibilităţilor, mă întreb cum va arăta aşa-numita „Veneţie petrolieră" de astăzi, ce siluete industriale va mai etala? Şi, nu în ultimul rînd, ce stare şi culoare vor avea apele Caspicii?

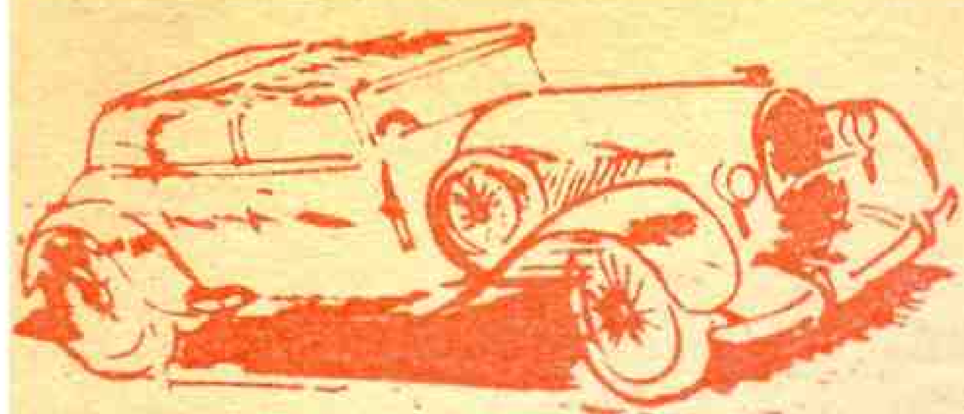
Doina Topor

şire în spaţiul cosmic. Sonde spaţiale automate explorează sistemul nostru solar. Pe suprafaţa unor corpuri cereşti, ca Luna şi Marte, sînt trimise vehicule automate de cercetare. În sfîrşit, la 21 iulie 1969, Neil Armstrong este primul om ce păşeşte pe solul satelitului natural al Terrei — Luna.

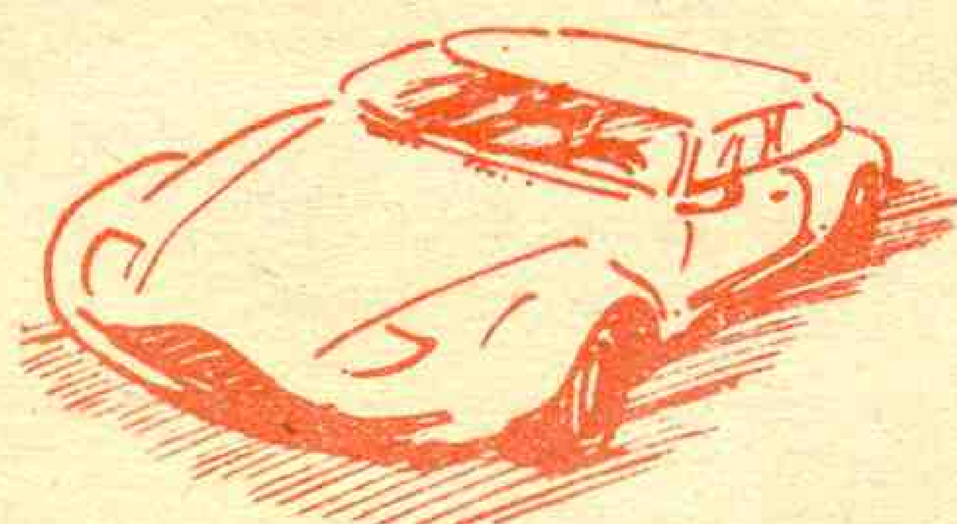
Numeroşi comentatori au reproşat, totuşi, competiţiei pentru cucerirea spaţiului faptul că ar fi un „subprodus" al ... cursei înarmărilor. Într-adevăr, exemplele de acest gen abundă în diferite programe spaţiale. Astfel, primul cosmonaut american era propulsat în spaţiu, în anul 1961, de o rachetă „Redstone", proiectată pentru transportul la ţintă al încărcăturilor nucleare. Însăşi naveta spaţială a zilelor noastre îşi are, şi ea, originea în proiectul soţilor Eugen Sanger şi Irne Brendt, referitor la „bombardierul pentru antipozi". El prevedea decolarea, la o altitudine de 160 km, de pe o rachetă balistică lansată în prealabil, a unui bombardier cu reacţie. Acesta urma să planeze deasupra obiectivului ales, lăsîndu-şi încărcătura devastatoare şi să revină, apoi, la bază ca un avion obişnuit. În timpul celui de-al doilea război mondial, s-a avut în vedere bombardarea, pe această cale, a New York-ului. Pe de altă parte, însă, misiunile spaţiale ale aceleiaşi navete, ca şi ale altor programe cosmice, cuprind numeroase aspecte militare.

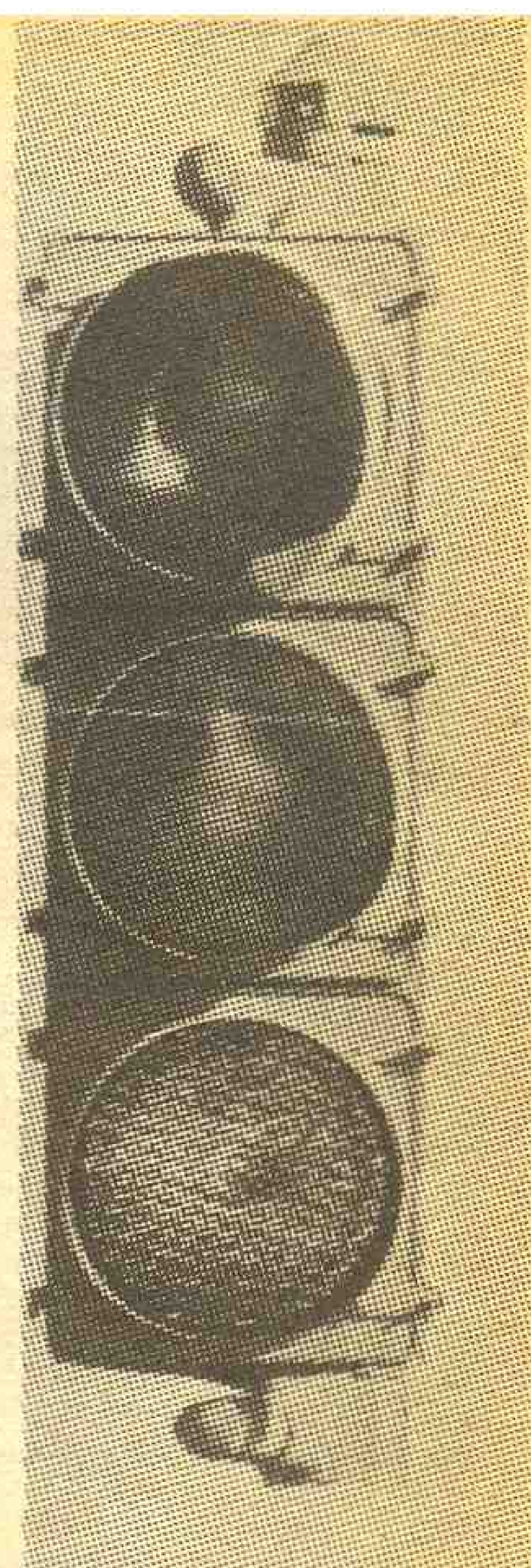
Totuşi, dacă în locul „cursei pentru spaţiu" se va trece la colaborarea paşnică în spaţiu, dacă amplasarea armelor şi instalaţiilor militare va fi interzisă în Cosmos, dacă se va renunţa la proiecte de genul celui numit „războiul stelelor" — în cadrul căruia rachetei nucleare i se opune, într-un adevărat duel al morţii, laserul — , cercetările spaţiale desfăşurate cu ajutorul vehiculelor reactive, ce au înaripat visele unor generaţii întregi de romantici, se vor dovedi, într-adevăr, utile omului, progresului civilizaţiei noastre.

Petre Junie

Veșnic tînărul automobil

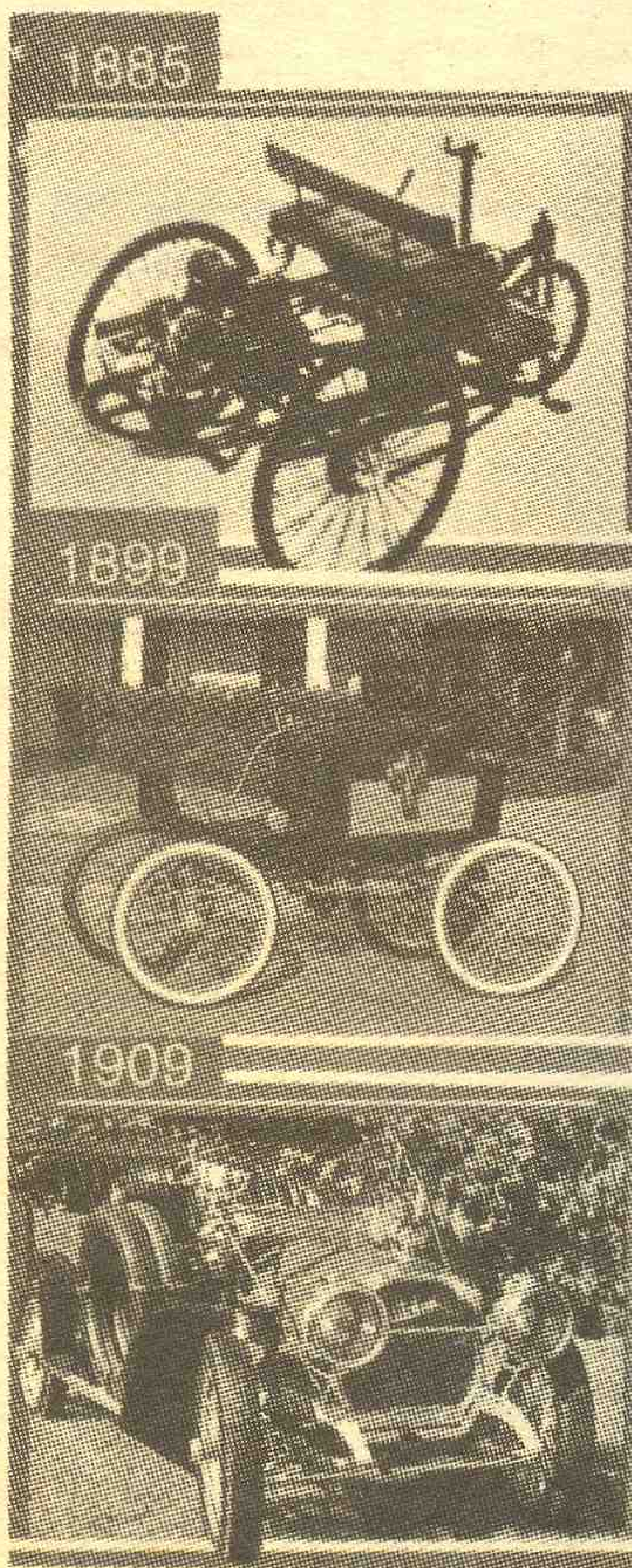

La început a fost o mașinărie ce băga spaima în cai. Acum este un ansamblu de 10 000 de piese din metal și plastic, condus de om. Mîine, probabil, se va conduce singur.

S-au scurs o sută unu ani de cînd Carl Benz și-a pus în mișcare, pentru prima dată, triciclul cu spițe de lemn, acționat de un motor într-un cilindru. Călătoria, desfășurată cu gîfîieli și poticneli în curtea casei sale, la fantastica viteză de 6,5 km pe oră, s-a terminat într-un zid de cărămidă. Dar ea a însemnat, practic, nașterea automobilului.

De la asemenea începuturi stîngace, automobilul a devenit un adevărat component al civilizației, la fel ca și lumina electrică ori telefonul, de exemplu. În lume există, în momentul de față, aproximativ 400 milioane de automobile. În mod direct sau indirect, pe plan mondial, automobilul oferă de lucru unui muncitor din nouă. Dar este, totodată, și nu instrument aducător de moarte, care ia un tribut, anual, de zeci de mii de vieți.

Ideea unui vehicul autopropulsat i-a încîntat, de-a lungul secolelor, deopotrivă, pe ingineri, artiști și filozofi. Leonardo da Vinci a schițat un asemenea mijloc de transport. În secolul al XIII-lea, Roger Bacon scria: „Într-o bună zi, trăsurile noastre vor putea merge la o viteză incredibilă, fără ajutorul vreunui animal". Și pentru că a gîndit așa ceva, a fost întemnițat ca trimis al diavolului. În anul 1678, preotul Verbiest a construit, pentru împăratul Chinei, o trăsură acționată de abur. Dar Carl Benz a avut cea mai grozavă idee. El nu numai că a construit mașini, dar le-a și vîndut.

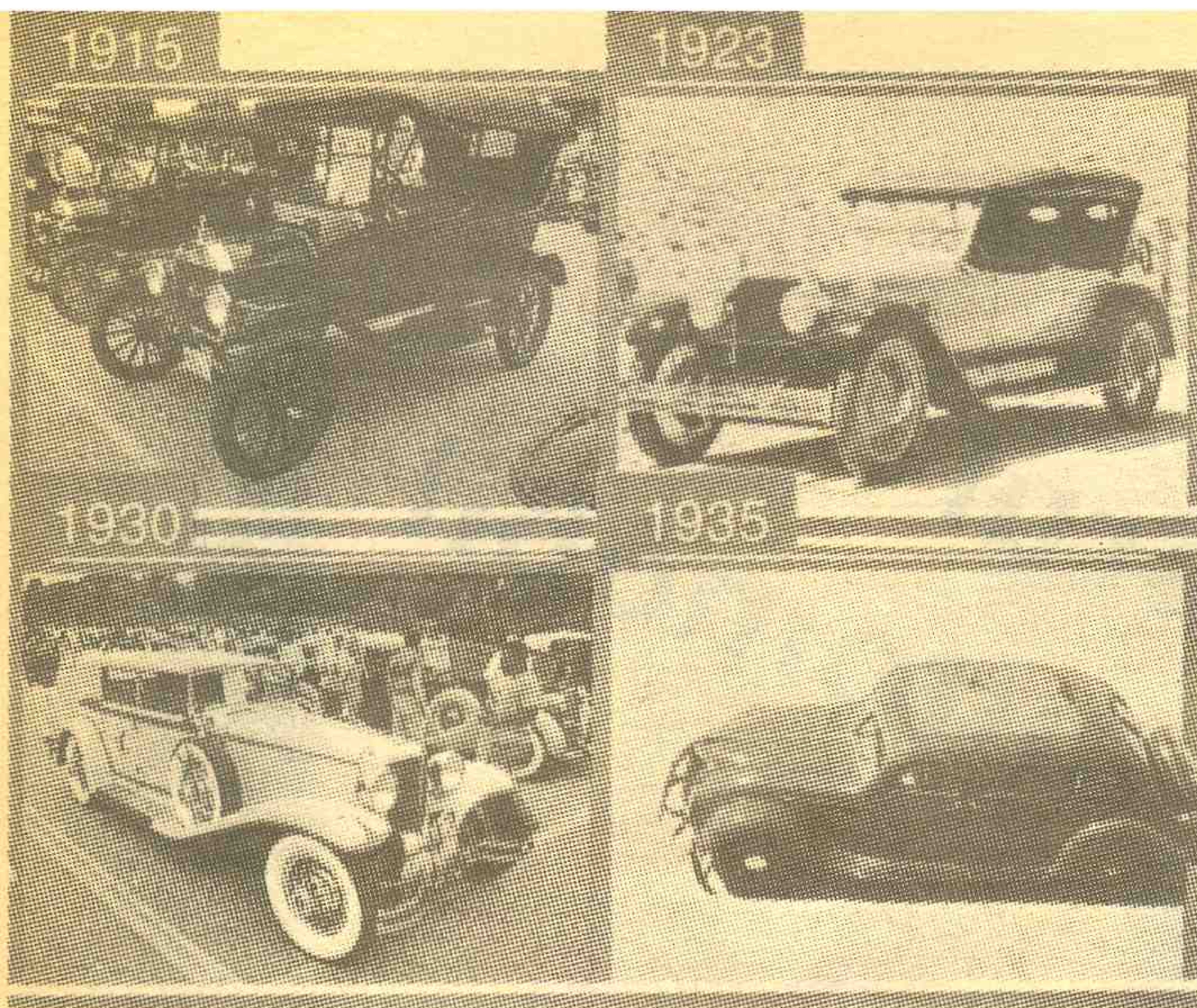

La începutul secolului, automobilele erau atît de rare, încît circul Barnum and Bailey, de exemplu, ținea capul de afiș cu un asemenea „obiect umblător", care era considerat mai senzațional decît uriașul, elefantul și femeia-monstru. Ele erau atît de înspăimîntătoare, încît, în New York, legislația prevedea ca fiecare automobil să fie precedat de un „bărbat matur" care, cu un steguleț roșu, să avertizeze trecătorii.

Cînd automobilele și-au făcut apariția, în Statele Unite nu existau decît vreo cîteva sute de kilometri de drum pavat în afara orașelor. În prezent, șoselele din această țară însumează 6 milioane de kilometri. Ce înseamnă aceasta? Imaginați-vă un teren de parcare cît fluviul Mississippi.

Automobilul a produs schimbări radicale atît pe pămînt, cît și în modul de comportament al oamenilor. În timpul celui de-al doilea război mondial, coloanele mecanizate au constituit suportul material ucigaș al iluziei „blitzkrieg"-ului. Începînd cu anii 1950, automobilul a facilitat considerabil deplasarea spre locul de muncă, a permis citadinilor să-și petreacă lesne vacanța, departe de tumultul și problemele ambianței urbane.

Pentru a satisface cererea de automobile, Henry Ford a inventat linia de asamblare. Pentru a stimula cererea, firma Chevrolet a conceput „învechirea planificată", oferind o reducere de 5 dolari cumpărătorilor

care renunţau la vechile maşini.

Automobilele au devenit „icoane" ale culturii occidentale. Ele sînt elemente de bază în literatură, în filme etc. De altfel, istoria civilizaţiei este marcată de imagini ale automobilelor: 1928 — Al Capone bîntuind prin Chicago în Cadillac-ul său blindat; 1950 — idolul adolescenţilor, James Dean, gonind spre o stîncă într-un automobil furat, în filmul „Rebel fără cauză"; 1963 — John F. Kennedy prăbuşit în limuzina sa, ucis de gloanţe.

Unul din cele mai populare filme în Statele Unite, prezentat în toamna lui 1985, a fost „Înapoi spre viitor". „Personajul" principal era un automobil ce putea călători în timp.

Progresele fantastice făcute de automobil nu pot decît să stimuleze şi mai mult imaginaţia. În prezent, maşinile pot vorbi şi pot să-şi adapteze singure suspensia la caracteristicile drumului. În curînd, vor exista maşini dotate cu aparatură video, ce va înlocui oglinzile retrovizoare, şi maşini folosindu-se de sateliţi, pentru a-şi determina exact poziţia pe harta de la bord.

Dar pe cînd automobilul care să evite deznodămîntul primei călătorii a lui Carl Benz, de acum o sută de ani? Adică, maşina care să ştie să se oprească, înainte de a se lovi de un obstacol. Ar putea părea incredibil, dar un astfel de automobil se află deja pe masa de proiectare, ca o promisiune pentru începutul celui de-al doilea centenar al său.

Automobilele anilor '90: o revoluţie în mişcare

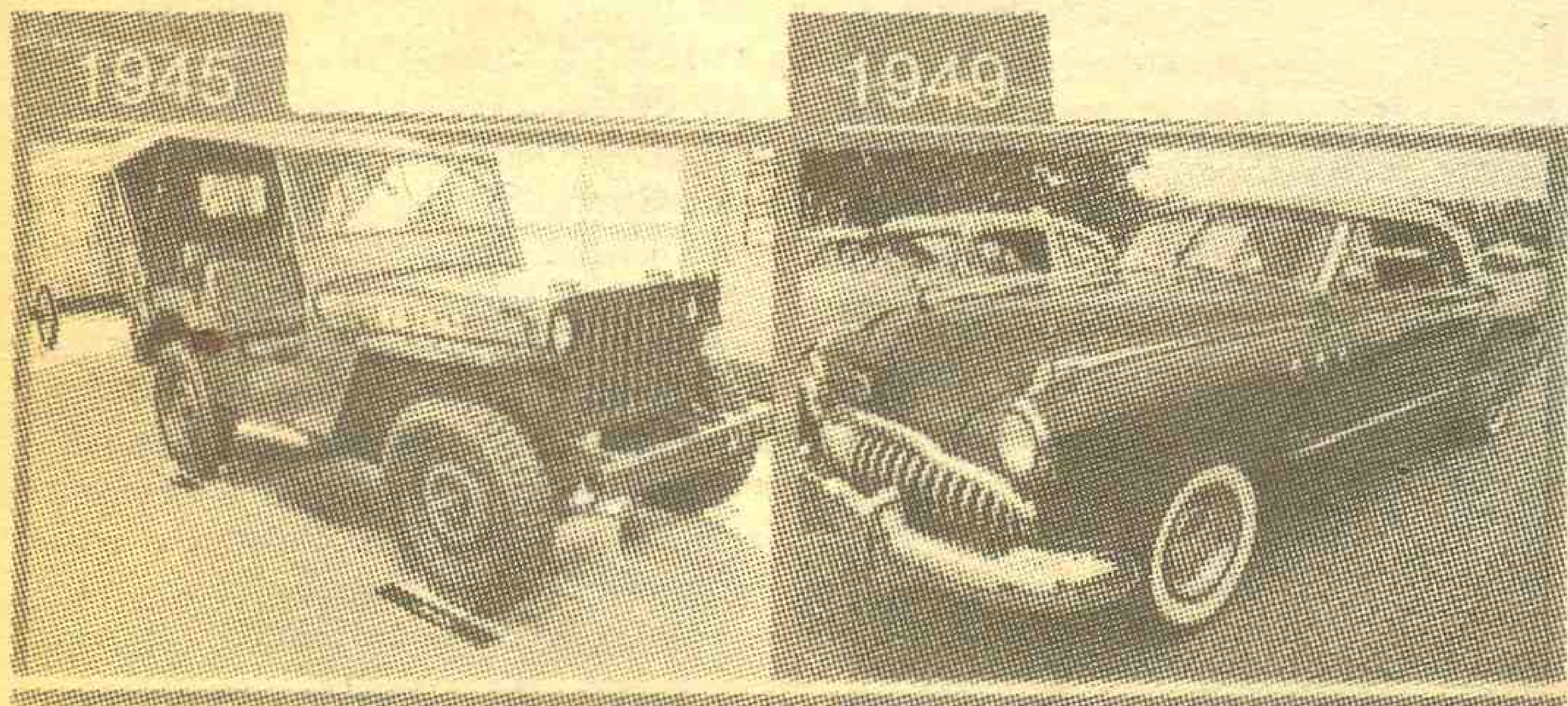
De la începutul secolului, industria automobilelor nu a fost cuprinsă de o mai mare febră a competiţiei şi inovaţiei, cum este cea din prezent. În anul 1908, 241 de firme americane s-au luat la întrecere în a proiecta minuni mecanice şi tehnice: un motor cu combustie internă, roţi dedesubt şi o caroserie deasupra.

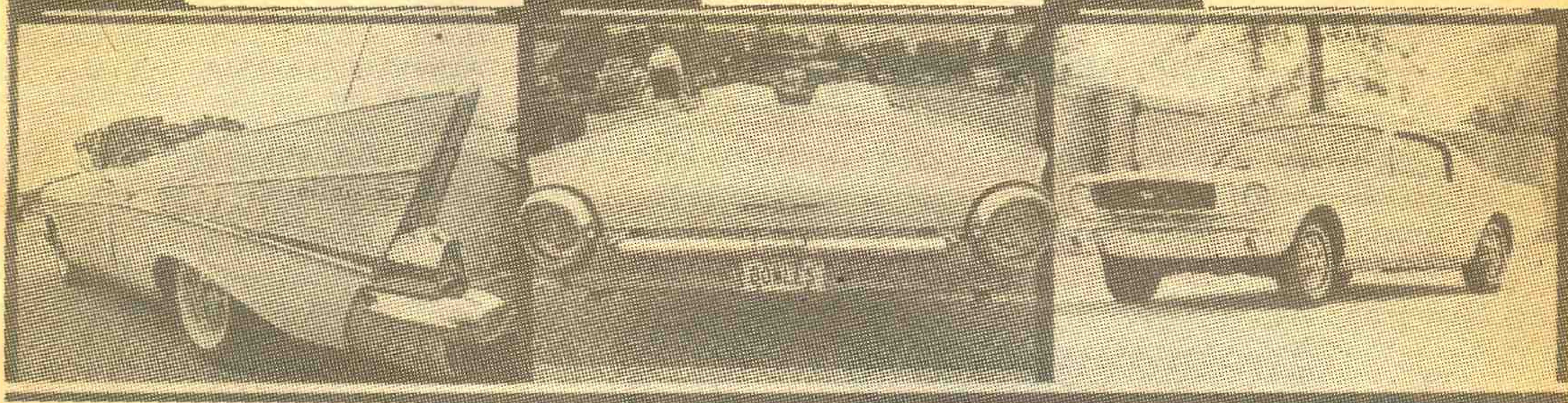
În prezent, aproximativ 30 de producători se întrec din nou, pe cont propriu sau în asociaţie, încercînd să stabilească recorduri de viteză în materie de îmbunătăţiri. Sub impactul crizei energetice, dar şi sub imperiul concurenţei din lumea occidentală, în condiţiile noii revoluţii ştiinţifico-tehnice, ei şi-au propus să „reconstruiască" automobilul de la faruri pînă la ţeava de eşapament. În deceniul următor, o adevărată revoluţie va avea loc în proiectarea de automobile, oţelul fiind înlocuit, într-o măsură din ce în ce mai mare, de materiale mai uşoare. Practic, orice sistem mecanic va candida la modificări determinate de computer. Tehnologia aerospaţială va face ca bordul automobilelor să arate, mai degrabă, ca panourile de comandă ale unui avion.

Văzîndu-şi poziţiile uzurpate de automobilele japoneze Honda şi Toyota, sau de mini-autoturismele Sprint, produse, şi acestea, în Japonia, pe care cumpărătorii au ajuns să le prefere greoaielor Oldsmobile şi Ford, firmele americane au renunţat la falsa idee că tot ce realizează ele va fi acceptat cu docilitate pe piaţă, concentrîndu-se acum asupra producerii unei mari diversităţi de modele, care să răspundă variatelor stiluri de viaţă şi dimensiuni ale buzunarelor. Pe de altă parte, noile modele sînt în aşa fel proiectate, încît să se conformeze exigenţelor privind eficienţa consumului de carburant (sub 9 litri la suta de kilometri). Urmărindu-se un consum de carburant cît mai redus noile modele arată, din ce în ce mai mult, ca nişte nave spaţiale. Dar, pentru a realiza aceste noi maşini alungite, în formă de elipsă, care sînt mai uşoare dar şi mai durabile, sînt necesare materiale noi. Un accent din ce în ce mai mare se va pune, acum, pe plastic, aluminiu şi ceramică; acestea sînt superioare oţelului, avînd, în acelaşi timp, o greutate mai redusă şi o mai mare rezistenţă la coroziune. Unii cercetători sînt de părere că, nu peste mult timp, plasticul va fi utilizat şi la construirea motoarelor — un proces de modelare prin injecţie, care durează 19 secunde, în locul celui clasic de turnare, de 4 ore, pentru fabricarea unui motor din metal.

Elementele de structură ale automobilelor vor fi mai uşoare datorită fibrelor de sticlă întărite cu grafit ce vor intra în componenţa lor. De asemenea, transmisia, ca şi mecanismul de direcţie, făcute din aluminiu, vor reduce şi mai mult greutatea lor. Costul mare al benzinei a orientat cercetările şi spre motoarele din ceramică. În această privinţă, japonezii se află în fruntea cursei, ei urmărind să creeze maşini şi motoare de dimensiuni cît mai reduse şi, în acest fel, să economisească materiile prime.

Şi în construcţia de automobile, electronica are un cuvînt greu de spus. La început, ea a folosit pentru a răspunde normelor în vigoare privind limitele de poluare. În prezent,

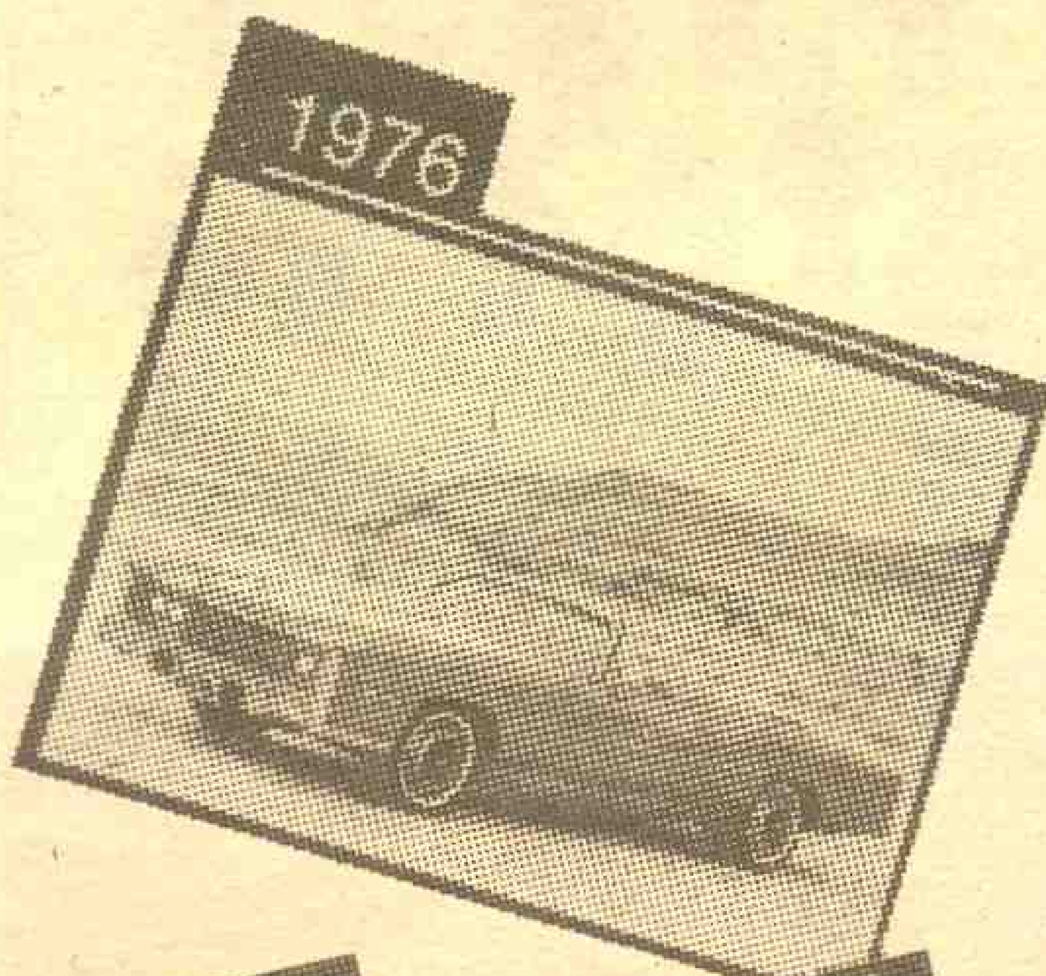

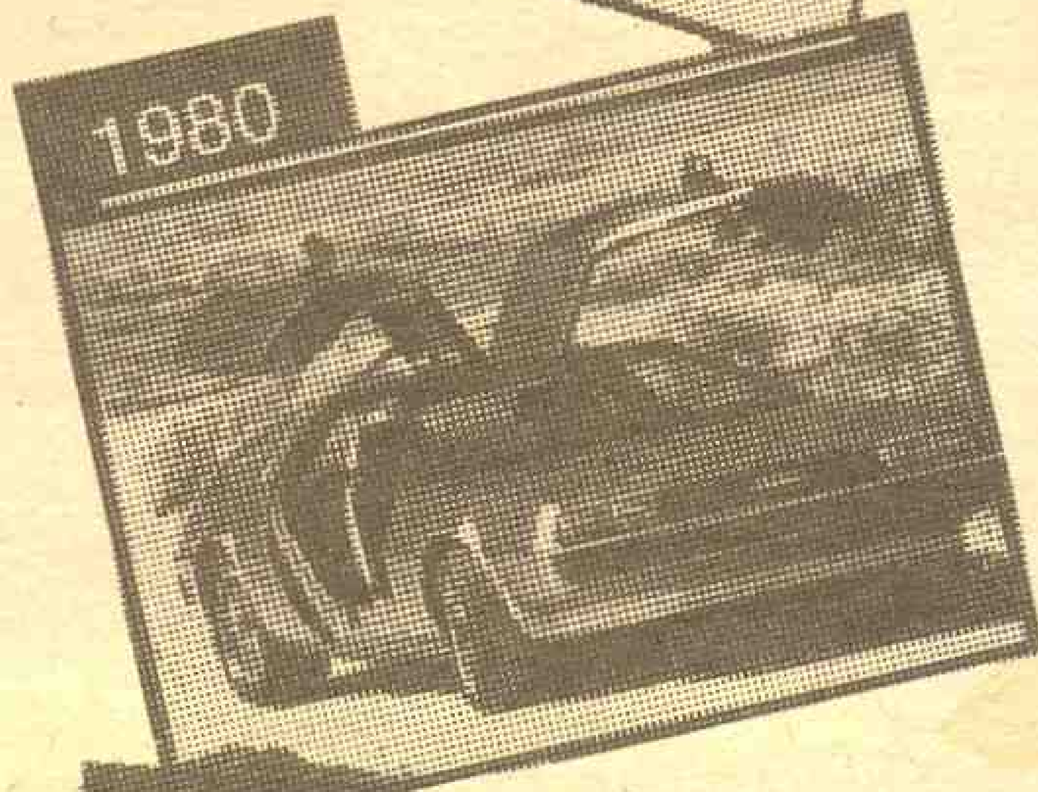

computerele au început să fie implicate în sistemul mecanic ce compune o maşină. Un automobil de complexitate obişnuită poate, astfel, prelucra, în fiecare secundă, 1,5 milioane de informaţii — înmagazinate în memoria computerului cu care este echipat —, îndeplinind sarcini de rutină, precum controlul emisiei de la motor. Alte automobile, mai sofisticate, folosesc computerul pentru sarcini mai multe şi mai complicate. De exemplu, pentru dozarea amestecului de carburant, în funcţie de schimbările de altitudine. Următoarea mare realizare o va constitui computerul ce va permite motorului să se adapteze la caracteristicile benzinei cu care va fi alimentat automobilul.

Dar perfecţionarea nu se opreşte aici. Bordurile şi aparatele de radio obişnuite vor face loc microfoanelor celulare, senzorilor ce vor asculta de comenzile şoferilor pentru a alege viteza de croazieră, panourilor luminoase, indicînd consumul de carburant, şi sistemelor audio care vor reproduce sunete de calitatea celor din sălile de concert. Ştergătoarele vor şti cînd să curețe parbrizul, adaptarea puterii, încălzirea şi aerul condiţionat vor fi controlate de senzori.

Maşina standard a anului 2000 va

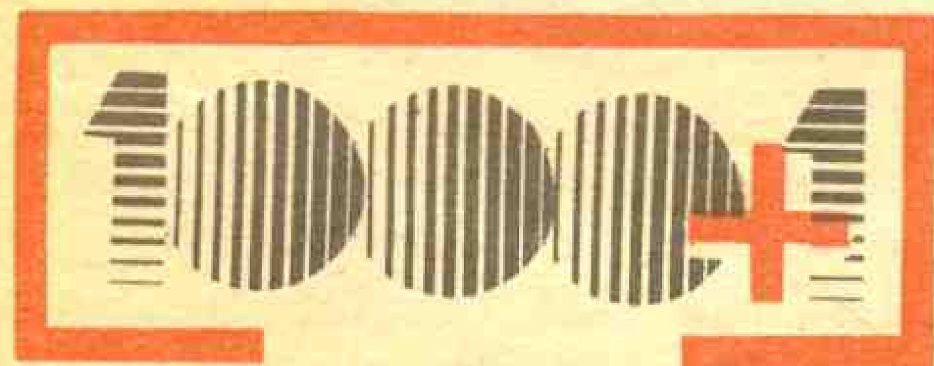

fi cea care va asculta de comenzi. Automobilul experimental al firmei Ford, „Continental Concept 100", permite şoferului să teleghideze descuierea uşilor, clacsonul, aprinderea luminilor şi deschiderea portbagajului. Specialiştii mai speră să poată conecta frînele şi sistemul de direcţie la sisteme radar anti-coliziune, care să avertizeze conducătorii asupra unor posibile accidente. Mai aproape de realizare, însă, este ghidarea prin satelit, care foloseşte hărţi computerizate pentru a-i comunica şoferului, pe un ecran video, poziţia maşinii la un moment dat.

Se pune, însă, întrebarea: se vor găsi oameni suficient de bine pregătiţi care să repare o maşină atît de inteligentă? Este foarte probabil ca mecanicii clasici să nu poată ţine pasul. Electronica face diagnosticarea şi repararea mult mai dificile. Soluţia constă, şi de această dată, în computere. Diagnosticul va fi pus de un minicomputer instalat în maşină, care va semnala orice mică defecţiune.

Cu siguranţă, însă, că toate aceste îmbunătăţiri vor afecta nu numai simţurile, dar şi buzunarul cumpărătorilor, iar producătorii se întreabă dacă, într-adevăr, aceştia vor putea face faţă costurilor ridicate.

Ileana Pantelimon

Dicţionar

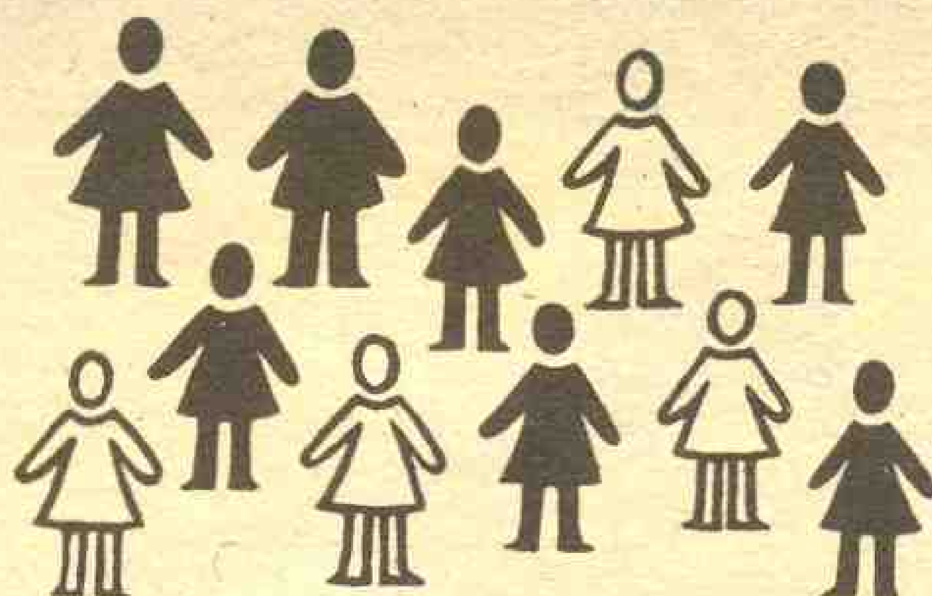
La Moscova, a apărut lucrarea „Dicţionar enciclopedic demografic", conţinînd peste 1 600 000 de articole şi note despre populaţia din toate ţările globului. Au participat la elaborarea acestui important volum peste 270 de demografi, economişti, geografi, istorici, statisticieni şi alţi specialişti.

Restaurare

Circa şase milioane de dolari vor fi investiţi, în 1986, pentru restaurarea părţii vechi a Havanei, declarată de UNESCO „patrimoniu al umanităţii". Într-un interviu acordat agenţiei „Prensa Latina", istoricul Eusebio Leal a arătat că, între 1981–1985, lucrările de restaurare, efectuate în această zonă a capitalei cubaneze – incluzînd 32 de edificii complet refăcute şi alte clădiri încă în faza de şantier –, au costat peste 17 milioane de dolari. În următorii cinci ani, a spus Eusebio Leal, lucrări similare vor începe şi în alte centre istorice din ţară, între care oraşele Trinidad, Sancti Spiritus, Camaguey şi Santiago de Cuba. La aceste lucrări, ce îşi propun conservarea identităţii cultural-istorice a centrelor urbane amintite, colaborează peste o mie de specialişti.

Din lumea capitalului

Copii în primejdie

Toate cifrele, inclusiv cele publicate de Ministerul de interne, dovedesc că delincvenţa este în creştere în Franţa. În esenţă, cauzele acestui flagel sînt identificate.

Impactul mediului social, rigorile economice, sentimentul lipsei de orizont, o puternică erodare a valorilor morale, situaţii diverse care, toate, duc la o timpurie alienare — sînt fenomene diagnosticate de mult în societatea occidentală actuală, minată de o criză profundă şi complexă. Tineretul delincvent este unul din aspectele cele mai frapante. În schimb, delincvenţii înşişi sînt prea puţin cunoscuţi. Cine sînt ei cu adevărat? La această întrebare încearcă să răspundă un recent studiu publicat de „Le Figaro Magazine".

Cu venirea verii, îi întîlneşti cu zecile pe străzi. La oraş, preferă viaţa de noapte şi caută totdeauna compania altora ca ei. Educatorii îi numesc „marţieni", pentru că... „sînt făcuţi ca toată lumea, dar nu seamănă cu nimeni".

Nu toţi sînt delincvenţi în sensul juridic al termenului: nu au făcut obiectul unei sancţiuni penale sau al unei măsuri educative hotărîte de un judecător. Toţi, sau aproape toţi, ar merita, în schimb, denumirea de „minori în primejdie". Cu condiţia, bineînţeles, ca cineva să vrea să facă efortul de a-i recenza. „Am încercat să facem aceasta într-o vară, povesteşte Martin Guizzardi, responsabil pentru educaţia supravegheată în sud-vest; rezultatele au fost derizorii". În două luni, pe o plajă unde poţi întîlni, odată cu lăsarea serii, zeci de tineri fugiţi de acasă, tineri vagabonzi şi drogaţi de 15 ani, anchetatorii şi poliţiştii, care au avut ca sarcină această anchetă, nu au întocmit decît... şapte fişe.

Derizoriu, într-adevăr. „Nimeni nu-şi poate imagina cît de mare este numărul de copii aflaţi, realmente, în primejdie, care scapă de sub supravegherea tuturor circuitelor sociale existente", conchide Martin Guizzardi. Minori care nu fac obiectul nici unei măsuri, al nici unei atentii deosebite. Pînă în ziua cînd o parte dintre ei — în Franţa există 15 300 000 de minori, din care 4 300 000 de copii între 13—18 ani — apar în statistici ca „minori puşi sub acuzaţie pentru delict". În 1982, dintr-o populaţie de minori responsabili din punct de vedere penal (13—18 ani), 104 749 făceau parte din această categorie.

O cifră prea puţin grăitoare. Trebuie să o comparăm cu altele, pentru a avea conştiinţa ce ascunde ea: 104 749 minori „puşi sub acuzaţie" înseamnă 2,5 tineri de 13—18 ani la 100, 5 la 200. Înseamnă 13 la sută din totalul de delicte comise în cursul anului, 63 la sută din furturile de biciclete, 37 la sută din furturile cu violenţă comise asupra femeilor pe stradă, 31 la sută din spargeri, 30 la sută din tîlhării. Enorm? Foarte puţin, căci nu este vorba decît de statistici oficiale. Nu toţi delincvenţii sînt prinşi, nu toţi sînt deferiţi justiţiei, nu toţi fac obiectul unei sancţiuni penale sau al unei măsuri educative. UN INSPECTOR DE POLIŢIE DIN MARSILIA: „Avem consemn să ne facem simţită prezenţa. Dar să nu intervenim. Să facem cît mai puţine arestări. În majoritatea cazurilor, cînd este interpelat un minor, judecătorul îl predă, oricum, familiei în cel mai scurt timp. Cazuri fără cifre, fără dosar, fără statistici. Pot să vă spun că un puşti din La Cayolle a fost adus de 39 de ori în faţa judecătorului în cursul unui an. Altul, din Panier, a fost adus de vreo sută de ori. Mai mult, despre acesta sîntem siguri că a înjunghiat un turist vara trecută, înainte de a-l arunca în rîu". UN EDUCATOR DIN REGIUNEA BÉZIERS: „Practic, nu se ştie cîţi copii trec prin comisariate. În mod normal, ele trebuie să telefoneze la procuratură şi să întrebe în legătură cu fiecare caz, dacă trebuie eliberat sau prezentat. Dar cînd, în 1983, a sosit un nou procuror, el şi-a dat seama că nu exista o permanenţă la tribunal. Rezultatul? Poliţiştii nu aveau cui telefona. Ei scriau pe fişele lor: «A fost anunţată procuratura» şi îl eliberau, pur şi simplu, pe copil". UN EDUCATOR DIN LANGUEDOC-ROUSSILLON: „Problema statisticilor este crucială pentru noi. Fără o evaluare corectă a fenomenului, nu putem să ne adaptăm mijloacele". UN JUDECĂTOR PENTRU COPII DIN TOULOUSE: „Nu înţeleg de ce îmi sînt prezentaţi atît de puţini copii minori pentru afaceri de droguri sau de prostituţie, în timp ce eu văd atîţia pe străzi, numai dacă mă urc în maşină, pentru a merge acasă seara".

Există, deci, undeva o lacună. Dar unde?

La nivelul consemnelor, al poliţiştilor, al educatorilor, al judecătorilor, al lucrătorilor pe tărîm social? În orice caz, fiecare verigă a sistemului aruncă răspunderea asupra celuilalt. Există, oricum, şi un anume laxism. Aceasta este principala concluzie a acestor mărturii. Căci, oricît de elocvente ar fi concluziile, ele nu permit refacerea sau corectarea statisticilor oficiale.

De altfel, este oare posibil să încadrăm în cifre delincvenţa? — se întreabă reporterul de la „Le Figaro Magazine". Un minor poate „cădea" de trei ori într-un singur an, apărînd, astfel, de trei ori în statistici. În epoca informaticii, Franţa ignoră, de fapt, cîţi dintre copiii ei sînt „în primejdie" şi cîţi sînt primejdioşi. Un singur lucru este sigur: astăzi, dacă există minori mai „în primejdie" decît alţii (copii defavorizaţi), nu mai este posibil să considerăm pe alţii, aprioric, ca fiind „în afară de orice pericol". Căci, în zece ani, două elemente au modificat profund proce-

sul delincvenţei: *relaţiile copii-părinţi şi drogurile.*

Astăzi, minorii delincvenţi proveniţi din medii cu stare nu mai fac excepţie: „De la vîrsta de 14 ani, sînt tot mai mulţi copii din familii de profesori, de medici, de cadre de conducere, care au devenit delincvenţi pentru a-şi plăti doza de droguri", afirmă Roland Thuriez, responsabil cu „Educaţia supravegheată". François Colcombet, director general în aceeaşi instituţie, crede că „nu întotdeauna cel care va acumula cele mai multe dificultăţi va cădea şi cel mai jos. Tinerii proveniţi din mica burghezie franceză, cu grave probleme familiale, rămîn pentru noi cazurile cele mai misterioase, cele mai rebele faţă de orice act educativ..."

Fie că sînt copii din familii bogate, fie că sînt copii săraci, tinerii care se abat de la morală prind, adesea, gust pentru o asemenea viaţă viciată. Există, la ei, un mit pentru aventură. Să plece în lume, să mănînce pe sponci, să doarmă cînd apucă, să vorbească cu oricine, să sfideze autorităţile, să devină „şefi" sau să facă parte dintr-o bandă. În general, sînt trecute sub tăcere violurile, bătăile, frigul, foamea, frica: cînd „stressul" este prea greu de suportat, se lasă prinşi de poliţie sau de către educatori. Cei care „cad" sînt adesea cei mai puţin curajoşi, cei mai prăpădiţi. „Tinerii vin, aici, într-o stare de totală decădere fizică şi morală; stare de prostraţie, malnutriţie, urme de lovituri", constată Martine Bernon, psiholog într-un cămin din Seine-Saint-Denis.

Ca majoritatea celor 6000 de educatori meniţi să „recupereze" aceşti tineri, Martine Bernon pune accentul, cu prioritate, pe responsabilitatea sau, mai exact, pe iresponsabilitatea părinţilor: „Mediul ambiant nu este mai prost ca acum

FRANCK: „NU ŞTIU DE CE AM FĂCUT ASTA"

Nimeni nu se naşte delincvent. Condamnat la doi ani închisoare pentru atacul contra unui şofer de taxi, Franck, 19 ani, deţinut de 13 luni, a scos cuţitul, fără ca, neapărat, trecutul lui, mizeria sau drogurile să fi „explicat" acest gest. A făcut-o fără să se „gîndească la consecinţe", pentru că era „uşor". Delincvent banal, Franck este, în primul rînd, un produs al banalizării delincvenţei.

„E o prostie, ştiu. Nici eu nu înţeleg. Toată lumea m-a întrebat de ce am făcut asta... Nu ştiu. Veneam de la Reims, unde lucram. Am plecat să-mi văd părinţii la Rouen. Am adormit în tren şi m-am trezit la Sedan, la două dimineaţa. Am luat un taxi, nu aveam bani, l-am atras pe şofer într-un colţ întunecos şi am scos cuţitul. Îl aveam întotdeauna la mine, dar nu ca să mă servesc de el. De obicei sînt calm... L-am lovit, el s-a apărat. M-a lovit... Am leşinat. Cînd mi-am revenit, am văzut că eram în faţa comisariatului, l-am lovit din nou...

Sigur că îmi pare rău: am pierdut totul! Tatăl meu nu vrea să mă mai vadă. Am luat doi ani, şi nu făcusem nici o prostie înainte. Cînd voi ieşi, nu voi avea nimic, şi, în plus, va trebui să plătesc 62.000 franci despăgubiri... Va trebui să găsesc de lucru, o locuinţă. Dacă nu găsesc de lucru, voi încerca să nu mai fac prostii".

ERIC: „LA ŞCOALĂ MĂ PLICTISEAM. PE STRADĂ SÎNT LIBER"

Eric şi Bruno se află într-un cămin de „Educaţie supravegheată", la cererea procuraturii. Spre deosebire de alţi minori, plasaţi „din măsuri de protecţie", ei au făcut obiectul unei măsuri educative, hotărîte pentru fapte de delincvenţă.

Eric, 17 ani, este cel care ne povesteşte. Tatăl lui este gunoier, mama dactilografă. La 15 ani, a părăsit Liceul de învăţămînt profesional unde învăţa şi şi-a început „activitatea"...

„La şcoală mă plictiseam. S-o ştergi de-acasă nu-i chiar aşa o scofală, dar, cel puţin, eram liber. Prima mea fugă a durat o lună. Nu am părăsit Sainte-Genevièvе-des-Bois, nici banda mea. Trăiam prin pivniţe, şterpeleam cîte ceva de mîncare de prin case, în timp ce lumea era plecată la servici. Intram forţînd uşa...

Lunea, mergeam la mine cu prietenii, să luăm ceva ţoale şi haleală. Rîd nu pentru că mi se pare ceva haios în chestia asta, da sînt cam zăpăcit de drog. Şi Bruno, la fel. Tocmai am dat o lovitură mişto, care a mers ca pe roate. Ieri, la 9, am fumat, pe urmă ne-am dus la gară, şi acolo un tip care venea din Maroc ne-a dat un «fitil» de haşiş pe degeaba. Ne-am dus la Vigneux, pe urmă la un tip unde erau nişte gagici.

M-am învîrtit mult pînă am ajuns la judecător. Am mai şutit ceva, am umblat cîtva timp şi, pe urmă, cînd a fost nasol, m-am lăsat prins. Oricum, caraliii mă cunoşteau, şi alor mei puţin le pasă. Maică-mea nu a zis nimic, iar bătrînu' nici atît.

Sînt aici, la cămin, de peste un an. Eram mulţumit, cînd m-au adus, pentru că era iarnă, le cam clănţăneam. Şi aici, la cămin e bine. Ca într-o colonie, ce mai!... Drogurile? există ceva haşiş, sigur, dar mai mult praf. Bruno şi cu mine nu am pus gura de peste trei luni.

E mai bine la cămin decît la internat. Bruno a fost la internat. Bruno a fost judecat pentru 11 furturi de automobile, un furt cu violenţă şi alt delict pe care refuză să-l precizeze. Şi eu era să ajung la puşcărie, dar avocata mea m-a apărat.

Fraţii mei mai mari sînt şomeri. Umblă şi ei. Sor-mea are nouă ani, da' şi ea... Dacă face vreo prostie, o snopesc".

LYDIE: „DACĂ CINEVA MĂ ADUCE ÎNAPOI, ÎL ZDROBESC"

Mama Lydiei a murit în braţele ei cînd avea 13 ani. La 14 ani, a plecat de acasă, unde avea de îngrijit patru surori mai mici. De două luni, ca „măsură de protecţie" şi la cererea ei, Lydie trăieşte cu fiul ei de trei ani într-un cămin-maternitate din regiunea pariziană. Voluntară, energică, dură şi inteligentă, Lydie a împlinit 19 ani.

„Cînd Damien s-a născut, aveam 16 ani. Tatăl lui mă bătea. Nu se ocupa de el, eu nu îndrăzneam să mă întorc acasă. Direcţia de acţiune sanitară şi socială mi-a luat copilul, mi-am pierdut slujba, au fost cele mai grele luni din viaţa mea. Beam cu sticla, fumam patru pachete de ţigări pe zi. Trăiam din te miri ce, pe unde se nimerea. Am făcut multe prostii, am riscat, cînd frecventam nişte localuri...

Am să scap şi de astea. Judecătoarea mi-a dat autoritatea parentală cînd am cerut copilul la cămin, şi mi-a dat imediat băiatul. Mă ocup bine de băiatul meu. Nu ca fetele de aici. Din opt cîte sîntem, numai trei ne ocupăm de copiii noştri. Mă uit că celelalte umblă cu nişte tipi care dau tîrcoale la cămin. Unul dintre ei m-a abordat, ştia cum mă cheamă, pe mine şi pe băiatul meu. I-am spus că am să-i dau un pumn în ochi dacă îmi mai spune ceva. Vreau să scap de aici cu bine. Poate că am făcut prostii, dar le-am plătit. Dacă nu mă reţin aici să muncesc, găsesc eu altceva. Pentru că, acum, ştiu ce vreau. Şi dacă cineva mă mai aduce înapoi, îl zdrobesc"!

Din lumea capitalului

10 ani, chiar dacă ţinem seama de criză, spune ea; doar copiii au devenit mai duri, iar părinţii — mai fragili; şi unii, şi alţii s-au schimbat. Familiile sînt lipsite de o structură solidă, sînt dezbinate. În regiunea pariziană există tot mai multe cazuri de alcoolism, de debilitate, de incest chiar." Constatările vin şi mai severe la Poliţia judiciară din Paris, unde comisarul Calude Bart denunţă „domnia" nepăsării, a demisiei în faţa responsabilităţii rurale. În 75 la sută din cazuri, cînd i se telefonează tatălui, acesta răspunde: „Sînt divorţat, problema asta o priveşte pe soţia mea".

Dar şi mai grav este cînd, dacă nu se mulţumesc să închidă ochii, adulţii înţeleg ce profit pot avea din exploatarea acestei mase de copii pierduţi..., dar care nu sînt pierduţi pentru „toată lumea". În Paris, reţeaua hiper-organizată de copii hoţi reprezintă, potrivit Poliţiei judiciare, „90 la sută din delincvenţa copiilor mai mici de 13 ani. Sub această vîrstă, copilul nu poate face obiectul nici unei sancţiuni penale".

Pe locul întîi — drogurile

La capitolul de cazuri de delincvenţă inspirate, manipulate sau provocate de adulţi, evident, mediul drogurilor se află în fruntea statisticilor. La secţia de delicte flagrante a tribunalului corecţional din Paris este evaluat la 40 la sută numărul de cazuri care pun sub acuzaţie tineri toxicomani. Spargeri, furturi mărunte, furturi violente şi, în general, toate delictele, care tind să procure uşor bani lichizi, cresc în proporţii care nu lasă nici un dubiu asupra responsabilităţii drogurilor.

La ora actuală, se ştie că 78,5 la sută din drogaţii francezi au între 16 şi 25 de ani, iar 40,9 la sută între 16 şi 20 de ani. Dar aceste cifre exprimă numai traficul de stupefiante, „dealers": 2 317 minori în 1982. Pentru ceilalţi, legea din 1970 le permite să se trateze anonim. Ceea ce permite, de asemenea, o disociere a statisticilor de realitate. Pe „planeta copiilor pierduţi", această realitate este frapantă: în cartierele-ghetou, în cămine, în baruri, pe străzi, în şcoli, drogul este peste tot, şi statisticienii nicăieri.

„Ceilalţi îşi dau seama, adesea, prea tîrziu", declară Martine Bernon. Prea tîrziu, pentru copilul de 15 ani, plasat de urgenţă într-o familie „pentru că, la cămin, îi perturbă pe ceilalţi. La 48 de ore după această «plasare», în fine liber să-şi caute drogul, el va muri de o supra-doză". Prea tîrziu pentru micuţul de zece ani pe care educatorii l-au găsit în comă pe caldarîmul unei gări. Diagnostic: drogat. Adesea aşa încep toţi. Mai ales cînd nu au bani, sau cînd sînt foarte tineri (în cel mai rău caz, mor; în cel mai bun caz, plămînii nu li se mai dezvoltă). După aceea, vin solvenţii (tricloretilena, amoniacul, eterul), care rod bronhiile pînă la ruptură, haşişul, acidul (LSD), cocaina, heroina, injecţia. Un heroinoman „mijlociu" are nevoie de 1000 de franci pe zi la Paris (sau 900 de franci în provincie) pentru un gram de heroină. O categorie care numără „10 la sută din minori acum 10 ani şi cel puţin 30 la sută astăzi". Un minor care are nevoie de 1000 de franci pe zi nu şi-i poate procura decît în trei feluri: furt, prostituţie sau vînzînd, el însuşi, drogul. Drogul sfîrşeşte prin a şterge unul din ultimele metereze care izolează pe tineri de delincvenţă: frica fizică. Toate celelalte au dispărut: morala desigur. Dar şi teama de părinţi, de uniformă, de închisoare. „Copiii au nevoie de disciplină. Ea este pentru ei o dovadă de atenţie", notează, în legătură cu acest subiect, Françoise de Veyrinas, adjunct pentru probleme sociale la primăria din Toulouse. „Educatorii cei mai severi nu sînt numai cei mai respectaţi. Ei sînt şi cei mai iubiţi", conchide ea.

A constrînge sau a nu constrînge. A pune limite sau a nu pune? Disputa este pe cale să devină actuală în rîndul educatorilor, împotmoliţi, sub impactul acelui mai 1968 de revoltă spontană, într-un deşert pedagogic aproape total. „Am uitat prea multă vreme că educatorul trebuie să educe, aminteşte Martin Guizzardi, că sîntem meniţi să îi învăţăm pe copii noţiunea de interzis; că, la un afiş cu semnificaţia «interzis», ei trebuie să se oprească!".

Traducere şi adaptare de Liliana Artănescu

Violenţa de vînzare

Revista americană „U.S.News and World Report" a publicat, într-unul din numerele sale din vara anului trecut, o statistică cutremurătoare: anual, în Statele Unite sînt ucise circa 20 000 persoane în urma unor crime dintre care numai 20 la sută sînt, pînă la urmă, elucidate. Datele publicate de FBI vin să le completeze pe cele înfăţişate de cunoscuta publicaţie newyorkează, adăugînd că, în Statele Unite, se făptuiesc, anual, de trei ori mai multe crime în masă, decît în toate ţările lumii luate la un loc. Potrivit aceloraşi surse, în ultimii zece ani, deci între anii 1975 şi 1985, numărul persoanelor ucise a crescut în Statele Unite cu 60 la sută.

Separate de contextul politic şi social în care se produc, aceste crime ar părea de neînţeles pentru multă lume, care se va întreba, probabil, cum este posibil?

Foarte simplu, va răspunde orice om care cunoaşte cît de cît problemele legate de comerţul cu arme de foc din S.U.A. De foc, pentru că nu credem să existe cineva care să-şi închipuie că măcar unul dintre cei 20 000 de oameni ucişi anual în Statele Unite cade victimă... duelurilor cu arme albe! Cei care cunosc, cît de cît, această situaţie vor socoti poate că cei 20 000 au căzut victimă într-o ţară în care există peste 50 000 000 arme de foc?

Da, acesta este numărul armelor de foc aflate la purtător, adică în buzunarul unor persoane particulare din majoritatea statelor care compun Statele Unite ale Americii. Comerţul cu arme este unul dintre cele mai rentabile din această ţară de peste ocean, în pofida faptului că autorităţile americane au încercat, în repetate rînduri, să introducă o legislaţie care să interzică producerea şi comercializarea fără control a armelor. Cu alte cuvinte, nu ar fi vorba despre interzicerea producerii şi vînzării acestor mesageri ai morţii, ci despre o vînzare... controlată a lor. Pînă acum, nici acest lucru nu a putut fi realizat, de unde se vede treaba că marile concerne industriale „Colt", „Ruger", „Smith and Wesson", „Remington" şi altele de acest calibru sînt mai puternice decît autorităţile.

Armele pe care le pot cumpăra americanii sînt diferite, de la pistoale pînă la mitraliere. În completare, se vînd şi amortizoare de zgomot pentru cei care au de gînd să comită crime perfecte. Şi se pare că americanii deţin recordul la acest gen de crime, din moment ce

16 000 din cele 20 000 comise, anual, rămîn neelucidate.

Americanii au la dispoziţie o serie întreagă de ziare şi reviste de... specialitate în care găsesc tot ce îi interesează: adrese, preţuri, instrucţiuni de folosire (pentru cei care nu urmează cursurile vreuneia din „şcolile" particulare în care se predau cunoştinţele teoretice şi se exersează manevrele practice pentru a ucide!). Dar, mai presus de toate, ziarele şi revistele acestea, dintre care amintim cîteva titluri: „Handloader", „Americanriflemen", „Shotgun Review", fac o propagandă deşănţată în favoarea violenţei, pentru că, altfel, ce haz ar avea armele, dacă nu ar fi puse în slujba violenţei, dacă nu ar exista violenţa? De pildă, titlurile unor materiale seriale din revista „Gun World" vorbesc de la sine despre scopurile urmărite: „Crima perfectă", „Manualul ucigaşului" etc. Există, pe urmă, o serie de cărţi pe care le vînd editurile americane şi care, în esenţă, urmăresc acelaşi scop. Cea mai prolifică dintre ele este editura „Paludin Press", care a publicat, de curînd, volumul intitulat „Antrenamentul trăgătorului pentru luptă", destinat nu militarilor din rîndul forţelor armate americane, cum s-ar putea crede, ci persoanelor particulare. O altă carte, „Trăgătorul german", apărută în aceeaşi editură, face elogiul trăgătorilor germani din primul şi din cel de al doilea război mondial, autorii neascunzîndu-şi admiraţia faţă de nazişti. Cărţile publicate de editura „Geld Eagle Reader Service" întreţin o psihoză isterică în favoarea violenţei, aşa cum fac şi articolele găzduite în paginile revistei „Gun and Ammo". Serialul publicat de această revistă îl are ca erou pe un anume Mack Bolah, care este întruchiparea violenţei. Pe prima pagină a revistei este tipărită reclama: „Mack a învăţat să ucidă în Vietnam, unde şi-a cîştigat porecla de «Călău». Urmăriţi noile aventuri ale lui Mack şi ale escadrilei morţii din Vietnam!" Un alt serial publicat de aceeaşi revistă, sub titlul „Specialistul", îl are ca erou pe Jack Sullivan şi reprezintă o glorificare a acestui asasin. Citām: „Jack Sullivan este un specialist. Specialitatea lui este asasinatul. Preţul lui este pe măsura riscului pe care şi-l asumă. Daţi-i o puşcă M-21, o mitralieră sau un Browning de calibru 9 şi, apoi, veţi vedea sînge curgînd şi oase frînte..."

În acelaşi timp, în Statele Unite a luat o amploare deosebită comerţul cu reclame în favoarea violenţei, ceea ce, desigur, stimulează menţinerea unei psihoze războinice. Tricourile vîndute de firma „Cloudland Enterprises", pe care le poartă mulţi tineri americani, înfăţişează un tanc pe care tronează un vultur, sub care stă scris: „Regula de aur a istoriei spune că legea o dictează cel care are mai multe arme!"

Un slogan tot mai des şi tot mai insistent fluturat de cercurile industriei americane de arme, ajutate substanţial de mijloacele de influenţare a opiniei publice, este „arme împotriva armelor!" El este adresat, în special, americanilor care nu fac parte din rîndul celor 50 milioane de americani cu arme de foc. Pentru a veni în... ajutorul acestei categorii de cetăţeni, firmele producătoare de arme au pus în vînzare arme pentru autoapărare. Neapăraţi suficient de autorităţi, tot mai mulţi americani simt nevoia să se apere singuri. Strîng cureaua, şi cumpără arme: pistoale, automate, mitraliere. Matematica este aici cît se poate de simplă: la vînzare mare, cîştiguri mari.

A. Nicolae

Rupert Murdoch — un rechin al presei

În anul 1952, cînd se stingea din viaţă, domnul Keith Murdoch era „sărac", de aceea n-a putut să-i lase odraslei sale, Rupert, pe atunci în vîrstă de douăzeci de ani, decît un mănunchi de acţiuni legate de ziarul „Melbourne Herald" şi de cotidianul provincial „Adelaide News". Bătrînul Keith i-a mai lăsat prin testament şi dorinţa lui expresă ca moştenitorul să se dedice, cu totul, muncii în domeniul publicaţiilor.

Au trecut de atunci treizeci şi patru de ani, timp în care Rupert s-a ocupat în exclusivitate de publicaţii, ajungînd să fie astăzi stăpînul unui număr impresionant de cotidiane şi periodice, care se vînd în fiecare săptămînă, în ţări de pe toate continentele, în peste 53 milioane exemplare. Mai exact, lui Rupert Murdoch îi aparţin astăzi peste 30 cotidiane şi periodice editate în S.U.A, Australia — ţara lui de baştină — şi Marea Britanie. Dar aceasta reprezintă doar o mică parte din sursele lui de venit. El deţine 50 la sută din acţiunile Societăţii „20 th Century Fox", are două edituri în Australia şi două în Anglia, precum şi o societate de televiziune în Statele Unite. De curînd, domnia sa a făcut cunoscut, prin gura purtătorului său de cuvînt, că intenţionează să cumpere şase dintre staţiile societăţii de televiziune „Metromedia Inc". Dacă va realiza această tranzacţie, şi nu ne îndoim că aşa se va întîmpla, el va deveni a patra societate americană de televiziune, după CBS, ABC şi NBC. Cunoscutele publicaţii „Le Point", care apare la Paris, şi „Newsweek", care vede lumina tiparului la New York, apreciază că tot al cincilea om de pe planeta noastră citeşte cel puţin unul din ziarele editate de Murdoch.

Avînd bani, bani mulţi, Rupert Murdoch este puternic. Atît de puternic încît poate face — şi face! — tot ce doreşte. I se spune „cuceritorul", un cuceritor de redacţii, dar caracterizarea cea mai exactă ar fi exprimată de cuvîntul „rechin". În prezent, nu există teamă mai mare pentru personalul diferitelor publicaţii occidentale decît aceea de a fi înghiţit de acest rechin al presei. Pe unde devine el stăpîn, ziariştii şi conducătorii redacţiilor respetive nu au altă şansă decît să-şi caute alt loc de muncă. Aşa s-a întîmplat peste tot. Şi nu au fost puţine redacţiile prin care el şi-a plimbat... banii. După „The Australian", cel mai mare cotidian din ţara cangurilor, au urmat cotidia-

Din lumea capitalului

nul „Sydney Daily“ și săptămînalul „Sunday Mirror“, dar și săptămînalul de cel mai mare scandal „Truth“.

În anul 1968, capitalul concernului de presă Murdoch ajunsese la 50 milioane lire sterline, sumă care îi permitea să-și arunce privirea și spre Fleet Street, strada din Londra pe care sînt concentrate adresele celor mai importante publicații engleze. Acaparează „News of the World“, apoi, la mai puțin de patru luni, devine — pentru insignifianta sumă de 50 000 lire sterline — proprietarul cotidianului „Sun“, aflat la marginea falimentului.

Roadele „politicii“ lui Murdoch nu au întîrziat să se arate. „News of the World“, o publicație burgheză, altfel destul de serioasă, a devenit o revistă de scandal. Unii dintre cititorii mai vîrstnici își amintesc de afacerea Profumo, care a dus la căderea ministrului de război britanic din guvern, în urma legăturilor sale amoroase cu Keller. Puțini știu, însă, că scandalul a izbucnit după publicarea acestui caz în paginile lui „News of the World“, în primul număr care apărea sub domnia lui Rupert Murdoch.

La 12 februarie 1981, întreaga Anglie a fost șocată la aflarea veștii că Murdoch a cumpărat, pentru suma de 12 milioane lire sterline, firma „Times Newspapers“, care edita cotidianul „The Times“ și săptămînalul „The Sunday Times“. În felul acesta, rechinul australian devenea proprietarul organului de presă semioficial al guvernului britanic!

Murdoch, sprijinit de prieteni influenți, a găsit și motivarea profund umanistă a gestului său: salvarea publicațiilor de la faliment! Pentru liniștirea opiniei publice britanice, el a dat garanții în sensul că publicațiile își vor păstra independența și că vor fi respectate tradițiile.

Harold Evans, noul redactor șef al lui „The Times“, provenit de la „The Sunday Times“, a luat în serios promisiunile lui Murdoch. Cu toate acestea, tirajul a scăzut la numai 25. 000 exemplare, fapt explicabil prin refuzul englezilor de a cumpăra o publicație britanică vîndută unui australian. Nemulțumit, Murdoch l-a invitat, la 10 martie 1981, pe Evans în biroul lui și i-a spus direct: „Aștept demisia dumitale!“. „Refuz!“, a venit prompt răspunsul lui Evans, dar opoziția lui a durat numai pînă la 15 martie, cînd a fost forțat să demisioneze. În felul acesta, s-a adeverit, încă o dată, valabilitatea principiului lui Murdoch, potrivit căruia „promisiunile nu valorează nici măcar cît hîrtia pe care sînt scrise.“

Caricatură din „The Economist“ (Londra), înfățișîndu-l pe Murdoch drept „cangurul australian care sare din continent în continent“

Titlurile cîtorva publicații din „Imperiul Murdoch“

Cumpărarea lui „The Times“ este, deocamdată, ultima tranzacție a lui Murdoch. În Anglia, bineînțeles, pentru că ofensiva lui continuă în Statele Unite, unde a cumpărat, de curînd, periodicele „Village Voice“, „New York Magazine“ și revista distractivă „Cue“. Toate aceste publicații au fost adjudecate pentru jumătate din suma (32 milioane dolari) cu care, în anul 1978, a cumpărat ziarul de seară „New York Post“, aflat în derivă financiară.

„Rechinul“ a adăugat imperiului său alte periodice: „San Antonio Post“, „Star“, „San Antonio Express“, „Boston Herald“. Apoi, a trecut la Chicago, unde, contra sumei de 100 milioane dolari, a cumpărat publicația „Chicago Sun Times“.

Deocamdată, Murdoch s-a oprit cu acapararea ziarelor, el urmărește acum, după cum a spus purtătorul lui de cuvînt, să cumpere șase dintre stațiile de televiziune ale societății „Metromedia Inc“, situat în orașele-cheie ale Statelor Unite: New York, Los Angeles, Chicago, Washington, Dallas și Houston. Este dispus să ofere pentru ele suma de 1,5 miliarde dolari, adică ceva mai mult decît a costat construcția nefericitei navete spațiale „Challenger“, explodată la lansare, la sfîrșitul lui ianuarie 1986.

Murdoch nu poate trece încă peste legea americană, care interzice ca o persoană particulară să fie, în același timp, proprietar de ziare și de stații de televiziune. Pentru a putea cumpăra stațiile de televiziune mult visate, el va trebui să revîndă ziarele americane pe care le-a cumpărat. În plus, va trebui să renunțe și la cetățenia australiană, întrucît, potrivit legii americane, nici un străin nu are dreptul să dețină mai mult de 20 la sută din acțiunile unor stații de televiziune sau posturi de radio. Dar obținînd cetățenia americană, **australianul** Rupert Murdoch va deveni,

după cum spunea un gazetar, „cel mai mare colos al mijloacelor de informare **americane.**"

Este lesne de înţeles pentru oricine cum şi pe cine este dispus domnul Murdoch să slujească. Nu este pentru nimeni un secret că mijloacele de informare în masă din ţările capitaliste slujesc mai puţin pentru informarea opiniei publice, decît pentru manevrarea acesteia. Îşi poate imagina cineva că, prin acapararea acestor mijloace de informare, domnul Murdoch urmăreşte să faciliteze accesul informaţiilor spre ţările în curs de dezvoltare? Îşi închipuie cineva că domnul Murdoch urmăreşte altceva decît cîştigul, cîştigul cît mai mare?

A. Nicolae

Droguri şi poliţişti corupţi

Oricine, pretutindeni în lume, admite adevărul axiomatic că poliţistul există pentru a prinde răufăcători, pentru a apăra cetăţeanul obişnuit şi onest de orice fel de agresiune şi, în general, pentru a veghea la bunul mers al vieţii cotidiene, aşa cum este el stabilit de legile locului. Dar se mai întîmplă ca poliţistul să acţioneze exact contrar acestor, să le zicem, principii pe care le acceptă toată lumea. Corupţie a existat şi continuă să existe; uneori, iese la iveală stîrnind adevărate scandaluri. Cum s-a întîmplat în 1985, la Miami. Relatăm după **Washington Post:**

Imaginaţi-vă un grup de ofiţeri de poliţie tineri, încrezuţi, agresivi, aparent fără pată. Fiecare primise o droaie de laude; unul dintre ei era chiar pe cale să fie numit „ofiţerul anului".

Dar, în vara lui 1985, cercetînd o afacere de mită, detectivii au început să-i ancheteze chiar pe aceşti ofiţeri de poliţie, descoperind un comportament ciudat pentru un poliţist care primeşte 25 000 dolari pe an. S-a aflat că unul dintre ei obişnuia să bea la un local deocheat; un altul a fost oprit în timp ce conducea o maşină sport „Lotus", care costă 59 000 dolari, şi avea asupra lui 4 500 dolari bani gheaţă; alţi doi îşi cumpăraseră case noi cu banii în mînă – cîte 50 000 de dolari. A început „scuturarea" tuturor ofiţerilor, dar ancheta avea să mai descopere surprize: ceea ce anchetatorii numeau „întreprinderea" s-a dovedit a fi o schemă complicată de a-i şantaja pe traficanţii de droguri, de a vinde drogurile pentru profit propriu şi de a teroriza pe oricine ar fi stat în calea reuşitei.

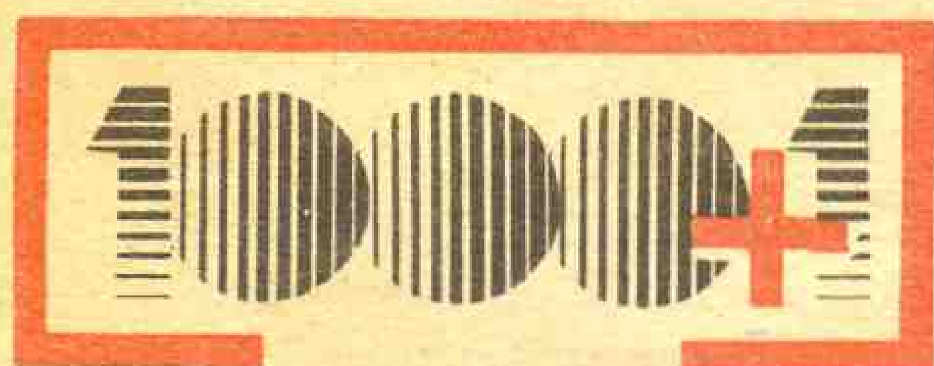
Apoi, a urmat „Marea socoteală". Într-o noapte de la începutul verii trecute, vreo doisprezece poliţişti, purtînd insigne şi uniforme albastre, au atacat un port de ambarcaţiuni la vreo cîteva mile de inima oraşului, pe Miami River. Au plecat cu 300–400 kg de cocaină în portbagajele maşinilor lor de poliţie. La preţul străzii, cocaina valora cam 25 000 dolari kilogramul.

Potrivit anchetatorilor, la 28 iulie, ofiţerii au făcut un raid similar la un debarcader de pe acelaşi fluviu. Au luat, din nou, între 300 şi 400 kg cocaină, care valora, potrivit spuselor anchetatorilor, între 7,5 şi 10 milioane dolari. Dar, de această dată, trei traficanţi s-au înecat după ce au sărit în apă, pentru a scăpa de poliţişti.

Luni întregi, n-a existat o explicaţie oficială pentru cele întîmplate. Dar, la sfîrşitul lunii decembrie, Departamentul poliţiei din Metro Dade a anunţat că a descoperit taina cazurilor. Şase actuali şi foşti poliţişti din Miami au fost arestaţi pentru gangsterism şi trafic cu droguri şi au fost acuzaţi de asasinat.

Întîmplări de felul acesta nu sînt deloc noi pentru poliţia din Miami. 11 ofiţeri au fost arestaţi sau destituiţi în 1985 şi 150 000 de dolari au fost furaţi dintr-un safe al cartierului general al poliţiei. Doi foşti ofiţeri au fost acuzaţi că au vîndut cocaină în valoare de aproape 2 milioane dolari, care fusese capturată de poliţie într-o razie din luna mai. Alţi doi ofiţeri au fost acuzaţi că au vîndut insigne, arme şi echipament. Despre ultimii poliţişti arestaţi, lt. Larry Martin, un detectiv care a anchetat scandalul, spunea: „Tipii ăştia au cedat, pur şi simplu, tentaţiilor cărora le fac zilnic faţă o mulţime de ofiţeri".

Puţine locuri din S.U.A. oferă atîtea tentaţii pentru poliţie ca sudul Floridei, unde traficul de droguri a sporit, devenind o industrie locală majoră. „Poliţişti obişnuiţi fac, astăzi, arestări la care nici nu visau în urmă cu cîţiva ani", spune sergentul James Cox, preşedintele unei asociaţii a poliţiştilor din Miami. „Găsesc kilograme de cocaină, în timp ce arestează oameni pe stradă, şi cîte o sută de mii de dolari în automobile pe care le opresc".

Legendă

Gabii, veche aşezare în Latium, unde, conform legendei, Romulus şi Remus ar fi mers la şcoală, a fost achiziţionată de statul italian. Ministrul italian al culturii, Nino Gulloti, a semnat decretul de exercitare a „dreptului de deţinere" – contra sumei de un miliard de lire – a aşezării Gabii şi a zonei sale arheologice, cu o suprafaţă de 60 de hectare. Decretul a fost notificat proprietarului, care o pusese în vînzare. „Este o veste foarte bună" – a declarat Lorenzo Quilici, profesor de topografie veche la Universitatea din Roma –, căci Gabii „are o mare valoare istorică şi arheologică, fiind destul de bine conservată". Gabii se află la circa 16 kilometri sud de Roma, la jumătatea drumului dintre capitala italiană şi localitatea Palestrina. Proprietatea se întinde de-a lungul unui vechi crater vulcanic, care era ocupat, pînă la sfîrşitul secolului trecut, de lacul Castigione. În epoca bronzului mijlociu, respectiv pe la 1500 î.e.n., ea era o mare aşezare locuită, înainte de a deveni una din cele mai importante cetăţi ale Latiumului antic. Primatul său cultural era recunoscut şi, de aici, precizează prof. L. Quilici, legenda că Gabii ar fi locul unde s-au instruit Romulus şi Remus, după ce şi-au părăsit turmele şi viaţa de păstori. Locuitorii din Gabii, spun istoricii, erau o populaţie războinică, foarte temută de către romani, care i-au cucerit datorită lui Tarquinius Superbus, mai ales pentru poziţia aşezării între Roma şi Palestrina. Conform profesorului L. Quilici, Gabii a fost dotat de împăratul Hadrian cu mai multe forumuri şi băi publice. Localitatea era cunoscută şi pentru carierele de „piatră gabină" folosită din abundenţă la Roma, datorită rezistenţei sale la foc. Aici se află şi templul „Junonei gabina", cu o mare bogăţie de obiecte votive. El nu are, în prezent, acoperiş şi coloane, păstrîndu-se, însă, intact restul construcţiei. Multe din statuile de marmură ale templului au fost duse de Napoleon la Luvru. Conform specialiştilor, întreaga zonă trebuie încă explorată, în speranţa descoperirii unor noi vestigii arheologice.

Nu-i mai căutaţi pe marţieni: ei locuiesc de mult pe bulevardul Foch

Pentru a locui într-un apartament de pe bulevardul cel mai somptuos din Paris, un muncitor ar avea nevoie de salariul său pe cinci secole.

* * *

Anthony Tannoury, misit de profesie, 37 de ani, celibatar, înalt, subţire, elegant, este unul din cei mai bogaţi oameni din lume. La fiecare două luni, dl. Tannoury achită o factură telefonică de 800 000 franci. Dl. Tannoury telefonează mult şi foarte departe. La New York, Dakar, Tokio, San Francisco şi aiurea. El poate cîştiga, în acest fel, într-o singură zi, mai multe milioane de dolari, vînzînd, de exemplu, cantităţi astronomice de unt în ţările în curs de dezvoltare sau echipînd armate din Orientul Mijlociu sau din America Latină. Se întîmplă chiar ca vreun ministru să-i facă o vizită pentru a trata cine ştie ce afacere. Dar toată lumea trebuie să se supună aceloraşi imperative de securitate, ca şi portăreasa care duce corespondenţa la etaj. Dl. Tannoury este singurul care comandă din biroul său toate operaţiunile, datorită unei camere de televiziune care îi permite să identifice, fără greş, pe vizitatorul de pe palier. După cum apasă pe un anumit buton, slujitorii săi ştiu dacă pot deschide sau nu. Chiar dacă un vizitator inoportun ar străpunge acest prim obstacol, dl. Tannoury l-ar închide imediat, prin blocarea automată a uşilor culisante, care izolează încăperile una de alta, precum compartimentele unui submarin.

Dl. Tannoury are circa 12 „angajaţi ai casei", între care doi bucătari-cofetari, trei cameriste, un „maître d'hôtel" care deschide uşa în faţa invitaţilor, un altul pentru a le lua pardesiul, un al treilea pentru a-i servi.

Dl. Tannoury locuieşte la Paris într-o garsonieră de 200 metri pătraţi. Pe bulevardul Foch, evident. Bulevardul cel mai cunoscut din Franţa, cel mai somptuos şi, fără îndoială, cel mai scump din lume. O arteră pe care apartamentele costă atît de mult, încît un muncitor necalificat ar avea nevoie de salariul său pe cinci secole pentru a-l plăti. În unele dintre ele există camere de baie care costă, fiecare, cît o casă mijlocie, în altele — piscine, chiar terenuri de tenis. Elisabeth Chavelet şi Jacques de Danne au făcut o anchetă şi ne dau aceste detalii în cartea publicată la Paris în editura Ballard: „*Avenue Foch*".

Acum, cînd regiuni întregi din continentul african agonizează într-o foamete cumplită, cînd Europa occidentală este în criză, cei doi autori se întreabă: „Care criză? Pe acest bulevard, ea are o înfăţişare ciudată: pentru a-i împiedica pe numeroşii cerşetori să doarmă pe acolo, au fost înfipţi ţăruşi în grădinile care, de fiecare parte, formează un cordon de verdeaţă. La mansardele palatelor particulare şi ale imobilelor, sînt închiriate camere de serviciu muncitorilor imigranţi, care se înghesuie în ele cîte şase sau opt la un loc..."

Bulevardul Foch a luat naştere sub al doilea Imperiu, fiind botezat, succesiv, bulevardul Împărătesei, bulevardul General Ulrich (general francez care a apărat Strasbourgul în faţa prusacilor în 1870), apoi bulevardul Bois de Boulogne, devenind bulevardul Foch la moartea mareşalului francez, în 1929.

Incă din 1855, de îndată ce arborii, abia plantaţi, au început să înmugurească, toţi cei care au parvenit sau vor să parvină la Paris se precipită spre Bulevard. La fel stau lucrurile şi astăzi. „Şi întotdeauna va fi la fel", adaugă autorii acestei cărţi. „Oameni politici, diplomaţi, patroni ai presei, afacerişti, mari croitori, avocaţi, văduve arhibogate..."

Un ambasador la Londra locuieşte aici într-un hotel particular în care, la drept vorbind, nu vine decît din cînd în cînd cu unul din cele 24 Rolls-uri ale sale, dimineaţa devreme. Acest bărbat, care nu suportă publicitatea şi pe care ziarele englezeşti l-au botezat „bărbatul cel mai secret din lume", a conceput un salon pe care îl vrea replica exactă a celui al Ecaterinei a Rusiei, din palatul său din Petersburg. Colonadele, candelabrele, şemineurile, mesele, totul este din piatră de malachit verde. La etajul trei există o grădină de iarnă: oază — vara, seră — iarna, cu fîntîni, hibiscuşi şi plante agăţătoare. În sălile de baie, robinetele sînt din aur (totuşi, mai puţin costisitoare decît cele prin care curge apa în cada de şase locuri, construită în pardoseala din

onys de culoarea şampaniei roz, a croitorului Louis Azzaro, alt locuitor al bulevardului).

Într-o altă încăpere de baie, ceva mai departe pe bulevard, o grecoaică, care nu mai ştie cum să-şi cheltuiască banii, a găsit cu cale să se singularizeze prin bideul său: l-a mulat după dimensiunile sale. (Este drept, ea însăşi spune că este complet nebună). Mai departe, între cadă şi lavabou, trăieşte un boa enorm, iar, într-un bazin rotund cu fîntînă ţîşnitoare, un pui de crocodil. Edvaldo X, un bancher brazilian foarte „distins", a pus să i se fabrice un pat imens, în formă de scoică deschisă; peste tot sînt numeroase grădini suspendate. O franţuzoaică, producătoare de televiziune, cultivă 400 de metri pătraţi cu glicină, caprifoi, trandafiri, dar şi palmieri şi cireşi. La numărul 33 de pe această arteră foarte eclectică — într-un imobil-escală de lux pentru oameni de afaceri foarte bogaţi, sau pentru cei foarte bogaţi, pur şi simplu, care au cumpărat sau au închiriat apartamente sau studiouri — garajul este supravegheat de un dispozitiv electronic dintre cele mai sofisticate, maşinile sînt spălate şi lustruite 24 de ore din 24, iar portarul şef supraveghează o armată de circa o sută de paznici şi diferiţi slujitori.

Pe diversele culoare, te poţi întîlni cu mulţi avocaţi internaţionali, agenţi de schimb americani, italieni, numeroşi producători de cinema, publicitari, personalităţi din show-business etc. Ultimele etaje numără 18 apartamente ocupate, în majoritate, de francezi.

Un apartament, care a fost proprietatea lui Marcel Dassault, celebrul constructor de avioane francez, a fost cumpărat de un nabab care s-a apucat să-l renoveze complet, amenajînd, la al doilea subsol, un teren de tenis şi o piscină cu apa agitată artificial, pentru a se antrena pe scîndura cu pînză. Cu cabine pentru schimbarea hainelor, desigur, sală de gimnastică, saună şi salon de masaj. Deasupra, o bucătărie de talia unui apartament mare, două saloane de 150 metri pătraţi fiecare, un fumoar şi camere echipate, fiecare, cu săli de baie din marmură de Carrara, cu inevitabilele robinete din aur. Pe cînd robinetul din diamant?

Dar să ne oprim aici cu inventarul. Interesul principal al acestei cărţi constă mai puţin în această desfăşurare de indecenţă, cît mai ales în faptul că pune în evidenţă, complet şi definitiv, inutilitatea semnalelor electromagnetice pe care oamenii de ştiinţă le expediază de mai mulţi ani în Cosmos, în speranţa unui răspuns de la nu se ştie ce extratereştri. Mesaje, s-ar părea, inutile, căci, iată, marţienii sînt printre noi...

Traducere şi adaptare după „Jeune Afrique Magazine" de Liliana Artănescu

---

Despre „paturile de aur" sau „dreptul la sănătate"

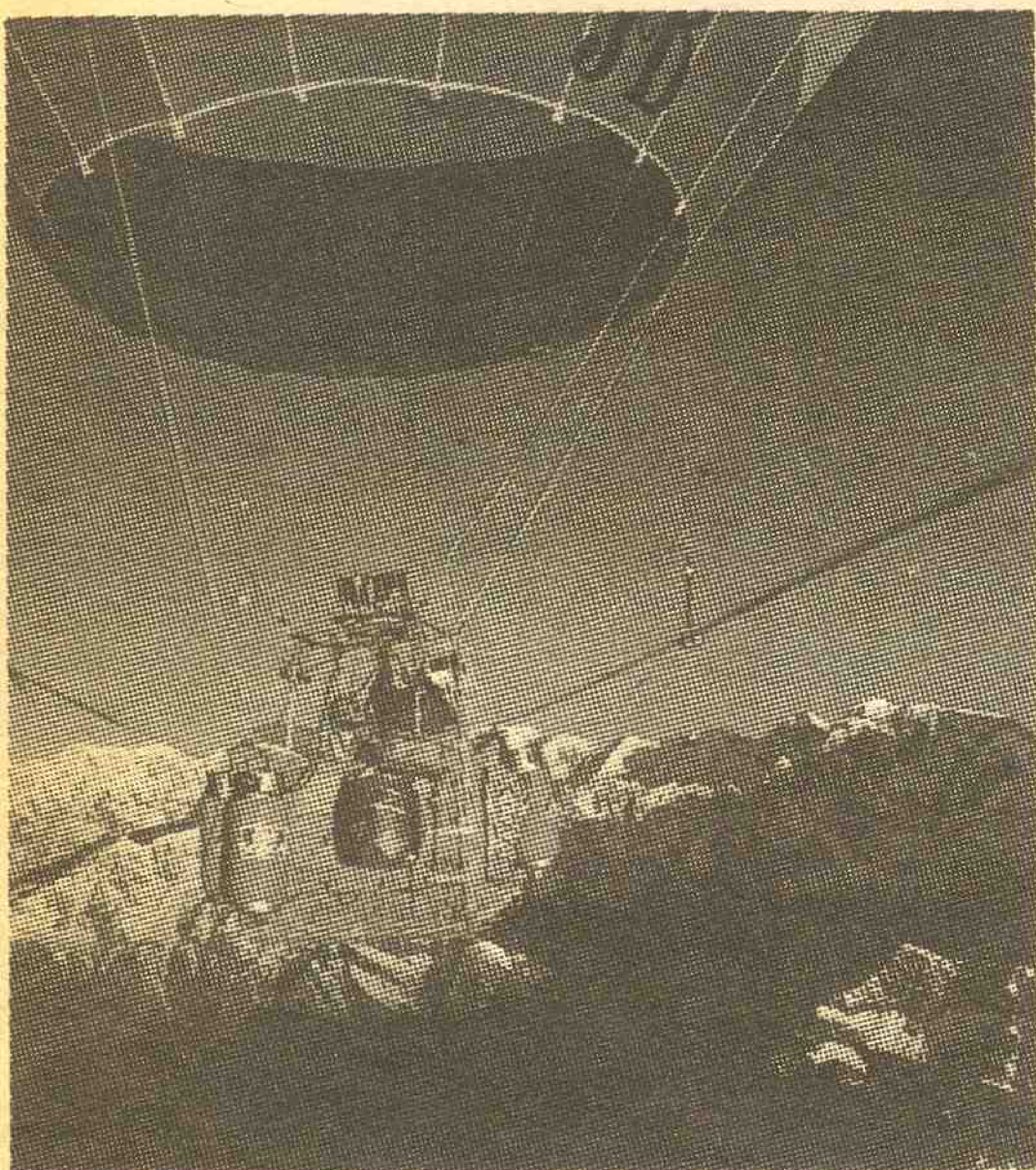
„Plin de demnitate ca un valet englez, infirmierul se apropie de pat şi notă dorinţele pacientului: «homari, filet mignon şi vin roşu sec». După masă, bolnavul, ce fusese supus unei intervenţii chirurgicale, acţionă prin telecomandă jaluzelele, dădu drumul la combina-stereo şi sună, din nou, boyul, comandînd un pahar de porto. «În spitalul acesta se trăieşte ca într-un hotel de lux», spuse el satisfăcut".

Reproducem această relatare după revista „Der Spiegel", care se ocupă, într-un recent articol, de afacerile cu sănătatea în lumea occidentală, unde nimic nu scapă legilor profitului. Nici măcar lupta nobilă a medicului pentru prelungirea vieţii, pentru alinarea suferinţei. Evident că spitalul cu „paturi de aur", despre care este vorba, nu este destinat celor cu venituri modeste, ci marilor bogătaşi. În ultimii ani, numeroase asemenea clinici cu superconfort au apărut, în special în Statele Unite şi Marea Britanie, dar şi în Australia şi în alte ţări occidentale. „Un boom al unei branşe relativ noi, care face afaceri cu sănătatea, ca şi cum ar face comerţ cu fructe exotice", releva „Der Spiegel".

Pentru a da o imagine asupra profiturilor obţinute, să amintim că aceste clinici de lux, aflate în cea mai mare parte în proprietatea unor societăţi multinaţionale pe acţiuni, au avut, anul trecut, numai în S.U.A., o cifră de afaceri de 40 miliarde de dolari — mai mare, deci, decît cea a firmei de automobile Ford. De fapt, publicaţia de medicină „New England Journal of Medicine" remarca faptul că a luat naştere un „gigant complex medicalo-industrial". Într-o asemenea clinică, numai costul cazării şi mesei este de circa 4 000 de dolari pe săptămînă, costurile îngrijirii medicale ridicîndu-se la cote la fel de înalte.

Însă, în timp ce, pentru cei bogaţi, se găsesc noi formule de confort, noi metode de a uşura suferinţele, o uriaşă masă de săraci şi de oameni cu venituri mai modeste se află, în tot mai mare măsură, în imposibilitatea de a mai găsi o cale de acces spre spitale, spre îngrijirea medicală. Revista „Time" scria nu demult: „Creşterea continuă a costului îngrijirii sănătăţii constituie o problemă atît de gravă, încît a devenit o preocupare la nivel naţional. Din 1965 şi pînă acum, nota de plată pentru cheltuielile medicale a crescut cu 430 la sută". Iar ziarul „Le Monde" observa: „Chiar de la naştere, riscurile mortalităţii în rîndul fiilor de muncitori este de două ori mai mare decît în rîndul copiilor de industriaşi, iar, la vîrsta de 35 de ani, un muncitor este confruntat cu un risc de a muri de patru ori mai mare decît un industriaş. Mai importantă decît vîrsta, apartenenţa socială apare, în zilele noastre, ca un factor determinant al inegalităţii în faţa bolilor şi a morţii". În „societatea tuturor posibilităţilor" dreptul la sănătate a devenit o imposibilitate; pentru că, în S.U.A., date oficiale relevă că o zi de internare a ajuns să coste pînă la 600 de dolari, sumă ce depăşeşte, în unele cazuri, salariul lunar al unui muncitor. Ministerul american al sănătăţii estima că există cel puţin 75 de milioane de americani ce nu beneficiază de o asistenţă medicală corespunzătoare şi 25 de milioane ce sînt lipsiţi de orice posibilitate de a-şi îngriji sănătatea. „În fiecare zi se hotărăşte cine să trăiască şi cine să moară. Şi, desigur, balanţa înclină în favoarea bogaţilor", remarca „Business Week". Situaţia este la fel de critică şi în alte ţări occidentale. Revista „Der Spiegel" informa, de pildă, că „fiecare cetăţean vest-german transferă, în medie, anual, un salariu la casele de asistenţă medicală", această sumă crescînd vertiginos în ultimele luni. Prezentînd situaţia din Italia, revista „Europeo" remarca existenţa a zeci de medici care exploatează dorinţa de sănătate a oamenilor pentru a se îmbogăţi; şi i-l cita pe medicul şef al spitalului „Regina Elena" din Roma, Guido Moricca, care declara cu cinism: „În clinica mea, pacientul trebuie să plătească şi aerul pe care-l respiră". O mentalitate obişnuită pentru o societate al cărei scop suprem este banul.

Romeo Nădăşan

Cu balonul deasupra Himalayei

Data aleasă – o zi din toamna anului trecut – pentru **Marele Zbor** sosise, în sfîrşit. Valea Kathmandu, din Nepal, era punctul terminus a trei ani şi jumătate de pregătiri, planuri şi emoţii. La ora 4 şi jumătate dimineaţa, la lumina farurilor camioanelor care transportaseră echipamentul expediţiei, se făceau ultimele pregătiri. Cele două baloane erau ancorate solid de sol. În nacela primului balon, cu însemnele firmei „J and B", urcară Chris Dewhirst, conducătorul expediţiei, alpinist experimentat şi specialist în astfel de aventuri, Aden Wickes, pilot pe Boeing 747, care zburase mai mult de 11 500 ore în condiţii apropiate celor în care se desfăşura expediţia şi, în sfîrşit, cel care urma să înregistreze zborul pe peliculă, fotograful Leo Dickinson.

Celălalt balon, însemnat cu „Zanussi", era pilotat de englezul Brian Smith, navigator îl avea pe australianul Phil Kavanagh, specialist în manufacturarea baloanelor, iar fotograful „improvizat" al acestui echipaj era alpinista Jan Reynolds.

Conform planului de zbor, baloanele urmau să se ridice la o înălţime de 9 150 metri, într-o zonă unde curenţi de aer puternici trebuiau să le împingă deasupra celor mai înalte creste ale regiunii Everestului din Himalaya. După ce s-ar fi oprit o clipă deasupra „acoperişului lumii", baloanele urmau să zboare de partea cealaltă a lanţului de munţi şi, apoi, să coboare într-un loc mai adăpostit, care să îi pună în siguranţă.

Ultimele buletine obţinute de la satelitul meteorologic Noah prevedeau o vreme liniştită şi caldă, ideală pentru ascensiune. Cu toate acestea, echipajele îşi ascundeau cu greu îngrijorarea; la un test efectuat în Australia, un balon se prăbuşise de la o altitudine destul de mare, deoarece în buteliile care trebuiau să întreţină flacăra pentru obţinerea aerului cald se introdusese alt gaz. De asemenea, se părea că vîntul nu avea tocmai direcţia ideală şi asta ar fi putut însemna devierea baloanelor faţă de vîrful Everest. Un eşec ar fi avut consecinţe de-a dreptul catastrofale! Trei ani şi jumătate de muncă şi iluzii spulberate, ca să nu mai punem la socoteală cele 250 000 de lire sterline cheltuite...

În plus, un alt risc ameninţa expediţia; o creştere bruscă a vitezei şi intensităţii vîntului (fenomen foarte probabil într-o zonă meteo capricioasă, cum este Himalaya) ar fi propulsat rapid baloanele la o înălţime prea mare şi ar fi cauzat moartea celor neaclimatizaţi cu treceri bruşte de la altitudine joasă la una mare. Cei care urmau să ia parte la această expediţie fuseseră selectaţi dintr-un grup de 22 de zburători.

Elicopterele transportaseră deja buteliile cu gaz, instalaţiile de ardere, instrumentele de navigaţie, alimentele, iar o armată de şerpaşi (plătiţi cu de cinci ori tariful normal) transportase restul echipamentului la baza de pe o înălţime a Everestului unde se efectuau zboruri de aclimatizare şi testare. Se făcuse, într-adevăr, prea mult pentru ca cele două echipaje să dea înapoi.

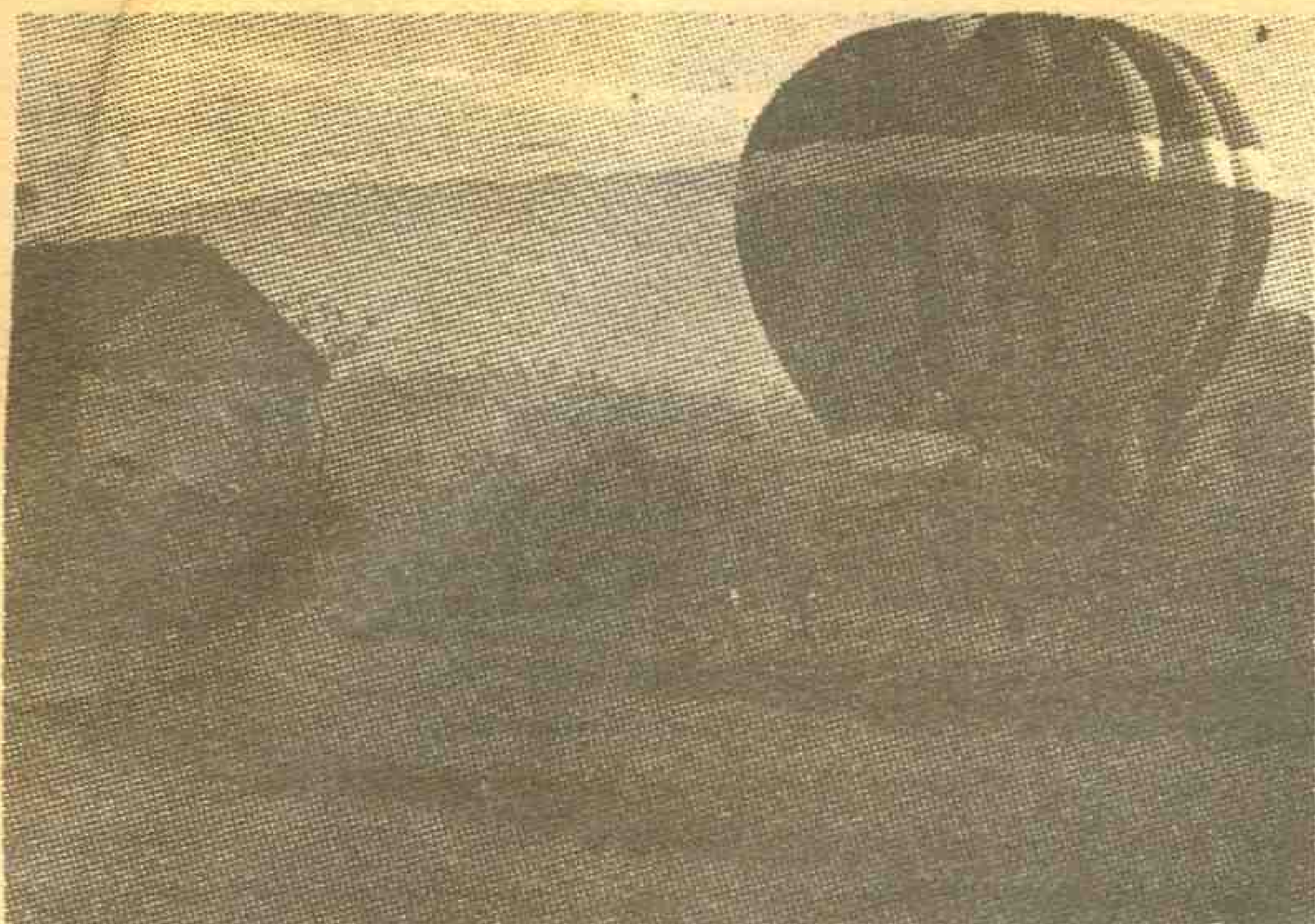
După o scurtă ezitare, conducătorul expediţiei – Chris Dewhirst – decise plecarea.

Ca un făcut, cerul, care pînă atunci era de un albastru intens şi curat, se acoperi, treptat, cu un strat din ce în ce mai gros de nori. Vîntul începu să bată tot mai puternic... Aceasta putea cauza multe probleme zborului şi aterizării, ameninţînd chiar cu distrugerea baloanelor. Singura consolare o aduse Martin Harris, expert în meteorologie, care transportase, la punctul de decolare, o staţie mobilă cu ajutorul căreia recepţiona fotografii de la satelitul meteo. Ultima fotografie indica cer lipsit de nori deasupra Everestului!

Pregătirile fiind terminate, semnalul de plecare se dădu la ora şase şi un sfert. Cu toate emoţiile, Brian Smith nu uită să-şi pună pe cap o cască de protecţie din răchită, o replică a celei purtate de profesorul Picard în ziua zborului cu care a stabilit recordul său mondial, iar Leo Dickinson purta, cu mîndrie, o cască de piele asemănătoare celei purtate de piloţii din primul război mondial.

La nici 20 de secunde de la desprinderea cablurilor de ancorare, expediţia era cît pe ce să se termine în chip tragic; chiar înainte de intrarea în stratul de nori, balonul „Zanussi", fiind mai uşor, se ridică mai repede şi lovi nacela lui „J and B". Privind prin baza lui „Zanussi" piloţii văzură cu groază cum, în partea superioară a balonului, se contura perfect nacela lui „J and B". Manevra de desprindere începu cu febrilitate; cu un suspin de uşurare, zburătorii văzură cum, încetul cu încetul, baloanele se îndepărtează unul de celălalt.

Plafonul de nori, odată străpuns, oferi o privelişte care li se păru piloţilor de-a dreptul fantastică. „Aveam sentimentul că am tăiat toate legăturile cu Pămîntul. În faţa noastră, născuţi parcă din spuma norilor, se înălţau munţii. Cel mai apropiat era Langtang, cu o înălţime de 7620 m, pe care-l urcasem cu un an în urmă", spunea Chris Dewhirst. Leo Dickinson avea sentimentul că este „un călător pierdut în spaţiu" şi

Leo Dickinson și Chris Dewhirst, doi dintre protagoniștii insolitului zbor

Unul dintre baloane coboară în Valea Kathmandu, după un zbor de testare (sus). Localnici care ajută la recuperarea nacelei după zbor (în centru). Brian Smith, pilotul balonului „Zanussi", se antrenează lîngă Everest pentru a se obișnui cu aerul rarefiat

că „părăsiseră deja planeta". Munții se distingeau cu acuratețea unei machete, și el simțea tot timpul nevoia de a se „apleca din nacelă pentru a-i atinge".

Chris Dewhirst recunoscu imediat crestele Everestului și le folosi ca puncte de referință pentru a trasa, cu mare exactitate, pe hartă poziția și cursul balonului, direcția și viteza vînturilor la diferite înălțimi, pentru a putea fi, apoi, capabil să-l aleagă pe cel care urma să-i „salte" peste munți și să-i ducă la punctul de aterizare. La celălalt balon, la „Zanussi", se părea că simțul de orientare îi părăsise cu desăvîrșire pe ocupanții lui. Chiar dacă Jan Reynolds era o alpinistă experimentată și urcase chiar pe Everest, de data aceasta, de la înălțimea balonului, era incapabilă să identifice înălțimile. „Toate păreau atît de mici și de nefamiliare", spunea ea mai tîrziu. Așa că se mulțumiră să mențină legătura prin radio cu celălalt balon și să-l urmeze cu docilitate.

După puțină vreme, se constată că vînturile de 50 sau 60 de noduri, care trebuiau să fie la 7 000 metri, lipseau cu desăvîrșire. Cînd baloanele se apropiară de vîrful Gauri Shankar, de 7 150 metri, punct situat la mijlocul traseului, măsurătorile indicau că două treimi din gazul care încălzea aerul din baloane fusese deja consumat. Singura soluție era o ascensiune cît mai înaltă, pentru a găsi un vînt care să-i ducă cît mai aproape de locul de aterizare. Chris Dewhirst reglă la maximum intensitatea flăcării, încercînd să atingă plafonul de 9 150 de metri. Cînd balonul ajunse la înălțimea de 8 230 metri, zgomotul produs de arzătoare încetă brusc și, dintr-o dată, balonul deveni o parașută imensă și ineficientă. Pe măsură ce aerul se răcea în interiorul său, balonul începu o coborîre rapidă, ajungînd la o viteză care putea fi fatală în cazul unui contact prematur cu solul. Cauza stingerii flăcărilor o constituia oxigenul rarefiat din atmosferă. Dewhirst știa că flacăra s-ar fi putut reaprinde la 4250 metri, unde aerul era mai dens... se punea problema dacă ar mai fi avut suficient timp s-o facă... Leo Dickinson, fotograful, care din fericire pentru el nu știa prea multe despre zborurile cu balonul, considera căderea drept o manevră spectaculoasă care intra în programul zborului, așa că urmărea, fără panică, încercările disperate ale echipajului de a reaprinde flacăra, filmînd totul cu multă conștiinciozitate; i se păru, totuși, ciudat să vadă, prin vizorul aparatului de filmat, cum copacii de pe versanții muntelui își măreau suspect de repede dimensiunile.

În sfîrșit, după o scurtă pîlpîire, flăcările celor trei arzătoare vuiră din nou, propulsînd în balon sute de metri cubi de aer cald. Coborîrea încetă și o privire aruncată pe cadranul altimetrului arătă navigatorilor că se aflau la 300 metri de Pămînt... Căzuseră de la 8 230 metri la 4 250 metri (față de nivelul mării). Era deja timpul să caute un loc de aterizare. Descoperiră

curînd, într-o vale, un luminiş destul de mare ca să permită o coborîre sigură. La cîţiva metri de sol, Dewhirst coborî pe o frînghie şi, cu o manevră abilă, ancoră solid balonul de un copac uriaş.

Cei din „Zanussi", care urmăriseră înmărmuriţi căderea dramatică a lui „J and B", au putut să-i urmeze la verticală pînă deasupra văii, dar erau prea sus pentru a risca o aterizare. Purtaţi de un vînt uşor, reuşiră să treacă peste creastă şi să aterizeze, cu mai puţin noroc, pe o coastă pietroasă şi cu panta pronunţată. La contactul cu solul, nacela se răsturnă peste ocupanţi, imobilizîndu-i. Adevărata dramă de-abia începuse; din cauza izbiturii, cineva atinsese dispozitivul de declanşare a flăcărilor şi, într-o secundă, echipajul fu învăluit în lumina portocalie a focului. „Hainele noastre de protecţie începură să se topească", povesteşte Jan Reynolds. Cu toate că paraşutele cu care erau echipaţi le stînjeneau mişcările, cei trei, cu forţele sporite de viziunea pericolului iminent, reuşiră să răstoarne nacela şi să iasă afară, în siguranţă. Toţi cei şase zburători, erau, în sfîrşit, pe pămînt. Chiar dacă parcurseseră doar două treimi din traseul propus, entuziasmul lor era de nedescris.

Adrian Dascălu

Inima artificială – pro şi contra

La patru ani de la primul implant de inimă artificială, mulţi dintre principalii cardiologi ai lumii încep să întoarcă spatele acestui procedeu, în vreme ce inventatorul lui „Jarvik 7" afirmă că, dimpotrivă, este necesară o recurgere şi mai mare la invenţia sa. Cel puţin acestea erau constatările lui Ralph Wakley, de la „United Press International", în urmă cu cîteva luni. „Avem nevoie de mai multe experimentări controlate pe oameni şi de mai multe experimente în alte centre medicale", declara dr. Robert Jarvik la un simpozion desfăşurat la Salt Lake City. Cercetători din principalele centre de transplant de cord din S.U.A., (California, Kentucky, Pennsylvania şi Texas), Marea Britanie, Suedia, Japonia şi R.F. Germania, susţineau că inimile artificiale pot cel mai bine fi folosite ca „punţi" pentru a menţine un pacient în viaţă pînă în clipa în care este găsit un donator.

Cinci pacienţi primiseră, pînă la acel reportaj al ziaristului american, inima inventată de Jarvik. Dr. Barney Clark a fost primul pacient. A murit după 112 zile. Dintre cei cinci pacienţi, unul a fost operat în Suedia; a trăit şapte luni. Altor cinci pacienţi li s-a implantat o inimă artificială temporar. Primul pacient de acest fel – Bernadette Chayrez. La 3 februarie a.c., a avut loc prima operaţie, apoi, la 7 februarie, inima artificială a fost înlocuită cu una umană. Dar transplantul a eşuat şi pacienta a fost reconectată la „Jarvik-7".

În decembrie 1985, o echipă de la „Food and Drug Administration" i-a audiat pe dr. William DeVries (singurul medic american căruia i s-a permis să facă asemenea implanturi) şi pe alţi medici, înainte de a decide dacă să se continue sau nu programul de implantări permanente de inimi artificiale. Echipa a recomandat, iar F.D.A. a acceptat ca unele schimbări să fie avute în vedere. Una dintre ele prevede că dr. DeVries va trebui să primească aprobarea implantului pentru fiecare caz în parte.

Jarvik însuşi şi-a expus opiniile în faţa unui comitet al Congresului. Unii nu sînt de acord cu ele. George Annas, de pildă, profesor la Universitatea din Boston, susţine că programul ar trebui oprit, întrucît produce multe suferinţe pacienţilor şi familiilor lor şi îi transformă pe oameni în animale de experienţă. Fiind de acord cu Jarvik că problemele congestiilor cerebrale vor fi, probabil, soluţionate prin modificări ale pompei şi îmbunătăţiri ale tratamentului cu anticoagulante, mulţi chirurgi prezenţi la simpozionul de la Salt Lake City au dezbătut calitatea vieţii oferite pacienţilor.

Trei dintre cei care au primit o inimă „Jarvik 7" au murit într-un an de la implant, în vreme ce William Schroeder trăieşte încă (a fost operat în noiembrie 1984), la Humano Heart Institute din Louisville, Kentucky. Murray Haydon a sărbătorit şi el, în februarie a.c., un an de la implant.

Alt pacient, Michael Drummond, a primit o inimă umană la nouă zile după ce îi fusese implantat un „Jarvik 7", la Centrul medical al Universităţii Arizona, din Tucson.

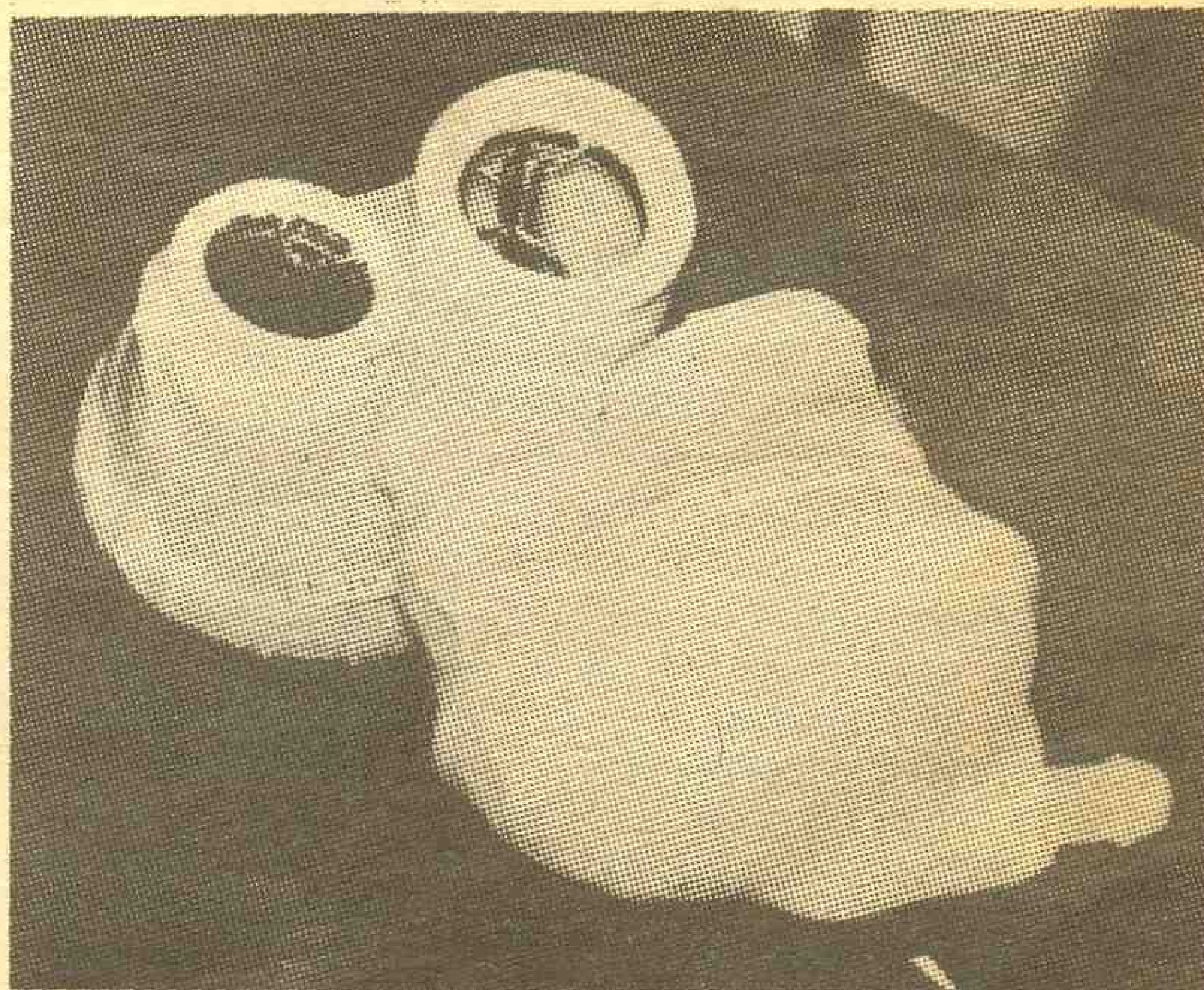
Loy Clark, al cărei soţ a trăit cu o inimă artificială 112 zile, e de părere că aceasta ar trebui să fie la dispoziţia cît mai multor pacienţi aflaţi în stare critică, deoarece – spune ea – „trebuie să se permită cercetătorilor să rezolve aceste probleme".

Dr. DeVries recunoaşte că „unul dintre cele mai importante lucruri pe care le avem în vedere este calitatea vieţii pacientului. Rezultatele de pînă acum sînt departe de ceea ce am sperat noi". Cercetările pentru a rezolva problemele congestiilor cerebrale în cazul inimilor artificiale pot duce la un mai bun tratament pentru mii de oameni care suferă de congestii astăzi, afirma dr. DeVries.

Dr. Mark Levinson, chirurg la Universitatea Arizonei, care a fost prezent la implantul inimii artificiale pacientului Drummond, declara că acest caz „indică" posibilitatea utilizării lui „Jarvik 7" ca „punte". Inimile artificiale, continuă dr. Levinson, ar trebui folosite pentru implant permanent doar cînd pacientul se află aproape de sfîrşit, iar inima unui donator nu are succes.

Dr. John Bunker, profesor de anestezie şi membru al echipei de transplant de cord din California, este de părere că, dacă inima artificială este utilizabilă, publicul va insista să se recurgă la ea. Alt chirurg, Bjorne Semb, din Suedia, înclină tot spre utilizarea inimii artificiale ca metodă temporară de prelungire a vieţii unui bolnav. „Cred că ne aflăm la prima generaţie de inimi artificiale", spunea el.

Inimă artificială tip Jarvik-7

Diplomatul sovietic Valentin Berejkov şi-a început activitatea ca prim secretar al Ambasadei Uniunii Sovietice la Berlin. După război a fost consilier al Comisarului poporului pentru afaceri externe al URSS şi a participat, în calitate de translator al lui I.V. Stalin, la multe întîlniri internaţionale. A fost prezent la Conferinţa de la Moscova a miniştrilor de externe ai puterilor aliate, din 1943, la Conferinţa de la Teheran, tot din 1943, precum şi la cea de la Dumberton Oaks, Statele Unite. În anul 1969 a fondat revista „SUA — Economia, politica, ideologia", al cărei redactor şef este şi astăzi.

Publicăm mai jos interviul pe care diplomatul sovietic l-a acordat, la Moscova, corespondenţilor agenţiei „CTK".

Am fost translator la Teheran

— Cum s-au stabilit relaţiile între URSS, SUA şi Marea Britanie în timpul războiului? Cum s-a reuşit să se realizeze o înţelegere reciprocă în privinţa celor mai importante aspecte ale ducerii războiului şi ale situaţiei postbelice?

— Se înţelege că, mai întîi, aici, a jucat un rol important faptul că ţările noastre au avut de făcut faţă, în comun, pericolului german. După căderea Franţei şi bombardamentele barbare asupra oraşelor britanice, după acţiunile încununate de succes ale submarinelor fasciste din Atlantic şi succesele germano-italiene din Africa şi, în sfîrşit, după atacul dur asupra bazei maritime americane de la Pearl Harbour, s-a demonstrat că interesele SUA şi Marii Britanii erau foarte vulnerabile. Din această cauză, cercurile conducătoare ale democraţiilor occidentale — în pofida rezistenţei lor iniţiale de a crea un front comun cu Uniunea Sovietică împotriva agresiunii fasciste — au recunoscut că singurul obstacol care poate dejuca planurile lui Hitler de dominaţie mondială îl reprezintă Uniunea Sovietică, precum şi intrarea lor în coaliţia antihitleristă.

— De bună seamă că un rol important l-au jucat şi relaţiile personale dintre reprezentaţii la cel mai înalt nivel ai celor trei puteri aliate, în special cele dintre I.V. Stalin şi preşedintele SUA, F.D. Roosevelt.

— Aşa este. După război, am fost consilier pe probleme sovieto-americane al lui Veaceslav Molotov, comisarul poporului pentru afaceri externe, şi, în această calitate, am participat şi ca translator al lui I.V. Stalin la convorbirile sale cu reprezentanţi ai SUA.

Îmi amintesc de prima întîlnire dintre Stalin şi Roosevelt din capitala Iranului. Delegaţia noastră la Conferinţa de la Teheran era formată din: I.V. Stalin, V.M. Molotov şi K.E. Voroşilov. Delegaţia s-a deplasat cu trenul pînă la Baku, iar, de acolo, cu avionul pînă la Teheran. Întrucît, atunci, eram ocupat cu alte probleme, nu am reuşit să mă întorc la timp la Moscova şi a trebuit să mă deplasez cu avionul. Am decolat noaptea de la Vnukovo şi am ajuns la Teheran pe la prînz. Din motive de securitate, dar şi din cauză că Roosevelt nu se putea deplasa decît într-un cărucior cu rotile, reşedinţa preşedintelui american a fost stabilită în clădirea centrală a Ambasadei sovietice la Teheran. În salonul principal al clădirii, vecin cu apartamentul preşedintelui, s-au desfăşurat şedinţele plenare ale Conferinţei.

Ajungînd la Ambasadă, am aflat că urmează să aibă loc prima întîlnire dintre Stalin şi Roosevelt. Mi-am luat repede un bloc-notes şi cîteva creioane şi m-am deplasat în clădirea centrală. Stalin, îmbrăcat în uniformă de mareşal, se plimba de voie într-o cămăruţă alăturată şi fuma trabuc. Am cerut iertare pentru întîrziere. „Nu-i nimic, a spus Stalin. Ştiu că abia aţi aterizat, dar sper că nu sînteţi din cale-afară de obosit. Veţi putea traduce? Convorbirea va fi foarte importantă". L-am asigurat că mă simt bine. Stalin s-a oprit lîngă o masă şi mi-a arătat unde va sta el, unde trebuie să stea Roosevelt cu scaunul lui pe rotile şi unde este locul translatorului.

Prin uşa deschisă l-am putut vedea pe servitorul, de origine filipineză, al preşedintelui american, care împingea încet, spre salonul principal, căruciorul cu rotile. Nu vreau să ascund că eram foarte emoţionat. Îmi imaginam în gînd cam cum se va desfăşura întîlnirea dintre cei doi bărbaţi, care reprezentau ideologii total diferite, cu experienţe de viaţă diferite, cu destine diferite.

Căruciorul lui Roosevelt trecu pragul, Stalin, care avea în picioare nişte cizme caucaziene de piele, se îndreptă spre preşedinte. Roosevelt ridică capul şi zîmbi larg. În gură avea un portţigaret de chihlimbar, cu ţigara aprinsă. Preşedintele i-a întins mîna lui Stalin şi a spus:

— Hallo, mareşale Stalin, se pare că am întîrziat puţin. Rog să fiu scuzat.

— Nu, aţi venit la timp, răspunse Stalin. Eu am venit puţin mai devreme pentru că aşa cer obligaţiile de gazdă. Doar sînteţi oaspetele meu...

— Protestez, zise Roosevelt, zîmbind. Credeam că ne-am înţeles că ne întîlnim pe teritoriu neutru, că aici este reşedinţa mea şi că dv. sînteţi oaspete...

— N-o să ne certăm din această pricină, mai bine spuneţi-mi, domnule preşedinte, dacă vă simţiţi bine?

În timpul interviului

— Mulţumesc, totul e-n ordine. Mă simt ca acasă.

Aşa a început istorica întîlnire. Se părea că erau cunoştinţe vechi care nu se văzuseră de multă vreme. Cred că atmosfera de încredere, creată instantaneu, între cei doi oameni de stat, era legată direct de corespondenţa intensă pe care ei au purtat-o începînd încă din anul 1941, din perioada imediat următoare atacării Uniunii Sovietice de către Germania hitleristă. Am tradus multe mesaje, precum şi scrisori ale lui I.V. Stalin adresate lui Roosevelt. Uneori, îşi scriau la cîteva săptămîni. Scrisorile lor se refereau nu numai la problemele de baza ale ducerii razboiului şi la evoluţia postbelică, nu numai la cele mai importante acorduri, dar şi la alte detalii, cum ar fi calitatea a cutare sau cutare categorie de armament sau a altor materiale de luptă. Stalin şi Roosevelt se felicitau reciproc pentru cîştigarea vreunei bătălii şi eliberarea unor oraşe, schimbau între ei fotografii pe care le semnau. Toate acestea au creat o anumită intimitate în relaţiile lor, iar cînd s-au întîlnit la Teheran, în anul 1943, aveau sentimentul că se cunoşteau de multă vreme. Se înţelege că o asemenea atmosferă a ajutat la încheierea cu succes a convorbirilor.

— Munca translatorului în cadrul unor convorbiri atît de importante este nu numai interesantă, dar şi foarte dificilă. Care a fost lucrul cel mai greu pentru dv.?

— Mai înti, trebuie să reţineţi că, pe vremea aceea, nu existau nici magnetofoane, nici instalaţii pentru traducere simultană. La asemenea întîlniri nu erau admişi stenografii. Translatorul trebuia nu numai să traducă, el trebuia să şi „înregistreze" convorbirea pentru că, după aceea, trebuia să facă o scurtă telegramă de informare pentru Ambasadă şi pentru Moscova. După aceea, era necesar să se facă o consemnare a întregii convorbiri, consemnare care, acum, după patruzeci de ani, se află în colecţia de documente oficiale privind conferinţele aliaţilor din timpul războiului.

Exista cîte un translator pentru fiecare parte. Cel american (în acea perioadă, cel mai des folosit a fost Charls Bohlen) traducea în limba rusă cuvintele şefului său, iar translatorul sovietic — din rusă în engleză. Nu era o traducere simultană, ci succesivă. Demnitarii la cel mai înalt nivel sînt obişnuiţi să comunice prin intermediul translatorului şi fac pauze după fiecare frază pentru a permite translatorului să traducă. Stalin vorbea încet, cu accent gruzin, de aceea trebuia să mă concentrez la maximum pentru a nu scăpa ceva.

In unele cazuri, cei doi translatori — sovietic şi american — se consultau, dar asta se întîmpla numai în situaţii extreme. La unele conferinţe, cum a fost cazul celei de la Dumberton Oaks, din Statele Unite, unde, în anul 1944, a fost pregătită Carta ONU, translatorii îndeplineau şi funcţia de secretari ai delegaţiilor. Delegaţia sovietică era condusă de ambasadorul de atunci al Uniunii Sovietice în Statele Unite, Andrei Gromîko, dar funcţionarii ambasadei nu aveau nici o legătura cu lucrările Conferinţei. Informările de la întîlniri, precum şi alte documente erau pregătite direct de membrii delegaţiilor. După aceea, protocoalele se comparau. Secretarul delegaţiei americane, cel al delegaţiei britanice şi eu rămîneam de multe ori în clădirea albă de la Dumberton Oaks pînă noaptea tîrziu. În fiecare dimineaţă trebuia să prezentăm şefilor delegaţiilor textul unic, care, după aprobare, trebuia împărţit tuturor participanţilor încă înaintea începerii unei noi şedinţe.

— Este cunoscut faptul că, şi în cadrul coaliţiei antihitleriste, au existat divergenţe de păreri, care uneori au provocat stressuri. Din cînd în cînd avea loc o luptă diplomatică acerbă. Cum se face că, pînă la urmă, se ajungea la un acord?

— De cîte ori mă gîndesc la vremurile acelea, cînd răsfoiesc documente sau revăd acordurile la care s-a ajuns, trag concluzia că principala garanţie a succesului o constituia faptul că puterile aliate îşi clădiseră raporturile pe baza egalităţii şi respectării intereselor fundamentale. Nu este un secret că, în perioada dintre cele două războaie mondiale, elita din ţările occidentale considera, în visul ei irealizabil, că Revoluţia din Octombrie a fost o „greşeală a istoriei", că Uniunea Sovietică va înceta de la sine să mai existe într-o bună zi, sau că va fi lichidată de Germania hitleristă, care se pregătea în acest sens. Chiar oameni politici — englezi, francezi, americani — au depus, în perioada războiului civil şi a intervenţiei, eforturi mari pentru ca orînduirea socialistă din tînăra republică sovietică să fie desfiinţată. Acum, factorii de conducere din democraţiile occidentale au trebuit să-şi revizuiască părerile, pentru că au fost obligaţi de evenimente să se alăture URSS şi sa lupte împreună împotriva duşmanului comun. Neîndoielnic că Roosevelt a tras, din aceasta, anumite concluzii. El a trebuit să recunoască faptul că încercările de a lichida orînduirea socialistă au eşuat, că orînduirea socialistă este capabilă să se apere şi să opună o rezistenţă nemărginită maşinăriei de război hitleriste, care, pe parcursul a doar cîteva săptămîni, a ocupat Polonia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda şi Franţa. Prin eroismul său pe front, poporul sovietic a demonstrat forţa şi invincibilitatea noii orînduiri. Iar aceasta a surprins. De aceasta şi-a dat seama şi Roosevelt şi cei care gîndeau ca el.

Meritul hotărîtor în ajungerea la finalizarea acordurilor l-a avut diplomaţia sovietică şi lupta guvernului sovietic pentru victoria cît mai rapidă asupra fascismului, pentru o pace durabilă, pentru libertate şi democraţie. Toate acestea au fost însoţite de succesele remarcabile obţinute de Armata Roşie pe front şi de munca plină de devotament a oamenilor sovietici în spa-

Delegaţia sovietică la Teheran. În centru, I.V.Stalin, în stînga lui (în spate) V.M.Molotov, în uniformă – K.E.Voroşilov. Primul, în dreapta lui Stalin – V. Berejkov

tele frontului. I.V. Stalin a manifestat calităţi de excepţie, ca om politic şi diplomat în cadrul întîlnirilor celor „trei mari". Acest lucru l-a recunoscut atît Roosevelt, cît şi Churchill şi Truman. Nu o dată, am văzut cum forţa argumentelor reprezentantului sovietic, hotărîrea şi insistenţa sa, cunoaşterea perfectă a amănuntelor, dar mai ales calmul şi încrederea în victorie, chiar şi în lunile cele mai grele ale primei faze a războiului, i-au influenţat vizibil pe reprezentanţii occidentali, i-au obligat să privească cu alţi ochi spre URSS, să creadă că poporul sovietic va rezista şi va învinge.

— Vă amintiţi de vreo întîlnire extraordinar de interesantă din cariera dv. diplomatică?

— În vara lui 1941, după întoarcerea la Moscova, de la Berlin, la o recepţie la Kremlin, în onoarea Comisiei anglo-americane penru problemele ajutorului militar, condusă de lordul Beaverbrook şi Averell Harriman. Toţi cei care aveau o cît de mică tangenţă cu tratativele s-au strîns, cu puţin înainte de ora opt, în sala Ecaterinei din Marele Palat al Kremlinului. Privirile tuturor erau îndreptate spre uşa pe care trebuia să apară Stalin... Şi iată că uşa s-a deschis.

În momentul în care l-am văzut pe Stalin, am avut o tresărire interioară. Era cu totul altul decît mi-l imaginam după fotografii şi statui. Era mai scund, puternic slăbit, cu faţa de cenuşă, pe care se vedeau urmele vărsatului de vînt. Nu avea uniforma de mareşal, nici stele de aur. Bluza militară atîrna, pur şi simplu, pe el. Erau zilele cele mai grele ale războiului, cînd armata hitleristă pătrunsese — după cîte se părea — irezistibil, adînc în patria noastră, şi se apropia de Moscova şi de Leningrad. Răspunderea colosală şi insuccesele au lăsat urme vizibile asupra lui Stalin. Cu toate acestea, a trecut pe lîngă grupurile de oaspeţi, a dat mîna cu fiecare, privindu-i în ochi, iradiind o mare forţă şi enegie lăuntrică.

Ataşatul militar american de atunci, ca de altfel mulţi alţi experţi americani şi englezi, apreciind că Moscova va cădea în zilele următoare, l-au sfătuit pe Harriman să nu zăbovească prea mult în capitala URSS, pentru că ar putea cădea în mîna nemţilor. Multe personalităţi influente de la Washington şi Londra nu au fost de acord să se livreze URSS materiale de război, pentru că acestea vor cădea în mîna hitleriştilor. Misiunea lui Beaverbrook şi Harriman era de a se convinge dacă poporul sovietic va rezista şi dacă are vreun sens să i se pună la dispoziţie arme şi alt gen de ajutor material. Ambii emisari occidentali s-au convins, în cursul discuţiilor cu reprezentanţii sovietici, că Uniunea Sovietică va rezista şi că „războiul fulger" va eşua.

În mod evident, asupra lui Beaverbrook şi Harriman a făcut impresie deosebită calmul lui Stalin şi credinţa sa de neclintit în invincibilitatea socialismului. Ca urmare, ei au recomandat guvernelor lor să urgenteze ajutorul către Uniunea Sovietică.

Mi-amintesc şi de o altă întîmplare. În decembrie 1941, a sosit la Moscova pentru tratative ministrul de externe britanic, Anthony Eden. În timpul unei convorbiri cu Stalin, discuţia a lunecat spre evoluţia frontului sovieto-german. Eden a remarcat că, în pofida faptului că, la începutul lui decembrie, le-a fost administrată nemţilor o lovitură puternică la porţile Moscovei, lupta va fi grea şi de lungă durată.

— Hitler se află în continuare lîngă Moscova, iar Berlinul e departe, a spus el.

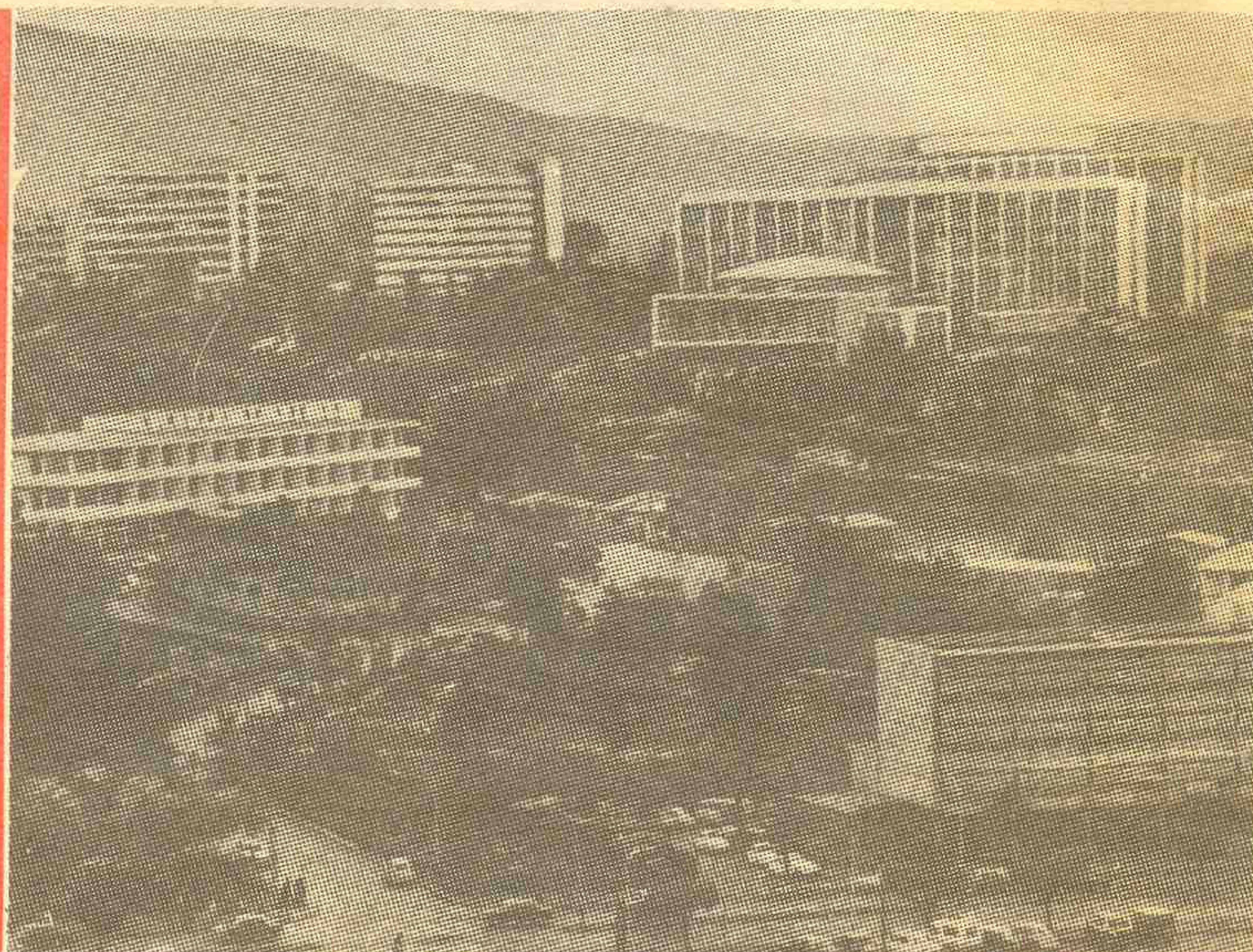
— Astea nu înseamnă nimic, a obiectat Stalin calm. Pînă acum ruşii au fost de două ori la Berlin şi vor ajunge şi a treia oară. Se gîndea la intrarea ruşilor în Berlin în anul 1760, în urma războiului de şapte ani, şi în anul 1813, cînd armata ţarului Alexandru I a urmărit armata lui Napoleon care se retrăgea.

Şeful diplomaţiei britanice şi întreaga asistenţă au fost surprinşi. Lucru de înţeles, întrucît duşmanul se afla doar la cîteva zeci de kilometri de Moscova şi toţi credeau că problema principală o constituia apărarea Moscovei şi a Leningradului. Iar Stalin le spunea calm că ruşii vor intra din nou în Berlin. Ceea ce, de fapt, s-a şi întîmplat...

Traducere şi prezentare de A. Nicolae

Impresii etiopiene

Vedere din capitala Etiopiei

Dimineaţă de vară. În această clădire mirosind încă a var proaspăt, îşi au sediul două importante organisme: Compania naţională revoluţionară de dezvoltare şi Consiliul suprem de planificare centrală. Sînt de faţă miniştrii, alte oficialităţi care ne vor ajuta să înţelegem cum se individualizează priorităţile pe harta unei Etiopii, fără îndoială sărace, cu o necesară şi bine înţeleasă nevoie de întoarcere la forţele proprii.

Începutul

Înainte de revoluţie, 65 la sută din pămîntul ţării aparţinea familiei regale şi nobilimii; 30 la sută — bisericii. Ţăranii aveau 5 la sută. Ni se prezintă dovezi că marea majoritate a acestora din urmă erau supuşi la plăţi arbitrare, rentele mergînd pînă la 75 la sută. Agricultura, ca ramură de bază în economie, n-avea cum susţine un edificiu minat, în întregul său, de neputinţă şi precaritate. Aproape 50 la sută din produsul social total şi 90 la sută din valoarea exporturilor provin, totuşi, din agricultură. 85 la sută din populaţie îşi asigură traiul lucrînd în acest sector.

Standardul de viaţă, se înţelege, pleacă de aici. O mare majoritate a locuitorilor de la sate trăieşte sub condiţiile standard. Nivelul coborît al nutriţiei, apa potabilă accesibilă doar la 10 la sută din populaţie, răspîndirea bolilor... Serviciile sanitare accesibile la mai puţin de 15 la sută din cetăţenii ţării. Durata medie de viaţă — 38 de ani. Rata mortalităţii copiilor — deosebit de ridicată. Rata analfabetismului — 93 la sută.

Este moştenirea cu care pleca la drum tînăra republică din Cornul Africii, la capătul unei perioade de foamete, care făcuse 200 000 de victime. Este linia de demarcaţie între regimul feudal şi perioada de angajament istoric începută prin actul din septembrie 1974. Începea o perioadă de reforme, un drum al schimbărilor, o zbatere declarată pe frontul schimbărilor.

Programul angajează, în primul rînd, reforma agrară, proclamată în 1975. Pămîntul, în întregul său, este considerat proprietate colectivă a poporului etiopian. El nu poate fi vîndut, schimbat, închiriat ori moştenit. Angajarea de forţă de muncă de către particulari este interzisă. Relaţiile de dependenţă sînt abolite şi toate datoriile faţă de proprietarii de pămînt anulate. S-a pus astfel capăt relaţiilor feudale din agricultură, impediment larg recunoscut în dezvoltarea agriculturii. Din 1975, băncile, companiile de asigurare, 138 de întreprinderi industriale, ca şi marile firme comerciale au fost naţionalizate. Unităţile de transport şi comunicaţii au fost trecute sub controlul statului. A fost începutul. Capătul de drum către o altfel de lume.

Ne-au fost prezentate informaţii edificatoare privind posibilităţile de schimbare a situaţiei economice a ţării prin punerea în valoare a resurselor naturale, a potenţialului hidroelectric, prin valorificarea superioară a pămîntului arabil. Se pun speranţe în dezvoltarea industriei extractive. Etiopia dispune de rezerve de aur, platină, cobalt, fier. Se fac investiţii pentru extragerea şi prelucrarea hidrocarburilor.

O ţară cu 33 milioane locuitori, din care 45 la sută sub 30 de ani. Un argument, un temei al încrederii.

Vizităm o unitate industrială din Addis Abeba: fabrica textilă Akaki. Ca să ajungem aici, a trebuit străbătut un drum prelungit prin porţile de margine ale oraşului, printre case nevoiaşe, proptite în pereţi nevăzuţi, cu acoperişuri de tablă. Curtea de la intrare este străjuită de o fîntînă arteziană, se văd aleile

îmbătate de flori, arbuştii decorativi.

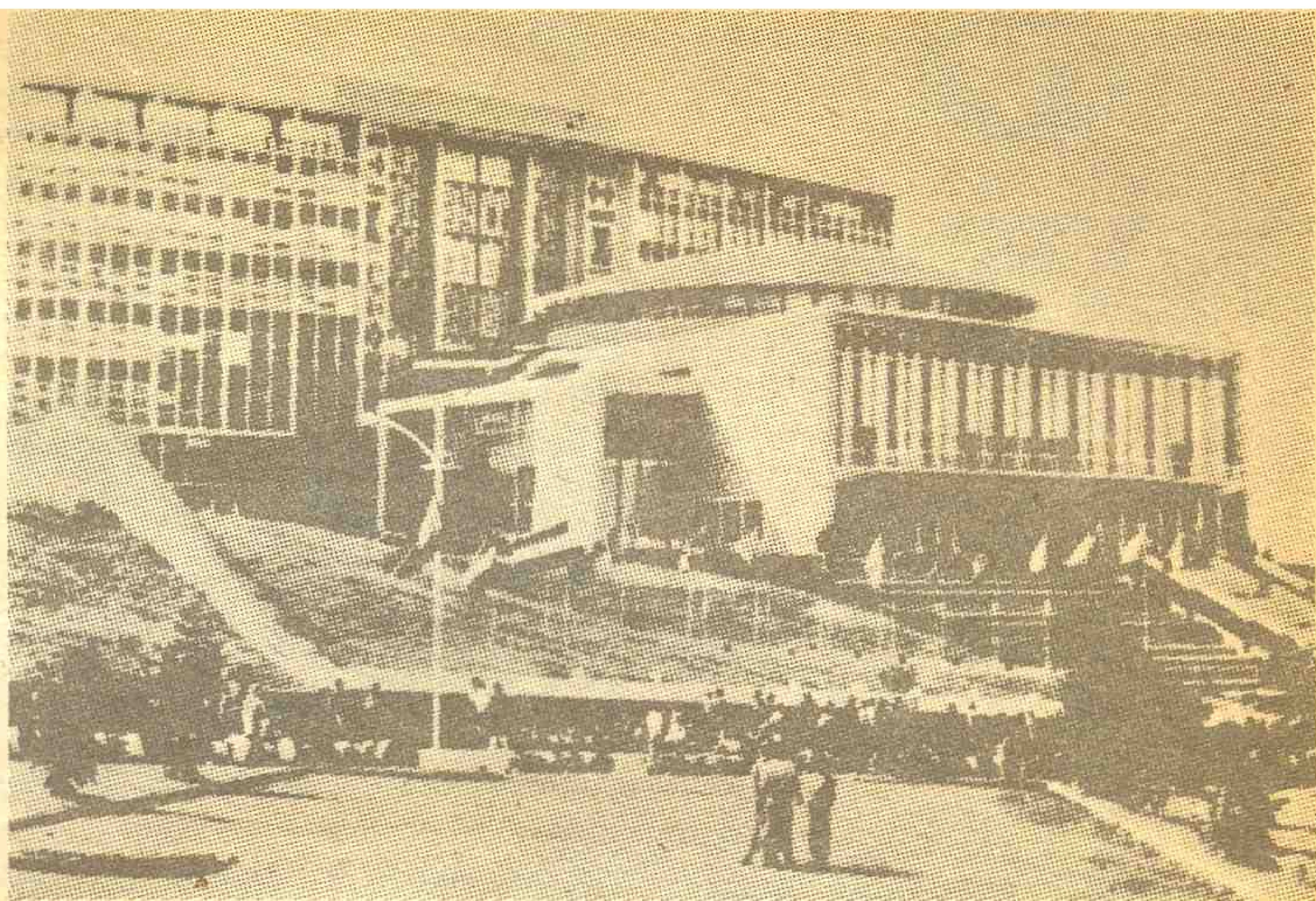
Întreprinderea poate sugera ceea ce poate să facă industria etiopiană la ea acasă. Şase mii de oameni lucrează în halele de producţie, în birouri, în celelalte activităţi de alergătură pe care le presupune fluxul de fabricaţie. Aproape jumătate — femei. O întreprindere în stil clasic, cu utilaje de factură tradiţională. Nimic de ultimă oră, între pereţii secţiilor unde bat fără întrerupere suveicile ameţite de plăcere. Nouă este convingerea autorităţilor că industria înseamnă o pîrghie de viitor a schimbării lucrurilor.

70 de milioane...

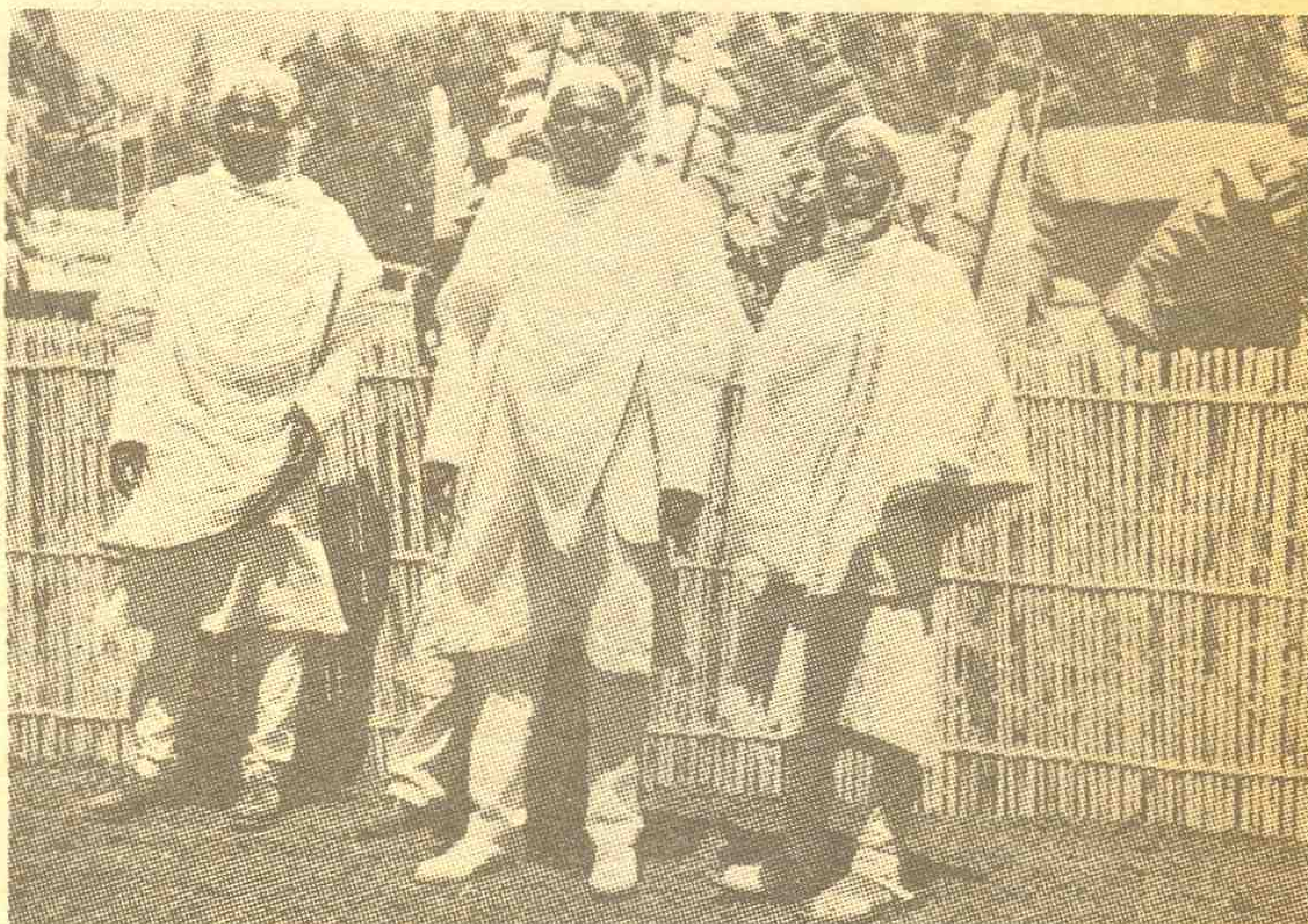
Odată deschis, un registru al umilinţelor ar încorpora cu siguranţă, în cazul etiopienilor, cîteva capitole. Îmi vine în minte ideea acelui domnitor Amda-Syon. Pentru a se răzbuna pe locuitorii dintr-o regiune a ţării, revoltaţi împotriva sa, va decide să-i pedepsească într-un fel anume: rebelii au fost puşi sub comanda maimuţelor! Exista un şef, un guvernator ca oricare altul, dar maimuţele lăsate în voie trebuiau respectate ca adevărate stăpîne şi neîngrădite în gesturile lor. Ne amintim de tropăitul cizmei mussoliniene peste corpul neapărat al Abisiniei. Şi, aş pune alături, neputinţa de a face faţă umilinţei la ordinea zilei: foamea.

În ultimul deceniu, situaţia alimentaţiei s-a înrăutăţit în multe ţări africane, mai ales în cele situate în zona subsahariană. În timp ce, în state din Asia şi America Latină, producţia de alimente a crescut mai repede decît populaţia, sporind deci şi cantităţile de alimente disponibile pe locuitor, în Africa tendinţa producţiei pe cap de locuitor este în scădere. Conform aprecierilor FAO, numărul oamenilor care sufereau de foame în Africa, acum 15 ani, era de 70 de milioane. A ajuns, în prezent, la 100 de milioane. Fiecare al treilea copil moare înainte de a atinge vîrsta şcolarizării, ca urmare a foamei şi subnutriţiei, sute de mii suferă de ireversibile tulburări fizice şi psihice, de dezvoltare, ca urmare a subnutriţiei.

Cu toate că cifra absolută a celor afectaţi de foame sau subnutriţie este mai mare în ţările în curs de dezvoltare din Orientul Îndepărtat, numărul relativ al oamenilor care nu au o hrană suficientă este mai ridicat în Africa, şi ameninţă să crească în următorii ani, în cazul în care nu se va realiza o creştere a producţiei agrare şi de alimente. În ultimul deceniu, în ţările în curs de dezvoltare nu a putut creşte nivelul de calorii — din producţie proprie plus comerţul exterior net, plus ajutorul alimentar. În 18 din cele 46 de ţări africane în curs de dezvoltare, a scăzut, în această perioadă, capacitatea de asigurare a necesarului de calorii. Pe lista, care are în faţă Etiopia, mai figurează Uganda, Ciad, Mozambic, Guineea, Mali, Burkina Fasso...

„Casa Africii" din Addis Abeba, sediul secretariatului general al Organizaţiei Unităţii Africane

Ţărani etiopieni în costume naţionale

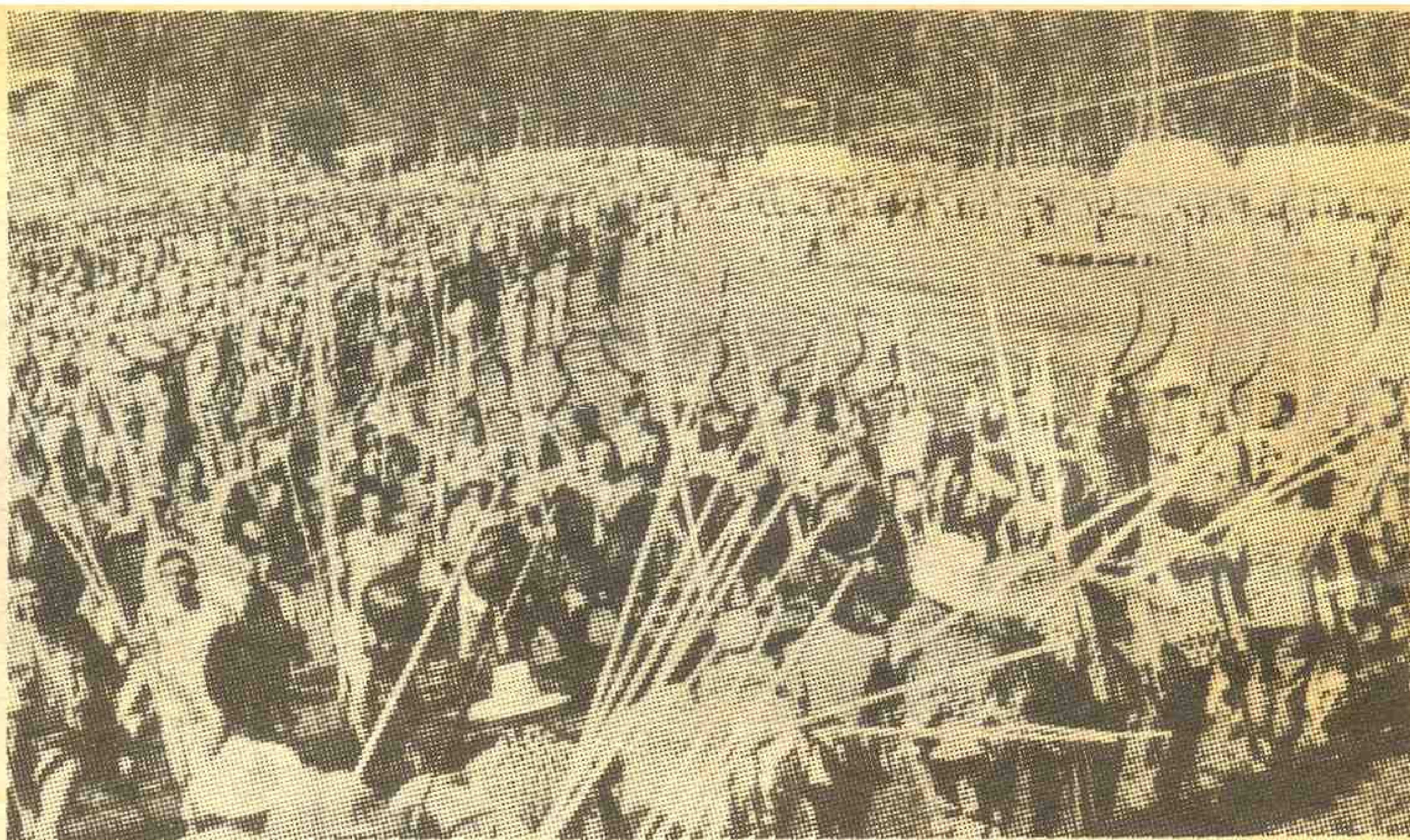
File de istorie

În amhară, Addis Abeba înseamnă „Floare nouă". Nu cunosc semnificaţia numelui ales de împărăteasa-fondator. Ca la orice naştere, se caută ceva care să meargă la suflet. M-aş opri mai puţin la prima parte a numelui. Oricui, copilul său i se înfăţişează în straiele frumosului. Repetiţia mă trimite cu gîndul la conştiinţa florilor de dinainte. La bunicii şi străbunicii oraşului de azi. Sîntem tentaţi să delimităm interesul la ce vedem dincoace de vîrful bocancului, grăbindu-ne să parafăm concluzii definitive. Europenii au ajuns la izvoarele Nilului Albastru tîrziu. Misionarul portughez Pedro Paiz venea în Etiopia, în 1603, şi lui îi datorăm identificarea izvoarelor Nilului. Muito Gentilhomen, al patrulea fiu al lui Vasco da Gama, fu-

sese şi mai devreme, în 1541. Cu muscheta la oblînc, nu le-a fost greu să pună ordine în disputele fără număr existente şi aici, şi în alte locuri, unde mirosul bogăţiilor căutate plutea în aer. Ne-au rămas din această expediţie date interesante despre „Ţara obrazelor arse", atîtea cîte le putea culege un om venit nu să stea cu carnetul deschis pe unde apucă. Vom fi trimişi să aflăm de Solomon şi de dragostea lui pentru regina de Saba, din a căror împreunare va apărea, susţine legenda, familia domnitoare peste colţul de Africă din sudul Mării Roşii, ştiută ca „lumea Puntului şi a tămîiei". Firul istoriei ţării Habasat ne duce în urmă mult, şi încercările de a explica continuitatea traiului şi existenţei în Etiopia dau acelaşi răspuns: izolarea. Ajunşi, în cele din urmă, să „civilizeze" locurile din Hornul Africii, albii aveau să se oblige la a afla, mai întîi, de civilizaţiile prinse în înălţimea platourilor brăzdate de văi adînci şi umezite de ploi rapide, apele lor pompînd, apoi, respiraţia revărsărilor de pe Nil.

De undeva, din străfundul secolelor, clipeşte insistent, ca o torţă în noapte, Aksum. Este primul mare stat cunoscut în Africa de răsărit, mai vechi decît era noastră. Zoskales, primul prinţ abisinian stabilit la Aksum, a fost contemporan cu Hristos. După el, un suveran ţinea să se semneze „marele rege al regilor aksamiţilor", într-o epocă în care se vorbea de existenţa a patru mari împărăţii — Persia, Roma, Aksum şi Egiptul. Mai ales comerţul cu aur, mirodenii, fildeş a adus Aksumului strălucire şi durată. Sub împăratul Ezana, contemporan cu Constantin cel Mare, monedele vor purta, în locul inscripţiilor greceşti, însemne în limba gheza, strămoşul etiopienei moderne. S-a spus că, asemeni statului Kush, înaintea lui, Aksum a modificat, pentru un timp, echilibrul puterilor lumii. Dar, spre deosebire de acesta, pe care îl şi învinsese, va influenţa extrem de puţin restul Africii.

Ochiul cercetătorului rătăcit în întinderile Etiopiei va găsi cu cale să întîrzie asupra acelor semne particulare din care descinde orgoliul Etiopiei de azi, prea des confundată şi ignorată în demnitatea ei. Cultura materială etiopiană a dat la iveală practica teraselor de pe versanţii dealurilor. „Toate dealurile din jur au fost transformate în terase pentru agricultură, scria un călător prin mijlocul veacului trecut. Nicăieri, nici în Grecia, nici în Asia Mică, n-am văzut atîţia munţi teraşaţi, ca în văile Abisiniei." Sute de mii de acri trebuie să se fi cultivat cu cea mai mare grijă, pînă sus, aproape de vîrful munţilor, dar acum n-a mai rămas nimic, decît zidurile de consolidare. Unele din aceste terase mai există şi azi.

Etiopia, patria a peste 80 de naţionalităţi. Aspect din timpul unei serbări populare

Au fost identificate, în Etiopia, construcţii în piatră fără mortar. Populaţia konso o foloseşte şi în prezent. Aşa s-au născut forturi şi cetăţi pe vîrful dealurilor abrupte. Cînd fiul lui Vasco da Gama venea să ajute cu arme familia regală din Etiopia, el găsea pe regina mamă locuind pe culmea plată a unui munte abrupt. Drumul trecea pe o cărare îngustă, povesteşte el, şerpuitoare, care urca de la poalele muntelui; dar, de la acest loc, aproximativ două treimi dintr-o stîncă înaltă de circa 500 de picioare se îndrepta în afară şi forma un acoperiş deasupra porţiunii de dedesubt. Ei putură ajunge sus numai cu ajutorul unui coş, care a fost lăsat în jos printr-o deschizătură făcută în stîncă.

... Platoul colinar pe care şi-a găsit locul Addis Abeba — oraşul fondat în 1887 de împărăteasa Taitu, soţia împăratului Menelik al II-lea, — terenul vălurit ca o tablă ondulată bine strunită, la poalele muntelui Entato, se găseşte la peste 2 500 de metri.

Cum s-o fi jucînd fotbal pe terenurile etiopiene? Acum voi şti mai exact ciudăţenia organismului unui alergător de cursă lungă numit Bikila Abbebe. Şi a plămînilor lui...

Stau pe terasa bine ascunsă de ploaie, şi îmi ies alte griji din cap în afara pixului alergînd pe hîrtie, preocupat de timpul care presează şi de multele lucruri ce trebuie orînduite în seama colilor în aşteptare. Altfel e linişte şi nimic nu mă clinteşte din convingerea că îmi pot vedea în tihnă de treabă.

...Sar în picioare, risipind hîrtiile pînă atunci ordonate, stăpînit de dorinţa unică de a prinde un culoar de fugă, de a depista orice cale posibilă, fie şi gaura cheii, pentru a mă şti cît mai departe de locul acela, cît mai departe şi cît mai neştiut, mai în siguranţă... Încotro s-o apuc? Fusese mai întîi răgetul, ivit cu siguranţă dintr-un piept de vulcan. Am îngheţat. Privirea mi-a fost atrasă de locul din care, de sub o coamă zdravănă, doi ochi de leu — leu adevărat! — mă fixau neîncrezători în puterea mea de a scăpa... Sub fereastra Palatului Naţional, în mijlocul capitalei, regele junglei lansase, a avertisment, un chiot şăgalnic, înainte de a se hotărî să-şi destindă muşchii picioarelor în deschizătura saltului către victima care mă ştiam de cîteva fracţiuni de secundă. A intervenit ezitarea lui, gestul somnolent prin care mi-a întors spatele în clipa următoare, plătindu-mi spaima în poliţa umilinţei prin ignorare. Atunci, am zărit gardul de sîrmă care ne despărţea, atunci am înţeles şi restul. Drept care mi-am îngăduit să mă sumet, să mă cred, pentru minutele care urmau, zmeul zmeilor şi, apropiindu-mă de împrejmuirea cu pricina, să privesc, cu detaşare, ca un ins care toată ziua a avut de-a face cu patrupezi de acelaşi calibru în curtea unde a copilărit. Ceea ce nu înseamnă că m-aş fi bucurat de mai multă consideraţie din partea vietăţilor depozitate în lăcaşul respectiv, prea hrăniţi şi prea convinşi că, o dată aşezaţi în spatele zăvoarelor, nu merită să mai bage spaima în bieţii de noi.

Dacă am reţinut bine, a fost o vreme cînd leii se plimbau în voie prin curtea palatului...

Neagu Udroiu

GRIGORE GAFENCU

Ultimele zile ale Europei

O călătorie diplomatică în 1939

Autorul acestei lucrări — din care almanahul revistei „Lumea" pune la dispoziţia cititorilor săi, largi extrase, într-o primă versiune în limba română, — s-a născut la Bucureşti, la 30 ianuarie 1892. După ce a absolvit liceul în ţară, Grigore Gafencu a urmat cursurile facultăţii de drept din Geneva, obţinînd, apoi, titlul de doctor în drept al Universităţii Sorbona. Autorul ia parte, în anii 1916—1918, ca aviator la războiul pentru întregirea neamului. Pentru curajul de care a dat dovadă pe front, a fost decorat cu înalte ordine româneşti şi franceze.

În perioada interbelică, Grigore Gafencu s-a impus ca o personalitate de frunte a jurnalisticii şi vieţii politice româneşti, remarcîndu-se printr-o atitudine democratică şi opoziţia faţă de ideologia fascistă. Ca ziarist, a fost fondatorul şi directorul publicaţiei „Revista vremii", al ziarelor „Argus" — ziarul cercurilor de afaceri din România — şi al cotidianului de mare tiraj „Timpul". Lui i se datorează, de asemenea, crearea Agenţiei române de presă „Orient Radio" (Rador). Ca om politic, membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, Grigore Gafencu a ocupat funcţii de subsecretar şi secretar de stat la diverse departamente în guvernele naţional-ţărăniste din anii crizei economice, pentru ca, la 22 decembrie 1938, într-o perioadă internaţională deosebit de grea, cînd asupra ţării noastre plana pericolul nazist şi revizionist, să i se încredinţeze conducerea politicii externe româneşti.

Ca ministru al afacerilor străine, Grigore Gafencu a făcut dovada calităţilor sale incontestabile de om politic şi diplomat. El s-a străduit să îndrume politica externă a ţării noastre pe linia marilor comandamente naţionale, lăsate moştenire de iluştrii săi înaintaşi, în condiţiile unei situaţii internaţionale de o dificultate maximă. De numele lui se leagă — printre altele — diverse proiecte privind strîngerea legăturilor dintre statele din sud-estul Europei în vederea întăririi capacităţii lor de rezistenţă în faţa pericolelor ce le ameninţau, pentru menţinerea lor departe de confruntările dintre marile puteri, din care micile ţări aveau numai de pierdut, pentru apărarea inde-

pendenţei şi suveranităţii lor naţionale. Atît timp cît a considerat că evoluţia evenimentelor de pe arena internaţională oferea şanse cît de mici pentru o politică de rezistenţă faţă de Germania nazistă, chiar cu unele concesii de natură economică făcute acesteia, dar păstrînd nealterate atît orientarea tradiţională pro-anglo-franceză, în sprijinul scopurilor fundamentale ale politicii externe româneşti tradiţionale —, Grigore Gafencu s-a aflat în fruntea diplomaţiei româneşti, pe care a condus-o cu competenţă. La sfîrşitul lunii mai 1940, cînd frontul occidental se prăbuşea, iar guvernul român se orienta spre o politică de apropiere de Germania nazistă, G. Gafencu şi-a prezentat demisia, nefiind de acord cu noul curs al politicii externe. Cînd, puţin mai tîrziu, în august 1940, într-o perioadă de mare tensiune, a fost chemat să reprezinte România în calitate de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar pe lîngă guvernul sovietic, dîndu-şi seama de importanţa acestui post, el a răspuns favorabil. „Misiunea mea de aici — avea el să-şi definească programul cu care guvernul român îl însărcinase în capitala sovietică — va avea scopul să înlăture tot ce pare provizoriu, vremelnic, tranzitoriu în raporturile ruso-române... Mă voi sili să însenınez atmosfera şi să dau raporturilor diplomatice, politice şi comerciale dintre cele două ţări... un caracter statornic".

Reîntors la Bucureşti, în iulie 1941, după declanşarea atacului celui de-al treilea Reich împotriva U.R.S.S., Grigore Gafencu, după o scurtă şedere în ţară, s-a stabilit, în toamna aceluiaşi an, în Elveţia. În perioada următoare a lucrat la redactarea celor două cărţi ale sale, „Preliminaires de la guerre à l'Est" (1944) şi „Les Dérniers jours de l'Europe" (1946) — printre primele încercări de analiză ştiinţifică a raporturilor internaţionale în anii 1938—1941, apreciate încă şi astăzi pentru calităţile lor — în care se arată un susţinător al teoriei „echilibrului de forţe" în relaţiile internaţionale. Realităţile existente în lume la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial şi, în special, începutul „erei atomice", marcată de dezastrul de la Hiroşima şi Nagasaki, l-au determinat să-şi schimbe radical concepţia. „În ce mă priveşte — scria el la 26 ianuarie 1946 — nu mă mai împac cu teza echilibrului pe care o apăr în cele două cărţi ale mele. Dacă aş fi avut timp aş fi scris o prefaţă închinată acelei «ordini universale» spre care omenirea este silită să tindă în împrejurările de azi". Se gîndea la o ordine internaţională fără războaie, la organizarea căreia să participe toate naţiunile lumii, indiferent de mărime, la o ordine în care să domnească respectul reciproc şi colaborarea între popoare. Atunci, în perioada de început a „războiului rece", erau anticipări generoase, de a căror valoare lumea de azi devine tot mai conştientă.

În timpul Conferinţei de Pace de la Paris, Grigore Gafencu, împreună cu un grup de foşti oameni politici şi diplomaţi români aflaţi în emigraţie în Occident, a căror activitate era coordonată cu politica dusă în ţară de partidele burgheze de opoziţie, au înaintat Conferinţei cîteva memorii în care expuneau poziţia lor asupra unor probleme ce interesau ţara noastră. Deşi unele puncte de vedere au fost apropiate cu cele ale delegaţiei guvernamentale, în general opiniile exprimate erau alterate de o ostilitate nedisimulată faţă de noul regim, de transformările revoluţionare din România. De aceea, delegaţia română la Conferinţa de la Paris a criticat, sever şi cu deplin temei, acţiunile acestui grup, dar nu a dezavuat acelea dintre problemele mari, ridicate în mod corect, în memorii în special, la începutul Conferinţei de Pace.

Datorită legăturilor sale cu reprezentanţii fostelor partide politice burgheze, faptului că se afla departe de ţară, izolat, Grigore Gafencu nu a înţeles cursul nou luat de istoria poporului român după 23 August 1944. Aceasta nu poate anula, însă, acea importantă parte a activităţii sale patriotice şi democratice, ca om politic şi diplomat, într-una din cele mai teribile crize prin care a trecut ţara noastră şi lumea, în preajma şi în timpul celui de-al doilea război mondial.

A murit la Paris, în 1957, exact în ziua în care împlinea 65 de ani.

În cele ce urmează reproducem fragmente din „Introducere" şi primele două capitole ale lucrării „Ultimele zile ale Europei", apărută la 28 ianuarie 1946. Întîrzierea apariţiei ei a fost determinată de elementele noi pe care i le-a dezvăluit Georges Bonnet, fost ministru francez al afacerilor străine, imediat după eliberarea Franţei, ca şi de rezervele autorului însuşi faţă de concepţia „echilibrului de forţe" pe care şi-o însuşise, dar care — considera el, aşa cum am arătat — nu-şi mai putea păstra valabilitatea în era atomică.

Notele ce aparţin lui Grigore Gafencu poartă, în paranteză, iniţialele G.G.

dr. Ion Calafeteanu

Introducere

Încă de la prima pagină, de fapt, de la primele cuvinte ale cărții, autorul îl introduce pe cititor în plină criză europeană: „Al doilea război mondial trebuia să izbucnească la 1 octombrie 1938". Așa începe cartea lui Grigore Gafencu.

Bruscă, brutală, afirmația aceasta are menirea de a-l avertiza pe cititor că ceea ce urmează nu este jurnalul unor călătorii de agrement, ci o pagină de istorie, scrisă de un participant la istorie. Acest fapt dă lucrării „Les derniers jours de l'Europe" caracterul de document istoric.

Și autorul continuă:

„Hitler alesese într-adevăr această zi pentru ca trupele sale să intre în regiunea locuită de germanii sudeți. Führerul era hotărît să schimbe cu forța statutul european. El declarase la 26 septembrie (1938 – nota I.C.): ...«și acum noi avem în fața noastră ultima problemă care trebuie să fie rezolvată și care va fi rezolvată. Este ultima revendicare teritorială pe care o am de formulat în Europa: dar este o revendicare la care nu voi renunța și pe care o voi realiza cu voia lui Dumnezeu.» Astfel, Hitler a făcut spărtura și Göring s-a grăbit să anunțe deja mobilizarea generală. Armatele germane erau gata să înceapă campania".

Azi, la aproape o jumătate de secol de la evenimentele descrise și după ce documentele secrete ale celui de-al treilea Reich au putut fi consultate, putem spune mai mult. A existat, într-adevăr, o hotărîre fermă în acest sens a Führerului! După ce, la 30 mai 1938, el a aprobat forma definitivă a planului de operații împotriva Cehoslovaciei („Grün Fall"), la 7 iulie Hitler a semnat „Directivele strategice generale" în care se spunea clar: „Reglementarea chestiunii cehe printr-o hotărîre pe care am luat-o personal constituie scopul imediat, care se află pe primul plan al intențiilor mele politice. Sînt hotărît, cu începere de la 1 octombrie 1938, să profit de orice ocazie politică ce se va ivi pentru atingerea acestui scop". Dictatorul nazist își lua, însă, și măsuri de precauție: „Nu mă voi decide să pornesc contra Cehoslovaciei decît dacă sînt ferm convins, la fel cum am fost cu ocazia ocupării zonei demilitarizate și a ocupării Austriei, că Franța nu va întreprinde nimic și, în consecință, nici Marea Britanie nu va interveni".

Știm, însă, astăzi, sigur, că, din păcate, nu avea de ce să se teamă: Franța și, în special, Anglia nu aveau de gînd să se bată pentru „o țară îndepărtată", fie ea și aliată. Astfel că, la München, la 29 septembrie 1938, politica de conciliere, de înțelegere cu Germania, s-a manifestat din plin. Cehoslovacia a fost sacrificată.

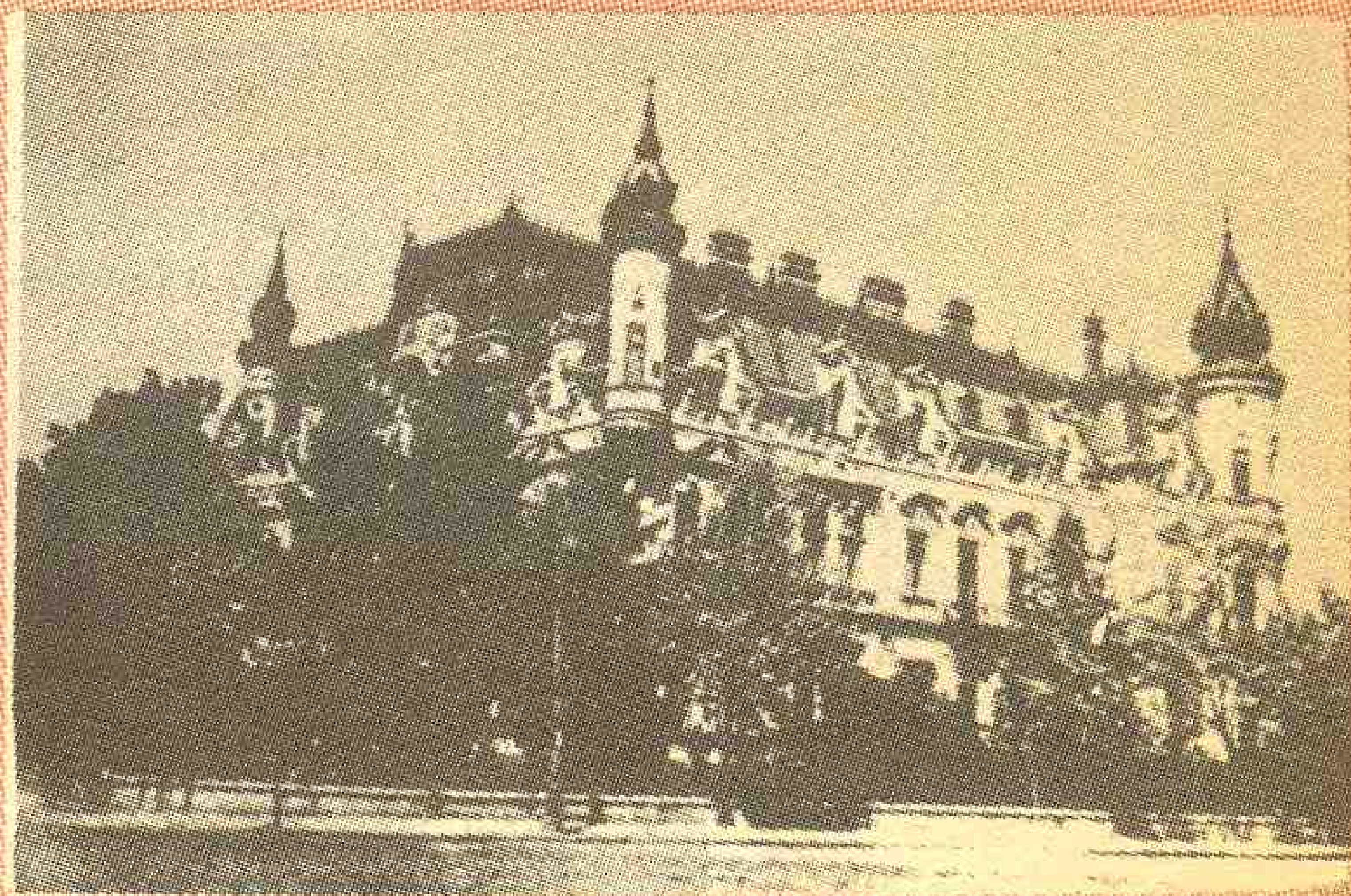
În țările occidentale mulți au vorbit atunci de „victorie", de „salvarea păcii".

Eroare! Era, de fapt, „prologul tragediei" (John W. Wheeler-Bennett).

Grigore Gafencu: *„...Aterizînd la Londra, la 1 octombrie, în mijlocul unei mulțimi entuziaste, primul ministru britanic declara că de acum înainte pacea era asigurată pentru o generație. În aceeași zi, armatele germane intrau, așa cum Hitler o dorise, în regiunea sudeților. Dar aceasta nu se mai făcea cu forța, cucerirea se efectua în vederea executării unui angajament încheiat cu garanția celor patru puteri..*

Toată presa sărbători, atît în Germania, cît și în alte părți, acest «acord miraculos», «punct de plecare pentru crearea unei Europe noi, eliberate de prejudecăți și de dușmănii reciproce, dominată de respectarea drepturilor vitale ale fiecărui popor și de orientarea spre o colaborare armonioasă între națiuni».

Totuși, unii observatori mai bine plasați semnalau printre conducătorii germani «pe cei care proclamau că trebuie să se avanseze mai repede pe aceeași cale și să se profite pe cît posibil cu putință de superioritatea militară de care Reichul credea că dispune... În momentul în care armata germană ocupa munții Boemiei, aceștia scrutau orizontul în căutarea formulării unor noi pretenții, a angajării unor noi lupte, a cuceririi unor noi obiective». (Raportul d-lui François-Poncet, ambasadorul Franței la Berlin, din 4 octombrie 1938).

Palatul Sturdza – vechiul sediu al Ministerului Afacerilor Străine

În bucuria care urmase spaimei generale, oamenii nu erau dispuși să ia în seamă prezicerile Casandrelor. Cînd Winston Churchill anunță că înfrîngerea totală suferită de către puterile occidentale la München nu era decît «începutul unei mari răfuieli», afirmația lui nu găsi decît un slab ecou.

Lumea dorea pacea. O dorea cu disperare, căci simțea că, în afară de Hitler, nimeni nu era într-adevăr pregătit să înfrunte încercările și să suporte nenorocirile unui război[1]. Și i se dădea dreptate lui Chamberlain, care, profitînd de acceptarea imediată a dictatorului german, tratase cu el privitor la ultimele revendicări teritoriale ale acestuia și-l constrînsese să menționeze aceste revendicări într-un tratat internațional. Dacă Hitler spunea adevărul, acesta era singurul mod de a salva pacea: trebuia încercat..."

[1] Guvernul francez se interesase pe lîngă guvernele țărilor prietene în ce stadiu se aflau pregătirile lor militare și care erau dispozițiile lor politice corespunzătoare. Rezultatul acestor cercetări a fost dintre cele mai descurajatoare. Anglia făcuse cunoscut la 17 septembrie 1938 că era hotărîtă să dea Franței tot ajutorul posibil „în cazul în care aceasta va fi ea însăși atacată"; dar că-i era „imposibil" să-și ia dinainte angajamente în cazul în care Franța ar intra în război în virtutea tratatului său cu Cehoslovacia. Cu două săptămîni mai înainte (la 2 septembrie), guvernul francez fusese informat că ajutorul Angliei, pe uscat cît și pe calea aerului, putea să constea în două divizii neechipate cu material modern, în timpul primelor șase luni de război și în 100 la 150 de avioane. Guvernul Statelor Unite declarase în mod categoric, încă de la începutul crizei, că nu era în măsură să dea nici un ajutor. În ceea ce privește Rusia Sovietică, întrebată în două rînduri despre această chestiune (în martie și în iunie 1938), ea declarase prin persoana d-lui Litvinov că ea nu refuză să dea ajutor Cehoslovaciei în cazul unei agresiuni din partea Germaniei, dacă Polonia și România s-ar angaja dinainte să lase să treacă armatele sovietice pe teritoriul lor. Cum nici Polonia, nici România nu înțelegeau să ia dinainte un asemenea angajament, nu se putea aștepta la o intervenție din partea Rusiei (notă G.G.).

„Încercarea" s-a dovedit a fi, în realitate, una dintre cele mai grave greşeli din istoria contemporană a umanităţii. Unii istorici au încercat chiar să vorbească de „avantajele" Münchenului. Şi pentru Gafencu „acordul părea să aibă unele avantaje" (cîştigarea unui timp pentru înarmare, angajarea mai decisă a Angliei de partea Franţei etc.). Azi istoricii sînt cvasiunanimi în a considera că acordul de la München a adus avantaje numai regimului hitlerist. Dacă comparăm condiţiile în care a izbucnit războiul în septembrie 1939 cu situaţia din septembrie 1938, raportul de forţe în septembrie 1938 era net avantajos, chiar şi din punct de vedere militar, fără a mai vorbi de avantajele economice şi politice, de partea frontului democratic — Anglia, Franţa, Uniunea Sovietică, Mica Înţelegere, Înţelegerea Balcanică.

Acordul de la München avea lipsuri multe şi mari, suficiente pentru a-l compromite definitiv în faţa istoriei. Grigore Gafencu relevă în lucrare una dintre marile sale slăbiciuni:

„Dar exista o lipsă şi mai mare, mai greu de îndreptat: reaua credinţă a lui Hitler. Cel de-al III-lea Reich punea doctrina şi principiile sale *deasupra oricărui limbaj diplomatic; naţional-socialismul era acela care avea să determine natura şi sensul angajamentelor internaţionale luate de către conducătorii nazişti. Or, cucerirea regiunii sudeţilor nu era decît o etapă pe calea realizării «programului» naţional-socialist. Acordul de la München avea să fie interpretat de nazişti în sensul unei recunoaşteri, de către occidentali, a dreptului Germaniei la spaţiul său vital.*

Hitler avea să pretindă că, în urma acordului de la München, el îşi asigurase mînă liberă în Est. Această interpretare în mod vădit falsă va servi propagandei naziste pentru a apăra, cu vehemenţă şi pe un ton din ce în ce mai ridicat, mai întîi «năzuinţa» poporului german, şi apoi «dreptul său sfînt» de a rezolva singur, după cum îi convine lui, soarta Europei orientale.

Astfel, chiar a doua zi după încheierea sa, acordul de la München era obiectul a două interpretări diferite şi contradictorii. Statele occidentale sperau că rezolvaseră „ultima revendicare teritorială" a lui Hitler şi credeau că asociaseră Germania la o «operă generală de pace»; guvernul german era sigur că obţinuse dreptul de a impune Estului pacea care îi convenea.

Aici era fisura care avea să se lărgească în cursul iernii şi să provoace încă din primăvara lui 1939 criza cea din urmă şi hotărîtoare, înaintea marelui conflict[2].

Conducătorii francezi şi englezi aveau să se străduiască să demonstreze că nu era posibilă nici o neînţelegere şi că niciodată Franţa şi Anglia nu renunţaseră, în calitate de mari puteri, să fie pretutindeni prezente în Europa. Nu erau ele cele care acordaseră o garanţie noilor frontiere ale Cehoslovaciei? Nu obţinuseră ele din partea Germaniei că şi ea va da o garanţie identică? N-aveau ele oare să insiste pentru ca această promisiune să fie respectată? Franţa nu afirmase oare, printre altele, voinţa ei de a menţine legăturile de alianţă, de asistenţă şi prietenie care o legau de Polonia, de Uniunea Sovietică şi de România?

Reichul hitlerist răspundea prin acte. La cîteva săptămîni după München, el tranşa singur conflictul frontierelor dintre Ungaria şi Cehoslovacia. «Aceasta pentru a face un serviciu Europei, declara Hitler d-lui François-Poncet; o conferinţă lărgită ar fi provocat o nouă criză». Dar statelor din Est Führerul le explica că statele din Occident nu mai aveau nici un cuvînt de spus în Europa centrală; aceste puteri erau străine de spaţiu «raumfremd». Epoca Micii Antante trecuse şi, în consecinţă, Germania îşi reglementă politica faţă de România, de Iugoslavia şi faţă de Balcani.

Astfel principiul împărţirii *pătrundea în politica europeană. Germania hitleristă profita de acordul de la München pentru a impune pe cale interpretativă doctrina sa «europeană»; sistemele de securitate unitare îşi trăiseră traiul; continentul se împărţea de acum înainte în două zone: în Vest, democraţiile occidentale, în Centru şi în Est, puterea tutelară a Marelui Reich. Această împărţire nu era exprimată în nici un document diplomatic; ea rezulta, de fapt, din presiunea lentă şi sistematică prin care Reichul respingea statele occidentale în afara «spaţiului său vital», din noua situaţie economică şi politică care tindea să se stabilească între Rin şi Marea Neagră. Pentru a cîştiga Puterile occidentale de partea politicii sale, Reichul era gata să le asigure, prin toate mijloacele, securitatea frontierelor lor. Tocmai în această intenţie Reichul încheiase pactele de consultare cu Anglia (la 30 septembrie) şi cu Franţa (la 6 decembrie), rezervîndu-şi posibilitatea de a le interpreta cum va crede el de cuviinţă. Lozinca era: statu-quo în Vest, şi dinamism în Est. Dar era deajuns să fi citit „Mein Kampf" pentru a şti cît de nesigur era acest statu-quo, propus statelor occidentale; Hitler vroia să fie acoperit dintr-o parte, în timp ce de cealaltă parte căuta cheia imperiului mondial. În spatele teoriei de împărţire se ascundea dorinţa de hegemonie universală.*

De acum înainte putea să pară zadarnic să mai fie apărate textele precise ale noilor tratate. Şi, într-adevăr, era vorba numai de nişte texte! Voinţa lui Hitler era lege; ea era singurul «drept» care avea importanţă în interiorul imperiului german; oricine vrea să trateze cu acest imperiu se izbea de noul «drept» german şi trebuia să cadă la înţelegere cu el.

Cel mai rău era că, pentru a se ajunge la o asemenea înţelegere, Puterile Occidentale fuseseră nevoite să sacrifice tot ceea ce constituia încă o iluzie de organizare colectivă a păcii. /.../ Nu mai rămînea decît o amăgire: un acord determinat de interesul poporului «ales» şi prin voinţa schimbătoare a unui dictator. Terenul fugea de sub picioarele statelor occidentale: nu mai existau angajamente în care ele să poată avea încredere. Europa, împărţită după dorinţele naziştilor, oferea zone de interese, dar nici o zonă de drept.

Era normal ca să se vorbească din nou de înarmări. Chamberlain proclama voinţa Angliei de a fi puternică, ceea ce îl decepţionă pe Hitler. El merse să-şi împărtăşească necazul d-lui François-Poncet, care îl vizită în cuibul de vulturi de la Berchtesgaden; Anglia îl decepţiona – ea nu vroia să înţeleagă; de ce făcea să răsune chemări la arme, cînd spectrul războiului fusese pentru totdeauna îndepărtat?

Aceste chemări aveau să devină din ce în ce mai presante; acesta era rezultatul politicii de împărţire. Într-o lume în care dreptul nu mai stătea la baza raporturilor între state şi în care statele mai mici păreau abandonate la discreţia celui mai puternic, o mare putere nu putea rămîne ceea ce era decît făcînd în mod continuu caz de forţa sa.

Hitler avea un ultim mijloc de a împiedica reîntoarcerea «spectrului războiului». El putea să calmeze temerile Angliei şi Franţei, acordînd garanţia promisă Cehoslovaciei. Dacă şi ar fi ţinut cuvîntul, măcar o dată, Europa ar fi fost liniştită. Dar lui nici prin gînd nu-i trecea acest lucru: sau Cehoslovacia va deveni un instrument decît în mîinile sale, sau o va nimici. Pentru a evita garanţia promisă, el avu grijă ca problema minorităţilor poloneze şi maghiare (de care el făcuse să depindă executarea promisiunii făcute) să nu fie niciodată

[2] În realitate, nu era vorba de o simplă diferenţă de interpretare juridică, ci de esenţă. Fiecare parte semnatară dădea pactului interpretarea conformă politicii pe care înţelegea să o urmeze în viitor. Privit din punct de vedere strict juridic, acordul de la München nu îndreptăţeşte, însă, în nici un fel, interpretarea dată de guvernul german. De aceea, pe bună dreptate, autorul califică această interpretare „în mod vădit falsă" – (notă I.C.).

rezolvată în mod definitiv[3]. Agenţii săi întreţineau animozitatea popoarelor vecine împotriva Cehoslovaciei, pentru ca el să aibă pretextul să rezolve «problema» în felul în care va crede el şi cînd va crede el de cuviinţă.

Şi, într-adevăr, în urma pretinselor agitaţii minoritare, slovace şi maghiare, el avea să intervină din nou în afacerile Boemiei. Felul în care a procedat ilustrează cît se poate de bine caracterul său: deoarece refuzul lui de a garanta frontierele Cehoslovaciei întreţinea o polemică supărătoare şi scotea la iveală reaua sa credinţă, Hitler se agăţă de cauza «neînţelegerii» şi suprimă Cehoslovacia.

Această crimă fu săvîrşită la 15 martie 1939.

Şiretenia cu care crima fusese pregătită, cinismul în executarea ei, violenţa exercitată în timp de o noapte asupra nefericitului Hacha pentru a-l obliga să ceară dispariţia propriei sale ţări, toată această dramă marca una din cele mai întunecate pagini ale istoriei contemporane.[4].

„Führerul" se întrecu pe el însuşi cînd pretinse să-şi justifice acţiunea în faţa lumii. Toată argumentaţia lui însemna că Reichul era liber să restabilească ordinea la frontierele sale după voia lui; dar Hitler invoca acordul de la München prin care puterile occidentale i-ar fi recunoscut dreptul de a acţiona după placul său în Europa Centrală. Cum s-ar zice, acordul de la München în privinţa problemelor cehoslovace ar fi dat dinainte lui Hitler libertatea şi dreptul de a viola angajamentele conţinute chiar în acest acord. Voinţa lui Hitler tranşa; după ce mai întîi interpretase tratatele, voinţa lui le dădea la o parte şi apoi li se substituia: ea soluţiona relaţiile între puteri.

Imediat avu loc o violentă controversă. Guvernul francez amintise la 14 martie (în ajunul zilei în care crima se săvîrşea) că acordul de la München «considerat chiar în Germania ca un element capital al păcii în Europa centrală şi ca o etapă hotărîtoare în raporturile de încredere reciprocă între principalele puteri europene, crease, îndeosebi în privinţa Cehoslovaciei, o incontestabilă solidaritate de intenţii».

Hitler răspunse punînd statele occidentale, chiar a doua zi, în faţa faptului împlinit. Apoi invocă «acordul» intervenit între Reich şi preşedintele Hacha. Cehoslovacia n-avea dreptul să dispară dacă asta era dorinţa ei?

Cum Guvernul francez, printr-o notă expres, refuza să recunoască legitimitatea acestui acord ruşinos, i se răspunse că totuşi fusese bine stabilit că Cehoslovacia nu mai trebuia «să constituie obiectul unui schimb de vederi». Dl. Bonnet a demonstrat zadarnic că o asemenea alegaţie era în mod vădit falsă (citind numeroasele demersuri pe care le făcuse pentru a dovedi interesul pe care Franţa continua să-l poarte problemelor Europei Centrale şi Răsăritene); Hitler nu se lăsă înduplecat. El hotărîse odată pentru totdeauna că avea dreptul să-şi guverneze singur spaţiul vital.[6] El nu ar permite nimănui să conteste temeinicia unei politici pe care avea forţa să o impună.

Dl Coulondre, noul ambasador al Franţei la Berlin, trage singura concluzie logică: «Este clar că este zadarnic să speri să opui cu succes Führerului alte argumente decît pe cel al forţei. Cel de-al III-lea Reich are acelaşi dispreţ pentru tratate şi angajamente ca şi imperiul lui Wilhelm II. Germania rămîne ţara peticelor de hîrtie». Nenorocirea era că ultimul dintre aceste petice de hîrtie – acordul de la München – înlocuise de fapt toate angajamentele anterioare între naţiuni; cînd a fost rupt, n-a mai existat nimic pe ce să se fondeze o rezistenţă «legală». Hitler reuşise să zdruncine dreptul public internaţional în ansamblul său. În martie 1939, Europa se găsea mai dezarmată din punct de vedere juridic decît fusese în septembrie 1938: căci, atunci, perspectiva unei ocupaţii germane a Cehoslovaciei fusese gata să provoace războiul şi numai încheierea în grabă a acordului din 29 septembrie împiedicase ostilităţile; şase luni mai tîrziu, cînd acordul salvator a fost violat, Cehoslovacia ocupată, Europa n-a reacţionat. Nimic nu concretizează mai bine triumful obţinut de politica de împărţire asupra ordinii de drept europene. Lumea veche nu fusese niciodată atît de dezorientată ca în timpul acestei crize, criză atît morală, cît şi politică.

---

[3] Prin anexa nr. 1 la acordul de la München, Germania şi Italia se angajau să dea curs propunerii anglo-franceze din 19 septembrie 1938 de garantare a graniţelor Cehoslovaciei „imediat ce chestiunea minorităţilor polonă şi ungară din Cehoslovacia va fi reglementată". La 30 septembrie, guvernul polon a înmînat o notă ultimativă guvernului de la Praga prin care cerea evacuarea într-un interval de 24 de ore, începînd cu data de 1 octombrie, ora 12, a oraşului Teschen, restul teritoriului districtelor Teschen şi Friestadt urmînd să fie predat autorităţilor poloneze pînă la 10 octombrie. Constrîns de împrejurări, guvernul cehoslovac acceptă ultimatumul. Între 9–13 octombrie, au avut loc la Komarom tratative cehoslovaco-ungare pentru soluţionarea pretenţiilor teritoriale horthyste faţă de Cehoslovacia. Neajungîndu-se la nici un rezultat, Ribbentrop şi Ciano intervin: la 2 noiembrie are loc primul dictat de la Viena, prin care Ungaria răpea Cehoslovaciei un teritoriu în suprafaţa de 12 000 km.p., cu o populaţie de 1 milion locuitori. Guvernul horthyst nu s-a mulţumit, însă, cu această hotărîre şi, în perioada următoare, va formula noi pretenţii teritoriale faţă de Cehoslovacia (nota I.C.).

[4] După München, statul cehoslovac a fost reorganizat pe baze federale: Ceho-Moravia, Slovacia şi Ucraina Subcarpatică. În martie 1939, guvernul german a hotărît să-şi pună în practică planul de lichidare definitivă a Cehoslovaciei, prin încorporarea Cehiei şi Moraviei la Reich, a Ucrainei Subcarpatice la Ungaria şi proclamarea „independenţei" Slovaciei. În acest scop, la 12 martie 1939, guvernul german a comunicat guvernului de la Budapesta că are la dispoziţie 24 de ore să rezolve „problema ruteană". La 13 martie, Josef Tisso, preşedintele guvernului Slovaciei autonome, a fost invitat la Berlin şi informat asupra planului german. Întors acasă, el a proclamat, la 15 martie, „independenţa" Slovaciei. În seara zilei de 14 martie a sosit la Berlin şi preşedintele statului cehoslovac, Hacha. La sosire, chiar în gara Anholt, ministrul cehoslovac în capitala Reichului i-a şoptit la ureche că deja trupele germane trecuseră frontiera la Ostrava. După o lungă aşteptare, la ora 1 noaptea, preşedintele Hacha şi ministrul de externe, Chvalkovsky, au fost primiţi de Hitler. A urmat un lung monolog al acestuia, care le-a spus celor doi că intrarea trupelor germane în Cehoslovacia nu mai putea fi oprită şi le-a cerut ca trupele cehoslovace să nu li se opună. Tîrziu, la 3,55, după o conversaţie cu Praga, Hacha a trebuit să semneze un act pregătit de guvernul german prin care punea „destinul poporului şi al regiunilor cehe în mîinile Führerului Reichului german". Concomitent, trupele horthyste înaintau în Ucraina Subcarpatică (nota I.C.)

[5] Convorbire între Weizsäcker – Coulondre din martie 1939 (nota G.G.).

[6] „Acordurile de la München completate prin declaraţia germano-britanică şi prin declaraţia franco-germană însemnau, după concepţia germană, dreptul Reichului de a organiza după placul lui Europa Centrală şi Sud-Orientală cu acordul tacit sau măcar cu toleranţa marilor puteri occidentale. Această concepţie se etala în fiecare zi, de luni de zile, în marile cotidiene germane, purtătoare de cuvînt ale cercurilor oficiale, şi corespondenţa ambasadei a dezvăluit-o în nenumărate rînduri" (Raportul d-lui Coulondre din 19 martie 1939) – notă G.G.

Actul de la 15 martie conținea totuși posibilitatea unei reparări: el punea capăt politicii de la München. «Acordurile de la München nu mai există – raporta di Coulondre guvernului său –, bazele psihologice pe care s-ar fi putut dezvolta virtualitățile cuprinse în declarațiile din 30 septembrie și din 6 decembrie sînt distruse... ne găsim în fața unei situații cu totul noi».

Această «situație nouă» era caracterizată prin faptul că Germania hitleristă aruncase masca, dădea frîu liber imperialismului ei, punînd stăpînire pe țări străine; dacă ar fi vrut cineva să combată acest pericol care amenința lumea și să opună rezistență violenței, nu s-ar mai fi putut face din al III-lea Reich un asociat. Trebuia reorganizat fără el, împotriva lui, un nou sistem de drept și de securitate. O ultimă perioadă de eforturi politice și diplomatice începea[7]".

România se afla printre victimele probabile. Ea era — după caracterizarea atît de inspirată a lui Nicolae Iorga — „o țară pîndită".

Forțele revoluționare, democratice și antifasciste, toți patrioții cinstiți au înțeles pericolul. Comuniștii au dat alarma. Într-un document al Partidului Comunist Român se arăta: „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă... Hitler a făcut declarații solemne că va respecta independența Austriei și Cehoslovaciei. Le-a cotropit... Ridicați-vă la luptă pentru a împiedica orice capitulare. Să fie arestați toți agenții lui Hitler din țara noastră. Să fie alungați din guvern, armată și din întreg aparatul de stat toți fasciștii și capitulanții. P.C.R. declară: comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților revizioniști".

Ce a făcut guvernul român?

Să-i dăm, din nou, cuvîntul lui Grigore Gafencu:

„În lunile tulburi dintre acordul de la München și ocuparea Pragăi, țările din răsărit înțeleseseră că era în joc soarta lor. Dacă teza împărțirii se impunea, dacă unitatea Europei era sfărîmată, s-ar fi, zis cu libertățile și independențele lor.

Prima reacție a României a fost de a protesta împotriva hotărîrilor care lezaseră integritatea Cehoslovaciei[8]: Guvernul român refuză să participe la împărțirea Ruteniei Subcarpatice, la care o îndemna colonelul Beck[9]

A doua reacție a fost aceea de a se solidariza cu ordinea europeană, așa cum fusese menținută pînă atunci, sub egida puterilor occidentale: la o lună după acordul de la München, regele Carol a făcut o vizită oficială la curtea Saint-James. Regele și suita lui s-au bucurat la Londra și, apoi, la Paris, de primirea cea mai cordială. Dar problemele de înarmare și de colaborare economică pe care le-a ridicat n-au reținut destul atenția gazdelor sale. Iluziile provocate de recentul acord al celor patru nu se risipiseră de tot, lumea era prea aproape de o pacificare scump plătită, pentru a mai examina cheltuielile necesare unui viitor război[10]. Cum Europa părea destinată colaborării între Cei Mari, regele se opri la întoarcere la Berchtesgaden. Hitler îi vorbi bucuros despre intențiile sale pașnice față de țările dunărene; Göring îi defăimă pe «bolșevici»[11]. În acest timp „Garda de Fier", formație politică din România, pe care naziștii o considerau ca elementul lor avansat în Răsărit, se deda la exerciții de «revoluție» în mai multe orașe din Transilvania. Hotărîtă să înlocuiască politica tradițională a țării printr-o acțiune afiliată Axei, Garda de Fier aprecia că timpul ei se apropia. Regele era hotărît să se opună mișcării; imediat după întoarcerea sa la București, o represiune violentă făcu numeroase victime; șeful «legionarilor», Corneliu Codreanu, și principalii săi aghiotanți căzură[12].

---

[7] Actul de la 15 martie 1939 a demonstrat și susținătorilor politicii de conciliere cu cel de-al treilea Reich, din Marea Britanie și Franța, scopurile reale ale politicii hitleriste, care nu mai putea justifica noile cuceriri pe motive „naționale". După aceasta dată, cele două guverne inițiază o acțiune de stopare a înaintării germane spre est și sud-est prin acordarea de garanții țărilor amenințate și începerea de tratative cu guvernul sovietic (nota I.C.).

[8] Asupra sprijinului pe care guvernul și poporul român l-a dat popoarelor ceh și slovac în zilele grele din 1938–1939 există o bogată literatură de specialitate în limba română. În zilele „crizei müncheneze", ca și după aceea, numeroși reprezentanți oficiali ai Cehoslovaciei au ținut să sublinieze și să mulțumească guvernului și poporului român pentru poziția plină de loialitate față de țara lor. Peste ani, președintele Eduard Beneș declara: „Numai România ne-a rămas credincioasă pînă la capăt" (nota I.C.)

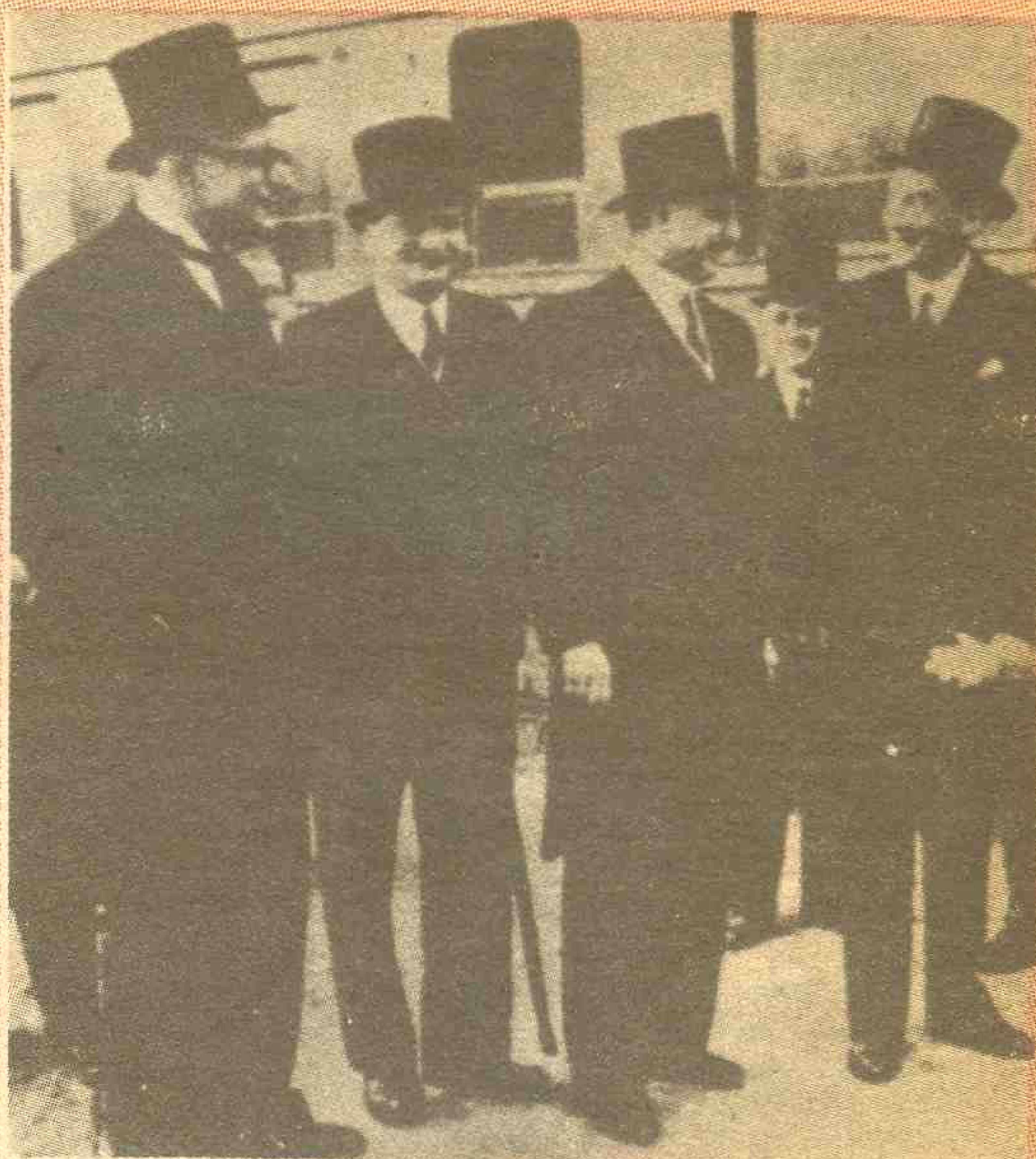
[9] La 18 octombrie 1938, a avut loc la Galați o întrevedere între regele Carol al II-lea și N. Petrescu-Commen, ministrul afacerilor străine, și Joseph Beck, ministrul de externe al Poloniei, venit să propună guvernului român fie alipirea unei părți din teritoriul Ucrainei Subcarpatice, locuit de români, fie ca guvernul român să permită ocuparea Ucrainei Subcarpatice de către Ungaria. Guvernul român a respins ambele propuneri, subliniind interesul lui pentru menținerea statului cehoslovac și a unei granițe comune româno-cehoslovace. N. Petrescu-Commen a cerut apoi interlocutorului său ca, în ipoteza unui conflict între Cehoslovacia și Ungaria, Polonia să se declare neutră. Beck a refuzat, însă, să dea un răspuns categoric; tot ceea ce a obținut partea română de la el a fost angajamentul de a nu întreprinde nimic ce ar leza interesele statului român. Commen a mulțumit pentru acest răspuns și l-a rugat ca „atunci cînd va voi să țină seama de interesele României, să întrebe guvernul acesteia care sînt adevăratele sale interese, nimeni neputînd fi mai bun judecător al acestora decît însuși acest guvern" (Arhiva Ministerului Afacerilor Străine, fond 71/1938, C7b, vol. 310) – nota I.C.

[10] În noiembrie 1938, regele Carol al II-lea a vizitat Londra (15–18 noiembrie) și Parisul (19–21 noiembrie). Convorbirile avute în cele două capitale, desfășurate într-o atmosferă foarte prietenească, nu s-au soldat însă cu nici un ajutor concret al celor două guverne pentru România. În special, țara noastră avea nevoie de armament. Or, tocmai în acest domeniu guvernele englez și francez nu și-au luat nici un angajament. În însemnările sale, Constantin Argetoianu redă următoarea discuție avută de rege, la Paris, cu premierul Daladier: „Vorbind de armament cu Daladier, l-a găsit nu numai foarte puțin dispus să aprobe comenzi noi, dar încă plin de reticențe pentru lichidarea celor în curs. Regele i-a spus că, data fiind situația, va trebui să ne adresăm aiurea... Daladier a ripostat: «Luați de unde vreți, dar armați-vă» «Dar vom fi nevoiți să ne adresăm Germaniei» «De ce nu? Și în 1916 ați avut armament german, ceea ce nu v-a împiedicat să vă bateți alături de noi» (Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fond 104, dosar 8630, filele 4854 – 4855) – nota I.C.

[11] Vizita în Germania (22–26 noiembrie) a avut un caracter particular. În comunicatul publicat cu acest prilej s-a arătat că regele Carol al II-lea a făcut această vizită pentru a-și vedea rudele și, folosindu-se de acest prilej, a avut o convorbire cu cancelarul Hitler. În convorbirea cu Hitler (24 noiembrie), Carol al II-lea s-a interesat de atitudinea Germaniei „față de aspirațiile revizioniste ale Ungariei" și față de Ucraina Subcarpatică. În răspunsul său, Hitler a căutat să nu se angajeze, întrucît diplomația celui de-al treilea Reich considera că „ideea fundamentală" a politicii germane față de România și Ungaria „trebuie să fie menținerea celor două fiare încinse și

Hitler consideră că această represiune, care urma la un timp aşa de scurt după vizita regelui la Berchtesgaden, era o sfidare la adresa lui şi a naţional-socialismului. Tremurind de minie, el proferă cele mai rele ameninţări la adresa României. Reichul pregăti o «expediţie de pedepsire» spre Dunărea de jos. Puterile occidentale avertizară guvernul român despre pericol; dar nici Franţa, nici Anglia nu erau dispuse, la trei luni după acordul de la München, să intre în război.

În aceste condiţii am fost numit Ministru al Afacerilor Externe al României, la 23 decembrie 1938. Aveam de îndeplinit o sarcină urgentă: să domolesc furia care domnea la Berlin şi care, într-o perioadă în care nu mai exista solidaritate europeană, putea fi fatală ţării mele[13]. Am acceptat să negociez un acord economic: era singurul mijloc de a evita tranzacţiile care ar fi apăsat asupra politicii şi legăturilor noastre de prietenie.

Galaţi, octombrie 1938. De la stînga la dreapta: Richard Franassovici, ambasadorul României la Varşovia, Roger Raczinski, ambasadorul Poloniei la Bucureşti, N. Petrescu-Comnen, ministrul român al afacerilor străine, şi Josef Beck, ministrul afacerilor străine al Poloniei

Negocierile erau în curs cînd armatele germane invadară Boemia. Prietenilor noştri le-a fost teamă atunci pentru soarta României. Am primit mesaje alarmante de la Paris, Belgrad şi Varşovia. „Este posibil ca mîine Reichul să recurgă împotriva României şi Poloniei la metoda care i-a ser-

---

modelarea lor în interesul Germaniei, în conformitate cu evoluţia situaţiei". În convorbirea cu Göring (26 noiembrie) s-a căzut de acord asupra dezvoltării relaţiilor economice dintre cele două state (nota I.C.)

12 În noaptea de 29 spre 30 noiembrie 1938, Corneliu Zelea Codreanu, şeful „Gărzii de Fier", împreună cu alţi 13 fruntaşi legionari, au fost împuşcaţi, din ordinul regelui Carol al II-lea (nota I.C.)

13 La o lună după venirea sa în fruntea diplomaţiei româneşti, Grigore Gafencu imagina următorul scenariu privind politica externă a României şi evoluţia situaţiei ei internaţionale: „Putem să punem două ipoteze: 1. Ipoteza cea mai proastă. Germania ar pretexta supărarea de azi pentru a merge pînă la capăt şi pentru a impune o «maine mise» a ei asupra României, spre a putea dispune de petrolul nostru şi a cuceri o poziţie sigură la gurile Dunării. Odată stăpîna de fapt la noi, ar avea o poziţie de plecare în viitoarea punere în execuţie a planurilor spre Ucraina sau a oricăror altor planuri de expansiune. Pentru a ne stăpîni, Germania ar favoriza revizionismul ungar şi bulgar. În această ipoteză nu ar fi locul de a negocia, ci numai de a ne apăra cu armele. Bineînţeles, pînă în momentul în care s-ar învedera că Germania are într-adevăr asemenea planuri, putem dezvolta un început de acţiune defensivă şi din punct de vedere diplomatic, pe următoarele linii: a) Apropierea de Italia; b) Adîncirea prieteniei cu Polonia care dă anumite semne de independenţă faţă de Germania; (ameliorarea relaţiilor cu Uniunea Sovietică, încercarea de ameliorare a relaţiilor cu Franţa; c) Destinderea cu Ungaria, pentru a atrage spre noi acel grup de oameni politici şi acea parte a opiniei publice care se opune la o supunere completă a Ungariei faţă de Germania. 2) Din fericire, mai există o altă ipoteză, mai favorabilă. Se poate crede că Germania aşteaptă un semn de la noi pentru a relua acţiunea de apropiere, încercînd însă să profite de această conjunctură pentru a-şi asigura anumite avantaje de ordin politic şi economic. În asemenea ipoteză trebuie să studiem poziţiunea noastră pentru a fi pregătiţi să facem unele concesii Germaniei, dar în acelaşi timp să ne menţinem poziţiile în toate chestiunile care ar primejdui independenţa şi suveranitatea noastră. Trebuie în această privinţă să facem o politică de realitate. Mai cu seamă în ceea ce priveşte relaţiile economice cu Germania trebuie să ţinem seama de situaţia noastră geopolitică. De exemplu, trebuie să ţinem seama că Anglia şi Franţa îşi pot procura petrolul de pe întreaga suprafaţă a pămîntului şi nu numai din România, ceea ce nu este cazul Germaniei. Trebuie deci să căutăm care sînt posibilităţile de a ţine seama de cerinţele economice ale Germaniei şi a căuta în acelaşi timp a formula, de partea noastră, cererile care pot fi satisfăcute de industria germană. În ceea ce priveşte garanţiile de ordin politic pe care ni le-ar putea cere Germania, trebuie să studiem bine toate chestiunile care se pot pune şi să ne întărim posibilităţile noastre de rezistenţă. Cererile Germaniei s-ar putea îndrepta în următoarele direcţii: 1) Chestiunea evreiască. Sîntem informaţi că în fiecare zi se cer permise de intrare în ţară pentru tehnicienii germani care iau locul evreilor din întreprinderile minoritare germane. Ne putem aştepta că Germania ne va cere sa ne fixăm poziţia alături de dînsa în lupta pe care o întreprinde pentru slăbirea rezistenţei evreieşti, luptă care joacă un rol atît de hotărîtor în ideologia şi în politica Reichului nazist. 2) Pactul anticomintern. Aderarea noastră la Pactul anticomintern ar constitui pentru Germania o garanţie de duşmănie definitivă împotriva Rusiei Sovietice, pe care nu am mai putea-o întrebuinţa niciodată ca element de rezistenţă împotriva Germaniei. În ceea ce ne priveşte, harta ne arată care trebuie să fie politica noastră. Rezistenţa noastră se poate desfăşura paralel cu a Poloniei şi cu a statelor Baltice, care, şi ele, refuză să adere la Pactul anticomintern. Am putea arăta Germaniei că sîntem solidari în lupta contra comunismului, dar că nu poate fi vorba să provocăm Rusia pe faţă. 3) Chestiunea atitudinii noastre faţă de Societatea Naţiunilor. 4) Chestiunea nerecunoaşterii guvernului Franco. 5) Tonul presei române faţa de Germania" (Arhiva M.A.E., fond 71, Germania, vol. 76 bis) – nota I.C.

vit aşa de bine împotriva Austriei şi Cehoslovaciei", comunica ambasadorul Franţei guvernului său la 19 martie 1939[14].

Aceste nelinişti nu erau lipsite de temei: în bagajele trupelor de ocupaţie din Boemia aveau să se găsească mai tîrziu proclamaţii în limba română. Se pare că era prevăzut într-adevăr ca «expediţia» germană să pătrundă mai mult spre răsărit.

Dar acordul economic a dejucat aceste planuri: el fu semnat la 23 martie la Bucureşti. Favorabil Reichului, el nu era dezavantajos pentru economia românească şi nu incomoda cu nimic legăturile economice ale României cu celelalte ţări. Principalul merit al acestui acord economic era de a salva România de invazie şi de a o face să cîştige un timp care ar fi putut fi preţios, căci Occidentul începea, în sfîrşit, să reacţioneze. La cinci zile după ocuparea oraşului Praga, la 20 martie 1939, guvernul englez adresa un apel Franţei, Uniunii Sovietice şi Poloniei, invitînd guvernele acestor ţări la o consultare comună. La 31 martie, Anglia dădea o garanţie Poloniei. La 13 aprilie, Franţa şi Anglia, împreună, dădeau asigurări României şi Greciei[16] *«Europa» părea că se trezeşte şi-şi afirmă din nou unitatea şi solidaritatea în faţa pericolului" (...)*

Sighet, martie 1939. Refugiaţi din Cehoslovacia, ocupată de nazişti, sînt primiţi şi găzduiţi în România

În aceste condiţii are loc călătoria ministrului de externe român în mai multe ţări europene. Scopul ei? Să descifreze mai bine mersul evenimentelor internaţionale, să găsească puncte de sprijin pentru politica de apărare a independenţei şi suveranităţii naţionale, a integrităţii hotarelor ţării, să întărească frontul păcii. Este — spune Gafencu — *„o călătorie în căutarea Europei"*.

---

[14] *În acelaşi raport din 19 martie, dl Coulondre scria: „Un fapt ar părea să indice că, în momentul în care conducătorii hitlerişti pregăteau operaţiunea împotriva Boemiei şi Moraviei, ei aveau de gînd, la o dată mai mult sau mai puţin apropiată, să pătrundă mai adînc spre răsărit. După informaţiile culese pînă acum, se pare că armata germană a încercat să ocupe toată Slovacia şi chiar Rusia Subcarpatică... Or, o ocupare completă a acestor regiuni, care ar fi dus armatele germane pînă la frontiera română, nu ar avea sens din punct de vedere politic şi militar decît dacă ar fi proiectate alte operaţiuni, fie împotriva României, fie împotriva Poloniei. La ora actuală, în cercurile bine informate din Berlin se înclină spre a se aprecia că aceste două ţări sînt cel mai imediat ameninţate". (nota G.G.)*

[15] *Despre semnificaţia încheierii tratatului economic cu Germania, primul ministru Armand Călinescu notează la 2 aprilie 1939: „Ţin să spun că, dacă am făcut acordul economic cu Germania, a fost pentru a se cîştiga timp şi unele avantaje economice, nu pentru a ne apropia politiceşte de Germania". La 15 aprilie, Grigore Gafencu consemna la rîndul lui: „Acordul economic reprezintă o înţelegere care pune capăt, deocamdată, presiunii germane exercitată asupra noastră. Acest acord... cere, însă, de pe acum, organizarea unei acţiuni interne de rezistenţă sistematică în toate domeniile economiei noastre împotriva cererilor germane care ar depăşi cadrul sau măsura învoielilor noastre. Această rezistenţă poate fi cu atît mai efectivă dacă se poate întinde şi dacă poate fi sprijinită de raporturile noastre cu alte ţări" (Arhiva MAE, fond România, vol. 398). Există unele mărturii privind intenţiile, în alt sens, ale guvernanţilor români şi că, o perioadă de timp - pînă la începutul anului 1940 -, ei au reuşit, într-o oarecare măsură, să şi le realizeze. Dar, după agresiunea fascistă militară din vest, acest lucru nu a mai fost posibil, iar acordul economic a început să-şi dezvăluie, în practică, întreaga sa semnificaţie. „Acordul economic româno-german din 1939, urmat de alte tratate oneroase — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — subordonează economia românească intereselor politicii agresive a Germaniei, pun sub controlul acesteia viaţa economică şi politică a României, încalcă grav suveranitatea poporului nostru". (nota I.C.)*

[16] *La 13 aprilie 1939, primii miniştri ai Marii Britanii şi Franţei au făcut, în parlamentele celor două ţări, declaraţii cu conţinut identic. „Guvernul francez - se spunea în declaraţia premierului francez Daladier - acordă cea mai mare importanţă prevenirii oricărei modificări impusă cu forţa sau prin ameninţări cu forţa statu-quo-ului în Mediterană şi în Peninsula Balcanică. Luînd în considerare îngrijorările speciale pe care evenimentele din ultimele săptămîni le-au făcut să apară, guvernul francez a dat, în consecinţă, României şi Greciei asigurarea specială că, în cazul cînd o acţiune ar fi întreprinsă împotriva lor, acţiunea care ar ameninţa clar independenţa României sau Greciei şi împotriva căreia guvernul român sau guvernul grec ar socoti că este interesul său vital să reziste cu forţele sale naţionale, guvernul francez s-ar socoti angajat să dea imediat întreaga asistenţă ce-i stă în putinţă" (nota I.C.).*

CAPITOLUL I

În vagon cu colonelul Beck

Istoricul relaţiilor germano-poloneze • Acordul de neagresiune din 26 ianuarie 1934 • „Principiile" colonelului Beck • „Asigurările" date de Hitler • Criza (21 ianuarie 1939) • Marea iluzie a conducătorilor polonezi: mesajul lui Beck adresat lui Hitler.

Am părăsit Bucureştiul la 16 aprilie 1939, la prînz. Trenul de Berlin străbătu Moldova pînă la căderea serii; am parcurs teritoriul polonez, trecînd în timpul nopţii prin Lemberg, Cracovia, Katovitze, pentru a ajunge a doua zi dimineaţa la frontiera Sileziei.

Puţin după miezul nopţii, vagonul-salon al ministrului afacerilor externe al Poloniei fu ataşat trenului nostru. Fusesem avertizat că colonelul Beck ţinea să mă vadă înaintea vizitei mele la Berlin. Mă dusei în vagonul său şi călătorirăm împreună pînă în zori. Pătrunsei astfel, dintr-o dată, în plină dramă europeană.

Omul care venea în întîmpinarea mea pentru a-mi încredinţa grijile sale şi să mă însărcineze cu anumite mesaje nu mai era acela al cărui surîs impasibil şi orgolioasă stăpînire de sine le cunoşteam de multă vreme. Fusesem totdeauna intrigat de acest ministru îndrăzneţ, ale cărui idei nu le împărtăşeam, dar pe care îl urmăream cu interes – şi nu fără nelinişte – în evoluţiile sale îndrăzneţe pe drumul sinuos al politicii. El se acoperise de glorie în cursul ultimului război mondial în legiunea poloneză; apoi se dedicase diplomaţiei cu un spirit plin de abilitate şi cu aliură nonşalantă de felină. Acest suplu cavaler se credea un înţelept calculator: el explica evenimentele în felul său, nu avea încredere în „flecărelile" guvernelor şi credea că poate să sesizeze „realitatea lucrurilor". Ajuns la putere foarte tînăr, sub aripa protectoare a mareşalului Pilsudski, şi menţinîndu-se mai bine de şapte ani la Ministerul Afacerilor Externe – era decanul guvernelor din Europa –, el considera că urmărise de destul de multă vreme anumite desfăşurări politice pentru a le cunoaşte toate dedesubturile. Ambiţia sa personală crescuse o dată cu ambiţiile sale naţionale, astfel încît era înclinat să supraaprecieze posibilităţile politicii sale şi a forţelor pe care aceasta se sprijinea.

Nu l-am văzut niciodată îndoindu-se de succesul acţiunilor sale. Pentru prima dată, în noaptea aceea, în vagon, am descoperit în el semnele neliniştei.

Privirea sa nesigură în care strălucea o lucire febrilă, mîinile sale lungi şi crispate, tenul său mai palid ca de obicei, totul în el trăda emoţia, pe care vocea sa calmă din totdeauna nu reuşea să o ascundă.

Lovitura, pe care toată lumea o aştepta şi a cărei iminenţă el singur se încăpăţînase să o nege, îi fusese dată. Hitler îşi călcase cuvîntul dat, după ce ocupase Praga şi Memel[16], el îşi descoperise jocul cu privire la Polonia: voia Danzigul[17].

– „Ei bine, nu-l va avea! îmi spuse Beck cu hotărîre. Dacă contează pe mine ca să i-l dau, se înşeală. Eu sînt ultimul care ar putea să abandoneze Danzigul.

După cinci ani de înţelegere perfectă în cursul cărora nu mi-am călcat deloc angajamentele, el a încercat să mă lovească mortal. Am şi parat lovitura aşa cum trebuie. Englezii sînt prietenii mei[18]; Danzigul este în siguranţă şi eu sînt încă în picioare. Dar nu vreau război. Mi-am păstrat postul spre a lupta pentru pace. Doresc ca acest lucru să se ştie la Berlin. Şi doresc să se mai ştie acolo că eu nu mi-am schimbat politica şi nu mi-am abandonat nici unul dintre principii; tocmai pentru a salva pacea, am evitat orice act ireparabil".

Această atitudine, în acelaşi timp combativă şi împăciuitoare, se potrivea cu caracterul de luptător pe care îl avea colonelul Beck. Ea răspundea şi mai bine, prin şansele şi riscurile pe care le comporta, nevoilor sale de jucător. El începuse partida supremă, de care depindea integritatea ţării sale, onoarea sa de ministru şi pacea lumii.

Pentru a avea toate şansele de partea sa, Beck era gata, după ce se legase cu Londra, să discute cu Berlinul. Mai trebuia însă ca Berlinul să-şi plece urechea la explicaţiile sale. Ori, Hitler, înfuriat de intervenţiile Angliei în treburile Poloniei, îşi rechemase ambasadorul de la Varşovia. Cît despre dl Lipski, ambasadorul Poloniei la Berlin, el încerca în zadar, în aceste zile de criză, să ia contact cu cancelarul sau cu ministrul său al afacerilor externe.

Vrînd să lovească acolo unde trebuia, Beck trebuia să folosească toate mijloacele pentru a-şi atinge scopul.

Eu înţelesei că făceam parte din aceste mijloace de care colegul meu polonez vroia să se folosească. Ascultam expunerea pe care el mi-o făcea despre răfuielile sale cu cel de al III-lea Reich; cu atît mai atent, cu cît propriile mele temeri în această privinţă le întrecuseră pe ale sale. De la Baltica la Marea Neagră, nu eram noi toţi expuşi repercusiunilor furiilor lui Hitler şi nu simţeam noi aceeaşi

---

[16] *Ocupat la 22 martie 1939 (nota I.C.)*

[17] *Oraş la Marea Baltică; azi: Gdansk, în R.P. Polonă (nota I.C.)*

[18] *Se referă la garanţia britanică din 31 martie 1939, cu un conţinut asemănător garanţiilor acordate României şi Greciei la 13 aprilie 1939 (nota I.C.)*

neliniște întrebîndu-ne care dintre noi va fi atacat primul? România încercase în zadar să împace tendințele contrare ale celor două state de care o legau legăturile de alianță și de sinceră prietenie: Polonia și Cehoslovacia. Ea văzuse năruindu-se o politică de securitate în care își pusese încrederea. Cehoslovacia căzuse, Polonia părea să-i urmeze; și pe cînd rîndul României? În acest moment critic, politica guvernului Varșoviei (care trezea suspiciuni vii chiar în Polonia, unde poporul cerea cu și mai mare insistență reîntoarcerea la vechile prietenii și întărirea vechilor alianțe), această politică era urmărită de guvernele prietene cu o curiozitate plină de neliniște. Eram fericit că pot afla chiar de la dl Beck ce gînduri îl călăuziseră și ce speranțe îi mai rămîneau.

■

Iată după notele mele (completate cu extrase din acte oficiale) expunerea pe care mi-o făcuse colonelul Beck în timpul acestei nopți din 16 spre 17 aprilie 1939.

Ministrul începu prin a recapitula evenimentele care precedaseră criza.

Relațiile între Germania lui Hitler și Polonia lui Pilsudski fuseseră perfecte pînă la începutul iernii anului 1938. Aceste relații se dezvoltau în conformitate cu spiritul și litera acordului de neagresiune din 26 ianuarie 1934. Termenii acordului ca și cei ai pactului de neagresiune, pe care Polonia îl semnase cu doi ani mai înainte cu Uniunea Sovietică, erau aceiași. Lui Beck îi plăcea să scoată în evidență grija de simetrie care-i determina politica: „Am primit de la Mareșal – spunea el – un consemn pe care l-am urmat totdeauna cu scrupulozitate. Datorită politicii mele, Polonia a putut să-și asigure securitatea în Est, ca și în Vest, fără să-i fie împiedicată libertatea de acțiune. Pentru a nu trezi suspiciuni nici în Est, nici în Vest, eu am semnat cu marii noștri vecini apropiați pacte de neagresiune, dar am evitat totdeauna tratatele de asistență. Urmăream, astfel, o politică independentă și foarte logică". În realitate, balanța pe care Beck dorea să o țină în perfect echilibru se pleca spre Vest și ministrul nu nega acest lucru /.../ Discipol fidel al mareșalului Pilsudski, fondatorul acestei politici de echilibru, colonelul Beck nega de a fi admis vreodată ca o influență străină să-i altereze sentimentul național, care era la fel de arzător, orgolios și intransigent ca cel al oricăruia dintre compatrioții săi. Dar el recunoștea că exista între el și conducătorii Germaniei național-socialiste anumite afinități de gîndire, care nu puteau să nu dea acordului din 1934 o semnificație deosebită. Ca mulți polonezi, Beck nu avea încredere în ideologia de la Geneva, al cărui caracter himeric îl denunța, și critica fără menajamente proiectele de securitate colectivă, care tindeau, după părerea lui, să creeze o situație iluzorie și periculoasă. Acest sentiment era influențat de resentimente, deja vechi, pe care le provocaseră în Polonia acordurile de la Locarno și politica de apropiere dintre puterile occidentale. Polonia nu primise la Locarno garanțiile pe care ea se credea în drept să le primească; ea își simțise micșorat rolul de mare putere, pe care aspira să-l joace. Resentimentele sale fură ațîțate cînd, politica de la Locarno supraviețuind, puterile occidentale se străduiră la Geneva să extindă sistemul de securitate spre Est și aleseră ca stîlpul oriental al acestei politici să fie nu Polonia d-lui Beck, ci Uniunea Sovietică a d-lui Litvinov. /.../

Dl Beck credea că interpretează fidel dorințele compatrioților săi cînd încerca să se elibereze de pactele multilaterale și colective (sistem care, cînd se oprea pe Rin, cînd căuta un punct de sprijin la Moscova). Ministrul își arăta clar preferința pentru metode pe care el le considera mai simple, mai directe și care permiteau Poloniei să se bucure din plin de prerogativele de mare putere, luîndu-și propria sa securitate în mîini. Era vorba pentru aceasta să se înțeleagă fie direct cu vecinii săi, schimbînd cu unii și cu alții asigurări de neagresiune, fie cu state prietene, mai îndepărtate, încheind alianțe precise și bilaterale; astfel, se ajungea la organizarea unui sistem special de securitate, fondat nu pe considerente umanitare, nici pe preceptele unui drept internațional încă în plină formare, ci pe o apreciere realistă a intereselor comune care trebuiau să-i unească și a unor interese contrare, care trebuiau împăcate. Dl Beck credea că a reușit să creeze un asemenea sistem, prin acordurile sale cu U.R.S.S. și cu Reichul și prin alianțele sale cu Franța și cu România.

„Îndeplinind o asemenea operă, îmi spuse ministrul, eu mi-am dovedit nu numai patriotismul, ci și cea mai perfectă imparțialitate. Este tot atît de nedrept să fiu acuzat de rusofobie ca și de germanofilie. /.../ De aceea nu vom merge niciodată pe un drum în zigzaguri. Fără Pact Anticomintern. Nu eu sînt cel care am să fac cunoscută Internaționala a III-a și nici cel care s-o combată oficial. Eu nu cunosc decît statul sovietic. (...) După criza din septembrie trecut (criza de la München), raporturile noastre cu Rusia erau încordate. Am ținut să restabilesc situația dinainte, adică statu quo-ul din legăturile noastre. Apropierea pe care am făcut-o atunci nu însemna luarea unei noi atitudini față de Germania, ci numai restabilirea acestui echilibru indispensabil independenței noastre. În acest scop precis, eu m-am străduit să ameliorez relațiile noastre economice cu Rusia. Rezultatul acestor eforturi, care nu mă interesează de altfel decît din punct de vedere politic, a fost dintre cele mai satisfăcătore.

Politica mea față de Germania era bazată pe aceleași principii: evitam orice sentimentalism și nu țineam seamă decît de realități. Dacă mi s-a întîmplat uneori să fiu deosebit de satisfăcut de opera pașnică realizată cu Germania, am făcut-o pentru că credeam că conducătorii de la Berlin erau tot atît de realiști ca și mine, și tot atît de dornici să scape de complicațiile procedurii de la Geneva. De altfel, ei m-au asigurat totdeauna de aceasta".

Nu este lipsit de interes să intercalez aici asigurările și încurajările pe care Hitler și colegii săi le dăduseră din belșug ministrului afacerilor externe al Poloniei, pentru a stimula «realismul» său de om de stat:

„Eu țin seamă de Polonia ca de o realitate pe care nimic n-ar putea să o schimbe, nici să o facă să dispară". Aceasta declarase Hitler în 1933, în momentul în care el își pregătea acordul cu Polonia. /.../ Și el avea să repete acest limbaj cu fiecare ocazie, de-a lungul anilor. /.../ «Prin realitatea și existența eternă a Poloniei», pe de o parte, și prin «deșertăciunea flecărelilor de la Geneva», pe de alta, Hitler exprima, nu fără intenție, fondul gîndirii politice a mareșalului Pilsudski și al discipolilor săi. Pentru a scoate și mai mult în relief această comunitate de gîndire, trebuia să se spună și mai mult despre realitatea marilor interese comune și să se dea asigurarea solemnă că niciodată Reichul nu va trata altfel decît prin bună înțelegere cele cîteva neînțelegeri care puteau să existe între Berlin și Varșovia. Hitler nu se dădu în lături să o facă. /.../

Evocînd influența pe care guver-

Anglia şi Franţa garantează Grecia şi România mpotriva oricărei agresiuni

Declaratiile d-lor Chamberlain si Daladier

Expunerea d-lui Eden

IN NUMELE OPOZITIEI LIBERALE

Declaratiile d-lui Churchill

Declaratiile d-lui Daladier,
după consiliul de miniştri de Miercuri

Garantii pentru Grecia si Romania

Ecouri ale garanţiei acordate României şi Greciei în presa românească a timpului (aici, un facsimil din „Universul")

nul german o exercitase la Varşovia, Beck mă făcu să observ cît de mult corespundeau aceste asigurări şi încurajări propriilor sale principii. /.../ De altfel, el nu era jurist, ci soldat – un soldat care se menţinuse mai mult decît oricare alt diplomat în fruntea Ministerului Afacerilor Externe – şi posibilitatea de a duce „o politică independentă şi de mare amploare" i se părea nu numai de invidiat, dar şi mai puţin riscantă decît aceea de a se încrede fără rezervă într-un sistem oarecare de securitate. /.../ ...Münchenul nu-l găsise alături de vechii săi aliaţi; el rămăsese „independent", cerînd partea sa din ceea ce rămăsese din Cehoslovacia. El obţinuse Teschenul şi împărtăşise bucuria învingătorilor, lăsîndu-se aclamat în balcon de o mulţime entuziastă.

Dar ecourile acestei bucurii nu se potoliseră încă, şi o veste stranie ajunsese la Varşovia. Dl von Ribbentrop îi propunea dlui Lipski (la 25 octombrie 1938, la cîteva zile după München) o soluţie de ansamblu – „eine Gesamtlösung" („soluţie globală") – pentru „problemele în suspensie": oraşul Danzig trebuia alipit Reichului şi „Căi de comunicaţie exteritorializate" care să lege Reichul de Prusia Orientală.

Beck fusese surprins: „Niciodată asemenea pretenţii nu fuseseră ridicate faţă de mine, îmi spusese el; aveam dreptul să fiu furios. Totuşi, îmi păstrai tot sîngele rece şi trimisei lui Lipski instrucţiuni precise. Eu aminteam ultimele declaraţii ale lui Hitler, mai liniştitoare şi mai puţin echivoce decît oricînd; lăudam virtuţiile acordului din 1934, care arătase tot ce putea în momentul celei mai mari tulburări pe care a cunoscut-o Europa de după război, şi, acceptînd, totodată, ideea de «Gesamtlösung» am refuzat categoric alipirea Danzigului (Gdansk – n.n.) la Germania".

Totuşi, germanii nu împingeau încă discuţiile «à fond». Voiau mai întîi să lichideze Cehoslovacia şi să ia Memelul. Beck mai avea încă timpul să schiţeze un plan de „politică vastă": el propunea vecinilor săi români şi unguri împărţirea în trei a Rusiei Subcarpatice. Pus în gardă de către ambasadorul României că acest plan era sortit unui eşec sigur, el plecă totuşi la Galaţi pentru a propune această afacere regelui Carol. Regele şi miniştrii săi refuzară categoric să se îmbogăţească pe spinarea unei ţări aliate şi prietene. Nemulţumit şi decepţionat, Beck se întorcea la Varşovia, unde avea să audă vorbindu-se din ce în ce mai mult despre Danzig.

Cuvintele pe care Hitler i le adresă la Berchtesgaden, la 5 ianuarie 1939, erau încă pline de cordialitate. Chestiunea Danzigului era menţionată „în trecere". Aceste cuvinte nu-l nelinişteau mai puţin pe ministrul polonez, şi el ruga chiar a doua zi pe dl von Ribbentrop să-i facă cunoscut cancelarului „că el fusese totdeauna optimist în urma întrevederilor şi întîlnirilor cu oameni de stat germani, dar că de data aceasta el se simţea năpădit de sentimente pesimiste, îndeosebi, cu privire la problemele Danzigului, aşa cum fuseseră ele puse de către cancelar. El nu vedea posibilitatea unei înţelegeri".

Guvernul Reichului nu vrea să-i înfricoşeze pe polonezi; el se purta încă cu blîndeţe. La 25 ianuarie Ribbentrop era la Varşovia în vizită oficială; el era amabil, făcea risipă de cuvinte politicoase şi nu insista asupra problemei Danzigului. Între prieteni asemenea probleme trebuiau să se rezolve prieteneşte şi fără zgomot. Von Ribbentrop propusese un „gentlemen's agreement". Beck acceptase cu bucurie: cuvîntul îi plăcea. Acestea erau raporturi de încredere, cum nu se puteau stabili decît între popoare puternice. La drept vorbind, „gentlemenii" cu care el avea de-a face se purtaseră foarte cavalereşte faţă de Austria şi de Cehoslovacia, dar aceasta nu-l neliniştea peste măsură pe colonelul Beck. Aceste două state nu erau oare destinate să dispară într-o zi sau alta? Polonia nu risca nimic – ea putea să-i acorde încredere Reichului, căci la nevoie ea va şti să-i ţină piept. Acordul părea, de altfel, inofensiv: se spunea că, „în cazul în care Societatea Naţiunilor s-ar retrage din Danzig, această retragere va fi imediat urmată de o declaraţie germano-poloneză care să constate că statu-quo-ul Danzigului va fi menţinut pînă în momentul în care va interveni o înţelegere între Polonia şi Germania".

Paritatea era astfel menţinută între cele două mari puteri, care erau gata să înlocuiască autoritatea nesigură a Societăţii Naţiunilor cu prestigiul acţiunii lor unite. „Realismul" lui Beck îl făcea să privească cu inima uşoară retragerea Poloniei din Societatea Naţiunilor, a cărei garanţie nu valora, după părerea sa (care era aceeaşi cu a partenerului său, dl von Ribbentrop), cît cuvîntul unui „gentleman" /.../

Totuşi, mişcările provocate în Europa de politica lui Hitler ajunseseră în Polonia: opinia publică era agitată; opoziţia ridica vocea şi studenţii se dedau la manifestaţii zgomotoase pe străzi. Tocmai în această perioadă, Beck a primit două noi vizite oficiale, cea a contelui Ciano şi a mea.

Eu mă dusesem la Varşovia la 2 martie 1939 şi petrecusem trei zile ca oaspete al guvernului polonez. Beck nu manifestase nici un fel de nelinişte în acest început de primăvară. El ţinu să mi-o amintească: „Vă amintiţi cît de liniştit eram încă în luna martie?" Îmi aminteam, într-adevăr! Găsisem la Varşovia o situaţie încordată: cercurile politice îi reproşau ministrului afacerilor externe că s-a lăsat tras pe sfoară de către un partener de

rea credință.[19]. Numai Beck rămăsese nepăsător. El afecta o liniște perfectă. De ce s-ar fi temut, totuși?

El pretindea că ar fi păstrat o încredere totală în cuvîntul cancelarului: **„Eu am vorbit cu el ca de la om la om, ca de la soldat la soldat;** angajamentele pe care el și le-a luat și le-a ținut totdeauna; nu m-a înșelat niciodată pînă astăzi". Și cum eu îi arătasem că și Beneș primise mai multe asigurări înainte de a fi lovit, Beck îmi răspunsese cu un anumit ton: „Nu este același lucru. Cehoslovacia mi s-a părut întotdeauna ca fiind o caricatură a Austriei Habsburgilor, totul în acest stat era impropriu și provizoriu. Eu știam încă din luna ianuarie a anului 1938 că Germania, după ce va ocupa Austria, avea să anexeze regiunea sudeților. Planul german s-ar fi întins poate spre țările baltice, dacă eu nu m-aș fi grăbit să ocup Vilna și să strîng legăturile între Polonia și Lituania. Țările occidentale nu erau decise să se opună Germaniei; ele trebuiau să meargă pînă la marginea prăpastiei (pînă la München); ele nu erau gata să facă pasul hotărîtor. Iată de ce Polonia a făcut față, așa cum înțelegea s-o facă, situației internaționale. Nu mai rămînea decît o problemă de rezolvat: cea a Cehoslovaciei; ea a fost rezolvată".

Și ministrul adăugase: „Eu consider că, în ceea ce privește Cehoslovacia, criza nu s-a sfîrșit. Nu cunosc adevăratele intenții ale Germaniei cu privire la această țară, dar trebuie să veghem și să ne așteptăm în scurtă vreme la noi surprize".

Ministrul nu credea să fie chiar atît de aproape de adevăr. Dar surpriza care se pregătea trebuia, în afară de prăbușirea Cehoslovaciei, să creeze o nouă problemă în Europa, care-l va atinge mult mai îndeaproape. El nu-și dăduse seama de acest pericol de la început, preocupat de schimbările care se produceau în jurul țării sale și la care el încă mai credea că poate participa într-un mod activ. De aceea nici nu fusese deosebit de sensibil la reproșul făcut de mine, de a fi contribuit la slăbirea unei țări, prietenă cu a mea, a cărei existență constituia un element esențial de securitate pentru Polonia, ca și pentru România. El continua să se creadă în perfectă siguranță. Problema Danzigului nu-l preocupa. „Ultimul meu acord cu Ribbentrop și recentele declarații ale lui Hitler mă pun la adăpost de orice surpriză".

Și cum eu îl întrebasem dacă calmul pe care îl afișa nu se datora faptului că el nu acorda decît o importanță minimă problemelor referitoare la Danzig, el îmi răspunsese cu însuflețire: „Desigur că nu! Danzigul ne este indispensabil. Noi nu vom admite niciodată alipirea lui la Germania. Așezat la gurile Vistulei, acest port absoarbe 7 milioane din exporturile noastre în timp ce 10 milioane de tone trec prin Gdynia. **Dacă cineva se atinge de Danzig, acest lucru înseamnă război.** Dar de ce s-ar atinge, din moment ce soarta acestui oraș va putea totdeauna să fie reglementată prietenește între Germania și noi?"

Eu mă întrebasem atunci dacă Beck era sincer cînd lăsa să se vadă o asemenea încredere în sine și în politica sa, în contrast cu marea neliniște care tulbura Europa? Gravitatea anumitor schimbări nu putea să nu-l fi izbit și lunga sa experiență în asemenea probleme trebuia să-l fi avertizat de schimbările care urmau să se mai înfăptuiască. Totuși, el nu lăsa să se vadă nimic, și cînd eu părăsisem Varșovia, optimismul gazdei mele părea să fie nezdruncinat.

Beck își continua expunerea. El aborda acum perioada cea mai critică a raporturilor germano-poloneze. Zece zile după ce Beck îmi mărturisise la Varșovia încrederea sa absolută în cuvintele lui Hitler, Germania invadase Boemia. Praga era ocupată și Cehoslovacia cădea. Cîteva zile mai tîrziu, Reichul își asuma „protecția independenței politice a Slovaciei" și își atribuia dreptul „de a face instalații militare și de a întreține garnizoane de-a lungul frontierei orientale și occidentale a Slovaciei". El întindea astfel un braț în jurul Republicii Polone. Apoi, la 22 martie, a avut loc o nouă înaintare: armatele germane ocupau orașul Memel. Îmbrățișarea Reichului se strîngea mai mult. În ajun, la 21 martie 1939, dl vom Ribbentrop îl convocase pe dl Lipski la Wilhelmstrasse pentru a discuta despre ansamblul relațiilor polono-germane. Ministrul german schimbase tonul. El fusese mirat că Varșovia nu răspunsese încă în mod precis sugestiilor germane. Această întîrziere îl „indispunea" pe cancelar. Führerul continua să fie gata să mențină relații bune cu Polonia, dar trebuia „să înceteze

---

[19] *În notele personale asupra vizitei sale la Varșovia din 4–6 martie 1939, Grigore Gafencu arăta: „Opoziția, atît cea de dreapta, național totalitară, cît și opoziția de stînga a partizanilor vechiului partid populist (ambele partide sînt azi francofile și anglofile) a ținut să-și manifeste credința că, prin vizita mea, politica externă a Poloniei își va regăsi cumpăna dreaptă, care din pricina dlui ministru Beck se aplecase prea mult, în vremea din urmă, de partea axei Berlin-Roma. Am fost de la început impresionat de îngrijorările pe care cea mai mare parte a opiniei publice o arăta față de o politică prea apropiată cu Axa și îndeosebi cu Germania și care, după părerea nu numai a fruntașilor opoziției, dar chiar și a unor membri ai guvernului de astăzi, se întemeiază exclusiv și fără nici o garanție precisă pe asigurările verbale ale dlui Hitler și ale colaboratorilor săi. Această îngrijorare s-a manifestat zgomotos cîteva zile înainte de sosirea noastră la Varșovia prin tulburările studențești care s-au dezlănțuit pe străzile Varșoviei, cu prilejul căror tulburări s-au spart geamurile de la legația Germaniei. După informațiile pe care le-am căpătat, uneori chiar din izvor direct, cercurile militare se arată și ele doritoare de a strînge din nou legăturile cu Marile Puteri occidentale, care în caz de conflict european ar avea mai multe șanse să păstreze pînă la capăt victoria de partea lor. Această reacție a opiniei publice poloneze nu este atît îndreptată împotriva politicii de independență față de ideologiile vecine și față de toate grupurile europene – politica de cumpănă dreaptă urmată pînă acum de Polonia, drept moștenire a concepțiilor politice ale mareșalului Pilsudski și care rămîne și azi un îndreptar pentru orice acțiune de viitor –, ci se îndreaptă mai mult împotriva metodelor dlui Beck, care este învinuit că se încrede prea mult în asigurările verbale ale conducătorilor Germaniei, de care îl leagă unele afinități de gîndire și de simțăminte și că nu se gîndește îndestul de a lua din vreme contraasigurările necesare în Occident, pentru a putea să se opună cu succes unei eventuale schimbări la față a Germaniei. Am auzit asemenea critici chiar în anturajul ministrului de externe polon. Deoarece pe de altă parte unii prieteni ai dlui Beck mi-au spus că ministrul de externe polon este obosit, că este suferind și că ar avea nevoie de odihnă, nu este exclus ca opoziția ce se manifestă din ce în ce mai vădit împotriva metodelor lui politice să pricinuiască o schimbare în conducerea politicii externe a Republicii vecine în primăvara care vine. Trebuie ținut seama însă că dl Beck are rezerve de energie și de vitalitate neașteptate și că a supraviețuit la toate crizele anunțate de mai înainte și împotriva tuturor proorocirilor care îl dădeau demisionar atît de des. Ceea ce îmi pare sigur este că dl Beck, dacă se menține, va trebui să țină seama atît de îngrijorarea de azi a opiniei publice, cît și de dorința cercurilor militare și politice de a lămuri și de a îmbunătăți raporturile Poloniei cu democrațiile occidentale". (Arhiva MAE, fond Dosare speciale, vol. 386) – nota I.C.*

neînţelegerea adevăratelor intenţii ale Reichului". Şi dl von Ribbentrop era grăbit. El sugera o întrevedere imediată cu Beck şi pretindea un răspuns urgent – astfel încît cancelarul „să nu ajungă la concluzia că Polonia respingea toate propunerile sale".

Dl Lipski înţelesese şi îi telegrafiase şefului său: „...Sugestia unei noi întrevederi, a cărei dată este grăbită de dl von Ribbentrop, constituie o dovadă că germanii au hotărît să-şi realizeze repede programul în Răsărit".

Este de remarcat că, în timpul acestei discuţii, ministrul german nu suflase nici un cuvînt cu privire la Memel... „Ca şi cum ar fi vrut să ne neutralizeze în momentul în care se punea la cale problema Memelului", observă dl Lipski. El nici nu bănuia că partida avea să fie jucată a doua zi în zori.

Beck presimţise pericolul, dar nu presimţise şi catastrofa. El hotărîse să nu se preteze la o discuţie directă cu Ribbentrop şi se mărginise să dea instrucţiuni precise ambasadorului său la Berlin (27 martie), insistînd asupra dorinţei sale de a menţine „ca şi în trecut" şi „pînă în viitorul cel mai îndepărtat" cele mai bune relaţii cu Reichul. El amintise încă o dată poziţiile pe care Polonia înţelegea să se menţină cu privire la problema Danzigului:

1. Guvernul polonez era gata să studieze cu guvernul german modalităţile unei noi simplificări şi a unor noi înlesniri în tranzitul feroviar şi automobilistic între Reich şi Prusia orientală; dar el înţelegea să acorde aceste înlesniri „în cadrul suveranităţii poloneze".

2. Guvernul polonez considera că, pentru oraşul liber al Danzigului, „se putea găsi o soluţie bazată pe o garanţie comună polono-germană – garanţie care să ţină seama de aspiraţiile naţionale ale populaţiei, ca şi de interesele polone".

Printr-o neacceptare fermă, dar politicoasă, pe care el o opunea pretenţiilor germane, Beck sperase să îndrepte discuţiile pe calea unei înţelegeri prieteneşti, în conformitate cu spiritul şi conţinutul acordului din 1934. Nu respecta el, oare, într-adevăr, principiile care dirijaseră în mod atît de fericit relaţiile germano-poloneze în ultimii ani; şi nu consimţea el să sustragă spinoasa problemă a Danzigului regulamentului Societăţii Naţiunilor (societate căreia Varşovia, ca şi Berlinul, nu-i atribuia nici un viitor) pentru a o încredinţa unei colaborări polono-germane, destinate să strîngă şi mai mult legăturile dintre cele două state?

Dl von Ribbentrop nu s-a lăsat convins. El îi făcea o primire proastă dlui Lipski (26 martie) şi nu se declara mulţumit de răspunsul dlui Beck. Ambasadorul nota „răceala sa evidentă" şi „nervozitatea sa". Von Ribbentrop constata că „oferta sa plină de înţelegere nu fusese luată în consideraţie"; el revenea cu insistenţă asupra tuturor pretenţiilor sale. Interlocutorii se despărţiră fără a fi putut să-şi apropie punctele de vedere. Era clar, de data aceasta, că Germania se pregătea să-şi realizeze întregul program. După Praga, Bratislava, Memel, ea voia Danzigul. Şi ea înţelegea să termine repede, căci avea vînt la pupa şi succesul îi surîdea. De ce să mai aştepte noi complicaţii internaţionale?

Anglia era pe punctul de a se mişca; Churchill în Camera comunelor se arăta din ce în ce mai îndrăzneţ; presa din Londra tuna şi fulgera; Chamberlain însuşi, furios după luarea Pragăi şi simţindu-se jignit personal, părea gata de orice: el tocmai lansase un apel (la 20 martie) prin care propunea Franţei, Uniunii Sovietice şi Poloniei să ia în comun măsuri de securitate. Reichul n-avea timp de pierdut, dacă vroia să reglementeze singur, între patru ochi, cu guvernul de la Varşovia (între „gentlemeni"), problemele pe care el le pusese Poloniei.

În aceste zile istorice, colonelul Beck simţise pămîntul cutremurîndu-se sub el. Criza de care poporul său se temea, şi în care el nu vrusese să creadă, izbucnise; el înţelegea extrema gravitate a acesteia. Căci el nu se lăsa înşelat de faptul că diferenţa între cele două teze era mică în aparenţă. La prima vedere dificultăţile nu păreau de neînvins. Ce voia Germania? Să alipească Danzigul Reichului, permiţîndu-i în acelaşi timp să rămînă în spaţiul econmic al Poloniei. Şi ce dorea Polonia? Să permită populaţiei germane din Danzig să se administreze liber, rămînînd totuşi sub controlul polono-german. Cum oare putea să ducă la un război o asemenea neînţelegere ivită între două popoare, care-şi dovedeau de ani de zile dorinţa de colaborare? „Nu este de fapt decît o chestiune de nuanţe", declarase dl Franassovici, ambasadorul României, colegului său german, ale cărui intenţii voia să le afle. „Vă înşelaţi", îi răspunsese contele von Moltke, lăsînd deoparte, de astă dată, rezerva sa obişnuită: „Nu este o chestiune de nuanţe, ci de culori. Vedeţi această hartă a Europei: Germania este colorată în galben şi statul liber al Danzigului în albastru. Ei bine, mica pată albastră trebuie să dispară. Trebuie ca locul acesta să fie colorat în galben; trebuie neapărat – e vorba de prestigiul Führerului. Este o chestiune foarte serioasă."

Dl von Moltke nu înţelegea atunci să facă o aluzie răutăcioasă referitor la gusturile stăpînului său pentru pictură; ci, dimpotrivă, se referea la prestigiul politic al acestuia, la acest element imponderabil, care atunci cînd se leagă de o problemă ori cît de neînsemnată ar părea ea, face din aceasta un motiv de triumf sau de prăbuşire. Führerul îşi propusese să realizeze un program, să îndeplinească o mare misiune. El se afla în plin mers, nu putea să se oprească.

Dar şi Polonia avea un consemn de respectat. Ea nu putea să se plece pretenţiilor unei politici în continuă mişcare, care, după ce substituise principul de ordin general cu angajamente bilaterale, tindea acum să înlocuiască colaborarea cu hotărîrile arbitrare ale unei singure voinţe. Aceste hotărîri puneau în pericol nu numai spaţiul care o lega de mare şi care era atît de preţios pentru ea, ci chiar ansamblul poziţiilor sale şi această independenţă naţională de care ea se arăta geloasă pentru motive sfinte. Exemplul tragic al Cehoslovaciei, sfîşietor chiar în acel moment, scotea în evidenţă soarta ce o aştepta pe o ţară obligată să cedeze, fie numai asupra unui singur punct, exigenţelor celui de al III-lea Reich. Dl Lipski înţelesese clar acest lucru; în cursul ultimei sale întrevederi cu Ribbentrop, cum ministrul îl întrebase cam ce ar putea să creadă Polonia pentru a suspecta în asemenea măsură Germania, ambasadorul Poloniei răspunsese că „ultimele evenimente se produseseră atît de repede şi modificaseră atîtea acorduri şi înţelegeri, încît nu era de mirare dacă opinia era tulburată".

Beck înţelesese, în sfîrşit, şi el. El înţelesese cu atît mai bine, cu cît şi pentru el problema Danzigului era legată de o chestiune de prestigiu. El era ultimul dintre polonezi care ar fi putut ceda în faţa lui Hitler. Era o chestiune „de la om la om", între el şi cancelarul german. Căci Beck îşi luase în faţa ţării sale angajamentul solemn de a face ca politica sa să evite orice complicaţie cu privire la Danzig. Pentru a face faţă mîniei care se ridica deja împotriva lui în Polo-

nia, trebuia cu orice preţ să salveze Danzigul.

■

Ajuns la acest punct al expunerii sale, ministrul îmi repetă cuvintele pe care mi le spusese la Varşovia: „Dacă se vor atinge de Danzig, acest lucru va însemna război". Şi el adăugă: „Dacă am rămas la postul meu, în aceste ore tragice, este tocmai pentru a întruchipa această hotărîre de nezdruncinat. Noi nu vom părăsi Danzigul. S-a pus întrebarea, în timpul crizei, de ce nu demisionez. M-am gîndit la aceasta de mai multe ori. Puteam să urmez tratamentul unei boli pe care multă vreme o neglijasem şi să primesc, în sfîrşit, îngrijirile la care medicii mă presau să mă gîndesc. Puteam să dispar, să las locul unui succesor asupra căruia n-ar fi apăsat ipoteca acordului din 1934. Dar dv. mă cunoaşteţi: eu nu sînt omul care să dea înapoi înaintea furtunii. Cu sănătatea zdruncinată, lovit cu cruzime de evenimente, atacat de presă şi hulit pe stradă, eu înţeleg să rămîn la postul meu, căci eu sînt convins că dispariţia mea ar agrava încă şi mai mult situaţia. Criza actuală duce în mod fatal la război, dacă nimeni nu îndrăzneşte să se opună fatalităţii. Ori, eu sînt singurul, credeţi-mă, care mai pot încă să evit catastrofa. Nimeni mai bine ca mine, vă asigur, nu cunoaşte Germania şi pe nemţi".

În aceasta se vedea ce idei îşi făcuseră loc în mintea sa, în aceşti ani lungi de discuţie cu Berlinul şi influenţa pe care o avusese asupra lui o propagandă subtilă. El era, desigur, forţat să recunoască că Hitler îl trăsese pe sfoară şi că prietenia cancelarului nu fusese decît o şiretenie, pentru a reduce mai bine Polonia la discreţia sa. El recunoştea, de asemenea, că orice nouă concesie putea să-i fie fatală Poloniei, căci Hitler nu era omul care să se mulţumească cu un prim succes şi ar urma pînă la capăt realizarea programului său. Dar Beck nu putea şi nu voia să creadă că Germania lui Hitler, după ce rupsese „definitiv" cu Uniunea Sovietică, putea să înfrunte riscurile unui război cu Polonia. „Mărturisesc, îmi declara el, că nu am apreciat cum trebuie valoarea factorului polonez în politica lui Hitler, dar cred că nu m-am înşelat în aprecierea factorului sovietic. Spre deosebire de toţi predecesorii săi, Hitler recunoaşte realitatea pericolului bolşevic; el l-a combătut totdeauna; prin doctrina sa, prin trecutul său, prin însăşi raţiunea existenţei sale politice şi naţionale, el nu poate să se înţeleagă cu acesta. Eu ştiu că aceasta este pentru Germania lui Hitler problema centrală, capitală, decisivă – pe lîngă care toate celelalte probleme sînt secundare[20]. Care ar putea fi deci, în consecinţă, interesul Germaniei de a se războî cu Polonia? Slăbirea Poloniei ar face jocul Rusiei (...) Credeţi dv. că Hitler vrea aceasta? Eu ştiu că nu o vrea! Desigur, el doreşte Danzigul, dar niciodată el nu ar consimţi să plătească cu un asemenea preţ dobîndirea oraşului liber".

Beck era deci convins că în problema Danzigului trebuia să se reziste şi că aceasta putea să se facă fără a se provoca în mod iremediabil războiul. Dar trebuia să reziste fără nervi, calculîndu-şi loviturile şi stăpînindu-şi resentimentele. Trebuia, mai ales, pentru a nu-şi compromite şansele, să lase uşa deschisă spre Germania şi să se păzească să facă vreun pas spre Rusia. Un asemenea pas putea să fie fatal. Dacă Polonia se apropia de Uniunea Sovietică, Reichul n-ar mai avea nici un motiv s-o menajeze. Căci prezenţa Poloniei alături de Rusia ar mări pericolul pe care Hitler îşi luase sarcina să-l combată. A schimba poziţia pe care Polonia o ocupa în sistemul politicii celui de al III-lea Reich însemna a face gestul iremediabil care, automat, ar declanşa războiul[21].

Acesta era raţionamentul pe care anumite idei, puternic înrădăcinate, îl inspirau pe Beck şi pe care el însuşi îl atribuia judecăţii sale „realiste" şi cunoaşterii oamenilor. Şi acestea erau datele pe care credea că va putea să-şi stabilească planul de acţiune.

El va continua să-i ţină piept lui Hitler, în felul său, întărind poziţia internaţională a Poloniei şi arătîndu-se mai intransigent ca oricare alt polonez în problema Danzigului. /.../

Hitler îşi călcase cuvîntul faţă de el; el va şti să se apere. Tocmai în acel moment Anglia îi întindea mîna. Trecînd pe deasupra multor neînţelegeri, ea se interesa de securitatea Poloniei. Beck va profita de ocazie şi va întinde mîna Angliei, dar el înţelegea să rămînă „integru". El nu va face concesii în privinţa „principiilor", nu se va integra în sistemul politic propus de Chamberlain – acest occidental care nu înţelegea nimic în ceea ce priveşte Rusia; el va obliga Anglia să facă politica sa, să se adapteze sistemului de securitate al Poloniei, să aleagă Polonia ca prim stîlp şi ca stîlp independent al securităţii în spre Răsărit.

Răspunsul său la nota britanică din 20 martie 1939 (prin care Londra propunea o consfătuire între guvernele englez, francez, polonez şi sovietic) era o capodoperă de diplomaţie în felul său: „Vă rog să-l întrebaţi pe lordul Halifax (îi comunica el contelui Rakzynski, ambasadorul Poloniei la Londra), dacă, date fiind greutăţile, complicaţiile inevitabile, pierderea de timp care ar însoţi o negociere multilaterală; şi, pe de altă parte, cursul rapid al evenimentelor..., dacă guvernul englez n-ar putea să găsească posibilitatea (fără prejudiciu pentru soarta ulterioară a negocierii generale) de a încheia cu noi fără întîrziere o înţelegere bilaterală".

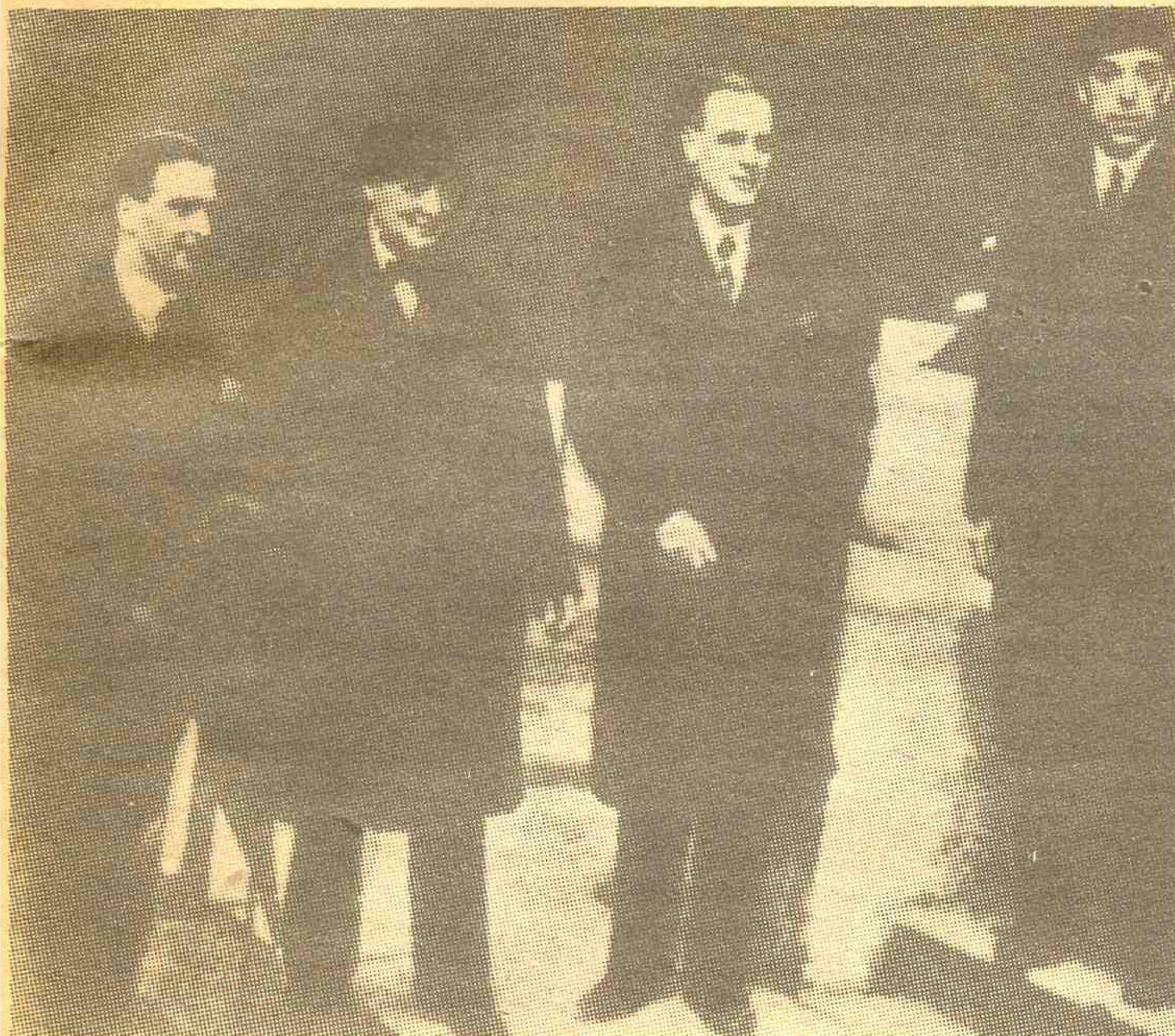
În aceasta consta toată politica lui Beck; el dorea o „înţelegere neîntîrziată", căci era grăbit, şi dorea să oprească cît mai repede ofensiva diplomatică a Reichului, ca şi agitaţiile opiniei publice poloneze. Dar el nu se va lăsa strîns în menghina unui sistem de securitate generală; el va opune Reichului alianţa cu englezii, fără a-l provoca pe Hitler printr-o alianţă cu ruşii; el va fi în acelaşi timp rezistent şi suplu, şi, în timp ce se va lega cu Anglia, el nu va părăsi speranţa de a se împăca într-o bună zi cu Germania.

El propuse deci Angliei un pact bilateral şi se rezumă la formula sa, chiar dacă, pentru nevoile cauzei, el fu obligat să accepte decla-

---

[20] *O dată cu venirea lui Hitler la putere în Germania, a început o cruntă prigoană împotriva partidelor clasei muncitoare, în primul rînd a partidului comunist, dar şi a partidului socialist, căreia i-au căzut victimă mii de fruntaşi ai mişcării muncitoreşti germane. Nemulţumindu-se numai cu asta, la 25 noiembrie 1936, Germania lui Hitler şi Japonia au semnat la Berlin „Pactul anticomintern", alianţă militară cu caracter agresiv, avînd drept scop lupta împotriva comunismului pe plan mondial şi a Internaţionalei a III-a şi care urmărea în acelaşi timp să impună dominaţia mondială a celor două ţări. La 6 noiembrie 1937, la Pactul Anticomintern a aderat şi Italia, iar după 1939 şi alte guverne satelite ale Axei, inclusiv guvernul antonescian (23 noiembrie 1940) – nota I.C.*

[21] *Datorită acestor principii după care se călăuzea politica externă dusă de colonelul Beck, guvernul polonez a refuzat, în timpul tratativelor tripartite anglo-franco-sovietice, din primăvara anului 1939, să permită trecerea prin Polonia a trupelor sovietice împotriva Germaniei, într-un eventual război (nota I.C.).*

Londra, mai 1939. Viorel Tilea, ministrul român la Londra, Winston Churchill, Grigore Gafencu și Anthony Eden, în fața Foreign Office-ului (de la stînga la dreapta)

rația unilaterală în favoarea Poloniei, pe care Chamberlain o făcu în Camera comunelor la 31 martie.

Între 21 martie, ziua începerii ostilităților diplomatice de către von Ribbentrop, și 31 martie, ziua garanției engleze, nu se scurseseră decît 10 zile. Beck era mîndru de a fi înfăptuit atît de repede o redresare decisivă: „După cum vedeți, nu mi-am pierdut vremea; nu mi-au trebuit mai mult decît zece zile pentru a mă redresa. Situația cu Praga nu se va mai repeta. Hitler a găsit cu cine să stea de vorbă!" Dar trebuie ca Hitler să vrea să stea de vorbă. Ori cancelarul întrerupsese discuția, atît la Varșovia, cît și la Berlin. Furios de riposta lui Beck, care îi pusese o piedică prin garanția engleză, Hitler își chemase ambasadorul și pregătea fără îndoială o nouă lovitură.

Beck era hotărît să trateze, după cum era hotărît să și reziste. El credea că va putea să salveze pacea, cum salvase Danzigul. El era sigur că deține argumente decisive; trebuia cu orice preț să le folosească. Acestea erau motivele pentru care el venise în întîmpinarea mea.

■

Urmărisem cu un interes plin de neliniște evocarea acestor evenimente încărcate de amenințări. Era expunerea unei profunde neînțelegeri, care conținea, din păcate, toate elementele care puteau să constituie o mare dramă istorică.

Și nu aveam impresia că această neînțelegere putea să ia sfîrșit, pentru că Beck își expuse argumentele subtile prin care spera să-l poată convinge și liniști pe Hitler: „Prin acordul pe care l-am semnat recent cu Anglia, eu am completat sistemul nostru de securitate, fără a-i fi schimbat sensul. Alianța cu Anglia nu este în fond decît o completare naturală și logică a alianței noastre cu Franța. Ori, această din urmă alianță i-a fost totdeauna cunoscută lui Hitler și cancelarul n-a fost afectat de aceasta cînd a încheiat cu noi, în 1934, pactul amical de neagresiune. El a recunoscut în mod precis caracterul pur defensiv al acestuia. Cu ce alianța engleză poate fi mai supărătoare pentru Reich decît cea franceză? Dacă vreodată Franța ar trebui, datorită angajamentelor sale, să-i dea ajutor Poloniei, nu este oare sigur (date fiind legăturile atît de strînse care unesc Londra cu Parisul) că Anglia, cu sau fără acord, ar fi fost nevoită să intervină și ea? Acceptînd oferta engleză de a încheia un pact de asistență, eu nu am consimțit, în fond, decît să dau o expresie juridică unui sistem de securitate care, de fapt, exista deja. Acest pact nu a modificat cu nimic atitudinea Poloniei față de Germania. El n-a schimbat pozițiile pe care Polonia le apără în problema Danzigului. Guvernul polonez înțelege să recunoască ca și înainte dreptul populației germane din Danzig de a se administra liber; ca și înainte, el refuză să renunțe la drepturile esențiale ale Poloniei. Între atitudinea noastră și pretențiile germane există oarecare „marjă" care permite noi tratative; și nu pactul pe care l-am semnat cu Anglia va fi acela care ne va împiedica de a rezolva prietenește diferendele care separă Germania și Polonia. Căci alianța engleză, ca și cea franceză, nu sînt elemente determinante ale securității poloneze.

Aceste două alianțe nu fac parte decît din sistemul nostru de **reasigurare:** ele nu vor intra în acțiune decît în cazul în care angajamentele directe pe care Polonia le-a încheiat cu vecinii săi imediați ar fi încălcate. Țin să insist asupra acestui argument, deoarece îl consider hotărîtor. Polonia se reasigură la Londra, cum s-a reasigurat la Paris, împotriva riscurilor inerente ale instabilității problemelor europene. Dar securitatea noastră se sprijină în realitate pe angajamentele directe de neagresiune și în primul rînd pe acordul încheiat în 1934 cu Reichul.

Iată ce doresc eu să se știe la Berlin. Nu consider că nu am respectat în vreun fel angajamentele pe care mi le-am luat față de Reich. Ar fi fost cu totul altceva dacă aș fi acceptat întocmai pactul de asistență, așa cum îl propunea Anglia. Acest pact era, într-adevăr, astfel conceput încît el trebuia să lege Polonia de țările occidentale, dar și de Rusia Sovietică. Or, Polonia n-a fost de acord cu acest pact multilateral, dorit de Anglia, căci aceasta ar fi obligat-o să-și părăsească principiile sale și să-și schimbe poziția. Un pact de asistență cu Moscova nu putea decît să altereze sensul profund și eminamente european al acordului germano-polonez din 1934; politica poloneză putea da impresia că și-a schimbat orientarea; ea putea trezi la Berlin alarmări îndreptățite. Iată

de ce noi am respins oferta engleză. Eu sînt gata să dau asigurarea formală că niciodată Polonia nu se va angaja pe o asemenea cale. Ea își va apăra cu hotărîre interesele, dar nu-și va schimba marile linii ale politicii sale. Și țin să-mi afirm convingerea că atîta vreme cît datele esențiale ale ordinii europene vor rămîne neschimbate, va exista întotdeauna un mijloc de înțelegere între vecini".

Acestea erau explicațiile pe care Beck credea că trebuie să i le dea lui Hitler. Prin asigurarea solemnă pe care el o dădea de a nu schimba niciodată „sensul" politicii sale, ele credea că atinge punctul cel mai sensibil al ideologiei hitleriste. Ele era atît de sincer în atitudinea sa, atît de sigur de a putea, datorită ei, să învingă pînă la sfîrșit spectrul amenințător al războiului, încît avea să se înverșuneze pînă la capăt, pînă în ultima zi a tragediei din august 1939, să respingă ofertele și recomandările insistente ale aliaților și să refuze orice participare la un sistem de securitate generală. El era convins că ține astfel pacea în mîinile sale.

În realitate, el se preda legat de mîini și de picioare lui Hitler. El se oferea, închistat în intransigența și izolarea sa, bunului plac al unui adversar implacabil. Hitler nici nu putea să ceară mai mult decît de a-l ști pe Beck fidel „principiilor" sale: această încăpățînare era de natură – Hitler o știa – să compromită nu numai relațiile dintre Polonia și Rusia, ci chiar ansamblul politicii de securitate a aliaților. În ajunul trecerii la acțiune, cancelarul german ținea înainte de toate să fie nestînjenit. Politica de „încercuire" a lui Chamberlain îl indispunea. Dacă Anglia reușea să unească într-un singur sistem de securitate pactul pe care ea îl încheiase cu Polonia și cel pe care ea se pregătea să-l negocieze cu U.R.S.S., libertatea de mișcare a Reichului ar suferi. Descoperindu-și jocul, Beck îi permitea lui Hitler să-și ia toate măsurile la timp; el putea să încerce de acum înainte să separe eforturile aliaților pentru a se înțelege cu Rusia, să paralizeze Occidentul și să reducă Polonia la bunul său plac. Și el nu era omul care să lase să treacă asemenea ocazii favorabile.

Ideea pe care și-o făcea Hitler despre „marile interese europene" – idee despre care el îi vorbise de atîtea ori ministrului polonez, – n-avea, desigur, să-i opream ească elanul. Cancelarul german nu se crampona de concepțiile și argumentele de care se folosea. /.../

O problemă ca cea a Danzigului putuse să aibă pentru el o mie de semnificații succesive – și el putuse să dea o mie de explicații diferite. Dar în ziua în care se hotăra să treacă la acțiune, un singur lucru conta pentru el: succesul acțiunii sale. Așa cum o spusese dl von Moltke, mica pată albastră a Danzigului trebuia să dispară de pe hartă; în acel loc trebuia aceeași culoare ca cea care acoperea Germania. Aceasta era absolut necesar, chiar dacă harta Europei trebuia să fie inundată de sînge.

Fiindcă nu înțelesese acest adevăr, ministrul afacerilor externe al Poloniei urmărea o nouă himeră. El o făcea cu hotărîre și curaj, deoarece era un om întreprinzător și curajos. Eu duceam cu mine, despărțindu-mă de el, imaginea tulburătoare a unui om încăpățînat luptînd împotriva destinului. Turbulent în momente calme și liniștit pe timp de furtună, Beck avea un suflet de soldat, violent și orgolios. Patriotismul său era arzător, dar, neîncrezător, el se încredea mai de grabă în cuvîntul unui adversar, decît în asigurările unui prieten. Astfel, era periculos pentru ceilalți (căci nu avea „prejudecata" dreptului terților), dar și mai periculos încă pentru el însuși. El credea că a dovedit o îndemînare supremă eliberîndu-și țara de cursele politicii de la Geneva, pentru a-i încredința apărarea jocului pasiunilor explozive ale celui mai mare distrugător al timpurilor prezente. Avîntul său romantic, pe care el îl lua drept realism, nu era lipsit de măreție; el avea strălucirea ciudată a anumitor personaje, care par destinate să comande evenimentelor cînd, de fapt, sînt deja instrumentele fatalității[22].

---

[22] *În „Jurnalul" său, rămas pînă astăzi inedit, Grigore Gafencu notează la data de 22 iunie 1944 următoarele: „Joseph Beck a murit la București, acum două săptămîni. Cînd îmi aduc aminte de el, despart latura personală a legăturilor care au dăinuit între noi, de latura activității sale politice. Acțiunea lui politică poate fi, cu îndreptățire, supusă celor mai aspre critici și nu va scăpa de osînda istoriei. Trufaș, pătimaș, jucînd – cu o fire pornită de jucător – soarta țării sale pe o singură carte, colonelul Beck a dat... – cît a stat neclintit la cîrma statului său – un sprijin involuntar și cu atît mai însemnat politicii de destrămare a rînduielii continentale, politică practicată de Berlin. Cînd s-a deșteptat din visurile sale de primejdioasă grandomanie, a fost prea tîrziu. Credea că va putea juca, de la egal la egal, cu vecinul Hitler. Cînd vecinul și-a descoperit cărțile, colonelul a încercat să-l țină în loc cu o cacialma... Alianța de ultimă oră cu Chamberlain – trezit și el dintr-un vis înșelător, prin ocuparea orașului Praga de către camaradul său de la München – nu i-a slujit decît să grăbească izbucnirea războiului... În afară însă de înfățișarea lui politică, păstrez de la Beck amintiri personale care mi-au fost și îmi vor rămîne plăcute. Ne împrietenisem din vremea cînd eram, și unul și altul, subsecretari de stat la Externe... Șapte ani mai tîrziu, cînd am ajuns și eu ministru, atunci Beck a ținut să mă primească, printre cei dintîi, la Varșovia, și mi-a pregătit o recepție regală, acoperindu-mă cu laude, cu flori și fel de fel de mărturii de sinceră și caldă prietenie. Cu atît mai greu mi-a fost, cîteva luni mai tîrziu, să-l găzduiesc în țară, cînd, învins și zdrobit, a căutat, cu întreg guvernul polonez, un adăpost la noi... I-am ieșit înainte la Chitila – eram sortiți să ne întîlnim mereu în tren – ca să-i aduc la cunoștință hotărîrile noastre. L-am instalat apoi la Brașov, unde trăia și, vai!, benchetuia în fiecare noapte, pe socoteala țării. La sfîrșitul unor orgii nocturne trăgea cu pistolul în sticlele golite de șampanie. Slăbit și tuberculos, fuma și bea fără măsură. La plecarea mea din țară, am simțit o strîngere de inimă, gîndind că nimeni nu va mai avea grijă de el. Și acum, iată-l și pe el în lumea umbrelor, alături de atîți colegi cu care am împărțit, pe vremuri, binefacerile unei întinse și statornice popularități: Titulescu, favoritul zeilor, mort în chinuri și în cea mai cumplită mizerie fizică; Ciano, răsfățatul contesinelor romane, împușcat de tovarășii săi de credință; Metaxas, bătrînul atenian, căzut la datorie, și atîția alții" (notă I.C.)*

CAPITOLUL II

Hitler îşi pregăteşte armele

Prima zi în Germania • Un „tur de orizont" cu von Ribbentrop • Conversaţia cu Göring • Audienţa la cancelaria Reichului: „Führerul" îşi expune politica • Parada militară din 20 aprilie.

Prima mea zi în Germania trebuia s-o petrec la Breslau[23]; gazdele mele fixaseră această etapă pentru a-mi permite să ajung la Berlin a doua zi înainte de amiază, după cum o cerea „programul"[24]. Era un mijloc de a linişti, în pragul celui de al III-lea Reich, cîteva temeri legitime. Înainte de a intra în contact cu oamenii şi instituţiile regimului, îmi era permis să fac o incursiune în trecut. Şi aceasta pentru că oraşul Breslau, al cărui foarte amabil primar mi-a acordat toate onorurile, păstrase, în umbra vechilor sale biserici, parfumul timpurilor de odinioară; aci, în ciuda marei dezvoltări a cartierelor industriale, domnea o atmosferă liniştită de oraş de provincie, plin de amintiri şi obsedat de visări. Am vizitat conştiincios monumentele istorice ale oraşului, şi seara, frînt de oboseală, am adormit satisfăcut în loja de onoare a lui „Stadtstheater", în sunetele familiare şi odihnitoare ale unei operete vieneze.

■

A doua zi tabloul s-a schimbat. Dl von Ribbentrop, în uniformă, înconjurat de principalii săi colaboratori, mă aştepta în gara Friedrichstrasse. În sunetele unui marş războinic intonat de fanfară am trecut în revistă superba companie de onoare, care cu drapelul în frunte mă întîmpină la coborîrea mea din tren. Berlinului, în acele zile de febră în care se pregătea o Germanie „tot mai mare", îi plăcea să-şi primească în felul acesta oaspeţii străini şi să le ofere chiar de la sosire un spectacol de forţă care să-i încînte, să-i convingă şi să-i intimideze. Nu mai era nevoie de altceva pentru a-i pregăti pe aceşti străini în vederea emoţiilor ce le erau rezervate în capitala germană. Căci Berlinul, care se împodobea pentru a sărbători cu somptuozitate a 50-a aniversare a „Führerului", era continuu zguduit de mari accese de entuziasm şi de febră. Fericit că sfărîmase limitele ce-i fuseseră impuse la Versailles (nu atît pentru că ar fi fost nejuste, ci pentru că erau totuşi limite), Reichul se îmbăta de succese şi de speranţe. Oratori elocvenţi înflăcărau imaginaţia mulţimilor; teoreticieni de toate categoriile, publicişti, istorici, geopoliticieni se amestecau cu conducătorii partidului pentru a justifica şi reclama noi iniţiative. Eroi legendari, înviaţi de gîndirea îndrăzneaţă a apostolilor pangermanismului, luau parte la dezbateri: Siegfried, omorîtorul de balauri, şi împăraţii Hohenstaufen, foşti stăpîni ai Europei, arătau calea lui Hitler şi-l îndemnau să meargă tot înainte – să-şi desăvîrşească programul, să atingă frontierele naturale, să împlinească destinele imperiale ale poporului german. O recunoştinţă fără margini şi o încredere totală se îndreptau către Hitler, întruchiparea supremă a tuturor voinţelor germanice. Mulţimea anonimă, convinsă şi cucerită, la cheremul unei poliţii specializate, se lăsa grupată în sute de mii, cînd în interminabile cortegii, cînd în mase nemişcate şi fremătînde în faţa tribunei dictatorului.

Toate aceste manifestaţii populare nu păreau, la prima vedere să aibă tendinţe xenofobe. Năzuinţele Germaniei erau imense, dar vagi şi nu se arătau îndreptate, oricît de paradoxal s-ar părea, împotriva altor naţiuni. (...)

Formule binevoitoare adresate statelor străine, cînd Franţei, cînd Imperiului britanic, vizînd adesea şi statele din Sud-Est, erau lansate de conducători, şi ele circulau în rîndul mulţimii. Numai cînd simpatia cotropitoare a germanilor se izbea de rezerva neliniştită sau de rezistenţa hotărîtă a popoarelor dimprejur, ea se transforma în sentimente ofensate şi în mînie. Atunci revendicările prindeau formă şi, din vagi cum erau iniţial, ele deveneau îngrozitor de precis formulate. Exista în agitaţia poporului german, savant întreţinută de stăpînii săi, ceva infinit mai întins decît proiectele de cucerire a Danzigului şi a ţinuturilor din răsărit. Reichul se simţea predestinat să creeze lumea din nou. Succesul partidului naţional-socialist în interiorul Germaniei era un stimulent şi un exemplu de ceea ce Germania putea şi trebuia să realizeze şi în afara ei. Cum a descris-o un excelent observator al fenomenului german[25], „Reichul aprecia că misiunea ce-i revenea în Europa era echivalentul a ceea ce-şi asumase în Germania partidul naţional-socialist. Europa era chemată să conducă lumea, dar pentru asta şi ea trebuia condusă. Germania nu ieşise din dezordinea şi anarhia în care o aruncase democraţia decît prin triumful principiului autoritar. Acelaşi lucru trebuia să se întîmple şi cu Europa..."

Această pretenţie de a conduce o lume stabilită pe baze noi trebuia să fie expusă în amănunt într-o lucrare care a devenit în timpul războiului breviarul gîndirii politice germane[26]. „Datorită capa-

---

[23] *Azi Wroclaw, în Republica Populara Polonă (nota I.C.)*

[24] *Vizita a avut loc între 18–20 aprilie 1939 (nota I.C.)*

[25] *Claude Moret, „Germania şi reorganizarea Europei" (nota G.G.)*

[26] *Karl-Richard Gabzer, „Reichul ca putere de ordin european" (nota G.G.)*

cităţilor sale politice superioare, nucleul german, în calitate de centru determinant, organizează în jurul lui, într-o comunitate politică, un grup de teritorii de altă rasă care pot din punct de vedere etnic să fie perfect autonome. În această comunitate se aliază într-o ierarhizare organică conducerea germană şi autonomia popoarelor străine".

Acest plan se referea mai puţin la vestul european, pe care Reichul îl considera ca „o zonă care rămînea în afara sferei sale de intervenţie activă", cît la ţările din răsărit, unde Germania înţelegea să acţioneze după bunul său plac. El nu afecta mai puţin ansamblul ordinii continentale, căci el atingea ideile de drept, de morală şi de politică pe baza cărora se ridicase civilizaţia creştină şi europeană.

Ori, aceste idei erau mai profund înrădăcinate în conştiinţa naţiunilor decît fusese democraţia în Germania; bătrîna Europă era în stare să reziste; şi Hitler nu putea nici s-o forţeze prin violenţa cuvîntului său, nici să o înhaţe printr-o lovitură oarecare.

Această bătrînă Europă nu avea, de altfel, nici o dorinţă de a se bate. Ea încerca să evite încurcăturile şi consimţea cîteodată să se supună capriciilor Führerului. Dar ea îşi revenea deîndată. State mari şi mici nu puteau să renunţe nici la atributele puterii lor, nici la virtuţile libertăţii lor. Toţi refuzau regresul, care i-ar fi făcut să găsească în interiorul unui stat medieval (ca cel spre care voia să-i călăuzească admiratorii Hohenstaufenilor) asigurările unui regim autoritar.

Decalajul între nivelul în care trăia marea majoritate a naţiunilor şi nivelul tiraniei hitleriste conţinea din plin toate elementele catastrofei. Cel de al III-lea Reich, care acumula forţe enorme, gata pentru imposibila aventură, simţea din plin rezistenţa surdă din toate părţile. De aici desele sale schimbări de dispoziţie şi puternicele izbucniri de mînie, cînd „poporul german" descoperea că lumea nu voia să gîndească la fel ca el.

Diplomaţii ţărilor mijlocii şi mici, care traversau Berlinul în această perioadă agitată, erau supuşi regimului duşului scoţian: ei treceau fără tranziţie de la cald la rece, de la primirea cea mai măgulitoare la atitudinea cea mai neîncrezătoare, de la manifestaţii de simpatie la avertismente îngrijorătoare, de la discursurile cele mai amabile (chemări, asigurări şi încurajări) la cuvinte pline de ameninţări. Şi oricît de curată ar fi fost conştiinţa lor, oricît de reduse mijloacele lor de acţiune, ei trebuiau tot timpul să-şi pledeze nevinovăţia (după un obicei care s-a generalizat şi tinde să reglementeze raporturile de la mică la mare putere, ca relaţiile dintre lup şi miel). Trebuiau să dovedească că ţara lor nu va întrebuinţa slabele sale forţe pentru a ataca pe puternicul vecin, că ea nu dorea „să încercuiască" pe nimeni şi că se va păzi să tulbure curentul ale cărui ape vijelioase izvorau din vreun imperiu puternic.

În schimbul unor asemenea promisiuni, declaraţiile pacifiste care li se făceau aveau o rezonanţă stranie, în acest Berlin militarist, acoperit de stindarde şi plin de zgomotul cortegiilor.

Acest oraş imens şi primitor dădea, deci, vizitatorilor străini o impresie de nesiguranţă şi de lipsă de confort. Eu o simţeam cu atît mai mult, cu cît amintirea unui eveniment dădea culoare pentru mine acelor locuri: nu oare în aceeaşi gară unde eu avusesem o primire cordială, aceeaşi fanfară cîntase, cu o lună mai devreme, la sosirea dlui Hacha? Primit cu toate onorurile care i se datorau încă, preşedintele improvizat al nefericitei Cehoslovacii fusese condus în mod solemn la Wilhelmstrasse, supus unor manevre care se prelungiseră foarte tîrziu în noapte şi adus în stare să ceară el însuşi suprimarea ţării sale.

Ori, şi eu fusei dus exact în acelaşi loc, la două ore după sosirea mea, de către şeful protocolului. Curtenitor dar grav, dl von Ribbentrop mă primi în biroul său, – şi, în picioare, sub celebrul portret al lui Bismarck pictat de Lembach, ministrul mă invită să fac cu el obişnuitul „tur de orizont". El vorbea, servindu-se bucuros, pentru a-şi exprima mai bine gîndul şi a nu-i permite nici o deviere, de formule stereotipe, care îi mai serviseră deja. Expunerea sa, cum era obiceiul în acele zile în care conducătorii nazişti se străduiau să supună evenimentele doctrinei lor, lua repede întorsătura unei pledoarii. El avea drept sarcină de a repara nedreptăţile care se comiseseră la Versailles împotriva Reichului: în asta consta toată politica sa. Cu capul dat pe spate, cu buzele strînse şi subţiri, cu privirea sa albastră plină de ură, îi plăcea să enumere acuzaţiile pe care se sprijinea procesul pe care Reichul îl făcea lumii. El amintea politica reparaţiilor şi aceea a dezarmării, „răpirea" coloniilor, izolarea Austriei, crearea Cehoslovaciei – acest stat duşman în sînul comunităţii germane –, „absurdul" coridor polonez şi „imposibila" situaţie a Danzigului. Trebuia să fii atent: sentimentul nedreptăţii era o pîrghie capabilă să ridice lumea şi să o răstoarne. Reparînd unul cîte unul, fără vărsare de sînge, nedreptăţile făcute ţării sale, Führerul respectase dreptul internaţional[27]. Dar forţele sale creşteau şi nu era deloc înţelept să opui voinţei sale de a crea o ordine mai bună o neînţelegere ostilă, încăpăţînată. Führerul voia pacea, nimic decît pacea! Reichul îşi atinsese de acum frontierele sale naturale; el îşi realizase spaţiul vital; el nu avea altă dorinţă decît aceea de a-şi consolida poziţiile şi de a-şi dezvolta paşnic imperiul...

Dînd aceste ultime asigurări, care contrastau într-un mod izbitor cu starea de spirit care domnea la Berlin, dl von Ribbentrop redevenea ministrul afacerilor externe. Nu era oare rolul său de a face mai puţin zgomotoase revendicările naţionale, pentru a asigura mai bine, prin etape succesive, întreaga lor realizare? Pentru a asigura Europa, trebuia să aşeze, între temerile mereu mai puternice ale popoarelor vecine şi impetuozitatea dorinţelor germane, asigurările liniştitoare ale unei diplomaţii înţelepte. Dl von Ribbentrop o făcea fără entuziasm şi fără forţă de convingere. Nu-i plăcea să facă plăcere, fie chiar prin afirmaţii false, şi dădea clar impresia, recitînd ca pe o lecţie cuvintele destinate să-i asigure pe interlocutorii săi, că, dacă cineva trebuia vreodată să încerce să oprească Reichul în cursa sa fatală, cu siguranţă nu va fi el acela.

Totuşi, niciodată Germania nu avusese mai mare nevoie să asigure lumea ca în acest început de primăvară a anului 1939. Ultimul „succes" al său îi alarmase atît pe partizanii săi, cît şi pe duşmani. Reichul le apăruse tuturor sub o lumină nouă; scuzele pe care el le adusese, pentru a-şi masca intenţiile şi a-şi uşura jocul, căzuseră. Prin ocuparea Boemiei (15 martie), Reichul trecuse de la pretinsa politică de expansiune naţională la politica de agresiune; revendicările bazate pe comunitate de rasă cedaseră pasul imperialismului mili-

---

[27] În realitate, contrar celor afirmate de Ribbentrop, „succesele" repurtate de regimul nazist pe plan extern în perioada celor 12 ani de existenţă au reprezentat tot atîtea încălcări ale prevederilor Tratatului de pace de la Versailles, ale dreptului internaţional, în general (nota I.C.)

tar[28]. Dintr-o dată, devenise periculos pentru toţi acei dintre vecinii săi, care se străduiseră să creadă că Hitler nu va revendica decît regiuni germane.

Schelăria ridicată la München se prăbuşise ca un castel de cărţi de joc. Toţi semnatarii efemerului compromis, occidentalii, ca şi germanii, fuseseră obligaţi să ia act de lamentabilul eşec al eforturilor lor de conciliere. Guvernul francez se grăbise să comunice la Berlin (la 17 martie) că guvernul francez considera acţiunea îndreptată împotriva Cehoslovaciei, „drept o violare flagrantă a literei şi spiritului acordurilor de la München" şi că el nu putea să recunoască legitimitatea situaţiei noi. Anglia luase o atitudine asemănătoare. Ea refuzase să recunoască cucerirea şi se pregătise să reacţioneze încă şi mai violent împotriva noilor excese ale Reichului[29]. La 20 martie dl Chamberlain propunea guvernelor de la Paris, Moscova şi Varşovia „să se alăture guvernului Majestăţii Sale şi să se consulte imediat între ele în scopul de a opune o rezistenţă comună oricărei provocări germane". Această propunere a avut ca prim efect încheierea unui acord anglo-polonez[30]. Ea provocase, de asemenea, negocieri între Londra, Paris şi Moscova. Ameninţarea pe care o prezenta politica lui Hitler pentru pacea generală fusese în felul acesta denunţată. Toţi ochii, chiar şi cei care se încăpăţînaseră atîta vreme să nu vadă nimic, se deschiseseră în sfîrşit. Europa părea să caute un mijloc de a se uni împotriva unui pericol comun.

Această reacţie violentă încurcase anumite calcule germane, Acordurile de la München şi anexele lor (pactul anglo-german din 30 septembrie 1938 şi pactul franco-german din 6 decembrie 1938) nu mai erau decît petice de hîrtie; securitatea Occidentului nu mai putea să fie contrapusă libertăţii de acţiune pe care Reichul pretindea că şi-o rezervase în răsărit. Această faimoasă libertate de acţiune era peste tot atacată violent; Anglia şi Franţa îşi strîngeau legăturile cu Polonia, negociau cu Moscova, garantau România şi Grecia; spaţiul din răsărit era din nou invadat de diplomaţia „acestor străini din Occident".

Nu mai lipsea decît intervenţia unui alt continent pentru a-i demonstra lui Hitler deşertăciunea unui efort care tindea să supună legii sale o parte din Europa. Această intervenţie se produse la 15 aprilie 1939. Într-un mesaj adresat cancelarului german şi lui Mussolini, preşedintele Roosevelt constata că „sute de milioane de fiinţe umane trăiau din nou cu teama permanentă a unui nou război, sau chiar a unei serii de războaie..." Şi preşedintele arăta cauzele acestei profunde nelinişti: „Trei naţiuni în Europa şi una în Africa şi-au văzut încheiată existenţa lor independentă... După zvonuri persistente, s-ar avea în vedere alte acte de agresiune. Pentru a vorbi clar, lumea se apropie de momentul în care această situaţie va trebui să se termine printr-o catastrofă, dacă nu se va găsi un mijloc mai raţional de a conduce evenimentele..." Dl Roosevelt considera că „în aceste condiţii cauza păcii universale ar face un mare pas înainte daca toate naţiunile ar obţine o declaraţie sinceră în ceea ce priveşte politica actuală şi viitoare a guvernului german şi a celui italian".

Este puţin probabil ca, primind acest mesaj, Hitler să fi ştiut să citească semnul Destinului. El nu descoperi, sub cuvintele atît de puţin folosite în limbajul diplomatic, nici măcar forţa care avea să contribuie puternic pentru a pune capăt nedreptelor sale ambiţii. El a zîmbit, probabil, aşa cum zîmbea dl von Robbentrop cînd îmi vorbea despre straniul mesaj al preşedintelui: „Dl Roosevelt ar vrea să primească asigurarea că noi nu vom ataca şi nu vom ocupa niciodată ţări ca Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, Franţa, Polonia, Grecia, Rusia... Dar vă întreb: care dintre aceste ţări se simte într-adevăr în pericol? Dacă este vreuna care doreşte o declaraţie din partea noastră să o spună: sîntem gata să i-o dăm, direct – dar nu prin intermediul unui preşedinte american"[31].

Zîmbetul conducătorilor germani nu reuşea să le spulbere supărarea. Lumea se trezise puţin cam prea devreme – căci programul Führerului nu era încă realizat. Eforturile care rămîneau de făcut (şi la care nimeni, în faţa ameninţărilor celor mai grave, nu se gîndea să renunţe) aveau să se lovească de acum înainte de o rezistenţă înverşunată. Conducătorii germani nu erau, desigur, înclinaţi să supraestimeze valoarea acestei rezistenţe; ei cunoşteau lacunele din pregătirea militară a Franţei şi completa lipsă de pregătire a englezilor; ei nu se temeau de Occident. Dezorientarea provocată în ţările din răsărit de către acordurile de la München va acţiona în favoarea Reichului: prestigiul Genevei căzuse şi era greu de reorganizat, în timpul necesar, un nou sistem de securitate colectivă. Cît despre americani şi ruşi, unii erau foarte departe, ceilalţi erau nesiguri şi colaborarea lor nu era asigurată pentru aliaţii europeni[32]. Forţa militară de care dispunea Reichul îi dădea un avantaj net asupra tuturor statelor vecine, şi acest avantaj nu mai putea fi neutralizat dacă Reichul acţiona la timp. Trebuia, în consecinţă, ca diplomaţia Reichului să urmărească un scop dublu: ea trebuia, pe de o parte, să împiedice prin toate mijloacele înţelegerea între marile imperii, capabile să formeze mai multe fronturi de luptă, şi să pregătească, pe de altă parte, o acţiune precisă şi rapidă, care să poată să se înfăptuiască, în timp ce avantajul forţei era încă de partea nemţilor.

---

[28] *Autorul are în vedere faptul că toate actele de violenţă săvîrşite pînă la 15 martie 1939 de către cel de-al treilea Reich erau prezentate de guvernul nazist ca „revendicări naţionale germane". Oamenii politici şi o parte a opiniei publice europene, în general adepţii politicii de conciliere, au acceptat aceste explicaţii. Ocuparea Cehoslovaciei a arătat însă şi susţinătorilor acestei politici adevărata faţă a nazismului (nota I.C.)*

[29] *Ocuparea Cehoslovaciei a determinat, într-adevăr, un reviriment în politica Angliei şi Franţei. Cele două ţări însă, după cum o vor demonstra evenimentele, nu aveau şi forţa militară necesară impunerii acestei politici şi opririi agresiunii (nota I.C.)*

[30] *Este vorba de garanţia britanică din 31 martie 1939 (nota I.C.)*

[31] *Pornind de la nota preşedintelui Roosevelt, guvernul german s-a adresat unora din guvernele amintite în nota americană cu solicitarea de a declara dacă ele însele considera ţara lor ameninţată de vreun pericol din partea celui de-al treilea Reich. Din capitalele întrebate au venit răspunsuri care negau existenţa unui astfel de pericol. De la Bucureşti a venit, însă, un răspuns muşcător, în care se arăta că guvernul german este cel mai în măsură să ştie dacă un astfel de pericol există sau nu. (nota I.C.).*

[32] *Autorul împărtăşeşte o opinie larg răspîndită în acea perioadă în rîndul cercurilor guvernamentale din ţările din centrul şi sud-estul Europei, dar care nu are acoperire în fapte, deoarece documentele diplomatice publicate pînă azi arată clar că, în primăvara anului 1939, guvernul sovietic a purtat negocieri cu guvernele occidentale animat de cele mai bune intenţii în vederea încheierii unui sistem de alianţe capabil să se opună Germaniei (nota I.C.).*

Dl von Ribbentrop, în turul său de orizont, nu-mi destăinui secretul viitoarelor sale intenţii. Îi revenea altcuiva, mai mare decît el, să mă facă să pătrund mai adînc în gîndirea politică care conducea Reichul german[33].

■

Între timp, eu îmi executam programul. El comporta o vizită la ministerul aerului, unde mă aştepta mareşalul Göring.

Mareşalul tocmai coborîse din avion. El petrecuse cîteva zile în Tripolitania ca oaspete al colegului său Balbo. Lucrările pe care italienii le efectuau în coloniile lor îl impresionaseră profund şi primele cuvinte pe care mi le adresă fură un protest vehement împotriva „smintiţilor" care lipsiseră o mare putere ca Germania de orice debuşeu colonial – „dar noi ne vom lua înapoi coloniile, v-o promit!". Şi cum acest ultim cuvînt îi aminti alte necazuri care mă priveau mai direct, el îmi vorbi cu oarecare ciudă despre garanţiile pe care România tocmai le acceptase din partea Franţei şi Angliei. Mai puţin grijuliu în expresiile sale şi cu o curtoazie mai puţin afectată decît cea a dlui von Ribbentrop, mareşalul Göring avea, totuşi, în înfăţişarea sa solidă de împărat roman din epocile de decadenţă, o oarecare sinceritate comunicativă care îndemna la conversaţie[34]. Dat fiind că intervenise în momentul încordării germano-române pentru a domoli mînia „Führerului" şi pentru a sugera un mijloc de împăcare, el se credea în drept să-mi vorbească mai liber decît colegii săi despre garanţiile anglo-franceze[35]. ...Dialogul urmă destul de aprins...

– Aţi chemat pe englezi şi francezi în ajutor. Vreţi ca ei să se lupte pentru dv.?

– Pentru independenţa şi frontierele noastre ne-am hotărît să ne luptăm noi înşine, domnule mareşal.

– De cînd sînteţi diplomat, domnule ministru?

– Numai de cîteva luni. Dar sînt douăzeci şi cinci de ani de cînd sînt soldat.

Această aluzie la trecutul meu în aviaţie îl făcu pe Göring să continue pe un ton mai amabil.

– Trebuie să vă daţi totuşi seama că această garanţie nu vă serveşte la nimic. Cînd Germania promite să acorde sprijin militar, o face, căci este în măsură să o facă (...). Dar Anglia nu vă poate ajuta. Din motive egoiste, ea caută să atragă de partea ei ţări care nu o interesează şi pe care le lasă apoi baltă cînd pericolul se apropie. Ajutorul promis de Anglia este inoperant. V-aţi întrebat, domnule ministru, pe unde v-ar putea parveni ajutorul englez în caz de război? (...)

Apoi se reculese şi-mi vorbi cu gravitate de politica de încercuire:

– Această politică condusă de Londra este periculoasă; şi ea este periculoasă mai ales pentru dv. Reichul îşi aminteşte de 1914; el nu va admite niciodată să se lase încercuit; Reichul nu mai vrea să se lupte cu lumea întreagă. Se va apăra deci cu îndîrjire şi va ataca punctele cele mai sensibile şi mai slabe ale frontului duşman...

I-am răspuns fără să şovăi:

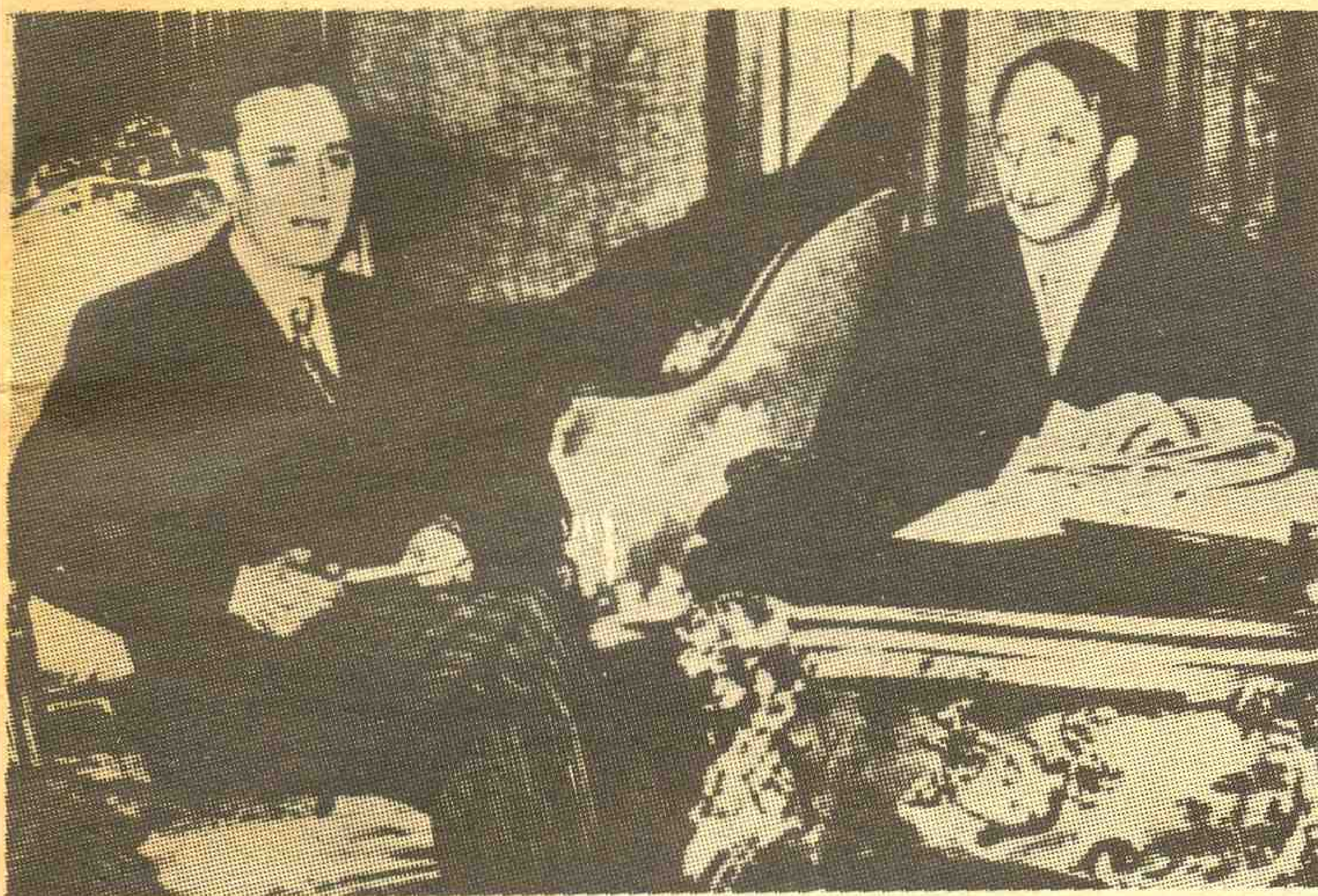
– Nu există politică de încercuire. Nu există ţară mare sau mică care să dorească să atace Germania. Orice încercuire politică sau militară a Reichului, cu tendinţă agresivă, este absolut exclusă. Nu voi spune acelaşi lucru despre o anumită încercuire psihologică care pare că se conturează din ce în ce mai mult. Dar nu-i vorba de o politică dusă de către guverne. Este vorba de un sentiment de teamă şi de lipsă de securitate, care tinde să unească, pe deasupra frontierelor, toate popoarele europene. Eu vă las pe dv. să apreciaţi care este politica ce a provocat un astfel de sentiment. Mă voi limita să vă amintesc supărătoarea impresie pe care a provocat-o în lumea întreagă ocuparea Cehoslovaciei. Şi îmi voi mai permite să vă reamintesc anumiţi termeni, ca, de exemplu, spaţiu vital sau sferă de influenţă, care întreţin în lume o nelinişte profundă şi generală. Această nelinişte există în ţara mea. Există, după cum am putut să-mi dau seama personal şi în Iugoslavia, Polonia, Turcia. Există pretutindeni, ea face înconjurul Europei şi poate că asta este încercuirea de care vă plîngeţi. Dar numai dv. sînteţi cei care puteţi pune capăt acestei nelinişti. O puteţi face, încercînd să definiţi şi să limitaţi sensul exact al principiilor

---

[33] La 19 aprilie, Grigore Gafencu expedia o telegramă cifrată (nr. 39227) către MAS în care prezenta astfel sosirea sa la Berlin şi întrevederea cu Ribbentrop: „În ziua sosirii noastre la Berlin toate ziarele erau rezervate, în schimb primirea în gară a fost frumoasă şi cordială... În cursul după-amiezii am făcut o vizită domnului von Ribbentrop la Ministerul Afacerilor Străine, care a ţinut mai mult de două ore. Am cercetat problemele ce ne interesează de aproape şi anume: acordul comercial, garanţia franco-engleză, relaţiile cu Polonia şi cu statele balcanice, raporturile cu URSS, criza în raporturile româno-ungare, aşezînd toate aceste probleme în cadrul larg al frămîntărilor europene de azi. Am lăsat întîi pe ministrul german să facă un tur de orizont cu prilejul căruia a ţinut să mă asigure de intenţiile pacifice ale Reichului în general şi îndeosebi faţă de sud-estul european, deoarece Germania şi-a atins de acum spaţiul ei vital şi nu mai doreşte decît să-şi consolideze poziţiile şi imperiul". Întrerupem aici textul telegramei pentru a observa tactica folosită de diplomaţia germană, care în timp ce pregătea un nou atac – care de data asta va declanşa războiul – ţinea să dea asigurări privind dorinţa ei de pace! În continuarea convorbirii, Gafencu a expus politica externă a guvernului român în conformitate „cu politica definită în memoriul meu şi care a fost aprobat în ultima consfătuire a consilierilor regali". Este vorba de un document care poartă data de 15 aprilie 1939 (deci cu două zile înainte de plecarea în călătorie) şi în care este expusă pe larg politica externă a României, preocupată în ultimele luni cu două probleme: raporturile cu Germania şi asistenţa anglo-franceză (nota I.C.).

[34] La două zile după întrevederea cu Göring (18 aprilie) sosea la Bucureşti o telegramă cifrată (nr. 39233) în care era expus pe larg conţinutul convorbirilor. Despre atmosfera discuţiilor, Gafencu raporta: „La ora patru m-a primit mareşalul Göring la Ministerul Aerului. Mareşalul sosise în ajun din Italia şi nu văzuse încă nici pe Führer, nici pe dl Ribbentrop. Nu avusese deci timpul să se informeze despre convorbirile pe care le-am avut mai înainte cu şefii răspunzători ai politicii germane. Contrar aşteptărilor mele, convorbirea cu mareşalul în prezenţa secretarului său Körner şi a dlui Wohlthat a fost, cel puţin la unele momente, mai grea şi mai puţin plăcută decît celelalte convorbiri. Mareşalul a ţinut să-mi arate o faţă serioasă şi o privire severă, vorbindu-mi cu stăruinţă de propunerea anglo-franceză. Mi-a arătat că, în urma acordului încheiat cu Germania, ofensiva engleză, pe care noi am încurajat-o, îngrijorează Reichul" (Arhiva MAE, fond Germania, vol. 77) – (nota I.C.)

[35] Autorul se referă la faptul că, la sfîrşitul anului 1938 şi începutul anului 1939, într-o perioadă de maximă criză în raporturile româno-germane, guvernul român a căutat să „tempereze" furia lui Hitler prin mijlocirea lui Göring, responsabil cu planul economic de patru ani al Reichului şi, prin această funcţie, interesat în mod deosebit în raporturile economice cu România. Wohlthat, negociatorul acordului economic din 23 martie 1939, era subordonat direct lui Göring (nota I.C.).

Întîlnire Grigore Gafencu – G. Bonnet, la Paris (1939)

care conduc politica dv. Și trebuie s-o faceți, căci toată lumea vă cunoaște astăzi forța; forța, ca și onoarea, obligă[36].

Nu am pretenția că l-am convins pe mareșal...

■

A doua zi 19 aprilie, am fost primit de dl Hitler la Cancelaria Imperiului.

Am intrat, însoțit de dl von Ribbentrop și de Radu Crutescu, ministrul României la Berlin, în imensa galerie, care ducea spre apartamentele Führerului. În fruntea cortegiului nostru mergea un uriaș cu părul roșu, baronul Dörnberg, care-i introducea pe ambasadori. Îl cunoscusem la București cînd fusese tînăr diplomat, atașat la legația germană. Îmi aminteam de un spectacol monden în care el jucase într-o povestire de Ferrault cu cele șase fetițe ale prietenului meu Jean de Hautecloque: interpreta rolul căpcăunului –și îl interpreta cu atît talent, încît micul Degețel nu ar fi îndrăznit niciodată să-i scoată cizmele de șapte-poște. Această povestire cu cizmele îmi revenea în minte cînd mergeam în urma căpcăunului care, cu pași mari, ne ducea pînă în pragul ușii capitonate în spatele căreia se afla stăpînul Germaniei. Cînd ușa s-a deschis, cînd ne-am aflat în fața lui Hitler, a trebuit să fac un efort serios pentru a îndepărta falsele imagini cu care mintea mea era populată. Căutam în zadar acele semne de misterioasă atracție cu care îl împodobiseră imaginația mulțimilor; omul era așa cum ni-l arătau în fiecare zi numeroasele sale fotografii. Mult mai mic decît mi-aș fi închipuit și mai firav; aspectul lui la prima vedere era cît se poate de șters. Îmi fusese lăudată strălucirea privirii sale, farmecul irezistibil al vocii. Eu nu simțeam nimic din toate acestea. Nu avea nimic extraordinar. Culoarea ochilor săi, timbrul vocii erau la fel de șterse și nu provocau nici tulburare, nici încurcătură. Șterse erau și culorile (maro și negru) uniformei pe care o purta... Conversația s-a transformat repede într-un lung și vibrant monolog... Cînd, după o formulă sau o idee, se înfierbînta suficient pentru a-și dezvălui lăuntricul... devenea atunci un demagog în înțelesul antic al cuvîntului (...). Inspira celor care îi rezistau un sentiment de izolare. În fața șuvoiului cuvintelor sale nu te simțeai niciodată mic – dar te puteai simți singur...

Hitler mă invită să iau loc pe canapea și se așeză în fața mea pe un fotoliu. Era dispus să asculte. Știam că trebuie folosită cît mai repede o așa de mare ocazie, căci dacă Führerul ar fi început să vorbească, ar fi fost imposibil să-l întrerupi.

Profitînd, i-am vorbit deschis. Mi-am exprimat dorința că noul acord economic între Reich și România va contribui, așa cum se aprecia în partea lui introductivă, la „consolidarea păcii" între cele două țări /.../.

România acceptase în același spirit garanția unilaterală pe care Franța și Marea Britanie i-au dat-o; această garanție îi asigura independența și integritatea teritorială; ea nu era îndreptată împotriva nimănui; și prin faptul că ea întărea securitatea unei țări care deținea o situație cheie pe Dunăre, ea servea interesului general al păcii. România spera că sistemul de garanții, precum și metoda de colaborare economică ar putea fi generalizate[37], pentru a uni an-

---

[36] *În telegrama 39233 despre care am amintit mai sus – care dă multe alte informații despre convorbirea cu Göring, care nu sînt reproduse în volum – Gafencu arată în final: „Răspunsurile mele... le-am rostit pe un ton prietenesc, dar foarte ferm... Mi-a spus că își dă seama că și Germania are unele sarcini de împlinit pentru a liniști spiritele în jurul ei (...). Această convorbire care a fost mai strînsă și mai puțin caldă ca celelalte, nu a dus totuși la nici o cerere neplăcută de angajamente precise pentru viitor, nici la formularea unor condiții care ar fi putut fi supărătoare. În schimb, ea mi-a înlesnit să dezvolt cu precizie unele idei pe care le-am formulat mult mai sumar în expunerile făcute dlui Hitler și chiar dlui Ribbentrop". (nota I.C.).*

[37] *Ministrul de externe român face aluzie la faptul că, în timpul negocierilor economice româno-germane, încheiate prin acordul din 23 martie 1939, guvernul român a ridicat problema unor „garanții politice" din partea celui de-al treilea Reich, în sensul că el nu va sprijini pretențiile revizioniste îndreptate împotriva României. Guvernul român nu a insistat, însă, asupra acestei cereri și datorită faptului că Anglia și Franța și-au exprimat clar și ferm voința de a sprijini politica de rezistență a României iar, la 13 aprilie, au acordat țării noastre cunoscutele garanții. În nota asupra convorbirii cu Hitler (la care a participat ministrul României la Berlin, Radu Crutescu, și ministrul de externe al Reichului, von Ribbentrop) se arată că Gafencu „a stăruit asupra faptului că siguranța noastră e legată de ideea integrității noastre teritoriale /.../, care nu ne opune în nici un fel Imperiului german, cu care nu avem nici un hotar comun. Am rostit între altele următoarele cuvinte, pe tonul cel mai liniștit, dar ferm: «Nu am chemat pe nimeni ca să se bată pentru noi: pentru țara noastră și independența ei ne batem noi înșine. Sîntem mulțumiți însă de orice gest prietenesc, de oriunde ar veni, care, în frămîntările de astăzi, e menit să întărească ideea de statornicie pe care o legăm de hotarele și de situația internațională a țării noatre" (Arhiva MAE, fond Germania, vol. 77) – (nota I.C.).*

samblul țărilor europene în serviciul păcii.

Am trecut apoi în revistă relațiile existente între țara mea și statele vecine și mi-am exprimat puternic convingerea (amintind de conversația pe care am avut-o în tren cu colonelul Beck) că Polonia era sincer animată, față de Reich, de intențiile cele mai pașnice.

Hitler m-a lăsat să vorbesc fără să mă întrerupă pentru a putea, la rîndul lui, cînd îi va veni rîndul, să rămînă stăpîn pe conversație. Nu-i plăcea dialogul; cînd a luat cuvîntul nu și-a mai ascultat decît propria inspirație.

El începu prin a-mi vorbi de țara mea: „Acordul nostru economic este bun, deoarece el este bazat pe interese naturale. El este durabil. S-a spus că noi vi l-am impus[38]. Acest lucru este absurd /.../."

„Principiul național, vedeți dv., trebuie să fie la baza oricărei orînduiri durabile. Acesta este motivul pentru care nu mă voi atinge de România. Și nu voi încuraja nici o revendicare îndreptată împotriva ei – atît timp cît îmi va fi permis să contez pe prietenia ei".

Această ultimă rezervă dădea asigurărilor formale ale Führerului un caracter întîmplător.

...Se scursese doar o lună de cînd interlocutorul meu, acest înflăcărat campion al principiului naționalităților, pusese stăpînire pe Cehoslovacia. În acel moment situația României inspira cea mai vie neliniște prietenilor ei. În raportul său din 19 martie (care îmi fusese comunicat de guvernul francez) ambasadorul Coulondre[39] își exprima teama că Hitler, ocupînd Boemia, să nu-i treacă prin cap „să se înfunde mai mult spre Est". Mi se părea, după ce l-am auzit pe Hitler, că o amenințare imediată nu mai era de temut în cazul României. Era tot ceea ce se putea spera, în acele timpuri de securitate provizorie, în care pentru o țară, obiect al poftelor Reichului, fiecare zi cîștigată putea să ajute puterile pașnice să se reculeagă, să intre în contact, să încerce să ia în comun măsuri de siguranță.

„Garanțiile anglo-franceze, declara cancelarul, nu va vor servi la nimic. Dar nu o să mă formalizez. Vă cunosc slăbiciunile pentru Franța. Cu totul alta ar fi atitudinea mea dacă ar trebui să participați alături de sovietici la acest vast plan de încercuire a Germaniei, pe care-l pregătește guvernul de la Londra. Un astfel de plan pune existența Reichului în pericol; noi sîntem hotărîți să ne apărăm prin toate mijloacele".

Acest avertisment (atît de asemănător cu cele pe care Hitler nu înceta să i le dea lui Beck) își avea desigur importanța lui. Stăpînii naziști, cancelarul ca și Göring, făceau impresia că vor să considere orice acord cu Uniunea Sovietică ca o provocare la adresa Germaniei. Dar nu era deajuns să ții seamă de acest avertisment. Cuvintele pe care avea să mi le spună Hitler în legătură cu Polonia trebuiau să demonstreze cît de puțin „principiul" lui Beck (de a ține Rusia la distanță de combinațiile sale politice) avea priză asupra Führerului.

„Greșeala domnului Beck, îmi zise Hitler, este aceea că s-a dus la Londra. Nu voi înțelege niciodată schimbrea care a intervenit în atitudinea Poloniei. Este o schimbare care poate să-i fie fatală. Argumentele lui Beck n-au nici o valoare; povestea cu reasigurarea nu stă în picioare. Angajamentul anglo-polonez este în contradicție flagrantă cu acordul pe care l-am încheiat altădată cu mareșalul Pilsudski. În cazul unui conflict între Reich și oricare altă putere, conflict la care Anglia ar lua parte, Polonia s-a angajat să ia poziție împotriva Germaniei. Mi se răspunde că am aprobat existența acordului franco-polonez. Acest lucru n-are nici o legătură cu această chestiune. Eu am luat act în 1934 de angajamentele poloneze existente la acea dată; dar nu admit o extindere ulterioară a acestor angajamente. În condițiile acestor angajamente noi, eu nu aș fi semnat niciodată acordul meu! Iată de ce nu mai dau nici un fel de importanță acestui acord.

...Am oferit Poloniei o înțelegere în privința orașului german Danzig. Acest oraș, conform dorinței sale vii, trebuie să fie alipit Reichului. Nimic, absolut nimic nu ar putea împiedica acest lucru. ... Dl Beck s-a alăturat puterilor occidentale. El și-a hotărît singur soarta. Nu știu ce va urma, dar un lucru este sigur: soluția care se va impune nu va mai ține seamă în același fel de interesele Poloniei. Și în ceea ce privește problema Danzigului, ea trebuie să fie rezolvată cît mai repede – și așa va fi, oricare ar fi combinațiile politice ale d-lui Beck"!

Cancelarul își terminase partea de monolog care era destinată ministrului Afacerilor Străine al României. În continuare, el se adresa călătorului care trebuia, chiar a doua zi, să-și continue drumul spre Londra și Paris. Simțeam că devin un auditor mai important: prin umila mea persoană Führerul vorbea guvernelor occidentale. Vocea lui devenise mai gravă și mai reculeasă. Ghemuit într-un colț al fotoliului său, ca și cum ar fi vrut să ocupe cît mai puțin loc posibil, el avea să apere, împotriva acuzatorilor de rea credință, calitățile esențiale ale politicii sale, care erau, după părerea lui, măsura și modestia.

„Sînt acuzat că nu am limite în dorințele mele. Ce nedreptate! Am știut întotdeauna să-mi limitez în mod precis pretențiile și elanul. Căci nimic nu este mai precis decît scopul pe care îl urmăresc. Eu lupt împotriva tratatului de la Versailles; este lupta vieții mele. Pînă acum am ieșit întotdeauna învingător. Mai am de dat încă cîteva bătălii. Le voi cîștiga și pe acestea. (...) În privința frontului de luptă, pentru ce am face noi din nou aceleași greșeli ca în 1914? Nu avem nici un interes să lărgim acest front, ba chiar dimpotrivă. Noi ne vom concentra toate forțele

---

[38] *Hitler se referea la faptul că, în perioada ocupării Cehoslovaciei, cînd la București aveau loc dificile tratative economice româno-germane, s-a răspîndit știrea că Germania ar fi dat României un „ultimatum". În situația de criză în care se aflau relațiile dintre România și Germania și pe fundalul situației internaționale de criză, vestea a produs o impresie profundă în toate cercurile politice internaționale, precum și în opinia publică, cu toate că guvernul român a dezmințit oficial existența unui ultimatum. În declanșarea întregii acțiuni este implicat ministrul României la Londra, Viorel V. Tilea. Despre „afacerea Tilea" s-a scris foarte mult în istoriografia română și internațională. În arhivele românești nu s-a găsit însă pînă acum un „ultimatum". Există însă și ipoteza că acest „ultimatum" a plecat de la Berlin, el a ajuns la legația Germaniei din București și aici ar fi aflat de existența lui serviciile de spionaj occidentale, iar guvernul englez l-a făcut imediat cunoscut lumii întregi. În această situație, guvernul nazist a trebuit să modifice conținutul notei ce urma să fie înmînată guverului român – (nota I.C.).*

[39] *Robert Coulondre, ambasadorul Franței la Berlin între noiembrie 1938 – septembrie 1939 (nota I.C.).*

acolo unde trebuie să străpungem. Şi nu există fortificaţii care să reziste împotriva mijloacelor tehnice de care dispunem. Nu linia Maginot este cea care va schimba faţa războiului.

Intenţionez să întind Imperiul german în limitele lui naturale şi nimic mai mult. Dacă am ocupat Boemia, n-am făcut-o de dragul de a face cuceriri, ci pentru a nu păstra în interiorul spaţiului german, înfipt în trupul Reichului, un «cui» străin şi duşmănos".

Aici Führerul înţelese că trebuie să fie mai explicit. Afacerea Cehoslovaciei avea, evident, o presă proastă şi teoria „limitelor" nu ajungea pentru a linişti spiritele. Bunele intenţii erau pînă într-atît contrazise de către fapte, încît era nevoie de un supliment de argumente pentru a păstra „dreptatea" de partea lui. Hitler se strădui să apere adevărul celui mai tare cu subtilitatea unui avocat viclean. Am fost mirat de strădania lui. Probabil că-şi dăduse seama că răspunsul stereotip pe care ambasadorii săi aveau ordin să-l opună reproşurilor repetate ale guvernelor străine – şi anume că Boemia ceruse ea singură, prin gura preşedintelui ei, să fie alipită Reichului –, acest răspuns neadevărat era de natură să agraveze şi mai mult neliniştea provocată în Europa de ocuparea oraşului Praga. Trebuia, cu orice preţ, respinsă ofensiva ziarelor, agenţiilor, a posturilor de radio străine, fie chiar numai pentru a păstra iniţiativa propagandei germane, libertatea ei de acţiune şi libertatea de a se folosi de argumentul „etnic" pe care dorea să-l fructifice în afacerea Danzigului. Căci nu trebuia lăsată supărătoarea reacţie a opiniei publice europene să pună beţe în roate realizării unui program care era departe de a fi epuizat. Dacă Hitler consimţea să se apere şi îşi punea în aceasta tot zelul, o făcea numai pentru a ataca mai bine.

„N-am avut niciodată intenţia, vă asigur, de a-i anexa pe cehi. Singurul meu gînd fusese acela de a-i elibera pe cei patru milioane de germani care se aflau în Boemia într-o situaţie intolerabilă. Dar această problemă a declanşat imediat problema celorlalte naţionalităţi, unguri, polonezi, slovaci, care şi-au reclamat drepturile. Aşa că am fost nevoit să reexaminez, în ansamblul ei, o problemă care nu fusese rezolvată decît în parte la München. Vă amintiţi că Ungaria şi Cehoslovacia au făcut apel la noi pentru a stabili, pe cale de arbitraj, noile lor frontiere. Ţările occidentale n-au fost consultate deoarece nu aveau ce căuta în acest spaţiu, în care rolul de a menţine pacea ne revine în exclusivitate. Reichul şi Italia au dat arbitrajul de la Viena; nici Franţa, nici Anglia n-au protestat împotriva acestei acţiuni, care se îndepărta totuşi, formal, de acordurile de la München. ... Dar arbitrajul de la Viena nu a pus capăt pretenţiilor statelor vecine. Dv., românii, ştiţi mai bine ca oricine încăpăţînarea cu care ungurii şi polonezii voiau să împartă Ucraina subcarpatică pentru a avea o frontieră comună. Dv. v-aţi opus acestui proiect... Dar eu nu vreau să rămîn într-un rol ingrat şi am sfîrşit prin a ceda cererilor insistente ale ungurilor... Cum în momentul acela Slovacia îşi manifesta dorinţa de a-şi cîştiga independenţa, am înţeles că nu putea să mai fie vorba de a menţine un stat care se dezmembra el singur în bucăţi[40]".

Fără să ţină seama de stupefacţia provocată de astfel de explicaţii, Hitler se prefăcea că a fost surprins în buna lui credinţă de incapacitatea adversarilor săi de a înţelege lucrurile: „De ce această soluţie ar fi ea în contradicţie cu acordurile de la München? Ce puteau aceste acorduri împotriva unei descompuneri care era în natura lucrurilor? Şi cu ce drept Anglia avea pretenţia să intervină pentru a împiedica evoluţia firească şi normală a situaţiei în Europa Centrală?"

Deodată, vocea lui Hitler se făcu mai ascuţită, debitul cuvintelor deveni mai nervos, mai sacadat; părăsi fotoliul şi continuă să vorbească stînd în picioare, plimbîndu-se în lung şi în lat. Monologul se transformă în discurs public. Hitler abordase subiectul care îl obseda: rezistenţa engleză.

„Englezii se încăpăţînează să nu înţeleagă. În loc să se înţeleagă cu noi, cum le-am propus de atîtea ori, ei se încăpăţînează să ne bareze drumul şi să ne caute gîlceavă. Ei nu acceptă puterea noastră politică. Ei se opun dezvoltării noastre economice. Ei caută pretutindeni aliaţi împotriva noastră. Ei ne subminează influenţa şi ridică împotriva noastră bariere iluzorii; ei întreţin o campanie de ură şi pregătesc un război general a cărui responsabilitate ar vrea, încă de pe acum, s-o arunce asupra noastră. Ce ne reproşează ei? Noi nu dorim decît ceea ce ni se cuvine. Noi vrem coloniile noastre de care avem nevoie; ele sînt necesare vieţii noastre economice, sentimentului nostru de forţă şi onoare. Vrem ca Anglia, al cărui imperiu noi îl respectăm, să respecte la rîndul ei sfera noastră de interes şi spaţiul care ne este indispensabil pentru a trăi".

Aici oratorul, dus de elocinţa sa, îşi dezvăluia adîncul gîndirii. Germania, sosită prea tîrziu la împărţirea lumii şi nevrînd să se mulţumească cu partea pe care Dumnezeu o rezervă poetului, aspira la o nouă distribuire a bunurilor în univers. Această idee, care conţinea năzuinţele cele mai scumpe ca şi setea sa de putere, Hitler o exprimase britanicilor, punîndu-le aceeaşi întrebare pe care împăratul Wilhelm, la vremea lui, i-o pusese lui Joseph Chamberlain[41] şi regelui Eduard: „Vreţi să împărţiţi lumea cu noi?" Şi din nou englezii au răspuns: „nu".

Acest „nu" încăpăţînat şi implacabil, pe care Hitler credea că îl aude ori de cîte ori el evoca imaginea „perfidului Albion", îl umplea de o turbare „eroică şi sfîntă". Hitler se transformase, se schimbase la faţă: vocea lui tuna ameninţătoare şi o stranie licărire îi strălucea în ochi. Mînia îi eliberase sufletul: acesta scăpase constrîngerii „limitelor" pe care şi le impusese provizoriu şi se arăta, aşa cum era de fapt, violent şi nesupus. Nutrea el proiectele cele mai îndrăzneţe, capabile să-i deschidă, prin capriciul combinaţiilor politice care se ofereau, cînd regiunea exotică a fostelor colonii, cînd spaţiul din răsărit pînă la marginile Cubanului şi Caucazului, cînd cele mai fertile teritorii ale Africii? Se părea că Führerul nu ridicase în jurul lui aceste faimoase limite din care modestia lui îşi crease un orgoliu, decît ca să se poată mai bine sprijini pe ele cînd îşi va concentra forţele pentru a lovi într-un singur punct. El nu s-a atins de Austria cînd armatele sale pătrundeau în Renania; dăduse asigurări oraşului Praga în momentul cînd anexa Austria; consimţise să garanteze Boemia cînd îi răpea regiunea Sudeţilor. Apoi, cînd ocupa Cehoslovacia, el abandona zdrenţe din această ţară vecinilor ei, ştiind că rîndul Poloniei şi al Ungariei va

[40] *Această versiune, care atribuia ţărilor vecine şi îndeosebi Ungariei iniţiativa dezmembrării Cehoslovaciei, a fost reluată de Hitler în discursul său din 28 aprilie 1939 (nota G.G.).*

[41] *Joseph Chamberlain (1836–1914), om politic britanic, tatăl lui Austen şi Neville Chamberlain, (nota G.G.).*

veni repede[42]. Dar direcția spre care politica sa, înconjurată de mii de precauții verbale, trebuia să-și îndrepte principalul efort, pentru a provoca străpungerea decisivă spre lumea exterioară rîvnită, era Anglia. Toate gîndurile sale se îndreptau spre acest punct culminant al acțiunii sale cuceritoare. Succesele sale în Germania și în Europa centrală nu ar valora nimic pentru el și nu i-ar fi posibil să fixeze într-un cadru mondial destinele imperiale ale poporului german dacă nu ar ajunge să aibă o confruntare supremă cu Anglia – pentru a-i cîștiga complicitatea sau pentru a-i doborî rezistența.

Astfel, numai simpla evocare a unei ciocniri cu Anglia îi înflăcăra gîndirea; omul de stat se transforma în partizan și imaginația, mult timp comprimată, devenea delirantă. Ea răsturna bornele de frontieră, se răspîndea în zone de influență imense, umplea un spațiu vital, se pierdea în infinit...

„Ei bine, dacă Anglia vrea război, îl va avea. Nu va fi un război ușor cum crede ea, nici un război după moda de altă dată. Anglia nu va mai avea lumea întreagă alături de ea; cel puțin jumătate din lume este cu noi. Și va fi un război de distrugere cum nimeni nu-și închipuie. De altfel, cum ar putea oare Anglia să-și imagineze un război modern, ea care nu este în stare să alinieze două divizii înarmate pe un front oarecare?

În ceea ce ne privește, nenorocirile ne-au folosit la ceva. Noi vom lupta cu alte arme decît în 1914. Ne vom lupta fără menajamente și fără nici un fel de considerație: pînă la capăt. Niciodată noi n-am reprezentat o putere mai mare. Forței de neînvins a armatelor noastre i se adaugă geniul tehnicienilor, al inginerilor și chimiștilor noștri. Lumea va fi uimită de mijloacele și invențiile noastre. Pe ce contează ei pentru a ne ține piept? Aviația lor? Vor reuși probabil să bombardeze cîteva orașe, dar cum se vor putea ei măsura cu noi? Aviația noastră este prima din lume și nici un oraș dușman nu va rămîne în picioare!"

Ca și cum ar fi vrut să se elibereze dinainte de o astfel de responsabilitate, Führerul adaugă cu durere: „Și cînd te gîndești că eu, eu sînt acela care sînt acuzat în Germania de a fi un vechi admirator al Imperiului britanic, eu care am încercat de atîtea ori să stabilesc o înțelegere durabilă între Reich și Anglia (înțelegere pe care continui și azi să o socotesc ca fiind necesară apărării civilizației europene), cînd te gîndești că tocmai eu sînt acela care sînt obligat să am în vedere un asemenea conflict! Și aceasta numai din cauza lipsei de înțelegere și a încăpățînării oarbe de care dau dovadă conducătorii Marii Britanii!" Cu aceste cuvinte, cancelarul puse capăt lungii audiențe pe care mi-o acordase.

■

Părăsind Cancelaria Imperială mă gîndeam la cuvintele pe care le auzisem. Încercam să fac o selecție între cele pe care trebuia să le uit (oricît de ispititor ar fi fost pentru mine să le iau „ad litteram"!) și cele pe care trebuia să le țin minte. Cînd Hitler afirma că nu va ataca niciodată Belgia și Olanda, cînd declara solemn că nu va sprijini în nici un fel revendicările maghiare împotriva României[43], cînd lasa să se înțeleagă că orice acord cu Moscova însemna un atentat împotriva Europei, ipocrizia lui nu părea să fie îndoielnică. Amenințările pe care le proferase la adresa Poloniei îmi făceau impresia a fi mai adevărate. Hitler era foarte hotărît să nu mai revină asupra ofertei „atît de generoase" pe care o făcuse lui Beck. Îi trebuia Danzigul – poate chiar mai mult. Explicațiile ministrului polo-

Londra, mai 1939. Grigore Gafencu, ministrul român al afacerilor străine, și lordul Halifax, ministrul englez al afacerilor străine

[42] *În „Jurnal", Grigore Gafencu continuă această idee, arătînd că României Hitler i-a cerut teritorii cu care „a plătit" polițele pe care le avea. Și comentariul continuă astfel, dovedind patriotismul și antifascismul lui. „Apoi ne-a mai cerut petrolul, pîinea, dreptul de a trece spre răsărit, dreptul de a se așeza în România și de a se întinde în țară; ne-a pretins să-i cedăm dreptul nostru de a fi români și de a fi așa cum am fost. În ziua răfuielii generale, stavilele Führerului nu mai au măsură, cad ca atîtea zăgazuri neputincioase în fața revărsării apelor mari și, astfel, potopul trece peste Belgia, peste Olanda, peste Polonia, peste Iugoslavia, peste Franța, peste Balcani (și la această enumerare ar trebui adăugate Cehoslovacia, Danemarca, Norvegia – nota I.C.), ca și cum Hitler n-ar fi călcat niciodată pragul acestor țări. Elanul lui dezlănțuit își urmărește țelurile tot mai întinse, tot mai depărtate, cu o voință pătimașe de a învinge cele mai uimitoare greutăți și fără a da înapoi, în fața primejdiei întrevăzute și a celor mai catrastrofale prăbușiri" (nota I.C.)*

[43] *Regimul dictatorial horthyst, care a fost instaurat în Ungaria în 1920, cu sprijinul puterilor occidentale, îndeosebi al Marii Britanii, nu s-a împăcat niciodată cu faptul că popoarele subjugate din fostul Imperiu habsburgic au hotărît în 1918, pe baza dreptului lor la autodeterminare, formarea de state naționale proprii, independente (cazul cehilor, polonezilor) sau unirea cu statele lor naționale deja existente (cazul românilor, iugoslavilor). Configurația politică a centrului Europei rezultată în urma destrămării Imperiului austro-ungar a fost recunoscută, internațional, prin tratatele de pace de la Saint-Germaine (cu Austria) și Trianon (cu Ungaria). Prin „revizuirea" tratatului de la Trianon – care a devenit scopul principal al politicii guvernelor horthyste după 1920 – guvernele ungare urmăreau, în fond, să readucă sub stăpînirea claselor și cercurilor conducătoare ungare milioane de români, iugoslavi și cehoslovaci. Prin revendicările maghiare trebuie înțelese revendicările acestor clase și cercuri politice conducătoare din Ungaria horthystă (nota I.C.)*

nez nu-l interesau. Ori Beck îmi spusese că, dacă Reichul se atinge de Danzig, aceasta înseamnă război. După ce am ascultat ambele părți credeam că pot trage concluzia că afacerile Poloniei se prezentau cît se poate de prost. Războiul pentru Danzig era înscris în timp. Acest timp ne va mai lăsa el oare vreun pic de răgaz? Aveam impresia că Hitler nu fixase încă termenul intervenției sale. El căuta mijlocul de a izola Polonia. (...) El se știa din punct de vedere militar mai bine pregătit decît adversarii lui. Tabloul atît de veridic al războiului viitorului pe care el îl schițase nu îl putea face să dea înapoi. Era un avertisment pe care îl dăduse „celorlalți" (...) El nu dorea, totuși, să-și ridice toată lumea împotrivă. Îi trebuia cel puțin jumătate din lume s-o aibă de partea lui. Se pare că păstrase o oarecare speranță (înainte de a căuta în altă parte) să găsească această jumătate chiar în națiunea spre care îl împinsese întotdeauna pretinsa sa simpatie: Anglia. Poate că mai era încă posibil să provoace la Londra o atmosferă de „înțelegere" care i-ar fi permis (în legătură cu Danzigul sau cu oricare altă problemă) o reglementare în stil mare. S-ar fi putut încerca atunci, pe scară mondială, ceea ce nu reușise la München într-un cadru restrîns: o redistribuire a zonelor de influență. Cuvintele, rînd pe rînd amenințătoare și înșelătoare, rostite în fața mea la adresa Angliei, păreau să conțină un astfel de gînd. Ceea ce era limpede era că țara spre care se îndrepta acest gînd interesat, țara de care Hitler avea nevoie pentru a împărți cu ea lumea în părți egale, nu exista în realitate; nu exista decît în închipuirea lui Hitler. Anglia, așa cum era ea în realitate, nu îndreptățea cu nimic asemenea iluzii. Cum ar fi putut Anglia să favorizeze ceea ce avea să răstoarne cu forța ordinea, echilibrul, dreptul națiunilor și să zdruncine temeliile pe care se sprijinea civilizația, măreția și existența poporului englez, cînd ea își fondase politica pe o ordine în care domnea echilibrul și pe o comunitate imperială care rezista prin consimțămîntul comun? De aceea „visul" lui Hitler avea să-l ducă, din ce în ce mai mult, spre catastrofă.

Totuși, nu este lipsit de interes să remarcăm că, atunci cînd totul părea deja stabilit – deoarece Beck hotărîse să apere Danzigul, iar Hitler era hotărît să ia acest oraș –, ministrul afacerilor externe al Poloniei se îndrepta către Germania, iar cancelarul Reichului privea spre Anglia: amîndoi mînați de aceeași dorință de a primi un semn salvator de înțelegere.

Și unul și celălalt păreau a-și pune speranța în bunăvoința altcuiva pentru a îndepărta nenorocirea. Dar Germania lui Hitler nu putea să renunțe, pentru un principiu, la un punct din programul său. Ea era angajată într-o mișcare pe care nimeni nu o putea opri: deci, lumea era aceea care trebuia să cedeze. Falsa speranță pusă în schimbarea concepțiilor despre libertate ale englezilor nu era, de altfel, decît concluzia fatală a unei lungi serii de raționamente greșite. Hitler se servea de o dialectică adevărată numai în aparență, pentru a-i înșela pe ceilalți și, fără îndoială, și pe el însuși; cuvintele sale, în mod intenționat moderate, răsunau ca tictacul regulat al mișcării unui ceasornic care reglează o mașină infernală.

El își asumase o sarcină de reformator. El voia să creeze o ordine nouă în care vechile valori să fie golite de conținutul lor: Europa, de sensul său istoric; lumea, de echilibrul său; dreptul, de noțiunea de echitate; morala, de sentimentul de binefacere; religia, de prezența lui Dumnezeu. El credea că va putea realiza un asemenea plan dacă ar proceda „modest" – în etape. Rasa seniorilor ar putea atunci să colonizeze pămîntul și cerul cu oamenii și zeii germani.

Toate acestea, evident, nu puteau sfîrși decît rău. O imposibilă voință de nedreptate obseda mintea lui Hitler și îl îndrepta spre catastrofă. Această catastrofă risca să fie cu atît mai întinsă și mai generală, cu cît forțele care puteau să se opună Răului poporului german erau încă împrăștiate și nepregătite.

Aceasta era impresia capitală pe care mi-o lăsa vizita la „Reichskanzlei"; era cu atît mai de temut că acest personaj, vibrant și încordat, în care orice om cu bun simț presimțea învinsul viitorului, avea să cîștige, în prealabil, o întreagă serie de victorii îngrozitoare, împotriva unei lumi neglijente și luate pe nepregătite.

Vizita mea oficială luase sfîrșit în seara zilei de 19 aprilie. Totul se petrecuse fără cel mai mic incident, mă simțeam profund ușurat.

Dar mă mai aștepta încă o încercare.

Îmi fixasem plecarea pentru a doua zi. Ori, a doua zi era 20 aprilie, ziua aniversării lui Hitler. Germania sărbătorea cei 50 de ani ai Führerului său. O mare paradă militară trebuia să aibă loc.

Dl von Ribbentrop dorise ca eu să fiu oaspetele său oficial în această zi de sărbătoare. În felul acesta îmi fusese comunicată invitația la timpul său, la București. Eu refuzasem această parte a invitației, ținînd să dau vizitei mele un caracter strict diplomatic; numai poporul german putea să aibă motive să-l sărbătorească pe Hitler, în anul 1939. Nimeni nu insistase, și în programul fixat se ținuse seama de dorința mea.

Odată ajuns în capitala Reichului, am fost obiectul unor demersuri mai insistente. Dl von Ribbentrop, apoi mareșalul Göring mă îmbiară insistent să asist la parada militară. Răspunsei că puteam face aceasta numai cu titlul privat, misiunea mea oficială încheindu-se în seara de 19 aprilie. Se căzu de acord că mă voi duce la tribuna diplomaților, însoțit numai de ministrul României la Berlin. Dar direcția protocolului îmi rezervă o surpriză de ultimul moment.

În dimineața zilei de 20 aprilie, pe cînd mă pregăteam să ajung la legația României, auzii un zgomot de voci într-o cameră alăturată; era șeful protocolului român, prietenul meu, Gheorghe Crutescu, care se certa cu dl Fabricius, ministrul Germaniei în România, și un reprezentant al lui Wilhelmstrasse[44]. Cei doi nemți păreau că susțin un lucru pe care Gheorghe Crutescu îl respingea cu tărie. Aflai că două mașini decapotabile așteptau la ușa hotelului; trebuia să mă grăbesc ca să figurez alături de alți doi oaspeți de onoare în cortegiul care se îndrepta spre marea tribună a Führerului. Protestai și eu, la rîndul meu, invocînd aranjamentele anterioare; dar niciunul dintre interlocutorii mei nu se lăsă înduplecat, deoarece primiseră ordinul formal să pună mîna pe mine și să mă facă să particip la festivități în grupul „oaspeților de onoare". Întrebai care erau acei oaspeți cu care trebuia să împart onoarea de a fi primit în loja Cancelarului. Mi se răspunse, cu oarecare ezitare, că aceștia erau dl Hacha („Președintele" a ceea ce mai rămînea din Cehoslovacia) și monseniorul Tiso (șeful republicii „independente" a Slovaciei). Văzui roșu în fața ochilor și am declarat că nu țineam cîtuși de puțin la un

[44] Sediul Ministerului Afacerilor Straine al celui de-al treilea Reich (nota I.C.)

asemenea exces de onoare. Dar aceasta nu ajuta la nimic; constrîngerea curtenitoare, dar neiertătoare, se strîngea în jurul meu: timpul trecea, trebuia să cobor. O idee fericită mă salvă. Eu suferearn în acel timp de urmările unei boli de ficat, ceea ce mă obliga să țin un regim, lucru pe care toate gazdele mele îl cunoșteau. Nu exista nici un alt mijloc de a evita scandalul decît să mă prefac că am „o criză de ficat". M-am prefăcut, scoțînd un strigăt bine imitat; apoi, sub ochii înmărmuriți ai celor doi diplomați germani, îmi aruncai haina, gulerul tare, pantofii și restul, și mă aruncai pe patul meu, înconjurat de îngrijirile pline de atenție ale secretarilor mei, care sesizaseră de îndată importanța „crizei".

Protocolul pierduse partida. După o serie de telefoane, dl Fabricius veni să-mi comunice surîzînd că, „dacă cumva criza avea să treacă, puteam să asist la paradă după cum doream". Mă îmbrăcai peste puțin timp și mă dusei însoțit de Gheorghe și Radu Crutescu la tribuna diplomatică. De acolo, am asistat la faimoasa paradă militară care trebuia să dezvăluie lumii forțele încă nebănuite ale formidabilei mașini de război germane.

Timp de șase ore, trupele motorizate ale Reichului defilară într-un șir neîntrerupt de care de asalt, mortiere, obuziere, tunuri uriașe – spectacol măreț, începînd sprinten în sunetele vesele ale fanfarelor, sub un cer albastru de primăvară; se prelungea, apoi, timp de ore întregi, într-un zgomot obsedant de fierărie, eternizîndu-se apoi ca o viziune de infern, ca un coșmar greu care nu voia să se mai sfîrșească, în fața spectatorilor istoviți și cu nervii zdrobiți.

Un coșmar de șase ore, preludiu chinuitor al dramei de șase ani care avea să urmeze...

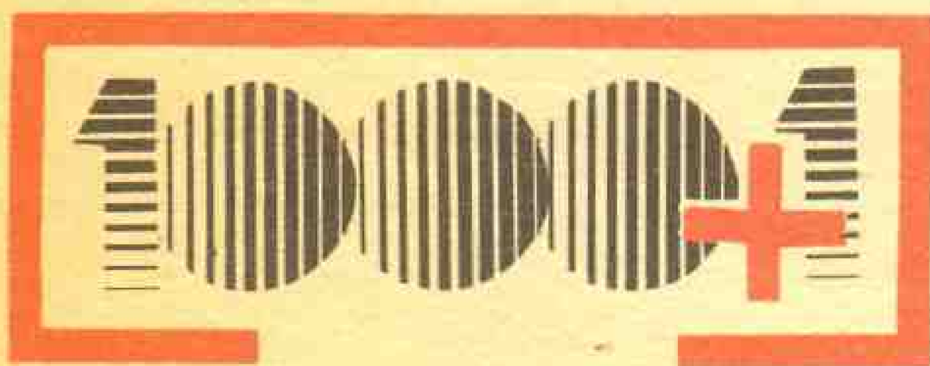
În văzul tuturor, la picioarele tribunei prezidențiale, într-o loje de onoare, ca într-o colivie aurită, se aflau d-nii Hacha și Tiso, care participau resemnați la triumful „Führerului". Zării alături de ei, nu fără oarecare strîngere de inimă, fotoliul rămas liber, care-mi fusese mai înainte destinat.

■

De la Berlin, ministrul afacerilor străine al României a plecat spre Bruxelles, Londra și Paris. Într-o telegramă cifrată către Ministerul de Externe de la București (nr. 39233 din 20 aprilie), Grigore Gafencu, pe baza impresiilor și informațiilor culese de la Berlin, își definea astfel misiunea ce o avea de îndeplinit în continuare: „Aceste date îmi permit în vizitele pe care le voi face de acum înainte la Londra și Paris să urmez mai departe politica noastră cumpănită și prevăzătoare, arătînd prietenilor noștri occidentali pe față, atît simțămintele prietenești, cît și greutățile deosebite în fața cărora ne aflăm și căutînd să mă feresc de angajamente care, fără a întări situația noastră în mod hotărîtor, ne-ar expune la primejdii directe și urgente.

Voi arăta îndeosebi că socotim prezența anglo-franceză cu desăvîrșire necesară în Europa orientală, fiindcă ar fi o greșeală primejdioasă pentru toți de a lăsa în această parte a Europei mai întîi un singur arbitru și apoi un singur stăpîn, dar că trebuie să ne ferim de combinații care provoacă primejdia în loc de a o înlătura și care, în cel mai bun caz, sînt inutile, fiindcă dacă războiul, care nu e încă cu desăvîrșire inevitabil, ar izbucni totuși, cei care au interese asemănătoare și simțăminte comune se vor găsi oricum laolaltă în momentele hotărîtoare".

Prezentare și note de dr. Ion Calafeteanu

Scrisori

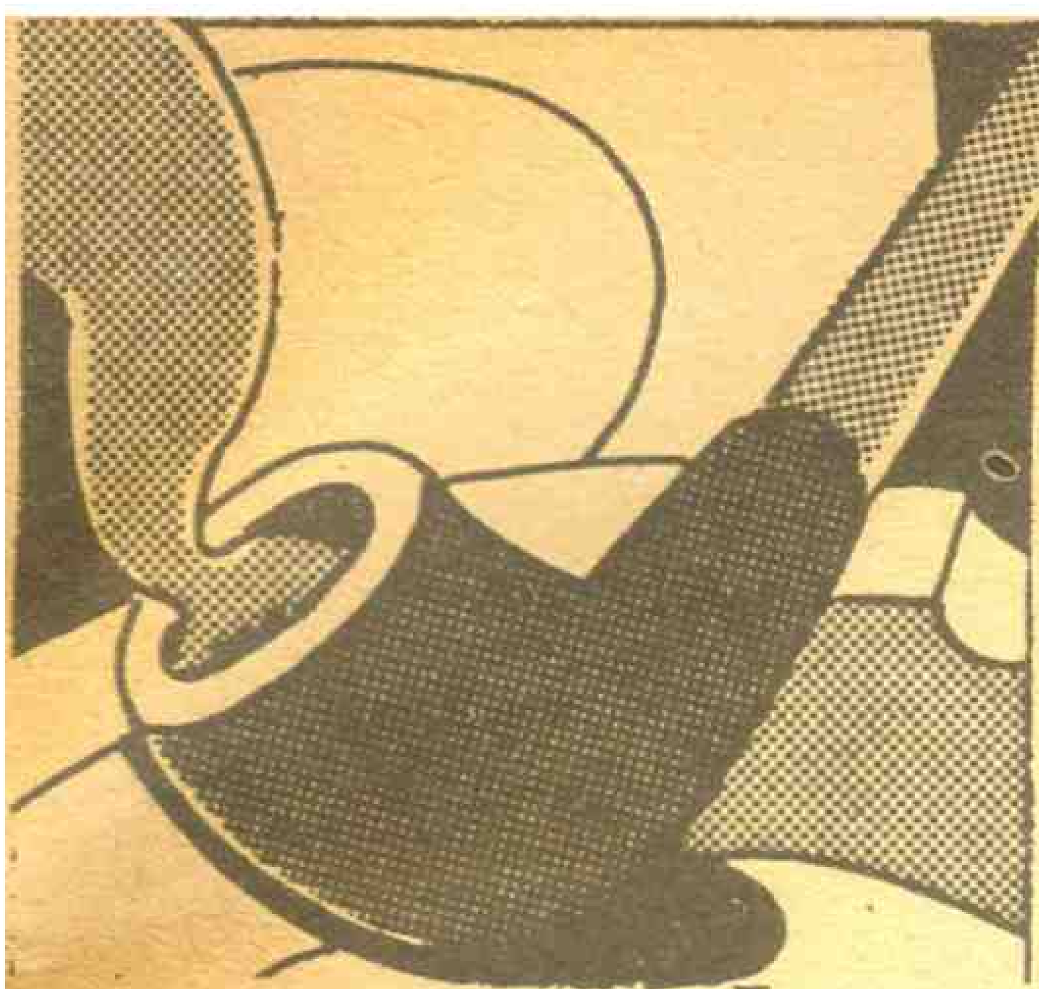
Revista spaniolă „Poesia" a publicat, recent, un număr de scrisori inedite aparținînd lui Federico Garcia Lorca, pe care marele poet spaniol le-a trimis, din New York și Havana, familiei sale, între anii 1929–1930. Numărul special al revistei „Poesia", editată de Ministerul spaniol al culturii, inserează 14 asemenea scrisori, cu reproducerea manuscriselor. În afara valorii autobiografice, scrisorile sînt, în același timp, importante mărturii asupra epocii, a topografiei, din acea vreme, a celor două orașe, asupra vieții locuitorilor lor. Ultimele pagini ale revistei cuprind 25 de fotografii ale marelui poet spaniol.

Arheologie

Un grup de arheologi din Bonn au identificat, datorită simțului olfactiv al unui cîine, trei morminte din epoca merovingiană, de la sfîrșitul secolului VI sau începutul secolului VII e.n., descoperite la Bad-Godesberg. Săpăturile au scos la lumină un sarcofag de piatră, conținînd un schelet complet și resturi de alte oseminte, ca și un coșciug de lemn, practic descompus, care se afla în imediata apropiere a primului. Ambele aparțin epocii merovingiene tîrzii. Merovingienii au format prima dinastie de regi franci, numele lor provenind de la regele Mérovée, cunoscut mai ales pentru participarea sa la victoria repurtată de generalul roman Aetius împotriva hunilor conduși de Attilla (anul 451 e.n.). Dinastia merovingiană a domnit în Galia începînd de la sfîrșitul secolului V pînă în anul 751, cînd ultimul ei reprezentant, Childeric al III-lea, a fost înlăturat de la tron de nobilime, începînd, astfel, perioada carolingiană.

Călătorie

Cel mai gras om din lume – austriacul Albert Pernitsch, în vîrstă de 29 de ani, cîntărind 398 kilograme – a dat adevărate bătăi de cap funcționarilor de la compania niponă „Japan Airlines", în momentul îmbarcării sale într-un avion de linie pe ruta Frankfurt-Tokio. Albert Pernitsch, care semnase un contract cu o firmă japoneză privind realizarea la Tokio a unui scurt-metraj de publicitate, a trebuit ridicat la bord cu... o macara, pentru a ocupa, apoi, nu mai puțin de șase locuri la clasa întîi. Costul călătoriei „omului balenă", de 20 000 de dolari, a fost achitat de firma care îl invitase la Tokio.

Studii foarte recente arată că pentru femei fumatul e la fel de nociv, ca și pentru bărbați — sau chiar mai nociv.

În ciuda repetatelor avertismente asupra nocivității țigărilor, aproape 30 la sută din populația feminină adultă continuă să fumeze. Probabil nu e doar o coincidență faptul că, în 1985, pentru prima dată în istorie, cancerul pulmonar a depășit cancerul mamar pe lista principalelor cauze de deces în rîndul femeilor americane. Bărbații au înregistrat mult mai multe succese în renunțarea la acest obicei. Cele mai avide fumătoare — și poate, de aceea, și cele mai vulnerabile — sînt femeile tinere, aflate în primii ani de fertilitate.

Riscurile fumătoarelor

După al doilea război mondial, multe femei s-au apucat de fumat - la acea dată, un obicei predominant bărbătesc. Ceea ce ele nu puteau ști, atunci, era că problemele medicale, asociate în prezent cu fumatul, sînt net mai grave în cazul femeilor. Ca și fumătorii bărbați, femeile fumătoare întîmpină un risc crescut de cancer pulmonar - maladie care, anul trecut, a surclasat cancerul la sîn, trecînd pe locul întîi în lista formelor de cancer care provoacă cele mai multe decese în rîndul femeilor - precum și de emfizem, cardiopatii și atacuri de cord. Dar ele mai riscă, în plus, o serie de complicații specifice ale funcției reproductive, între care infertilitatea sau menopauza prematură. Mai mult, cercetări recente sugerează existența unei legături între fumatul în timpul sarcinii și malformațiile fătului, care pot persista și o bună parte din copilărie.

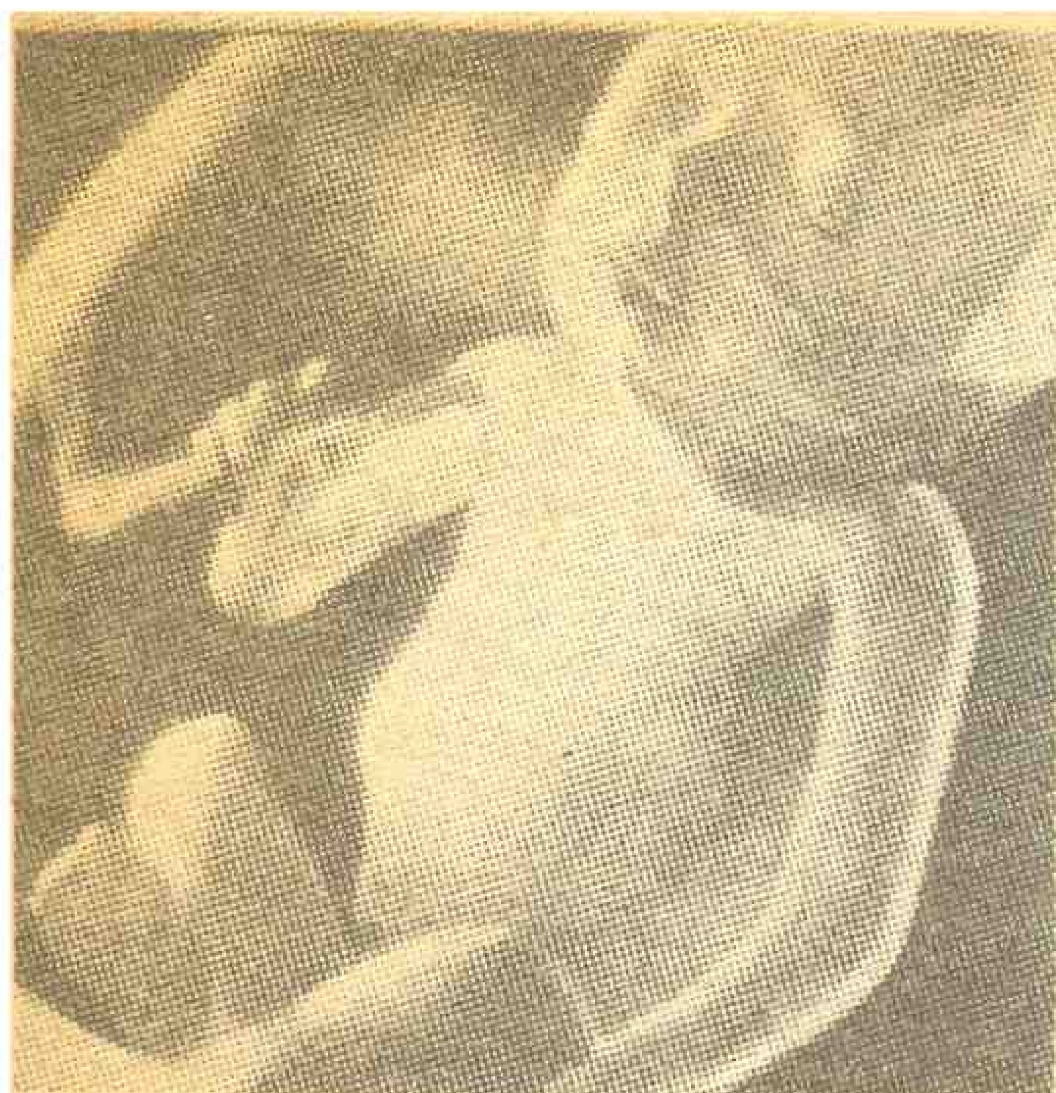
În 1955, cînd abia începea să se facă o legătură între fumat, incidența crescută a unor boli și rata înaltă a mortalității, în S.U.A., de pildă, 52 la sută din bărbați fumau, față de numai 24 la sută din femei. Astăzi, proporția bărbaților care fumează a înregistrat un recul net, fiind de numai 35 la sută, în timp ce în rîndul femeilor procentul e de circa 30 la sută. Cea mai mare creștere a numărului de fumătoare s-a înregistrat în rîndul femeilor aflate în primii lor ani de fertilitate - deci între 20 și 34 de ani. În ciuda vigorii sporite a „cruciadei anti-fumat", cam 20 la sută din fetele din ultimii ani de școală secundară fumează. „Dacă tendința actuală se menține", declara Donald Shopland, de la Oficiul american pentru fumat și sănătate, „femeile s-ar putea chiar să-i depășească pe bărbați în materie de fumat".

Femeile însărcinate fumează pentru doi

La început, mulți cercetători au crezut că femeile nu sînt supuse efectelor nocive ale fumatului; impresia s-ar fi putut datora faptului că, atît cancerul pulmonar, cît și cardiopatiile se manifestă după scurgerea mai multor decenii. Dr. William Cahan, specialist în chirurgie toracică la Centrul Oncologic Sloan-Kettering Memorial din New York, arată că, acum zece ani, raportul dintre numărul pacienților bărbați bolnavi de cancer pulmonar și cel corespunzător de femei era de 8 la 1. În prezent, el este de 1,5 la 1.

Conform unor cercetări recente, copiii femeilor care fumează în timpul sarcinii sînt afectați, atît înainte cît și după naștere. Copiii născuți din mame fumătoare sînt supuși riscurilor crescute de tulburări respiratorii, iar un studiu elaborat la Colegiul de medicină al Universității din Pennsylvania, în urma analizei a 53 000 de nașteri, a stabilit că, în rîndul copiilor fumătoarelor, riscul sindromului de moarte infantilă subită (SMIS) era cu 50 la sută superior. Alte tulburări se pot manifesta în copilărie. Un studiu britanic, elaborat în urma observării a 13 000 de copii în trei etape - la naștere și, apoi, la vîrsta de 7, respectiv 11 ani - a evidențiat că aceia născuți de mame care fumaseră 10 sau mai

„Protejaţi copiii nevinovaţi": un grăitor avertisment pentru mamele fumătoare

multe ţigări pe zi în timpul sarcinii erau, în medie, cu trei pînă la cinci luni în urmă, faţă de copiii nefumătoarelor, atît în ce priveşte cititul, cît şi matematica.

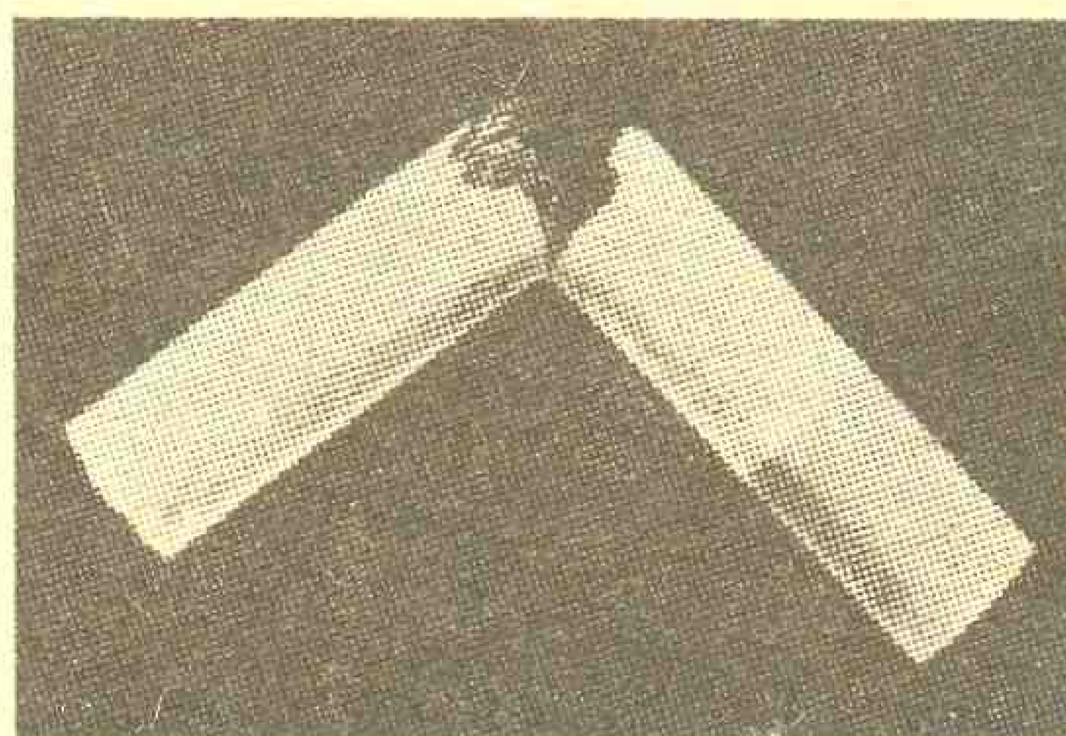
Alegere personală

Şeful Oficiului american pentru sănătate publică, dr. C. Everett Koop, notează că revistele pentru femei, care publică reclame de ţigări, conţin prea rar articole informînd cititoarele despre consecinţele nefaste ale fumatului asupra sănătăţii. De pildă, în 13 ani de existenţă, revista pentru femei „Ms." nu a publicat nici un reportaj dedicat riscurilor fumatului. Editoarea publicaţiei, Gloria Steinem, ea însăşi o fumătoare, susţine că fumatul este, în esenţă, o problemă de alegere personală şi de răspundere personală.

Există dovezi că difuzarea informaţiilor are efect: cu cît o femeie este mai educată, cu atît este mai puţin înclinată să fumeze.

Potrivit Societăţii Americane de Oncologie, femeile care muncesc în afara căminului sînt mai înclinate să fumeze decît casnicele. Această constatare ar putea furniza explicaţia faptului că femeilor li se pare mai greu să se lase de fumat decît bărbaţilor. „Femeile sînt mai susceptibile să fumeze, ca reacţie la stress, iar bărbaţii – din oboseală şi plictiseală", afirmă Mary Sexton, profesor de epidemiologie şi medicină preventivă la universitatea din Maryland. „Se găsesc mai uşor modalităţi de a atenua oboseala şi plictiseala, decît de a elimina stressul".

Unele interesante studii recente sugerează că femeile metabolizează nicotina altfel decît bărbaţii, că ele sînt, fiziologic, mai sensibile şi, de aceea, pasibile să dezvolte o mai mare dependenţă faţă de ţigară. Evelyn Roper, în vîrstă de 42 de ani, funcţionar de personal la spitalul Crawford W. Long din Atlanta, fumase cîte trei pachete pe zi pe parcursul majorităţii anilor ei de viaţă adultă, pînă cu patru ani în urmă, cînd s-a lăsat de fumat. „Noaptea plîngeam. Nu puteam dormi", declară ea. „Renunţarea a fost cumplită. Dar îmi luasem un angajament". Anul trecut, Roper a fost atît de afectată de pierderea slujbei, încît a reînceput să fumeze şi a ajuns, curînd, din nou la trei pachete pe zi.

Motivul invocat de marea majoritate a femeilor pentru a explica incapacitatea lor de a se lăsa de fumat sau recidiva după renunţare este teama de a nu se îngrăşa. 60 la sută din foştii fumători iau în greutate, şi unele cercetări indică faptul că femeile se îngraşă mai mult decît bărbaţii. Atunci cînd o femeie susţine că greutatea suplimentară solicită inima în plus, dr. Cahan, de la spitalul Sloan-Kettering, răspunde că, după părerea sa, ea ar trebui să ia în greutate peste 45 de kilograme, pentru a suferi un prejudiciu egal celui cauzat de fumatul unui pachet de ţigări pe zi.

Studiile subliniind riscurile la care sînt supuşi fumătorii se adună în teancuri tot mai compacte. Opoziţia faţă de fumat în locurile publice – de la birouri pînă la restaurante şi avioane – sporeşte şi se extinde treptat în toate statele. Neîndoios, vor continua să existe atît femei, cît şi bărbaţi care vor continua să fumeze, indiferent de pericolele care-i pasc. Dar, spre deosebire de acum 40 de ani, cînd masele de femei abia îşi aprindeau prima ţigară, acum ele nu mai pot spune că nu sînt în posesia celor mai solide argumente contra.

Olga Gheorghe

Riscul nefumătorilor

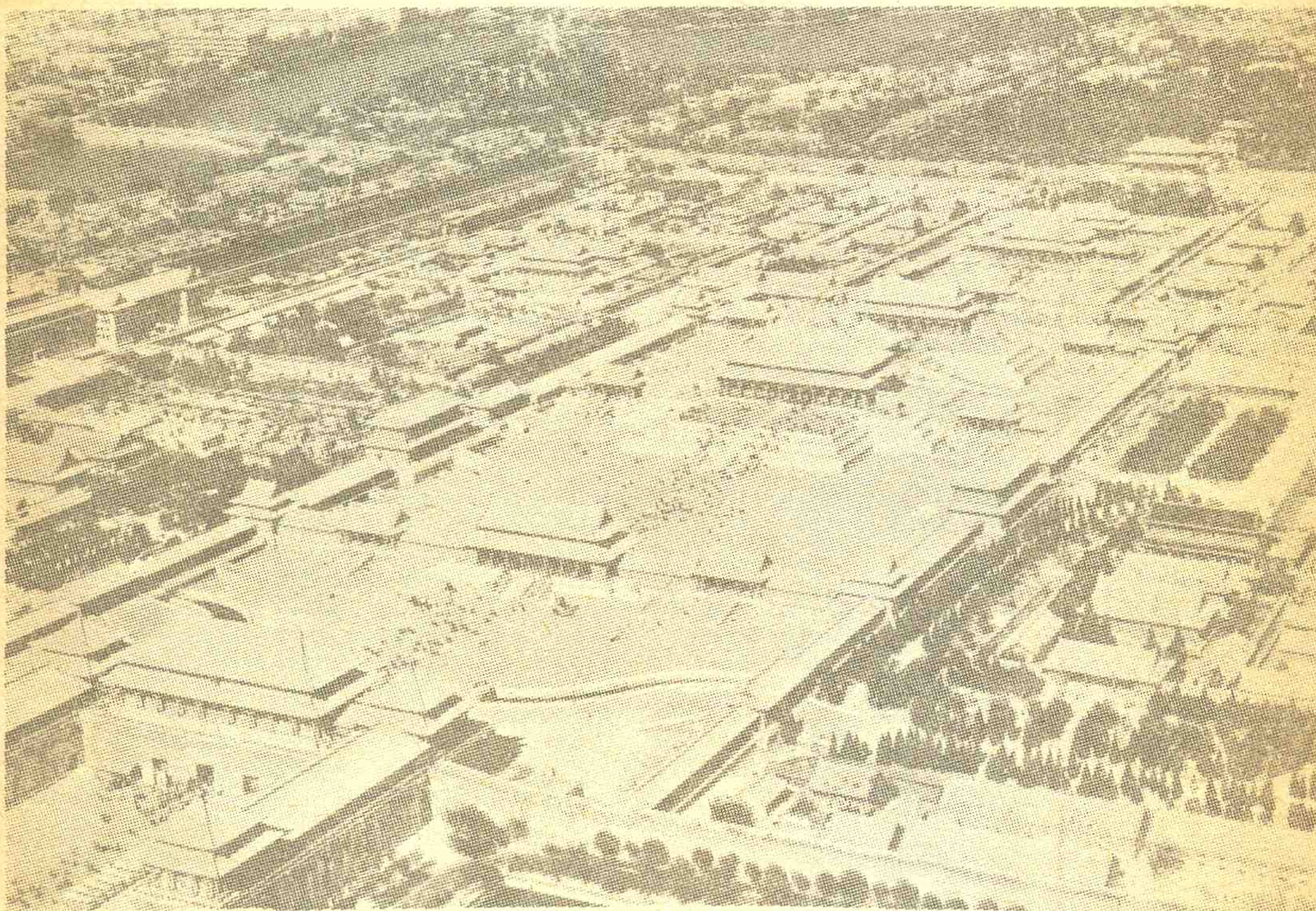
Presa din R.F.G. relata, de curînd, hotărîrea Societăţii germane de cercetare de a considera fumatul pasiv drept o boală profesională care provoacă cancer. Această decizie a fost luată ca urmare a unor cercetări efectuate în R.F.G., fiind impulsionată însă de un caz prezentat în Suedia. Curtea Supremă din Stockholm a confirmat o hotărîre judecătorească, conform căreia îmbolnăvirea unei persoane nefumătoare de cancer pulmonar, care ani de zile a fost obligată să lucreze într-un birou în care se aflau fumători înrăiţi, a fost recunoscută drept boală profesională.

Această decizie este pe deplin justificată din punct de vedere ştiinţific, deoarece, în urma cercetărilor, s-a constatat că, la cuplurile în care femeile sînt nefumătoare, iar bărbaţii fumători, cazurile de cancer pulmonar apar mai des la aceste femei decît la cele ale căror soţi sînt nefumători.

În R.F.G., în urma cercetărilor făcute de Garfinkel şi Auerbach, s-a confirmat această ipoteză, susţinută fiind şi de faptul că, de curînd, cercetările au dovedit existenţa în fumul de ţigară a peste 40 de substanţe cancerigene, care, în mare parte, nu sînt inhalate de fumători, ci, transportate de curenţii de aer, sînt inhalate de nefumătorii prezenţi într-un anumit spaţiu. Efectul cancerigen al fumatului pasiv a fost dovedit şi în cazul experienţelor pe animale. În conformitate cu aceasta, începînd cu anul 1985, Comisia care se ocupă de efectul substanţelor nocive la locul de muncă, din cadrul Societăţii vest-germane de cercetări, a inclus, cu drepturi depline, pe lista substanţelor nocive de la locul de muncă care provoacă cancer şi fumatul pasiv. Cu aceasta se introduce legea pentru protejarea nefumătorilor, în special la locul de muncă.

Recent, tribunalul federal al muncii a introdus o nouă interpretare a legii privind apărarea mediului înconjurător – din această categorie face parte, fără nici o îndoială, şi fumatul pasiv – şi anume: nu partea vătămată trebuie să dovedească pagubele ce i s-au provocat, ci cel ce vatămă trebuie să dovedească că nu el este cel ce poluează mediul înconjurător. Deoarece fumatul la locul de muncă este considerat o plăcere particulară fără o bază legală, asigurările sociale vor trebui să plătească eventualele daune provocate de fumatul pasiv.

„Orașul interzis"

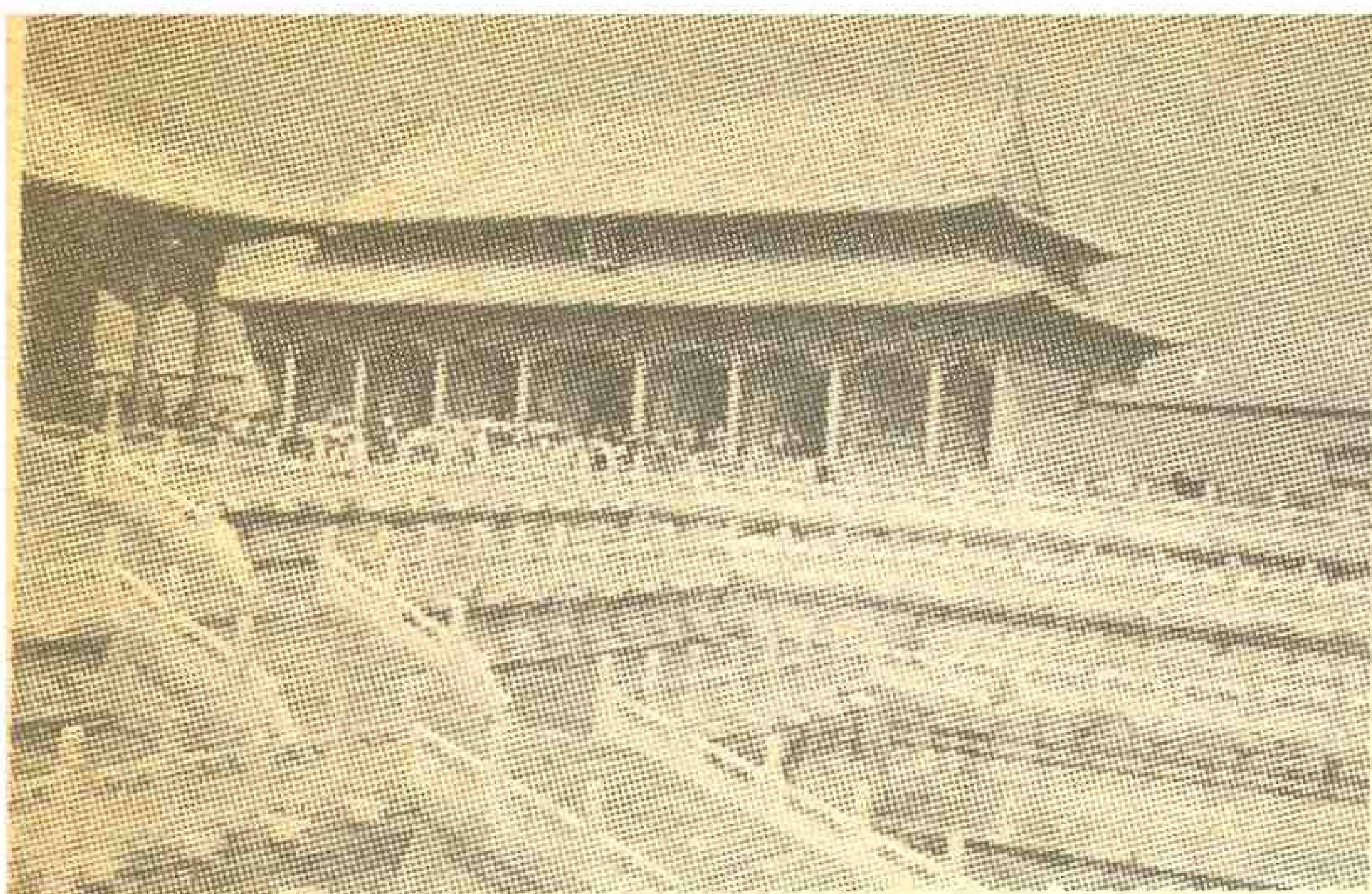

Situat în centrul Beijing-ului, a fost cel mai mare palat imperial al Chinei, construcțiile sale, magnifice și grandioase, și multitudinea obiectelor de artă, pe care le posedă, făcînd din „Orașul interzis" unul din cele mai importante muzee din lume. În fiecare zi, un număr imens de vizitatori chinezi și străini îi trec pragul.

„Orașul interzis", palat imperial al dinastiilor Ming și Qing, a fost construit în anul 1420 din ordinul împăratului Chengzu (dinastia Ming). El are, deci, mai mult de 560 de ani de istorie. Sub dinastiile Ming și Qing a suferit mai multe incendii și a fost reconstruit de cîteva ori, dar, în ansamblu, el a rămas fidel planului inițial de la începutul dinastiei Ming, păstrînd încă acele construcții ce au fost realizate înaintea dinastiei Qing. Cetatea reprezintă cel mai vast și, în același timp, complet ansamblu de construcții antice nu numai din China, ci și din întreaga lume. Acest palat este expresia concentrată a tradițiilor arhitecturale chineze.

„Orașul interzis" ocupă o suprafață de 720 000 mp, construcțiile, în număr de 9900, întinzîndu-se pe o suprafață totală de 500 000 mp. El se situează pe axa centrală nord-sud a capitalei, mărginit de mai multe porți impozante — dintre care Poarta Duanmen (Poarta Frontală), Poarta Tian'anmen (Poarta Păcii Celeste), Poarta Zhengyangmen (Poarta centrală din Sud) — și profilîndu-se pe fundalul colinei Jingshan (Muntele cu Peisaje Minunate). Urmînd un plan tradițional, întregul spațiu este delimitat, la stînga, de Templul Strămoșilor (astăzi, Palatul de Cultură al oamenilor muncii); la dreapta, de Templul Pămîntului și al Cerealelor (astăzi, Parcul Sun Yat-sen); în fața Porții Frontale, sălile de audiență ale împăratului; iar, în dreptul Porții din Spate, Bazarul.

În „Orașul interzis", construcțiile sînt dispuse simetric față de un ax central, împărțindu-se în două categorii: curtea exterioară (destinată ceremoniilor) și curtea interioară (destinată activităților neoficiale). Ceremoniile se țineau în prima curte, situată între Poarta Wumen (Poarta de la Miazăzi) și Poarta Qianqingmen (Poarta Purității Celeste). Aici, planul arhitectural este caracterizat de ordine, spații vaste și

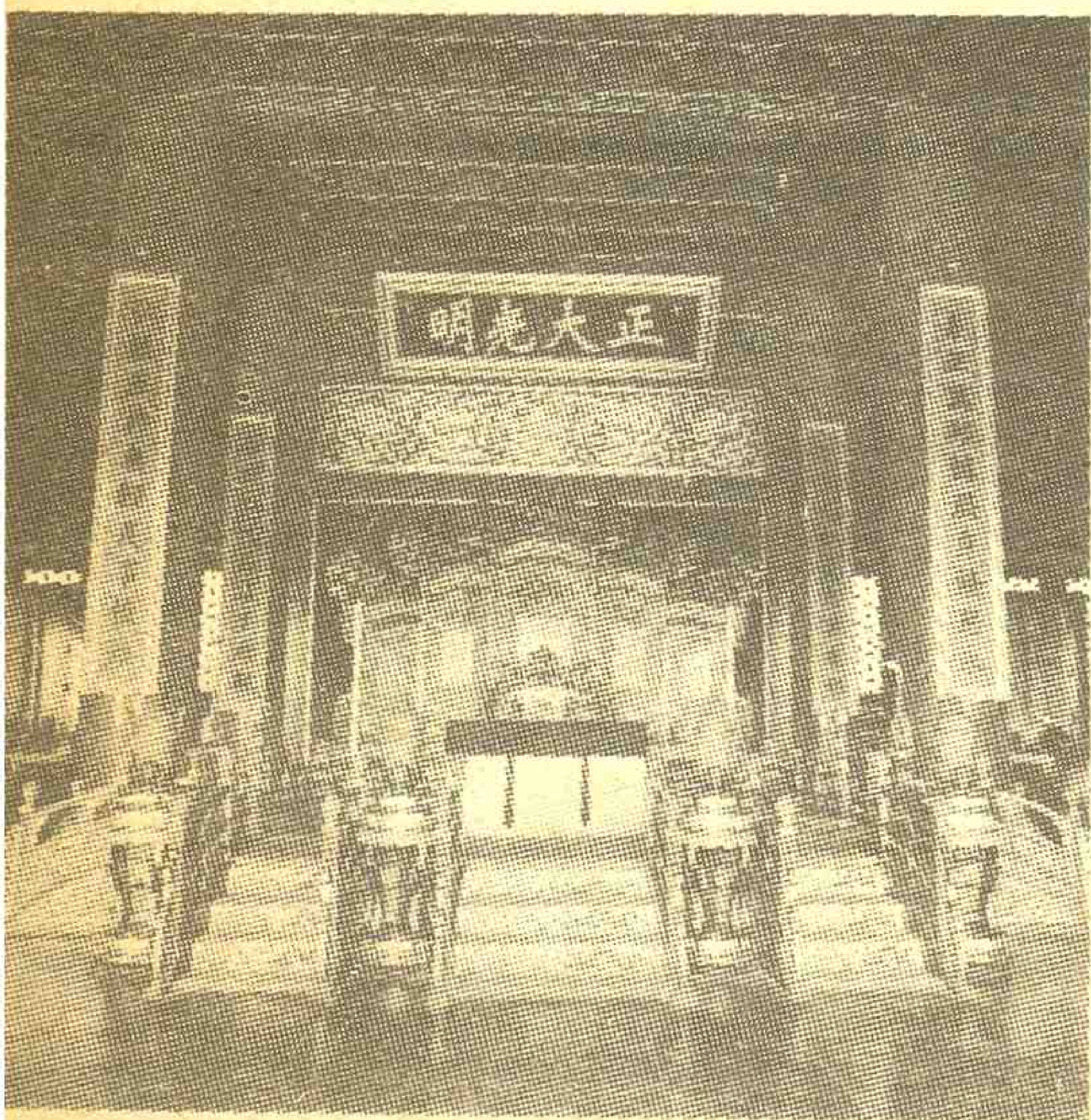

Balustradele de marmură albă

grandoare. Deasupra Porţii de la Miazăzi (Poarta frontală) se găsesc cinci pavilioane, cunoscute sub numele de „Cele cinci păsări Phoenix". Aceasta este construcţia cea mai înaltă a Palatului imperial. După ce treci de poartă, pătrunzi într-o curte enormă, străbătută de Rîul cu Apă de Aur, pe care îl poţi traversa păşind pe unul din cele cinci poduri de marmură cu pilaştri sculptaţi. Prin Poarta Taihemen (Poarta Armoniei Supreme) ajungi în cele trei mari săli situate în centrul Palatului imperial: Sala Armoniei Supreme, Sala Armoniei Perfecte şi Sala Armoniei Ocrotite. Sala Armoniei Supreme este cea mai mare construcţie a Palatului: înaltă de 27 m şi cu o suprafaţă de 2370 mp, are un aspect impunător. În această sală, cunoscută şi sub numele de Sala cu Clopote de Aur, avea loc ceremonia încoronării noului împărat. Decoraţia somptuoasă a sălii, atît în interior cît şi în exterior, era menită să reprezinte autoritatea absolută a Fiului Cerului. Mai reduse ca dimensiuni, Sala Armoniei Perfecte şi Sala Armoniei Ocrotite slujeau drept încăperi de odihnă ale împăratului, acesta dînd, adesea, aici banchete în onoarea miniştrilor şi generalilor săi. Aceste trei săli mari se continuă cu alte săli mai mici: Sala Gloriei Literare şi Sala Bravurii Războinice.

Curtea interioară, delimitată de Poarta Purităţii Celeste şi Grădina imperială, este trasată în linii mai puţin somptuoase. Aici locuia familia imperială, aici rezolva împăratul problemele mai mărunte de administraţie. Curtea se compune din şase grupuri de construcţii, partea centrală cuprinzînd trei palate, în care se găsesc apartamentele imperiale: Palatul Calmului Terestru, Sala Unirii şi Palatul Purităţii Celeste. În acesta din urmă, în afara dormitoarelor împăratului, se mai află o sală de audienţe şi o cameră în care era depus, timp de cîteva zile, trupul neînsufleţit al suveranului. Sub dinastia Qing, începînd cu împăratul Kangxi, numele succesorului la tronul imperial era ţinut secret; împăratul pregătea un decret relativ la transmiterea tronului, închizîndu-l într-o cutie aflată în spatele panoului orizontal ce stă agăţat în mijlocul Palatului Purităţii Celeste, purtînd inscripţia: „Suflet sincer şi inimă dreaptă". Această cutie nu putea fi deschisă pentru a se citi decretul imperial decît după moartea împăratului. De o parte şi de alta a acestor trei palate, se află cele şase palate de la răsărit şi cele şase palate de la apus, locuite de împărăteasă şi de concubinele imperiale. Pe axa răsăriteană — Sala Supremaţiei Imperiale, Palatul Bătrîneţii Liniştite, Palatul Cultivării Caracterului, Pavilionul Plăcerii şi Longevităţii şi Studioul Armoniei Cultivate. Pe axa apuseană se află Palatul Bunătăţii şi Calmului şi Palatul Bătrîneţii Calme, în care locuiau împărăteasa mamă şi concubinele imperiale. În afara palatelor amplasate pe aceste două axe laterale, mai există şi apartamentele prinţilor, situate în alte cinci palate.

Tronul Palatului Purităţii Celeste

Vizitarea Palatului imperial din „Oraşul interzis"

Stilul arhitectonic şi arta decorativă a construcţiilor din „Oraşul interzis" sînt fidele arhitecturii princiare tradiţionale, căreia i se aduc modificări bogate şi variate, păstrîndu-se, în acelaşi timp, trăsăturile esenţiale. Acest lucru este vizibil în construcţia acoperişurilor şi în numărul mare de picturi multicolore de pe clădiri, din grădini şi din teatre; se menţin detalii caracteristice, cum ar fi „dougong"-ul (un fel de consolă situată între vîrful unei coloane şi o bîrnă transversală), plafonul cu chesoane, „chiwen"-ul (model antic de decorare a acoperişurilor).

În „Oraşul interzis" se păstrează intacte nu numai construcţiile datînd din timpul dinastiilor Ming şi Qing, ci şi decoraţiile interioare, care nu au suferit modificări majore, găzduind numeroase vestigii culturale. În perioada Chinei noi, au fost întreprinse lucrări

de restaurare, în conformitate cu planurile iniţiale ale oraşului imperial şi încercînd să reproducă, cît mai fidel posibil, diferitele aspecte ale vieţii Palatului, aşa cum apar acestea în decoraţiile, ornamentele şi mobilele de interior.

Sala Armoniei Supreme este decorată somptuos. În centrul ei, pe o estradă din lemn, alcătuită din şapte etaje suprapuse, se înalţă tronul imperial, aurit şi înconjurat de paravane şi vase în care se ardeau esenţe parfumate. Această estradă este încadrată de şase coloane aurite, împodobite cu dragoni; acelaşi motiv se repetă şi pe plafonul cu chesoane, reprezentînd un dragon ce înghite o perlă. În faţa sălii se găsesc 18 vase din bronz aurit, iar, la cele două extremităţi ale terasei, două broaşte ţestoase şi doi cocori din acelaşi metal, un cadran solar şi un mic chioşc de piatră în care se punea un vas pentru grîne. Toată această decoraţie simbolizează puterea imperială şi recoltele bogate, creînd o atmosferă grandioasă, solemnă şi, în acelaşi timp, misterioasă. Înainte de a intra aici ca să prezideze ceremoniile, împăratul petrecea cîteva momente în Sala Armoniei Perfecte, în care astăzi pot fi văzute şi două lectici imperiale. În cea de-a treia mare sală, a Armoniei Ocrotite, se ţineau marile banchete şi examenele susţinute de candidaţii la demnităţi imperiale.

Apartamentele împăraţilor din dinastia Ming erau amplasate în Palatul Purităţii Celeste. Începînd cu împăratul Yongzheng (1723—1735), acesta a servit drept sală de primire a înalţilor dregători şi a ambasadorilor străini.

Sala Unirii adăposteşte cele 25 de casete conţinînd peceţile imperiale, iar, mai departe, în Palatul Calmului Pămîntesc, locuinţă a împărăteselor din dinastia Ming, dar slujind şi drept loc de sacrificiu în onoarea zeilor în timpul dinastiei Qing, se pot vedea un cuptor şi un pat circular din cărămizi, încălzit prin podea, amîndouă reconstituite după modelul manciurian. Sala răsăriteană a palatului — camera nupţială — arată astăzi, reamenajată, aşa cum arăta în momentul fastuoasei celebrări a căsătoriei împăratului Guangxu.

Palatul Tinerelor Frumuseţi, unul din cele şase palate de la apus, păstrează decoraţiile realizate cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a împărătesei mame Cixi (1835—1908), care obişnuia să asiste, ascunsă în spatele unei draperii în Palatul Hranei Spirituale, la dezbaterea problemelor de stat din ultima perioadă Qing. Camera apuseană a acestui palat este cunoscută sub numele de „Sala celor trei comori rare", împăratul Qianlong păstrîndu-şi, aici, cele trei tezaure. Toate sălile palatului conservă cu fidelitate aspectul şi funcţiile îndeplinite spre sfîrşitul dinastiei Qing. De altfel, o expoziţie cu vestigii din perioada Qing a fost organizată pentru a se putea cunoaşte mai bine viaţa palatului. Printre obiectele expuse se numără şi cîteva peceţi imperiale, instrumente muzicale folosite la curte, coroane şi costume ale împăraţilor şi împărăteselor, diferite arme.

Palatul imperial adăposteşte, de asemenea, peste un milion de obiecte de artă, constituind cel mai mare tezaur oriental. Numeroasele săli de expoziţie se pot împărţi în două categorii, o parte prezentînd obiecte de artă antice, iar cealaltă parte — o serie de tezaure unice în lume.

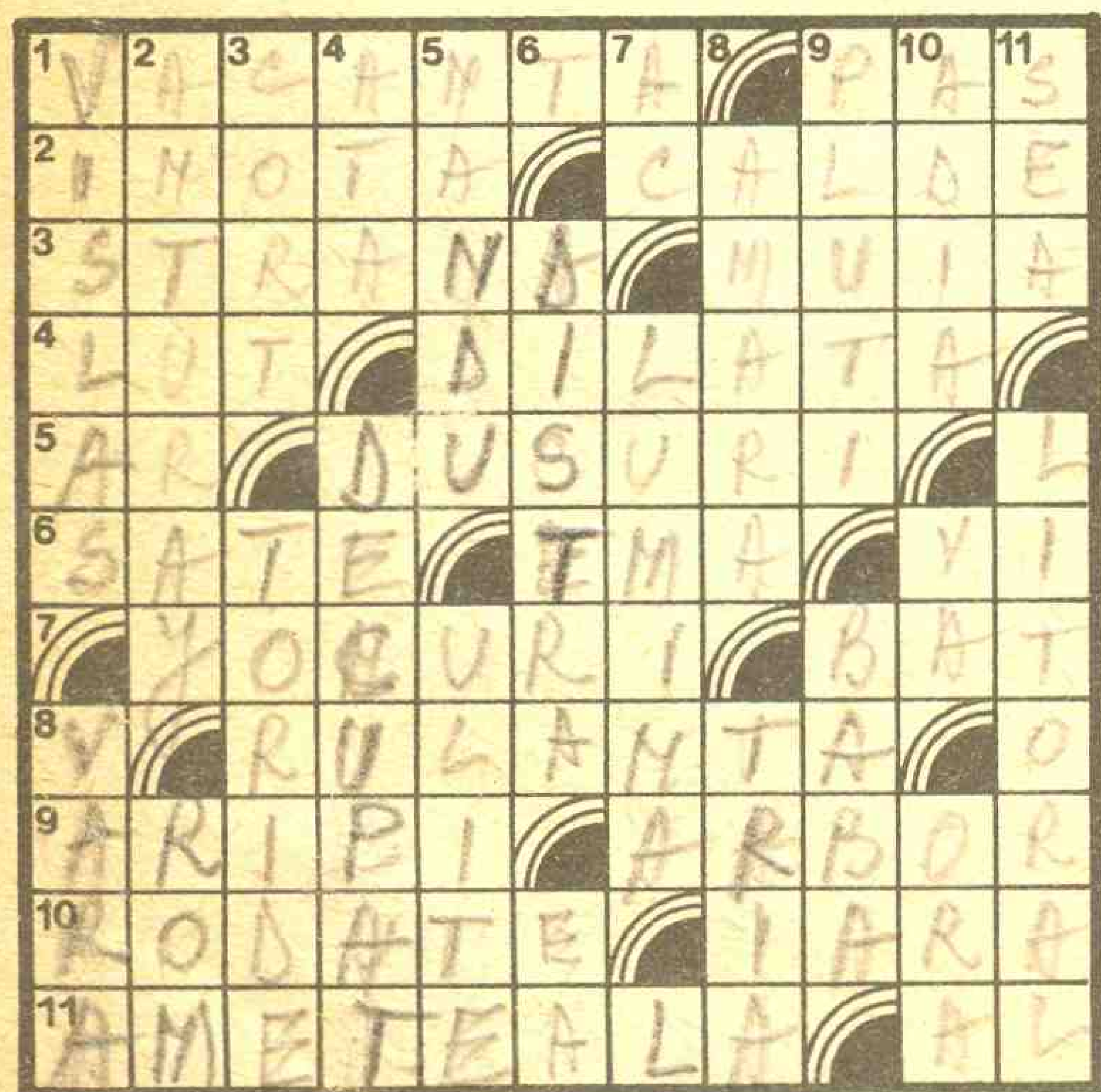
În prima categorie, Muzeul de Artă al Dinastiilor (în care, într-o ordine cronologică, pot fi urmărite dezvoltarea artei chineze pe o perioadă de cîteva mii de ani) cuprinde, la rîndul său, mai multe expoziţii de antichităţi: Expoziţia de produse ceramice şi de porţelanuri, Expoziţia de Bronzuri, Expoziţia obiectelor de artă artizanale din perioada Ming şi Qing (obiecte din jad, din diferite metale, din bambus şi din lemn, obiecte lăcuite, cloisonné-uri, sculpturi în fildeş), Expoziţia de pictură. De curînd, au fost deschise încă două expoziţii, una a Inscripţiilor vechi şi o alta a Celor patru comori ale cabinetului de lucru (hîrtie, pene de scris, cerneluri şi călimări).

În cadrul celei de-a doua categorii, Expoziţia Tezaurelor prezintă costume, servicii de masă din aur şi din argint, peisaje în miniatură şi alte obiecte preţioase folosite de împăraţi şi împărătese. Expoziţia de orologii şi cea de jucării cuprind obiecte fabricate în China sau europene, toate de o mare originalitate şi fineţe.

„Oraşul interzis" (transformat, în urmă cu 60 de ani, în Muzeul Palatului Imperial) se deschide, astfel, privirilor călătorului în întreaga sa splendoare, mărturie a mai multor secole de civilizaţie şi cultură.

M. Laura

Vara...

ORIZONTAL: 1) Repaus estival — Trecătoare... prin munţi. 2) A evolua în bazin — Zile de vară. 3) Refugiu citadin în sezonul estival — A încerca marea cu degetul. 4) Argilă — A se întinde la soare. 5) Începe arşiţa! — Răcoritoare... de sezon. 6) Detaşamentul campaniei de vară — Temă... eliptică! — Iunie...la romani! 7) Baze... de agrement — Nelipsit pe cărările de munte. 8) Scară care scuteşte efortul... la urcuş. 9) Vîslele imaculate ale mării de azur — Generator... de umbră. 10) Pregătite... pentru drum — Repetiţie. 11) Efect nedorit după o expunere prelungită la soare — Sfîrşit de sezon... estival!

VERTICAL: 1) Călător pe drumuri fără pulbere — Sezonul estival. 2) Mediu frecventat... în timpul liber — Esenţă... de ceai. 3) Adăpost mobil în excursiile estivale — Zile inundate de soare. 4) Fir — Încălţăminte de vară (masc.). 5) Alergător pe plajele australiene — Căi de comunicaţie în mediul rural. 6) A se amuza — Parteneră pentru... o ieşire la şosea! 7) Indicator — Podoaba zilelor de vară... dăruită de soare. 8) Perla Bărăganului, căutată în miez de vară — A selecţiona. 9) A aluneca pe ape — Mamaia... la figurat! 10) A bate precum briza mării — Început de vară! — Curs. 11) Stă pe spinarea calului — Solicitat din plin în sezonul estival.

Gh. Murgea

În mai 1910, observatorul din Bordeaux prezenta publicului această imagine a cometei

Biografia unei comete

Vreme de secole — şi poate de milenii — era un ţipăt de groază. Astăzi, un salut de bun venit abia disimulînd frenetica pregătire a primirii ce trebuia să i se facă.

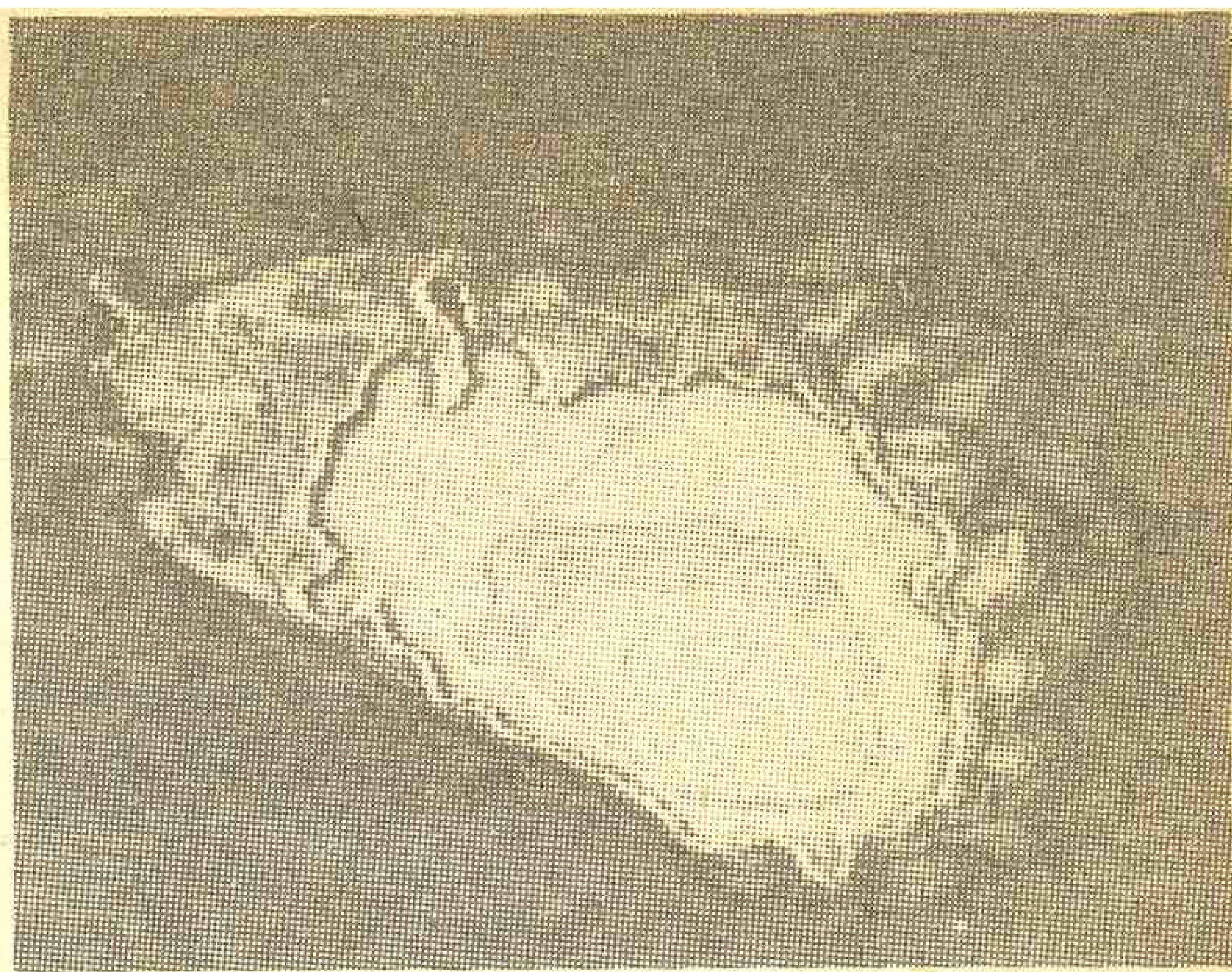
De fapt, cometa Halley a venit, în acest an, a privit în goană nebună Pămîntul şi s-a dus. Spre destinul ei de călător neobosit printre stele. Oamenii o vor revedea peste 76 de ani. Poate cu un an-doi în plus sau în minus. Dar cine nu poate să nu-i admire această mare punctualitate, dacă ţinem seama de distanţa de la care vine, de factorii care îi pot grăbi sau întîrzia puţin zborul în imensitatea cosmică, de „semafoarele" care s-ar putea să nu funcţioneze în spaţiul extraterestru la fel de corect ca cele ale unui mare oraş?

Cometa Halley ne-a vizitat, deci, în această primăvară, ignorînd, fără îndoială, faptul că, în momentul acela, Almanahul nostru se afla în plin proces de tipărire. Cititorii ne vor ierta, în consecinţă, că nu le putem oferi, aici, adunate şi sistematizate toate datele noi pe care oamenii de ştiinţă au reuşit să le obţină în urma acestei întîlniri cu cometa, date care au apărut, în schimb, în ziare şi în emisiunile de radio sau televiziune. Dar ce vor oamenii de la cometă, presupunînd că este superfluă întrebarea pusă invers, adică ce ar dori să ştie Cometa despre oameni şi Pămîntul lor?

Soarele, Luna, diversele planete şi constelaţii care ne privesc zi şi noapte, de miliarde de ani, privindu-ne şi observîndu-ne, au ajuns, probabil, destul de blazate pentru a mai fi surprinse de ceea ce se întîmplă pe Pămînt. Cu „doamna Halley", cometa, lucrurile stau altfel. Vizitîndu-ne atît de rar, practic o dată la un secol, ea înregistrează, poate, cu surprindere, marile schimbări produse în viaţa oamenilor, setea lor de a cunoaşte, prin ştiinţă şi tehnică, adevărurile genezei universului. De aici, şi modul diferit în care a fost privită, de-a lungul vremii, în cursul circuitului ei infernal. Pe vremuri, apariţia ei, neanunţată, semăna teroare. Şi dacă perioada vizitelor sale se întîmpla să coincidă cu o epidemie, cu un război sau cu alte calamităţi, i se aruncau în cîrcă toate relele; era considerată principala cauză a tuturor nenorocirilor. Situaţie revolută. Astăzi, cometa s-a banalizat. Un bulgăre de zăpadă murdară, un rebut căzut din lada cu gunoi a universului, un naufragiat al sistemului nostru solar şi care se supune, ca un robot, legilor gravitaţiei. Nici un pericol din partea ei nu mai pîndeşte Pămîntul. Şi totuşi.

Şi totuşi, este aşteptată cu ardoare, este marele „Comet Show", este spectacolul efemer dar unic al aproape opt decenii. Deci, revenirea ei a fost şi rămîne un eveniment. De astă dată, i s-a venit în întîmpinare cu sonde spaţiale, i s-a fotografiat de aproape coada şi nucleul, i s-a adulmecat urma. Vizita ei a costat o groază de parale, dar se spune că merită. Pentru că omul a nutrit mereu speranţa, care-l însoţeşte mai fidel decît propria-i umbră, de a pătrunde în secretele originale şi originare ale sistemului nostru planetar. De-a lungul vremii, au fost văzute sute de alte comete, mai frumoase, mai strălucitoare, mai impresionante. Dar cometa Halley este „a noastră", este impregnată de trecutul pămîntenilor, de istoria umanităţii. Graţie savantului englez Sir Edmund Halley, oamenii au ajuns să o cunoască, să-i regăsească urma încă în antichitate, să-i prevadă, cu exactitate, vizitele. Călătorind în spaţiu, ea traversează timpul. Şi leagă, în acelaşi lung fir al procesului cunoaşterii, pe Aristotel de Copernic, pe Kepler de Halley, pe toţi aceştia de oamenii de ştiinţă contemporani.

În antichitate, oamenii s-au arătat descumpăniţi de apariţiile bruşte ale cometelor. Controversele ajungeau la certuri. Sînt oare cometele planete? Atunci, de ce au coadă? Sau, s-ar putea să nu fie decît simple iluzii, fenomene optice datorate reflexelor razelor luminoase? În secolul al IV-lea înaintea erei noastre, Aristotel considera că lumea este ierarhizată în conformitate cu cele patru elemente: pămîntul şi apa de jur împrejur; aerul şi focul. Toate acestea constituiau lumea sublunară a omului. Dincolo de ea? Acolo — credea el — există sfere invizibile pe care sînt fixaţi aştri luminoşi. Cometele, în ce le priveşte, sînt exhalaţii ale Pămîntului, gaze seci şi fierbinţi care se aprind în mod firesc, urcînd spre foc. La începutul erei noastre, Seneca dădea o interpretare de geniu: cometele sînt corpuri în mişcare, care revin spre Pămînt la intervale imense, dar o singură viaţă nu ajunge pentru a putea fi studiate. Dar Seneca nu a fost crezut, astfel că tezele lui Aristotel fac carieră două mii de ani, pînă la Renaştere.

Prima fotografie transmisă de sonda spaţială „Giotto", pe cînd se afla la o distanţă de 750 000 km de nucleul cometei. Culorile nucleului cometei, aşa cum apăreau în imaginea recepţionată, erau: în centru, galben, apoi inelele următoare - verde, roşu, albastru, verde închis şi roşu închis. „Giotto" a realizat peste 3 500 fotografii, de la distanţe din ce în ce mai mici faţă de nucleul cometei Halley

În 1543, Copernic infirmă cosmologia lui Aristotel. Pămîntul nu este centrul universului. Şi nu va trece mult timp pînă ce acest adevăr va fi acceptat. În 1577, astronomul danez Tycho Brahe notează diferitele poziţii ale unei comete. Şi are ideea să le compare cu cele observate de unul din colegii săi de la Praga. Dacă este cometa tot atît de apropiată ca Luna, ar trebui să se observe o diferenţă între cele două studii. Dar nu. La Copenhaga şi la Praga s-au stabilit aceleaşi coordonate. Ca atare, cometa este mai îndepărtată de Pămînt decît Luna, ea nu este un fenomen terestru. Dar şi această idee trebuie să-şi aştepte, ani de zile, recunoaşterea.

În 1601, Kepler, asistentul lui Copernic, descoperă că planetele descriu elipse. Edmund Halley îşi pune întrebarea ce se întîmplă în acest caz cu cometele? Halley porneşte de la o intuiţie: forţa care atrage o planetă spre Soare scade în proporţie inversă cu pătratul distanţei. Rămîne ca lucrul să fie demonstrat. El se duce la Cambridge şi pune prietenului său Isaac Newton întrebarea: care ar fi mişcarea urmată de o planetă supusă unei asemenea forţe? O elipsă, răspunde Newton, care a şi demonstrat faptul. Forţa care face să cadă, de pildă, merele, este aceeaşi care determină mişcarea planetelor. Halley îl va ajuta, apoi, pe Newton să-şi scrie monumentala operă asupra gravitaţiei universale.

Dar să ne întoarcem la comete. În 1680 îşi face apariţia fulgerătoare o cometă superbă. În 1682, o alta. Mai puţin strălucitoare. Dar Halley este intrigat: orbita ei este absolut identică cu aceea a cometelor observate în 1531 şi în 1601. Şi căutînd în arhive, descoperă aceeaşi identitate şi la cometele semnalate în 1456, 1378 şi 1301. Intervalul mediu dintre aceste date, circa 76 de ani. Halley a înţeles — este vorba de aceeaşi cometă. Intuiţia lui Seneca se confirmă, legile gravitaţiei ale lui Newton — la fel. „Pot prezice cu certitudine că reîntoarcerea cometei va avea loc în 1758", anunţa Halley. Şi lumea aşteaptă. Este în joc însăşi reputaţia ştiinţei. Dacă Halley a avut dreptate, va fi un triumf al raţiunii. Dacă s-a înşelat...

Şi iată că a sosit anul 1758. Trece o lună, două, mai multe, şi cometa nu apare. Unii savanţi susţin că nu va reveni şi pun la îndoială legile gravitaţiei. Alţii se oferă să recalculeze poziţiile anterioare ale cometei. După şase luni de calcule istovitoare, se ajunge la concluzia revelatoare: cometa a fost întîrziată de Saturn şi Jupiter. Dar va veni.

Şi a venit în seara de Crăciun. Frenetică jubilaţie în lumea ştiinţei. Pentru prima oară s-a prezis întoarcerea unei comete. Newton a avut dreptate: lumea ascultă de o forţă universală căreia i se supun şi astrele. Cu sau fără coadă. În 1835, iat-o din nou, salutată de mari telescoape. În 1910 este pentru prima dată fotografiată. Coada cometei, se arată, este formată din materia sa

Misiunile „Vega"

„Vega-1" şi „Vega-2" — misiune îndeplinită. Pe măsură ce se apropia, spre cometa Halley au fost trimişi cercetaşi s-o adulmece, să-i smulgă date noi, necunoscute încă, să înlesnească marea premieră a fotografierii ei din apropiere de către staţiile automate sovietice „Vega-1" şi „Vega-2" şi sonda spaţială vest-europeană „Giotto". Începutul l-au făcut chiar aceste staţii sovietice, lansate la 15 şi 21 decembrie 1984, urmate, în vara lui '85 de „Giotto", de două aparate lansate de agenţia spaţială japoneză şi de sondele spaţiale americane „Pioneer 12" şi „ICE". Au fost obţinute o serie de date, insuficiente, totuşi, pentru elucidarea misterului stelei călătoare.

La începutul lui martie, anul acesta, „Vega-1" şi „Vega-2" au trecut la cea mai spectaculoasă misiune a lor. „Halley" venea cu o viteză de 170 000 km pe oră; cele două staţii interplanetare zburau spre ea cu 110 000 km pe oră. „Vega-1", prin camerele sale de luat vederi, şi-a început emisia în direct la 4 martie, cînd se afla la 14 milioane km de cometă. La 6 martie, distanţa s-a micşorat pînă la mai puţin de 10 mii km, fericiţii pămînteni care au recepţionat atunci transmisia putînd vedea însăşi imaginea nucleului cometei. Dimensiunea sa? Un „bulgăre" de 3—5 km, învelit într-un cojoc de gaz prăfos în grosime de 50 mii km şi o coadă de plasmă subţire şi rectilinie întinsă pe milioane de km. Ce minunat arăta cometa pe ecranele color ale televizoarelor! O simfonie de culori — alb, galben, verde, albastru, violet. Calmaţi-vă extazul — au spus, însă, oamenii de ştiinţă. Ceea ce aţi văzut erau imaginile cometei privită de camerele de luat vederi în diversele zone ale spectrului optic. În realitate, „Halley" este monocoloră.

Bun. Şi în afară de culoare, ce s-a mai aflat? Deşi majoritatea datelor furnizate de staţii se află încă în plină descifrare şi decodificare, se ştie că o serie de informaţii noi vor aduce lămuriri preţioase referitoare la analiza chimică şi izotopică a atomilor, ionilor, moleculelor din învelişul de gaz şi de praf, la procesele fizice ce au loc în coama cometei, la cîmpul magnetic de la periferia ei. Datele furnizate de cele două „Vega" arată, apoi, că fluxul de praf cosmic este de zece ori mai mic decît se credea şi că particulele mici de materie nu sînt chiar atît de mici. Dar, fără îndoială, vom mai afla multe altele. Pînă atunci, să menţionăm, aici, că „Vega-1" şi „Vega-2" au considerat o datorie de onoare să ajute şi, eventual, să piloteze spre cometă sonda spaţială vest-europeană „Giotto".

vaporizată de Soare. S-a terminat cu teama, cu superstițiile. Cezar nu a fost asasinat din pricina unei comete, şi nici cucerirea Angliei de către normanzi nu i se datorează ei. Dar — un moment! — să nu ne grăbim. Camille Flammarion anunţă, imprudent, că este posibil ca Pămîntul să traverseze cometa. Lipsiți de oxigen, oamenii se vor sufoca. Sau vor pieri otrăviţi de gaze naturale. Cei mai naivi şi sperioşi se închid în pivnițe. Alții înghit pilule pentru a preveni un dezastru. Alţii aşteaptă în lacuri şi rîuri pentru a nu fi pîrjoliţi. Dar, după cum se ştie, nu s-a întîmplat nimic.

Totuşi, ce sînt cometele, de unde interesul acesta uriaş pentru aceşti naufragiaţi de gheaţă, care strălucesc în apropierea Soarelui nostru? Astrofizicienii văd, în comete, memoria îngheţată a universului. Contemporane cu naşterea sistemului solar, cometele au păstrat în ele materiile originare. A le observa înseamnă a te cufunda în trecutul lumii; a le diseca înseamnă a face arheologie, a dezvălui adevăruri din antichitatea macrocosmosului.

O cometă, vagabond al spaţiului, este, departe de Soare, doar un bulgăre de zăpadă murdară, de un diametru ridicul (la scara cosmică): abia cîţiva kilometri. Ea călătoreşte pe orbită eliptică în interiorul sistemului nostru solar. La intervale regulate, 76 de ani pentru cometa Halley, aceste fantome de gheaţă se apropie de Soare şi de periferia Pămîntului. Este momentul cînd se metamorfozează în astre superbe. Pe măsură ce se apropie, în cursa lor nebună spre Soare, ele devin tot mai strălucitoare. Nucleele cometelor, aceste mingi de zăpadă şi rocă, se sublimează: materia care le compune trece de la starea solidă la starea gazoasă. Cometa îmbracă, atunci, haina ei de lumină. Apare, întîi, un balon strălucitor, o coamă ce acoperă nucleul. Apoi, astrul se decorează cu două cozi. Cea mică conţine praful scăpat din nucleu; cea mai frumoasă, care poate atinge o lungime de mai multe milioane de kilometri, este un roi de particule ionizate. Acest panaş nu urmează cometei, ci se deplasează în funcţie de vîntul solar. Aprinderile survenite şi atît de spectaculoase ale cometei epuizează puţin cîte puţin rezervele de materie ale nucleului. La capătul a cîteva mii de asemenea focuri de artificii siderale, cometele mor. Unele se sparg în mai multe bucăţi, care se pierd departe, foarte departe, în sistemul solar. Altele se „sinucid", aruncîndu-se în Soare. În ce priveşte cometa Halley, care este „tînără", nici un pericol deocamdată. Potrivit calculelor experţilor, ea posedă destule rezerve pentru a-şi repeta „show"-ul în vecinătatea Pămîntului, pentru întreg mileniul următor. Şi chiar mai mult.

Cometei Halley îi revine, însă, un merit de o adîncă semnificaţie în zilele noastre. Ea a stimulat colaborarea între oamenii de ştiinţă din diferite ţări, punînd în valoare importanţa unei asemenea conlucrări pentru viitorul ştiinţei, pentru viitorul cunoaşterii umane, pentru civilizaţia de mîine. Dacă acest gen de colaborare ar prolifera, extinzîndu-se în domeniile nevralgice ale convieţuirii internaţionale, lumea ar avea de cîştigat o nouă lume.

George Serafin

„Giotto" — cu preţul propriei sale existenţe

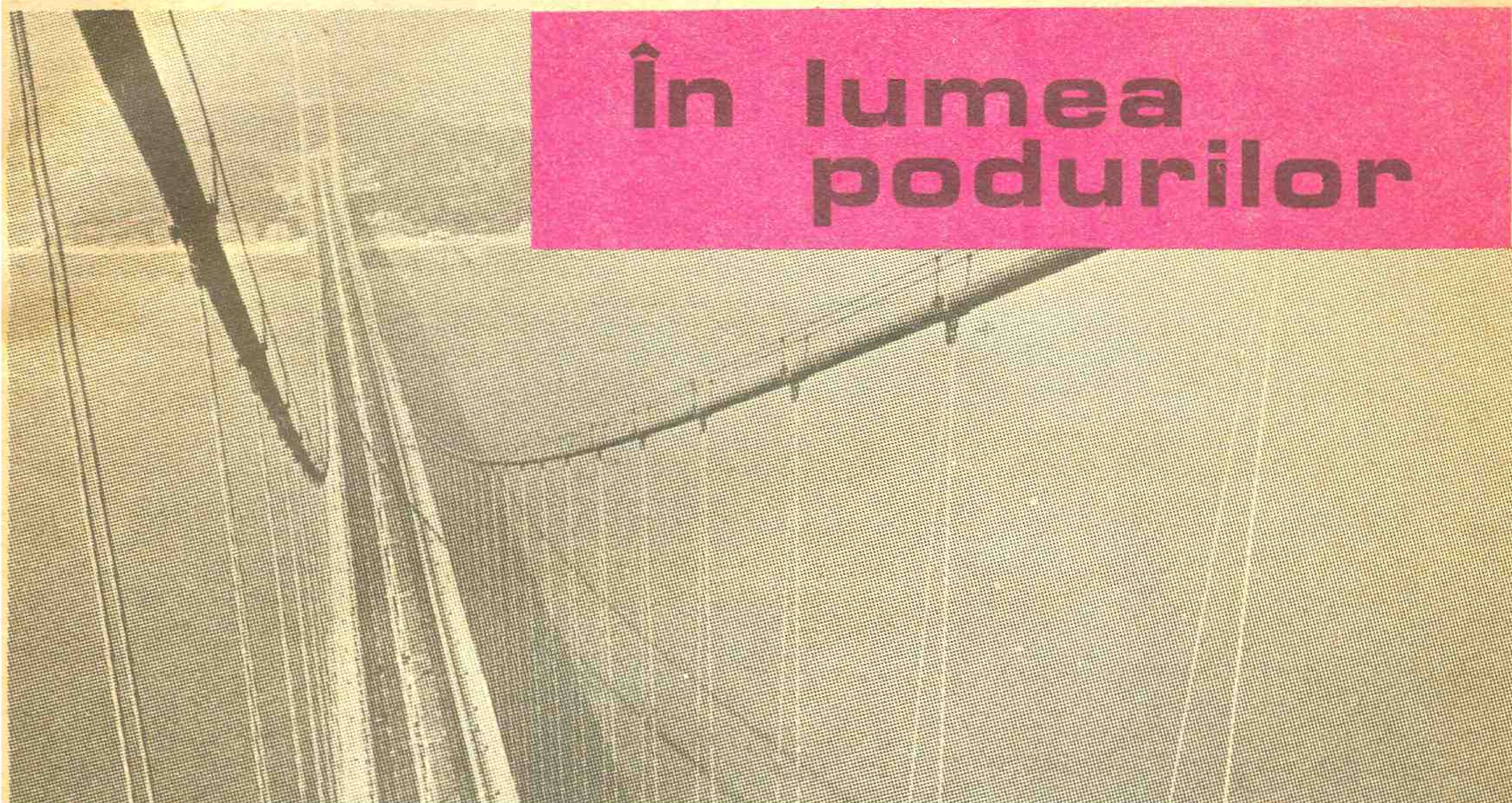
Misiune periculoasă. „Giotto" trebuia să se apropie pînă la 540 km de nucleul cometei, să străpungă norul de praf şi particule ce învelesc nucleul şi, în tot acest interval, să transmită spre Pămînt fotografii şi informaţii. Misiune importantă. Pentru că, susţin oamenii de ştiinţă, studierea vechimii nucleului cometei şi a compoziţiei prafului înconjurător poate confirma sau infirma diferitele ipoteze despre originea sistemului nostru solar. Sonda vest-europeană trebuia, deci, să întocmească certificatul de naştere al sistemului nostru, de acum 4,5 miliarde de ani.

„Giotto" a beneficiat în fantastica sa aventură de cele peste 100 de mii de comenzi electronice pentru a realiza 300 de manevre diferite care să-i înlesnească apropierea de cometă din unghiul cel mai potrivit, comenzi transmise de „Vega-1" şi „Vega-2". O serie de staţii de recepţie repartizate pe cele cinci continente aveau misiunea să urmărească misiunea lui „Giotto". Va supravieţui oare, cînd praful care înconjoară cometa va lovi sonda cu o viteză de 50 de ori mai mare decît cea a unui glonte? La o asemenea viteză, un fir de praf cîntărind doar o zecime dintr-un gram putea străpunge platoşa de aluminiu pe o grosime de aproape 10 cm. Prima mare emoţie a survenit cînd „Giotto" a trecut cu bine punctul de coliziune dintre unda de şoc formată de gazele emanînd din cometă şi vîntul solar. Aceasta s-a întîmplat cu cinci ore înainte de momentul „marii întîlniri". În succesiune dramatică, cu 55 de minute înaintea punctului maxim al apropierii, s-a produs primul impact cu norul de praf. „Giotto" a rezistat eroic, cu toate că loviturile în carcasa ei se intensificau demenţial, sonda ajungînd să primească 120 de lovituri pe secundă. La 14 martie, orele 00,03 GMT, „Giotto" a reuşit să ajungă la doar 670 km de nucleul cometei. Şi, între timp, transmitea spre Pămînt informaţii şi fotografii, la un ritm de o fotografie la 10—14 minute, în primele ore dinaintea apropierii, şi de cîte o fotografie la 4 secunde în ultimele minute şi în timpul survolării nucleului. Imagini extraordinar de clare, care au uimit şi încîntat pe savanţi şi specialişti.

Şi apoi, s-a produs drama. La 10 minute şi 58 de secunde după miezul nopţii, cînd „Giotto" se afla la punctul cel mai apropiat de cometă, staţia a fost brusc destabilizată, dezechilibrată, scoasă din traiectorie, iar semnalele au încetat. La două staţii de urmărire din Australia semnalele au fost receptate, dar fără imagini, la două intervale de 25 de minute. Au fost, probabil, ultimele tresăriri de conştiinţă ale lui „Giotto" din timpul agoniei.

„Giotto" şi-a făcut din plin datoria, reuşind să transmită kilometri de înregistrări şi 3 500 de imagini. S-a confirmat, potrivit unor savanţi, că nucleul cometei ar avea forma unei alune americane sau a unui cartof, teză pusă însă la îndoială de unii oameni de ştiinţă australieni. Se pare că o parte a nucleului este însorită, iar cealaltă în umbră, şi mai mult, un analist în imagini crede că în nucleu există ceva care ar semăna a munţi sau coline şi un crater. Multe alte informaţii valabile s-au aflat în legătură cu compoziţia nucleului (gheaţă, apă, carbon, oxigen, hidrogen, fier, cupru, nichel, cobalt etc), cu temperatura acestora sau cu norul de praf şi unda de şoc.

Acum, momentul este al descifrării integrale a datelor obţinute privind cometa „Halley". Şi prin ele, despre noi, pămîntenii. În anul 1301, pictorul italian Giotto i-a imortalizat trecerea pe pînză. În 1986, sondele spaţiale pămîntene au „prins-o" în imagini fotografice de mare claritate, în color. Ce se va mai întîmpla oare la viitorul rendez-vous al cometei cu Terra, în anul 2061?

În lumea podurilor

Există, desigur, sintagma „podurile lumii", care ne creează imaginea, mai curînd cantitatvă, a nenumăratelor poduri construite odinioară sau în zilele noastre, oriunde pe Terra. Există, însă, şi ceea ce am putea numi „lumea podurilor", care ne introduce în fascinanta intimitate şi diversitate a atmosferei pline de farmec şi nobleţe a acestor construcţii-opere de artă.

Nu ne putem propune, aici, o antologie a podurilor; vrem doar să invocăm cîteva „superlative", ceea ce, sîntem siguri, va acredita ideea că podurile, alături de alte opere de construcţie ale omului pe Terra, exprimă, într-un mod specific, vocaţia creatoare (nu numai de utilitate, ci şi de factură estetică) a fiinţei umane, mesajul umanist al întregului său demers neîntrerupt pe această planetă miraculoasă.

Sînt poduri-miniatură şi poduri-gigant, poduri suspendate pe lanţuri sau „agăţate" de doi piloni uriaşi, aflaţi la distanţă de peste 1 000 metri unul de altul; există aceste poduri din fier, din beton (uneori precomprimat, pretensionat) sau poduri alcătuite din grinzi metalice ori din tabliere uriaşe puse cap la cap. Nu puţine sînt podurile înălţate mult deasupra apei, uneori la sute de metri, în timp ce altele sînt acoperite, aducînd cu un tunel. Unele poduri au o dezarmantă simplitate în supleţe, dar cuceritoare, în timp ce altele sînt adevărate filigrane în fier, marmoră sau piatră. În sfîrşit, sînt poduri fără de care un oraş nu ar mai fi el însuşi (Veneţia, Leningrad), după cum altele nu au decît valoare strict funcţională.

Cine a văzut Parisul nu i-a scăpat, desigur, ocazia de a urca pe una din platformele Turnului Eiffel pentru a-şi asigura, de acolo, o panoramă asupra podurilor Senei. Între acestea, impunătorul Pod al lui Alexandru al III-lea apare ca o bijuterie minusculă. Cine ajunge la Leningrad este, fără îndoială, impresionat de miniaturile aruncate peste canalele interioare (de pildă, podul Bankov), dar rămîne de-a dreptul fascinat de spectacolul insolit, dar măreţ oferit de ridicarea mastodonţilor din beton, construiţi peste Neva. „Spectacolul" se petrece la ore fixe, de obicei la două noaptea, cînd, în timpul nopţilor albe, seara încă nu a luat sfîrşit, iar dimineaţa încă nu a început; acesta este impus de interese comerciale, de transport, ridicarea podurilor pe verticală avînd rostul de a lăsa vapoarele cu gabarit depăşit să-şi vadă de drumul lor spre mare. Zeci de mii de vizitatori ai oraşului — după ce-şi vor fi plimbat paşii prin Ermitaj sau prin catedrala Isakievski — iau noaptea cu asalt cheiurile Nevei, într-o continuă mişcare de la un capăt la altul, pentru a urmări ridicarea, rînd pe rînd, a tuturor podurilor. Insula Manhattan, cu spectacolul nu mai puţin fascinant al „sky-scraper"-ilor, nu ar putea face corp comun cu marele New York, dacă nu ar fi legată de continent prin faimoasele poduri, dintre care Brooklin şi Washington pot fi socotite adevărate capodopere ale genului.

Dunărea însăşi ar pierde ceva din nobleţea şi eleganţa sa, din subtila şi neîntrerupta curgere a apelor, dacă nu ar fi înnobilată de poduri; după cum cele patru oraşe-capitale — Viena, Praga, Budapesta şi Belgrad —, cărora Danubiul le conferă un plus de tandreţe, ar fi, la rîndu-le, ştirbite, în frumuseţea lor arhitectonică, în lipsa numeroaselor poduri care le „adună" la un loc, pe fiecare în parte, într-un ansamblu urbanistic-natural, armonios şi echilibrat.

Cînd ne îndreptăm în goana trenului sau la volanul maşinii, de-a lungul impunătorului Canal Dunăre—Marea Neagră, pentru a ajunge

mai repede la soarele şi la apa mării, curgerea uşor învăluită a apei ne odihneşte ochii şi ne umple sufletul de mîndrie; dar atenţia ne este atrasă, din loc în loc, spărgînd parcă monotonia canalului în sine, de splendidele arcuiri ale podurilor care înnobilează, ele însele, nu doar canalul, ci întregul peisaj înconjurător.

Dar Veneţia! Ar putea fi oare imaginată cu canale şi fără poduri? Peste Canal Grande a fost construit, încă în secolul al XVI-lea, Il Ponte Rialto (combinaţie de la cuvintele Rivo Alto), evident, la vremea aceea, din raţiuni pur comerciale şi de transport. Constructorii, probabil, nu şi-au dat seama că vor lăsa posterităţii o capodoperă a podurilor. Astăzi, nu se poate concepe o călătorie la Veneţia (unde, este drept, toate „drumurile" duc la Piaza San Marco!) fără a trece peste acest pod.

„Dispariţia" unui arhipelag!?

Un interesant sistem de poduri se află în construcţie în Japonia; el este menit a uni cea mai mare insulă a arhipelagului nipon, Honshu, de o altă insulă, Shikoku, despărţite prin Marea Interioară Seto. În partea de est, pe şoseaua şi calea ferată legînd oraşele Kobe (în Honshu) şi Naruto (în Shikoku), se construiesc două poduri, fiecare servind atît traficul rutier, cît şi cel pe calea ferată. Unul va uni insula Awajishimo — situată în Marea Interioară Seto — de Shikoku, pe distanţa de 2,6 km, fiind dat în exploatare în anul 1985; al doilea pod va uni partea de nord a insuliţei de Honshu şi va avea cea mai mare deschidere — 1 780 m. Acest pod, al cărui proiect a fost definitivat în anul 1984, va întrece cu 370 m cel mai lung pod suspendat existent astăzi în lume; el se va numi Akashi Kaikio şi va fi terminat abia la sfîrşitul secolului. În partea centrală a ţărmului insulei Shikoku, se construieşte un alt sistem de poduri (tot cu funcţionalitate dublă) pe ruta Kojima—Sakaide. Începute în anul 1978, lucrările la acest complex de poduri se vor termina în anul 1988; sistemul va cuprinde şase poduri de dimensiuni şi tipuri diferite, avînd lungimea totală de 3,4 km. Pentru realizarea lor, proiectanţii au ţinut seama de specificul traseului şi anume — existenţa unor minuscule insule pe care podurile le vor utiliza ca... piloni de susţinere. În sfîrşit, al treilea sistem de poduri se construieşte pe ruta Onimichi—Imabari şi va servi numai traficul rutier. Nu mai puţin de nouă poduri de diferite forme, tipuri şi lungimi vor fi aruncate peste ape, pentru a uni puzderia de insuliţe înşirate una după alta între cele două mari insule. Dintre acestea, unul a fost terminat în anul 1978, iar altul în 1983, cel de-al treilea fiind prevăzut să primească automobilele în anul 1988. Apoi, pînă la sfîrşitul secolului, alte şase poduri vor uni insuliţele întîlnite în cale. Prin construirea acestui complicat sistem de poduri, japonezii îşi vor vedea împlinit un vis mai vechi, şi anume de a uni toate cele patru mari insule prin legături stabile, eficiente sub raportul traficului, sigure în exploatare şi, evident, originale ca formule tehnice şi soluţii constructive. În partea de sud, încă de mai mulţi ani, funcţionează un tunel de peste 18 km, ce leagă insulele Kyu-Shyu de Honshu; în nord, atît de controversatul şi ambiţiosul proiect Seikan s-a încheiat cu bine, abia în 1984, deşi punerea lui în exploatare era prevăzută iniţial pentru 1979.

Leningrad. Pod ridicat pentru înlesnirea traficului naval

Două poduri paralele

Există undeva pe Pămînt un pod de dimensiuni cu totul neobişnuite; el se numeşte Pontchartrain Causeway şi a fost construit peste lacul de la care şi-a împrumutat numele, situat în sudul statului Louisiana, în S.U.A., în imediata apropiere a oraşului New Orleans. Este un pod unicat, depăşind cu mult cele mai lungi poduri existente. Poate fi considerat o adevărată şosea pe care automobilistul şofează o jumătate de oră peste apa liniştită şi monotonă a lacului, pornind de la New Orleans spre numeroasele puncte de atracţie de pe malul sudic al lacului. Cele două poduri — pentru că, în realitate, sînt două construcţii paralele — constituie, în prezent, o entitate armonioasă, iar, din punctul de vedere al utilizării, nu pot fi concepute unul fără celălalt, fiecare fiind destinat circulaţiei într-un singur sens. Cei doi „fraţi gemeni" n-au fost, totuşi, construiţi în aceeaşi perioadă; primul, numit Podul din Sud sau Podul Vechi, are deja o vechime de trei decenii, fiind dat în exploatare în anul 1956; el asigură circulaţia de la nord la sud, pe o lungime de 38,355 km, iar lăţimea totală este de zece metri, din care nouă pentru circulaţia propriu-zisă a autovehiculelor şi cîte o jumătate de metru, de fiecare parte, ca suprafaţă de siguranţă. Podul Vechi este susţinut de 2 243 piloni. Cel de-al doilea, numit Podul din Nord sau Podul Nou, a fost dat în folosinţă 13 ani mai tîrziu, asigurînd circulaţia de la sud spre nord. În afara lungimii (mai redusă cu 76 m) şi a numărului de piloni susţinători, numai 1 500, toate celelalte caracteristici sînt identice cu ale primului; ambele au fost construite din beton precomprimat. Podurile în sine nu uimesc decît prin dimensiuni, dar, tocmai datorită acestora, ele sînt capabile să înlesnească legătura rapidă între zone aflate la mare depărtare în jurul lacului.

Peste lacul Pontchartrain au mai

fost construite şi alte poduri de dimensiuni mai reduse; unul, însă, are 16 km lungime.

Trecătoarea Simplon şi Podul Ganter

Fără să fie cea mai înaltă sau cea mai lungă din lume, trecătoarea Simplon este considerată cea mai veche cale de acces peste Alpi. Astăzi, ea constituie un segment al şoselei ce leagă Italia de Elveţia; are lungimea de aproape 43 km şi este situată, în întregime, pe teritoriul Elveţiei, între oraşele Brig şi Gondo din cantonul Valais. Numele i se trage de la Simplondorf — o localitate situată cam la jumătatea traseului, în punctul cel mai înalt al trecătorii, la 2 005 m altitudine.

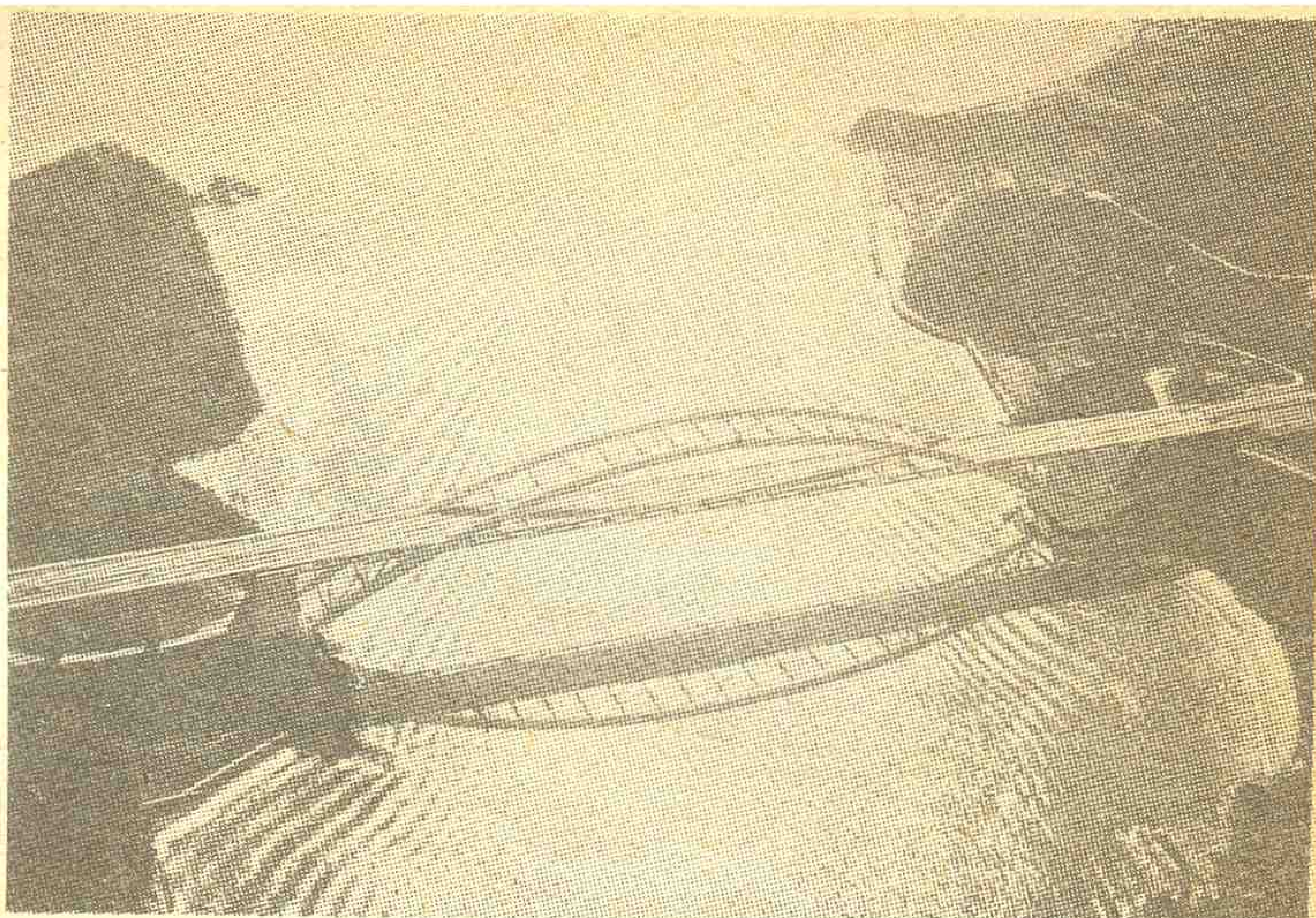
Încă din secolul I î.e.n. romanii au acordat o atenţie deosebită trecătorii, considerînd-o, în special în epoca lor de cuceriri şi expansiune, cea mai lesnicioasă cale de acces peste Alpi spre tărîmurile din nordul Europei. Părăsită de armatele romane, după stingerea puterii imperiului, trecătoarea a rămas, multe secole, în anonimat, degradîndu-se în cea mai mare parte. Mai tîrziu, Simplonul a devenit o componentă importantă a rutei comerciale dintre Franţa şi Bizanţ, constituind secole de-a rîndul cea mai frecventată cale peste Alpi. Puternica dezvoltare economică şi comercială a Europei secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea a determinat utilizarea din ce în ce mai intensă a şoselei.

În deceniul al şaselea al secolului nostru, traficul de călători prin Simplon atinge un volum de o sută de mii anual, iar circulaţia de autovehicule înregistrează aproximativ aceeaşi cifră. Puternica dezvoltare a noilor mijloace de transport, ca şi intensificarea traficului auto au demonstrat necesitatea adaptării şoselei la noile cerinţe de circulaţie şi transport.

Dintre toate lucrările inginereşti presărate de-a lungul întregului traseu al trecătorii, podurile reprezintă adevărate opere de artă. Una dintre lucrările de acest fel, terminată la sfîrşitul anului 1980, este podul peste valea Ganter (Ganterbrücke). Situat la aproape 10 km de Brig, el a fost construit în scopul evitării traseului pe firul văii, expus permanent pericolului de avalanşă. Simplu la prima vedere, podul prezintă o supleţe uimitoare, iar înălţimea la care se află (cel mai înalt pilon te trimite cu gîndul la un bloc de 40 etaje) îi asigură o sobrietate anume, fiind zvelt şi impunător. Sînt greu de bănuit soluţiile tehnice pentru fundaţii, ca şi cele pentru asigurarea unei puternice structuri de rezistenţă, care să-i confere podului, totodată, supleţe şi securitate în exploatare. Datorită dificultăţilor de construcţie, din întreaga sumă investită pentru modernizarea şoselei Simplon în această ultimă perioadă, numai Ganterbrücke a „înghiţit" a zecea parte, ceea ce nu este deloc neglijabil.

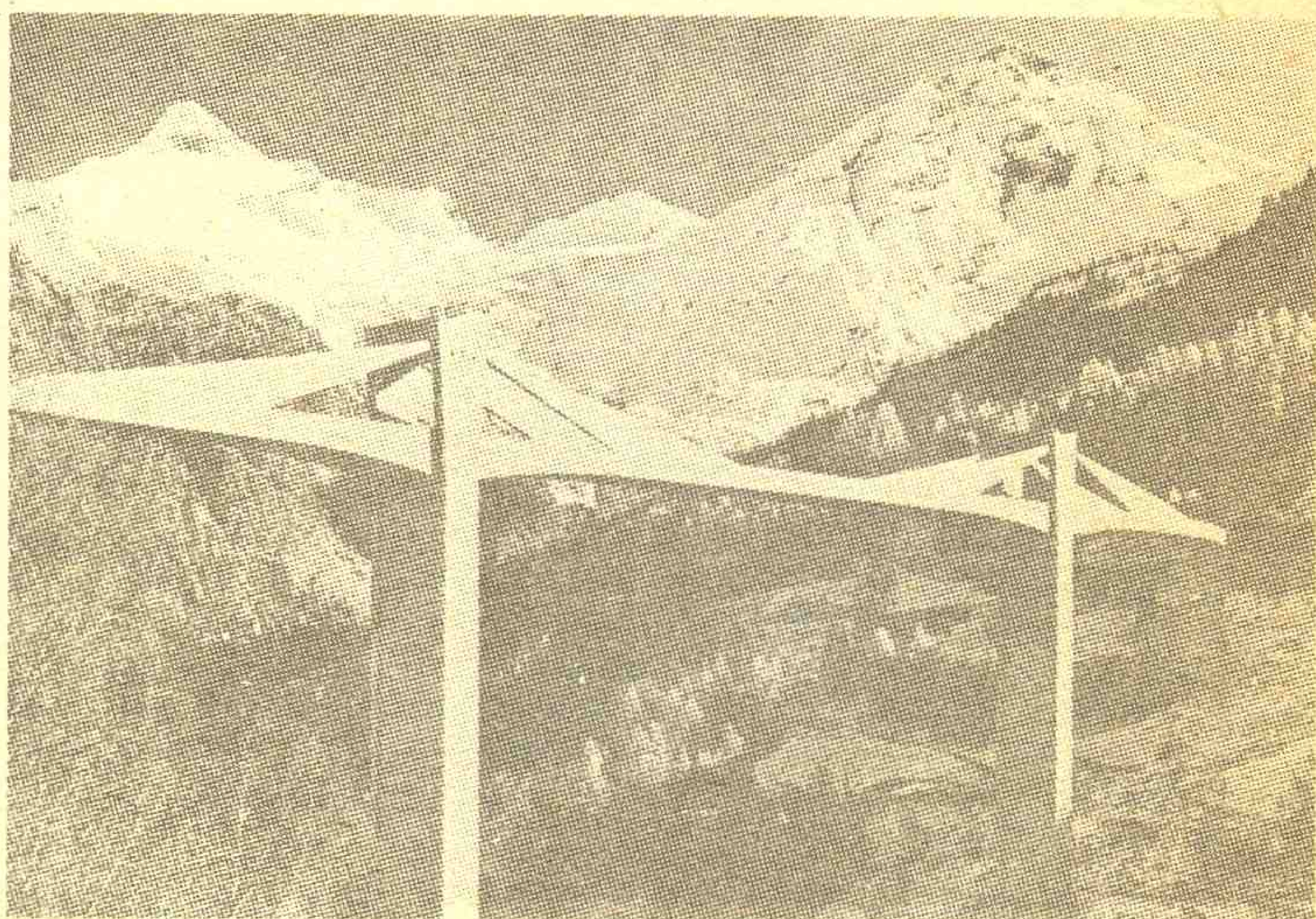
Podul face un „salt" de 678 m peste adînca şi sălbatica vale a rîului Ganter (aproape imperceptibil de acolo de sus) şi are o formă uşor arcuită pe orizontală şi la extremităţi. Lăţimea lui totală a fost proiectată şi realizată la nivelul maxim al întregului Simplon, respectiv 10 m. Pentru siguranţa traficului şi securitatea pietonilor, a fost construită, de ambele părţi, o balustradă înaltă, din beton, ceea ce se poate observa, de altfel, la mai toate podurile construite în zilele noastre. Ganterbrücke se află la o altitudine de 1 500 m şi oferă o frumoasă panoramă, în jurul lui înălţîndu-se munţi de 2 000—3 000 m. În imediata apropiere, nu departe de Monte Leone, înalt de 3 553 m, trece tunelul de cale ferată omonim.

Constantin Chifane-Drăguşani

Pod între două insule japoneze

Podul Ganter (Elveţia)

De la „Un american la Paris" la... mai mulţi americani la Paris

Toată lumea ştie că „Un american la Paris" este o celebră fantezie muzicală, compusă de nu mai puţin celebrul compozitor american Gershwin. Puţini ştiu, însă, că... mai mulţi americani la Paris este o realitate cît se poate de palpabilă.

Despre ce este vorba?

Fostul premier francez Laurent Fabius şi directorul firmei „Disney Productions", după semnarea acordului

Despre faptul că primul Disneyland din Europa, un imens parc de distracţie în stil american, va fi dat în folosinţă în anul 1991 în oraşul Marne-la-Vallée, la est de Paris. Un acord americano-francez a fost semnat la sfîrşitul anului 1985 de fostul şef al guvernului francez, Laurent Fabius, şi de Michael Elener, directorul general al lui „Disney Productions".

Cu toate că amănuntele acestei afaceri „monstruoase", cum o califică „L'Humanité", nu au fost făcute publice, se ştie că fostul guvern francez s-a angajat să pună la dispoziţia Societăţii „Disney Productions" 1600 hectare teren, în special din cel destinat agriculturii. Franţa a fost atrasă spre această afacere de dorinţa de a reîmprospăta acţiunile financiare prin introducerea capitalului american, dar şi de faptul că realizarea acestui grandios parc de distracţii va oferi de lucru, pentru o perioadă de cinci ani, unui număr de aproximativ 25 000 persoane.

În schimbul acestor facilităţi, la porţile Parisului va lua naştere o colonie în stilul culturii americane, aşa cum poate aceasta coborî printre francezi din filmele seriale, din video-casetele, dar şi din infrastructura de beton a unei asemenea societăţi de consum.

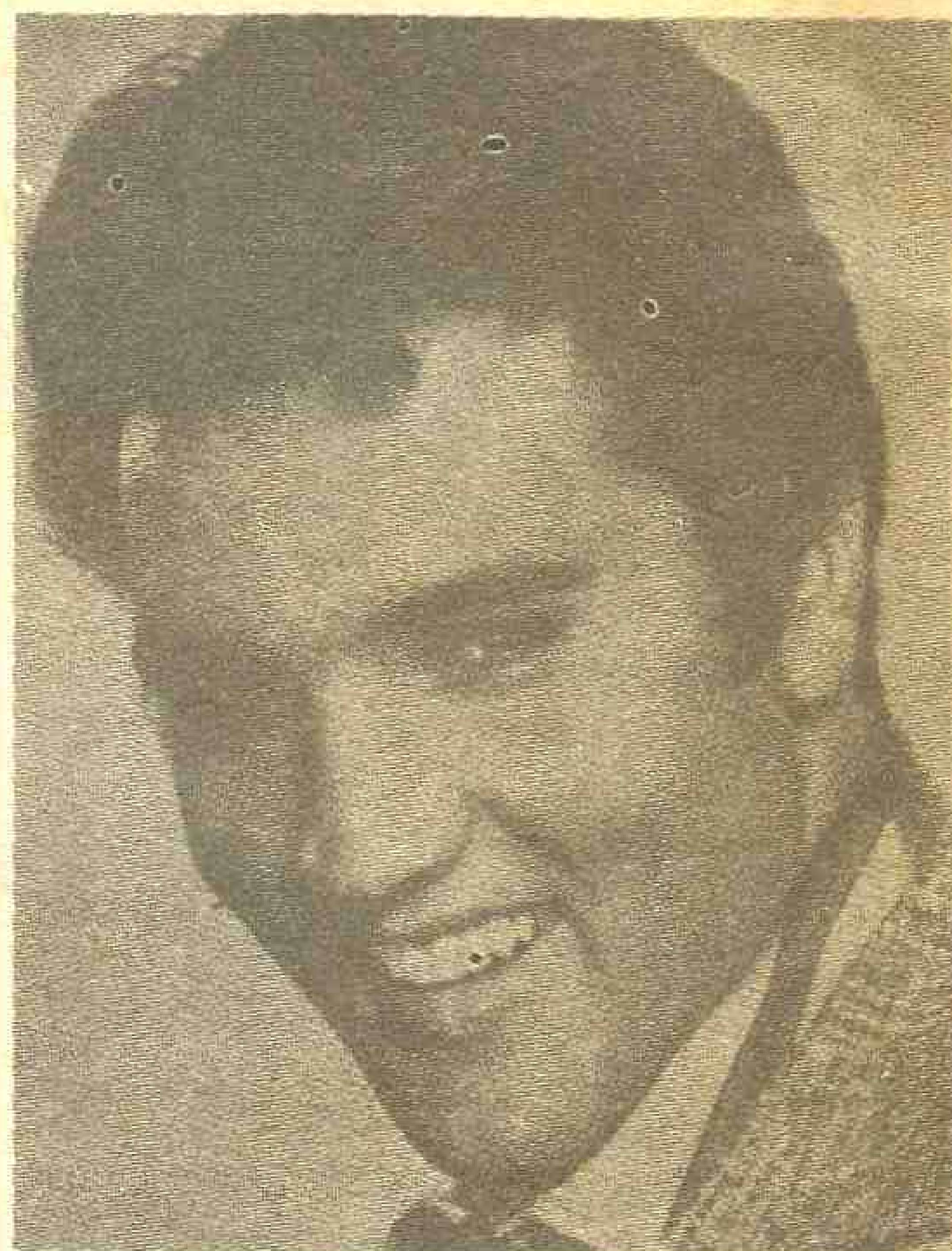
Se înţelege că opinia publică franceză, în primul rînd intelectualitatea, este ostilă unei asemenea afaceri, care urmăreşte americanizarea vieţii culturale franceze, cu consecinţe nu greu de prevăzut pentru tînăra generaţie. După inundaţia cu reclame şi seriale de televiziune de pînă acum, în februarie 1986 a intrat în funcţiune primul program de televiziune organizat după modelul televiziunii de peste Atlantic.

„Disneylandul" francez va fi o continuare a operaţiunii începută cu acest program. Pe bună dreptate, ziarul „Le Matin de Paris" se întreabă, cu teamă, dacă „acest Disneyland nu va deforma tînăra generaţie.".

„Chiar n-a găsit statul francez un mod mai bun de a investi?", se întreabă ziarul „Libération". Şi tot el răspunde: „Este vorba despre miliarde de dolari, singura unitate de măsură serioasă a epocii noastre".

A. Nicolae

Elvis Presley din nou în actualitate

Elvis Presley în anii de glorie. A murit de 9 ani. În ianuarie ar fi împlinit 50 de ani.

Se vor împlini, la 16 august 1986, nouă ani de la moartea lui Elvis Presley, celebrul cîntăreţ american de rock Cu toate acestea, popularitatea lui continuă să cunoască cote dintre cele mai înalte. Numărul admiratorilor muzicii lui este în creştere. La fel ca şi al vizitatorilor care vin zi de zi la Graceland, din Memphis, locul în care Elvis a trăit, unde a murit şi unde este înmormîntat.

Vizitatorii, tineri şi bătrîni, se opresc cîteva clipe în faţa mormîntului lui ascultînd cuvintele ghidului, o fată tînără: „Unii oameni cred că acolo jos, în mormînt, există o încăpere în care Elvis continuă să trăiască. Şi tot ei mai cred că, din cînd în cînd, Elvis ia un periscop şi se uită să vadă care dintre admiratorii lui de odinioară i-au rămas credincioşi..." Mă rog, chestie de reclamă. Fapt este că moartea lui Elvis a fost cît se poate de autentică, pe cît de neaşteptată, pe atît de şocantă. A fost găsit întins pe podeaua uneia din prea multele încăperi ale vilei sale din Graceland. La autopsie, doctorii de la spitalul local au găsit în corpul lui o mare cantitate de sedative, barbiturice şi droguri.

Anul acesta, în ianuarie, Elvis ar fi împlinit cincizeci de ani, prilej de aducere aminte pentru toţi cei care

au cîştigat de pe urma lui şi care mai cîştigă. Au fost editate cîntece încă neştiute de lume, au fost realizate programe speciale pentru televiziune în care a apărut cu mare succes fosta lui soţie, Pryscilla. Au fost vîndute cu sume incredibile — 2 500 dolari — statuete de porţelan, reprezentîndu-l pe Elvis Presley. O noutate de ultimă oră a constituit-o un serial de desene animate, al cărui erou se numeşte Elvis.

Executorii testamentari ai lui Presley au fost siguri că vor scoate milioane frumuşele din aceste acţiuni. Aşa cum s-a şi întîmplat. Joseph Roscoff, şeful întregii acţiuni, a precizat, însă, pentru cine a vrut să-l creadă, că scopul principal al acestor manifestări a fost de a-l reînvia pe Elvis din epoca lui de glorie şi nu rezolvarea unor probleme de natură financiară.

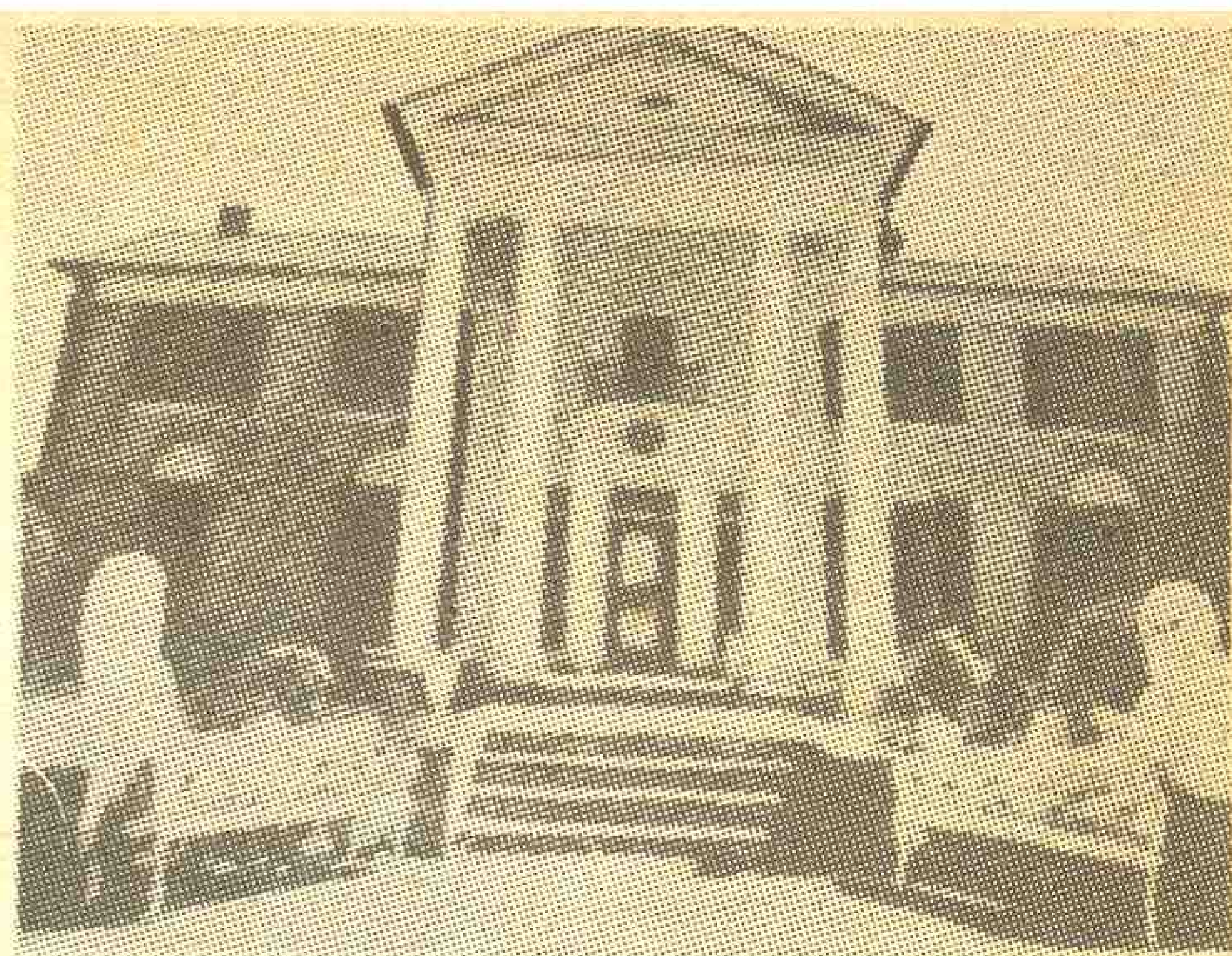
Cu puţin timp mai înainte, s-a constatat că problemele băneşti ale lui Elvis Presley au fost prost administrate şi că de aceasta se face vinovat Tom Parker, managerul lui Elvis. Avocatul Tual Blanchard din Memphis, care a anunţat acest lucru, a declarat: „În baza contractului din anul 1973 pentru editarea, de către R.C.A., a discurilor cu muzica lui Elvis Presley, colonelul Parker a primit 6,2 milioane dolari, ceea ce reprezintă cu 1,5 milioane dolari mai mult decît a încasat Elvis!"

Procurorul şef al statului Tennessee i-a sfătuit pe moştenitorii lui Presley să-l dea în judecată pe colonelul Parker, dar acesta a reacţionat prompt, chemîndu-i el în judecată pe baza unor acte moştenite de la cîntăreţul decedat. Aflaţi în dificultate, moştenitorii au apelat la serviciile lui Joseph Roscoff, care avea o faimă excelentă în lumea muzicală, el fiind, printre altele, cel care s-a ocupat de problemele financiare ale unor formaţii muzicale ca „The Who" şi „Rolling Stones".

Pînă la această dată, Roscoff nu mai rezolvase un caz de asemenea dificultate. După zeci de şedinţe la care au luat parte zeci de jurişti, a fost realizat un acord. Parker a fost de acord să-şi retragă toate plîngerile şi să renunţe la toate drepturile, care-i asigurau calitatea lui de manager, iar moştenitorii s-au angajat că nu-l vor urmări pe Parker prin justiţie, în pofida părerii avocaţilor că ar cîştiga un eventual proces.

Întrebarea pe care şi-o pun mulţi americani admiratori ai „regelui rockului" este dacă sumele vor creşte în contul urmaşilor lui Elvis, cu alte cuvinte dacă el va continua să fie la modă şi într-o epocă în care blugii şi adidaşii au pus stăpînire pe tînăra generaţie. Jack Soden, cel care în anul 1983 a aranjat vizitele la Graceland a peste o jumătate milion de admiratori, este de părere că da. Executorii testamentari ai lui Presley l-au angajat, în urmă cu patru ani, pe acest bancher din Kansas City pentru a pune pe picioare un program complex care să facă din Graceland o atracţie turistică permanentă.

Vila Preslev, din Graceland, vizitată de milioane de turişti

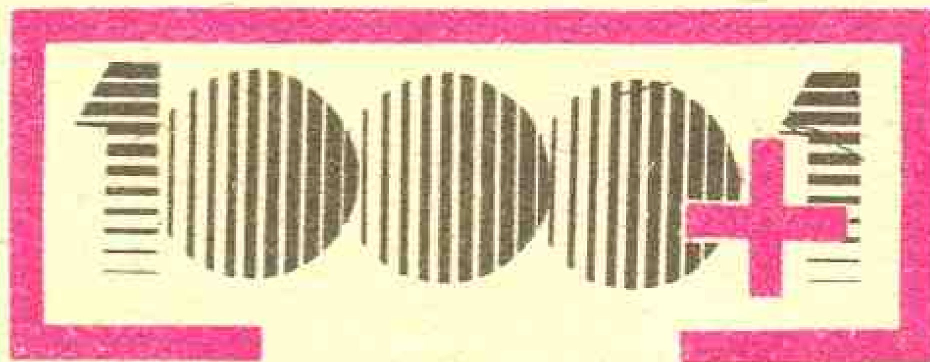
Planul lui Soden s-a bucurat şi se bucură în continuare de un mare succes. În prezent, vila lui Elvis este vizitată de un număr mai mare de turişti decît reşedinţa fostului preşedinte al SUA, Thomas Jefferson, pînă acum unul dintre locurile de maxim interes turistic, care deţinea recordul de vizitatori.

Soden a declarat unui corespondent al ziarului „Telegraph Sunday Magazine" din Londra, cu ocazia vizitei acestuia la Graceland: „Cultul lui Elvis este mereu viu, el trăieşte încă în inimile americanilor. A fost o perioadă, după moartea lui, cînd a fost etichetat drept morfinoman, dar astăzi se pare că lumea se interesează mai mult de muzica şi cîntecele sale, decît de viaţa lui particulară... Anul trecut, numărul vizitatorilor a fost atît de mare, încît o bună parte dintre ei nu au ajuns să viziteze vila lui Elvis. Momentan, putem satisface circa 5 000 turişti zilnic. Credem că, în viitor, vom reuşi să creştem acest număr prin prelungirea programului zilnic de vizite..."

Nicolae Nicoară

Fosta sa soţie - Pryscilla

Traversare

Înotătorul peruan, Daniel Carpio, care a împlinit, în martie trecut, respectabila vîrstă de 76 de ani, a început antrenamentele, la Lima, pentru a încerca să traverseze, pentru a treia oară, Canalul Mînecii. Carpio, care a mai realizat deja de două ori această performanţă şi care a traversat, de asemenea, de trei ori Rio de la Plata, îşi propune să încerce un nou drum peste Canalul Mînecii, la 28 iulie. Antrenamentele sale includ înot, gimnastică, alergare de fond şi, bineînţeles, un permanent control medical. Înotătorul peruan a fost campion al Americii de Sud în 1934, la probele de 100 şi 200 m (spate). A traversat pentru prima dată Canalul Mînecii la 28 iulie 1947, pe cînd avea 37 de ani; a făcut-o a doua oară în 1951, în cadrul unui maraton acvatic. La 67 de ani a traversat Rio de la Plata, înotînd aproape opt ore. Daniel Carpio este, în prezent, profesor de înot la un club sportiv. Dacă, la 28 iulie, va reuşi în noua sa încercare, va fi cel mai în vîrstă „campion al traversărilor acvatice".

În munţii Vosgi, din nord-estul Franţei, pădurea prezintă deja „sindromul de anxietate"; în cîţiva ani, ea poate să dispară

O, brad frumos...

● Ce ucide pădurile din Europa? Trebuie să fie ceva în aer... ● „Sindromul de anxietate" al arborilor ● Unu plus unu fac trei...

Boala loveşte selectiv, dar cu efecte devastatoare. În cazul molidului, ramurile de un verde închis se pleacă, mai întîi, istovite de vlagă. Mai tîrziu, de la cinci săptămîni pînă la trei ani, pe crengi apar pete galbene, apoi maronii. Acele copacului roş de boală cad unul după altul, fără ca, între timp, să mai crească altele noi. Molidul rămîne pleşuv la vîrf, şi pare pipernicit, cu crengile superioare atîrnînd în afară, ori înălţîndu-se spre cer, ca un cuib de barză. În lupta sa disperată pentru supravieţuire, copacul poate da naştere unui număr excesiv de conuri şi unor aşa-numiţi „muguri de anxietate" — nişte crenguţe minuscule care cresc neregulat în jurul ramurilor. Rădăcini şi trunchiuri încep să se strîmbe şi să dea înapoi. În cele dn urmă, seceta, îngheţul, insectele şi paraziţii îi vin de hac plantei secătuite, care rămîne ca un deget descărnat îndreptat spre cer.

În Europa, locuitorii Republicii Federale Germania vorbesc despre **Waldsterben**, adică sindromul pădurii muribunde. Fenomenul nu se limitează, însă, doar la această ţară. Oamenii de ştiinţă din RFG au fost primii care, încă din anul 1980, au identificat această boală misterioasă; de atunci, ea s-a răspîndit, secerînd păduri în ţări îndepărtate una de alta, cum sînt Suedia şi Italia. Boala a avansat şi în rîndul diferitelor clase de copaci, atacînd atît coniferele — bradul, molidul şi pinul, cît şi foioasele — de tipul fagului şi stejarului. În concluzie, Europa este ameninţată cu una dintre cele mai grave degradări ale mediului înconjurător din timpurile moderne.

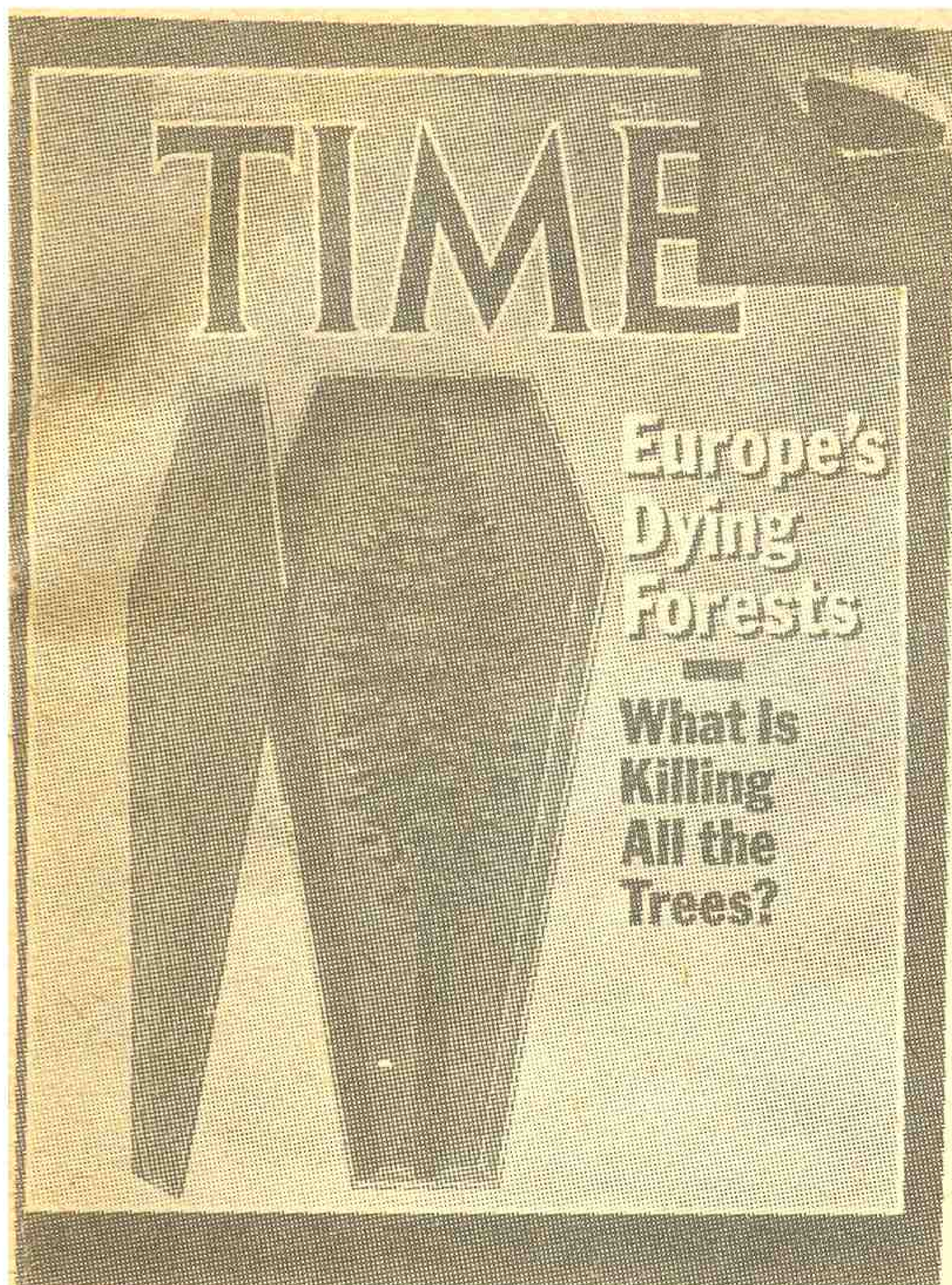
În Franţa, numai 5 000 de hectare de păduri au fost grav atinse, dar alte 30 000 de hectare dau semne de deteriorare. Cei mai rău loviţi au fost Munţii Vosgi din partea de nord-est a Franţei, unde un copac din cinci este bolnav sau pe moarte, şi masivul Jura, spre sud, cu 11 la sută din copaci afectaţi. În pădurile de la Vallombrosa (Italia), la sud-est de Florenţa, aproape 8 000 de copaci s-au uscat sau sînt măcinaţi de boală. „În 1982, — declară Fabio Clauser, administratorul Rezervaţiei naturale Vallombrosa —, fagii au dat semne de boală. Un an mai tîrziu, bradul roşu, iar azi toate speciile dau aceleaşi semne. Trunchiurile muribunde arată ca un cimitir de război."

Situaţia cea mai dramatică se înregistrează, însă, în Republica Federală Germania, unde, în 1982, doar 7,7 la sută din cele 7,4 milioane de hectare acoperite cu păduri erau vizibil afectate. Un an mai tîrziu, 34 la sută din copaci suferiseră de pe urma căderii frunzelor sau acelor, or din cauza decolorării. Anul trecut, aproape jumătate din terenurile împădurite acuzau simptome de boală. În partea sud-vestică a acestei ţări, în faimoasa Pădure Neagră, 75 la sută din copaci au murit sau sînt bolnavi.

Epidemia copacilor muribunzi a făcut ravagii în Europa, fiind la fel de necruţătoare ca şi ciuma neagră din Evul Mediu şi venind pe căi tot atît de misterioase ca şi aceasta. Noua molimă a lovit tinerele vlăstare, dar şi brazi seculari, secerînd chiar păduri întregi. Evoluţia bolii a fost greu de stabilit. S-a crezut, mai întîi, că sindromul **Waldsterben** intervine după doi sau trei ani. Recent, s-au observat cazuri în care evoluţia a fost fulgerătoare, de numai cinci săptămîni.

Explicaţiile date pentru epidemie variază de la o schimbare ciclică a mediului înconjurător, pînă la o formă extrem de ciudată de „cancer" al copacilor. Probele cele mai concludente indică, însă, poluarea atmosferei, mai ales cu bioxid de sulf şi oxizi de azot. „Poluarea atmosferică nu este, totuşi, singura cauză" — este de părere profesorul Peter Schütt, de la universitatea din München. „Sindromul **Waldsterben** nu este, însă, posibil fără poluarea atmosferică."

De unul singur, bioxidul de carbon poate doar să vlăguiască vitalitatea copacilor; acelaşi lucru este vala-

Cu această sugestivă ilustraţie a apărut un număr al revistei „Time", care consacră numeroase pagini primejdiilor care ameninţă pădurile Europei

bil şi pentru oxizii de azot. Răul cel mai mare se produce, însă, atunci cînd cele două gaze reacţionează unul cu celălalt în atmosferă. Purtate în aer de fumul industriilor, cele două substanţe se combină cu vaporii de apă pentru a forma acizii sulfuric şi nitric — ploaia acidă — şi, în prezenţa luminii solare, se transformă în oxidanţi de tipul ozonului. Atunci cînd aceste noi combinaţii chimice cad pe pămînt sub forma zăpezii sau a ploii, sau plutesc prin păduri duse de vînt şi ceaţă, efectul lor poate fi infinit mai nociv decît cel al ingredientelor care le-au compus. „Combinaţia dintre bioxidul de sulf şi oxizii de azot nu este simplă, de tipul unu plus unu fac doi", observă Hans-Heinrich Vangerow, director silvic municipal al oraşului Regensburg din R.F.G. „Este o combinaţie de tipul unu plus unu fac trei."

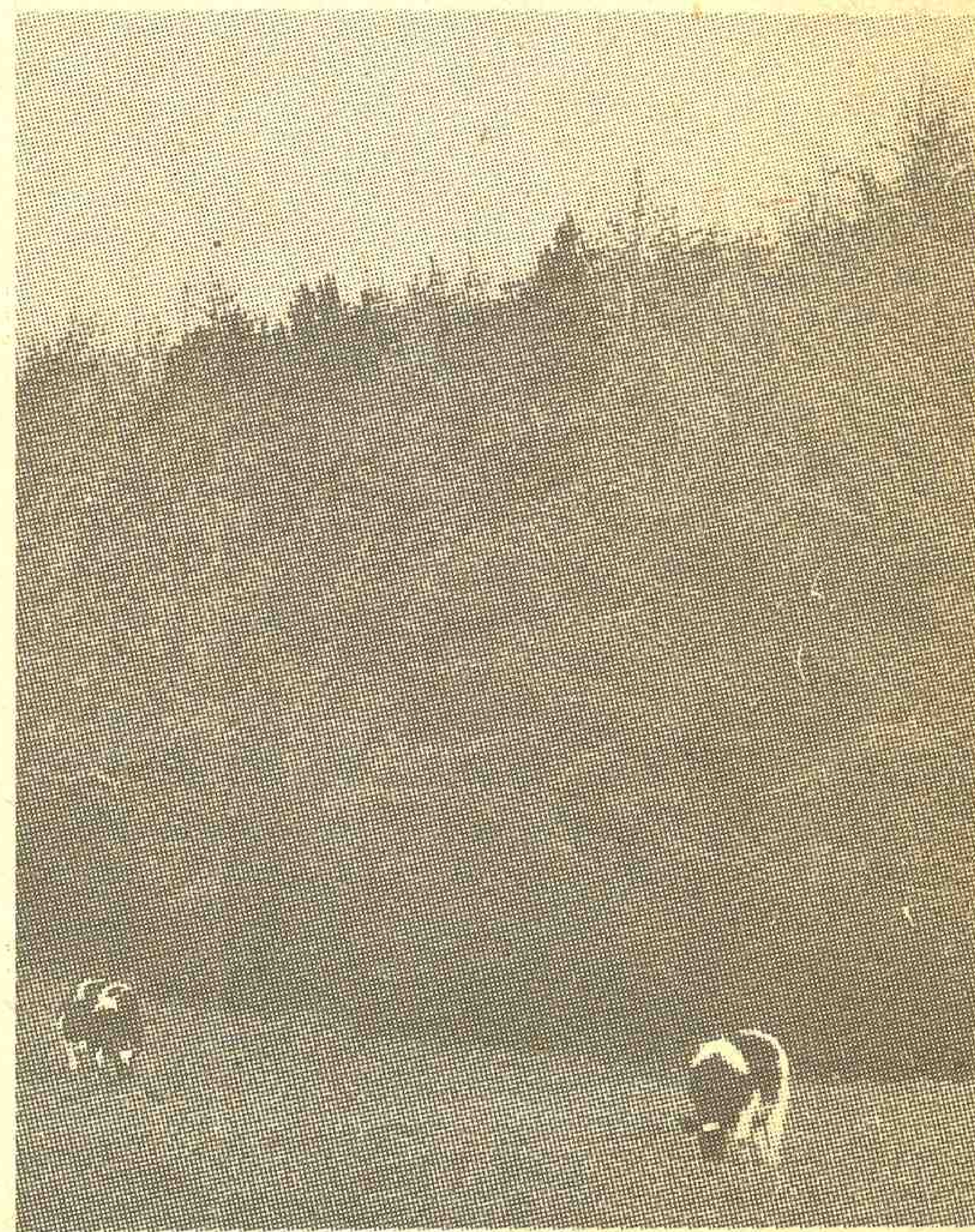
Ploaia acidă, sub forma unor particule uscate, fulgi de zăpadă şi vapori de ceaţă, atacă copacii pe toate fronturile. Poluarea aeriană se aşează, la început, pe coroana celor mai înalţi copaci ai pădurii, care acţionează ca un paravan natural în calea vîntului. Precipitaţia acidă se scurge în jos, spre sol, roade sistemul rădăcinilor şi, în cele din urmă, neutralizează elementele nutritive de bază, cum ar fi calciul şi potasiul, activînd metalele toxice — de pildă, aluminiul. O dată ajunsă pe frunze sau ace, ploaia acidă blochează funcţionarea stomatelor, microscopicele deschizături care-i permit copacului să „respire". Procesul de fotosinteză este dezechilibrat şi, în urma unor schimbări subtile în chimia internă a copacului, se produce decolorarea şi îmbătrînirea prematură. În fine, ploaia acidă îndepărtează elementele nutritive vitale de pe frunze, astfel încît copacul moare încet de foame, fiindu-i paralizate sistemele respirator, circulator şi „digestiv".

Nici această teorie nu este, însă, suficientă pentru a explica fiecare caz. Sindromul **Waldsterben** a fost semnalat în zone din Alpi unde solul calcaros ar fi trebuit să neutralizeze acizii. Mai mult decît atît, unii cercetători tind să creadă că nu ploaia acidă, ci oxizii de azot sau ozonul format de lumina solară sînt cei care paralizează funcţiile vitale ale copacilor, făcîndu-i vulnerabili la otrăvire şi pierderea elementelor nutritive. „Ploaia acidă este parţial responsabilă", declară Adrian Meyer, de la Biroul Silvic Federal elveţian din Berna. „La mare altitudine însă, acolo unde lumina solară este mai intensă, ozonul este principalul ucigaş al copacilor."

Termenul „ploaie acidă" a fost folosit pentru prima dată de chimistul britanic Robert Angus Smith, în 1872, într-un tratat de 600 de pagini, în care examina corelaţia dintre cerul îmbîcsit de deasupra Manchesterului, în Anglia, şi aciditatea ploilor din regiune. Măsurată pe o scară chimică de la 0 la 14 pH (de la cea mai acidă pînă la cea mai alcalină), ploaia acidă este definită ca o precipitaţie cu pH-ul sub 5,6. În majoritatea zonelor industrializate ale Europei, precipitaţiile sub formă de ploaie acidă au ajuns la un pH între 4,5 şi 5,5. În unele regiuni ale Italiei, de pildă, au fost înregistrate cote scăzute, pînă la 2,6, cu o aciditate mai mare decît cea a oţetului comestibil, al cărui pH este de 2,9.

În cea mai mare parte, poluarea se datorează profilului energetic specific Europei, unde combustibilii fosili cu un conţinut bogat în sulf (cum este cărbunele) joacă un rol preponderent, ponderea energiei hidro-electrice fiind relativ mică, iar rezervele de petrol cu conţinut scăzut de sulf sînt incerte.

Capriciile vîntului fac extrem de dificilă identificarea cauzei otrăvirii toxice. Coşurile fabricilor moderne — depăşind 400 m în înălţime — pot să cruţe de poluare zonele înconjurătoare. Ele emit, însă, elemente poluante în straturile superioare ale atmosferei, unde acestea călătoresc pe „şosele cereşti" for-

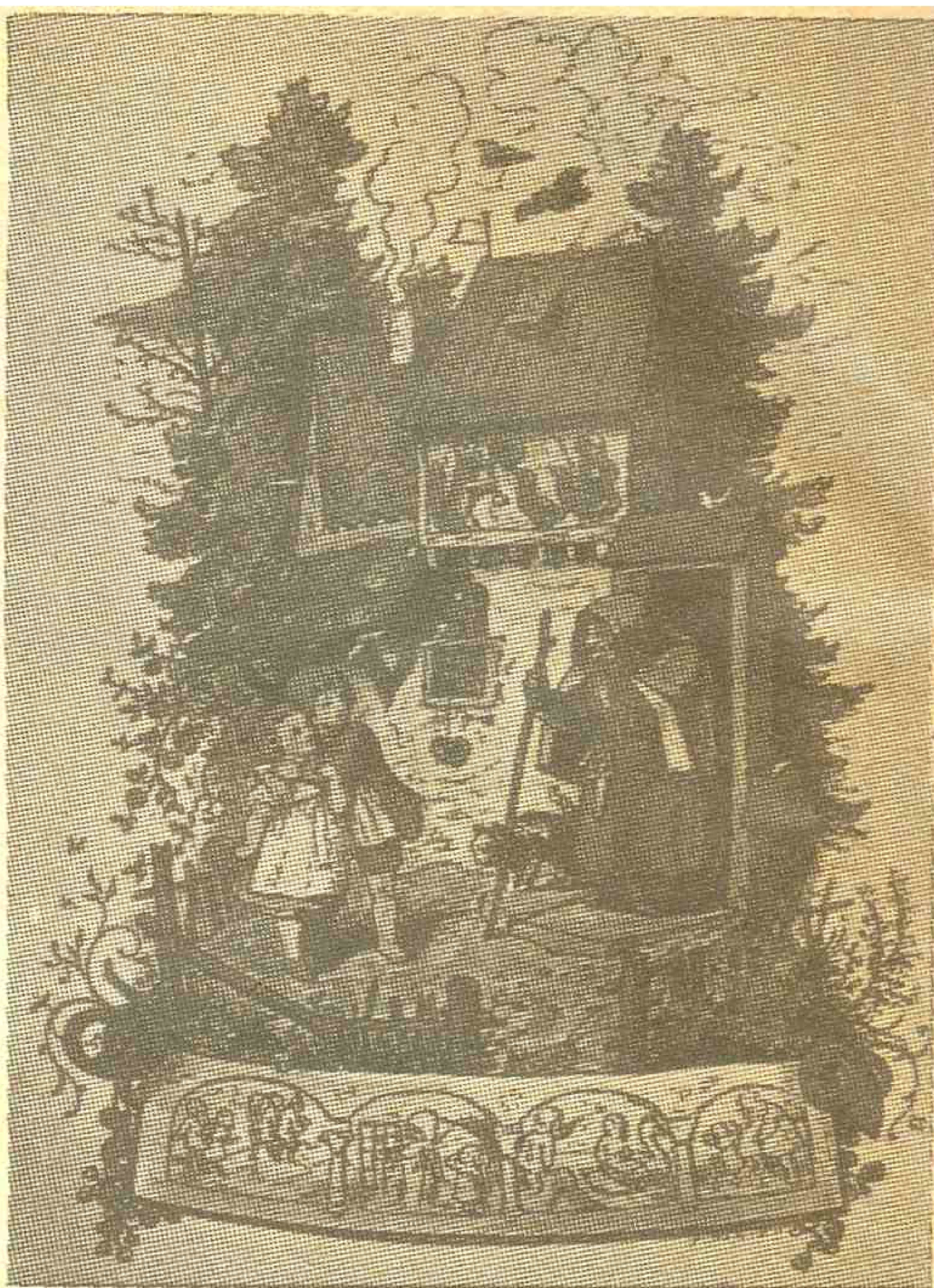
Păduri bavareze atinse grav de maladia poluării industriale. „Copacii mor în picioare"

mate de vînturi, care le poartă la sute şi sute de kilometri depărtare, uneori dincolo de graniţele ţării care le-a produs.

Cel mai dramatic exemplu de „curent poluant" vine din Marea Britanie, căreia nimeni nu-i contestă cumplita „onoare" de a fi cel mai mare producător de bioxid de sulf din Europa occidentală. Un raport emis în 1984 de Comitetul pentru mediul înconjurător al Camerei comunelor estimează că aproximativ 28 la sută din cele 5,1 milioane de tone de bioxid de sulf care se revarsă în fiecare an din coşurile uzinelor britanice sînt purtate de vînt spre alte ţări, mai ales spre cele scandinave. „Prietenii pămîntului" — un grup internaţional pentru protejarea mediului înconjurător — consideră că emisiile poluante din Marea Britanie sînt răspunzătoare, în proporţie de 14 la sută, pentru poluarea Suediei, şi 7 la sută pentru poluarea Norvegiei şi RFG. Oamenii de ştiinţă scandinavi consideră că ploaia acidă rezultată din aceşti curenţi a provocat deja o scădere cu 15 la sută a volumului materiei lemnoase.

Problema poluării „liber plutitoare" ţine atît de domeniul politic, cît şi de cel ştiinţific. Se poate ca o ţară să aibă puţine fabrici care să producă elementele poluante incriminate dar, cu toate acestea, pădurile să-i fie decimate din cauza poluării datorate unei ţări vecine. Copacii din Olanda sînt la fel de atinşi de boală, ca şi cei din RFG. Cu toate acestea, doar 23 la sută din bioxidul de sulf depozitat pe pămîntul olandez este produs înăuntrul ţării, în timp ce 26 la sută vine purtat, „pe aripile vîntului", din RFG unde coşurile fabricilor sînt mult mai înalte. În mod similar, Italia este mai poluată decît poluează ea însăşi. Aproximativ 2 milioane de tone de bioxid de sulf pătrund în această ţară dinspre Elveţia, Austria şi Franţa, în timp ce Italia le trimite înapoi acestor ţări 1,7 milioane tone de poluare pe deasupra Alpilor.

O naţiune poate fi victimă sau vinovată în privinţa poluării, şi acesta este elementul care, îndeobşte, îi influenţează politica în raport cu standardurile de poluare internaţionale. Victimele — mai ales ţările scandinave — fac eforturi de ani de zile pentru a aduce subiectul ploii acide în atenţia opiniei publice mondiale. Pe de altă parte, vinovaţii, cum ar fi Marea Britanie, ezită să adopte reglementări pentru combaterea poluării, deoarece s-ar vedea nevoiţi să facă investiţii fără să se bucure de beneficii deosebite.

Pădurea – cadrul lanţului de întîmplări din frumoasa poveste Hänsel şi Gretel. Şi al atîtor altor basme care ne-au încîntat copilăria

Această situaţie tradiţională a fost, totuşi, de curînd modificată de RFG. Veche oponentă a legilor de control al poluării, această ţară conduce în prezent atacul în campania pentru limite mai stricte ale emisiilor poluante. Motivul schimbării de poziţie: periclitarea propriilor păduri. „Pădurile muribunde îi afec-

Din nou despre deşert

Deşertul este peisajul dominant în sistemul nostru solar. Marte — un pustiu îngheţat; Venus — unul supraîncălzit.

Terra a reuşit să-şi păstreze oceanele şi să întreţină viaţa. Totuşi, o treime din suprafaţa lui este aridă. Pe ea trăiesc, însă, 720 milioane de oameni, adică o şesime din populaţia globului.

Deşertul reclamă azi mai multă atenţie. Omul a început să-şi dea seama de imensa bogăţie minerală pe care o conţine şi de enormul său potenţial de energie solară. Mulţi cercetători văd deşertul ca pe un ultim mare rezervor de spaţiu liber pe care omul l-ar putea face locuibil şi cultivabil cu ajutorul noilor tehnologii.

Mai întîi, însă, avem de luptat cu trecutul şi prezentul. Prea multe greşeli a făcut omul, locuitor al deşertului, mai ales la graniţele lui fragile.

În ultimii 50—100 ani, deşerturile s-au extins alarmant. Fenomenului i s-a dat numele de „deşertificare". Experţii O.N.U. apreciază că acestui proces îi cade victimă, în fiecare an, o suprafaţă egală cu cea a statului Maine (S.U.A.) şi că pămîntul în pericol de deşertificare, pe viitor, echivalează cu suprafaţa U.R.S.S., S.U.A. şi Australia luate împreună.

Se ştie că deşertul a fost creat de climă; mai nou însă a apărut un alt creator de deşert: omul.

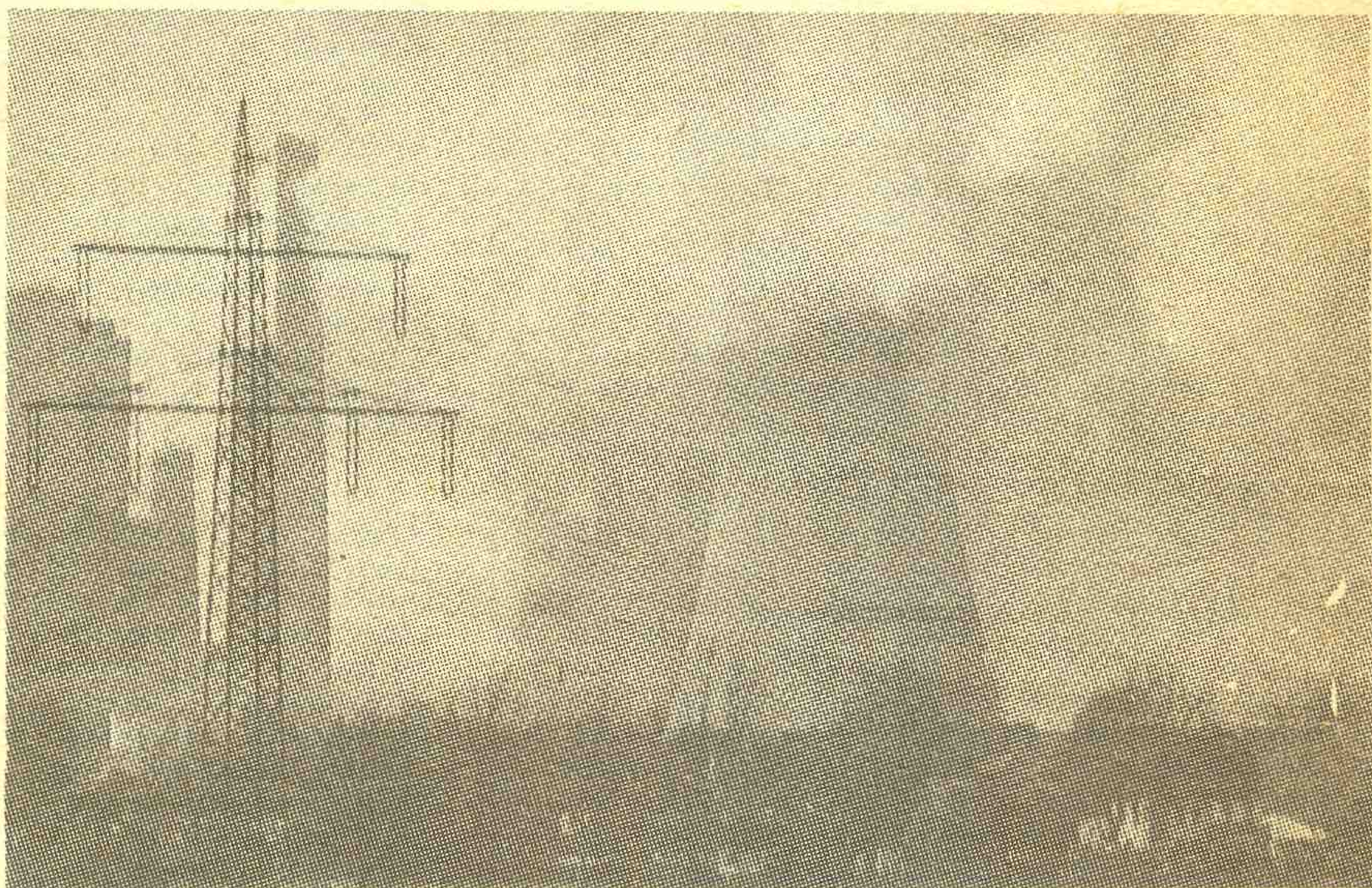
Naţiunile industrializate contribuie la creşterea concentrărilor atmosferice de bioxid de carbon şi compuşi chimici ce distrug ozonul şi pot antrena o supraîncălzire asemănătoare celei de pe Venus.

Terenurile împădurite ale lumii continuă să sufere pierderi semnificative, cererea de combustibil lemnos şi alte

tează pe vest-germani mai mult decît multe alte probleme", constată Peter Menke-Glückert, fostul şef al departamentului vest-german pentru mediul înconjurător. „Ei au sentimentul că pădurile sînt aproape la fel de importante ca propria sănătate."

Legătura intimă dintre locuitorii acestei ţări şi pădurile ei este, incontestabil, adîncă şi aproape de neînţeles pentru un străin. În ciuda predominanţei industriei grele şi a marii densităţi a populaţiei, pădurile din Republica Federală Germania acoperă o suprafaţă de 96 000 de mile pătrate. Aproape fiecare sat îşi are propria sa pădure — spaţiu al excursiilor de sfîrşit de săptămînă şi, deopotrivă, al contemplaţiei. O anchetă efectuată anul trecut în landul Baden-Württemberg, patria Pădurii Negre, arată că 17 la sută din locuitorii regiunii se plimbă în fiecare zi în pădure, 45 la sută în fiecare săptămînă şi 18 la sută în fiecare lună. „Locuitorii acestei ţări au avut dintotdeauna o atitudine ambivalentă faţă de civilizaţia industrială", arată sociologul Erwin Scheuch, directorul institutului de cercetări sociale aplicate din Köln. „Pentru ei, pădurile reprezintă lumea alternativă industriei."

Brazii şi molizii înmiresmaţi sînt amintiri vii ale bogatei tradiţii muzicale şi literare germane. Potrivit unei legende, în secolul al XVI-lea, reformatorul protestant Martin Luther a fost cel care a adus acasă primul brad de Crăciun, care a inspirat mai tîrziu celebrul „O Tannenbaum" (O, brad frumos...). De atunci şi pînă în zilele noastre, pădurile au fost cîntate de generaţii întregi de poeţi şi scriitori, printre care Johann Wolfgang von Goethe, Berthold Brecht, Herman Hesse. Motivul central al capodoperei schilleriene, „Hoţii", este pădurea, la fel ca şi în Siegfried-ul wagnerian şi în multe dintre poveştile nemuritoare ale fraţilor Grimm. „Toţi eroii romantici s-au simţit în siguranţă în codri", arată profesorul Helmut Koop-

Pe valea Ruhr-ului, uzinele îmbolnăvesc, pur şi simplu, mediul ambiant

În Sahara nu e loc de prea mult optimism. În limba arabă „sahra" înseamnă „deşert". Sahara este pluralul. Ea cuprinde, de fapt, jumătate din zona deşertică a lumii.

De 65 milioane de ani încoace, graniţele Saharei s-au extins şi retras de mai multe ori. Odată creşteau stejari şi cedri în ţinuturile sahariene muntoase; picturile rupestre înfăţişează o bogată natură sălbatică în această regiune. În jurul anului 3000 î.e.n., clima s-a schimbat şi, atunci, a început lupta omului — relativ nou venit în Africa de nord — cu deşertificarea...

Grînarele nord-africane, care au hrănit cîndva Imperiul roman, au dispărut.

produse forestiere, mai ales din partea ţărilor în curs de dezvoltare, creşte an de an.

Ploile acide, cauzate de extinderea fenomenelor de ardere a combustibililor fosili, aduc daune solurilor şi recoltelor.

Imperiul nisipurilor se măreşte şi agricultura mondială înregistrează, anual, pierderi în valoare de 16 miliarde de dolari.

O bucată de pămînt se pierde aici, o alta moare dincolo. Duşmanul nu mai este doar clima...

Aproape o treime din populaţia globului, incluzînd 90 la sută din lumea în curs de dezvoltare, se bazează pe lemn pentru încălzit şi prepararea hranei. 20 de hectare de pădure dispar în fiecare minut în lume, ceea ce înseamnă, într-un an, o suprafaţă egală cu cea reunită a Belgiei, Danemarcei şi Olandei.

În zonele aride, un copac — sau orice altă plantă — este o oază. Trunchiul său opreşte vînturile. Frunzele păstrează umiditatea, iar rădăcinile fixează solul şi reciclează elementele nutritive.

Climatologii se întreabă dacă seceta din Sahel este o

mann, specialist în literatură romantică la Universitatea din Augsburg.

O expresie a seriozităţii cu care RFG consideră problema cauzată de **Waldsterben** o constituie decizia de a echipa automobilele cu convertizoare catalitice anti-poluante şi de a determina adoptarea în întreaga Europă occidentală a combustibilului fără plumb necesar acestor maşini. Iniţiativa Bonn-ului nu le-a priit, însă, companiilor vest-germane producătoare de automobile. Împreună cu alte concerne industriale, acestea angajează unul din şapte cetăţeni ai RFG. Strategia nu le-a convenit nici companiilor petroliere, care ar fi, astfel, obligate să-şi restructureze rafinăriile pentru a produce benzină fără plumb şi cu un preţ mai mare. Tactica a fost de asemenea primită cu răceală şi de ţările vecine din Piaţa comună. Acestea au replicat că noile standarduri le-ar afecta industriile constructoare auto, deoarece multe din ele sînt poluante, şi, deci, ar obliga la o majorare simţitoare a preţurilor de vînzare în RFG. Ceilalţi membri ai Comunităţii vest-europene au protestat, şi ei, cum că planul ar prezenta probleme practice insolubile. Un turist european ar fi obligat să-şi lase maşina la frontiera vest-germană, în timp ce un cetăţean vest-german, la volanul unui Mercedes cu convertizor catalitic, n-ar avea cum să găsească benzină fără plumb, în afara Austriei şi Elveţiei, care nu sînt, însă, membre ale comunităţii vest-europene şi îşi propun să interzică vînzarea de combustibil cu conţinut de plumb începînd cu octombrie 1985 şi, respectiv, iunie 1986. „Noi nu sîntem o insulă ca Anglia sau Japonia" — declara, în consecinţă, un purtător de cuvînt al industriei auto din RFG. „Trebuie să ne putem procura benzină şi dincolo de graniţele noastre." În octombrie trecut, presiuni venite din toate direcţiile forţau guvernul Kohl să-şi îmblînzească poziţia. RFG a împins, astfel, termenul-limită pentru introducerea convertizoarelor catalitice pînă în 1989. Pentru restul ţărilor din Piaţa comună, s-a ajuns la o dată considerată — cel puţin în prezent — ca limită: anul 1992.

Ceea ce ţine, însă, în loc bătălia RFG pentru standarde mai stricte faţă de emisiile poluante este refuzul, de pînă acum, al acestei ţări de a impune limite de viteză pe autostrăzi. „Dintre toţi europenii, cetăţenii RFG suferă cel mai mult din cauza pădurilor muribunde", scria într-un editorial săptămînalul „Die Zeit": „Atîta timp, cît guvernul federal obiectează la limitele de viteză, el nu poate acuza drept neloiale refuzurile partenerilor săi din Comunitatea vest-europeană în această privinţă." Se pare că, dacă există ceva care să rivalizeze cu pasiunea vest-germanilor pentru păduri, aceasta poate fi numai pasiunea lor pentru maşinile rapide. Iată ce declara un expert în problemele mediului înconjurător din Bundestag: „În fiecare sîmbătă şi duminică, neamţului îi place să-şi lustruiască maşina şi să pornească la drum spre păduri. Ambele pasiuni par legate inseparabil." Aceasta implică un cost social: norii poluanţi care omoară copacii. Anul trecut, Biroul federal pentru protecţia mediului înconjurător a întocmit un raport care arată că emisiile de oxid de azot ar putea fi reduse cu mai bine de 18 procente, dacă s-ar impune o limită de viteză de aproximativ 60 de mile la oră pe autostrăzi şi 50 de mile la oră pe şoselele secundare. Au intrat deja în vigoare, cu titlu experimental, limite de viteză pe două porţiuni de autostradă, între Bremen şi Hamburg şi la sud de Nürnberg.

Maşinile nu reprezintă, însă, decît o mică parte a problemei. Marii consumatori industriali de cărbune şi fabricile sînt responsabile pentru 86 la sută din bioxidul de sulf din atmosferă, rezultat al proceselor tehnologice. Împinse de îngrijorarea faţă de mediul înconjurător, mai multe ţări s-au aliat pentru a-şi „curăţa" industriile poluante. În martie 1984 la Ottawa, la o întîlnire a miniştrilor pentru mediul înconjurător şi sănătăţii din nouă ţări occidentale şi Canada, s-a semnat un acord prin care guvernele lor se obligă să reducă emisiile de sulf cu cel puţin 30 la sută înainte de 1993. În aceeaşi lună, miniştrii pentru mediul înconjurător din Piaţa comună au făcut prima încercare de combatere concertată a poluării atmosferice industriale, aprobînd o legislaţie care obligă guvernele membre să adopte limite ale emisiilor poluante valabile pentru întreaga Europă occidentală în ceea ce priveşte anumiţi poluanţi atmosferici. Nu au fost, încă, elaborate limite precise, dar se pare că acestea vor fi foarte drastice. Exigenţele propuse de miniştrii Comunităţii vest-europene sînt de două ori mai stricte decît cele adoptate de grupul de la Ottawa: emisiile de bioxid de sulf şi oxizi de azot trebuie reduse cu 60 la sută pînă în 1995.

Desigur, o reducere de o asemenea amploare ar

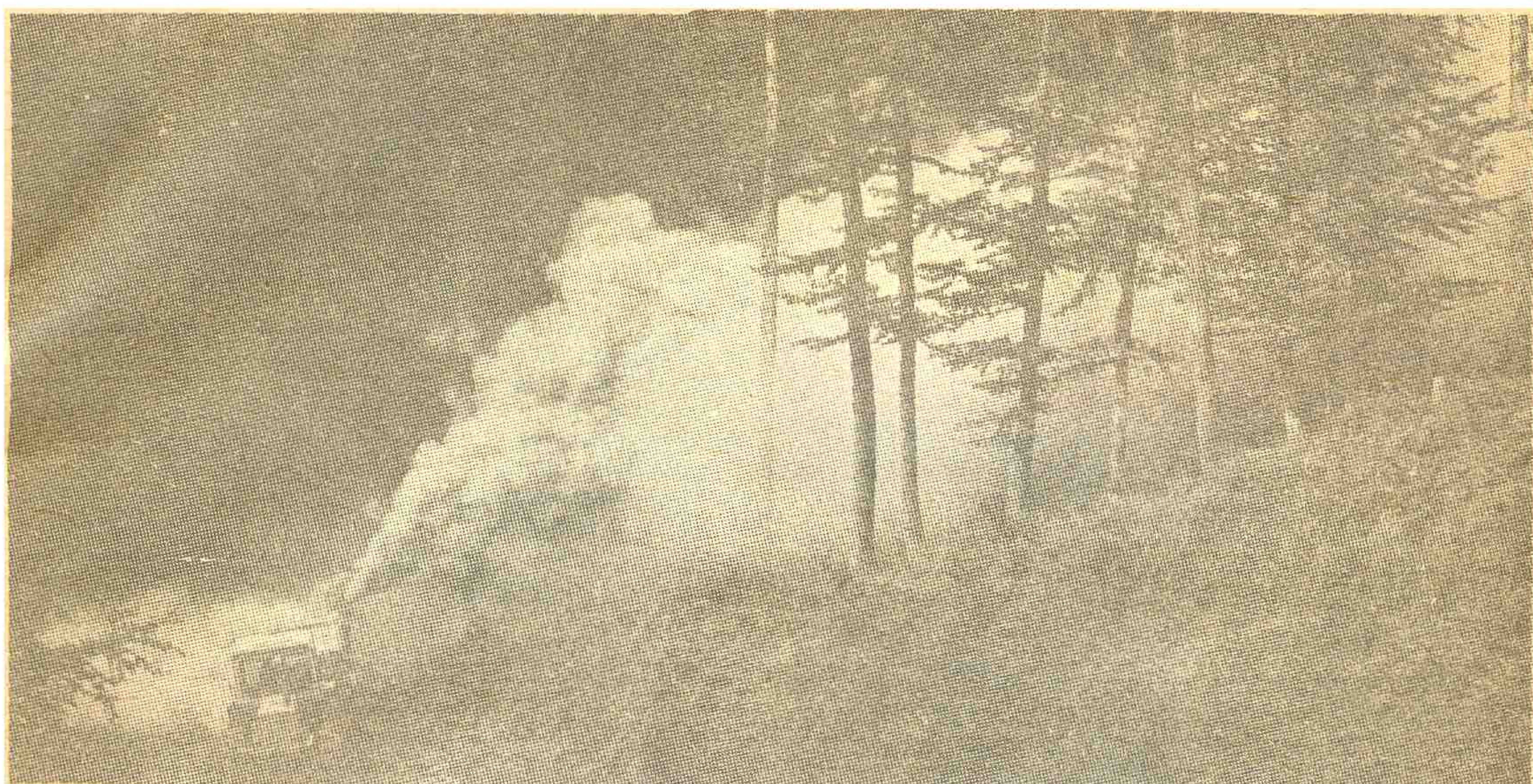
anomalie pe termen scurt, sau rezultatul unei schimbări climatice de durată. Mulţi sînt de părere că seceta se susţine prin ea însăşi, că, din cauza vegetaţiei îndepărtate de pe sol, acesta îşi pierde umezeala şi, uscîndu-se, reflectă într-o măsură mai mare căldura soarelui. Ceea ce determină modificarea dinamicii termice a atmosferei în sensul suprimării ploilor. Alţii bănuiesc că praful, în cantitate din ce în ce mai mare, precum şi o serie de poluanţi atmosferici ar putea cauza schimbările de climă favorabile deşertificării.

În fiecare an, deşerturile răpesc circa 70 000 km². Întreaga suprafaţă ameninţată de deşertificare reprezintă 37 600 000 km².

Optimiştii au găsit soluţia pentru recuperarea deşerturilor: „rinichi artificiali" uriaşi care să desalinizeze apa mării pentru a o putea folosi la irigări. O operaţie, de altfel foarte costisitoare şi inabordabilă pentru moment. Oricum, tocmai zonelor care au nevoie disperată de tehnologii, acestea le vor fi cel mai puţin accesibile. O.N.U. apreciază că ar fi necesari 40 ani şi 20 miliarde de dolari numai pentru recuperarea pămînturilor pierdute în ultimii 25 de ani.

Unele ţări au optat deja pentru o soluţie parţială, mai la îndemînă: plantarea unei centuri verzi la marginea deşerturilor pentru a le împiedica înaintarea. Staţii experimentale, laboratoare de cercetare analizează posibilităţile de recuperare a pămînturilor aride. Modelele experimentale de ferme în zonele deşertice de coastă sînt un exemplu. Ideea folosirii apei de mare (care acoperă două treimi din glob) n-a fost total abandonată, ci doar reorientată spre un mod de cultură aplicabil în mediul sărat. Astfel, s-au obţinut primele rezultate în domeniul plantelor halofite (plante adaptate condiţiilor de viaţă pe solurile sărate) care pot fi folosite ca furaje. Avînd şi proprietatea de a absorbi sarea şi depozitele minerale care se formează în solul zonelor pe cale de deşertificare, plantele halofite ar putea, în timp, ajuta pămîntului să se refacă. Deşi procesul recuperării este lent şi dificil, în parte îndoielnic, nu trebuie precupeţite nici energii, nici fonduri, în condiţiile în care protejarea solului este cea mai raţională investiţie de pe pămînt.

Mirela Şetraru

În munţii Harz, pădurea e stropită cu substanţe chimice - tratament impus de semnele de îmbolnăvire. Cel mai eficace medicament rămîne, totuşi, prevenirea bolii, înlăturarea cauzelor care pot duce la degradarea şi moartea pădurii

purifica atmosfera. Dar costurile sînt foarte mari. Un studiu efectuat la iniţiativa comunităţii vest-europene arată că numai controlul emisiilor de bioxid de sulf, la scara propusă, ar putea costa între 4,6 şi 6,7 miliarde dolari anual. Cea mai mare parte a acestui cost suplimentar ar deriva din echiparea coşurilor de uzină cu injectoare foarte costisitoare, care să împrăştie oxid de calciu alcalin în gazele de evaporare, pentru a reduce conţinutul de sulf. Şi, cu cît o ţară poluează mai mult, cu atît sarcina sa financiară este mai mare. La o şedinţă a Comunităţii vest-europene, William Waldegrave a declarat că obiectivul propus de 60 la sută ar însemna pentru industria ţării sale o investiţie iniţială de aproximativ 3,5 miliarde dolari, urmînd ca, pentru întreţinere, să se cheltuiască anual 695 milioane dolari.

Poluarea a devenit o problemă majoră şi pentru ţările socialiste din Europa, unde i se dă o atenţie din ce în ce mai mare, întrucît şi aici se resimt efectele inevitabile ale dezvoltării industriale.

Agenţia de presă cehoslovacă CTK arată că guvernul intenţionează să pună în aplicare planuri de plantare a unor copaci rezistenţi la poluare. Pînă în momentul de faţă, n-au fost, însă, create soiuri de copaci, imuni la poluare. Aşa cum arăta Henry Gerhold, genetician silvic la Pennsylvania State University, în perspectivă, proiectul este realizabil. Gerhold, care chiar la începutul anilor '60, a lucrat la un astfel de proiect pentru protecţia mediului înconjurător, susţine că arborii se apără singuri de poluare prin stomatele lor care se închid şi se deschid cu viteze diferite, în funcţie de compoziţia aerului. Prin altoirea a doi puieţi de la doi copaci mai rezistenţi — de pildă, la ozon —, el a creat un nou copac cu şanse mai mari de rezistenţă în mediu ozonat. Din păcate, aceste descoperiri au o arie restrînsă de aplicabilitate în Europa, deoarece multe păduri de pe întregul continent au fost plantate doar cu una sau două specii de copaci, cum ar fi bradul argintiu şi molidul norvegian, foarte sensibili la poluare. Pentru mulţi europeni, plantarea de copaci resistenţi la poluare pare inacceptabilă din considerente filozofice, deoarece mulţi consideră creşterea copacilor rezistenţi la poluare sinonimă cu acceptarea poluării.

În linii mari, acţiunea de salvare de la deteriorare rapidă a pădurilor din Europa necesită o dublă strategie: o campanie ofensivă, care include răspîndirea unor copaci imuni la poluare, şi un plan defensiv care impune reducerea emisiilor toxice. Ambele necesită fonduri mai mari decît cele investite în prezent pentru astfel de măsuri, ca şi o atitudine hotărîtă în privinţa protecţiei mediului înconjurător.

Traducere şi adaptare din revista „TIME“ de Roxana Dascălu

Caleidoscop

După nouă decenii, CINEMATOGRAFUL

În urmă cu peste 90 de ani, mai exact la 28 decembrie 1895, locuitorii Parisului erau invitaţi în subsolul unei mari cafenele de pe Bulevardul Capucinilor, în centrul capitalei, la un spectacol straniu: primele proiecţii publice de film.

Într-o sală obscură, un aparat proiecta pe o pînză albă benzi de peliculă care prindeau viaţă: un soi de uzină, un bebeluş care încerca să bage un peştişor roşu într-un borcan, pompieri care stingeau un foc, un grădinar întrerupt în activitatea lui de un glumeţ.

Acest spectacol era organizat de Antoine Lumière, care închiriase, pentru un an, „Salonul indian" al cafenelei contra sumei de 30 franci pe zi. Sala putea primi 120 de persoane. Spectacolul costa un franc şi dura 25 de minute. În prima zi, numărul spectatorilor a fost mic, şi încasările nu au reuşit să acopere cheltuielile. Dar, la sfîrşitul săptămînii, coada în faţa „cinematografului" ajunsese de 300 metri.

Antoine Lumière, pictor devenit fotograf, nu era creatorul acelui aparat surprinzător, care punea imaginea în mişcare. Invenţia aparţinea fiului lui, Louis, un tînăr dotat pentru ştiinţă, dar care nu reuşise să intre la Politehnică din cauza durerilor de cap frecvente de care suferea. Împreună cu fratele său, Auguste, acesta pusese la punct plăcile fotografice, cunoscute de atunci pe plan mondial, iar familia Lumière conducea o uzină prosperă în cartierul lyonez Montplaisir. Ideea de a pune în mişcare imaginea îi tenta, de mulţi ani, pe numeroşi savanţi. Belgianul Joseph Plateau descoperise principiul persistenţei imaginii pe retină. Emile Reynard perfecţionase această idee cu o lanternă magică, denumită „praxiscop", care a permis realizarea primelor desene animate din lume.

La rîndul său, astronomul Janssen înregistrase, pe o placă specială, fazele succesive ale unei eclipse de Soare. În Statele Unite, Edward Muybridge fixase mişcarea unui cal în galop, iar Marey inventase „puşca fotografică". Dar Louis Lumière a reuşit să construiască un aparat care nu cîntărea decît 5 kg şi servea atît pentru luat vederi, cît şi pentru proiecţie.

Louis Lumière a fost, fără îndoială, catalizatorul numeroaselor cercetări, în acest sens, din lume. Datorită familiei Lumière, cinematograful renunţă la caracterul său de demonstraţie ştiinţifică, pentru a cuceri spectatorii din întreaga lume.

La primele şedinţe de proiecţie, a asistat şi un alt geniu al cinematografului, Georges Melies. Organizator de spectacole de prestidigitaţie, el a înţeles imediat ce aduce nou această invenţie şi a cerut să cumpere aparatul. Lumière intenţiona să exploateze singur invenţia familiei. În perioada 1895–1900, cinematograful i-a adus un beneficiu net de 3 milioane franci.

Cum Louis Lumière era nu numai savant, ci şi artist, a început, şi el, să filmeze, abordînd genuri diferite: documentare, scenete comice sau dramatice. Unul dintre celebrele sale filme a fost „Intrarea trenului în gară", în timpul proiectării căruia spectatorii aveau impresia că văd un tren care vine peste ei. Lumière creează, de asemenea, o şcoală de operatori, însărcinaţi să străbată lumea pentru a face demonstraţii şi a turna, totodată, documentare. Perfecţionîndu-şi invenţia, fraţii Lumière şi-au prezentat filmele pe un ecran uriaş – de 15 metri înălţime şi 21 metri lăţime – la Expoziţia Universală din 1900.

Ei au rămas, apoi, în urma cinematografului, care se va orienta tot mai mult spre ficţiune. Louis va face progrese importante în domeniul fotografiei în relief; în timpul primului război mondial, el a pus la punct un reşou cu benzină pentru încălzirea avioanelor.

Louis Lumière a murit în 1948, acoperit de glorie. Dar cu o mică decepţie. La Festivalul internaţional al filmului de la Cannes – iniţiat după al doilea război mondial –, a fost omis dintre invitaţi. „M-au uitat", a spus el cu amărăciune.

„BYE-BYE, Hollywood!"

„Hollywood-ul se întreabă acum, după dispariţia lui Rock Hudson, Orson Welles şi Yul Brynner: ce se va întîmpla? Superstarurile de odinioară, zeii ecranului, au îmbătrînit, a început sfîrşitul unei epoci", scrie, de pildă, revista **„Quick"** (R.F.G.).

Cîţiva mari producători de filme s-au întîlnit la Po-

O stea încă activă a cinematografiei: Bette Davis. La 20 februarie, ea se afla la Paris cu prilejul unui ciclu de filme în care apărea ca protagonistă, filme programate la Cinemateca din capitala Franţei

lo-Bar – loc pe care obişnuiau să-l frecventeze odinioară aproape toate celebrităţile din Hollywood – pentru a-şi aminti de Rock Hudson, Yul Brynner şi Orson Welles. Unul dintre cei prezenţi a remarcat la un moment dat: „Bye-bye, Hollywood, băieţii şi fetele încep să se ducă..."

Băieţii şi fetele sînt vedetele aparent nemuritoare ieri, sînt legendele care au făcut din Hollywood ceea ce este – sau a fost? Bette Davis, o figură mitologică, are 77 de ani, Fred Astaire, minunea dansului, are 86 de ani, invincibilul James Cagney este şi el în vîrstă de 86 de ani, James Stewart, simbolul americanului model, cel ce nu se lăsa înfrînt, cel ce devenea erou

împotriva voinţei sale, are şi el 77 de ani. Dar lista e mult mai lungă.

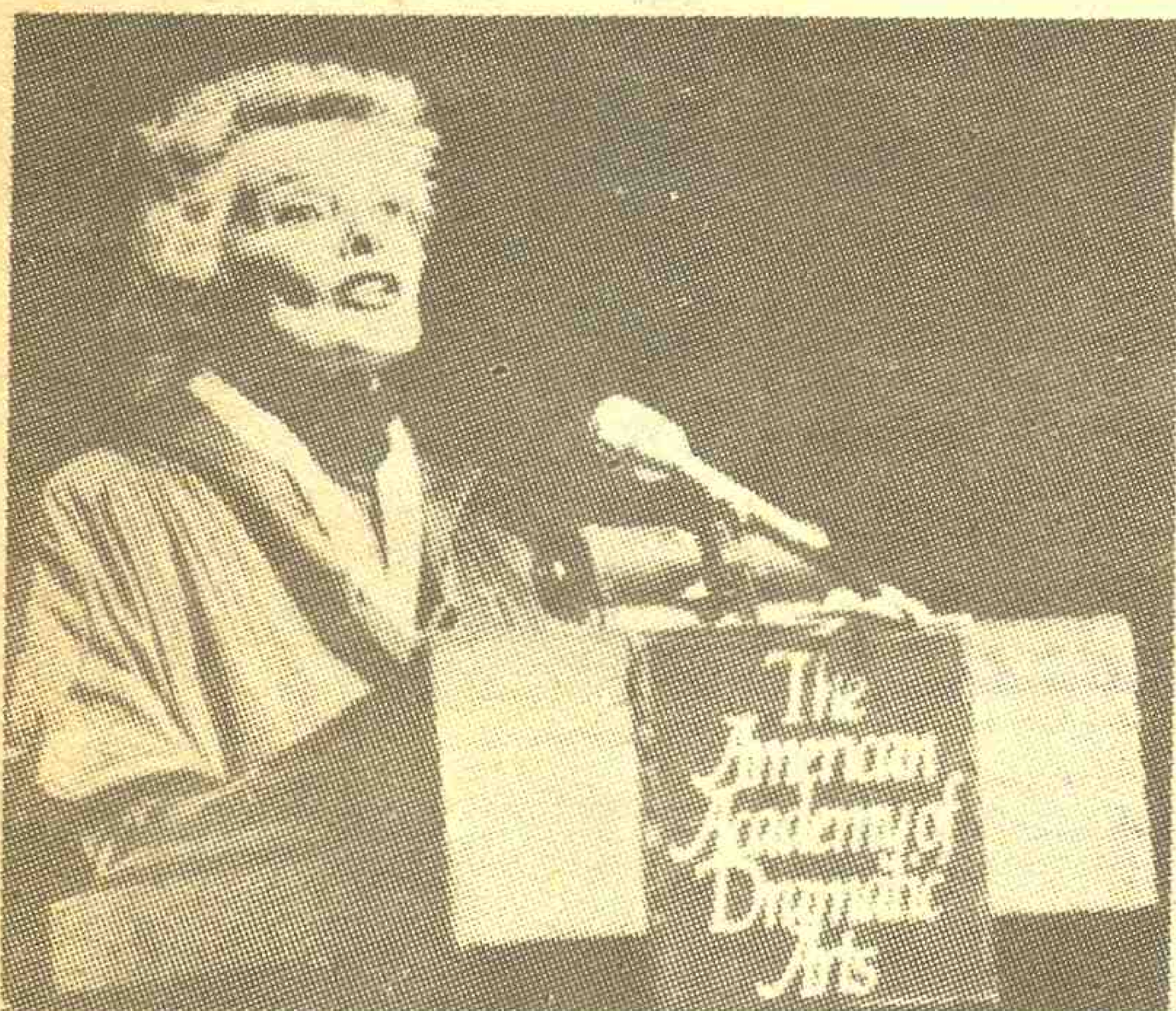
Aceştia sînt mai mult decît vedete: sînt simbolurile unei întregi epoci. Sînt de neuitat rolurile lor – dragoste şi ură, tentaţie şi regrete, curaj şi dulcea victorie în veşnica luptă împotriva răului. Aproape toţi s-au retras. Katherine Hepburn, 75 de ani, a refuzat cu indignare propunerea care i-a fost făcută în urmă cu cîteva luni de un producător al serialului „Clanul Denver" şi care îi oferea, pentru fiecare episod, 300 000 de mărci. Hepburn a comentat indignată: „Vă imaginaţi că mi-aş putea încheia cariera interpretînd rolul mamei lui Joan Collins?"

Cîndva, cînd vor fi dispărut marile stele, se va povesti cum a început totul. Hollywood nu era altceva decît o zonă săracă, unde, cu o mînă de dolari, se puteau cumpăra terenuri întinse – pentru ateliere – şi unde se putea beneficia, pe gratis, de cea mai bună lumină pentru filmări oferită de neobositul soare californian. Dar James Stewart, de exemplu, nu mai vrea să ştie nimic despre aceste controversate fabrici de iluzii; rareori se mai duce la cinematograf. James Stewart trăieşte, împreună cu soţia sa, într-o locuinţă relativ modestă; 80 la sută dintre americani îl consideră ca reprezentînd bărbatul ideal.

Cary Grant, 81 de ani, idolul tuturor, a renunţat demonstrativ la cinematografie; joacă teatru chiar şi în provincie.

Richard Widmark, 70 de ani, s-a retras împreună cu soţia sa – cu care este căsătorit de 43 de ani – într-o casă liniştită din munţi. „Nu vreau să irosesc timpul care mi-a mai rămas. Prefer să stau cu Jean".

De fapt, familia a devenit principala preocupare a

Martie 1986. Katherine Hepburn aduce un omagiu – la Academia americană de arte dramatice – celebrului său partener Spencer Tracy

bătrînilor actori. Fred Astaire se joacă cu cei patru nepoţi dornici să înveţe de la el să danseze.

Bette Davis, mai este încă activă: „Ce-i rămîne unui om singur decît să muncească?"

Hollywoodul se mistuie, dar legendele trăiesc mult, iar stelele, inclusiv cele ale marelui ecran, sînt nemuritoare. Vedetele de azi nu mai întruchipează acelaşi tip de erou; stelele de azi sînt actori care interpretează cu totul alte roluri, contradictorii. A trecut epoca vechilor stele. Bye-bye, Hollywood!

„Prego, una birra!"

Prima şcoală de limbi romanice, ale cărei cursuri sînt predate în tren, a fost creată în R.F. Germania, în luna noiembrie 1985, graţie ingeniozităţii unei tinere bavareze, Ursula Sabathil, cît şi acceptării, de către căile ferate vest-germane, a predării unor asemenea lecţii pe ruta München–Landshut.

Ursula Sabathil, în vîrstă de 35 de ani – mamă a doi copii, profesoară de meserie – şi-a pus, ani de zile, întrebarea cum şi-ar putea folosi cît mai raţional timpul petrecut zilnic în tren, între localităţile München – unde locuieşte – şi Mainburg (80 km) – unde predă limbile italiană şi franceză. „Oare nu ar putea fi organizate cursuri de limbi străine în tren, pentru cei care, la fel ca mine, sînt obligaţi să se deplaseze zilnic, pe trasee lungi, la locurile lor de muncă?", s-a gîndit ea într-o bună zi.

În această acţiune, Ursula a beneficiat de o şansă deloc neglijabilă, şi anume că „Bundesbahn"-ul (Căile Ferate vest-germane) este în pragul sărbătoririi a 150 de ani de existenţă. Căile Ferate au profitat de această propunere, pentru a oferi un serviciu suplimentar pasagerilor. „Clienţii noştri s-au plictisit să-şi petreacă timpul admirînd, de la fereastra vagonului, peisajul sau vacile, şi, bineînţeles, au acceptat imediat propunerea d-nei Sabathil" – a declarat Rudi Bekker, factor de răspundere din Centrala „Bundesbahn"-ului.

A fost încheiat, astfel, un contract în regulă între „Bundesbahn" şi Ursula Sabathil. În textul acestuia se precizează că noile cursuri de limbi străine vor avea loc într-un vagon de clasa I, rezervat special în acest scop, purtînd numele de „Compartimentul pentru limbi străine".

Pentru început, a fost propusă ruta Landshut–München (69 km) şi cursa de ora 6,39 a.m. Drumul este parcurs într-o oră, şi foarte multe persoane fac naveta cu acest tren. Deschise tuturor celor ce făceau naveta de la domiciliul lor la locul de muncă, cursurile trebuiau, bineînţeles, să răspundă dorinţelor majorităţii persoanelor interesate. Rămînea de stabilit care dintre cele trei limbi propuse – franceza, italiana sau spaniola – va fi preferată de potenţiala clientelă.

În urma unui sondaj rapid realizat pe linia München–Ratisbonne, în cadrul căruia au fost chestionaţi 900 de călători, s-a stabilit că majoritatea viitorilor elevi, adică 600 persoane, doresc să înveţe limba italiană. A fost aleasă această limbă, poate şi datorită apropierii de graniţa cu Italia, cît şi faptului că numeroşi bavarezi îşi petrec, în fiecare an, concediul în Italia.

Persoanele chestionate au declarat că doresc să participe la cursuri în toate zilele lucrătoare ale săptămînii, cu excepţia celor de luni şi vineri, însă nu seara, subliniind că, atunci cînd se întorc acasă de la muncă, nu vor să aibă „preocupări intelectuale".

D-na Sabathil a procedat la o primă experienţă, în luna iulie, înainte de a se hotărî, în luna noiembrie, să se lanseze definitiv în concretizarea proiectului ei.

Cursurile de limbi străine au început aşa cum au dorit persoanele chestionate: „Prego, una birra!" (Vă rog, o bere).

Lipseşte încă definitivarea corpului profesoral, d-na Sabathil neputînd să asigure, singură, toate cursurile, în cazul că această formulă va fi încununată de succes. Dar au fost selecţionaţi deja 30 de profesori din rîndul celor 400 care sînt şomeri...

EVENIMENTE NEELUCIDATE

Tragedia de la Teatrul „Ford": un lanț de controverse*

...Tribunalul militar și-a început ședințele la 9 mai 1865, în vechea clădire a Arsenalului din Washington. În S.U.A. abia se terminase sîngerosul război civil. În aceeași zi de 9 mai, Jefferson Davis, președintele Confederației sudiste înfrînte, a fost arestat în statul Georgia. Trecuseră 24 de zile din clipa fatală în care glonțul unui actor curmase viața președintelui Abraham Lincoln. Și acum țara, profund îndurerată, aștepta un răspuns la întrebarea: cine călăuzise mîna asasinului John Wilkes Booth, cine se afla în spatele acestui dandy plin de sine, agent al serviciului secret sudist?

Multă vreme, istoriografia americană reproducea numai versiunea oficială a asasinării lui Lincoln, fără a o pune la îndoială. Situația s-a schimbat abia după apariția monografiei lui O. Eisenschiml: „De ce a fost asasinat Lincoln?" (1937), în care acesta susținea propria sa explicație în ceea ce privește cauzele asasinatului. După studiul lui Eisenschiml, au apărut o mulțime de lucrări, ale căror autori fie că îi acceptau în întregime sau parțial concluziile, fie că polemizau vehement cu el. Autorii celei mai recente biografii a lui Edwin Stanton, ministru de război în cabinetul lui Lincoln, consideră lucrările lui Eisenschiml și ale adeptului său Roscoe ca nefondate din punct de vedere al metodei și neprezentînd încredere în privința concluziilor pe care le emit. Mulți cercetători continuă să studieze și în prezent, la Arhiva națională a S.U.A. din Washington, voluminoasa culegere de documente, intitulată „Suspecți în asasinarea lui Lincoln", încercînd să descopere cheia tragediei.

Abraham Lincoln

La sfîrșitul războiului civil din S.U.A. (1861-1865), situația lui Lincoln era destul de dificilă. El se bucura de încrederea maselor largi ale americanilor, dar numărul dușmanilor săi politici nu numai că nu se micșora, ci, dimpotrivă, creștea. Îl urau, apoi, atît plantatorii sudiști, cît și simpatizanții acestora din statele nordice, „capetele de aramă" - adepți ai bunei înțelegeri cu statele sclavagiste rebele. Totodată, politica dusă de Lincoln continua să provoace nemulțumirea radicalilor - aripa de stînga a propriului său partid, partidul republican, extrem de neomogenă. Din el făceau parte oameni care, în numele democratizării Sudului și a întregii țări, insistau pentru înlăturarea deplină a influenței plantatorilor rebeli, dar și politicieni care urmăreau aplicarea acelorași măsuri drastice în scopul jefuirii economice a Sudului de către burghezia nordistă.

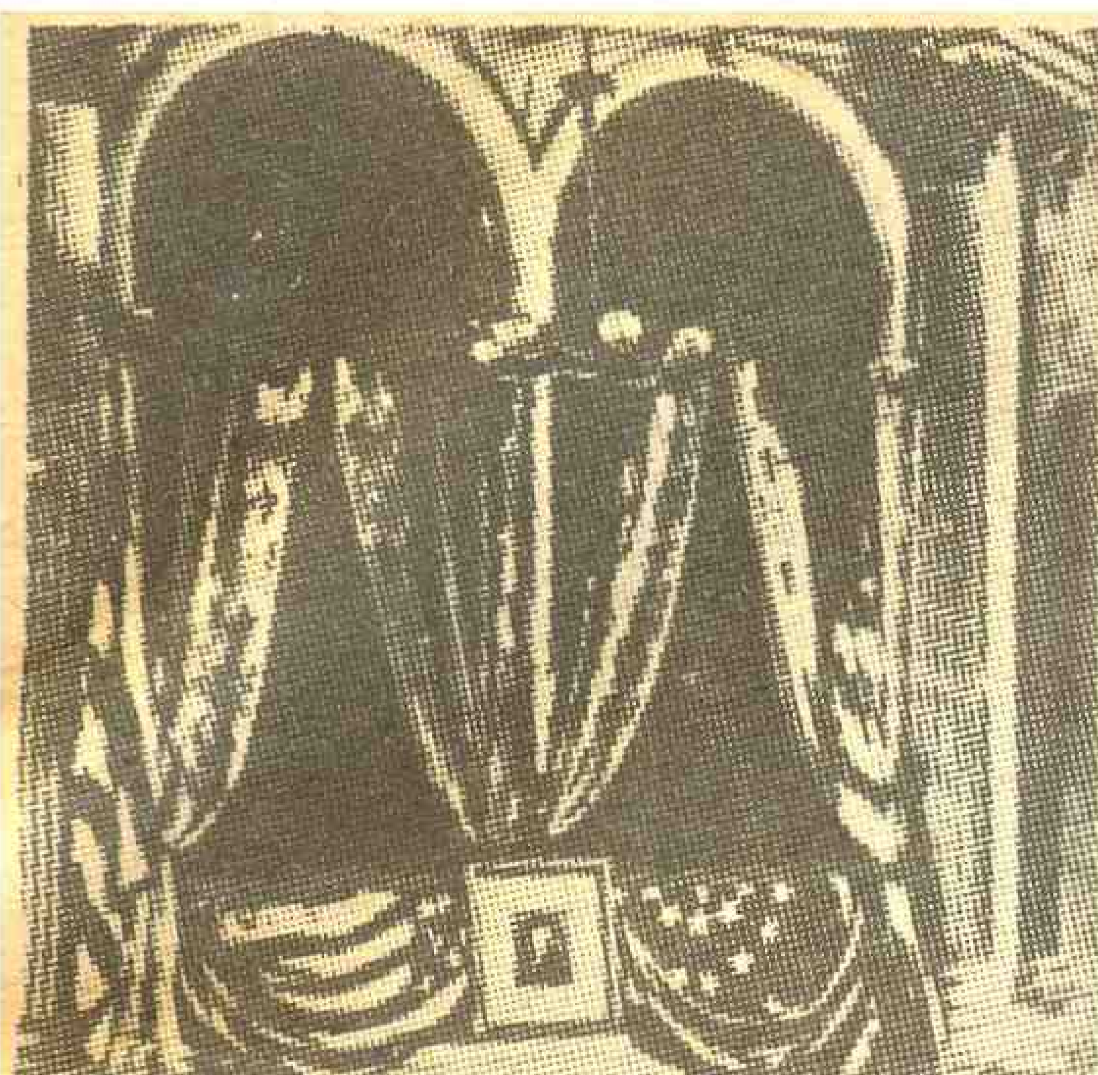
Acuzații

...În fața tribunalului au compărut opt persoane acuzate că, în complicitate cu Jefferson Davis, John Wilkes Booth și o serie de alți inși (spioni sudiști care acționau în Canada), au fost implicate în asasinarea lui Lincoln, în atentatul împotriva secretarului de stat William Seward și în planurile de atentat împotriva vicepreședintelui Andrew Johnson și a generalului Ulysses Grant, comandant suprem al forțelor armate ale Statelor Unite.

Vinovăția soldatului sudist Lewis Paine, pe adevăratul lui nume Lewis Tornton Powel, nu trezea nici o îndoială. Acest tînăr ursuz, tăcut și cu o conformație atletică, pătrunsese în locuința secreatarului de stat Seward, îi provocase cu un cuțit o rană îngrozitoare, încercase să-l împuște pe fiul lui Seward și îi schilodise pe alți cîțiva oamei ai casei.

Al doilea acuzat, ucenicul farmacist David Herold, fusese unul dintre cele mai energice și active

* Fragmente din lucrarea istoricului sovietic E.B. Cerneac **„Judecători și conspiratori. Din istoria proceselor politice în Occident"**, ce va apare la Editura politică. Autorul sovietic este cunoscut la noi prin volumul **„Cinci secole de război secret. Din istoria spionajului"** (Editura politică, 1968).

Loja din Teatrul „Ford", unde a fost asasinat Lincoln

ajutoare ale lui Booth. Toate depozițiile lui Herold constituiau un amestec abil de semiadevăr și minciună, care urmărea să îndrepte ancheta pe o pistă falsă. Sperase, probabil, să facă pe adolescentul nătîng și, mascînd pe cît posibil propriul său rol, să dea de înțeles că ar cunoaște numele unor participanți mai importanți din conjurație. Dar aceste aluzii au stîrnit o foarte slabă curiozitate atît din partea anchetatorilor, cît și a procurorului. Tribunalul avea nevoie de criminalul D. Herold, a cărui condamnare trebuia să demonstreze că justiția i-a pedepsit aspru pe asasini. Însă Herold nu a înțeles acest lucu, asigurîndu-și astfel un loc pe eșafod.

Al treilea inculpat, spionul și contrabandistul George Andrew Atzenrodt, recunoscuse, încă în timpul anchetei preliminare, participarea sa la conspirația ai cărei membri intenționau să-l răpească pe Lincoln (planul asasinării a apărut mai tîrziu). Atzenrodt susținea că el nu fusese de acord să participe la asasinarea președintelui, dar acuzarea a dovedit că Atzenrodt închiriase o cameră la hotelul „Kirkwood", unde locuia vicepreședintele Andrew Johnson, și se interesase ce cameră ocupă vicepreședintele, iar, în ziua de 14 aprilie, se grăbise chiar să ajungă la hotelul „Kirkwood". Este adevărat că, de fapt, Atzenrodt nu-l omorîse și nici nu încercase să-l omoare pe vicepreședinte. În seara fatală, conspiratorul, pur și simplu, se îmbătase. Însă Atzenrodt nu era acuzat de tentativă de asasinare a lui Johnson, ci de complicitate la asasinarea lui Lincoln.

Al patrulea acuzat era Mary Surratt. Dar în ce măsură participase ea la conspirație, provoacă, și în zilele noastre, controverse aprinse în rîndul istoricilor. Este indiscutabil că pensiunea pe care o deținea era locul de întîlnire al conspiratorilor și al agenților serviciului de spionaj sudist. A rămas însă neînțeles motivul pentru care autoritățle au urmărit, cu atîta înverșunare, să obțină condamnarea acestei femei.

Ceilalți patru acuzați au jucat, evident, doar un rol secundar, strict auxiliar, în cadrul conspirației. Samuel Blend Arnold participase la conspirația care urmărea răpirea lui Lincoln, însă refuzase să aprobe planul asasinării, așteptînd un moment mai favorabil, iar,

E. Stanton

din 21 martie și pînă în 17 aprilie 1865, lipsise din Washington.

Doctorul Samuel Mudd acordase asistență medicală lui Booth, care fugise din capitală după asasinarea lui Lincoln. Pînă la urmă a rămas neelucidat dacă Mudd știuse sau nu că are de-a face cu asasinul președintelui, deoarece comunicatul oficial cu privire la urmărirea autorului a apărut ulterior.

Michael O'Langhlin afirmase că, în dimineața zilei de 14 aprilie, trecuse pe la Booth pentru a primi o datorie. Dar s-a stabilit că acesta sosise la Washington în urma unei telegrame expediate de Booth.

Și, în sfîrșit, ultimul dintre cei opt acuzați, Edman Sprangler, mînuitor de decoruri la Teatrul „Ford". Toate depozițiile adunate împotriva lui Sprangler nu dovedeau nimic, în afară de bunele lui relații cu Booth.

La 30 iunie, tribunalul militar a pronunțat sentința. Toți acuzații au fost găsiți vinovați. E Sprangler a fost condamnat la șase ani închisoare, M. O'Langhlin, S. Mudd, S. B. Arnold – la închisoare pe viață, L. Paine, G. Atzenrodt, D. Herold și M. Surratt – la moarte prin spînzurătoare.

La 7 iulie 1865, în curtea închisorii federale s-a ridicat spînzurătoarea pe eșafodul căreia au fost tîrîți Mary Surratt (în stare de inconștiență), Atzenrodt gemînd, Herold tremurînd și plîngînd și Lewis Paine păstrînd o tăcere ursuză. Peste cîteva clipe, totul era terminat. Ceilalți patru acuzați au fost transferați la închisoarea de pe Dry Tortugas, o mică insulă arsă de soare, situată la 100 de mile de coastele Floridei. Fortul Jefferson, în care au fost instalați deținuții, era înconjurat de un șanț lat, umplut cu apă, în care se aflau vreo zece paznici zeloși: rechini familiarizați cu gustul cărnii de om.

De ce a fost schimbat ordinul inițial al președintelui Johnson de a-i ține pe cei patru condamnați în închisoarea orașului Albany? Poate din motive de securitate? S-ar putea, însă, să fi fost și altceva: grija ca deținuții să nu poată transmite nimic în afară.

Admițînd această ultimă ipoteză (exprimată deseori de diferiți autori americani), trebuie avut în vedere că, în afară de M. O'Langhlin, care a murit pe insulă de friguri galbene, ceilalți trei au fost grațiați de Johnson în februarie 1869 – cu o lună înainte de a-i expira mandatul prezidențial – și eliberați. Nici unul dintre ei nu a făcut nici un fel de destăinuiri.

Simple coincidențe?

...Paza lojei președintelui, în seara fatală a zilei de 14 aprilie 1865, i-a fost încredințată polițistului John Parker. Cercetările întreprinse de istorici au permis să se reconstituie „Statele de serviciu" ale acestuia. Aflat în serviciu din 1861, Parker reușise să se chiverniseascä cu nenumărate sancțiuni pentru tot felul de încălcări ale disciplinei, trîndăvie, beție, scandal într-o casă de toleranță. Cînd asasinul pătrunsese în lojă, el era plecat pentru a da pe gît un păhărel în compania lacheului și a vizitiului președintelui. Parker a fost deferit justiției, dar din documentele care s-au păstrat în arhiva poliției din Washington, nu rezultă dacă el a fost într-adevăr judecat.

Nu este lipsită de interes cariera ulterioară a lui Parker. În noiembrie 1865, primise o mustrare pentru comportare necorespunzătoare, dar tot fără urmări. Altfel au decurs, însă, lucrurile cînd a fost găsit, la 27 iulie 1868, dormind în post: după două săptămîni, era scos din cadrele poliției pentru „neglijarea gravă a îndatoririlor" sale. Aceasta să fi însemnat că nu mai exista mîna care îl sprijinise

pînă atunci pe Parker, chiar și în situații cu mult mai dificile? E adevărat, Eisenschiml atrăsese atenția că, cu cîteva săptămîni înainte de concedierea lui Parker, ministrul de război Stanton a fost destituit, dar că nu există date care ar putea atesta vreo legătură între aceste două evenimente.

Nu există nici un fel de dovezi ale participării lui Parker la conspirație, iar împotrivirea lui Stanton, un om de obicei aspru, de a se obține condamnarea polițistului putea fi dictată de alte motive ca, de exemplu, de a nu atrage atenția asupra unei greșeli atît de evidente a serviciului de securitate, subordonat ministrului de război cum era însărcinarea acordată unui bețiv de a-l ocroti pe președinte.

„Poliția națională executivă", condusă de faimosul colonel (mai tîrziu general) Lafayette Baker, cît și alte organe, însărcinate să asigure paza președintelui, n-au făcut nimic pentru a preîntîmpina atentatul. Or, nici pentru Stanton și nici pentru Baker, de mult nu mai constituia un secret că viața președintelui e în pericol. Chiar îi și raportaseră lui Lincoln despre acest lucru.

Mărturisirile făcute cu mare întîrziere – după cîteva decenii – de către unii contemporani bine informați, cît și unele documente descoperite în arhive, conduc la o concluzie foarte interesantă. Rezultă că Weichmann le comunicase, încă în ziua de 20 februarie 1865, căpitanului Gleeson și încă unui ofițer, McDevitt, bănuielile pe care i le-au trezit vizitele actorului Booth la modesta locuință a văduvei Surratt și tainicele consfătuiri ale acestuia cu stăpîna casei, fiul ei și alte persoane, printre care și un agent al sudiștilor, ce își zicea August Howell. La 20 februarie 1865, Weichmann l-a informat pe Gleeson despre planul răpirii lui Lincoln în ziua preluării oficiale, de către acesta, al celui de al doilea mandat prezidențial. Gleeson comunicase acest lucru ministrului de război Stanton. Mai mult, în ziua de 24 martie a fost arestat spionul Howell, care venea în vizită la pensiunea doamnei Surratt. Ministrul de război nu a tras nici un fel de concluzii din faptul că arestarea lui Howell confirmase, de fapt, informațiile lui Weichmann. La rîndul său, Baker, care se pricepea – cînd era nevoie – să stoarcă adevărul de la agenții inamici arestați, n-a luat de această dată nici un fel de măsuri pentru interogarea amănunțită a lui Howell. După cîteva decenii, Weichmann (care a murit în 1902) a scris o istorie a conspirației, al cărei manuscris a fost publicat abia în 1975.

Există probe scrise că Lincoln, ca politician lucid, ținea seama de posibilitatea unui atentat și lua unele măsuri de precauție, deși nu putea suferi prezența unei gărzi numeroase, în uniforme strălucitoare de paradă. În timpul zilei de 14 aprilie, președintele trecuse pe la ministrul de război și îi ceruse un însoțitor de nădejde la Teatrul „Ford", unde intenționa să asiste, în seara aceleiași zile, la comedia „Verișoara noastră din America". Cu obișnuitul său ton glumeț, președintele îl aminti pe maiorul Thomas Eckert: „L-am văzut îndoind în mîini cinci vătraie unul după altul. Mi se pare a fi tocmai omul pe care trebuie să-l iau în seara asta cu mine. Îl pot obține?" Stanton l-a refuzat categoric, motivînd că Eckert are foarte multe treburi importante la minister. Lincoln, ca de obicei, încuviință, binevoitor, acest refuz, în cel mai bun caz nepoliticos. Cu toate acestea, președintele trecu pe la camera de cifru a telegrafului, aflată în clădirea Ministerului de război și condusă de Eckert, și îl rugă personal pe maior să-l însoțească. Avînd în vedere refuzul ministrului de război, ofițerul n-a vrut, probabil, să-și supere șeful direct, care se remarca prin caracterul său aspru și veninos, și a declarat că seara va fi foarte ocupat. Atunci, Lincoln consimți fără plăcere să-l ia pe maiorul Rathbone, remarcînd, însă, că l-ar fi preferat pe Eckert.

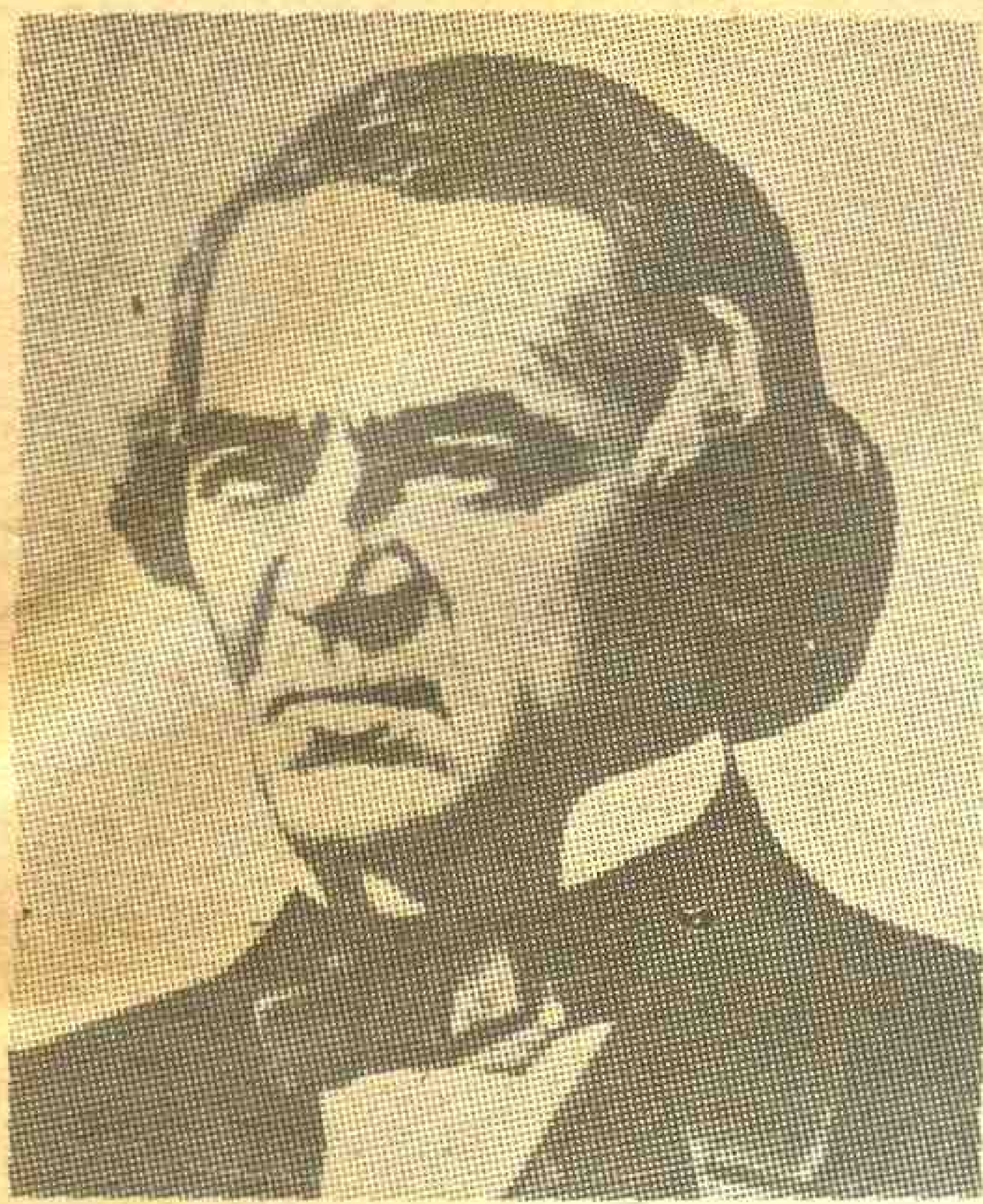
Cum poate fi explicată această scenă, pe care Stanton a trecut-o sub tăcere în relatările sale despre ultima întîlnire cu președintele și care a ieșit la lumină peste mai bine de o jumătate de secol cînd au fost publicate, în 1907, memoriile lui D. Bates, fost funcționar în Ministerul de război? Istoricul Eisenschiml, despre care s-a mai amintit, a cercetat corespondența Ministerului de război din ziua de 14 aprilie și a dovedit că Eckert nu a primit și nu a expediat nici o telegramă importantă. Iar în seara zilei respective a plecat acasă. Se poate, totuși, admite că interdicția dată lui Eckert de a merge la spectacol a fost provocată de un acces de iritare, că a fost un gest menit să demonstreze că el, Stanton, nu este de acord cu intenția președintelui de a se duce la Teatrul „Ford" și că nu dorește să aibă nimic comun cu o acțiune atît de imprudentă. În treacăt fie spus, dacă în spatele acestui refuz s-ar fi ascuns ceva sinistru, atunci probabil, pentru orice eventualitate, Stanton i-ar fi dat lui Eckert ceva de făcut care să justifice ordinul de a rămîne în minister. Afară de asta, Eckert fusese invitat ca oaspete și nu ca paznic la ușa lojei. Prin urmare, el nu-l putea împiedica pe Booth să tragă cu pistolul, deși, se prea poate, că nici nu l-ar fi lăsat să-i scape cînd acesta fugea din teatru.

L. Baker

Ministrul de război consimțise în privința maiorului Henry Rathbone, un filfizon tînăr și monden, care apăruse în lojă împreună cu logodnica, probabil neînarmat, gîndindu-se cel mai puțin că avea misiunea de a-l apăra pe președinte. La spectacol fusese invitat și Ulysses Grant, comandantul suprem al armatei, însă, cu cîteva zile înainte de spectacol, Mary Lincoln, în timpul unuia din accesele ei de iritare fără motiv, îi făcuse o scenă penibilă soției lui Grant. Și acum era greu de crezut că doamna Grant o să-și mai însoțească soțul. În afară de asta, vizitînd Ministerul de război, Grant aflase de la Stanton că prezența amîndorura – a președintelui și comandantului suprem al armatei – sporește probabilitatea unui atentat. Grant, care în general căuta să refuze invitațiile la spectacole și recepții mondene, a trecut pe la Lincoln și i-a spus că seara trebuie să părăsească Washingtonul, invocînd dorința de a-și vedea copiii. Evident că prezența lui Grant la teatru ar fi complicat sarcina conspiratorilor. El ar fi fost însoțit de o escortă militară, în dreptul lojei ar fi fost postate santinele și este puțin probabil că un străin ar fi putut pătrunde în ea și s-ar fi putut apropia de președinte fără a fi fost reținut de aghiotanții generalului.

...John Wilkes Booth, asasinul lui Lincoln, s-a născut în familia unui renumit actor, care în curînd căzu în patima beției. Era al nouă-

A. Johnson

lea din cei zece copii, răsfățatul mamei. Urmînd exemplul tatălui și al fratelui său mai mare, în anul 1856 Booth se angajează actor în trupa teatrului din Baltimore. Nu era un actor cu adevărat talentat, cu toate că și-a cîștigat o mare faimă. În anii războiului civil, era deja o celebritate, o stea, primind onorarii fabuloase pentru vremea aceea. Se ocupa, totodată, și cu speculații comerciale. Frumos, îngîmfat, cu maniere aristocratice, îndelung studiate, Booth devenise idolul femeilor. Acestui lucru nu i-a dăunat, nici chiar faptul că răsfățatul publicului devenea, pe zi ce trecea, un bețiv tot mai notoriu. Deși frații săi erau partizanii Nordului, Booth se raliase sudiștilor, devenind colaborator al serviciului lor de spionaj.

În cursul zilei de 14 aprilie 1865, actorul, după toate aparențele, a hoinărit prin Washington fără nici un rost. Mai tîrziu, ancheta va stabili deplasările lui Booth, inclusiv vizitarea pe furiș a Teatrului „Ford", unde a cercetat amănunțit loja guvernamentală și a făcut o gaură în ușă. Booth lăsase din timp o șipcă de lemn, care putea bloca clanța ușii dinspre coridorul ce trebuia străbătut pentru a ajunge la loja guvernamentală.

La orele 3 și 30 de minute după amiază, el comite cea mai inexplicabilă faptă din acea zi. Vine la hotelul „Kirkwood" și întreabă portarul dacă este acasă domnul Atzenrodt. „Nu, nu este acasă". Booth se pregătea să plece, dar apoi s-a întors și a întrebat dacă vicepreședintele Johnson este acasă. Aflînd că Johnson lipsește, Booth a cerut hîrtie și a scris la repezeală cîteva cuvinte: „Nu vreau să vă deranjez. Sînteți acasă?". Lăsînd un bilet și lui Atzenrodt, Booth părăsește hotelul. Este inexplicabil refuzul lui Johnson de a da vreo explicație referitoare la biletul lăsat de Booth. Detectivii care încercaseră să cerceteze această problemă au afirmat că Johnson l-ar fi cunoscut pe Booth la Nashville, în timp ce era guvernator al statului Tennessee.

Moartea lui Lincoln era pentru Johnson – după cum afirmau dușmanii săi – singura lui șansă de a deveni președinte. Mai tîrziu, adversarii lui Johnson din Congres îl învinuiră fățiș că „a ajuns pe poarta crimei la postul de președinte". În același timp, adepții versiunii lui Eisenschiml sînt gata să vadă în scrisoarea lui Booth manevra machiavelică a lui Stanton: asasinarea lui Lincoln și Seward, împreună cu compromiterea lui Johnson, ar fi deschis calea ministrului de război spre culmile puterii. Oricum ar fi, după aceasta, Booth părăsește hotelul „Kirkwood". Reușește fără greutate să pătrundă în Teatrul „Ford", să ajungă în loja guvernamentală și să-l împuște pe Lincoln. Sărind din lojă pe scenă, asasinul, fără a fi reținut de cineva, iese în fugă din clădirea teatrului, sare pe cal și dispare în întuneric. Garda militară care păzea ieșirile din capitală i-a lăsat să treacă pe Booth și pe Herold, care l-a urmat curînd, și conspiratorii dispărură în goană pe șoseaua Marylandului.

Ceilalți conspiratori au fost arestați în cursul următoarelor cîteva zile. Booth și Herold găsiră adăpost la ferma lui Garrett, partizan înverșunat al Sudului.

Confuzie reală sau premeditată?

Asasinarea lui Lincoln provocase panică în cercurile guvernamentale. Andrew Johnson, a doua personalitate în stat după președinte, se sustrase îndatoririi de a conduce acțiunile autorităților în noaptea de 14 spre 15 aprilie. Cel care îi urma în ierarhie – secretarul de stat Seward – era grav rănit. În aceste ore și zile, șef al puterii executive se dovedi a fi, efectiv, ministrul de război Stanton. El începuse să dea ordine încă în timp ce se afla la căpătîiul muribundului Lincoln. Lui Stanton i se subordonau armata și serviciul de spionaj, poliția secretă și cenzura militară. El exercita și controlul asupra comunicațiilor telegrafice.

O. Eisenschiml și alți cercetători care au mers pe drumul deschis de el au studiat toate telegramele expediate de ministrul de război în orele și zilele ce au urmat focului de pistol de la Teatrul „Ford". Prima depeșă a fost scrisă de Stanton nu mai devreme de ora 1 și 30 de minute, adică la mai bine de trei ore de la asasinat, iar transmiterea ei din Washington s-a făcut la orele 2 și 15 minute. Era o întîrziere de mare însemnătate, din cauza căreia importanta știre nu a mai apărut în ziarele de dimineață.

În telegrama lui Stanton, expediată cu atîta întîrziere, era omis cel mai important amănunt – numele asasinului, deși acesta a fost recunoscut imediat, chiar la Teatrul „Ford". Numele lui Booth a apărut pentru întîia oară în depeșa expediată la două ore după cea dintîi. Totuși, este absolut sigur că ministrul de război reușise să afle cu mult mai devreme că asasinul este Booth. Dar și mai inexplicabil este cazul lui Herold. Unul dintre detectivi, Roch, stabilise, încă în noaptea de 14 aprilie, că Herold era complicele lui Booth. Ministrul de război însă, în telegramele și declarațiile sale oficiale din 20 aprilie, îl numea în mai multe feluri, dar de fiecare dată greșit: Harold, Harrold, Heerod, Harod și Herrod, îngreunînd urmărirea. În rețeaua deasă a pichetelor de pază, creată treptat de comandamentul militar în jurul Washingtonului, exista o „fereastră". Tocmai drumul acesta trebuia să-l aleagă Booth, și chiar l-a ales.

În noaptea de 21 spre 22 aprilie, maiorul O'Beirn a dat, întîmplător, de urma lui Booth și Herold, care traversau fluviul Potomac dinspre Maryland spre Virginia. Maiorul expedie o telegramă la Washington, prin care cerea aprobarea de a continua urmărirea pe teritoriul acestui stat, dar nu primi nici un răspuns.

De data aceasta putea exista un singur motiv: se degaja cîmpul de acțiune pentru persoanele cărora ministrul de război le încredințase urmărirea lui Booth. Printre acestea se afla, în primul rînd, șeful contraspionajului, colonelul Baker. În ziua de 15 aprilie, acesta fusese chemat urgent de Stanton la Washington. Trebuie avut în vedere că, pe 20 aprilie, ministrul de război anunțase o recompensă de 50 000 de dolari pentru prinderea lui Booth și de cîte 25 000 de dolari pentru Herold și John Surratt. Poate se avea în vedere înlăturarea unui alt concurent de a pune mîna pe bani.

Pe vremea cînd Baker (care, adesea, era numit „Fouché al Americii") se apucase de treabă, într-o zi un detașament militar aproape că s-a întîlnit față-n față cu fugarii. Detașamentul era comandat de locotenentul D. Dana, fratele ministrului adjunct de război. Numai inexplicabilele gafe ale locotenentului Dana le-au permis

criminalilor să scape şi de această dată.

În noaptea de 25 spre 26 aprilie, şopronul de la ferma lui Garrett, în care se ascundeau Booth şi Herold, a fost înconjurat de un detaşament militar, aflat sub comanda locotenentului Edward Doggerty şi a agenţilor secreţi – locotenent-colonelul Everton Conger şi locotenentul Luther Baker, vărul şefului serviciului secret. Booth refuza să se predea, însă Herold se grăbi să iasă din hambar şi a fost imediat înşfăcat de soldaţi. Actorul continua să se ambiţioneze şi şopronul a fost incendiat. Deodată se auzi o împuşcătură: Booth fusese rănit mortal. Soldaţii sparseră uşa şi îl scoaseră din şopronul cuprins de flăcări...

Stanton ordonase ca Booth să fie prins viu. Totuşi, lucru ciudat, unul dintre ofiţerii care conduceau acţiunile de urmărire a asasinului a ordonat, dimpotrivă, să se tragă în ucigaş imediat ce va fi zărit. Ofiţerul, care a dat acest ordin şi care se afla împreună cu detectivii, era colonelul William P. Wood, comandantul închisorii Old Capitol, şi, indiscutabil, omul ministrului de război.

Cine trăsese focul de armă care îl rănise mortal pe Booth? Sergentul Boston Corbett declară că acest lucru l-a făcut el. Este, totuşi, de neînţeles cum de a putut Corbett să-l nimerească pe Booth prin peretele şopronului. Locotenent-colonelul Conger afirmă că l-a văzut trăgînd pe sergentul Corbett. Locotenentului Baker i s-a părut că a tras chiar Conger!

Mai tîrziu, a fost lansat zvonul că, în afară de intrarea principală, şopronul mai avea una prin care, probabil, a dispărut ucigaşul. Booth – sau cel care era considerat Booth – a mai trăit o vreme după ce a fost împuşcat, rămînînd pe deplin conştient. În buzunarele lui s-au găsit: un cuţit militar, o pipă, o busolă de buzunar, fotografii ale amantelor...

Şi, lucrul cel mai important, un mic carnet roşu: jurnalul. În mărturiile sale, locotenet-colonelul Conger, făcînd declaraţii amănunţite despre diferitele obiecte găsite la Booth, n-a suflat nici un cuvînt despre ceea ce era cel mai important – jurnalul actorului. Însăşi existenţa unui asemenea document a ieşit la iveală abia după procesul împotriva conspiratorilor. Scos în februarie 1866 la pensie, Baker a publicat „Istoria serviciului secret al Statelor Unite", în care relata despre acest jurnal. Comisia judiciară, care se ocupa cu cercetarea împrejurărilor asasinării lui Lincoln, l-a rugat pe Baker să repete acest lucru sub prestare de jurămînt. Baker nu numai că a consimţit să facă acest lucru, dar a mai şi adăugat că din acesta au fost rupte unele file, abia după ce autorităţile au descoperit jurnalul.

J. Booth

Problema acestui jurnal a ieşit din nou la iveală în 1867, cu ocazia cercetării de către Congres a activităţii lui Johnson. Declaraţiile lui Baker că din jurnal lipsesc optsprezece file, pe care el anterior le văzuse, au provocat o adevărată senzaţie. Acesta mai afirmase că agenţii lui Stanton ar fi făcut copii de pe aceste pagini, dar primiseră ordinul de a le transmite ministrului. Trebuie avut în vedere că, pe vremea aceea, Baker era din cale afară de pornit, considerîndu-se nerăsplătit pentru devotamentul de care dăduse dovadă.

În timpul cercetărilor, o frază din jurnal atrăsese o atenţie deosebită: „Sînt aproape dispus să mă înapoiez la Washington şi... să mă justific, lucru pe care cred că am să-l pot face". Cum se putea justifica Booth – dezvăluind numele complicilor săi suspuşi sau, pur şi simplu, declarînd sus şi tare că l-a ucis pe preşedinte din „motive politice"?

După senzaţionala declaraţie a lui Baker, procurorul general al armatei, Holt, s-a grăbit să asigure, sub prestare de jurămînt, că jurnalul se află intact şi nevătămat. Însă el nu putea şti cum arăta la început jurnalul, deoarece l-a primit din mîna şefului său din Ministerul de război. Mai tîrziu, încercînd să înlăture bănuielile asupra lui Stanton, Holt a afirmat că, ferindu-se de a transmite autorităţilor anumite informaţii referitoare la complici, filele au fost rupte, probabil, de Booth însuşi. Stanton, în declaraţiile sale, sprijinea această versiune. Baker, în schimb, continua să susţină contrariul.

Corpul lui Booth a fost adus cu o navă militară. La Washington, cadavrul a fost arătat cîtorva persoane care îl cunoşteau pe ucigaş. Printre acestea se număra şi doctorul D.P. May, care, cu doi ani în urmă, îl operase pe actor pentru a-i îndepărta o tumoare de la gît. Urma rămasă după operaţie constituia o dovadă în plus că era cadavrul lui Booth. Ulterior, procesul-verbal de identificare a cadavrului a fost supus, în repetate rînduri, unor analize critice: s-au descoperit unele contradicţii, pasaje confuze, de felul remarcii lui May, conform căreia cadavrul suferise schimbări însemnate, că era vătămat piciorul drept (în timp ce Booth, la 14 aprilie, îşi fracturase piciorul stîng). Nu se ştie din ce motive, pentru identificare nu a fost adus fratele mai mare a lui Booth, Edwin, vîrît în închisoare.

În istoria asasinării lui Lincoln au rămas multe lucruri nelămurite. Dar toate aceste fapte laolaltă şi aproape fiecare din ele în parte fac posibile tot felul de interpretări. Unele acţiuni „suspecte" pot fi asociate cu peripeţiile luptei politice de după moartea lui Lincoln şi nicidecum cu temerile că vor ieşi la iveală anumite taine ale conspiraţiei.

Mult timp Stanton, ca om politic şi ministru de război „incoruptibil", s-a bucurat de o bună reputaţie. În ultimele decenii, istoricii americani au încercat să stabilească cît de îndreptăţit era renumele lui. Cele mai recente studii au spulberat multe din cele scrise de panegiriştii lui Stanton. Acum, din paginile cărţilor, ne apare frecvent un ins perfid, necruţător, un ambiţios care nu se dădea înlături de a se folosi de orice mijloace, care se pricepea să pună cu abilitate piedici adversarului şi este puţin probabil că avea vreo afecţiune pentru Lincoln, deşi, în aparenţă, se străduia să demonstreze acest lucru. Era o fire autoritară, ce nu admitea obiecţii. Prin urmare, o mulţime de ipoteze, şi nici o dovadă incontestabilă. Multe aspecte din comportarea lui Stanton pot fi explicate şi prin faptul că el a încercat să ascundă faţă de public existenţa celor două conspiraţii ale lui Booth: prima, urmărind numai răpirea preşedintelui, şi a doua avînd drept scop asasinarea lui Lincoln. Ministrul de război se temea că acuzaţii se vor referi numai la organizarea primei conspiraţii şi vor reuşi, astfel, să evite condamnarea la moarte. Acesta

era rezultatul descurajator al încercărilor întreprinse, pe parcursul a peste 90 de ani, de a elucida crima. Şi doar cu puţin înainte de împlinirea unui secol de la asasinarea lui Lincoln, au apărut fapte noi. De data aceasta, după cît se pare, sînt probele cele mai autentice, „din prima mînă".

Surprinzătoarele mesaje cifrate

...Într-o bună zi, E. Neff, din New Jersey, de profesie chimist şi istoric amator, a intrat la un anticariat din Philadelphia şi a cumpărat, cu o jumătate de dolar, un volum legat care conţinea numerele revistei „Colburn's United Services Magazine" din a doua jumătate a anului 1864. După cîteva luni, această colecţie a revistei, cumpărată întîmplător, a slujit drept fundament al probei, complet neaşteptate, că Stanton a organizat asasinarea lui Lincoln, că Laffayette Baker a fost otrăvit, din ordinul aceluiaşi ministru de război, pentru a se păstra secretul conspiraţiei.

Cum s-a făcut această descoperire? Răsfoind într-o bună zi aceste reviste vechi, Neff a observat un mare număr de cifre şi litere, scrise cu creionul pe marginile din stînga. Cu ajutorul unor specialişti în domeniul codurilor, Neff reuşi să afle că aceste însemnări reprezintă două mesaje cifrate. Cifrul se dovedi a fi destul de complicat şi, ce e mai important, se schimba de la o pagină la alta. Primul mesaj, din paginile 181, 183, 185–211 şi datat 2 mai 1868, spune: „Sînt tot timpul urmărit. Aceştia sînt profesionişti. Nu voi reuşi să-i păcălesc. În noua Romă au fost odată ca niciodată trei: Iuda, Brutus şi spionul. Fiecare dintre ei îşi zicea că după moartea lui Avraam va deveni rege. Nu aveau încredere unul în celălalt. Dar (aşa) se apropiau ei de acea zi, aşteptînd momentul hotărîtor cînd unul dintre fiii lui Brutus, cu pistolul în mînă, se va putea strecura în spatele acestui om sortit pieirii, să-i tragă un glonţ în cap şi să-i arunce hăt departe leşul neajutorat. Cînd cel căzut era pe patul morţii, a venit Iuda cu semne de preţuire faţă de cel pe care îl ura; şi cînd, în sfîrşit, l-a văzut murind, a spus: «El aparţine acum istoriei, iar naţiunea acum îmi aparţine mie». Dar, vai, soarta hotărîse ca Iuda să cadă treptat în dizgraţie, iar împreună cu el a fost doborît şi Brutus. Iar dacă cineva o să vrea să afle ce s-a întîmplat cu spionul, vă pot spune cu certitudine că acela am fost eu". Apoi urma semnătura: „Laffayette C. Baker".

Afişul anunţînd o recompensă de 100 000 de dolari pentru cei care vor indica locul unde se află asasinii lui Lincoln

Cel de al doilea mesaj, notat pe paginile 106–120, 126, 127 şi 245, a fost cifrat cu mult mai simplu decît primul: „La 10 aprilie şaizeci şi cinci am aflat pentru prima oară că planul se realizează. Eckert stabileşte toate legăturile, acţiunea va avea loc pe paisprezece. Nu ştiam numele asasinului, dar cunoşteam cea mai mare parte a tuturor celorlalte lucruri cînd am discutat despre asta cu E.S. Acesta şi-a exprimat în acelaşi timp mirarea şi neîncrederea. Apoi a spus: «Participi şi dumneata la această acţiune. Să aşteptăm şi să vedem ce va ieşi din toate astea şi atunci o să ştim mai bine cum trebuie să procedăm în cazul de faţă». Mi-am dat curînd seama ce are el în vedere spunînd că sînt participant la această acţiune cînd mi s-a arătat a doua zi un document care, după cum ştiam, era falsificat, dar bine falsificat. Din acest document rezulta că mi se încredinţase conducerea conspiraţiei avînd ca scop răpirea preşedintelui cu vicepreşedintele în calitate de instigator. Aşa am devenit participant la această acţiune, deşi nu aveam o asemenea intenţie". (Ultima parte a textului poate fi descifrată şi altfel: „Din acest document rezulta că mi se încredinţase conducerea conspiraţiei avînd ca scop răpirea preşedintelui cu vicepreşedintele. În calitate de instigator, am devenit participant la această acţiune, deşi nu aveam o asemenea intenţie". Este o descifrare mai puţin plauzibilă, fiind lipsită de logică.)

În continuare, în mesaj se spunea: „Pe treisprezece, el a aflat că preşedintele ordonase deschiderea sesiunii Adunării Legislative a statului Virginia, în vederea tranşării problemei privind încetarea acţiunilor trupelor acestui stat împotriva S.U.A. Cuprins de agitaţie, el s-a dezlănţuit imediat într-o tiradă demenţială. Mi-am dat seama atunci, pentru întîia oară, de amploarea dezechilibrului său psihic şi de ura lui dementă, fantastică, împotriva preşedintelui. Puţini miniştri de război îl stimează pe preşedinte sau strategia lui, însă rar se întîmplă ca vreunul dintre ei să anuleze un ordin dat de preşedinte. Totuşi, într-un astfel de moment demenţial, el a expediat generalului Weitzel o telegramă, prin care anula ordinul dat de preşedinte în ziua de doisprezece. Apoi, a izbucnit într-un hohot de rîs, de te treceau fiorii şi a spus: «Dacă o să vrea să afle cine i-a anulat (în text **recinded** în loc de **rescinded**) ordinul, îl vom lăsa pe Lucifer să-i comunice acest lucru. Du-te, Tom, şi supraveghează pregătirile . Aici nu se admit greşeli . Atunci am aflat pentru prima dată că el era unul dintre acei ce răspundeau de organizarea conspiraţiei al cărei scop era asasinarea preşedintelui. Înainte de asta mă gîndeam mereu că sau nu are încredere în mine, aşa cum nu avea încredere în nimeni, sau protejează pe cineva pînă cînd va fi mai rentabil să-l trădeze. Astăzi, însă, cunosc adevărul şi acest lucru mă înspăimîntă cumplit. Mă tem că s-ar pu-

tea, într-un anumit fel, să devin țap ispășitor.

În conspirație au fost atrași nu mai puțin de unsprezece membri ai Congresului, nu mai puțin de doisprezece ofițeri ai armatei, trei ofițeri ai flotei și cel puțin 24 de persoane civile, dintre care unul era guvernator al unui stat loial. (Așa erau numite, în anii războiului civil, statele rămase credincioase guvernului legal de la Washington – n.a.). Cinci erau mari bancheri, trei – ziariști cunoscuți în toată țara și unsprezece – industriași influenți și bogați. Probabil au mai fost și alții, care mi-au rămas necunoscuți.

Numele acestor conspiratori cunoscuți sînt indicate, fără comentarii sau cifrare, în primul volum al acestei serii. Persoanele indicate au contribuit la această acțiune cu optzeci și cinci de mii de dolari. Numai opt persoane cunoșteau detaliile amănunțite ale conspirației și numele celorlalți.

Mă tem pentru viața mea. L.C.B."

E lesne de înțeles că o asemenea descoperire senzațională a fost considerată la început, aproape în unanimitate, drept o mistificare. O astfel de scrisoare putea fi întocmită ușor de orice mucalit, avînd anumite cunoștințe în domeniul istoriei americane. Era bănuit chiar și Neff. Drept răspuns, în aprilie 1961, cu prilejul centenarului războiului civil, Neff publică, în revista „Civil War Times", unele rezultate ale cercetărilor sale. Tratînd paginile decolorate cu diferite soluții chimice, Neff reușise să releveze semnătura „L.C. Baker", scrisă cu cerneluri invizibile avînd aceleași compoziții cu cele pe care le foloseau agenții secreți în anii războiului civil. În iunie 1961, renumitul expert Stanley Smith a recunoscut oficial această semnătură ca incontestabil autentică, comparînd-o cu semnăturile cunoscute ale lui Baker. Dar pe mulți nici lucrul acesta nu i-a convins.

Neff s-a apucat să studieze ultimii ani ai vieții lui Baker. După cum s-a mai menționat, acesta a fost scos la pensie în februarie 1866, cînd președintele Johnson a aflat că excesiv de curiosul Baker instituise supravegherea secretă a Casei Albe. Părăsindu-și slujba, Baker se mutase la Philadelphia, unde a și murit la 3 iulie 1868. Neff se hotărî să înceapă cercetările în enorma arhivă a orașului Philadelphia, cu speranța că va găsi cheia enigmei. Avu norocul de a da peste testamentul lui Baker, din 30 aprilie 1866, prin care generalul își desemna soția, trei frați și trei nurori drept moștenitorii săi. După aceea a fost descoperit certificatul de deces al lui Baker, care indica drept cauză a morții meningita, în timp ce ziarele anunțaseră că fostul șef al contraspionajului murise de febră tifoidă (această deosebire de diagnostic era cunoscută de multă vreme). Executori testamentari au fost desemnați locotenentul Luther Baker, care a refuzat această sarcină, și un oarecare Joseph Steadful, care a declarat că nu a descoperit nici un fel de avere a decedatului. Acest lucru era destul de straniu.

L. Paine

Neff nu s-a rezumat la prima descoperire și a verificat dosarele celor patru martori care certificaseră testamentul lui Baker. Printre hîrtiile unuia dintre ei, acesta a descoperit un apendice la testamentul lui Baker prin care toate cărțile, jurnalele și actele sale cu caracter nefinanciar erau donate unei oarecare Laura Duval din Washington. Pe acest apendice era consemnat că, la 6 ianuarie 1879, această clauză a testamentului a fost respinsă. Prin urmare, existase o ședință formală a tribunalului în care se luase această hotărîre. Au urmat noi cercetări. S-a dovedit că prima dezbatere a dosarului avusese loc încă pe 14 octombrie 1872. S-a găsit și procesul verbal. În timpul acestei ședințe, pe baza unor declarații ale martorilor, s-a stabilit că, puțin înainte de moarte, Baker a fost ținta cîtorva atentate (s-a tras în el, s-a încercat înjunghierea lui), că acesta era în deplinătatea facultăților sale mintale și că nu era înclinat să inventeze pericole inexistente.

S-a păstrat lista cărților lui L. Baker, rămase după moartea acestuia. În această listă figurează și colecțiile legate ale revistei „Colburn's United Services Magazine", din 1860 pînă în anul 1865. Lipsește doar volumul cu revistele din prima jumătate a anului 1864, exact acela în care, dacă ar fi să dăm crezare mesajului cifrat, Baker enumerase numele conspiratorilor.

Cu o anumită doză de probabilitate, se poate considera că mesajele cifrate au fost scrise, într-adevăr, de Laffayette Baker. Există și posibilitatea ca însemnările cifrate ale lui Baker să reflecte fapte reale. Dar se poate admite și o mistificare, nu numai din partea unui amator oarecare de glume, ci chiar a lui Baker, indiferent dacă, pur și simplu, se amuza (această idee ne este întrucîtva sugerată de rimele prin care a legat, evident intenționat, unele rînduri ale primului său mesaj) sau începea o intrigă cu scopul de a-l speria pe Stanton. În sfîrșit, chiar dacă Baker a fost otrăvit, trebuie spus că, în afară de Stanton, acesta nu ducea lipsă de dușmani.

O altă încercare de a descoperi misterul a constituit-o cartea lui V. Shelton, „Masca trădării. Procesul asasinilor lui Lincoln." (1965), dedicată de autor memoriei lui O. Eisenschiml. După teoria lui Shelton, Paine ar fi cel mai puțin vinovat dintre toți acuzații, mai precis, complet nevinovat, și a ajuns pe banca acuzaților, iar apoi la spînzurătoare numai printr-un concurs nefericit de împrejurări. Shelton încearcă să dovedească că au existat doi veri care semănau între ei: Lewis Paine și Lewis Powell, soldat în armata sudistă a Floridei, că primul a ajuns pe banca acuzaților pentru faptele săvîrșite de cel de al doilea, care era agentul principal al conspiratorilor suspuși ce hotărîseră să-l asasineze pe Lincoln. Conform părerii lui Shelton, ucenicul de farmacie Herold primise, de la Powell, dispoziția de a-l otrăvi pe Booth imediat după asasinarea președintelui, pentru a „îndepărta" un martor periculos. Folosindu-se de pasiunea actorului pentru whisky, Herold i-a turnat otravă în alcool. El și-a îndeplinit sarcina, dar nu în modul cel mai reușit, și nu degeaba actorul s-a simțit pe drum bolnav. Iar, mai tîrziu, pe corpul asasinului se vedeau clar urmele otrăvirii, de unde și surprinderea celor prezenți la

identificare în legătură cu „schimbările însemnate ale cadavrului". De asemenea, Shelton consideră că, împreună cu Atanton, care l-a provocat pe Lincoln de a merge la Teatrul „Ford", a participat, la organizarea conspirației, și maiorul Eckert. Participant la complot a fost, probabil, și vicepreședintele Johnson.

Aceasta este teoria lui Shelton exprimată în cartea sa. Criticii consideră „Masca trădării" nu un studiu istoric, ci mai curînd un roman detectiv.

Din cînd în cînd, în torentul de știri senzaționale, cititorul american este surprins și de informații neașteptate referitoare la viața și moartea lui Abraham Lincoln, devenite demult legendă americană. Astfel, în august 1977, „Washington Post" anunța că F.B.I.-ul întreprinde noi cercetări privind împrejurările asasinării lui Lincoln, că filele din jurnalul lui Booth, dispărute în mod misterios, au fost descoperite într-un cufăr din podul casei aparținînd urmașilor lui Stanton, că au fost demascați participanții la conspirația care a pus la cale asasinarea președintelui. Într-un alt articol însă, publicat în același număr al ziarului, se arăta că sursa tuturor acestor informații este un oarecare Joseph Lynch, care refuză să comunice adresa urmașilor lui Stanton și dispune nu de paginile propriu-zise ale jurnalului, ci numai de o înregistrare pe bandă de magnetofon a propriei lecturi a acestor pagini, făcută pentru amintiri. Iar custodele de la Muzeul Teatrului „Ford" a precizat că, într-adevăr, a transmis F.B.I.-ului, pentru expertiză, jurnalul lui Booth cu scopul de a verifica încă o dată autenticitatea lui și, de asemenea, daca nu conține cumva însemnări cu cerneală invizibilă. Expertiza nu a stabilit existența unor astfel de însemnări și, în general, urme de modificare a textului inițial.

În 1979, într-o cuvîntare consacrată tehnicii de cercetare a asasinării președinților americani în trecut și în prezent, directorul F.B.I.-ului, W. Webster, a confirmat, citîndu-i pe experți, autenticitatea jurnalului lui Booth, în care nu s-au descoperit urme de scriere secretă, dar din care lipsesc 43 de file.

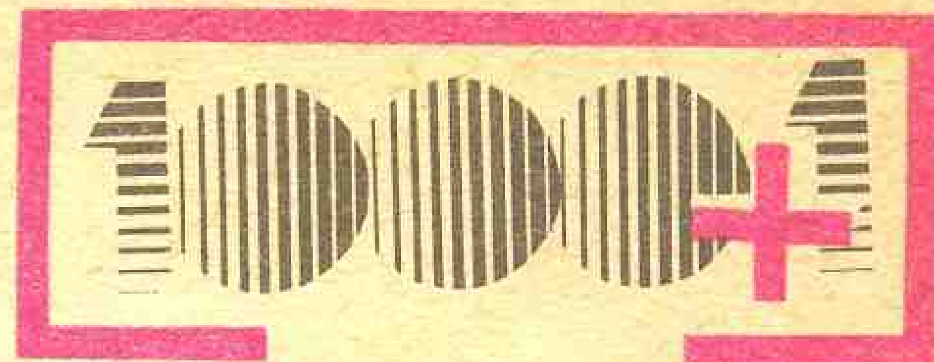
Procesul împotriva asasinilor lui Abraham Lincoln a fost legat, prin numeroase fire, de unicul, în istoria S.U.A., proces de „impeachment" intentat președintelui (tragerea la răspundere și acuzarea de către Camera Reprezentanților și trimiterea lui în judecată în fața Senatului în scopul îndepărtării din funcție). Formal, președintele Johnson a fost judecat pentru înlăturarea ilegală a lui Stanton din funcție, dar în realitate pentru tendința de a împiedica, sub masca „apărării drepturilor statelor", luarea unor măsuri menite să lichideze puterea influentă a plantatorilor. În timpul pregătirii „impeachmentului". republicanii radicali își exprimau deschis bănuiala privind participarea lui Johnson la asasinarea lui Lincoln. Și, totodată, (în luptă, toate mijloacele sînt admise) era acuzat că nu o grațiase pe Mary Surratt. Unul din liderii republicanilor radicali, Butler, încercînd să influențeze pe acei adepți ai „impeachmentului" din Congres care șovăiau, spunea că „securitatea poporului este legea supremă". Camera Reprezentanților hotărî ca Johnson să fie deferit judecății Senatului. La 20 mai 1868, 35 de senatori s-au pronunțat pentru condamnare, 19 împotrivă, lipsind doar un singur vot pentru a se înregistra cele două treimi cerute de Constituție. Majoritatea istoricilor americani afirmă că o condamnare a lui Johnson ar fi fost o greșeală cumplită de care au „salvat națiunea" senatorii ce au respins „impeachmentul".

D. Herold

Johnson a mai rămas la Casa Albă aproape un an de zile. Cu timpul, burghezia nordistă avea tot mai puține motive și mai puțin chef de a se certa cu plantatorii sudiști. În 1877, cînd Hayes a devenit președinte, în statele sudiste s-a instaurat definitiv sistemul celei mai crunte asupriri rasiale. Acesta a fost epilogul unicului proces împotriva unui președinte în istoria S.U.A.

Traducere și adaptare
Eugen Mihaiciuc
și Petre Mocenco

Navigație

Expediția italiană „African Rainbow" și-a propus să traverseze continentul african, de la Oceanul Indian la cel Atlantic, navigînd de-a lungul fluviilor. Membrii curajosului echipaj folosesc, pentru aceasta, cinci bărci pneumatice și două ambarcațiuni de plastic, la bordul cărora au parcurs, într-o primă etapă, 700 din cei 6000 de kilometri prevăzuți, ajungînd la lacul Tanganika. Șeful acestei expediții este Lorenzo Ricciardi, explorator milanez în vîrstă de 55 de ani, care a trăit în Africa aproape trei decenii. Soția sa, Mirella, membră a echipajului, s-a născut la Nairobi și este autoarea unui interesant album de fotografii despre Africa. Între ceilalți membri ai expediției se află și doi oameni de știință. A doua etapă a itinerarului lor a început de lîngă lacul Tanganika, pentru a ajunge la Kisangani, în Zair, iar cea de-a treia, urmînd a se încheia în luna iulie, va consta din parcurgerea fluviului Zair, pînă la vărsarea acestuia în Oceanul Atlantic.

Inimă

Un transplant inedit, sau mai precis în condiții inedite: cel mai modern bombardier supersonic american a fost utilizat pentru transportul rapid al unei inimi provenind de la un donator din Oklahoma, ce urma a fi grefată pacientului Richard Reinhardt, din Hartford (Connecticut). Purtătorul de cuvînt al spitalului din acest oraș a precizat că o inimă nu poate supraviețui, în exteriorul corpului uman, mai mult de patru ore. Supersonicul de luptă „B-111" a avut, însă, o viteză de 1120 km/h, fiind realimentat în timpul zborului. El a străbătut distanța dintre baza aeriană de la Tinker (Oklahoma) și aeroportul internațional Windsor Locks(Connecticut) în două ore. Spitalul se afla la o jumătate de oră de aeroport, astfel ca operația de transplant a avut loc în timp util, iar „B-111" a realizat, astfel, poate singura sa cursă în scopuri umane.*

Rubrica 1000 + 1
realizată de
Anca Voican

Somnul şi diagnosticarea maladiilor

Depresiune, infarct, maladii neurologice şi alte boli mai rare pot fi depistate, în prezent, în timpul nopţii, datorită analizei somnului. Pentru prima dată în Europa, la Montpellier, o echipă de medici studiază somnul cu rezultate spectaculoase. Se dovedeşte, astfel, că maladiile nu pot fi numai descoperite, ci şi prevăzute: este vorba de a anticipa apariţia unei maladii cardiace, de a diagnostica o maladie neurologică gravă, încă de la început, sau de a înţelege de ce un copil nu creşte ca toţi ceilalţi copii. Medicina — explică profesorul Billiard în cadrul unui interviu acordat lui „Le Figaro Magazine" — nu se interesează, de obicei, decît de pacienţii treji. Totuşi, oamenii consumă un timp considerabil dormind, circa o treime din viaţă. Studiind această perioadă „uitată", putem afla date extrem de interesante despre unele maladii. De multă vreme, medicii încearcă să pătrundă misterele somnului pentru a putea lupta, mai ales, contra insomniei... Scopul profesorului Billiard este cu totul altul: să înţeleagă funcţionarea organismului uman în timpul somnului. El ar putea spune: „Arată-mi cum dormi şi îţi voi spune cine eşti şi de ce boală suferi".

Într-una din camerele acestui centru specializat în studiul somnului un om este lungit pe pat. El este izolat într-o încăpere calmă, în penumbră, dar electrozii îi transformă craniul într-o adevărată perniţă de ace; nişte firişoare multicolore îl conectează la aparatele de înregistrare instalate în salonul vecin. Toate mişcările, orice freamăt al corpului său în timpul nopţii vor fi înregistrate. Activitatea celulelor cerebrale este captată datorită encefalogramei neîntrerupte. La fel, mişcările ochilor, respiraţia şi electrocardiograma sa. Contracţiile unor muşchi, mai ales ai bărbiei, ai toracelui, ai abdomenului şi ai membrelor inferioare sînt înregistrate. În orice moment sînt posibile prelevări de sînge, fără ca persoana respectivă să fie trezită, printr-o mică sondă plasată într-o venă; o cameră de televiziune filmează pacientul în permanenţă. Acesta poate fi, deci, supravegheat toată noaptea pe un ecran de control instalat în camera de supraveghere şi chiar în timpul zilei, durata obişnuită a examenului complet fiind de 24 sau 36 de ore pentru a putea urmări un ciclu complet de somn.

La sfîrşitul examenului, suma de informaţii culese este considerabilă. Dimineaţa, echipa profesorului Billiard are de studiat aproape doi kilometri de hîrtie ieşită din instrumentele de înregistrare. Poate fi explorată o maladie, poate fi consultat un pacient şi pus un diagnostic în timp ce acesta doarme? „Desigur, spune dr. Billiard, şi obţinem, astfel, rezultate pe care nu le-am putea avea în timp ce pacientul este treaz."

În timpul somnului, funcţionarea organismului diferă de starea de veghe. Acesta este motivul pentru care unele boli se declanşează în timpul nopţii: este cazul frecvent al infarcturilor nocturne. În timp ce omul doarme, pulsul scade şi tensiunea la fel. Dacă arterele coronariene, care irigă inima, sînt puţin îngustate de ateroscleroză, ele se pot obtura şi provoca infarctul. Iată de ce înregistrarea continuă a parametrilor circulatorii în cursul nopţii ar putea permite prevederea şi evitarea accidentelor la unii pacienţi.

Dar scopul acestui examen nu este numai descoperirea bolilor; este vorba şi de cercetarea cauzei şi, în consecinţă, de recomandarea tratamentului adecvat. Unele maladii, adaugă prof. Billiard, nu pot fi explorate decît în cursul nopţii. Este cazul nanismului. Singurul mod de a şti dacă un copil nu creşte, datorită absenţei unui hormon de creştere, este de a face dozări în cursul somnului. Într-adevăr, acest hormon nu apare în sînge decît după 15—20 de minute de la adormire, pentru a dispărea, apoi, aproape complet. Dacă analiza nocturnă arată absenţa acestei secreţii, va fi suficientă procurarea unei doze cotidiene de hormon pentru copil, astfel încît creşterea să devină normală.

Mai sînt maladiile direct legate de somn. Examenele de tipul celor pe care le face profesorul Billiard au permis descoperirea uneia dintre cele mai frecvente dintre ele: sindromul apneic. Este vorba de acele persoane care se plîng de oboseală şi somnolenţă în timpul zilei. Înregistrîndu-li-se somnul, s-a constatat că acestor persoane li se oprea respiraţia circa zece secunde, uneori un minut, un minut şi jumătate, şi că aceste pauze respiratorii se puteau multiplica de două-trei sute de ori, sau chiar de patru sute de ori în cursul nopţii. Este de la sine înţeles că inima oboseşte şi că riscurile nu sînt neglijabile. Această maladie, mondial cunoscută, atinge, se pare, circa 1 la sută din populaţie. Diagnosticarea ei este utilă, deoarece se pot prescrie tratamente.

Această maladie a fost pusă în legătură cu cea care a fost numită „moartea subită inexplicabilă a pruncilor", devenită în ţările dezvoltate prima cauză a mortalităţii pentru copiii de o lună pînă la un an. Să fie vorba tot de o pauză respiratorie prelungită? Cercetătorii sînt încă în stadiul ipotezelor. Dar unele echipe pediatrice încearcă să afle cauzele, studiind somnul fraţilor şi surorilor pruncilor morţi sau al celor „scăpaţi", care au fost salvaţi în ultima clipă...

Încet-încet, somnul iese din obscuritatea în care a fost ţinut atîta vreme.

Liliana Artănescu

Caleidoscop

Culoarea ploilor...

În trecut culoarea ploilor făcea senzaţie. Astăzi, se ştie cărui fapt se datorează ploile într-o largă paletă cromatică, sau chiar cu... diverse fiinţe şi obiecte.

În Spania, Italia şi Franţa cad adesea ploi roşii. Oamenii de ştiinţă au dovedit că ele se colorează din cauza germenilor microscopici ai unei alge monocelulare, pe care le conţin aceste ploi. Sporii plantei, urcaţi în nori de vînt, încolţesc rapid şi pot imprima culoarea roşu deschis şi zăpezii. Acest lucru, fireşte, nu putea fi cunoscut înainte de inventarea microscopului.

Există şi ploi galbene. La 16 mai 1646, la Copenhaga a căzut o ploaie ce conţinea un praf de culoarea şi mirosul pucioasei. Acelaşi fenomen s-a întîmplat, în anul 1665, în Norvegia. Vecinătatea vulcanilor Islandei ar putea să explice aceste fenomene.

O ploaie cu portocale ar fi de domeniul fanteziei. Şi totuşi... La 8 iulie 1833, o trombă formată pe mare, lîngă Neapole, a măturat ţărmul şi, în drum, a golit complet nişte mari coşuri cu portocale. Cîteva minute mai tîrziu, la o mare distanţă de acest loc, o tînără ce se afla pe o terasă a asistat la o adevărată ploaie cu portocale.

În anul 1933, în Siberia răsăriteană, a căzut o ploaie cu meduze. În 1949, în Noua Zeelandă s-a înregistrat una din cele mai mari ploi cu peşti. O puternică ploaie cu peşti a fost înregistrată şi în Kenya, cu cîţiva ani în urmă. Aceasta s-a produs din cauza unei furtuni de o foarte mare intensitate, care a răvăşit, pur şi simplu, apele unui lac din apropiere.

În vara anului 1927, locuitorii fostului sat Serpuhovo (URSS) s-au pomenit, pe neaşteptate, cu o ploaie torenţială neobişnuită. Ploua cu... peşte viu. Ştiuci ameţite şi bibani cădeau pe stradă, pe acoperişurile caselor, în curţi, în pieţe. Bineînţeles, locuitorii au rămas muţi de uimire, dar nu s-au sfiit să se ospăteze cu peşte proaspăt. După 13 ani, la 17 iulie 1940, în satul Mescero, în plină zi, a început să plouă cu... bani de argint. Cele două „minuni" au fost săvîrşite de tornade. În primul din cazurile amintite, tornada a întîlnit în cale un lac din care a scos o cantitate considerabilă de apă şi, o dată cu ea, peştele pe care l-a urcat la mare înălţime, de unde l-a azvîrlit, apoi, asupra satului. În cel de-al doilea caz, tornada a jucat şi rolul de arheolog, adică a dezvelit, mai întîi, un tezaur de monede vechi, le-a smuls din stratul de pămînt unde erau ascunse, dăruind istoricilor o colecţie de peste 1000 de bucăţi.

După o furtună, pe teritoriul comunei Dargan-Ata, de pe malul rîului Amudaria (URSS), au apărut atîtea broaşte, încît nu se mai putea vedea solul!

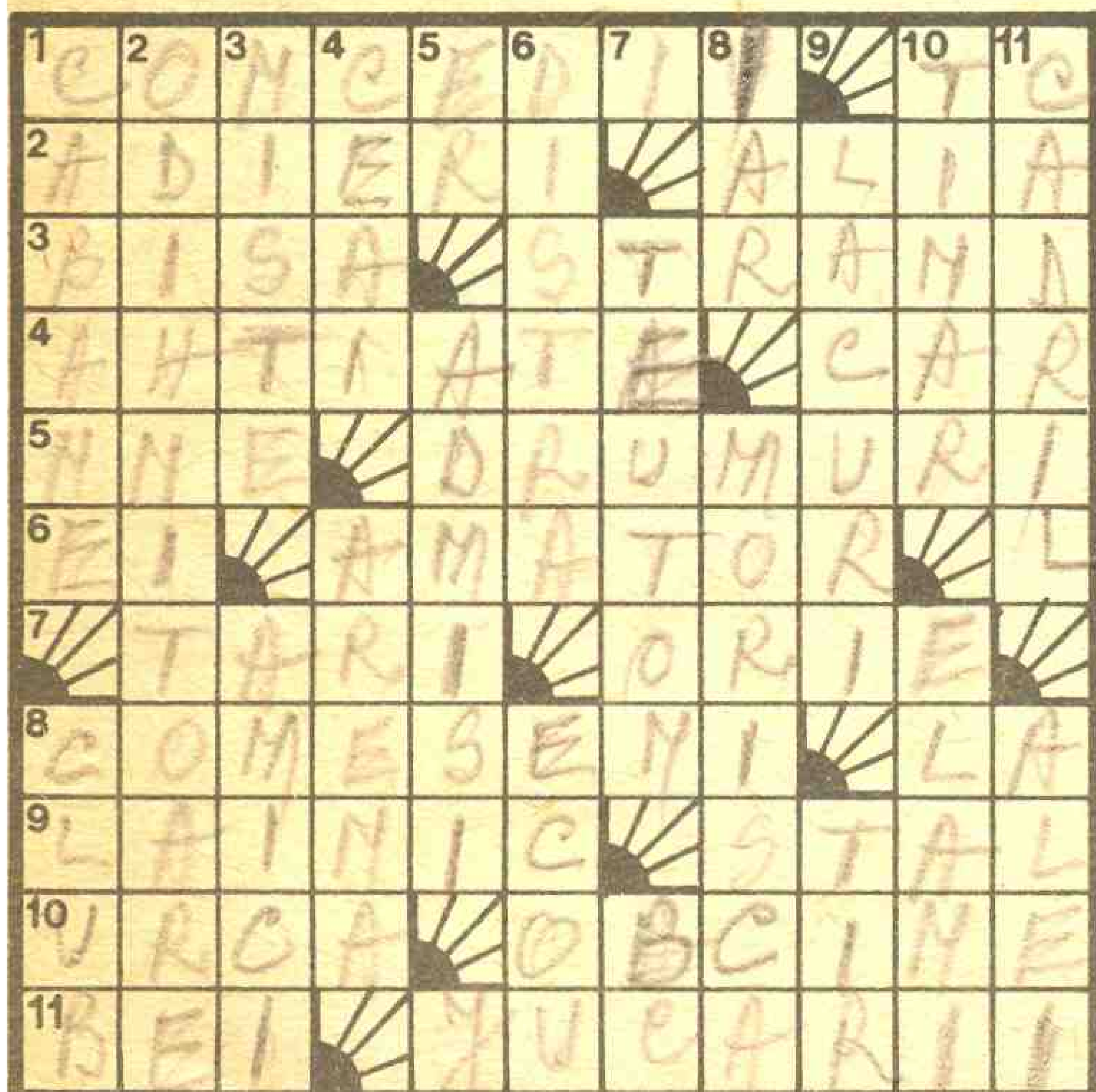
Efectul deplasării unei mari vijelii pe deasupra unor lanuri de grîu, de unde spicele sau boabele sînt absorbite şi transportate la mari distanţe, poate fi o ploaie de grîu. Analele meteorologice citează multe exemple de averse care aduceau – cine mai ştie de unde – boabe de grîu, frunze sau flori.

Pe data de 16 februarie 1929, în primele ore ale dimineţii, la Dorohoi, a căzut o zăpadă galbenă. S-a constatat că apa provenită din topirea zăpezii conţinea o pulbere de culoare brun-gălbuie. Era nisip fin, transportat, cu ajutorul vîntului, din zonele deşertice ale sud-vestului Asiei şi nordului Africii.

Într-un secol de observaţii meteorologice s-au înregistrat, în întreaga lume, circa 200 de cazuri cînd a plouat cu surprize.

Vasile Crişu

Intermezzo estival

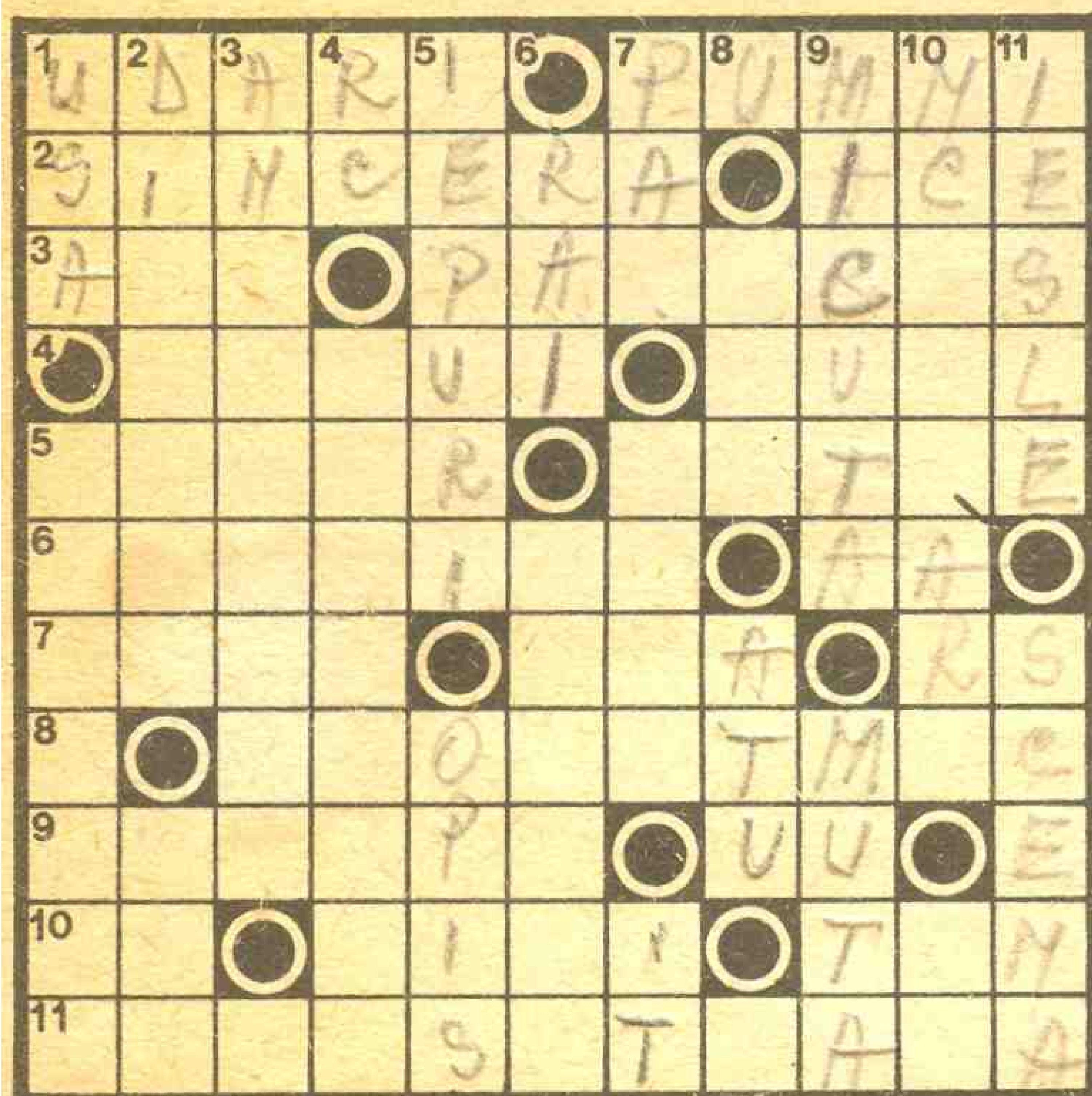

ORIZONTAL: 1) Perioade de vîrf în activitatea excursioniştilor — Cadru turistic! 2) Răcoritoare... solicitate pe caniculă — A topi la un loc. 3) A reveni la un spectacol — Cadru potrivit pentru relaxări estivale. 4) Amatoare... de orice — Auto... pentru turism! 5) Nord-nord-est — Străbat ţara în lung şi-n lat. 6) Colectiv restrîns — Joacă de plăcere în afara programului. 7) Se-ntîlnesc la graniţă — Capcana pescarului... de meserie. 8) Tovarăşi de petrecere... la masă — Tonul care face muzica. 9) Hoinărea pe drumuri de munte — Loc în sala de spectacol. 10) A merge la munte — Mari şi mici în Bucovina. 11) Paşi mărunţi — Bucuria copiilor.

VERTICAL: 1) Locuri de popas — Sediul unor activităţi culturale. 2) Atributul momentelor de relaxare. 3) Un oarecare (pl.) — Au preocupări comune. 4) Pretext pentru o petrecere amicală — Gazda amatorilor de sport. 5) Inter dreapta! — Acceptaţi într-un grup. 6) A se amuza în timpul liber — Prezent cînd e vorba de munte. 7) Cavaler rătăcit prin... istorie — Luate la plimbare prin Bacău! 8) Prezent la repetiţie — Pusă în bătaia vîntului. 9) Atracţii pentru pescari — Sportul... vînătorilor. 10) Ajuns aproape de... mare — Se plimbă cu sania pe la eschimoşi. 11) Vechi joc de societate — Străbat parcurile.

Nicolae Gheorghiu

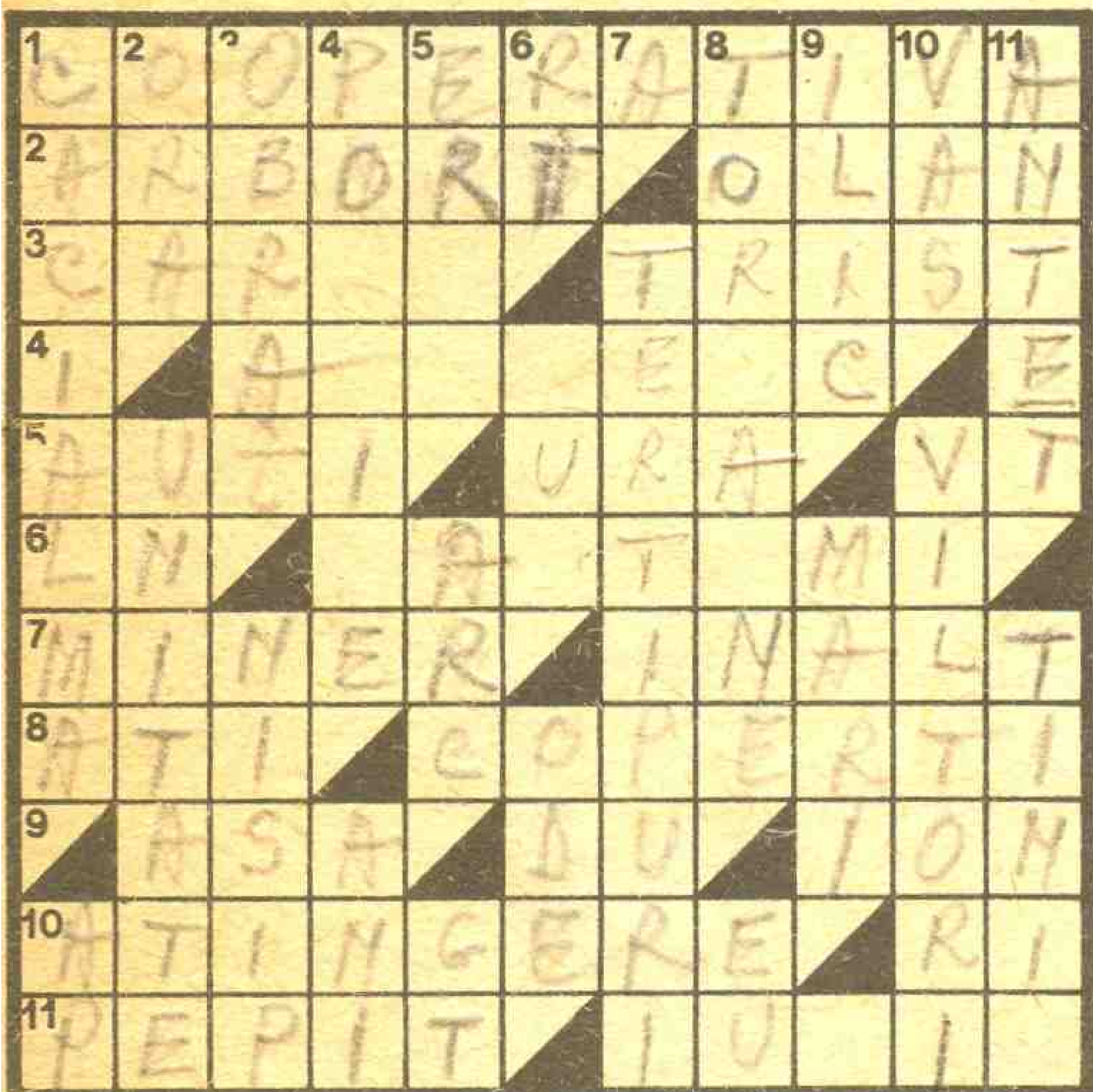
Concentrate

ORIZONTAL: 1) Tratamente cu picături — Evidenţiat printr-o stringere de mînă (pl.). 2) Lideră în clasamentul adevărului — Trasul cu urechea. 3) Înregistrat la disponibil — Maestru corepetitor. 4) A fi pus în poziţia stînd — A însoţi o acţiune fulgerătoare. 5) Strînge din ochi — Ciclu secundar — Cu frecvenţă 100%. 6) Înregistrează pierderi uşoare (fem.) — Apă fără peşte! 7) A prinde bine — Ea, el şi... marea! — Parcurs final! 8) Campioana unei mari iubiri. 9) Strînse la pungă — Aripile uliului! 10) Cap de înregistrare-redare? — Forme de asigurare în transporturi — File de însemnări. 11) Asta poate da de bănuit. VERTICAL: 1) Îşi iese uneori din ţîţîni — Deţinător al premiului de popularitate. 2) Valoare declarată (pl.) — Motiv de condiţionare. 3) Coliere din perle. 4) Semicerc! — Opune ofensivei o apărare tip beton. 5) Urecheaţi pentru lipsa lor de curaj — Tablă de materii. 6) Extrem de buni — Au totul la dispoziţie (masc.). 7) Face prinsoare pe două foi — Prilejuieşte încheierea unor acte de vînzare-cumpărare, totul avînd acoperire — Un sfîrşit fericit! 8) Derularea unei bobine (pl.). — Dă culoare jocului. 9) Concurentă fără pretenţii la înălţime — Schimb de locuinţă. 10) Utilizarea figurilor artistice într-un pastel (pl.) — Opere din folclorul poporului! 11) Dă de mîncare la animale — Secvenţă cinematografică.

Gheorghe Toporeanu

Inedite

ORIZONTAL: 1) Subunitate de frunte, acţionînd după un plan dinainte stabilit. 2) Copăcel-copăcel — Creastă roşie. 3) Domeniu de definiţie — Închis pe dinăuntru. 4) Decoraţie sub semnul semilunei. 5) A lua vorba din gură — Spade încrucişate — Aripile vîntului! 6) Coji de lemn! — Ochi în ochi (pl.). 7) Remarcabil prin şuturi — Cu talia sus. 8) Cai mascaţi! — Tari la carte. 9) Termen asemenea — În mijlocul pădurii! — Duce sarcina. 10) Contact bilateral — Ridicaţi pe vîrfuri! 11) Material bun de dat la tipar cuprinzînd pătrate sau romburi — Întîi mai...
VERTICAL: 1) Păcăleală ca la carte — Prinse-n fapt! 2) Raţie zilnică — Singure pe lume. 3) Fond de ten — Material de construcţie pentru castele sui-generis. 4) Caracterele unor copii — Primăveri transformate în toamne. 5) A pluti... în aer — Acţionează numai prin constrîngere — Gît-golaş! 6) Medii importante! — Plecat din casă pentru cumpărături — Înălţate... în picioare. 7) Scheme fixe. 8) Întoarcere... cu pretenţii — Mereu ultimele! 9) Veste de pe la ţară (sing.) — Remarcaţi din depărtare. 10) Formă de turnat — Neliniştite la cursuri. 11) Debutant în ale scrisului — Panglică prinsă.

Gheorghe Toia

LUMEA

Caiet de vacanţă '86

Coordonatorul ediţiei: Ilie Olteanu
Prezentarea grafică: Radu Dobre, Mircea Dub
Coperta I: Valeriu Giodîc
Coperta a II-a (grafica): Aurel Mateescu — Braşov

Redactarea a fost încheiată la 25 mai 1986
Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 60097

asigurarea autoturismelor

Pentru riscurile cu care este confruntat omul de la volan este necesar să se creeze şi mijloace eficiente de acoperire a urmărilor acestora. Unul din aceste mijloace, care totdeauna trebuie să existe înaintea neprevăzutului, este şi asigurarea.

Pentru ca proprietarii de autoturisme să poată primi despăgubiri de asigurare pentru pagubele la propriul autoturism, care nu sînt acoperite prin asigurarea de răspundere civilă auto, este necesar să încheie la ADAS o **asigurare facultativă pentru avarii auto (casco),** în baza căreia se acordă protecţia în următoarele cazuri:

a) Autoturismul a fost avariat datorită faptului că în timpul circulaţiei s-a lovit:
— cu un alt autovehicul sau cu orice alt fel de vehicul;
— de orice corpuri mobile şi imobile aflate în afara autoturismului asigurat.

b) Autoturismul a fost avariat ca urmare a faptului că în timpul circulaţiei a derapat, s-a răsturnat etc., inclusiv ca urmare a defectării unor piese ale acestuia.

c) Autoturismul aflat în circulaţie sau în staţionare a fost avariat de un autovehicul neidentificat.

d) Autoturismul aflat în circulaţie sau în staţionare a fost avariat ca urmare a lovirii fie de vehicule necuprinse în asigurarea prin efectul legii de răspundere civilă auto, fie de pietoni, ori prin căderea pe autoturism a unor corpuri.

e) Autoturismul a fost avariat ca urmare a:
— incendierii lui ori a clădirii în care se afla garat;
— exploziei, urmată sau neurmată de incendiu, inclusiv exploziei rezervorului de carburanţi sau a celui de aer comprimat;
— trăsnetului — urmat sau neurmat de incendiu;
— altor calamităţi naturale care pot produce pagube direct autoturismului sau indirect prin dărîmarea acoperişului unei construcţii pe acel autoturism etc.

f) Alte cazuri cuprinse în asigurare.

În asigurarea facultativă a autoturismelor pentru avarii auto (casco) se includ şi:
— cheltuielile de transport al autoturismului la atelierul de reparaţii cel mai apropiat de locul accidentului, care poate face reparaţia sau la locul cel mai apropiat de adăpostire a autoturismului, dacă acesta nu poate fi deplasat prin forţă proprie;
— avariile autoturismului prilejuite de măsurile luate în timpul producerii evenimentului asigurat, pentru salvarea autoturismului sau a construcţiei în care se afla acesta, precum şi cheltuielile făcute în vederea limitării pagubelor, dacă acestea au fost necesare în urma unor avarii produse de cauze cuprinse în asigurare.

Primele de asigurare sînt diferenţiate în funcţie de capacitatea cilindrică a autoturismelor.

Asiguraţii mai au şi următoarele drepturi:
— plata unor prime anuale de asigurare diferenţiate în funcţie de faptul că asigurarea se încheie sau se reînnoieşte direct la unitatea ADAS, precum şi de vechimea neîntreruptă în asigurare, dacă pentru anii anteriori nu s-au primit ori nu se datorează despăgubiri în baza contractelor încheiate;
— repararea la ateliere a autoturismelor asigurate, fără obligaţia unor plăţi prealabile către acestea, întrucît contravaloarea devizului de reparaţie se achită direct atelierului respectiv.

adas
ADMINISTRATIA ASIGURARILOR DE STAT

asigurarea autoturismelor

Asigurarea pentru avarii auto (casco) este cea mai completa asigurare pentru automobilişti.

Prezentînd unele din situaţiile ce pot surveni, precum şi condiţiile în care se încheie asigurarea facultativă pentru avarii auto (casco), se precizează că această asigurare este necesară oricărui deţinător de autoturism, chiar şi în condiţiile existenţei asigurării prin efectul legii de răspundere civilă auto.

Dacă există contractată asigurarea facultativă pentru avarii auto (casco), se poate contracta, suplimentar, **asigurarea pentru pagubele produse autoturismului condus de altă persoană decît asiguratul sau rude ale acestuia,** plătindu-se 25 % din prima prevăzută la asigurarea pentru avarii auto (casco).

Pentru a satisface cele mai variate cerinţe de acoperire prin asigurare a situaţiilor neprevăzute ce se pot produce în timpul în care se utilizează autoturismele, precum şi pentru acoperirea numai a unor categorii de pagube, cu plata corespunzătoare a primelor de asigurare, deţinătorii de autoturisme pot încheia şi alte feluri de asigurări auto:

— **Asigurarea autoturismelor numai pentru pagubele produse ca urmare a accidentelor de circulaţie,** la care prima de asigurare reprezintă 80% din suma prevăzută la asigurarea pentru avarii auto (casco).

— **Asigurarea de accidente a conducătorilor de autoturisme şi a altor persoane aflate în autoturisme,** care se încheie independent de faptul dacă a fost sau nu încheiată o asigurare pentru avarii auto (casco) şi acoperă, în limita numărului de locuri admis la transport, consecinţele accidentelor întîmplate persoanelor aflate în autoturisme.

Primele la această asigurare se stabilesc în raport de nivelul sumelor asigurate pentru fiecare persoană.

Pentru orice informaţii în legătură cu încheierea de asigurări, plata primelor, primirea de despăgubiri etc., vă puteţi adresa fiecărei sucursale ADAS, punctelor operative de lucru sau inspectorilor ADAS.

Lei 25